UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Honorati Fabri, Societatis Jesu Theologi, Apologeticus Doctrinæ Moralis Eiusdem Societatis

Fabri, Honoré

Coloniæ Agrippinæ, MDCLXXII

Quæstio Facti, Vtrvm Theologorvm, Societatis Iesv Propriæ sint istæ Sententiæ duæ: Prima: Ex duabus opinionibus probabilibus possumus sequi minus tutam. Secvnda: Ex duabus opinionibus probabilibus ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-94565

Visual Library

QUÆSTIO FACTI

VTRVM THEOLOGORVM SOCIETATIS IESV

Propriæ sint istæ Sententiæ duæ:

PRIMA:

Ex duabus opinionibus probabilibus possumus sequi minus tutam.

SECVNDA:

Ex duabus opinionibus probabilibus licitum est amplecti minus probabilem.

Auctore STEPHANO DE CHAMPS, ejusdem Societ. Presbytero.

CAPUT I.

Quæstionis status explicatur.

VTRUM veræ sint istæ sententiæ, an falsæ, non disputo: hoc unum quæro, sintne Theologorum Societ. Jesu propriæ. Dudum est enim quòd id Montaltius, aliique Scriptores larvati, quàm importunè, tam falsò illis exprobrant. Quod ut accuratè discepretur, quæstionis status brevi & enucleatâ singularum vocum, quibus illæ sententiæ ab auctoribus suis concipi solent, explicatione declarandus est.

Notandum primò, sermonem esse de opinione, quæ à dubio ea re discrepat, quòd dubium neutram in partem inclinet, adeòque ancipitem, ac veluti suspensum animum teneat: opinio verò determinatum alicujus partis assensum includat, sed cum alterius formidine conjunctum, ut ait S. Thomas 1. p. q. 79. a. 9. ad 4. Certum est autem, eum qui aliquid agit propriè & strictè loquendo dubitans, sitne peccatum, an non, verè peccare. Quod recentiores ferè omnes post Suarem tract. 3. in 1. 2. disp. 12. sect. 5. n. 2. probant, tum ex illa juris regula: *In dubiis tutior pars est eligenda*: tum hac ratione, *qui operatur cum tali dubio exponit se periculo peccandi.*

Notandum secundò, quæstionem esse de opinionibus, quæ sint verè probabiles. Duæ verò conditiones ad conciliandam alicui opinioni probabilitatem requiruntur. Prima est, ut nihil contra eam, sive pro opposita sit convincens. Quamobrem præclarè Suarez annotat loco citato sect. 6. n. 1. ad opinionis alicujus probabilitatem necessarium esse, *ut non repugnet, aut veritatibus ab Ecclesia receptis, aut evidenti rationi: neque etiam temerè contradicit communi, & receptæ doctrinæ Doctorum.* Altera conditio est, ut firmo aliquo fundamento nitatur. Duplex est autem hujusmodi fundamentum: nempe solida ratio, & auctoritas digna fide, *quæ in re morali*, inquit Suarez ibidem, *multum habet ponderis.* Quæ omnia Suarî assentiuntur omnes Societatis nostræ Theologi, qui vel strictim quæstionem istam libarunt.

Notandum tertiò, probabiliorem opinionem eam esse, quæ duas illas conditiones modò explicatas perfectiùs possidet: tutiorem verò quæ nos ab omni peccati specie, ac veluti umbra longiùs removet. Quamobrem inter opiniones duas, quarum altera affirmat, altera negat, peccatum esse aliquid agere, semper affirmans est tutior; cùm hominem se illi accommodantem, & ab opere quod damnat abstinentem, nulli planè, ac ne *materialiter* quidem peccandi periculo exponat: at non semper est probabilior; cùm debilioribus quandoque fundamentis nitatur. Pridem istud animadvertit S. Antoninus 1. p. tit. 3. cap. 10. §. 10. Nam explicatis opinionibus S. Thomæ negantis, & S. Bonaventuræ affirmantis, *post lapsum in mortale teneri aliquem statim confiteri sub præcepto, habita copia confessoris*: significat postremam esse tutiorem, alteram verò probabiliorem. *Beati Thomæ opinio*, inquit, *communius tenetur, quæ tamen minùs tuta videtur.*

Notandum quartò, hîc agi de præcepto, non de consilio; sive, an liceat; non verò, an melius sit, sequi opinionem minùs tutam, & minùs probabilem.

lem. Fatentur enim omnes melius esse, per se loquendo, sequi tutiorem partem; vel si ambæ sint æquè tutæ, probabiliorem. Quò spectat illud S. Antonini loco citato, *eligere viam tutiorem consilii est.*

Notandum quintò, duplicis generis opiniones esse. Aliæ enim versantur circa ius solum ac præceptum, quærendo præcisè *utrum aliquid sit prohibitum, aut præceptum, nec ne*; sive an sit *obligatio aliquid faciendi, aut non faciendi.* Aliæ spectant conditiones rerum, vel facta quædam: *cujusmodi sunt in Theologia*, inquit Suarez loco citato, num. 8. *An Sacramenta hoc modo facta teneant, nec ne: in Medicina an hoc phærmacum sit utile, vel pernicioſum: in Iure civili, an iſte ſit hæres, vel non*, &c. Non hîc autem de secundo opinionum genere disputatur. Nam, ut ait Suarez num. 10. *quando opiniones versantur circa res ipsas, an sint talis naturæ vel conditionis, sæpe tenetur homo præferre opinionem certam probabili, & probabiliorem minùs probabili, quando scilicet ex justitia vel charitate tenetur vitare damnum, vel incommodum, quod in re ipsa subest, vel periculum ejus.* Quam Suaris opinionem, & in temperanda plurimorum Theologorum de probabilitate sententia moderationem, approbant doctissimi quique Societatis nostræ Theologi; atque inde cùm alia multa, tum præcipuè ista duo colligunt. Primum est, *cùm de Sacramentis quæritur, utrum hoc vel illo modo administrata, aut susceptæ, valida sint, vel gratiam conferant, nec ne: per se loquendo tutiorem opinionem semper in praxi sequendam esse.* Secundum est, *judicem teneri sententiam ferre juxta opinionem probabiliorem.* Ita docent Vasquez, Valentia, Sanches, Becanus, aliique magno numero Societatis nostræ Scriptores, quorum nomina postremo capite appellabo.

His animadversis, intelligi facilè potest, quid sibi velint eæ sententiæ, de quibus his est atque contentio. Agunt enim de opinionibus propriè dictis, quæ & verè probabiles sint, & circa ius solum, ac præceptum versentur, hoc unum præcisè quærendo, *utrum aliquid sit prohibitum, aut præceptum, nec ne*, sive an sit *obligatio aliquid faciendi, aut non faciendi.* Ac prima quidem sententia docet, ex duabus ejusmodi opinionibus contrariis, licitum esse in praxi minùs tutam sequi. Secunda idem statuit de minùs probabili. Qua in assertione postrema supponitur opinionem illam minùs probabilem, non esse magis tutam. Aliàs enim ne in dubium quidem vocaretur, an licitum sit eam amplecti: siquidem hoc ipso quò diceretur esse tutior, magis ab omni peccati specie nos removeret; adeòque non modò licitum esset, sed etiam laudabile ad illam, sic tanquam ad normam, actiones suas exigere. Quamobrem ex recentiorum omnium confessione posterior hæc sententia, priorem includit: nec ullus ex iis docet, licitum esse ex duabus opinionibus verè probabilibus amplecti minùs probabilem, qui non supponat eandem esse minùs tutam.

De his sententiis sic explicatis quæritur, sintne Theologorum Societatis Jesu propriæ. Quod sine insigni fallitate, & calumnia dici non posse manifestè demonstrabo, cùm plurimorum utriusque opinionis defensorum testimonia protulero: sed antequam ea describam, pauca quædam eruditum Lectorem admonitum velim.

* * *

CAPUT II.

Quædam observanda circa Auctores, quorum testimonia deinceps recitabuntur.

OBSERVANDUM primò, veteres quidem Theologos complures allegaturum me: inter tamen appellandis maximè laboraturum, qui abhinc annis centum floruerunt. Nam cùm hoc num disputem, sintne Theologorum Societatis Jesu propriæ istæ sententiæ; eorum præcipuè testimonia proferenda mihi sunt, qui ex quo Scriptorum nostrorum celebrari nomen cœpit, libris editis illos defenderunt. Neque verò deerit, qui antiquiores utriusque opinionis patronos accuratius colligat, demonstrèque magnam veterum Theologorum partem, quæ contrarium docere videri possent, nihil omninò istis sententiis adversari.

Quanquam & istud ex iis, quæ jam annotavi, intelligi facilè potest. Nam primò, plerique loquuntur non de opinione, sed de dubio, ut *de B. Thoma*, & ait S. Antoninus observat loco paulò mox recitando. Secundò, agunt alii de opinione, quæ sit *contra manifestum testimonium Scripturæ & determinationem Ecclesiæ*, ac proinde quæ non sit probabilis, ut ibidem S. Antoninus admonet. Tertiò, sunt qui de consilio non præcepto loquuntur, ut notat Sylvester verbis capite describendis. Quartò, agunt alii de judicibus intùm, & de factis ad aliena jura pertinentibus: ut Dominicus Soto, qui eo ipso loco, quem Wendrockius citat, nimirum lib. 3. de Justitia & Jure, q. 6. a. 1. ita mentem suam exprimit: *In practicis, qua aliena jura respiciunt, nefas est judici infirmiorem opinionem sequi.* Eadem mens est Panormitani & Navarri: namin exemplo quidem, & contentioso foro docent *sequendam esse opinionem illam, quæ meliori & subtiliori ratione nititur*, sed in foro conscientiæ, *& ad effectum non peccandi*, inter fieri posse disertissimè asserunt, ut ex producendis eorum testimoniis constabit. Quintò, loquuntur nonnulli de Sacramentis, & de mediis ad salutem necessariis. Atque hanc esse S. Augustini mentem libro de Bapt. cap. 3. (quem unum ex Patribus locum contra posteriorem sententiam Wendrockius opponit) ex ipsis ejus verbis manifestè demonstrant Granado in 1. 2. tract. 12. disp. 4. sect. 4. num. 46 Bresserus libro de conscientia, cap. 9. & Matthias Hauzeur tom. 2. Epitomes S. Augustini ad eum locum. Loquuntur enim S. Doctor de homine, quemadmodum ipse Wendrockius admonet, qui *jam fatetur secundum ipsi Baptismum in Ecclesia Catholica rectè susceptum; sed dubitat an rectè apud Donatistas suscipiatur*, de illo autem hæc pronuntiat: *Si dubium haberet non illic rectè accipi, quia Ecclesia Catholica rectè accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo quòd certis incerta proponeret.* Quibus ex verbis eruit colligit Vasquez in 1. 2. disp. 63. cap. 2. n. 8. & post illum Salas ibidem tract. 8. disp. unica, sect. 10. n. 9. *Augustinum non loqui quando sunt diversæ opiniones, sed quando de una parte dubius est qui operatur, de altera autem certus.*

Observandum secundò, Theologos omnes, qui ab annis ferè centum de his rebus scripserunt, tanto consensu utriusque sententiæ patrocinium suscepisse, ut auctores à me deinceps allegandi, quorum plerique accuratissimè eorum omnium nomina percensent, qui controversiam istam agitarunt, unum duntaxat ex recentioribus Theologis non Jesuitis Antonium Perez Benedictinum appellent, qui ab aliis universis cumque dissentiat; & admissa priori opinione, posteriorem

riorem impugnet. Cui se non ita pridem nuperus quidam planeque ignotus Scriptor, sub ementito Candidi Philalethi nomine, dicitur adjunxisse. Ex tanta porrò utriusque opinionis defensorum multitudine, eos duntaxat appellabo, quorum & opera nactus sum, & adeò perspicuam super hac re sententiam esse cognovi, ut de illa dubitare nemo possit.

Neque verò tales illi sunt, ut eos fastidire Montaltius possit, & causari, præter Suarem, Vasquem, Valentiam, & alios Jesuitas aliquot mediocriter eruditos, his opinionibus ignobiles tantùm, & nullius nominis Casuistas adhæsisse. Producâ enim doctissimos Episcopos, clarissima Sorbonæ lumina, præstantissimos S. Thomæ interpretes, ac discipulos, præcipua Religiosorum Ordinum decora, celeberrimos sacræ Theologiæ in nobilissimis Academiis Professores: verbo dicâ, Theologos appellabo, ex quibus plerique; tantæ pietatis ac doctrinæ laude floruerunt (quemadmodum ex ipsorum elogiis obiter delibandis constabit) ut illustriores nullos Gallia, Hispania, Italia, Belgium, Europa tota hisce annis centũ videtit. Tam eximiis Theologis aliquos adjungã, qui etsi nobis minùs noti sint, apud suos tamen plurimũ auctoritatis habẽt ac famę.

Observandum tertiò, posteriorem sententiam (quâ & priorem contineri, suprà monuimus) ab omnibus ferè Theologis recentioribus, quos producam, non strictim tantùm, & obiter libatam fuisse; sed ex professo, diligenter & uberrimè pertractatam. Nam plerique & in ipsa disputationis fronte controversiæ statum inscribunt, & contrariæ opinionis fundamenta omnia proponunt, eaque postquã pluribus argumentis, mentem suam comprobarunt, accuratè confutant. Sic planè, ut nihil omninò quod alicujus momenti sit ac ponderis, contra hanc sententiam à Wendrockio, aut alio quolibet proferri possit, quod non sit pridẽ à numeroso clarissimorum Theologorum agmine luculenter, ac copiosè refutatum.

Præter Auctores illos, qui pluribus & data opera quæstionem istam examinant, aliquos producam, qui ex occasione tantùm, diserte tamen & conceptis verbis eandem opinionem docent. Quosdam etiam adjungam, qui definitima tantùm quæstione pronuntiant; sed quam vel ipse Montaltius nihil admodum à nostra discrepare fatebitur: videlicet utrũ confessarius debeat absolvere pœnitentem, qui non probabiliorẽ, sed probabilẽ dumtaxat opinionẽ sequitur.

CAPUT III.

Sententias illas tuentur Episcopi ex veteribus plurimi, ex recentioribus omnes planè, qui abhinc annos centum controversiam istam in Theologicis lucubrationibus suis attigisse dicuntur.

Si ex sanctorum Patrum testimoniis pro utraque sententia argumentari liberet, plurima proferrem præclara & insig-

S. Leo.

nia; atque illud in primis S. Leonis Papæ, quod ad decidendam *probabilitatis* quæstionem, *optimum* esse meritò affirmat S. Antoninus in Summa 1. part. tit. 3. cap. 10. §. 10 sub finem. Sic enim loquitur sanctissimus Papa, epistola 92. ad Rusticum Narbonensem Episcopum, ante caput 1. *In iis, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum invenitur adversum.* Quibus ex verbis Petrus Corneio clarissimus Theologus, & *verè dignus Ecclesiæ Dei Doctor*, à Paulo V. nuncupatus, ita argumentatur in 1. 2. tract. 8. disp. 3. dub. 6. Quælibet opinio simpliciter probabilis, etsi minùs tuta, ac minùs probabilis sit, *nec præceptis Evangelicis contraria, nec decretis sanctorum Patrum invenitur adversa*; ergo licitum est eam sequi. Possem ex pluribus sanctorum Patrum testimoniis simillima argumenta contexere: sed cùm professos tantùm & apertos sententiarum illarum defensores producere statuerim, veniendum est ad Theologos, ante quorum ætatem non est ista controversia clarè ac perspicuè disceptata.

Albertus Magnus.

Plurimum favet utrique opinioni, quod ex Alberto Magno Ratisponensi Episcopo S. Antoninus ibidem recitat his verbis: *Ex responsis, quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur quòd Frater simplex, vel quilibet homo cum salute potest sequi in consiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem sequatur.*

Petrus Paludanus.

Non absimilis est ea Petri Paludani Patriarchæ Hierosolymitani sententia, quæ à S. Antonino probatur eodem loci, & apud ipsum Paludanum in 4. dist. 17. q. 2. art. 1. habetur in hæc verba: *Si Confessor dubitaret, utrum illud, de quo alius (qui confitetur) non pœniteret, esset mortale: & ille sibi diceret, quòd de consilio peritorum illud faceret, de quibus ex vita & scientia probabile est, quòd non consulerent, nisi benè, potest se illorum judicio conformare.*

Accedit ipse Antoninus Archiepiscopus Florentinus, qui priorem sententiam manifestè docet eodem loco: *Eligere tutiorem*, inquit, *consilii est, non præcepti: aliàs aporteret multos ingredi religionem, in qua tutiùs vivitur, quàm in sæculo; non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via potest eligi tuta.* Quæ Sancti Doctoris verba futili & ludicrâ cavillatione eludere Wendrockius nititur, pag. 107. cùm ait: *Quod Sanctus Antoninus inter vias tutas non necessariò sequendam tutiorem asserit, nihil ad rem pertinet: verùm est enim id in tutis, non in probabilibus, id est dubiis: cùm enim dubitatur an liceat, vel non liceat, nullo modo tuta est sententia quæ id affirmat licere, cùm id ipsum sit de quo dubitatur. Tuta, & licita via idem prorsus est, nec tutum esse potest de quo dubitatur, an sit licitum.* Valet ergo Antonini ratio in rebus tutis & certissimè licitis, quale conjugium ac religiosa vita; de quibus licèt hæc sit tutior, tam certum tamen est conjugium esse licitum, quàm religiosam vitam. At hoc ad ea transferre, de quibus dubitatur, an licita, id est tuta sint, manifesta est sensus communis, & Antonini sensus depravatio.

Ego verò contendo, vel hoc uno exemplo manifestè demonstrari posse, quanta sit in corrumpendis, depravandisque Sanctorum Patrum testimoniis Wendrockii temeritas & audacia. Constat enim ex reliqua S. Antonini disputatione, de iis maximè sermonem esse, de quibus quæritur: Utrum sint peccata, nec ne: vel utrum sint licita, an non. Mox enim istud sibi proponit: *Dicitur Ecclesiastici 3. qui amat periculum in eo peribit: hinc est quod B. Thomas & alii dicunt, quòd ille qui agit id de quo est dubium; utrum sit mortale, an non peccat mortaliter; quia periculo se exponit mortalis. Cùm ergo in aliqua materia morali sunt variæ & contrariæ opiniones, ille qui adhæret opinioni latioris viæ, videtur se exponere periculo mortalis: cùm posset illa opinio esse falsa, & contraria vera.* Audis quæstionem esse de contrariis opinionibus, quarum altera affirmat, altera negat, aliquid esse peccatum mortale. Quid verò S. Antoninus super ea pronuntiat? *Sed ad hoc respondetur, quod utique ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione mortaliter peccat; etiamsi illud in se non esset mortale, sumendo propriè ac strictè dubitationem, videlicet prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam, quam ad alteram. Sed si dubitet leviter quis, & per modum scrupuli, sicut dubitat seu formidat habens opinionem de aliquo; quia ita inhæret ipsi sententiæ, quòd tamen formidat de opposito: sic agendo contra tale dubium non peccat.* Cujus responsionis suæ rationem hanc profert: quòd *talis non operatur in dubio mortalis, sed secundùm opinionem probabilem.* Vox hîc nulla, quæ non ostendat, sermonem esse de eo, qui veretur quidem ne quod agit sit peccatum; putat tamen secundùm opinionem probabilem peccatum non esse.

Panormitanus. Huc etiam spectat quod habet Nicolaus Tudescus Abbas & Archiepiscopus Panormitanus in caput Capellanus de feriis, nu. 6. *Notandum*, inquit, *ex hac glossa sic intellecta, quòd non peccat non servans ius præcepti, ubi sunt variæ opiniones, licèt posteà appareat contrariam opinionem fuisse veram, & aliam, quæ tenebatur, non subtiliter investigatam.* Hinc enim sequitur, cùm variæ sunt Doctorum opiniones circa *ius præcepti*, tamdiu hominem posse *sine peccato* non servare præceptum, quamdiu nec ipsa falsa, nec contraria appareat vera: quod perinde est ac si diceret, quandiu est verè probabilis. Quamobrem illa Panormitani verba ad hanc sententiam confirmandam à Sylvestro, aliisque nonnullis postea appellandis adhibentur.

Ex iis verò Episcopis, quos ab annis centum controversiam istam in Theologicis commentariis suis agitasse constat ex iis, qui diligenter & accuratè utriusque partis defensores percensent; nullus est omninò, qui utramque sententiam non amplectatur. Primus est, non ætate quidem, sed dignitate, & eruditionis famâ, Didacus Alvares clarissimus ex Sancti Dominici familia Theologus, & Archiepiscopus Tranensis: copiosè quæstionem hanc pertractat in commentariis ad 1.2. summo studio sub finem vitæ expolitis, & Trani in ipso Archiepiscopali Palatio editis, anno 1617. sic enim disputationem 80. inscribit: *Utrum ex duabus opinionibus probabilibus, posit homo sequi opinionem probabilem pro libito suo, relictâ opinione quam judicat probabiliorem.* Atque ubi priorem Cajetani sententiam exposuit, hæc numero 4. subjungit: *Secunda sententia est præcedenti opposita asserentium, quòd quilibet potest sequi opinionem, quam judicat probabilem. Tenet hanc sententiam Magister Medina, & alii doctissimi Thomistæ; quam probant his argumentis*, &c. Tum num. 9. illi subscribit in hæc verba: *Prima conclusio, quando opiniones versantur circa res, potest sequi opinio practicè probabilis, relictâ probabiliori. Hanc sententiam probant argumenta facta pro sententia Magistri Medinæ*, &c. Deinde adversariorum objectionibus fusè, ac luculenter respondet.

Didacus Alvares.

Eidem sententiæ obiter quidem, sed apertè patrocinatur Josephus Angles, eximii apud Franciscanos sacræ Theologiæ Professore, Bosanus in Sardinia Episcopus. Nam in Floribus Theologicarum quæstionum (quod opus cùm ab aliis eruditissimis viris, tùm maximè ab Henrico Sedulio in commentariis ad vitam S. Francisci plurimum laudatur) sic habet quæstione de confessione, diffic. 8. *Quando pœnitentis opinio est probabilis, etsi sacerdotis opinio probabilior sit, sacerdos illi absolutionem neque debet denegare, neque potest.* Josephus Angles.

Bartholomæus Ledesma (qui ut ait Alphonsus Fernandes in Notitia scriptorum Prædicatoriæ familiæ, & Theologiam docuit *maxima auditorum admiratione*, & Guaxaquensem Episcopatum, ad quem postea evectus est, *sanctè* administravit) similem assertionem ponit in tractatu de pœnitentiæ sacramento, difficult. 14. edition. Salmanticensis anni 1585 pag. 731. additque: *Hæc conclusio est contra Adrianum quæst. 5. de confess. dub. 7. ubi dicit, quòd quis tenetur sequi tutiorem opinionem, & contrariam etiam probabilem omittere: sed nihilominus nostra conclusio est verissima.* Bartholomæus Ledesma.

Quæ omnia illis assentitur Thomas Zerola Episcopus Minorensis, cujus libros Clemens VIII. libenter *pervolvebat*, quemadmodum ipse testatur in epistola dedicatoria ad Cinthium Cardinalem Aldobrandinum. Nam in Praxi pœnitentiæ cap. 22. q. 3. editionis Venetæ, ann. 1599. fol. 100. pag. 1. ait: *Dico secundò, si opinio pœnitentis est probabilis, & confessarii probabilior, quod tunc confessarius deposita sua opinione, potest & debet absolvere pœnitentem, & eum relinquere in sua opinione.* Thomas Zerola.

Prolixiorem ea de re disputationem habet Joannes Malderus, ex celeberrimo Lovaniensis Theologiæ Professore, Episcopus Antverpiensis, cujus *præcellentem doctrinam*, summasq; virtutes magnificè prædicat Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica. Ex iis autem quæ super hac quæstione plurima disserit Joannes Malderus.

disserit in 1.2.q.19.disput.86. assertionem hanc colligit: *Licet aliquando sequi opinionem minùs probabilem, relicta probabiliori, etiam si probabilior fuerit tutior.* Et pluribus interpositis: *Confessarius tenetur absolvere pœnitentem habentem opinionem probabilem, secundùm quam ab eo opere proponit non abstinere, quod secundùm probabiliorem tenet esse illicitum.* Sequitur & istud ex dictis. *Cùm enim non habeat pœnitens propositum peccandi, immeritò ei negaretur absolutio: & ita tenent communiter Doctores.*

Martinus Bonacin. Non minùs accuratè quæstionem hanc examinat Martinus Bonacina, de quo Leo Allatius in Apibus Urbanis hæc habet: *Episcopus cùm se Romæ in Germaniam conferret, pie obiit: vir laude dignus, qui cum bonarum litterarum studiis pietatem conjunxerat.* Tom.2. disput. 2.q.4.puncto 9.disputat, *utrum peccet, qui sequitur opinionem probabilem, relicta tutiore, vel probabiliore.* Sic autem mentem super ea re suam exponit: *Possumus absque peccato sequi opinionem probabilem, relicta probabiliore, & tutiore.* Quod ubi ratione & auctoritate probavit, contraria argumenta diluit.

Augustin. Barbosa. Augustinus Barbosa Ugentius Episcopus (de quo Leo Allatius in Apibus Urbanis: *Barbosæ omnes ferè recentiores memimerunt, doctissimum illum & in canonicis quæstionibus decidendis, ac rebus Ecclesiasticis versatissimum dicunt,* &c.) approbat eandem sententiam, & pro ea auctores multos citat tom. 1.collectan.in lib.2.decret.pag. 408. *Unde,* inquit, *opinionem probabilem in foro conscientiæ sequi posse, relicta probabiliori, tenent Armilla,* &c.

Joannes Caramuel. Tandem Joannes Caramuel Episcopus Misiæ, in Theologia Morali fundamentali Alexandro VII. nuncupata, num. 302. ait: *Illa sententia hodie est omnium, posse hominem tuta conscientia sequi opinionem minus probabilem.* Item: *Tenet communis sententia esse licitum relicta opinione probabiliore, & magis tuta sequi minùs probabilem & minùs tutam.*

Ignatius Toletus. Joannes de Lugo. Potuissem his Episcopis doctissimos Cardinales duos adjungere, Franciscum Toletum, & Joannem de Lugo, qui utrique opinioni manifestè suffragantur; alter quidem lib. 3. Instit. Sacerdot. cap. 2. alter verò disput. 23. de pœnit. sect. 2. §. 2. Sed cùm ambo in Societ. Jesu perdiu vixerint, timui ne Adversarius eos Jesuitarum potiùs, quàm Cardinalium nomine censendos esse contenderet.

(***)

CAPUT IV.

Priorem sententiam veteres Theologi Parisienses solemni decreto approbant: utramque omnes omnino Doctores Sorbonici, qui hoc sæculo de Theologicis rebus commentarios ediderunt, ex professo examinant, atque defendunt.

NIHIL ad priorem sententiam confirmandam illustrius proferri potest, solemni illo Facultatis Theologicæ Parisiensis decreto, quod extat apud Dionysium Carthusianum in 4.Sent.dist.25.q. 3. sic incipit: *Quia nuper mota est controversia inter aliquos Doctores super decisione hujus quæstionis, Utrum in aliquo Monasterio fœminarum, liceat recipere aliquam fœminam ultra numerum personarum, quæ de bonis Monasterii commodè sine penuria possunt sustentari, & de persona recipienda oblata gratis spiritualibus exigere temporalia, instautinque à nobis Magistris in Facultate Theologiæ Parisiis congregatis quæsitum est ut in ea re consilium dare, & super ejusdem quæstionis determinatione quid sentimus, dicere vellemus.* Ad quam quæstionem ita respondent: *In primis dicimus quòd attento tenore Constitutionis Apostolicæ felicis recordationis Papæ Bonifacii VIII non licet recipere aliquam fœminã in aliquo Monasterio non mendicantium, ultra numerum personarum quæ de bonis Monasterii sine penuria sustentari possunt. Et illud dicimus non licere, ubi non habetur de hoc consuetudo communis & diuturna, quam Papa scire & tolerare veri similiter creditur, & per quam posit præfata constitutioni esse derogatum.* Tum quibusdam interpositis istud subjungunt: *Dicimus ulterius, quòd ubi Monasterium ita tenue, quòd fœmina, quæ recipi petit, non posset de bonis ipsius Monasterii sustentari sine penuria; oblatis gratis spiritualibus, & receptione personæ liberè facta ad spiritualia, si persona illa si crecepta habeat bona temporalia, de quibus juxta consuetudinem regionis potest disponere, & ea Monasterio conferre, tunc potest ab ea aliquid peti solum pro necessitate sui victus sine fraude, ut habeat Monasterium unde sibi providere possit: & hoc non intelligendo de actione coactiva, ita quod eiiciatur si non dederit; sed quòd in omnibus servetur debitus modus & recta intentio: & quod hoc habeat locum ubi est consuetudo communis.* Addunt nihilominùs: *Tutius tamen est; quòd nihil petatur vel exigatur, nec in hujusmodi Monasteriis ultra numerum earum, quæ sine penuria sustentari possunt, aliqua fœmina recipiatur, & si aliqua petit recipi, dicatur ei, quòd Monasterium non potest eam recipere, quia non habet unde ipsam valeat sustentare.* Audis Theologicam Facultatẽ ita dirimere motam controversiã inter aliquos Doctores, quorum videlicet alii affirmabant, negabant alii istud licere: ut dicat primò, licere, ac sine peccato fieri posse; secundò, tutiùs esse si non fiat. Potuit ne distinctiùs statue-

Decretũ Theologiæ Parisiensis.

ſtatuere, ex duabus opinionibus probabilibus, quarum altera affirmat, altera negat aliquid eſſe peccatum, licere minùs tutam amplecti.

Poſteriorem ſententiam, quæ & iſtam complectitur, non obiter & ſtrictim, ſed explicatam pluribus & diligenter examinatam defendunt Doctores Sorbonici planè omnes, qui hac ætate de Theologicis rebus ſcripſerunt. Philippus Gamachæus clariſſimum Sorbonæ lumen, in 1. 2. quæſtione 19. cap. 2. pag. 153. ita loquitur: *Prima aſſertio eſt: Non tenemur in foro conſcientiæ ſequi probabiliorem partem; ſed ſatis eſt ſi abſolutè ſequamur probabilem, quæ peritis & doctis placeat, donec Eccleſia contrarium ſtatuerit, aut prima illa opinio è Scholis Theologorum omninò exploſa fuerit.* Quam in rem citat Navarrum & Medinam. Tum alteram concluſionem ponit in hæc verba: *Secunda propoſitio: Sacerdos ſive proprius, ſive delegatus, poteſt contra ſuam ipſius opinionem abſolvere pœnitentes, quos videt eſſe in oppoſita ſententia, licèt minus certa ac tuta, dummodo ea ſit probabilis, habeatque aliquos authores Catholicos ac peritos.* Pro quâ concluſione allegat Navarrum & Dominicũ Soto.

Philippus Gamachæus.

Andreas Duvallius vir ſingulari pietate & doctrina, tractatu de humanis actibus, quæſt. 4. art. 12. pag. 115. hæc habet: *Secunda concluſio: Non tenemur in foro conſcientiæ ſequi probabiliorem partem; ſed ſatis eſt ſi abſolutè ſequamur probabilem, quæ peritis & doctis placeat, licèt quibuſdam ſimiliter doctis diſpliceat. Quod tamen ſub hac reſtrictione intelligendum eſt, donec ſcilicet Eccleſia contrarium non ſtatuerit, aut prima illa opinio è Scholis exploſa non fuerit.* Quam aſſertionem ſuam, & authoritate, & ratione probat, tum præcipuæ adverſariorum objectioni reſpondet.

Andreas Duvallius.

Nicolaus Yſambertus, qui ſumma ingenii & doctrinæ laude in Sorbona floruit, hanc ipſam quæſtionem uberiùs & accuratiùs tractat in 1. 2. diſt. 9. a. 4. pag. 135. *Si iſta propoſitio*, inquit, *quando circa honeſtatem vel obligationem operis alicujus, ſunt utrinque opiniones probabiles, quarum tamen altera eſt probabilior, poteſt voluntas in operando ſequi probabilem, relicta probabiliori.* Poſtquam autem hanc aſſertionem probavit auctoritate *quam plurimorum*, inquit, *S. Thomæ interpretum*, quærit art. 5. circa medium: *An hæc propoſitio tam habeat locum in homine illiterato, ac rudi, qui neſcit rationes diſcutere, quàm in homine literato, qui id novit: id eſt, an tam rudis & illiteratus homo poſſit operari ex ſententia minus probabili, relicta probabiliori, quam homo literatus.* Tum quæſtionem ita ſolvit; *Reſpondetur affirmativè, & ratio eſt, quod non liceat alicui operari ex ſententia probabili, relicta probabiliori, quia eſt doctus, & novit utriuſque partis rationes penetrare, & conferre ad invicem: Sed quia ad bene operandum moraliter ſatis eſt habere moralem certitudinem de honeſtate actus, & quod nullum extet præceptum ſequendi opinionem probabiliorem, relicta ea, quæ ſolum probabilis eſt, ut fuſius ſuprà docuimus.*

Nicolaus Yſambert

Doctoribus Sorbonicis adjungi debet Ludovicus Bail Pariſienſis, & ipſe Academiæ Doctor Theologus, qui etſi quæſtionem hanc ex profeſſo non tractet, manifeſtè tamen ſententiam iſtam amplectitur libro de Triplici Examine part. 1. q. 3. pag. 207. tertiæ editionis. *Quamvis*, inquit, *multi univerſaliter doceant ſecuritatem ſententiæ minus probabilis præ probabiliori, limitanda tamen videtur hæc doctrina in materia præceptorum, & extra materiam ſacramentorum.* Et quæ. 12. pag. 192. art: *Ex communiori ſententia pœnitens non poteſt cogi à Confeſſario ab amplectendam ſuam opinionem probabilem, immò & probabiliorem, ſi ea quam ſequitur ſit verè probabilis.*

Ludovic. Bail.

CAPVT V.

Vtramque ſententiam veteres Thomiſtæ quamplurimi, recentiores verò ferè omnes incredibili conſenſu propugnant.

QUI Didacum Aluarem affirmantem audiverit, poſteriorem ſententiam à *doctiſſimis Thomiſtis* doceri, Petrum verò Ledeſmam aſſerentem, teneri eandem *à multis Doctoribus, ac præcipuè à diſcipulis S. Thomæ*, non poterit non ſuſpicari naviter ſibi VVendrockium imponere, cùm ait pag. 76. 77. S. Thomam huic opinioni manifeſtè adverſari. Certè quod opponit ex quodlib. 8. art. 15. pridemà S. Antonino 1. part. tit. 3. c. 10. §. 10. ex S. Doctoris mente ita explicatum eſt, ut huic ſententiæ faveat potiùs, quàm repugnet. Nam primò hæc S. Thomæ verba: *Quando ſunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet alteram eſſe veram, & alteram falſam: aut ergo ille qui facit contra opinionem Magiſtrorum, ut poſt habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem: & ſic cùm facit contra legem Dei, non excuſatur à peccato, quamvis non faciat contra conſcientiam:* Sic interpretatur S. Antoninus: *Hæc verba D. Thomæ non poſſunt intelligi, niſi de his ubi manifeſtè patet ex Scriptura, vel Eccleſiæ determinatione, quòd ſit contra legem Dei; & non de illis intelligit, ubi non apparet: aliàs ſibi contradiceret in eodem libro, quòd non eſſet credendum.* Secundò, quod S. Thomas ſubjungit in hæc verba: *Sitn quandam dubitationem inducitur, & ſic manente tali dubitatione plures præbendas habet periculo ſe committit, & ſic procul dubio peccat:* Hic à S. Antonino exponitur: *Quod Beatus Thomas & alii dicunt, quod ille qui agit id, de quo eſt dubium, utrum ſit mortale, an non; peccat mortaliter, quia periculo ſe exponit mortalis*, verum tantùm eſt, *ſumendo propriè & ſtrictè dubitationem*, videlicet prout *rationes ſunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam quàm ad aliam.* Tertiò, S. Antoninus addit, non ita ſe rem habere, cùm non eſt dubium propriè dictum, ſed opinio probabilis. Unde colligitur poſtrema Sancti Thomæ verba huic ſententiæ ſuffragari.

Aut

Aut ex contrariis opinionibus, inquit, *in nullam dubitationem adducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat.* Quia videlicet, ut animadvertit S. Antoninus, *talis non operatur in dubio mortalis, sed secundùm opinionem probabilem.*

Nihilo magis huic opinioni adversatur alterum S. Thomæ testimonium, quod ex quodlib. 3. art. 10. Wendrockius obiicit. *In his*, inquit S. Doctor, *quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus Magistri: in talibus enim ignorantia non excusat; alioquin immunes à peccato fuissent, qui secuti sunt opinionem Arrii & Nestorii.* Et quibusdam interpositis: *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri, contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contra id quod publicè tenetur secundùm Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Nihil istud sententiæ, de qua agimus, repugnarò inde liquidò constat, quod, ut jam inde ab initio animadvertimus, & S. Antoninus ibidem admonet, non est probabilis opinio, quæ est *contra manifestum testimonium Scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ.* At illud præterea huic sententiæ suffragari, præclarè ostendit Stephanus Spinola d. sp. 3. sect. 4. cùm ex allatis S. Thomæ verbis ita argumentatur: *Ergo in iis, quæ ad fidem, & bonos mores spectant, excusatur quis sequendo opinionem sui Doctoris, si non sit erronea, & contra manifestum Scripturæ testimonium, quod est idem ac quando est probabilis; quia exceptio firmat regulam in non exceptis.*

Petrus Paludanus. Antoninus. Didacus Aluarez. Bartholomæus Ledesma. Sylvester Prieras.

Sic explicatam S. Thomæ sententiam defendunt nobilissimi ejus discipuli. Nam, ut omittam Petrum Paludanum, S. Antoninum, Didacum Aluarem, & Bartholomæum Ledesmam, quos superius inter Episcopos appellavi, disertè primam opinionem docet Sylvester Prieras in Summa, verbo *opinio*, num. 1. Postquam enim recitavit postremum S. Thomæ testimonium, continuò ista subjungit Panormitani verba: *Sequens opinionem alicuius Doctoris non subtiliter investigatam, quæ postmodum apparet falsa, excusatur à peccato quamdiu non apparuerit falsa.* Tum utramque sententiam ita conciliat: *S. Thomas dicit quod tales non excusantur in iis, quæ sunt manifestè & clarè determinata alicubi.* Et paulò post: *Panormitanus verò loquitur in obscuris.* Deinde contrariam argumenta sic solvit: *Nec obstat, quòd in dubiis tutior pars est eligenda; quia non est in dubio, quæ probabilibus rationibus flectitur ad unam partem. Nec quòd incertum dimittendum est, & certum tenendum; quia tenet iste certum sibi moraliter, cùm in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus.* Quæ paulò distinctiùs explicat verbo *scrupulus*, cùm ait: *Obiicit primò, quia in dubiis via tutior est eligenda. Sed dico secundùm Doctores hoc esse consilium, non præceptum.* Et paulò post *Secundò obiicit quia amans periculum, scilicet incedendo per viam laxiorem incidit in illud. Sed dico quod hoc intelligitur de eo qui existens in dubio, ita quòd non pendet ad unam partem magis quam ad aliam, operatur: secùs de eo, qui probabiliter credit secundùm judicium rationis sic esse faciendum.* Quamobrem verbo *confessio* 2. num. 3. ait: *Qui opinatur probabili ratione de aliquo quod non sit mortale, non tenetur illud confiteri.*

Idem docet Angelus de Clavasio in Summa, verbo *opinio*. Nam post allatam, explicatamque Panormitani sententiam, subdit: *Nec obstat prædictis illud cap. Iuvenis de sponsi, ubi dicitur, quod in dubiis tutior pars est eligenda: & Eccles. 3. qui amat periculum peribit in eo; ergo videtur se exponere periculo, qui in diversitate opinionum non eligit tutiorem. Quia hoc verum esset, quando proprie dubium est: sed quando est opinio, secus est, quia nec tunc sumus in dubio, nec consequenter se quis exponit periculo: quod bene notandum est.* Angelus de Clavasio.

Joannes Viguerius, qui à Possevino *Theologus eximius*, ab Antonio Senensi *eruditionis præclaræ* fuisse dicitur, cap. 15. §. v. 2. ait: *In dubiis sequens opinionem probabilem alicuius Magistri, cùm Magister est Doctor & approbatus, ut D. Thomas, qui absque ratione & auctoritate non consuevit loqui, est excusatus à peccato. Quod est valde notandum ad sedandos scrupulos timoratarum conscientiarum.* Ioannes Viguerius

Veteres Thomistæ, quorum testimonia hactenus recitavi, priorem sententiam apertissimè omnes defendunt; posteriori nō mediocriter plerique favent: at recentiores, quibus modò dandus est locus, tam admirabili consensu utriusque opinionis patrocinium susceperunt, ut ex iis qui post Bartholomæum Medinam, id est, ab annis ferè centum, de hac controversia scripserunt, nullum planè viderim, vel ab auctoribus hoc tractatu toto citatis appellatū legerim, qui vel in speciem contrarium docuerit. Ordior à Bartholomæo Medina, quem Antonius Senensis in Biblioth. appellat *Theologum eximium & consummatissimum*, testatur, que *morum probitate, & religionis præstantia non minori, quam doctrina, præditum fuisse.* In Commentariis ad 1. 2. multò ante in lucem editis, quàm ullus Theologus Societatis Jesu controversiam istam attigisset, q. 19. a. 6. concl. 3. ita quæstionis statum proponit: *Ex hoc nascitur magna quæstio, utrum teneamur sequi opinionem probabiliorem, relicta probabili; an satis sit sequi opinionem probabilem.* Postquam autem contrariam Caietani opinionem cum præcipuis eius fundamentis protulit, sicipse pronuntiat: *Mihi videtur, quòd si est opinio probabilis, licitum est eam sequi, licèt opposita probabilior sit.* Quam in rem argumenta quatuor, & triplicem confirmationem adhibet: tum contrariæ sententiæ firmamenta sigillatim & accuratè dissolvit. Bartholomæus Medina.

Ludovicus Lopes, cujus eximiam pietatem, & singularem eruditionem laudat Possevinus in Apparatu, Meditæ sententiam amplectitur, parte 1. Instructorii conscientiæ, cap. 20. conclus. 2. editionis Lugdunensis, anni 1587. pag. 610. *Hæc conclusio elicitur ex Medina, & liquet ex eius ratione aut opinione, quam ibi tuetur, scilicet quòd Confessor pœnitenti probabilem opinionem Doctorum sectanti negare absolutionem non potest, licèt Confessor ipse contrariā opinionē probabilio-* Ludovic. Lopes.

biliorem esse censeat ; quia cùm pœnitens eo quòd probabilem opinionem sit amplexus non peccarit, nulla subest ratio negandi ei absolutionem.

Franciſcus à Victoria.

Quæstionem illam de Confessario similiter solvunt nobiles Thomistæ, Franciſci à Victoria discipuli, qui, ut admonet Bellarminus lib. de Scriptoribus Eccleſiasticis, sub ejus nomine Summam de Sacramentis ediderunt, quam ex illius scriptis collegerant. *Fuit autem Victoria*, ut ait Antonius Senensis in Bibliotheca, *vir numquam satis laudatus, & qui in Theologia talis ac tantus extitit, ut illius præclarisimum lumen in Hiſpania etiam à viris clarisſimis meruerit appellari.* Sic loquens inducitur in illa Summa de confeſſione, num. 177. ed tionis Antvetpienſis, anni 1616. pag. 102. *Respondeo quòd sive Confeſſor sit ejus proprius Sacerdos, sive non, tenetur pœnitentem absolvere in tali casu. Probatur apertè, talis pœnitens est in gratia, & confeſſor habet probabilitatem quòd sit in gratia; quia scit esse probabilem eius opinionem ; ergo non debet ei negare absolutionem.*

Thomas Mercado. Y aun al que oye de penitencia al mercader le podria yo tambien de gracia dar un buen aviſo, que le dara muchas vezes gran libertad, y aun autoridad. Y es que dado tenga una opinion y la defienda, non regle por elta al penitente, ſi no quiere ſer regla do ni ſeguilla: ſi la que ſigue es probable, y tiene ſus razones y fundamentos. Baſta aconſejarle lo que tiene por mas cierto, o mas le agrada. Pero ſi al penitente le deſagrada, y lo que haze ſe puede hazer, y lo aprueban muchos authores aprobados: gran tochedad y arrogancia ſeria porque ello reprueve, no abſolvelle ſi no deſiſte dello. Auiendo en vn contracto por vna parte y por otra opiniones buenas entre doctos: cada vno es libre para ſeguir la que eſcogiere. Lo miſmo en ſubſtancia entiendo, quando fuera de confeſſion ſe propone al Theologo vn negocio. Que ſi por entrambas partes ay opiniones, y lo vno y lo otro ſe puede hazer y ſeguir ſin peligro, dado que el aya eſcogido vna dellas por mas probable, no deue atar con ella al que pregunta, ſi non dezir de plano ſu parecer, auiſandole que haziendo lo contrario, no es peccado, porque ay muchos Doctores que lo tienen por licito.

Clariùs atque distinctiùs pro hac sententia loquitur Thomas Mercado *vir eruditiſsimus, præcipuè in ſcholaſtica ac morali Theologia*, ut ajunt Alphonſus Fernandes in Notitia Scriptorum Prædicatoriæ Familiæ, & Auguſtinus d' Avila lib. 2. Hiſt. cap. 92. Nam in libro *erudito* de Contractibus, Hiſpanicè ſcripto, editionis ſecundæ Hiſpalenſis, anni 1587. quæ priori eſt auctior, lib. 2. c. 1p. 5. pag. 29. hæc habet : *Præterea, ei qui confitentem audit mercatorem poſsim etiam amicè bonum conſilium dare, quod magnam ipſi libertatem & auctoritatem etiam ſæpe aſſeret. Eſt autem illud : ut ſi opinionem unam ſequatur, eamque defendat, non ideo pœnitentem ex ea dirigat, ſi ex ea dirigi & eam ſequi nolit : modò ea, quam ille ſequitur ſit probabilis, & ſuis rationibus fundamentiſque nixa ſit. Satis eſt ſi ſuadeat illi Confeſſarius, id quod ſibi magis certum videtur, magiſque placet. Verùm ſi pœnitenti non placeat, & id quod facit, fieri poſſit, ſitque id à multis probatis auctoribus approbatum: magnæ dementiæ atque arrogantiæ foret pœnitentem, niſi ab eo deſiſtat, ideo non abſolvere, quia hoc ipſe Confeſſarius improbat. Cum uno in contractu pro una & altera parte bonæ opiniones ſunt inter doctos, liber eſt unuſquiſque ad ſequendam, eam quam eligat. Idem prorſus dico, quando extra confeſsionem, negotium Theologo proponitur. Si enim pro utraque parte ſunt opiniones, & facere ac ſequi utrumque ſine periculo fas eſt: etiam ſi elegerit ipſe unam ex iis magis probabilem, non poteſt ad eam adſtringere eum qui ipſum interrogat, ſed tantùm ſententiam ſuam ſimpliciter exponere, admonendo ipſum quod contrarium faciendo non peccatur, quia multi ſunt Doctores, qui licitum id credunt.*

Amplectitur eandem ſententiam Joannes Paulus Nazarius ; qui à Michaële Plodio, & Alphonſo Fernande Theologus *egregius*, ab aliis verò Dominicanis, qui Commentarios ejus in primam Partem recenſuerunt, *præſtantiſsimus vir, doctrinæque Thomiſticæ propugnator acerrimus* appellatur. Sic habet in Opuſculis Theologicis, opuſc. 2. de ſtatu & obligat. Religioſ. de voto obedientiæ, dubit. 4. concl. 2. *Qui dubitat, nullum habet aſſenſum, quo dirigi poſsit in agendo : qui autem opinatur, rationes habet pro utraque parte, ex quibus elicit aſſenſum probabilem, à quo dirigi poteſt in operando : & ideo poteſt abſque peccato, in quam voluerit partem, ſive illa ſit magis probabilis, ſive minùs, declinare.*

Joannes Paulus Nazarius.

Dominicus Bannes Ordinis Prædicatorum *Doctor & Theologus illuſtris* (ut ait Aubertus Miræus in Biblioth.) ita loquitur in 1. 2. q. 10. a. 1. dub. 3. concl. 4. edit. Duacenſis, ann. 1615. pag. 252. col. 2. *Dicimus opiniones eſſe in duplici differentia. Quædam enim verſantur circa actionem aliquam exercendam, ut an aliquis contractus ſit licitus, vel illicitus. Quædam verò verſantur circa res, an ſcilicet aliquid ita ſit, vel non ſit; an hæc domus ſit propria, vel aliena. Dicimus ergo quod de opinionibus prioris generis verum eſt, poſſe hominem ſequi probabilem opinionem, relicta probabiliori. Cæterùm de opinionibus ſecundi generis non eſt univerſaliter verum quòd poſsit homo ſequi opinionem minùs probabilem, maximè quando poteſt ſequi aliquod periculum contra honorem Dei, aut utilitatem proximi.*

Dominicus Bannes.

Banni conſentit Didacus Nugnus Cabezudo, ut ætate ſic & doctrina illi ſuppar. Quærit enim in Additionibus ad 3. Part. quæſt. 8. art. 5. dub. 3. editionis Venetæ, ann. 1612. pag. 279. *Vtrum liceat miniſtrare ſacramentum pœnitentiæ cum juriſdictione tantùm probabili;* cumque in negativam partem inclinet, ſic contrà opponit : *Tota difficultas eſt de opinione probabili; quia in moralibus licitum eſt ſequi opinionem probabilem, ut communiter dicitur.* Tum ita reſpondet: *Ab illa regula generali poſita in argumento, eſt quædam famoſa exceptio, quòd ſcilicet in his quæ pertinent ad neceſsitatem & exiſtentiam Sacramentorum, non licet ſequi opinionem probabilem, quando eſt poſſibile ſequi ſententiam certam.*

Didacus Nugnus Cabezudo.

Gregorius Martinez ingenii acumine & perſpicuitate cum maximis comparandus, ut monet Alphonſus Fernandes in Notitia Scriptorum Prædicatoriæ Familiæ, de hac quæſtione diligenter & accuratè diſputat, tom. 1. in 1. 2. ad q. 19. art. 6. Sic enim habet pag. 1066. col. 2. editionis Toletanæ, anni 1622. *Prima concluſio : Non ſolùm eſt licitum ex duabus opinionibus æqualiter probabilibus probabilitate practica eligere quam quis maluerit, ſed etiam eſt licitum ſequi minùs probabile, relicta probabiliori.* Et paulò poſt: *Secunda pars concluſionis*

Gregorius Martinez.

nis est contra Cajetanum & Sylvestrum. Est tamen communis, quam tenet Medina hîc, & optimis rationibus probat: & modò probatur primò, &c. Tum argumenta ad eam confirmandam congerit.

Petrus Ledesma. Adstipulatur eidem sententiæ Petrus Ledesma *Eruditissimus Magister*, & publica annorum quadraginta Theologiæ professione nobilis, ut testatur Alphonsus Fernandes in Notitia Scriptorum Prædicatoriæ Familiæ: sic enim habet in Summa Hispanicè edita, Salmanticæ 1608. parte 2. tractat. 8. capite vigesimo secundo, ante duodecimam conclusionem *Huic difficultati respondetur, esse probabilius, cum divini perinde naturalisque sit juris, licere judici sequi opinionem probabilem, relictâ probabiliore. Hanc sententiam tenet Magister Medina, & Orellana, & multi alii Doctores, ac præcipuè discipuli Sancti Thomæ, in 2. 2. expendo articulum 4. hujus quæstionis 67.* Adò persuasum habuit hic Auctor, licitum esse probabilem opinionem sequi, relictâ probabiliore, ut ad ipsos quoque judices, contra quàm appellati supertus Societatis Jesu Theologi faciunt, illud extenderit.

Vincentius Candidus sacri Palatii Magister, tomo 1. Disquisitionum moral. disq. 3. de absolutione, art. 20. ita pronuntiat: *Dico primò, Confessarius quicumque absolvere potest pœnitentem sequentem opinionem probabilem, relictâ sua opinione probabiliori.* Tum num. 3. proponit hoc dubium: *Utrum liceat in qualibet materia consulere opinionem probabilem relictâ probabiliore.* Ad quod ita respondet: *Quicumque alius consultus extra confessionem, licitè potest probabilem opinionem in omni materia amplecti, ac etiam aliis consulere, relictâ probabiliori.* Quod breviter & ratione, & auctoritate probat.

Joannes Alphonsus. Fusissimè omnium de hac quæstione egit Joannes Idephonsus Baptista Cæsar-Augustanus, in iis ad t. 2. Commentariis, quos ex *formali præcepto* generalissimi Dominicanorum Capituli anno 1644. Romæ celebrati typis edidit. Nam disp. 208. dub. 6: fragm. 1. postquam contrariæ sententiæ auctores & argumenta protulit, num. 549. ita loquitur; *Secunda sententia præcedenti omninò opposita est, neminem teneri ad sequendam in praxi opinionem probabiliorem, seu conscientiam ex illa formatam; sed sufficere ad securitatem conscientia, & ad hoc quod impune & absque peccato operemur, sequi opinionem & conscientiam probabilem relictâ longè probabiliori. Sententiam hanc plures maximè ex junioribus tenent.* &c. Pro qua auctores triginta quatuor, & argumenta septem prooducit. Tum eam amplectitur fragm. 4. conclus. 5. *Quando*, inquit, *opiniones probabiles versantur circà actiones exercendas, seu quod idem est, circà jus, potest homo sequi quamcumque opinionem probabilem practicè*, &c.

Paulus de Blanchis. Stat etiam pro illa opinione Paulus de Blanchis, in libro Venetiis edito ann. 1630. cui titulus est: *Disceptationes de difficilioribus materiis casuum.* Sic enim loquitur pag. 182. *Si opinio pœnitentis est probabilis apud doctos & prudentes in tali materia, tunc Sacerdos sive ordinarius, sive delegatus, debet eum absolvere, licet probabilior sit opposita sententia.*

Postremus, quod sciam, ex Dominicanis, qui Theologicos in D. Thomam Commentarios edidit, fuit Joannes Baptista Hacquetus, cujus *Controversiorum Theologicum* in 1. 2. prodiit Romæ ann. 1654. typis Jacobi Phæi, Christianissimo Francorum Regi Ludovico Adeodato nuncupatum, & R. P. Joannis Baptistæ de Marinis totius Ordinis Generalis Ministri facultate munitum. Quæstionem hanc exquisitè disceptat tractatu de conscientia, controversia 14. cujus hæc inscriptio: *Utrum liceat sequi opinionem minùs probabilem, etiam relictâ probabiliori & magis tuta.* Sic autem controversiam decidit: *Dico licitum esse sequi in praxi opinionem minùs probabilem & minùs tutam, sive propriam, sive alienam, dummodò sit simpliciter probabilis.* Et paulò post: *Eam sententiam docent Medina, Bannes, Valentia, Salas, Arragon, & communiùs Doctores.* Tum accuratè eam probat, & contrariis argumentis respondet.

Joannes Hacquetus.

CAPUT VI.

Pari consensu doctissimi ex aliis Religiosis Ordinibus Theologi, easdem opiniones tuentur.

VIx ullus pro secunda sententia Societ. Jesu Theologus scripserat, cùm clarissimi duo ex S. Augustini Familia Doctores eam, ut *probabiliorem*, & apud Theologos, *maximè ex discipulis Sancti Thomæ, communem* acriter propugnant. Michael Salonius, *vir doctrina & vitæ sanctitate celebris*, ut ait Aubertus Miræus in Bibliotheca, anno 1592. Venetiis edidit *insigne volumen, de Iustitia & Iure*, quod Antonius Possevinus asserit *à Theologis, qui sapiunt, magnoperè nec immeritò commendari* Quo in opere de industria quæstionem hanc agitat controvers. 2. conclus. 4. ad art. 4. quæst. 63. S. Thomæ, docetque, *quando sunt duæ opiniones probabiles ex parte juris, altera tamen probabilior, posse quemvis fidelem in suis privatis actionibus, dimissa probabiliori, eligere probabilem.* Quod pluribus argumentis ostendit: ac tandem sub finem admonet, *multos ac gravissimos Doctores ita sentire, ac maximè ex discipulis D. Thomæ.* Undè sic argumentatur ad hominem ex adversariorum sententia: *Eligenda est opinio, ut volunt, probabilior: sed quod liceat amplecti probabilem (dimissâ probabiliori) est opinio probabilior, cum habeat plures ac gravissimos Auctores, & firmiora fundamenta quàm opposita, ut ex progressu hujus disputationis constat*, ergò &c.

Augustiniani. Michael Salonius

Eodem ferè tempore Petrus Arragonius, alterum Augustiniani in Hispania Ordinis sidus, edidit commentaria in 2. 2. *præclara & eruditissima*, ut vocat Elssius in Bibliotheca

Petrus Arragonius.

theca Augustiniana. Quærit autem dub. penult. ad art. 4. quæst. 63. *An sit licitum sequi opinionem probabilem, non obstante quod contraria sit probabilior.* Atque ubi Cajetani sententiam proposuit, cum omnibus ejus fundamentis, subdit: *His tamen non obstantibus dico, quod contraria sententia est longè probabilior.* Qua in assertione comproanda, & contrariis argumentis dissolvendis, multus est atque copiosus.

Ludovicus de Beja.

Tam præclaris Ordinis sui Doctoribus, consentit Ludovicus de Beja in variis responsionibus casuum conscientiæ, qui coram Illustrissimo ac Reverendissimo Cardinali Pallæotto Archiepiscopo Bononiensi, in Congregatione Clericorum propositi & decisi fuerunt, parte 2. casu 6. editionis Olissipon. ann. 1610. fol. 164. col. 2. *Si altera* (pars) *etiam est probabilis, & propterea tuta & tuta, ac per consequens nullum habens periculum, illam sequi, relictâ probabiliori, absque peccato possumus: nec semper tenemur tutiorem partem eligere; sed sufficit eligere tutam.*

Basilius Pontius

Obiter quidem, sed perspicuè illud ipsum asserit Basilius Pontius, quem miris elogiis exornat Elssius in Encomiastico Augustiniano, & de quo Aubertus Miræus sic loquitur: *Fuit Academiæ Salamanticensis haud exiguum suo ævo decus, in qua primam in Theologiâ Cathedram moderatus est, summa cum omnium laude, ac pæne stupore.* Lib. 4. de Matrim. cap. 25 num. 9. *Cùm sint variæ opiniones,* inquit, *de observantia alicujus præcepti, non sit irreverentia legislatori, neque transgressio censetur, quod operetur aliquis secundùm opinionem probabilem minùs tutam.*

Carmelita. Petrus Cornejo.

Conspirat in eandem sententiam Petrus Cornejo *præstantissimus*, ex Carmelitarum Ordine, Salmanticensis Academiæ Doctor, de cujus *stupendo ingenio & multiplici doctrina,* tum alia multa commemorat Joannes Sanctius d'Aula Episcopus Placentinus, in ejus vita tom. 2. præfixa, tùm id præcipuè quòd Paulus V. Summus Pontifex *verè dignum Ecclesiæ Dei Doctorem appellavit.* Sic autem habet in 1. 2. tract. 8. disp. 3. dub. 6. ubi de industria, ac prolixè quæstionem istam tractat: *Licitum est sequi in praxi opinionem minus probabilem, & minùs tutam, sive propriam, sive alienam, dummodò sit simpliciter probabilis. Ita docent communiter Recentiores, Medina,* &c. Hanc conclusionem variis rationibus probat, & contrariæ sententiæ argumentis accuratè respondet.

Joannes Lezana.

Tam insignem Ordinis sui Theologum sequitur Joannes Baptista de Lezana, in Summa quæstionum regularium, tom. 3. de opinione regularibus tenenda, num. 5. pag. 458. *Dico secundò, regulariter loquendo posse religiosos, sive in operando, sive in consulendo aliis, uti opinione etiam minus probabili & minùs tuta, relictâ tutiori & probabiliori, etiam propria.*

Urbanus ab Ascensione.

Sequitur & Urbanus ab Ascensione in Theologia Morali, tract. 1. c. 11. his verbis: *Quis dubitet homini* (duas probabiles opiniones de eadem re sibi proponenti) *licere quam voluerit opinionem tenere; immò etiam probabili adhærere, licet aliena, relicta probabiliore etiam propria.*

Pluribus, & ex professo de hac controversia disputat Petrus de Lorca egregius Complutensis Academiæ Doctor, & Ordinis Cisterciensis ex observantia Hispaniæ Generalis emeritus, cujus singularem eruditionem mirificè prædicant Dionysius Cuchus in ejus vita, & Carolus Visch in Bibliotheca Cistercienſi. Nam in Commentariis ad 1. 2. Compluti editis ann. 1609. disputationem 39. sic inscribit: *Utrum sit tutum operari secundùm conscientiam quæ innititur opinioni probabili.* Et membro 10. pag. 466 postquam explicuit opinionem negantem, subdit: *Est tamen hoc tempore receptum, posse assumi quamcumque opinionem probabilem, etiam si non sit probabilior & tutior. Quam doctrinam veram omnino censeo.* Tum luculenter eam probat, & ab adversariorum objectionibus defendit.

Petrus de Lorca.

Pro more suo breviter & accuratè idem docet Petrus à S. Joseph Fulginensis, qui & in Bibliotheca Cistercienſi meritò laudatur: lib. 1. de Legibus, cap. 3. ait: *Resolutio 4. ille non peccat, qui sequitur opinionem probabilem relictâ probabiliori.* Quam & paucis probat, & variis ex ea deductis corollariis magis illustrat.

Petrus à S. Joseph.

Sic etiam Carolus Malletus Taurinensis Patritius, & Monachus Cistercienſis, tom. 1. moralis Theolog. malleat. 8. tract. 4. pag. 91. docet, *licitum esse sequi opinionem minùs probabilem, etiam minùs tutam.* Quod ubi ratione & auctoritate probavit, addit: *Ex duabus contradicentibus probabilibus opinionibus, quæ que in praxi sequi potest quam maluerit, etiam si ipsi operanti minùs probabilis videatur.*

Carolus Malletus.

Accedit Gregorius Sayrus Benedictinus, quem Pitseus lib. de illustribus Angliæ Scriptoribus, *insignis eruditionis virum* appellat. Lib. 7. Clavis Regiæ cap. 4. num. 9. editionis tertiæ Venetæ anni 1610. pag. 16. postquam explicuit sententiam Medinæ affirmantis, *licitum esse in praxi opinionem probabilem sequi, relictâ probabiliore,* varias ad eam confirmandam rationes profert, ac tandem ita concludit: *Has igitur ob causas & rationes hæc Medinæ opinio mihi verior & recta rationi conformior semper visa est: & quam tutâ conscientiâ unusquisque in praxi sequi potest.*

Gregorius Sayrus.

Patrocinantur eidem sententiæ doctissimi ex variis S. Francisci Familiis Theologi. Quos inter non appellabo Josephum Angles, qui superiùs cum Episcopis sententiam dixit. Initium duco à Pelbarto de Themesuar, *viro in sacra scriptura egregiè versato,* ut habet Waddingus in Bibliotheca. Tomo 1. Aurei sacræ Theologiæ Rosarii, verbo *opinio*, §. 13. ait: *Sed nonne excusatur à peccato is, qui sequitur opinionem Doctorum, quæ postmodum apparet falsa. Respondetur secundùm Panormitan. in cap. Capellanus de feriis, & in Angelica Summa, & Anton quod excusetur, nec tenetur homo semper in diversitate opinionum eligere tutiorem; quia opinio est tuta cùm habet Doctorem pro se satis acceptum, & hoc sufficit ad salutem, cum tali voluntate quod non adhæreret ei, si non crederet esse veram.*

Hen-

Henricus Villalupensis.

Henricus Villalupensis, Hispanicè Villalobos, cujus eximiam eruditionem mirè commendat Waddingus in Bibliotheca Ordinis Minorum, movet hanc quæstionem in Summa Theologiæ moralis, tract. 1. dub. 10. *Utrum liceat sequi opinionem minùs probabilem, relictâ probabiliori.* Ubi verò negantem Cajetani sententiam retulit, de affirmante sic pronuntiat: *Medina, Lessius, Vasquez, & alii contrarium docent: scilicet licitum esse, relictâ opinione magis probabili, minùs probabilem sequi. Quam sententiam altera probabiliorem esse existimo.* Cujus assertionis suæ rationes obiter proponit, & contraria argumenta dissolvit.

Laurentius Portel.

Idem asserit Laurentius Portel Lusitanus, quem & auctores plurimi honorificè appellant, & Bibliotheca Ordinis Minorum *virum pium ac prudentem vocat.* Sic enim habet in Dubiis Regularibus, verbo *opinio eligenda*, num. 3. editionis ultimæ Lugdun. anni 1640. pag. 669. *Licitum est sequi, & operari secundùm opinionem minus tutam, sed probabilem, & quam puto probabilem, licèt credam oppositam esse tutiorem & probabiliorem.* Quam in sententiam & Auctores multos citat, & quatuor argumenta producit.

Joannes Poncius.

Fusiùs hanc quæstionem tractat Joannes Poncius, cujus prolixum extat elogium apud Waddingum) in Cursu Theologico, disp. 24. q. 3. *de conscientia probabili*, concluss. 2. *Potest*, inquit, *quis facere quod apparet probabiliter licitum, licèt magis probabile appareat quod non sit licitum.* Addit hanc esse *longè communiorem* sententiam, eamque probat tribus argumentis, & duplici adversariorum objectioni respondet.

Petrus Marchantius.

Petrus quoque Marchantius, vir magni apud Belgas nominis, atque, ut Valerius Andreas ait in Bibliotheca Belgica, *singulari eruditione & eloquentia præditus*, uberrimè de hac quæstione disputat in libro cui titulus est, Tribunal Sacramentale, tract. 5. titul. 5. q. 6. Sic autem mentem suam exponit concl. 2. *Inter opiniones plures, quæ sunt probabiles, etiamsi aliqua probabilior appareat, licet quamcumque ex illis sequi & eligere.* & quæst. 7. concluss. 1. *Inter opiniones verè probabiles per se, non tenetur homo sequi tutiorem.*

Matthias Hauzeur

Obiter idem affirmat Matthias Hauzeur tomo 2. Epitomis Operum S. Augustini, ad lib. 1. de Bap. contra Donatistas cap. 5. Quærit enim, *quo sensu sit certum peccatum præponere certis incerta, cùm liceat aliquando uti sententia tantùm probabili, relictâ certa.* Respondet, *in mediis ad salutem necessariis nunquam licere uti incertis, relictis certis: in præceptis autem licere uti sententia probabili.*

Eligius Basseus.

Subscribunt eidem sententiæ doctissimi quique Capucini. Eligius Basseus (*multæ vir lectionis*, ut admonet Valerius Andreas) in Floribus Theologiæ practicæ, titulo conscientiæ, editionis Duacenæ, anni 1637. pag. 79. ait: *Confessarius interrogatus, vel alius quicumque in consiliis dandis, & responsionibus, potest juxta probabilem aliquorum Doctorum opinionem, respondere, prætermissa probabiliore vel tutiore.*

Franciscus Longus à Coriolano.

Idem sentit Franciscus Longus à Coriolano, vir (ut ait Waddingus in Bibliotheca Ordinis Minorum) *æquè doctus ac religiosus.* In tractatu de Casibus reservatis, part. 1. sect. 2. art. 2. num. 2. ita loquitur: *Resolutoriè dicimus, Confessarium quemcumque absolvere posse pœnitentem sequentem opinionem probabilem, relicta sua opinione probabiliori.*

Ludovicus Casp.

Ludovicus quoque Capensis, non ignobilis Theologus, in Cursu Theologico, tom. 1. tract. de conscientia, disp. 3. sect. 2. pag. 378. hanc assertionem ponit: *Licitum est operari juxta sententiam probabilem, quæ re ipsa probabilis sit judicio operantis, relicta tutiori & probabiliori sententia, etiam ipsius operantis.*

Gesualdus Panormitanus.

Consentit Gesualdus (sive ut habetur in Bibliotheca Ordinis Minorum, Jesualdus) Panormitanus, tomo 1. Operum moral. tract. 24. cap. 5. editionis Venetæ, anni 1649. pag. 256. *Si diversitas opinionum occurreret, vel circa restitutionem, vel circa alia, & pœnitens nollet satisfacere, eo quod habeat opinionem probabilem aliquorum Doctorum dicentium non esse obligatum, licèt Confessarius è contra teneret contrariam opinionem, quamvis probabiliorem: nihilominus in hoc casu Confessarius potest & debet talem pœnitentem absolvere.*

Jacobus Raggius.

Accuratiùs ac fusiùs quæstionem hanc examinat Jacobus Raggius Genuensis, centuria 1. de Regimine Regularium, parte 3. dub. 46. editionis secundæ Genuensis, anni 1653. pag. 159. *Secunda sententia*, inquit, *est affirmativa, admittens posse etiam in praxi adhærere opinioni probabili, probabiliore, relictâ. Ita Medina & alii, ut ita dicam, infiniti.* Quam opinionem ait esse *sequendam*, eamque quatuor argumentis probat.

Ord. Red. Captiv.

Suppeditat nobis ejusdem sententiæ defensorem Ordo Discalceatorum Sanctissimæ Trinitatis Redemptionis Captivorum, Leandrum de Sancto Sacramento, parte 5. quæstion. moral. tract. 1. disp. 4. q. 10. *Ex duabus*, inquit, *opinionibus probabilibus, licitum est in praxi sequi quamlibet, etiam illam, quæ minùs tuta videtur.*

Leander de S. Sacramento.

Habemus & ex Ordine S. Hieronymi nobilem utriusque sententiæ patronum Hieronymum Garciam, qui in Summa morali Hispanicè scripta, & Cæsar-augustæ edita ann. 1644. ita loquitur tractatu 1. difficult. 5. dub. 2. num. 5. *Quamvis optimum consilium sit, ut quando duæ sunt opiniones æqualiter probabiles, sequamur tutiorem; & à fortiori quando concurrit probabilis cum probabiliore: nihilominus tamen possumus valdè tuta conscientia agere secundùm opinionem probabilem, probabiliore relictâ. Tam communis & secura est ista conclusio, ut solus Machado art. 5. num. 2. pro se allegat 45. recentes auctores.*

O. d. S. Hieron. Hieronymus Garcias.

Aunque es muy buen conseio, que quãdo ay dos opiniones igualmente provables se ga la mas segura, y a fortiori quando concurren provable con mas provable. Pero con todo esso puede uno muy bien tuta conscientia obtar segun la opinion provable dexando la mas provable. Es esta conclusion tan commun y segura, que solo Machado art. 3. num. 6. trae en su favor 45. autores modernos.

Clerici Regulares.

Plures eidem sententiæ adstipulatores ex Clericis Regularibus accedunt, Raphael Aversa à S. Severino Clericorum Regularium Minorum Præpositus Generalis,

Raphael Aversa

quem Miræus non immeritò appellat *Philosophum & Theologum eximium*, acriter illam defendit, & plures pro ea auctores citat in 1.2.q.28. sect.18.

Antoninus Diana.

Idem fecit Antoninus Diana tom. 1. tract. 13. resol. 1. quæ sic inscribitur: *An sit licitum, relicta opinione probabiliori, & magis tuta, sequi opinionem probabilem, minùs tutam.* Nam pro affirmativa sententia præter auctores 17. à Sanche citatos, alios quindecim adjungit, & triplici ratione eam confirmat.

Zacharias Pasqualigus.

Zacharias Pasqualigus Theatinus, tomo Decisionum moralium, decis. 5. cujus hic titulus, *An possit eligi opinio minùs probabilis, relicta probabiliori*, pro sententia affirmante citat auctores quadraginta quinque, eamque his verbis amplectitur. *Hanc sententiam certissimam puto, & existimo in materia morali posse demonstrari.* Tum ad eam probandã rationes duas profert, ac tandẽ respondet quinq; argumentis, quæ pro contraria proposuerat.

Marcus Vidal.

Adhæret eidem sententiæ Marcus Vidal ejusdem Instituti Clericus Regularis, in Opere, cui titulus est, Arca Vitalis, titulo de opinione probabili, inquisit. 5. num. 45. pag. 388. *Qui sequitur, inquit, & eligit opinionem minùs probabilem & minùs tutam, prudenter & licitè operatur, etiam si opposita sit probabilior & tutior.* Tum affirmat *hanc conclusionem veram tradere Doctores communiter*, citatque 18. addens, *& alii plures.* Eam verò probat tribus argumentis, quæ & variis confirmationibus munit: tandem quatuor adversariorum objectiones dissolvit.

Andreas Lanfranchus.

Andreas quoque Lanfranchus tom. Opuscul. moral. opuscul. 1. cap. 4 numero 16. hæc habet: *Licet in agendo sequi opinionem minùs tutam, quæ sit probabilis, relicta probabiliore.* Quã assertionẽ probat quinque argumentis, & gravissimorum Doctorũ auctoritate.

Joannes Angelus Bossius.

Prolixè admodum de re disputat Joannes Angelus Bossius, ex Clericis Regularibus Bernabitis, tomo Moral. varior. part. 1. tit. 1. §. 17. ubi hanc sententiam multiplici ratione, & auctoritate confirmat. Tum in Appendice ad tit. 1. Candidi Philalethi argumenta dissoluit, ac de ista opinione ita pronuntiat, num. 2377. *Sententia asserens in quæstione de sola honestate, vel turpitudine actionis, vel omissionis, licitum esse in praxi sequi opinionem probabilem, etiam minùs tutam, relicta probabiliore & tutiore, hodie videtur (ut supra in tit. num. 131. & 137 notavi) moraliter certa, cùm nitatur validissimis fundamentis, & fortioribus, quàm opposita.* Et paulò post: *Non solùm hodierni temporis Scriptores Theologi, Summistæ, Canonistæ, & Iuris periti, & omnes publici Professores Theologiæ moralis præfatam sententiam docent in publicis Academiis, & privatis Scholis: sed & apud omnes Confessarios Sæculares, & Regulares, apudque quoscumque doctos, & simul probos, in toto orbe Christiano nihil magis decantatum, quàm licitum esse in operando sequi quamcumque opinionem probabilem, dummodo sit probabilis, etiam minùs tutam, ubi non agitur de valore facti, vel de damno insequendo, sed de sola honestate operationis.*

Hamobonus Bonus

Quæ duobus verbis expressit Homobonus de Bonis, ejusdem Ordinis Clericus Regularis, & in Metropolitana Ecclesia Bononiensi Pœnitentiarius, in Commentariis de examine Ecclesiastico, tract. 12. cap. 4 q. 17. resolut 6. *Resolutum est*, inquit, *in foro conscientiæ probabilem opinionem, relicta etiam probabiliori, nos amplecti posse.*

Stephanus Spinola

Stephanus Spinola Congregationis Sommaschæ, non minus doctrinâ, quàm generis claritate nobilis, super hac quæstione aliisque finitimis, eruditissimum, Opusculum edidit Genuæ, anno 1647. hac inscriptione, *De libera & prudenti agibilium electione in moralibus.* Quo in opere jam inde ab initio, sive in ipsa Præfatione, asserit, *opinionem hanc recentiorum omnium calculo, & universali penè populorum usu confirmatam esse.* Et disp. 3. sect. 4. eam sic exprimit: *Et licitè & sine peccato possumus in praxim deducere opinionem, quam putamus minùs probabilem; etsi concurrat cum probabiliori.* Quam assertionem probat multiplici authoritate & ratione. Tum sect. 5. 6. & 7. Candidi Pilalethi argumentis accuratissimè respondet.

Patres Congregationis Oratorii Petrus Morinus

Adstipulantur eidem sententiæ doctissimi viri ex variis Congregationibus Oratorii. Petrus Morinus Congregationis Oratorii D. N. Jesu Christi Presbyter, lib. 8. depœnit. cap. 4. postquam num. 16. 17. & 18. ex S. Augustino, S. Thoma, & Clemente III. docuit, in dubiis tutiorem partem esse eligendam num. 19. ad hanc de opinione probabili quæstionem delabitur, & cùm Suare quibusdam in rebus necessarium esse opinionem probabiliorem minùs probabili præferre, in aliis verò minimè, asserit verbis: *Franciscus Suarez tract. 3. ad 1. 2. disput. 12. sect. 6. num. 10. prudenter mihi videtur circumscribere casus, in quibus necesse est opinionem certam præferre probabili & probabiliorem minùs probabili. Mihi enim videtur certum, & evidens, aliquando probabilia certa præferre posse. Quibus igitur iudiciis, & argumentis hæc dignoscemus. Quando scilicet, inquit Suarez, ex justitia vel charitate tenemur vitare damnum, quod in re ipsa subest, vel periculum ejus, &c.*

Franciscus Merolla

Franciscus Merolla Congregationis Oratorii Neapolitani Presbyter, tom. 1. Theologiæ Moralis, disp. 3. cap. 4. num. 24. *Tertia sententia*, inquit, *quæ videtur mihi verissima, docet licitum esse operari juxta aliorum opinionem probabilem & minùs tutam, relicta propriâ tutiore, & quam probabiliorem esse sibi persuadet.* Citat pro ea auctores viginti quinque, additque, *& alii.* eandem probat tribus argumentis: & præcipuæ adversariorum objectioni respondet.

Paulus Guazzinus

Petrus Paulus Guazzinus, Congregationis Oratorii Civitatis Castelli, in Tractatu Morali, lib. 2. cap. 26. num. 14. *Secundò dico, quòd sequi opinionem minùs probabilem, etiamsi minùs tuta sit, non est illicitum.* Quod unica quidem ratione, sed gravissima Auctorum trigintà authoritate probat.

Josephus de Januario

Potest his adjungi Joseph. de Januario Neapolitanus, Congregationis Piorum Operariorũ, in Resolutionibus variis, editis Neapoli

Neapoli 1649. resolut. 61. num. 5. pag. 268. *Sequi probabilem opinionem*, inquit, *relicta probabiliori, tutissimum est in conscientia.* Citat auctores septem, additque, *& alii apud istos.*

CAPUT VII.

Plurimi ex omnibus Orbis Christiani nationibus clarissimi Doctores easdem sententias tenent.

Hispani. Martinus Navarrus

MULTOS utriusque opinionis celeberrimos defensores unanobis suppeditat Hispania. Martinus Aspilcueta Navarrus, qui meritò *doctissimus & pissimus* à Bellarmino appellatur, de pœnit. dist. 5. num. 38. ita loquitur: *Respondeo secundò, negando semper tutiorem partem eligendam esse; quoniam satis est eligere tutam, ut eruditè & utiliter declarat Antoninus, & facit glossa recepta, quæ secunda est, quam dicit singularem Alexander. Quamquam verum est eum peccare mortaliter, qui facit aliquid dubitans, an sit peccatum mortale, nec ne, juxta illud, qui amat periculum peribit in eo. Sed aliud est dubitare, an tale quid faciendum sit, aliud credere ratione probabili, & authoritate alicujus illustris Doctoris admonente, ut pulchrè in loco præcitato declaravit Antoninus, & nos latiùs & magis ad vivum disputabimus super illis verbis, tene certum, & relinque incertum; & resolutiùs post hæc tradidimus in Manuali Confessorum.*

Primus locus, quem ex suis operibus Navarrus hic citat, sumitur ex distinct. 7. de pœnit. num. 3. ubi sic habet: *Sextò infertur, per hunc textum minimè probari teneri nos, sed tantum consilio regulariter ad eligendum in rebus agendis tutiorem partem, nisi aliud ad id nos urgeat præceptum. Infertur autem in hunc modum: Nam omnia jura, quæ habent in rebus agendis partem eligendam esse tutiorem, significant ut partem illam eligamus, quæ animæ utilitati est certior: at suprà dictum est consilium tantùm, esse, etiam in spiritualibus, ut certiora minùs certis prælegamus; ergo consilium tantùm, & non præceptum fuerit tutiorem partem eligere.* Locus alter petitur ex Manuali, cap. 27. num. 288. ubi quæ de meliori opinione deligenda pluribus disseruerat, ita restringit: *Quamvis in foro contentioso regulariter prædicta observanda sint, in foro tamen conscientiæ ad effectum non peccandi, sufficit eligere pro verâ opinionem ejus, quem merito censemus idoneam ad id scientia, & conscientia præditum.*

Petrus Navarra.

Tuetur illud ipsum Petrus Navarra, cujus summa est apud doctos auctoritas, lib. 3. de Restitutione, cap. 1. num. 237. editionis Toletanæ anni 1597. p. 140. *Iuxta communiorem*, inquit, *Theologorum sententiam sufficit ad securitatem conscientiæ opinioni probabili se conformare, etiamsi sit minùs probabilis.*

Joannes Medina.

Joannes Medina celeberrimus in Academia Complutensi Theologiæ Professor, Codice de rebus restituendis, quæst. 22. de rebus per ludum acquisitis, editionis Ingolstadiensis, an. 1581. p. 148. quærit: *Quid agendum sit in casu, quo Doctores: varia opinantur*; atque ubi affirmavit, *durante dubio hominem teneri ad illud, quod tutius esse cognoverit*, subdit: *Poterit tamen, dubio deposito, illi opinioni adhærere, quam viderit, aut audierit à Doctoribus fide dignis approbari, quibus se tutè poterit conformare; & quia non video authoritatem, aut rationem convenientem ad tenendum, esse de salutis necessitate præfatum lucrum restituendum, opinioni liberanti potiùs, quàm condemnanti arbitror adhærendum.*

Ludovicus Montesinus.

Subscribit eidem opinioni Ludovicus Montesinus, quem Basilius Pontius l. 10. de Matrim. c. 15. num. 1. appellat *insignem Magistrum Complutensem, non minùs moribus, quàm doctrina.* Nam in Commentariis ad 1. 2. disp. 29. q. 5. §. 3. quærit: *Utrum licitum sit operari juxta opinionem minùs probabilem, & minùs tutam.* Quam quæstionem ita decidit num. 172. *Dicendum nobis est primò, vir literatus licitè operatur, sequendo opinionem minùs probabilem, & minùs tutam. Iam hæc sententia est communis in Scholis, & latè probat Medina,* &c. Quod ubi pluribus argumentis effecit, & adversariorum objectiones dissolvit, alteram conclusionem ponit num. 177. *Dico secundò, etiam illiteratus, & indoctus licitè potest sequi opinionem minùs probabilem, & minùs tutam.*

Joannes Sanches.

Plures pro ea sententia auctores citat Joannes Sanches Abulensis, disput. 42. de Sacramentis, num. 12. *Licitum esse*, inquit, *sectari opinionem minùs probabilem, relicta probabiliori, docent Mercado,* &c.

Nicolaus Garcias.

Priùs idem fecerat Nicolaus Garcias tract. de Benef. part. 11. cap. 5. num. 361. *Potest*, inquit, *sequi opinio probabilis, relicta probabiliori, ut tenent Armilla, Bartholom. Medina,* &c. *& recentiores communiter.*

Hieronymus de la Rua.

De eadem quæstione ita pronuntiat Hieronymus de la Rua, Theologiæ in Schola Toletana olim Professor, tom. 2. Theologicarum controversiarum, sexta controvers. dub. 6. pag. 182. editionis Matritensis, anni 1620. *Dico quintò, posse aliquem bene operari contra opinionem probabiliorem, & contra opinionem tutiorem, sequendo tamen opinionem probabilem & tutam.*

Petrus de Ochagavia.

Concinnit Petrus de Ochagavia Salmantinæ Ecclesiæ Theologus, in Tractatu de Sacramentis, de Baptismo, quæstione 11. num. 11. *Licèt operans*, inquit, *in aliis rebus satisfaciat suæ conscientiæ, & obligationi, sequendo opinionem probabilem, etiamsi sit minùs tuta, quia rigorosum & intolerabile esset semper operari secundum opinionem probabiliorem, & tutiorem: non tamen in re tanti momenti, qualis est Baptismus,* &c.

Ægidius Trullench.

Idem sentit Joannes Ægidius Trullench, S. Theologiæ in Academia Valentina Doctor, in Opere morali Venetiis edito ann. 1643. tom. 2. lib. 8. cap. 1. dub. 6. num. 1. *Suppono*, inquit, *loquendo generaliter & in communi, in moralibus licitum esse cuilibet, sequi opinionem probabilem & minùs tutam, relicta probabiliore & tutiore.* Quam in rem auctores decem, & rationes duas producit.

Josephus Rocaful.

Simillimâ assertione ponit Josephus Rocaful

caful Valentinæ & ipſæ Academiæ Doctor Theologus, in praxi Theologiæ moralis, 3. part. tract. de conſcientia, lib. 3. cap. 6. nu. 49. pag. 359. *Quando ſunt duæ opiniones inæqualiter probabiles, licitè quis aget, formando dictamen juxta opinionem minùs probabilem, relicta probabiliori: Ita communiter Doctores*, &c. Quod triplici ratione probat.

Joannes Guttierez.

Sic etiam Joannes Guttierez lib. 1. canon. quæſt. cap. 13. num. 23. *Quando*, inquit, *ſuper aliquo puncto, ſunt diverſæ ſententiæ auctorum, ambæque probabiles, poterit unuſquiſque ſuam conſcientiam conformare, cum qua voluerit earum.*

Joannes de Solorzano.

Docet quoque Joannes de Solorzano, lib. 3. de Indiarum jure, cap. 2. num. 38. *Securos eſſe, qui opiniones dumtaxat probabiles amplectuntur, etiamſi aliæ tutiores, & probabiliores exiſtant, præſertim ubi non de facto, ſed de jure dubio, & ejus interpretatione, aut intelligentia tractatur, de quo videnda ſunt, quæ latè & eruditè tradunt Theologi recentiores poſt D. Thomam, in 2. 2. quæſt. 63. art. 4. & quodlib. 8. art. 3. D. Antonin. 1. part. tit. 3. cap. 10. circa finem*, &c.

Joannes Machado

Diſertiſſimè eandem ſententiam tuetur Joannes Machado celeberrimus in utroque orbe Doctor, cùm in Limenſi primùm Academia, deinde in Salmanticenſi, ſumma ingenii & doctrinæ laude floruerit. Nam in Opere Hiſpanicè edito, quòd inſcribitur *Perfectus Confeſſarius*, ſic habet diſcurſu practico, art. 3. *Dico communiorem eſſe & magis receptam à Doctoribus ſententiam, licere & tutum eſſe in conſcientia, ſequi minùs probabilem opinionem, relicta probabiliore, ſive ſit iſta propria ſive aliorum; & quamvis minus probabilis opinio, quam ſequetur, minùs ſecura, aut magis ſecura ſit: aut doctus, vel ignarus ſit, qui eam ſequetur.* Pro qua ſententia Auctores citat quadraginta quinque.

Dino que la mas commun y recibida de los Doctores ſer licito ſeguro en conſciencia, ſeguir la opinió menos provable. derando la mas provable, o ſea eſta propria, o de otros: Y aunque la opinion menos provable que ſiguiere, ſea mas ſegura * menos ſegura, o ſea docto o ignorante el que la ſiguiere.

Itali, Alexander Peſantius.

Non diſſentiunt Itali Doctores, quos inter & rerum pro Apoſtolica Sede geſtarum gloria, & ingenii ac doctrinæ laude eminet Alexander Peſantius Romanus, qui in Commentariis Theologicis Paulo V. nuncupatis, ad 1. 2. quæſt. 19. art. 6. diſput. 2. num. 3. ita loquitur: *Dico, quoties opinio quæ ait aliquid non eſſe peccatum, eſt communis apud Doctores, vel quamvis non ſit tam communis, quam contraria, ſi eſt aliquorum peritorum, neque habetur pro improbabili, poteſt quivis doctus illam ſequi.* Et paulò poſt. *Poteſt præterea aliis conſilium dare ſecundùm eandem opinionem.*

Ludovicus Carbo.

Ludovicus Carbo publicus in Gymnaſio Peruſino Theologiæ Profeſſor, *magnæ vir integritatis ac doctrinæ*, teſte Poſſevino, & *operibus multis, quæ ſumma cum laude in lucem emiſit, eximius atque præclarus*, ut ait Antoninus Roſatus in epiſtola ad Cinthium Aldrobrandinum Cardinalem: in Summa, tom. 1. part. 1. cap. 14. editionis Venetæ, anni 1606. pag. 157. controverſiam hanc data opera examinat, ac de ea ſic pronuntiat; *Licet ſequi opinionem minùs probabilem, relicta probabiliori.* Quod triplici ratione confirmat.

Breviſſimè illud ipſum affirmat Lælius Zecchus clariſſimus Theologus, in Summa Moralis Theologiæ, Clementi VIII. dicata, anno 1598. ſic enim habet tom. 1. de Regulis humanorum actuum, cap. 4. num. 7. *Quando omnes opiniones habent graves auctores, & probabiles rationes, poteſt licitè quis eligere quamcumque.*

Lælius Zecchus.

Poſtremi ſententiam dicent Belgæ Theologi, in quibus excellit Joannes Wigers, qui, teſte Valeriano Andrea in Bibliotheca Belgica, *non minùs vitæ probitate, quàm doctrinâ emicuit, & Scholam Theologicam Lovanienſem Profeſſor Regius, annis continuis viginti ſex, docendo ſcribendoque illuſtravit.* Copioſiſſimè quæſtionem hanc pertractat in 1. 2. qu. 19. art. 6. dub. 6. Quid autem ſentiat, exponit: *Dico quartò, quando ex utraque parte ſunt opiniones probabiles, quarum una eſt probabilior, & altera minùs probabilis, poſſum in actionibus moralibus ſequi minùs probabilem, modò verè & abſolutè probabilis ſit: non tantum quando minùs probabilis tutior eſt, vel quando ab operante habetur uti probabilior; ſed etiam quando eſt minùs tuta, & habetur ab operante tanquam minùs probabilis.*

Belgæ. Joannes Wigers.

Guillelmus Mercerus.

Mens eſt eadem Guillelmi Merceri, quem & Aubertus Miræus in Bibliotheca aſſerit Theologiam Lovanii docuiſſe *primò in Abbatia nobili S. Gertrudis annis octo, poſtea Regiis auſpiciis in Scholis publicis totos viginti & octo annos*; & Valerius Andreas multis planeque admirandis virtutibus præditum fuiſſe teſtatur. Sic enim habet in Commentariis ad 3. partem S. Thomæ, Lovanii editis anno 1630. pag. 382. *Si pœnitens adhæreat opinioni probabili, & contrariam probabiliorem Confeſſor judicet, debet Confeſſor eum abſolvere. Ratio eſt, quia cum pœnitens operetur ex opinione probabili, eſt bene diſpoſitus.*

David Mauden

Eidem quæſtioni ſimiliter reſpondet David à Mauden, cujus *eruditionem*, & *præclariſſimum* opus in Decalogum mirificè commendat Michael Ophovius Epiſcopus Buſcoducenſis, in iis litteris, quæ præfiguntur alteri ejuſdem auctoris volumini inſcripto, *Speculum aureum vitæ moralis*. Sic autem loquitur diſcurſu 2. in Decalog. pag. 1031. col. 2. *Confeſſarius poteſt & tenetur ſequi opinionem probabilem pœnitentis, relicta ſua probabiliori.*

Franciſcus Silvius.

Franciſcus Silvius, qui teſte Valerio Andreæ, Duacenam Theologiam *Profeſſor Regius atque ordinarius triginta & eo amplius annos cùm docendo, tum ſcribendo mirificè illuſtravit*; diligenter de hac quæſtione diſputat. in 1. 2. ad q. 19. art. 5. quæſt. 9. mentem autem ſuam ſic exponit, concluſ. 3. *Quando ſunt duæ opiniones verè probabiles, licitum eſt, relicta probabiliori, ſequi minùs probabilem: ſive hæc, quæ minùs probabilis eſt, ſit tutior, ſive non. Ita ſentiunt Medina, Banneſius*, &c. Atq; hanc aſſertionem ſuam triplici ratione confirmat.

Am-

Gangericus Hispanus.

Amplectitur eandem sententiam Gaugericus, Hispanus, natione Belga, professione Theologus Duacenus, in Additionibus ad Summulam Cajetani, verbo *opinionis usus*: *Quando*, inquit, *duarum opinionum contrariarum utraque tanquam probabilis à Doctoribus admittitur, non necessariò eligi debet tutior & probabilior; sed potest alterutri earum quisque se conformare: dummodò sibi persuadeat eam quam amplectitur esse probabilem, eique assentiatur tanquam sufficienter fundatæ, quamvis fortè contrariam propter urgentiones rationes existimet esse veriorem. Ita Medina loco suprà citato. Neque hoc contrarium est supradicto, videlicet quòd in dubiis eligenda sit pars tutior; quia quando utraque pars est probabilis, & sufficienter fundata (sicut hic ponimus) neutra censetur esse dubia, sed habet utraque certitudinem moralem.*

Richardus Hallus.

His adjungi debet Richardus Hallus, natione quidem Anglus, sed diuturna commoratione Belga, ut constat ex Joanne Pitseo, qui & *multiplicem ejus eruditionem* commendat. Tract. de conscientia, lib. 2. cap 9, ait: *Magnorum virorum auctoritate fulti, statuimus satis esse sequi opinionem alicujus probabilem, ut ad eas latebras non fugiamus, quibus quidam investigandam probabiliorem esse contendunt.*

CAPUT VIII.

Concluditur sententias illas, quamvis à doctissimis quibusque Societatis Jesu Theologis defendantur, non esse tamen eorum proprias: immò Societati Jesu propemodum singulare fuisse easdem opiniones, tum variis modis temperare, tum etiam penitùs oppugnare.

TAM copiosa utriusque sententiæ defensorum multitudo, quæ altero tanto major evadet, cùm auctores omnes abistis indicatos nactus fuero, adeò certum me ac securum victoriæ fecit: ut non dubitem palam & apertè profiteri, celeberrimos Societatis nostræ Scriptores istis opinionibus adhæsisse. Sic docuit Franciscus Suarez, quem & Paulus V. Pontifex Maximus *Doctorem eximium*, & Alphonsus Castelbrancus Conimbricensis Episcopus *communem ætatis suæ Magistrum* appellavit. Nam tract. 3. in 1.2. disp. 12. sect. 6. quod universè statuebat Medina, *licere uti opinione probabili, relicta etiam probabiliori*, fatetur in iis opinionibus esse verum, *quæ versantur circa jus ipsum, scilicet an hoc sit prohibitum, vel præceptum, nec ne.* Sic etiam Vasquez in 1. 2. disp. 62. cap. 4. num. 14. Valentia in 1. 2. disp. 2. quæst. 14. puncto 4. Tannerus disp. 2. de Actibus humanis, q. 4. dub. 4. Granado in 1. 2. tract. 12. disp. 4. sect. 3. num. 23. Lessius lib. 2. de Justitia & Jure, cap. 29. num. 68. Becanus in Summa, parte 2. cap. 4. q. 9. n. 15. Turrianus in 2. 2. disp. 13. dub. 3. num. 21. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica, sect. 6. Coninck tom. 2. de Sacrament. disput. 34. num. 84. Oviedo in 1. 2. tract. 3. controv. 3. puncto 2. Arriaga in 1. 2. disp. 24. sect. 1. Palavicinus in 1. 2. disp. 9 q. 4. art. 4. Henriquez lib. 14. cap. 3. num. 3 Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 9 num. 14. Azor lib. 2. Instit. moral. cap. 16. q. 3. Layman tract. 1. cap. 5. §. 2. num. 7. Filliucius tract. 20 in Decalog. c. 4. num. 128. Reginaldus in Praxi fori pœnit. lib. 13. cap. 10. sect. 2. Gordonus lib. 1. q. 9. num. 33. à Castro Palao parte 1. disput. 2. puncto 2. Baldellus lib. 4. disp. 12. num. 1. Bellerus lib 3. de conscientia, cap. 8. aliique complures.

Suarez. Vasquez. Valentia. Tannerus. Granado. Lessius. Becanus. Turrianus. Salas. Coninck. Oviedo. Arriaga. Palavicinus. Henriquez. Sanchez. Azor. Layman. Filliucius. Reginaldus. Gordonus. à Castro Palao. Baldellus. Bellerus.

Quamvis tam multi Societatis nostræ Scriptores sententias illas amplexi sint, nego tamen eas esse ipsorum proprias. Quis enim tam iniquè sentiat, ut illis singulariter adscribendum putet, quod ab aliis Ordinum omnium ac nationum Theologis, & doctrinæ fama clarissimis, & numero propemodum infinitis, incredibili planeque admirando consensu propugnatum viderit, Accedit, quod plerique ex Auctoribus à me productis posteriorem sententiam, quæ & priorem continet, non modò defendunt, sed etiam in omnibus Europæ Scholis & Academiis doceri profitenter. Nam ex Gallia Ysambertus exclamat: *Ita communiter Doctores.* Ex Hispania verò Ludovicus Montesinus, Petrus Navarra, & Gregorius Martinez: *Hæc sententia est communis in Scholis, hæc est communior Theologorum sententia, hæc est sententia communis.* Ex Italia Martinus Bonacina Episcopus, Jacobus Raggius, & Angelus Bossius: ita *communiter* Theologi, inquit, *ut ita dicam, infiniti*, ita *omnes publici Professores Theologiæ.* Denique ex Germania Joannes Caramuel Episcopus: *Illa sententia hodie est omnium.*

Fatebitur forsan aliquis sententiam hanc in omnibus orbis Christiani Academiis dominari; sed in eas à Societatis nostræ Theologis introductam esse lamentabitur. Quod etsi à quibusdam iracundè, & atrociter expostulari soleat; caret tamen omni probabilitatis specie ac colore: immò apertæ falsitatis convinci nullo negotio potest. Nam, ut omittam antiquiores Episcopos & Doctores, qui primam opinionem manifestè tuentur, & isti non mediocriter favent: demonstratum est superiùs Franciscum Victoriam, Bartholomæum Medinam, Ludovicum Lopez, Bartholomæum Ledesmam, aliosque doctissimos Thomistas, multò ante eâ perspicuè & acriter defendisse, quàm ab ullo nostrorum esset propugnata. Quam obrem Gabriel Vasquez, qui inter primos Societatis Jesu Scriptores, eam sub finem superioris sæculi amplexus est, ait in 1. 2. disp 62. cap. 4. nu. 14. *in Scholis multò antè communè fuisse.* Quod ab eo verè affirmari non dubitabit, quisquis recordabitur Michaëlis Salo-

nium & Petrum Navarram ante Vasquem scripsisse, hanc esse *communem Theologorum sententiam*. Unde & Salonius, eo loco, quem cap. 6. protuli, contra adversæ opinionis defensores hoc *argumentum ad hominem*, ut appellant, deduxit: *Eligenda est opinio, ut volunt, probabilior: sed quòd liceat amplecti probabilem* (demissâ probabiliori) *est opinio probabilior; cùm habeat plures & gravissimos auctores, & firmiora fundamenta, quàm opposita, ut ex progressu hujus disputationis constat*: ergo, &c.

Fracta est, opinor, procax & inverecunda Montaltii calumnia: placet tamen ad eam magis ac magis obterendam paucis demonstrare, adeo Societatis nostræ proprium non fuisse, tueri *ex duabus opinionibus probabilibus licitum esse minùs tutam, & minùs probabilem amplecti*; ut ipsi propemodum singulare fuerit, communè illam sententiam, quam in Theologorum Scholis dominantem reperit, tum pluribus adhibitis temperamentis mollire, tum etiam penitùs oppugnare. Ac primum ostendi perfacilè potest; si recorderis antequam libris editis quæstionem istam Scriptores nostri attingerent, Theologos communiter docuisse cum Bartholomæo Medina in 1. 2. ad quæst. 19. art. 7. concl. 3. & 4. hanc sententiam: *In omnibus negotiis, etiam magni momenti, & in maximam injuriam tertii*, atque adeo & *in materiis Sacramentorum*, locum habere. Quamobrem cùm anno 1592. scribebat Salonius, plures auctores pro hac sententia quàm pro oppositâ stare, de illa loquebatur, quatenus ipsos quoque Judices comprehendit. Sic enim habet in ea conclusione, quam verbis paulò antè citatis confirmat: *Quando sunt duæ opiniones ex parte juris, altera tamen probabilior, potest Iudex in judicando, & quivis fidelis in suis privatis actionibus, dimissa probabiliori, eligere probabilem*. Hinc est etiam quòd Petrus Ledesma, quieodem tempore florebat, cùm eo loco, quem superiùs cap. 5. descripsi, opinionem illam Judicibus singulariter accommodat, ait: *Hanc sententiam tenet Magister Medina, & Orellana, & alii multi Doctores, præcipuè discipuli sancti Thomæ*. Constat igitur hunc fuisse communem Theologorum sensum ante annum 1592. videndum est modò quàm singulari planeque admirando consensu Suarez, Vasquez, Sanchez, aliique Societatis nostræ Theologi, qui paulò pòst de his rebus scribere cœperunt, sententiam illam variis modis temperare, & plures ejus partes oppugnare conati sunt.

Primò, falsam esse contenderunt in *materia Sacramentorum*. Suarez enim tom. 3. in tertiam partem, edito anno 1594. disertè id docet disp. 16. sect. 2. quod & repetit tract. 3. in 1. 2. disp. 12. sect. 6. cùm ait *in opinionibus de Sacramentis* locum habere quod dixerat: *Sæpe ex justitia vel charitate teneri hominem præferre opinionem certam probabili, & probabiliorem minùs probabili*. Idem affirmat Vasquez in Commentariis ad 1. 2. editis anno 1598: Sic enim habet disp. 64. cap. 3. num. 1. *Nunc de de opinione probabili, considerata obligatione quâ quis ex charitate debet indigenti providere remedium salutis per Sacramenta, dicendum est. In hoc autem casu existimo, neminem satisfacere huic obligationi charitatis, si sequatur opinionem probabilem, immo etiam probabiliorem minùs tutam, cùm potest tutam eligere & sequi*. Idem sentiunt Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 34. Granado in 1. 2. tract. 2. disp. 4. sect. 4. num. 36. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica, sect. 10. Becanus in Summa, parte 2. cap. 4. quæst. 9. num. 10. Filliucius tract. 21. in Decalog. cap. 4. num. 138. Layman tract. 1. cap. 5. §. 5. Reginaldus Praxi fori pœnit. lib. 13. cap. 10. sect. 1. num. 99. Gordonus lib. 9. quæst. 9. num. 30. Oviedo in 1. 2. tract. 5. controv. 3. punct. 4. Amicus in 1. 2. disp. 15. sect. 3. num. 59. Arriaga in 1. 2. tract. de humanis actibus, disp. 24. sect. 4. Palavicinus in 1. 2. disp. 9. quæst. 4. art. 2. num. 5. Bresserus lib. 3. de conscientia, cap. 9 Emanuel Mascarenhas tract. 1. de Sacram. disp. 2. cap. 5. Busenbaum lib. 1. tract. 1. cap. 2. dub. 2. num. 6. aliique permulti.

Secundò, alteram ejusdem sententiæ partem, quæ Judices spectat, acerrimè oppugnarunt. Suarez locis proximè citatis firmissima fundamenta ponit, ex quibus manifestè colligitur, quod disp. 13. de Charit. sect. 6. n. 3. docet in hæc verba: *In sententiis ferendis, sequenda est semper Iudici probabilior*. Idem affirmant Vasquez in 1. 2. disp. 64. cap. 2. num. 5. Valentia in 2. 2. disp. 5. quæst. 7. puncto 4. Sanchez lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 47. Tannerus in 2. 2. disp. 4. quæst. 4. dub. 6. num. 128. Becanus in Summa, parte 2. tract. 1. cap. 4. quæst. 9. num. 14. Coninck de Sacrament. disp. 34. dub. 10. num. 91. Granado in 1. 2. controv. 12. disp. 4. sect. 4. num. 39. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica, sect. 12 num. 176. Filliucius tract. 21. in Decalog. cap. 4. num. 144. Layman. tractat. 1. cap. 5. §. 3. num. 16. Reginaldus in Praxi fori Pœnit. lib. 13. cap. 10. sect. 2. num. 99. Gordonus lib. 1. quæst. 9. num. 34. Castro Palao tom. 1. disp. 12. puncto 10. num. 2. Amicus in 1. 2. disp. 15. sect. 4. num. 81. Baldellus lib. 4. disp. 15. num. 8. Bresserus lib. 3. de conscientia. cap. 14. Fragosus de Regimine Christianæ Reipub. parte 2. lib. 4. disp. 10. num. 198. Martinus Perez de pœnit. dis. 53. sect. 4. Palavicinus in 1. 2. disp. 9. quæst. 4. art. 4. aliique plurimi.

Tertiò, eandem opinionem respectu Medicorum falsam esse docuerunt. Nam de illis quoque Suarez agit, cùm tract. 5. in 1. 2. sect. 6. statuit, plerumque ex justitia, vel ex charitate *teneri hominem præferre opinionem certam probabili, & probabiliorem minùs probabili*. Vasquez verò in 1. 2. disp. 64. cap. 4. num. 23. ait: *In hac re servare debet regulam, quam diximus à Ministro Sacramentorum servandam esse, ut non sequatur opinionem probabilem duntaxat cum aliquo periculo in re, relicto eo, quod omnino certum est, & sine periculo; alioquin eum non satisfacturum præcepto, quo debet subvenire proximo*. Consentiunt Granado in 1. 2. tract. 12. disp. 4. sect. 4. num. 41. Salas in 1. 2. tract. 8. disp. unica, sect. 14. concl. 2. Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 9. n. 41.

Layman

Layman tract. 1. cap. 5. §. 3. num. 15. Filliucius tomo 1. tract. 21. cap. 4. num. 151. Becanus in Summa, parte 2. tract. 1. cap. 4. quæst. 9. num. 14. Reginaldus in Praxi fori pœnit. lib. 13. sect. 1. num. 99. Gordonius lib. 1. quæst. 9. num. 30. 34. Bresserus lib. 3. de conscientia, cap. 12. num. 125. Busenbaum lib. 1. tract. 1. cap. 2. sub finem, & alii multi.

Quarto, eandem sententiam, quâ parte Magistrales hujus Præceptores spectat, refutarunt. *tenetur Præceptor*, inquit Suarez in 1. 2. tract. 3. disp. 12. sect. 6. num. 9. *sanioremet veriorem doctrinam docere: in quo possit per gradus peccare juxta materiæ qualitatem.* Quod et generali principio jam sæpiùs indicato, ita Becanus deducit in Summa, parte 2. cap. 4. quæst. 9. num. 14. *Tertiò, sequitur præceptorem teneri docere sententias, quas credit esse probabiliores, & adhibere moralem diligentiam, ut veritatem assequatur: quia alioquin injuriam faceret discipulis.* Idem asserit Filliucius tract. 21. in Decalog. cap. 4. num. 148. Baldellus lib. 4. disput. 13. num. 2. Bresserus lib. 3. de conscientia cap. 18. num. 179. Gordonius lib. 1. q. 9. num. 30. neque dissentit Sanchez cum lib. 1. in Decalog. cap. 9. num. 26. post Salam ait: *Præceptores sæpe opinionem suam singularem tacere debere, ne cum aliorum scandalo ab opinione communiter recepta discedant.* Nam continuò subjungit, eos peccare, quando absque *ulla causa justa excusante* sententias illas docent, quas minùs probabiles arbitrantur.

Vides quàm impensè doctissimi quique Societatis nostræ Scriptores, duce Suare, communem illam de opinione minùs tuta, & minùs probabili sententiam, quam in Scholis regnantem invenerant, ea parte moderati studuerint, quæ res ipsas, & damnum ex iis natum respicit. Superest modò, ut ostendam, Societatis Jesu propemodum singulare fuisse eandem sententiam, quatenus præcisè jus ipsum ac præceptum spectat, penitùs oppugnare. Neque verò mihi laborandum magnoperè fuerit, ut istud demonstrem: ex ipso Wendrockio cognosci facilè potest. Cùm enim aliquem inter recentiores Theologum quæreret, et quo jam parata ad hanc opinionem, ut à nobis explicata est, oppugnandam arma mutuaretur, unum reperit Paulum Comitolum, quem & appellat pag. 90. (sed flagitiosè dissimulat nostrum fuisse) & ex quo verbatim describit veterum Theologorum nomina & loca, quæ pro contraria opinione ibidem recenset. Certè ab annis octoginta tanto consensu omnibus Theologorum Scholis recepta est illa sententia, ut qui superiùs allegati sunt Auctores tam multi (quorum plerique accuratissimum illorum catalogum texuerunt, qui hanc controversiam attigere) duos tantùm ex recentioribus Theologis aperuerint impugnatores nominent: Paulum Comitolum è Societate Jesu, qui lib. 5. Responsi. moral. q. 5. acriter & generatim eam oppugnat: & Antonium Perez Benedictinum, qui in Laurea Salmantina, certam. 10. dub. 2. cap. 10. num. 55. multò remissiùs contrà illam agit, docetque tunc tantùm opinionem probabiliorem necessariò præferendam esse, cùm est *longè probabilior*. Fuit igitur Societati Jesu proprium et singulare, postremis hisce temporibus Theologum hîc, qui & palam, & acriter, & generatim sententiam istam, qua parte jus ipsum ac præceptum respicit oppugnaret.

APPENDIX.

De duobus Ordinis S. Dominici Theologis, quorum alter favet, alter bellum indicit communi doctrinæ.

Cum hæc dissertatio typis ederetur, jamque postremum caput sub prælo esset: commodè in manus meas venerunt Dominicanorum libri duo, alter obsoletus, & præ nimia vetustate pænè detritus; recentissimus alter, & nondum compactus. Uterque in hanc controversiam multa disserit, ex quibus pauca delibo.

Primus est, *Consolatorium timoratæ conscientiæ*, ante annos ducentos conscriptum à Joanne Nider, quem Antonius Senensis in Bibliotheca, *verum speculum observantiæ regularis, & scientiarum omnium promptuarium uberrimum* appellat. Toto capite 11. probat *auctoritate antiquorum*, ac præcipuè S. Thomæ, Willelmi Altissiodorensis, Ulrici, Monaldi, Humberti, & Willelmi glossatoris Raymondi: *Quod non semper oportet tutiorem opinionem eligere de necessitate salutis, sed sufficit tutam eligere.* Tum aliud caput, sic inscribit: *Capitulum 12. probat idem auctoritatibus magis modernorum Doctorum* Et jam inde ab ipso initio ait: *Gossridus de Fontibus dicit: quod si quis confitens non habet conscientiam de aliquo actu, quem Confessor opinatur esse peccatum, puta de vitaliciis, & de multitudine beneficiorum, & similibus; quando confitentis talis opinio non procedit ex protervia, sed ex probabili ratione, debet eum Confessor generaliter in forma Ecclesiæ absolvere.* Simillima profert testimonia Bernardi Claromontensis, Petri Paludani, & Joannis Erdenberg, *Doctoris*, inquit, *nostri Ordinis satis antiqui.* Quæ omnia cap. 15. plurimis rationibus confirmat.

Vix illum Joannis Nider librum percurreram, cùm mihi oblatus est alter Julii Mercori Cremonensis, de *Praxi opinionum limitata*, qui recens prodiit Mantuæ, cum honorifica approbatione Hieronymi Placentia Societatis Jesu Theologi. Non est mei instituti explorare quam firma sint ea argumenta, quibus tota parte secunda probare nititur, ex duabus opinionibus contrariis probabiliorem ac tutiorem in praxi sequendam esse. Duo tantum obiter moneo. Primum est, eum part. 2. art. 26. inter contrariæ opinionis patronos appellare duos aut tres recentiores Theologos, quos nec vidi, nec ab Auctoribus superiùs productis citatos legi. Quamobrem facilè adducor ut credam, eos cum Dominico Soto, quem & ipsis Mercorus adjungit, loqui tantùm de Judicibus, vel de factis ad aliena jura pertinentibus. Secundum est, eum parte 3. art. 7. in communem sententiam relabi, ac docere, sæpiùs licitum esse sequi in praxi opinionem minùs tutam, & minùs probabilem: *Quando videlicet*, inquit, *minùs probabilis ex motivo intrinseco, per motivum extrinsecum redditur certa moraliter. Sit exemplum; pensatis rationibus intrinsecis, an sit licitum in die festo opus servile per horam; pars negativa mihi videtur probabilior, & affirmativa minùs probabilis: si postea adverto quod personæ religiosæ doctæ, & Dei timorem habentes, faciunt laborare suos famulos per horam in die festo extra casum necessitatis; ex hoc exemplo, tanquam medio extrinseco, possum sequi sententiam, quæ mihi minùs probabilis apparet ex motivo intrinseco.* Addit paulò post: *Et quia plura sunt hujusmodi motiva extrinseca, quæ operationes nostras moraliter possunt certificare, ut auctoritas Doctorum, exempla majorum, præsumptiones, titulus possessionis, consuetudo, tolerantia approbativa superiorum in lege lege humana, regula ab inconvenienti vitando, vel pro majori bono in his, quæ mala sunt, quia prohibita, & similia; ideò sæpiùs poterit accidere casus, ut possit admitti in praxi usus opinionis minùs probabilis, quæ favet libertati, relicta probabiliori oppositæ, quæ favet præcepto.* Ex quibus patet eum à communi sententia nihil admodùm discrepare. Quod & clariùs ostendit capite sequenti, cùm pluribus probat se cum Vasque, Suare, Sanche, de Lugo, Laymanno, & Escobario planè consentire.

R. P. MARTINI DE ESPARZA ARTIEDA.

THEOLOGI SOCIETATIS JESU,

APPENDIX.

Ad quæstionem de usu licito Opinionis probabilis.

Continens responsionem ad quædam recentiorum argumenta.

PROOEMIUM.

DECIMUS hic Annus est, ex quo primùm edidi seorsim hebdomæ librum de actibus humanis, qui deinde est liber tertius in cursu meo Theologico recuso Lugduni anno proximè elapso 1666. In eo libro quæstione vigesima tertia, egi ex professo de usu licito Opinionis Probabilis, atque præmissa communi, ac legitima opinionis, ac probabilitatis expositione, necnon distinctione opinionis speculativæ à practica; statui, ac persuadere conatus sum licitum esse usum opinionis cujusvis practicæ verè probabilis in quavis materia. Satisfeci, quantum potui, argumentis in contrarium, quæ tum circumferebantur, quæque mihi occurrere potuere. Emerserunt autem postea argumenta quædam alia magno cum strepitu, & cum vi exigua, quibus in prima illa editione Romana propterea respondere non potui, quia in mentem mihi non venerant, nec certè erant unquam ventura, nisi illa legissem ab aliis in publicam lucem evulgata, ut permutatis longis in parvum voluminibus, atque sententia in argumenta, dicere mihi liceat cum Augustino *lib. 3. de pec. mer. c. 1. Quam fateor, in illis tàm longis voluminibus meis non refelli, quia in mentem mihi omninò non venerat, quemquam posse talia cogitare vel dicere.* Quamquam autem ante præmemoratam editionem Lugdunensem prodiissent jam in publicum pleraque ejusmodi argumenta, prætermittenda tamen tunc illa putavi. Quia videlicet credi-

crediderам, uti ſub finem prædictæ meæ quæſtionis in eadem editione Lugdunenſi inſinuavi, fore, ut ſponte ſua marceſcerent, ac interirent, nec eorum auctores ullos eatenus aſſeclas inventuros eſſe, ac proindè impugnationem illorum plus habituram garrulæ contentionis, quàm veræ neceſſitatis, aut charitativæ utilitatis. Sed poſtea animadverti ſerpere illa ex aliis in alios, jam non admodum paucos, atque latiùs indies propagari cum jactura veritatis, quantùm quidem adequi conceſſum mihi eſt, aut conceſſum eſſe videtur, haud quaquam levi, & cum magno perturbandi proximos, eoſdemque in anguſtias non neceſſarias nocenter conjiciendi periculo per tenebroſam rerum longiſſimè inter ſe diſſidentium confuſionem, & æquivocationem, ut patebit in progreſſu. Quapropter neceſſarium jam eſſe puto, ut connitar, quanta vi potero, ea argumenta conterere, ac diſſipare, ne tantum malum ſuccreſcat amplius, nec iis diutiùs adhæreſcat, quos corripuit. *Senſi enim ſæpè dolens, & gemens,* (ſi fas eſt teporem meum uſurpare verba expreſſiva fervoris Auguſtiniani in re ſimili, *Epiſt. 118. cap. 2.*) *Multas infirmorum perturbationes fieri, per quorundam fratrum contentioſam obſtinationem, vel ſuperſtitioſam timiditatem, qui in rebus hujuſmodi, quæ nec Scripturæ ſanctæ authoritate, neque univerſalis Eccleſiæ traditione, neque vitæ corrigendæ utilitate ad certum poſſunt terminum pervenire, tantùm quia ſubeſt qualiſcumque ratiocinatio cogitantis, aut quia, & tam litigioſas excitant quæſtiones, ut niſi quod ipſi faciunt,* (ô utinam hoc ſaltem) *nil rectum exiſtiment.* Utar autem in iis argumentis referendis, ac refellendis non alio ordine, quam quo eorum auctores ad manus meas pervenere, & quo apud ſingulos ſingula ſuccedunt, niſi quod in poſteriori opuſculi hujus parte regreſſarin duo antiquiora eademque præcipua, & omnibus adverſariis noſtris communia argumenta cum ſpe, occaſione eorum, utiliùs aliquid ſugerendi, & magis ac magis corroborandi, confirmandiq; prædictam doctrinam quæſtiunculæ illius noſtræ, mole quidem admodum minoris, quàm futura ſit iſta ad ipſam appendix, ſed nucleo; ſi quis codicum, noſtrorum corticibus ſubeſſe poteſt, plenioris. Cui certè brevi quæſtioni laboris impendimus multò plus, quàm toti opuſculo præſenti, quod ut excreſceret uſque adeò, vitio potiùs factum eſt Adverſariorum noſtrorum circumducentium nos per avia, ac devia argumentis à longè petitis. Cætera intentionis noſtræ ſuggeremus opportunius in progreſſu, ac diſceſſu contenti hic præferre, veluti proprium, Auguſtinianum præindicatæ Epiſtolæ proœmium: *Primò itaque tenere te volo, quod eſt hujus diſputationis Caput, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſicut ipſe in Evangelio loquitur, leni jugo nos ſubdidiſſe, & ſarcinæ levi. Unde Sacramentis numero pauciſſimis, obſervatione facillimis, ſignificatione præſtantiſſimis Societatem novi populi colligavit.* Et nos argumentis eandem manibus diſcindi patiemur.

PARS PRIMA.

De Argumentis noviter adinventis.

Argumentum Mercori, ex Opinione Probabili primorum parentum circa præceptum sibi impositum.

ART. I. R. P. Julius Mercorus *in suâ Basi, p. 2. art. 18. §. Et primò propono*, arguit sic: Primi parentes habuerunt opinionem probabilem, quod præceptum sibi impositum de non comedendo ex ligno vitæ non obligaret ipsos in conscientia saltem graviter: Ergò opinio probabilis non excusat à peccato, vel etiam lethali. Patet consequentia, cum sit certum ex fide primos parentes peccasse lethaliter transgressione ejus præcepti. Probat Antecedens primò, quia probabile est ex Valentia, Navarro, Lessio, & aliis nullam legem pœnalem obligare in conscientia. Præceptum autem primis parentibus impositum habuit formam legis pœnalis, ut patet *ex Genes. 2. In quacumque die comederis ex eo, morte morieris.* Probat secundò, quia probabile est, quod nonnulli docent, Deum non posse præcipere aliquid leve sub culpa gravi. Erat autem aliquid valde leve edere unum pomum. Probat denique specialiter de Eva, quia probabile est, quod docet Carena cum aliis, legem pœnalem, & præcipuè, quæ exorbitat à jure communi, non debere extendi ad personas in ea non nominatas. Talis autem fuit lex imposita Adamo, ut patet ex forma præcepti, *Genes. 2. Et præcepit ei dicens, ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.* Ergò Evæ, ante cujus creationem illud præceptum intimatum fuit, potuit probabiliter existimare ipsam non fuisse comprehensam in ea lege. Eo vel maximè, quia Augustinus in eum locum dicit sic: *Non credens* (Eva) *posse inde se mori arbitror, quod putaverit, Deum alicujus significationis causa dixisse, si manducaveritis, moriemini.* Et paulò inferius: *Maxima libertate habenas prohibitionis rumpere delectata, probabilius existimans non esse mortem, quam timuerant, sequuturam.* Habuit igitur saltem Eva opinionem probabilem adversus obligationem legis.

* * *

Ostenditur primos Parentes nulla protectos probabilitate peccasse.

ART. II. Respondeo, nego antecedens. Quod nimirum est in primis directè, ac manifestè contrarium doctrinæ D. Thomæ docentis ex professo, *quæst. de verit.* quæ est de cognitione primi hominis *art. 6.* in Adam ante peccatum nec fuisse, nec esse potuisse ullam opinionem seu probabilem, seu improbabilem. Et corpus articuli claudit his verbis: *Ex quo patet, quòd non solùm in eo nulla fuit opinio fuisset, sed penitus nulla opinio in eo fuisset, de quidquid cognovisset, secundùm certitudinem cognovisset:* Si scilicet in statu innocentiæ, in quo constitutus fuit, perseverasset. Atque *in responsione ad 9. & ad 11.* addit ante seductionem Evæ, & deceptionem Adami, atque adeò, juxtà præmissa, ante omnem utriusque opinionem, ac fallibilem cognitionem præcessisse in utroque peccaminosam mentis aversionem, id est, conversionem ad se, cum aversione à Deo. Idem docet *1. part. quæst. 94. art. 4.*

ART. III. Rursus eidem antecedenti contradicit sæpè Augustinus, ut apparet clarè ex sequentibus, *lib. 1. retract. cap. 15.* paulò pulchrius præmissa definitione voluntatis, & differentia volentis à nolente, *& sic ad illos*, ait, *refert intentio, qui in paradiso fecerunt originem mali, malo cogente peccando, id est, libera voluntate. Quia & ipsi entes* (non igitur opinantes) *contra præceptum fecerunt, lib. 11. de Gen. ad litt. cap. 30.* Ideò prius monuerat *serpens, & respondit hæc mulier, ut prævaricatio esset inexcusabilis, neque ullo modo dici posset, ideo quod præceperat Deus, oblitam fuisse mulierem, quamquam & oblivio præcepti maximè unius, & tam necessarii ad maximam culpam damnabilis negligentia pertineret. Verumtamen evidentior ejus evangelio est, cum memoria retinetur, & tanquam in ipso Deus assistens, præsensque contemnitur: lib. 14. de Civ. cap. 11. versùs finem: Ille autem* (Adam) *ab eo noluit consortio dirimi nec in communione peccati, minùs ideò minus reus, sed sciens, prudensque peccavit.* Et paulò post: *Hos autem seductos intelligo voluisse, non id, quod faciunt, non putant esse peccatum, ille autem scivit.* Rursus *in eodem libro cap. 14.* initio: *Sed pejor, damnabiliorque superbia, qua etiam in primis manifestis suffugium excusationis inquiritur, sicut in primi homines, quorum & illa dixit &c.* atque retortis utriusque excusationibus subdit: *sed confessio potiùs, quàm excusatio vera est, ubi mandati divini est ope-*

ſit aperta tranſgreſſio. *Neque enim hoc propterea non fuerunt, quia id mulier ſerpente ſuadente, vir mulie-re imperante commiſit, quaſi quicquam Deo, cui vel non imperante vel imperante peccatum erat; anteponendum fuerit.* Neceſſenè fuiſſet anteponere aliquid authoritati divinæ; vel credendo, vel cedendo, ſi probabile fuiſſet, Deum nullam induxiſſe obligationem non comedendi, quæ ligaret in conſcientia? Nemo, credo, dicet poſſe credi fide divina, quod probabile eſt à Deo dictum nequaquam fuiſſe. Ac demum quomodo potuiſſet peccatum Adæ, & Evæ manifeſtis connumerari peccatis, ſi probabile ipſis fuiſſet, nullum ab eiſdem committi peccatum id faciendo quod fecerunt? ſed audienda eſt ejuſdem veritatis luculentior expreſſio alia, quæ habetur in eodem lib. 14. cap. 13. initio: *In occulto autem mali eſſe cœperunt, ut in apertam (an hoc eſt nutare ſub opinione?) inobedientiam laberentur.* Atque paucis interjectis de peccato ſuperbiæ, & de cæcitate intellectus præeunte ad peccatum edendi, & exterioris inobedientiæ, ſubdit: *Spontaneus eſt autem iſte defectus, quoniam ſi voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni, à quo illuſtrabatur, ut videret, & accendebatur, ut amaret, ſtabilis permaneret, non indè ad ſibi placendum averteretur, & ex hoc obtenebreſceret; & fruſtraretur, ut vel illa verùm crederet dixiſſe ſerpentem, vel de Dei mandato uxoris præponeret voluntatem, putaret ſe venialem eſſe tranſgreſſorem præcepti.* Et paulò poſt med. cap. *Manifeſto, apertoque peccato; ita factum eſt, quod Deus fieri prohibuerat, Diabolus hominem non cepiſſet, niſi jàm ille ſibi ipſi placère cœpiſſet.* Ac demum ſub finem capitis de eadem pomi comeſtione loquens, concludit ſic: *Quis autem hinc eſſe non videat, quando ſit mandati evidens, atrox inſuper data tranſgreſſio.* Ex iis itaque omnibus evidens, atque indubitatum eſt, ex mente Auguſtini primos parentes non habuiſſe opinionem probabilem, quod præcepto Dei non obligarentur in conſcientia, & quod non eſſent peccaturi, tametſi agerent contra illud: omnemque perſuaſionem intellectualem, vicujus eligerunt comedere, & peccatum fuiſſe ignorantiam vincibilem; & voluntarium eorum manifeſtum procedentem ex antecedenti ignoranti peccato.

ART. IV. Majoris adhuc momenti eſt, quod poſtremò conſiderandum occurrit adverſus idem antecedens, nempè perſuaſionem, ſeu exiſtimationem, qua præeunte, ac pertrahente comederunt primi parentes de ligno vetito, & commiſerunt peccatum tranſgreſſionis præcepti ſibi impoſiti, utque adeò non fuiſſe opinionem probabilem, aut etiam ſententiam præcisè temerariam, ut fuerit infidelitas, & hæreſis. Quem quidem eſſe communem ſenſum SS. PP. affirmat diſertè Bellarminus tom. 4. controv. lib. 3. *de amiſſ. gratiæ, & ſtatu peccati* cap. 6. & confirmat adductis pluribus eorum teſtimoniis, in quorum ſpecimen credo ſuffectura hæc tria, quæ ille exhibet ordine antiquitatis: Tertul. lib. 2. *adverſus Marc.* cap. 2. *Quis dubitabit ipſum illud delictum hæreſim pronunciare, quòd per electionem ſuæ potius, quàm divinæ ſententiæ admiſit?* Amb. lib. 5. epiſt. 33. *ad Mercellinam ſororem*, inducit Deum ſic exprobrantem Adamo: *Agnoſcis te eſſe nudum, qui bona indumenta fidei perdidiſti.* Auguſt. *in Ench.* cap. 45. peccato prævio ſuperbiæ, & ſubſequenti comeſtionis peccato interjicit peccatum infidelitatis, ubi, & circa quod interjicit Mercorus ſuam illam opinionem probabilem: *Nam & ſuperbia*, ait, *eſt illic, quia homo in ſua potiùs eſſe, quàm in Dei poteſtate dilexit; & ſacrilegium, quia Deo non credidit; & homicidium, quia ſemetipſum præcipitavit in mortem.* & rurſus in præindicato *lib.* 14. *de Civ. cap.* 17. *poſt med. Hoc itaque* (nuditatem ſuam) *cognoverunt, quod felicius ignorarent ſi Deo credentes & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas, & inobedientia quid nocerent.*

ART. V. His ita ſe habentibus, Docti ego lectoris prudentiæ, arbitrioque committo, ut judicet de opinione probabili primorum parentum; quod non obligarentur in conſcientia præcepto ſibi impoſito à Deo. Certè antecedens P. Mercori de probabilitate favente pernicioſæ primorum parentum appetitioni, probabilitatem nullam habet, ut patet ex dictis. Ad probationes illius dicitur doctrinas illas Valentiæ, Carenæ, & aliorum probabiles dici, & ad inferendum probabiliter valere apud nos, utcunque poſſe, ubi non præfulget certitudo præcepti prout obligantis in conſcientia, nullo verò pacto apud primos parentes ante peccatum, utpotè ſpecialiter illuminatos à Deo, & certa fidei, vel ſcientiæ notitia cognoſcentes perfectè ante peccatum, quidquid eſſet neceſſarium pro honeſta, ac juſta electionum, operationumque ſuarum omnium directione, ac potiſſimum circa unicum illud, ſummique momenti præceptum immediatè ſibi, & in ipſis generi humano univerſo intimatum à Deo, verbis utique, & inſtinctu haud quaquam ambiguis, uti condecebat ſummum Legislatorem in re præſertim tanta, & erga innocentes, ita ut omnis opinandi fluctuatio, deceptio, & error præiens ad eſum pomi vetiti, fuerit omninò voluntarius, & conſequens ad peccatum aliud purè internum prius admiſſum, ut apparet inter alia luculenter ex præindicatis locis SS. Auguſtini, & Thomæ. Verba Auguſtini; quæ ſpecialiter pro Eva producit in fine Mercorus, initum videri poſſet, quod non adverterit, ſi quid probant contra nos, probare non minùs contra Mercorum ipſum. Quia Auguſtinus in illo loco, nempè (Mercorus enim nimis vagè illum indicat, cum Auguſtinus ter ut minimum ſcripſerit in illum locum) *lib.* 11. *de Gen. ad lit. cap.* 35 *poſt med.* non dicit, *probabile*, aut *minùs probabile exiſtimans, ſed probabilius exiſtimans.* Licitum autem eſſe uſum opinionis probabilioris, tametſi minus tuta ſit, ipſe etiam Mercorus admittit, & fusè proſequitur in ſua tertia parte. Verùm abſolutè nil probant verba illa Auguſtini, neque ad rem, de qua agitur, pertinent. Quia ſive probabile, ſive probabilius exiſtimaverit Eva mortem non eſſe ſequuturam ex prohibita pomi comeſtione; non tamen exiſtimavit id, juxta mentem Auguſtini, opinione ſeu probabili, ſeu probabiliori; ſed voluntario manifeſto errore, atque infidelitate; ad eum utique modum, quo hæretici omnes, cæterique infideles ſua dogmata exiſtimant probabiliora, & vera eſſe pronunciant. Id quod ex teſtimoniis ſuperiùs productis apparet clariſſimè, & potuit Mercorus obſervaſſe ex eodem illo *lib.* 11. *de Gen. ad lit. cap.* 30. ex quo tranſcripſit priorem partem teſtimonii pro ſe adducti, quia Auguſtinus ibi immediatè antè dicit ſic: *Quando his verbis* (ſerpentis) *crederet mulier à bona, atque utili re divinitus ſe fuiſſe prohibitos, niſi jam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperbâ præſumptio, quæ per illam tentationem fuerat convincenda, & humilianda?*

ART. VI. Sed quid ampliùs moramur in ambiguitate legis pœnalis non obligantis in conſcientia; &

tia, & non comprehendentis, præsertim si exorbitet à jure communi (quæ enim verò observatio est admodum opportuna pro eo statu) personas in eo non nominatas, nec non præcepti non potentis obligare in materia levi sub culpa gravi? Quid inquam moramur? Quando certum in primis est præceptum illud fuisse Adamo cum Eva commune, fatente ipsa Eva, *Genes. 2. 3. Præcepit nobis Deus, ne comederemus*; Et certum pariter est ex definitione Concilii Tridentini præcepto eidem adjunctam à Deo fuisse comminationem pœnæ, quæ soli reprenditur peccato lethali, ut patet ex ejus verbis, *sess. 5. in decret. de pec. orig. can. 1. Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei, &c. incurrisseque, per offensam prævaricationis hujusmodi, iram & indignationem Dei, atque ideò mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captivitatem sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est Diaboli, &c. Anathema sit.* Omitto plura dicere, & excuso, quod tam multa dixerim; quia nimirum volui, manifestata hujus argumenti dissonantia, supersedere à reliquis ejusdem Auctoris argumentis, præter hoc aliud simile præcedenti.

Aliud ejusdem Auctoris argumentum ex peccato Sauli parcentis Amalec.

Art. VII. Proponit nimirùm secundo loco peccatum Saulis *ex 1. Reg. 15.* ubi præmittitur primò præceptum impositum Sauli per Samuëlem nomine Dei, deletione, & totali exterminio Amalec, gentis rebellis Deo, & inimicæ populo Dei Israëli: *Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire universa ejus. Non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid, sed interfice à viro usque ad mulierem, & parvulum, atque lactentem, bovem & ovem, camelum, & asinum.* Sequitur deinde aggressio, & victoria Saulis adversùs Amalec, cum internecione vulgi, & demolitione rerum vilium, avectis verò à milite pretiosis quibusque, ac pulchris, & Rege Agag servato incolumi: *Et pepercit Saul, & populus Agag, & optimis gregibus ovium, & armentorum, & vestibus, & arietibus, & universis, quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea; quidquid vero vile fuit, ac reprobum, hoc demoliti sunt.* Claudítur demum narratio reprobatione hujus facti, & indignatione Dei adversus Saulem propter tam magnum, tamque manifestum peccatum. Quæ reprobatio, & indignatio occupat totum reliquum caput illud à *vers.* 10. *ad* 35. & incipit his verbis: *Factum est autem verbum Domini ad Samuel dicens: Pœnitet me, quod constituerim Saul Regem, quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit.*

Art. VIII. Subdit jam R. P. Mercorus Saulem habuisse opinionem probabilem de honestate eorum, quæ fecit, seu quod ea omnia sibi licerent, solumque proindè peccavisse, quia opposita opinio erat probabilior. Majorem istam probabilitatem non probat, quia Saul consideravit præceptum divinum sibi à Samuële intimatum, non potuisse esse novum, nec diversum ab oraculo divino, quod fuerat registratum à Moyse ad perpetuam rei memoriam, *Exod. 17. 14.* ubi dicit Deus: *Delebo memoriam Amalec sub cœlo. Illud autem oraculum non ita nùs probabiliter* (verba sunt Mercori) *poterat interpretari de delenda memoria, quàm de delendis solis masculis Amalecitarum.* Quia videlicèt erat scriptum characteribus ambiguis, & non magis significantibus deletionem memoriæ, quàm deletionem masculi. Quam in rem notat ex Sixto Sen. *lib. 3. Methodo hæreticorum*, antiquos Hebræos non fuisse inscribendos vocalibus ullis, sed solis consonantibus, & quia hinc oriebantur frequentes errores in intelligentia sacri textus, adinventa postea fuisse puncta, quibus cuique consonanti opportunè subjungeretur eo vocalium, sensus ubique legitimus redderetur clarus, ac dilucidus; atque specialiter in oraculo prædicto, ob defectum pro tunc, & vocalium, & punctorum vicevocalium, æquè benè intelligi potuisse, tum deletionem memoriæ, tum deletionem masculi, uti idem Sixtus ibi ostendit, & ex eo transcribit Mercorus, atque ideò Saulem probabiliter opinatum fuisse, se nihil acturum contra præceptum, si deletis masculis Amalecitis asservaret, uti asservavit, res eorum omnes pretiosas & pulchras. Qua equidem de causa Rabini aliqui excusant Saulem à transgressione præcepti, uti memorat idem Sixtus *eodem in loco.*

Art. IX. Confirmat Mercorus istam suæ probabilitatem. Primum enim si servavit vivum Regem Agag, id fuit ad magnificentiam triumphi propter gloriam populi Dei, & nil interesset, ante, an post triumphum occideretur Rex; siquidem sunt pecora, id fuit ad immolandum Deo, & nil interesset ea, vel demoliri gladio in prælio, vel comburere igne in altari; si denique servatæ sunt vestes, & alia pretiosa, id rationabiliter permissum est militibus loco stipendii, eò vel maximè, quia verba illa præcepti, *Non concupiscas ex rebus ipsius aliquid*, non habentur in textu Hebræo, & propterea sunt expuncta obelo in nostra Vulgata. Accedit hæc omnia fuisse mala, quia prohibita, non verò prohibita, quia mala, atque in hoc genere paret ampliori benignæ interpretationi locus. Accedit rursus, quod ex verbis excusatoriis Saulis innotescit, hac illum probabilitate nixum fuisse. Dicit enim *vers. 15. Adduxit Agag Regem Amalec, & Amalec interfecit. Tulit autem de præda populus oves, & boves, primitias eorum, quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.* Accedit denique rationes ponderatas pro Saule esse magis probabiles, quam quæ adducuntur pro peccato illùm veniali, ex comestione ovorum, & lacticiniorum absque privilegio, tempore Quadragesimæ; illicita inductione ad jurandum falsum, quod à juratore putatur verum; pro liberatione legatarii ab onere solvendi, ultra centum annos, legatum pium perpetuum, quæ tamen, & similia vulgantur in libris tanquam probabilia. Habuit igitur Saul opinionem pro se probabilem, & tamen certò peccavit lethaliter.

* * *
* *

Inde

Inobedientiam Saulis omni prorsus probabilitate destitutam fuisse multipliciter demonstratur.

ART. X. REspondeo negando Saulem habuisse ullam veram probabilitatem de licita illi omissione, & commissione eorum, quæ commissa, & omissa, & ob quæ punitus à Deo fuit. Circa probationes P. Mercori in contrarium, nota, quæ sequuntur. Primò asseritur affirmatè ab hoc Auctore Saulem considerâsse indistinctionem præcepti sibi impositi ab oraculo antiquo; cujus tamen considerationis, nec fundamentum, nec fundamenti vestigium exstat alicubi ullum. Secundò, pro interpretatione, & intelligentia probabili præcepti ore tenus intimati immediatè, & clarè, directi individualiter ad Saulem, descendentis distinctè ad particularia adhibetur oraculum ambiguis, ut prætenditur, caracteribus exaratum olim, & in quo nulla fit Saulis, aut ullius omninò hominis mentio, sed solùm Deus dicitur deleturus memoriam Amalec sub cœlo, absque ulla determinatione, an per seipsum immediatè, an mediatè per aliquem hominem, & quem, & quando, & quomodò; id est, exponitur clarum per obscurum, distinctè prolatum per exaratum ambigue, determinatum quoad tempus, personam, & modum, ac circumstantias per indeterminatum, ac vagum quoad eadem omnia; quod quidem interpretandi genus longè abest à vera, ac legitima probabilitate. Tertiò inducitur Saul homo militaris, & ignarus, per seipsum interpretans sacrum textum, & oraculum divinum in eo contentum, nec volens consulere Samuelem Prophetam, quem habebat præsentem, & intimatorem præcepti divini à Deo missum, à quo poterat facillimè, ac certissimè de veritate docerî. Quod itidem est contra conceptum opinionis verè probabilis; de cujus videlicet ratione est, ut concipiatur omnibus hinc, & inde consideratis, & adhibita omni diligentia, quæ moraliter adhiberi potest: Quartò, cum oraculum illud esset scriptum lingua, & caractere vernaculo, ideoque esset facilè pervium Saùli quoad rem significatam nomine proprio; ad adstruendam nihilominus ancipitem in illo obscuritatem fit recursus ad ambiguum, ac lubricum scriptionis Hebraicæ sensum ob defectum vocalium, necnon punctorum vicevocalium, quæ puncta tunc temporis adinventa nondum fuerant. Pro ista porrò sic, seu suspicandi, seu asserendi ratione utitur Mercorus, ut vidimus, authoritate Sixti Senensis, & noluit advertere, quod tradit idem Sixtus eodem illo in loco, & est valdè notum omnibus ea de re aliquid scientibus, ejusmodi punctorum necessitatem, & hallucinationem intelligentia suarum consonantium absque vocalibus, & punctis accidisse Hebræis post aliquot annorum centurias à Christo nato; idque propter dispersionem Hebræorum in varias mundi plagas, ex quo Regnum Hierosolymitanum funditus eversum, & gens Hebræa quaquaversum dissipata à Romanis fuit, atque per diuturnam apud exteras nationes moram, & convictum ceperunt, ut usu venit, dedicere usum legitimum idiomatis proprij, & justam ac certam intelligentiam propriorum caracterum; cum prius omnem eorum vim, & significationem sub quavis dispositione, inflexione, & respectu mutuo tam certo, & cum tanta distinctione, ac determinatione, aut certe non admodùm minori callerent, atque callemus Hispani, Galli, Itali, aliique sua quique idiomata, & scripturas. Ergo Saul usque adeò distans ab ejusmodi Hebræorum dispersionis tempore, ac statu, nullum potuit ex hoc capite, aut errorem pati, aut excusationem obtendere. Quintò, imò ne tentavit quidem Saul talem excusationem, ut patet observanti totum illud decimum quintum caput libri primi Regum, & exactum inibi, Samuelem inter, & Saulem, colloquium accusationis, & excusationis delicti. Ubi urget P. Mercorum argumentum ad hominem. Cùm enim dixisset adfuisse Sauli opinionem probabilem quoad retinendas oves, & boves Amalecitarum, quia retentæ fuerunt ad immolandum Deo; id deindè confirmat, quia ex eo capite nixus est Saul se excusare Samueli. Debuisset igitur è converso P. Mercorus agnoscere nullam adfuisse Sauli opinionem probabilem ex collatione præcepti cum veteri oraculo, exque ejusdem oraculi ambiguitate, quia Saul nullam ex hoc capite excusationem obtendere ausus est.

ART. XI. Sextò deviat quadrupliciter P. Mercorus quatenus adducit pro se ex Sixto Senensi quosdam Rabinos excusantes inobedientiam Saulis ambiguitate veteris oraculi. Prima deviatio leviuscula est, quod Sixto referente Judæos quosdam, Mercorus substituit Rabinos quosdam, quod perinde est, atque Italis quibusdam substituere Doctores quosdam legis Italos. Secunda major deviatio est, quia illi Judæi, seu Rabini, seu non Rabini non dicunt Saulem habuisse pro se opinionem probabilem, quod unicè erat è re Mercori, sed excusant absolutè inobedientiam Saulis, id est, dicunt Saulem non peccasse, quod est contra suppositum fundamentale ipsius Mercori. Tertia maxima deviatio est, quod P. Mercorus advocet tanquam patronos suos, sibique consentientes eos homines, qui in illo ipso puncto, in quo collocatur patrocinium, atq; consensus, sunt hæretici manifesti, utpotè excusantes inobedientiam Saulis, quam accusat, ac reprobat clarissimè sacer textus, & punit severissimè Deus, ut patet ex præindicato *cap.* 15. Quarta non minor deviatio est, quod P. Mercorus non parum conniveat Judæis illis usque adeò flagitiosis: Quia dum concedi Sauli probabilem pro se opinionem, eo ipso concedit illi plusquam ducentos Doctores Catholicos suffragantes innocentiæ ejus. Totidem enim sunt, qui negant eum peccare, qui habet pro se opinionem probabilem. Adde ulterius, si libet, P. Mercorum, dum adducit pro se Judæos illos, seu Rabinos, adducere pro se homines sibi contradicentes, quia Judæis illis excusantibus Saulem, non potest attribui, quòd concesserint Sauli opinionem minùs probabilem, ut potè insufficientem ex Mercoro ad excusandum. Concesserunt ergo illi opinionem magis probabilem, quæ sola ex Mercoro sufficit ad excusandum, & quam idem Mercorus negat adfuisse Sauli. Negat verò ea præcisè ratione, qua eadem inter alia nos negamus adfuisse illi opinionem ullatenus verè probabilem: Quia nimirum constat clarè ex sacro textu, & est certum ex fide Saulem peccasse, atque ad peccandum necesse est, per Mercorum, ut qui peccat, non habeat pro se opinionem magis probabilem, sicut necesse est per nos, ut nullam habeat pro se opinionem verè probabilem. Septimò, ut admittatur fuisse probabilem confusionem præcepti præsentis cum veteri oraculo, necnon intelligentiam ejusdem oraculi, ac proinde & præcepti de delendis solis masculis Amalecitis, nulla tamen superest probabilitas

tas pro non deleto, sed servato vivo Rege Agag, qui utique erat masculus, & Amalecita. Ergo nec eo posito habet intentum P. Mercorus.

ART. XII. Octavò, quæ primo loco dicuntur in confirmatione argumenti de occisione Regis Agag post triumphum, de immolatione, de stipendiis, sunt prætextus prorsus inanes, & vacui, quales nulli unquam desunt peccatori, & non sufficiunt ad probabilitatem opinionis, de cujus nempè conceptu est, ut nitatur fundamento, quod omnibus hinc, & inde consideratis non sit leve, sed magni ponderis quale certè fundamentum in illis prætextibus minimè apparet, uti evincit clarissimè Samuel in sua Saulis redargutione exaperta, ac manifesta transgressione præcepti, & videre quisque potest in illo *cap.* 15. *vers.* 22. Et fatetur ibidem ipse reus Saul dicens, *vers.* 24. *Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.* Nonò, quod addit inibi P. Mercorus, verba illa, *non concupisces ex rebus ipsius aliquid*, non haberi in textu Hebræo, & in vulgata nostra esse expuncta obelo, tametsi falsum sit, & videri insuper scandalosum possit quoad expunctionem in vulgata per obelum, qui est nota adulterinorum, seu perperam scriptorum, ut patet ex dictionariis, & ex usu communi; missum tamen id facio pro re præsenti, quia nil confert ad scopum Mercori, utpotè nil moventis circa actum internum concupiscendi, sed solùm circa res ipsas, & operationes exteriores, circa quas superest universalis illa alia particula præcepti; *& demolire universa ejus*, ultra totalem internecionem expressam itidem in præcepto, & præterm: issam magna ex parte in exequutione à Saule. Decimò, distinctio, quam rursus superaddit P. Mercorus de prohibitis, quia mala, & de malis, quia prohibita, atque de benigniori quoad hæc posteriora interpretatione; imprimis, ut locum habeat aliquem circa prohibitionem legis humanæ, nullum tamen habet circa prohibitionem legis divinæ, sed eatenus est de subjecto non supponenti, cum nil sit malum independenter à prohibitione divina, seu antecedenter ad illam, ut tradit D. Thom. 1. 2. *quæst.* 71. *art.* 6. ex Augustino, & ostensum à nobis fuit *in prædict. lib.* 3. *q.* 20. Deinde aliud est interpretari legem, quæ obscura est, seu non satis clarè apparens, aliud vim legis patentem, ac manifestam eludere prætextibus æquè patenter, ac manifestè vanis, qui est casus noster, ut patet ex dictis.

ART. XIII. Undecimò, & ultimò. Comparatio illa majoris probabilitatis rationum faventium Sauli, quàm rationum faventium tribus illis opinionibus, de comestione ovorum, de inductione ad juramentum falsum, de legato non solvendo ultra centum annos, utrimque imprimis est de subjecto non supponenti, quia sicut rationes faventes Sauli nullius sunt probabilitatis, ut ex dictis apparet ab undè, ita tres illæ sententiæ nullius sunt probabilitatis, nec docentur ab ullo Doctore legitimæ auctoritatis, quæ sufficiat ad probabilitatem sententiæ juxta dicta *in quæst. art.* 2. *&* 3. & communiter censentur à viris doctis temerariæ, & scandalosæ. Quæro deinde à P. Mercoro, ubi habeatur præceptum divinum distinctè, & individualiter prohibens comestionem ovorum, & lactis iniorum in Quadragesima absque privilegio, inductionem ad jurandum falsum, quod ab inducto, seu jurante putatur verum, retentionem legati perpetui post centum annos; quale præceptum habuit Saul adversus incolumitatem, ac retentionem eorum, quæ non est demolitus, & retinuit. Cum invenerit similitudinem, & æqualem claritatem, ac certitudinem præcepti; tunc enim vere agere potuit de paritate rationum probabilitatis, seu probabilitatis rationum. Hæc nimirum est præcepti, eaque planè gravissima deceptio P. Mercori, tam hoc argumento de Saule, quàm in præcedenti de Adamo, quod nititur sententiam negativam obligationis in conscientia fuisse probabilem apud utrumque transgressorem divini præcepti, cum apud utrumque fuerit certa certitudine fidei divinæ existentia divini præcepti utrique individualiter impositi, ac intimati; Sauli quidem in materia etiam ut sensum gravissima, primis verò parentibus sub comminatione gravissima, ac proinde obligantia gaviter in conscientia sub eadem fidei divinæ certitudine; cum sit, per quam manifestum probabilitatem unius partis consistere minimè posse cum totali, ac summa partis oppositæ certitudine. Sed fortasse tædet, jam optime Lector, tantæ in rebus tam manifestis moræ. Transeamus igitur ad alium adversarium, eidem Sauli, sed alia via, ac modo adhærentem.

Aditus ad argumenta Sinnichii, adversus usum licitum opinionis probabilis.

ART. XIV. JOannes Sinnichius Doctor Lovaniensis, & Præses Majoris inibi Collegii Theologici, in libro quodam suo, quem inscripsit, Saul Exrex, scribit multa fuso admodum calamo, à *cap.* 94. *ad* 123. inclusivè, quæ sincero, & sapienti lectori videri possent, ac deberent scripta adversus schismaticos, hæreticos, atque paganos potiùs, quàm adversus Doctores ullos Catholicos, & quorum pleraque si non & omnia, nemini in mentem venire potuisset dirigi adversùs sententiam Doctorum Catholicorum, & plurimorum, & gravissimorum de usu licito opinionis probabilis, illiusmet ipse Sinnichius non præloquutus fuisset initio, atque in progressu non identidem commonefaciens intentionem suam dirigi adversùs eos Doctos, quoad illam eorumdem doctrinam. Prælogitur autem sic in præindicato *cap.* 94. *Postulatæ dictationis ordo, ut hoc loco breviter perstringamus Mathericorum quorumdam Ethicen, sive morum doctrinam nimio jam successu in Ecclesia adolescentem, multigena librorum editione sese diffundentem, omnino passim se opportunè importunè ingerentem, libertinis fanmopere arridentem, prisco Ecclesiastica disciplina rigori non tam insidiantem, quam insultantem, sectatorum multitudine crebrescentem, eorumdemque doctrinæ celebrescentem, quæ humanarum opinionum doctaminibus tantum defert, sive arrogat, ut nunquam dicere asserat, quidquid propria conscientia probabiliter subnixa præscripserit.* Ut autem manifestet clarius scopum suum, subjungit ex P. Thoma Tamburino declarationem opinionis probabilis, distinctionem probabilis ab intrinseco, & ab extrinseco, comparationem utriusque cum magis, & minùs tuta, ac demum sententiam ejusdem Tamburini, licitum esse usum opinionis cujusvis probabilis, tametsi opposita sit, vel probabilior, vel tutior, vel etiam probabilior simul, & tutior, id est, licitum esse universaliter usum opinionis cujusvis; quæ nitatur ratione, vel authoritate alicujus ponderis, dummodò nil appareat convincens pro parte oppositæ.

ART. XV.

ART. XV. Tum pergit Sinnichius dicere §. 353. *Nolo discere sententiam istam per omnia coincidere cum errore libertinorum, superiori capite disploso; vereor tamen, ne nimis propè accedat, atque ei revehendo aditum pandat.* Dixerat verò de libertinis, dum eos disploderet, hæc inter alia, progredi nimirum illos usque ad Atheismi barathrum fingere Deorum multitudinem, ut adstruant delictorum impunitudinem; cumminisci Deum sibi in culpa similem, non modo personis vitiosis, sed ipsis etiam vitijs divinitatem arrogare, superbiam eorumdem esse majorem, quàm Dæmonum, vel protoplastorum; ac demum celeusma talium hominum esse; *Quis noster Dominus est: Dominamur Altissimo; Superiores sumus Deo.* Similem inibi comparationem instituit Ethices professorum Catholicorum Doctorum cum Ethice Gnosticorum, Quintinistarum, & Manichæorum, atque deinde omnibus prætulerat eadem ferè, atque de libertinis, & hoc præterea, omni impietate repletos eos esse, nullum peccatum agnoscere, nisi ex sola operantis opinione, omne genus vivendi probare etiam lenonum, furum, &c. jure, ac merito cum Augustino illos dici *pravicordios, & torticordios.* Posthæc parum jam videri, imò & modestum censeri poterit, quod idem Sinnichius eosdem doctrinæ quidem Doctores Catholicos sæpius in progressu lumes compellet, atque palpones, & laxitatum buccinatores, quod opiniones eorum dicat ignorationum symptomata, imò & ignorationes ipsas propriè dictas, & quidem deterrimæ speciei, nempè ignorationes pravæ dispositionis, quæ sunt puluilli, & cervicalia illa reprobata *Ezech.* 13. 18. tanquam suppolita *cubito, & capiti universæ ætatis ad capiendas animas*, quod statuat Doctoribus eisdem, & eorum asseclis congruere illud *Matth.* 13. 14. *Cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, amboin foveam cadunt.* Et similia penè innumera.

ART. XVI. Quanto cum fundamento, quin imò quam sine fundamento hæc omnia dicat Sinnichius, apparebit ex observationibus, quas mox subjiciam. Mirari interim subit, & multum, vehementerque mirari talia, tam horrida, & usque adeò enormia convitia excogitari, evomi, typis publicis mandari potuisse ab homine professionis Catholicæ adversus non unum, vel alterum tantùm modo Doctorem catholicum, nec solùm adversùs omnes, aut plerosque unius tantum, vel alterius Academiæ catholicæ, aut Ordinis Religiosi Magistros, quorum utrumlibet esset valde detestabile, sed adversus tot, ac tantos omnium ubique Academiarum Catholicarum, omniumq; ordinum Religiosorum Doctores, ac Magistros, quot, & quantos, notum est, nactâ, esse patronos doctrinam de usu licito opinionis probabilis. Fatetur nimirum Sinnichius ipse præmemoratis jam verbis suis, doctrinam istam nimio, ut dicit, successu adolescere in Ecclesia Dei, ac debuisset dicere, esse adultam, & robustam. In Ecclesia, inquam, Dei; nec enim adolescit, vel adolevit in uno aliquo angulo, in una tantum, vel altera, seu Academia, seu provincia, idque apud paucos plerisque omnibus piis, & doctis viris, inibi reclamantibus, & toto nisu resistentibus, qualis contigit adolescentia erroribus Bajanis Sedis Apostolicæ auctoritate reprobatis, ac eliminatis, & qualis porrò contingit nonnullis eorumdem errorum, (ut verbo Sinnichiano utar opportunius, quam ille,) symptomatis; sed adolescit hæc doctrina, atque adolevit in Ecclesia Dei, quaquaversum ipsa patet, in omnibus ejus Academijs, atque in Ordinibus religiosis universis, idque vix uno, vel alio alicubi reclamante, imò nullo prorsus alicujus nominis, ac celebritatis Theologo alicubi clarè, ac indubitanter contradicente. Usque adeo verum est, doctrinam istam non modo, ut dixit Sinnichius, suffragatorum multitudine crebrescere, eorumdemque claritudine celebrescere, sed ex utroque eo capite ita percrebuisse, ac celebrem evasisse, ut nulla omninò doctrina inter Catholicos controversa tot, & tam claros patronos ubique gentium Christianarum tanto cum consensu omnis generis hominum, ac Doctorum consequuta sit, ex quo ipsa cœpit clarè, ac distinctè, atque in proprijs terminis agitari. Et tamen audet hic homo tot, & tam claros Doctores in toto Orbe Catholico præfulgentes æquiparare quoad hoc punctum libertinis, Gnosticis, Quintinistis, & Manichæis, atque innuere doctrinam illorum ad istorum errorem nimis propè accedere, eidemque errori revehendo aditum pandere; id est, juxta præmissam ex eodem Sinnichio expositionem, tot, ac tantos Doctores Catholicos nimis propè accedere, & aditum pandere ad Atheismum, & ad multitudinem Deorum, ad superbiam superbia Dæmonum, & protoplastrorum majorem, ad attribuendam non modo hominibus vitiosis, sed vitijs quoque ipsis divinitatem; Ultra plura alia, quæ exscripsimus ex parte, & tædet repetere.

ART. XVII. De hoc modo agendi, ac dicendi nihil mihi dicere, ac ponderare placet, nec necesse est. Fortè sufficiet ad instructionem, & coercitionem talium hominum zelus, & auctoritas Augustini perstirngentis *Epist. 86. ad Casulanum* quendam, ut dicebat Casulanus, Urbicum, hominem Sinnichio dissimilem, quatenus Urbicus habebat pro se praxim Ecclesiæ Romanæ, & nonnullarum aliarum Occidentalium Ecclesiarum, atque fideles reliquarum per Orbem Ecclesiarum proscindebat injurijs, magnis illis quidem, sed non summis, & horridis ultra omnem modum, atque testimonijs utebatur pro se, aliquid dicentibus de jejunio, de quo erat suscepta ab Urbico controversia; Sinnichius verò utitur testimonijs, nil, ut videbimus, dicentibus, vel etiam insinuantibus de usu opinionis probabilis, quem impugnat, & vomit injurias, quibus atrociores nullæ, ut vidimus, excogitari possunt; ac demum habet contradicentem sibi praxim communem fidelium ubique terrarum absque ullius Ecclesiæ exceptione, cùm in sacro pœnitentiæ tribunali, & judices, & rei utantur ubique communiter doctrina opinionis probabilis, nec sit ullus ullibi Confessarius, qui repellat pœnitentem volentem uti, & quia vult uti opinione probabili. Audiatur jam Augustinus paulò post initium ejus Epistolæ: *quæ si de uno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audire, quis non evitare deberet; Cum ergo his opprobriis, atque maledictis insectatur Ecclesiam per totum Orbem fructificantem, atque crescentem, & die Sabbati penè ubique prandentem* in re nostra ubique utentem opinione probabili) *admoneo quisquis est, ut sese cohibeat.* Fortiori igitur ratione audiendus non est, & est quoad hoc evitandus Sinnichius, & quisquis est ejusdem cum illo sensus, debet sese cohibere, quo minus erumpat in verba, qualia evomuit, dum viveret Sinnichius. Verùm & illud ad eundem non minus pertinet, quod August. addit adversus eundem Urbicum ad medium ejusdem Epistolæ dicens: *Nec se ipse respicit, nec quid dicat: attendit, ut scriptis suis ab ista præcipiti cohibeatur audacia.* Nempè Sinnichius proposita sibi initio

opinio is probabilis re probatione digressus protinus est ad reprobandam universaliter opinionem, omnesque operationes qualicunque innixas opinione, ut mox patebit. Quæcunque autem circa hoc diffusissimè dicit opinando, utique dicit, cum nec demonstrationem pro se ullam habeat, nec certitudinem divinæ revelationis, à qua utraque abest longissimè. Ergo suo se gladio confodit. Sed jam ad particularia descendamus.

Observatio prima adversus Sinnichium de probabilitate veritati contraposita, & de opinione cum errore confusa.

ART. XVIII. Assumit Sinnichius §. 357. illud Christi Domini Joann. 14. v. 6. *Ego sum Veritas*, & videtur velle arguere sic; Christus dicit. *Ego sum Veritas*. Ergo non est licitus usus opinionis probabilis. Videtur, inquam, velle sic arguere, quia non subintellecta ista illatione testimonium hoc nil confert ad scopum ab auctore sibi propositum, uti paulò superius retulimus. Quod meminisse pariter necesse est pro quampluribus aliis testimoniis, quæ congerit in prosequutione ejusdè causæ absque ulla explicita, & formali illatione. Illatio autem hic proposita est inutilis, ut per se patet: Sed non patet Sinnichio ponderanti; *Nequaquam dixisse perhibetur, ego sum probabilitas, sed ego sum veritas*, quasi inde detur intelligi, unam sectandam esse veritatem, non probabilitatem. Sed repono, sicut non dixit, ego sum probabilitas, ita non dixit, ego sum fides, ego evidentia, ego major probabilitas, ego tutitas. Ergo si quid valet consequentia Sinnichii, neque fide divina, uti licet in operando, neque cognitione evidenti, neque opinione, & probabiliori, & tutiori. Quod est perabsurdum, ac proinde est perabsurda illa etiam consequentia.

ART. XIX. At opponit seriò Sinnichius c. 97. Omnis opinio, omnis, inquit, omninò est falsitas, & error. Ergo qui sequitur opinionem, quæ est falsitas, & error, non sequitur Christum, sed fugit à Christo, qui est veritas. Probat antecedens ratione. Quia licet aliquæ opiniones sint reipsa veræ formaliter, sunt nihilominus eædem etiam falsæ æquivalenter saltem, & interpretativè. Latet enim opinantem veritas, etiam cum adest formaliter, atque ideò perinde se accommodat dictamini, in se vero, atque si abesset veritas, adesset falsitas. Amplectitur ergo falsitatem saltem interpretativè, & æquivalenter, ac proindè neutra potest unquam esse regula honestæ, & laudabilis operationis. Probat rursus idem antecedens authoritate Augustini dicentis *lib. de utilit. cred cap.* 11. *Tria sunt velut finitima sibimet in animis hominum distinctione dignissima; intelligere, credere, opinari. Quæ si per seipsa considerentur, primum semper sine vitio est, secundum aliquando cum vitio, tertium nunquam sine vitio.* Et rursus ibidem in propriis terminis: *Quod intelligimus, debemus rationi; quod credimus, auctoritati; quod opinamur, errori.* Error autem, & vitium sunt per se, & secundum se quid intrinsecè inordinatum, monstrosum, & naturæ rationali dissentaneum, ut exaggerat Sinnichius ex Augustino in *Enchir. cap.* 17. *&* 19.

ART. XX. Respondeo negando antecedens, cujus falsitas ita est manifesta, ut ipse etiam agnoscat illam Sinnichius dicens aliquas opiniones esse formaliter veras: sunt autem totidem veræ, atque falsæ, quia cuivis opinioni est alia opinio contraria, & necesse est alteram esse veram, & alteram falsam; atque eam, quæ est vera, esse aliquo modo falsam, proinde est, ac album esse aliquo modo nigrum, & lucem tenebras. Quoad æquivalentiam, & interpretationem retorquetur argumentum sub eadem prorsus forma. Latet opinantem falsitas etiam cum adest formaliter, atque ideò se accommodat dictamini formaliter falso, ac si adesset veritas, abesset falsitas. Amplectitur ergo veritatem saltem interpretativè, ac æquivalenter. Idque eo magis quia intellectus dicitur, ac movetur ad actum opinandi specie, & apparentia veritatis, nec fieri magis potest, ut intellectus moveatur apparentia falsitatis, quam ut moveatur voluntas apparentia malitiæ. Dicendum est absolutè opinionem ex suo conceptu esse fallibilem, falsam verò aliquando, & aliquando veram. Quod falsitas proveniat ex voluntaria inconsideratione, & præcipitantia opinantis, tuncinest opinioni ignorantia pravæ dispositionis affectivè, & moraliter, secus verò si adhibita fuerit consideratio, & consultatio, quatam postulat res, de qua agitur. Quod autem opinioni insit, uti sæpè inest ignorantia pravæ dispositionis materialiter tantum, ac physicè, nil id refert ad nostres, quia sub ignorantia invincibili, seu conscientia invincibiliter erranti dari potest actus bonus, laudabilis, ut ostendi *quæst.* 24. *de act. hum.* cum D. Thoma, aliisque omnibus Theologis.

ART. XXI. Ad authoritatem Augustini dico, quod nuper significavi de authoritate Christi, & sæpè deinceps dicturus sum cogente Sinnichio, nihil illam facere ad propositum. Patet ex notione opinatis, quam præfert idem Augustinus in illo ipso cap. sub initium: *Tria sunt*, inquit, *alia hominum genera infectò improbanda, ac detestanda. Primum est opinantium, id est*, (hoc nota) *eorum qui se aliquatur scire, quod nesciunt. Alterum eorum &c.* In qua opinio, prout ibi sumitur ab Augustino, ultra incertitudinem assensus includit existimationem scientiæ cuniunctam cum ignorantia. Nos autem disputamus de opinione sumpta pro assensu incerto absque ejusmodi stultissima existimatione, & opinionem vocamus sivè ratione, sivè authoritate nitatur incerta. Illa itaque multa, quæ sapientissimè prosequitur ibi August. contra opinantes, & opiniones nil pertinent ad præsentem quæstionem. Imò opinionem pro assensu incerto culpa vacuta & laudabilem esse posse tradit inibi August. non semel. Dicit enim ad medium illius capitis: *Credere autem tunc est culpandum, cum vel de Deo indignum aliquid creditur, vel de homine facilè creditur. Incautum verò rebus, si quis quid credit, si se id nescire intelligat, nulla culpa est.* Nempe tametsi fallatur. Et rursus in fine capitis: *Sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrum se scire quis putet an quod nescire se intelligens credat, aliqua auctoritate commotus, profecto error, & inhumanitatis, atque superbiæ crimen vitabit.* Ac demum *cap.* 12. sub initium: *Nam quis vel insanus eum culpandum putet, qui eis officia debita impenderit, quos pauperes esse crediderit, etiam si non essent.* Id est etiam si falsò credatur, etiam si opinione falsa inducatur ad agendum. Opinione, inquam, sumpta juxta sensum prædictum quæstionis nostræ.

ART. XXII. Sanè si ad hæc attendere, Sinnichius voluisset, & ea invicem distinxisset, inter quæ dicit August. plurimum interesse, atque rebus ipsis significatis, nec soli vocis sono aliter, & aliter ligni licentius animum applicuisset; Vitare facilè potuisset inve-

veritas

veniens confundendi opinionem, de qua disputamus, cum errore, & falsitate, nec erupisset §. 357. & 361. in illas ab Augustino super, & sæpè aliàs reprobatas clarè, atque temeritate plenas sententias, quibus diserte asserit nullam, & nusquam opinionem seu probabilem, seu probabiliorem, seu etiam probabilissimam excusari, aut excusare à peccato, sed omnem prorsus opinionem esse peccatum, & inducere in peccatum, atque eum, qui in rebus animo quidem oblatis, sed incertis, aut ambiguis, hoc est in rebus utrimque opinabilibus (nec enim de certis, aut claris, ac indubitatis opinari est) eum, inquam, qui in talibus erumpit in assensum opinativum, eo ipso quadam mentis inordinatione infectum se prodere, erroris periculose se citra necessitatem exponere, adeoque reatum erroris incurrere, temeritatis sibi notam inurere, monstrosum mentis fœtum parere, & qui si jam sufficiente notitia ad rectè agendum instructus, studium ulteriorís indagationis deponere. Quæ omnia præterquam habent Augustinum, ut dixi, contradicentem in verbis nuper memoratis, & clarius, ac plenius in toto contextu, unde extracta illa sunt, eademque ipsum vel maximè carpunt Sinnichium utpotè effutientem illa cum assensu opinativo in re apud ipsum incerta, & ambigua, cum falsi apud neminem certitudo, & inhibitantia dari possit. Ea omnia, inquam, sunt adeò paradoxa dissona, & à sensu, & praxi humani generis aliena, ut nulla mea indigeant impugnatione, quæ tamen suppetet abundè ex dicendis infrà præsertim de mente Augustini circa quæstionem istam totam.

Observatio secunda de ulteriori Sinnichiana confusione opinionis, & ignorantiæ cum vitio, & peccato.

ART. XXIII. INsurgit novo, sed assimili conatu Sinnichius adversus communem apud probabilitatum patronos, excusationem petitam ex ignorantia invincibili, ratione cujus in rebus plurimis nec scientiæ, nec fidei divinæ certitudinem assequi possumus, & sæpè à veritate per decessionem, & fallaciam inevitabiliter aberramus. Insurgit verò dicendo ignorantiam usque adeò non excusare à peccato, ut ipsa, qualiscunque ignorantia circa agibilia, seu eligibilia sit per se peccatum, atque probat re transportat in suum codicem *cap.* 96. quæ ut Augustino, & aliis accumulaverat in eundem scopum Jansenius in suo Pseudo-Augustino, & sunt obvia in Augustino. Addit §. 361 ignorantiam saltem legis naturalis excusare neminem posse, quia nunquam invincibilis ea esse potest. Quam in rem superaddit Patribus Theologorum præcipuos, qui habentur apud Vasq. 1. 2. *disp.* 120. & 122. *c.* 11. & notat dictum Gersonis *lib. de vita spirit. lect. 4. coroll.* 3. *Concordem esse sententiam, nullam in his, quæ legis divinæ sunt, cadere ignorantiam invincibilem.* Addit rursus §. 363. opinionem ex suo conceptu universali includere in se inordinationem aliquam & vitiositatem. Quod probat ex D. Thoma, negante ea de causa possibilitatem opinandi probabiliter innocentiæ, ut apparet ex loco à nobis indicato supra *tit.* 2. & ponderat Sinnichius ex inordinato, & vitioso nil unquam ordinatum, ac virtuosum provenire posse, ac proinde ex nulla opinione, qualiscunque ea sit, actum ullum bonum procedere unquam posse.

ART. XXIV. Dico nil horum quidquam facere ad propositum. Quod ut clarius manifestetur, triplex distinctio habenda præoculis est. Prima distinctio est peccati, quod ratione sui meretur specialem pœnam, à peccato, quod ita est pœna peccati, ut nullam ulterius specialem pœnam ratione sui mereatur. Altera distinctio est ignorantiæ vincibilis ab invincibili. Vincibilis est, quæ ab eo, qui illi subest, vitari propria voluntate potuit, seu mediatè, seu immediatè, seu remotè, seu proximè; invincibilis, quæ non potuit sic vitari.

ART. XXV. Agnoscit utramque istam distinctionem Augustinus (ultrà alia plura loca) præsertim *Enchir. cap.* 20. *&* 21. *& lib.* 3. *de lib. arb. cap.* 19. *Epist.* 105. *ad Sixtum* aliquanto post medium. *Ac per hoc*, ait, *inexcusabilis est omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat, sive qui judicat, sive qui non judicat. Quia & ipsa ignorantia in eis, qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est, in eis autem, qui non potuerunt, pœna peccati.* Ubi distinctio ignorantiæ eorum, qui intelligere noluerunt, ab ignorantia eorum, qui intelligere non potuerunt, clarissimè continet in se distinctionem ignorantiæ vincibilis ab invincibili. Illa enim talis dicitur, quia, & quatenus provenit à libera intelligendi nolitione: hæc quia, & quatenus provenit ab intelligendi impotentia. Nec minùs elucet clarè distinctio peccati, quod per se est causa pœnæ, à peccato quod est pura pœna, tum in ipsis postremis verbis, tum maximè in priori allati testimonij periodo. Absurdè namque distingueretur, quod sine dubitatione peccatum est, ab eo, quod est pœna peccati, si utrique ita conveniret ratio pœnæ peccati originalis, quæ procul dubio convenit omnibus peccatis personalibus filiorum Adæ, ut conveniret etiam utrique specialis causalitas ulterioris pœnæ. Absurdiùs verò, seu manifestiori absurditate distingueretur in initialibus verbis peccator inexcusabilis reatu originis, à peccatore, qui est inexcusabilis additamento propriæ voluntatis, si eadem asserta à nobis distinctio peccatorum ab Augustino non agnosceretur, nec dicerentur peccata obnoxia divinæ vindictæ, alia quidem per solam denominationem à peccato originali, alia verò etiam per se ipsa.

ART. XXVI. Postrema distinctio est ignorantiæ legis naturalis quoad præcipua ejus capita, & fundamentalia principia valdè manifesta, & quibusvis facilè pervia, ab ignorantia legis naturalis, quoad conclusiones deducibiles ex illis principiis occultiores ex sua natura, & à solis sapientibus cognoscibiles, per proprium discursum, & ne iis quidem notas quoad aliqua certitudinaliter, ac evidenter. Distinctionem istam amplectuntur, & merito Theologi cum D. Tho. 1. 2. *q.* 100. *art.* 11. Ubi expresè distinguuntur præcepta naturalia cuilibet etiam populari facilè nota, & præcepta naturalia solis sapientibus nota, & similiter distinxerat *q.* 95. *art.* 6. præcepta communissima legis naturalis, & præcepta magis particularia, & quasi conclusiones priorum; atque hæc posteriora dixerat posse aboleri à corde hominis, non solum per peccata propria, sed etiam per malas aliorum persuasiones; Et præterea qui scit Decalogum, prout reperitur expressus in sacris litteris, dicitur absolutè scire, & non dicitur absolutè ignorare legem Dei, tametsi ignoret interea quam plures conclusiones indè deducibiles, atque D. Augustinus conscius utique divinæ legis atque Sapientissimus dubitat de nonnullis in lege Dei contentis, ut ex-

gr. *lib. 1. de serm. Dom. in Monte cap. 16. post. med.* dubitat, an uxor à marito suo dimissa committat peccatum mœchiæ, si alteri marito copuletur vivente priori marito. Dicit enim: *Si autem dimittatur à viro, cum quo esse cupiebat, mœchatur quidem, qui eam duxerit secundum Domini sententiam; sed utrum & ipsa tali crimine teneatur, incertum est.* Et inibi paulò post proposita quæstione, an licere aliquando possit uxori, ut præhabito consensu mariti alteri homini commisceatur? subdit: *Quanquam nonnullæ causæ possint existere, ubi & uxor mariti consensa, pro ipso marito hoc facere debere videatur, sicut Antiochiæ factum esse perhibetur*; Atque relato casu Antiocheno planè miserabili concludit: *Nil hic in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit.* Idemque S. Doctor. *Ep. 65.* postrema, frequentes suas circa legem Dei hæsitationes exponit Paulino his verbis: *Sæpè nec quippè conturbat, & difficile est non aliquid, quod magis faciendum erat, omittere, dum illud mutare volumus, in quo prius permanere statueramus.* Et rursus: *Hic non falli difficile est.* Ac demum: *Hinc oro participem me facias cogitationum tuarum, quid in talibus vel facere soleas, vel faciendum esse reperias.* Sed nil necesse est in hoc puncto amplius immorari, quando, id est manifestissimum exquampluribus, apud præclarissimos, quosque Magistros, & Ecclesiæ Doctores, controversiis de licito, & illicito juxtà legem Dei, legemque naturalem, aliis affirmantibus, aliis negantibus, ac proindè alterutris saltem ignorantibus, idque procul dubio invincibiliter, cum adhibeant diligentiam, quantam possunt.

ART. XXVII. Jam probabilitatum Patroni, quos Sinnichius *capite illo 96.* initio impugnandos proposuerat sibi, quoad hoc specialiter punctum ignorantiæ nullibi docent ignorantiam vincibilem, sed solam invincibilem excusare à peccato, ut communiter loquimur, formali, seu à peccato, quod ratione sui seorsim sit meritorium pœnæ; atque id tenent tanquam principium indubitatum, ut notavi *quæst. 24. de act. hum.* Exorbitat itaque Sinnichius, dum proponens impugnare probabilistas: nullamque tentans adversus eos rationem proponere, nullum item profert testimonium, in quo aliquid dicatur, vel etiam insinuetur ullo modo de ignorantia invincibili non excusante à peccato ratione sui seorsim meritorio pœnæ, uti facilè, & clarè deprehendet, qui volet legere longam ejus circa hoc rapsodiam. Sed exorbitat multò magis, quatenus inserit testimonium idque gravissimum, quod suffragatur apertè sufficientiæ ignorantiæ invincibilis ad excusandum à tali peccato. Inserit enim Augustinum dicentem *lib. de gratia, & lib arbitr. cap. 3. Nec tamen ideò confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisque requirat excusationem. Aliud est enim nescire, aliud scire noluisse. Voluntas quippè in eo arguitur, de quo dicitur. Noluit intelligere, ut bene ageret.* Per quæ manifestè datur intelligi in iis solùm ignorantiæ tenebris non esse requirendam excusationem, quibus quis voluntate subest, non necessitate, ac proindè ignorantiam, quæ ab ignorante ipso vitari non potuit, valere ad excusationem à peccato, ratione sui seorsim specialiter demeritorio. Verborum in hoc testimonio immediatè antecedentium, & subsequentium meminero paulò post.

ART. XXVIII. Prius etenim notare oportet confinem aliam exorbitationem Sinnichii quoad peccata subsequentia ad ignorantiam invincibilem. Quia probabilistæ non negant dari sub ignorantia invincibili peccata, quæ solemus dicere materialia, & S. Augustinus, ut mox vidimus, aliique exemplo ipsius dicunt pœnas peccatorum, seu peccata, quæ sunt pœnæ peccatorum. Sed neque negant iidem probabilistæ peccata ita materialia esse vere, & propriè peccata per denominationem à peccato originali, & esse voluntaria, atque imputabilia etiam præcisè voluntarietate, & imputabilitate, qua peccatum idem originale simul cum omni deordinatione, ac perversione intellectus, & voluntatis indè necessario resultans te voluntarium, atque imputabile est. Ita autem hoc non negant, ut neque affirmet, quis re ipsorum non erat quidquam circa hoc affirmare, vel negare, cum quæstio solùm sit, an opinio probabilis excuset ab eo peccato, à quo certum est non excusare opinionem improbabilem, ac temerariam aut errorem liberè propria personali libertate contractum, id est; an excuset à peccato, quod ratione sui seorsim mereatur specialem pœnam. Præcidunt itaque à malitia, & imputabilitate illa per denominationem à peccato originali, utrà reminet pertinenti ad scopum quæstionis, idque faciunt jure optimo sequentes exemplum in re simili, & consilium D. Thom. *de verit. quæst. 18.* Quæ est de cogitatione primi hominis *art. 6.* ubi sic habet: *Alii vero hoc dictum improbare nituntur ex hoc, quod Augustinus omnem falsam æstimationem, errorem nominat, & licet etiam omnem errorem malum esse, in magnis quidem magnum, in parvis autem parvum. Sed in his non est multum insistendum. Quia cum de rebus agitur, debet quæstio nominum intermitti.* Perpenso ego, & prorsus abs re convehit Sinnichius plura illa testimonia de oblivione, & ignorantia, seu subsecente peccato, seu non excusante à peccato, cum in plerisque eorum nulla fiat distinctio, ut ignorantiæ vincibilis ab invincibili, aut peccati, quod ratione sui est causa pœnæ, à peccato, quod solùm est pœna peccati; atque ubi hæc distinctio adhibeatur, ad hibeatur cum additamento doctrinæ contradicentis scopo Sinnichii, uti de Augustino, quem cæteri leguntur, innotuit satis *art. 25.* Jure ergo à nobis prætermittuntur ejusmodi testimonia, utpotè nil ad rem pertinentia, & quæ à nobis admittuntur de plano jacent absque ullo præjudicio præsentis nostræ doctrinæ.

ART. XXIX. Id circa hæc fortè prodem annotasse, Augustinum, & qui cum ipso, aut propè ipsum vixere, & scripsere, optimo consilio instituisse agnoscendæ, exprimendæ, ac firmiter retinendæ rationi peccati in oblivione, & ignorantia, qualicunque ea esset, necnon in iis, quæ qualitercunque inde subsequerentur dissentanea reipsa legi Dei. Quia Augustinus, quem reliqui imitari sunt, ut tutus, & imitari debuerunt, utpotè in eundem scopum collimantes, totam ætatem egit in refellendis, atque per omnes vias, ac modos confundendis hæreticis, ac præsertim Pelagianis, qui negabant peccatum originale, & consequenter dicebant, oblivionem, & ignorantiam, & quemvis alium hinc, vel aliunde provenientem defectum recti ad finem ultimum ordinis, absque propria cujusque personali libertate, non esse sordes animi invectas per peccatum originale & quibus idem peccatum originale inficiat animum, sed esse primordia hominis naturalia, & proprietates naturæ humanæ, prout à Deo instituta est, nullamque proinde in illo ejusmodi defectibus agnoscendam esse ullo modo rationem voluntarii, & peccati, uti describit Augustinus latè libris duobus de peccato originali *lib. 4. 5. & 6.* contra Julianum *cap.* de

de dono perseverantiæ, & alias sæpissimè. Unde quod Pelagianos nolle agnoscere in oblivione, & ignorantia, aliisque ejusmodi defectibus ullam rationem peccati ullo modo, perindè erat, atque nolle agnoscere, penitusque negare peccatum originale. Necesse igitur Augustino fuit, & optima ratione in hoc semper incubuit, ut pro stabiliendo eodem peccato originali iisdem illis defectibus, eorumque proprius fœtibus adscriberet è contra rationem peccati modo, & sensu jam explicato ex Augustino ipso, ubicunque incideret de illis sermo, dum disputabat adversus Pelagianos, Manichæos, aliasque similes pestes. Cæterum ut Cornelius ille Iprensis, & Sinnichius iste, aliique nonnulli usurpent Augustini ea de re, aliorumque per ea tempora scriptorum testimonia, dum disputant contra Theologicos Catholicos, & plerosque de Religione Catholica optimè meritos, atque de peccato originali, & ejus effectibus firmissimam tenentes fidem, & sanam, atque integram doctrinam; id enim verò est non solùm abs re, & extrà scopum propositum, ut dixi, verum etiam scandalo propriè dicto plenum, quoad plerosque ipsorum lectores, quatenus eas auctoritates, & auctoritatum ponderationes prosequuntur absque præmissa à nobis, ex communi consensu, distinctione, & accommoda distributione ignorantiæ, & peccati, hoc tempore apprimè necessaria, & sufficienter subintellecta tempore Augustini, ac propè; Ex ipso celebrrimo pro tunc controversiarum statu. Hoc, inquam, tempore apprimè necessaria ob rationem illi similem, qua Synodus Tridentina propter nonnullos postremi sæculi hæreticos coacta est edicere *sess. 5. sub finem*, definitionem istam. *Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat* (appellat verò frequentissimè omnium Augustinus) *Sancta Synodus declarat, Ecclesiam Catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè, & proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat.* Atque hæc de ignorantia, & peccato in genere.

ART. XXX. Quod ad ignorantiam invincibilem attinet legis, seu juris naturalis possibilem, vel impossibilem. Pro præsenti imprimis controversia de usu licito opinionis probabilis, loquendo formaliter, & directè intra limites ejus proprios, nil refert scire, in qua materia, & circa quæ objecta dari possit, vel non possit opinio probabilis, & is consequenter ignorantiæ gradus, qui est de conceptu talis opinionis. Solùm namque quæritur, an opinio probabilis, quandocunque, & cuicunque adest, & quamdiù adest, in quacunque demum materia contigerit illam adesse, reddat tutum in conscientia operantem secundum ipsam? Unde sicut esset præter rem dum agitur de hoc puncto inquirere, quinam sint, & quando incipiant, & quandiù permaneant esse capaces concipiendæ opinionis probabilis; ità est præterrem inquirere, quænam objecta sint capacia terminare opinionem probabilem. Licet enim neutrum sit extra sphæram totius tractationis de Conscientia, est tamen utrumque extra sphæram hujus controversiæ particularis.

ART. XXXI. Difficiliùs deindè est, ut quis inculpabiliter habeat opinionem probabilem, eamque solam ignorantiam, quæ est de conceptu ipsius, quam ut inculpabiliter patiatur totalem ignorantiam circa eam legem, cujus notitia certa, ac indubitata est obvia, & cujus facillimè pervia; sicut est difficilius, ut quis inculpabiliter careat discursu circa aliquid, præhabito principio discurrendi circa illud, quàm ut inculpabiliter careat eo principio particulari. Sicut enim qui assequutus est, & tenet in mente sua principium discurrendi circa aliquid; Eo ipso habet in potestate, ut discurrat circa illud, fieri verò facilè potuit, ut non haberet similiter in potestate cognitionem ejusdem principii: ità qui opinatur circa rem aliquam, facilè fieri potuit, ut de ea re nil cogitaret, ac proindè nec opinaretur, nec haberet in potestate cogitare, aut opinari; at ex suppositione quod opinetur, necesse est, ut cogitet actu de re, circa quam opinatur & siquidem opinetur probabiliter; Necessè similiter est, juxtà notionem opinionis probabilis superius insinuatam *art.* 14. eamdemque certissimam apud omnes, ut circumspiciat diligenter, an appareat aliquid certum, & indubitatum in contrarium. Hæc autem circumspectio diligens adhiberi à nemine potest circa rem, cujus certa, & indubitata notitia est cuivis facilè pervia, quin idem circa eamdem rem hanc ipsam notitiam assequatur de facto. Dum ergo Sinnichius impossibilitatem opinionis probabilis circa ea, quæ sunt de jure naturæ, id est, quorum notitia certa dicitur facilis, & obvia, nititur probare solis testimoniis negantibus impossibilitatem ignorantiæ simpliciter circa eadem, assumit, quod est difficilius, ut credatur, ad id probandum, quod creditur facilius. Quod est contra rectam methodum argumentandi.

ART. XXXII. Id aliquando deterius videri potest, quod rursus deseratur punctum controversiæ ob defectum distinctionis à nobis præmissæ *art.* 26. Quia Theologi illi præcipui, & quæ à Gersone merito dicitur concors sententia, non negant possibilitatem, aut etiam frequentem existentiam ignorantiæ invincibilis circa occultiores legis naturalis conclusiones, & articulos, sed solùm circa præcipua ejus capita, ex se sponte manifesta, & cuivis facilè pervia. Cujus inter alia argumento est D. Thomam, qui inter præcipuos eos Theologos est super præcipuus, & quo nemo manifestiùs negat absolutè ignorantiam invincibilem legis naturalis, tenere nihilominùs possibilem esse, & dari sæpè ignorantiam invincibilem circa remotiores, & abstrusas ejusdem legis conclusiones, ut conjici facilè potest ex locis à nobis indicatis *suprà art.* 26. Et docent eam esse S. Doctoris mentem Sylvester cum S. Antonnio *verb. Opinio quæst.* 1. aliique Thomistæ communiter, quibus addi possunt piures alii cum eadem limitatione relati ab ipso Sinnichio *cap.* 101. præsertim sub finem. Probabilitatum autem patroni nullum opinionibus probabilibus dant aditum, neque controversiam movent ullam circa fundamentalia illa principia facilè obvia, & certitudinaliter manifesta, sed solùm circa conclusiones remotas, & abstrusas, cum sit axioma illorum indubitatum, ad probabilitatem requiri, ut pro neutra parte appareat, ulla totalis certitudo, ut Sinnichius ipse referebat ex Tamburino, quem vult credi probabiliorum perditissimum, post Illustrissimum Caramuelem. Perperam ergo, & prorsus abs re utitur Sinnichius auctoritate veterum Theologorum adversùs Neotericos nihilo ab illis differentes, nisi quod Neoterici hac de re loquuntur cum distinctione, & claritate aliquantò majori, quæ est ordinaria posteriorum scriptorum prærogativa quoad ea, quæ æquè ac priores intelligere sufficiunt. Verùm oportet seorsim audire Gersonem, cui specialiter semel, atque iterum plaudit Sinnichius dicenti *par 3. lib. de vita spirit. lect. 4. coroll. 7. Quidquid sit de ignorantia facti, aut juris humani,*

humani, & naturalis positivi, concors est sententia, nullam in his, quæ legis divinæ sunt, cadere ignorantiam invincibilem, quoniam facienti, quod in se est, Deus semper adsistit paratus illustrare mentem, quantum oportebit ad salutem, & erroris evitationem. Positremæ istæ particulæ, quas prætermisit Sinnichius, haud spero sufficient adversario pertinaci, ut, nobiscum consentiat in intelligentia concordis ejus sententiæ: sicut nec sufficiet, quod habetur apud eundem *par. 2. lib. de reg. Moral. Lit. B. non quilibet tenetur scire de quolibet peccato mortali, an sit tale, licet expediat &c.* Et paulò post. *Nemo utens ratione diu ab ignorantia principiorum moralium* (an etiam conclusionum?) *excusatur. Fortè enim morulam ad considerandum apponere sat habet.* Sed neque sufficiet, quod idem author in *eodem opere de vit. spirit.* præmiserat circa idem punctum *lect. 2. post med. Sequitur statim ex his*, ait, *quod apud facientem illud, quod in se est, nulla est ignorantia invincibilis, neque juris, neque facti in lege divina; Vel agens ex ignorantia tali nunquam peccat. Primam partem tenuerunt Doctores Excellentes, ut Guillielmus Parisiensis, contra quos sunt validæ rationes &c. Pro parte altera sunt alii, ut Guillielmus Antisiodorensis, qui talem ignorantiam præsertim facti, ac juris humani dicunt posse contingere.* Audiatur jam ergo distincta expressio ejus, quod intelligit, & complectitur Gerson sub nomine legis divinæ, & naturalis. *Lex aliqua*, inquit, ibidem coroll. 4. *non ideo dicitur appropriatè divina, quia ex principiis juris divini deducitur.* Et post pauca; *Et pro manuductione capiamus simile in eis, quæ dicuntur fides. Non enim fidei adscribimus omnem veritatem, quæ sequi potest ex veritatibus contentis in Sacra Scriptura.* Quod sanè exemplum est significantissimum in rem nostram. Summa tamen ejus claritas habetur *coroll. 7. initio. Aliqua est lex purè divina*, (idem dicit de lege naturali *in fine corollarii*) *aliqua pertinens ad divinam, aliqua impertinens*: Ac deinde. *In primo gradu reponuntur leges immediatè revelatæ à Deo pro tota communitate hominum, aut principaliori parte scriptæ in Biblia.* Rursus post med. *Declaremus nunc postmodum quid sit lex pertinens ad divinam, & dicemus, quod illa lex est pertinens solùm, quæ licet deduci non possit à veritatibus solis legis divinæ, deducetur tamen ex eisdem, assumptis aliquibus verè probabilibus, quæ pie, & rationabiliter negari non possunt.* Suggerit autem post hæc utilem admonitionem. *Ignorantia autem istius distinctionis multos plerumque turbat, & involuit.* Nempè extendentes, vel ad legem pertinentem ad divinam, aut naturalem, quæ dicuntur de impossibilitate ignorantiæ invincibilis circa ipsam divinam, aut naturalem legem, vel ad hanc utramque, quæ dicuntur de possibilitate invincibilis ejusdem ignorantiæ circa legem pertinentem. Sed ejusmodi turbatio, ac involutio eorum jam tantùmmodò est, qui turbari amant, ac involui regredientes à claris, ad obscura, & renuntiantes manuductioni successionis doctrinæ, qua parte proficit distinctione indistinctorum prius. Posteriores namque DD. Adrianus, Vasquez, aliique quamplures clarissimè hæc exposuere, & confirmavere juxta dicta. In eandem distinctionem intenderunt posteris digitos duo præcipui præcursores Theologiæ Albertus Magn. *in 2. dist. 22. art. 16. ad med.* & Alensis *2. par. quæst. 112. memb. 7. & quæst. 153. memb. 3. ad 2.* Cum enim uterque absolutè enunciet ignorantiam juris naturalis, & divini non excusare à peccato, Distinguunt nihilominus, ac limitant; Albertus quidem his verbis. *Juris autem ignorantia est duplex. Quia quoddam est universale, omnibus proponitur ad sciendum, & quodlibet tale debet scire, quod non scitur nisi per studium; Et puto quod ista ignorantia est crassa, & supina non excusans: Secunda autem excusat vel à tanto, vel à toto, si est casus multum difficilis.* Alensis verò dicit sic. *Est iterum ignorantia juris divini, & canonici, & hæc excusat simplices quoad multa, quæ non sunt necessaria ad salutem essentialiter. E contrario vero est ignorantia, quæ non excusat quoad Deum, utpotè ignorantia supina, sivè affectata, & ignorantia morum, ad quæ tenetur homo, & ignorantia negligentiæ.* Et rursus. *Ad secundum verò dicendum, quod illa auctoritas Augustini intelligenda est de illis, qui habent ignorantiam eorum, quæ necesse est cognosci per disciplinam, & tales excusantur non solùm à pœna, sed etiam à culpa.* Auctoritas Augustini, erant verba illa ex qq. vet. & nov. Testam. *Ille ignorans potest excusari à pœna, qui quod dispicere, non invenit.* Ex his ergo, quæ per posteriores omnes Theologos majori semper cum luce propagata sunt, apparet clarè nullam contra nos vim fieri posse in testimoniis dicentium absolutè, ac indistinctè non dari ignorantiam invincibilem circa ea, quæ sunt juris divini, aut naturalis. Ejusmodi est, quod dicit Gratianus *1. quæst. 4. cap. Turbatur. Ignorantia juris naturalis omnibus adultis damnabilis est.* Cui ultima dicta adjungo glossam inibi marginalem, in qua eum similiter dicatur: *Ignorantia juris civilis, seu communis minem excusat*; mox subditur: *Et hoc intellige non in tale est, quod aliquis de facili per seipsum scire potuit, vel ab alios.* Suggero: & simile in similibus semper intelligendum est, juxta monitum Philosophi, *lib. 3. Ethic. cap. 5 ante med. Eos quoque puniunt, qui aliquid ignorant, quæ ad leges pertinent, quæ quidem & facilia sunt, & difficilia non sint.* Atque ibi D. Thom. *lect. 11. Difficilia juris non tenentur omnes scire, quia nec possunt.* Ac demum nullus invenitur auctor classicus, qui meminerit distinctionis inter ea, quæ sunt expressa in lege Dei, quæque inde inferibilia sunt; inter clara, & obscura; facilia scitu, & difficilia, & tamen negat promiscuè de omnibus dari posse ignorantiam invincibilem, & excusantem à peccato.

ART. XXXIII. Quod dixi, Theologos eos modernos nullum dare aditum probabilitati opinionis circa fundamentalia, & à quovis certo cognoscibilia legis naturalis principia, multò magis habere locum circa ea, quorum notitia certa certitudine fidei divinæ est necessaria necessitate medii ad consequutionem vitæ æternæ. Quia Deus quibus *dedit potestatem filios Dei fieri*, dedit utique potestatem ea consequi, quibus non habitis filii Dei fieri nequaquam possunt: Undè nemo adultus circa eam pam suam gravem, carere potest fide Dei remuneratoris, & agnitione veræ Religionis, ac proindè nemo invincibiliter patitur ignorantiam oppositam cognitioni ejusmodi certissimæ, & infallibili, neque quoad hoc existit ulla cum probabilitis controversia. Undè speciali claritate clarissimum est Sinnichium abuti testimonio Augustini ad rem, de qua controvertitur, nil pertinente, ex libro de gratia, & lib. arb. cujus testimonii partem expendimus *art. 17.* dilata in hunc locum parte reliqua, in qua perspicuè manifestè Augustinum ibi agere de sola notitia necessaria ad salutem, deque ejus privatione non excusabili per ignorantiam, quo minùs ignorans pœnas inferni sustineat. Cum enim prætulisset Augustinus

minus: Dominus in Evangelio ait: Servus, qui nescit voluntatem Domini sui, & fecit digna plagis, vapulabit paucis: servus autem, qui scit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multis; interjicit deinde verba, quæ superius expendimus, subditque demum hæcalia, quibus intentum nostrum ponit ob oculos: *Sed & illa ignorantia, quæ non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum, qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omninò, quod crederet, sed fortasse ut minùs ardeat.*

ART. XXXIV. Similia multa, quæ fusè transcribit Sinnichius, non est operæpretium sigillatim referre, ac excutere cum temporis jactura, & tædio Lectoris, quando omnia ex dictis clara legitimæ intelligentiæ lucem apud quemlibet facilè nanciscantur. Nanciscuntur certè illam facillimè verba quædam Lactantii emphaticè à Sinnichio repetita, *ex lib. 2. Institut. divin cap. 7.* & hæcalia Divi Augustini, *lib. de catech. rud. cap. 25. Cum videris multos non solùm hæc facere, sed etiam defendere, atque suadere; tene te ad legem Dei, & non sequaris prævaricatores ejus. Non enim secundum eorum sensum, sed secundum illius veritatem judicaberis.* Augustinus enim in his verbis, atque in toto illo libro, & similiter Lactantius in toto illo suo opere, ac præsertim in libro secundo, ac in reliquis à Sinnichio jactatis non loquuntur de ignorantia, & de errore, seu opinione, vel in genere, vel circa ea, quæ omnibus hinc inde diligenter consideratis sunt incerta, & opinabilia, sed circa ea humanæ salutis fundamentalia principia, quæ veritate evidenti, cui maximè incumbit Lactantius, vel manifesta divinæ revelationis authoritate, quam Augustinus impensius considerat, sunt certissima, ac infallibilia, quod quivis ea opera, vel ociosiùs perlegens palpabiliter deprehendat, ut propudiosum planè sit, & non solum perperam ejusmodi testimonia in rem præsentem conferre.

ART. XXXV. Eadem ratione prætermitto ea fieri eloqui oracula, quæ adversus infideles, idolatras, & hæreticos, directa ab Spiritu sancto, Sinnichius nullo etiam superinducto colore applicat Doctoribus Catholicis suffragatoribus opinionis probabilis. Tale imprimis illud est, quod *cap. 98. & 99.* repetita vociferatione promit ex *Matth. 15. 14. Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem, si cæco ducatum præstat, ambo in foveam cadunt.* Quæ indubitanter indidem apparet dicta esse de Scribis, & Pharisæis nolentibus credere Christo; transgredientibus, & irritum facientibus mandatum Dei propter traditionem humanam contradicentem mandato Dei; docentibus modum non honorandi patrem, & matrem, & utrique maledicendi. Atque ut hæc non essent particulariter dilucidissimè elucidata in contextu, quis non intelligit eum dici, & esse absolutè cæcum, qui ad lucem meridianam non videt, quæ sunt omninò conspicua, & patentia, non verò eum, qui illa tantùm cernit, ac distinctè non videt, quæ sub luce maligna translucent ambiguè? Patet igitur verba Christi contorta à Sinnichio nil habere commune cum opinantibus sic, vel aliter circa opinabilia, simulque cernentibus, quæ certa sunt, ideoque non comprehensis in descriptionibus cæcorum, *Isaiæ 59. 10. Palpavimus sicut cæci parietem, & quasi oculis attrectavimus, impegimus meridie quasi in tenebris*: Et *Iob. 5. 14. Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte, sic palpabunt in meridie*: Et *2. Petri 1. 9. Cui enim non præsto sunt hæc* (cognitio Christi, & manifesta, ac certissima vitæ Christianæ rudimenta, de quibus præloquutus fuerat) *cæcus est, & manu tentans.* Oportet ergo noscere clariorem meridiana luce differentiam certorum ab incertis, & dissidentium quoad, hæc à dissidentibus quoad illa, & non utrosque confundere sub eadem censura.

ART. XXXVI. Pergit probare Sinnichius, *cap. 99.* longis textibus Augustini, & aliorum, vim obligatoriam Decalogi perseverare post Christi adventum, nec legem Mosaicam evanuisse quoad moralia, atque §. 350. monet, quod nemo ipso non monente conjicere, aut suspicari potuisset, ea omnia se inseruisse, ut animadvertatur, quanta sedulitate curandum sit, *ne animæ per lubricas probabilitatum rotas in præcipitia transgressionum devoluantur.* Ista autem interjecta monitione tam opportuna, attexit immediatè distributionem peccatorum in quatuor gradus invicem inæquales, nempè peccati originalis, & personalium; sub lege naturæ, sub lege scripta, sub lege gratiæ, ac Evangelii. Qui postremus gradus est majoris procul dubio malitiæ, quàm cæteri, ac proinde transgressores legis sub Evangelio sunt cæteris transgressoribus deteriores. Quid, inquam, inde? Habeo intentum dicit Sinnichius, & arguit sic arrogans evidentiam ratiocinationi suæ. *Quod si evidens sit, transgressores Evangelicæ legis, enormius peccare transgressoribus legis Mosaicæ; evidens quoque esse debet, enormius peccare eos, qui opinionum suarum commentis ansam præbent Christianis transgrediendi legem Evangelicam, quam qui olim Iudæis ansam præbuere transgrediendi Mosaicam.* Dico argumentum esse optimum ad concludendum Lutherum, & Calvinum, aliosque similium sectarum Magistros, qui ansam ejusmodi præbent esse deteriores, & gravius peccare, quam subversores legis Mosaicæ. At contra Doctores Catholicos, quibus duellum indixerat Sinnichius, nil probat, quia Doctores isti non præbent ansam transgrediendi legem, sed solùm dicunt, idque innixi fundamentis absolutè, & comparativè magnis, nullam esse transgressionem legis in quibusdam operationibus, in quibus Sinnichius nulla ductus ratione, vel authoritate, quæ ad rem pertineat, transgressionem asseverat. Fecit hoc Augustinus memoratus *suprà, art. 17.* adversus Urbicum circa jejunium Sabbati; fecit Apostolus Paulus adversus Doctores legis Mosaicæ circa observationem cæremonialium, & legalium; fecit Christus adversus Scribas, & Pharisæos quoad ablutionem manuum, ut omittam quamplura alia exempla Summorum Pontificum, & Conciliorum, & tamen nulla inde præbita est ansa transgrediendi legem Evangelicam.

ART. XXXVII. Supereſt leviter attingenda postrema pars hujus observationis de opinione, quam dum Sinnichius universaliter persequitur secundum totum genus, non uno ex capite displicere, omnibus debet. Primum enim exorbitat à scopo, dum propositæ controversiæ de specie, nempè de opinione probabili, regreditur ad controversiam de genere, nempè de opinione ut sic, eamque exulare penitus jubet, qualiscumque demum sit, & in quacumque materia. Deinde contradicit eatenus Apostolo permittenti, *ad Rom. 14. 5.* Ut in rebus quibusdam, *Unusquisque in suo sensu abundet*, quod non sit nisi opinando; atque reprehensores hujusmodi facultatis opinandi, inter quos est Sinnichius ex professo, reprehendit ibi graviter Apostolus. Tertiò redigun-

tur

tur homines per hanc doctrinam ad impossibile, quia occurrunt plura, circa quæ nec agere, nec cessare quisquam possit, nisi dependenter ab opinione propter incertitudinem utriusque partis contradictionis quoad honestatem, & securitatem, ut dicetur *infrà* ex Augustino, de communione quotidiana. Quartò, si omnis prorsùs opinio exulare deberet, nil omninò credendum esset de fide humana, quæ utique opinativa est. Id autem meritò detestatur vehementer Augustinus in libro jam iterum memorato, de utilitate credendi, à *cap.* præsertim 11. tanquam dissolutivum societatis humanæ, & commerciorum ejus. Quod si propterea admittatur, uti admittendum procul dubio est, sæpè concipi honestè, & laudabiliter assensum opinativum dependenter ab authoritate humana, eundemque esse posse principium saltem remotum electionis honestæ; quidni idem dicatur de assensu opinativo concepto dependenter à ratione, quæ tanti ponderis sit, quanti est authoritas humana, cui assentimur prudenter? Jam ad fundamentum Sinnichii non negatur, quin opinio sit operatio imperfecta, & quæ est falsa, sit insuper vitiosa, ac monstrosa physicè, sitque incompossibilis, etiam quæ vera est, cum statu supernaturali innocentiæ, qualis de facto fuit. Cæterùm opinionem ex suo conceptu esse moraliter imperfectam, & quæ falsa est, esse moraliter, seu imputabiliter vitiosam, & hoc nomine esse incompossibilem cum innocentia, nec ab ea proficisci unquam posse actum voluntatis expertem malitiæ formalis, seu ratione sui merentis pœnam. Hoc enim verò est falsissimum, & nulla vel etiam apparenti ratione probatum à Sinnichio, qui ab eodem D. Thom. quem pro se adducit, edoceri satis potuit, si considerare voluisset doctrinam ejus 1. 2. *quæst.* 19. *art.* 5. *&* 6. Verùm circa hoc punctum abundè sufficiunt, quæ paulò antè præmisimus, *art.* 20. *&* 21.

Observatio tertia adversùs Sinnichium, de via angusta comparata cum jugo suavi.

ART. XXXVIII. Resumit Sinnichius, §. 357. illud Christi Domini *Ioan.* 14. 6. *Ego sum veritas*, & præsuppositio ex §. *proximo* 356. illo oraculo, *Matth.* 7. 13. *Intrate per angustam portam, quia lata est porta, & spatiosa via quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam.* Assumit deindè istam ponderationem. *Porrò, quod hujus (Christi) magisterio didicimus, verum esse non ambigimus. Proindè quantumvis Diana moliatur viam cœli dilatare, vel viam perditionis angustare, non ei credimus, sed Christo potiùs acquiescimus asseveranti illam esse arctam, istam verò spatiosam. Qui enim illam prædicavit arctam, & istam spatiosam, Deus est, Legifer est, Veritas est: Diana quantumlibet à Caramuele laudatus, purus est homo, Legifer non est, Veritas non est.* Post hæc interpositis duobus testimoniis sacris, de quibus paulò infernùs, pergit congeminare eandem antithesim: *In Dei judicio non quæretur à judicandis, quid dixerit Diana, quid Caramuel, aut alius quispiam talium; sed quid Christus, quid alii quivis Legislatores, & legitimi superiores.* Ac demum loco sigilli superaddit Lactantium rectè monentem, *lib.* 2 *institut. div. cap.* 13. *Nec trahamur authoritate ejusquam, sed veritati potiùs faveamus, & accedamus. Nullus hic temeritati locus est, in æternum stultitiæ pœna fugienda est, si aut persona imanis, aut opinio falsa decepit.* Quibus peractam putat Sinnichius causam adversum licitum opinionis probabilis.

ART. XXXIX. Dico tamen, quod dixi, & dicturus sum sæpius, nihil hæc ad rem pertinere, de qua agitur: Quia porta, & via quæ ducit ad vitam, non dicitur angusta, & arcta propterea, quæ inter Doctores Catholicos sunt controversa, sic, vel aliter decisa, sed propter ea, quæ indubitato omnium Catholicorum consensu, sunt certissima, atque authoritate divinæ revelationis distinctè, & clarè illa immantis infallibilia, & penes quæ tergiversari minimè licèt propter unanimem, & perpetuam Ecclesiæ Catholicæ intelligentiam, ac traditionem. Adhæc certè pertinent, quæ in *cap.* isto 7. Matthæi tangit Christus particulariter, atque ad eadem prout traditа distinctius ab ipso fuerant, *cap.* 15. ejusdem Matthæi, alludit in istis verbis suis à Sinnichio objecta, ut observat post alios Cornelius à Lapide ibi. Eodem respicit tritum illud ex Averroe, & considerati humanæ naturæ fragilitatem absque auxilio gratiæ Dei plausibile, ah nimium, *lex Christianum, lex impossibilium.* Eodem respexere Mandarini Sinenses Philosophiæ naturalis præsertim moralis haud ignari, qui audita à nostris Missionariis lege Dei, qualitet solet catechizandis proponi, supersedendo scilicet à controversiis inter Catholicos, reposuerunt, legem ejusmodi non esse pro hominibus, sed pro spiritibus. Eodem respeximus, & nos *quæst.* 18. *de virt. Theol.* dum præmissuatis superioribus capitibus Ethices Christianæ haud controvertibilibus inter Catholicos, concludimus doctrinam fidei nostræ, qua parte practica est, esse naturaliter intredibilem, ac inacceptabilem, nec nisi operante, & cooperante gratia Dei potuisse usque adeò invalescere in genere humano, atque ipsam ejus usque adeò arduæ propagationem tam latam, tam firmam argumentum esse validissimum, ac prorsus insuperabile veritatis sibi inexistentis, & authorem habentis Deum omnipotentem. Denique si portam esse angustam, & arctam viam verificaretur dependenter à probabilium decisione hac potius, quam illa, sequeretur, vel illam veritatem, quæ est de fide, esse tantùm opinionem probabilem, vel probabilium pastorum, in quibus utraliber pars contradictionis esset tantum probabilis, alteram partem esse certam et fide, & alteram hæreticam. Quia quæ dependenter probabilibus non possunt esse certa, sed ad summum probabilia; & quæ connectuntur cum infallibilibus, sunt & ipsa eatenus infallibilia.

ART. XL. Facilè est adversarios adigere ad similem respondendi modum, si illis objicitur illud Christi Domini, *Matth.* 11. 30. *Iugum meum suave est, & onus meum leve*: *Si imitandum proponitur exemplum Apostolorum, & seniorum Jerosolymam scribentium Antiochenis, Actor.* 15. 28 *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria* (quæ lex, aut ratio eam certo præscribit:) si exprobretur illud Christi Domini adversus Scribas, & Phariseos, *Matth.* 23. 4. *Alligant onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum.* His enim & similibus, quæ sunt permulta, auditis necesse est, ut dicant adversarii, nil illorum ad ipsos specialiter pertinere. Nempè jugum Dei fieri suave, & onus leve non modo gratia

gentia temporalium delectationum, sed dilectione Dei, ut docet sæpè Augustinus; atque inter onera necessaria connumerari, quæcumque recta ratio, quam videlicet hi potissimum authores sequi se gloriantur, deducit ex oneribus explicitè, & certò impositis à Deo; gravia verò, & importabilia dici, quæ eam mensuram certò, multumque supergrediantur. Patet igitur per hujusmodi axiomata generalia, quæ locum majoris tantummodo habere possunt, nil peragi quoad utramlibet partem præsentis controversiæ de usulicito opinionis probabilis, dum non subjungitur minor continens conditionatè falsitatem eorumdem axiomatum, si ea pars teneatur, quam quisque evertere nititur. Id quod Sinnichius eòque adrò non præstat, ut ne tentet quidem.

ART. XLI. Apparet adhuc manifestius neutri partis, vel aliter opinantium, seu rigidè, seu benignè adesse ullum speciale universale patrocinium in generalitate axiomatum prædictorum, si consideretur oracula divina æqualiter removentia ab utroque extremo nimiæ laxitatis, & restrictionis nimiæ, ut dicetur. 4.2. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo*: *Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis.* Et ibidem, *cap.* 12. *fine*: *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino*: *nec addas quidquam, nec minuas.* Et *Proverb.* 4. 27. *Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram*, id est, neque prætextu exercitæ honestatis, neque appetitu delectationis temporalis, quæ ferè est expositio Augustini dicentis, *lib.* 2. *de pec. mer. cap.* 35. *Non declines in dexteram superbia præsumptione justitiæ, nec in sinistram securæ delectatione peccati*: Similiter *Isaiæ* 30. 21. *Hæc est via, ambulate ea, & non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.* Manifestum porrò est in controversiis de obligatione tale, vel tale aliquid, seu agendi, seu omittendi opinionem assertivam obligationis, si falsitatis, adderelegi Dei, sicut demit eidem opinio negativa obligationis, atque utravis falsitate declinare opinantem, altera ad dexteram, altera ad sinistram. Cum ergo evidentissimum sit in tota collectione hujusmodi controversiarum de eligibilibus, ac agibilibus totidem dari opiniones assertivas, ac negativas obligationis, & totidem similiter falsas, ac veras; siquidem in qualibet tali controversia perpetuo dantur, ut ipse controversiæ conceptus essentialiter requirit, duæ opiniones invicem contradictoriæ, quarum proinde altera est affirmativa, altera negativa, altera vera, & altera falsa, & consequenter altera nua addens, nec auferens legi Dei, nec ad dexteram declinans, nec ad sinistram, altera è converso declinans ad dexteram, vel ad sinistram, & vel addens, vel auferens: Cumque sit non minus incertum, utra collectio opinionum affirmantium, an negantium obligationem plures in se contineat falsitates; hoc est utra collectio plus declinet à via regia, & an collectio affirmantium plus addat legi, quam auferat collectio negantium; vel si mavis, utra collectio declinet, & vel addat, vel auferat: concluditur planè neutrum genus opinionum ita esse universaliter præferendum alteri opinionum generi, ut hac præcisè de causa una opinio, aut via opinandi præferatur alteri, cæteris omninò paribus, aut non manifestè disparibus, quia una est benigna, ut dicitur, altera severa, quia una imponit onus, quod aufert altera, quia una consulit suavitati jugi Evangelii, altera angustiæ portæ Paradisi. Utrumvis nimium ex his extremis est æquè periculosum, quia excellus utrobique est perindè contrarius legi Dei eadem severitate interdicentis additionem, & ablationem, augmentum, & diminutionem, declinationem tum ad dexteram, tum ad sinistram. *Ambulandum est enim*, ut monet rectè Gerson, *par.* 2. *de reg. moral. sub titulo de superbia, & vana gloria, lit. D. In virtutis doctrina via regia, ut nec strictius fiat Dei mandatum, nec latius, quam ipse mandaverat, quamvis inde sumere possint aliqui, aut malitiæ velamen libertatem, aut è contra in desperationem corruere.*

ART. XLII. Constat itaque nil rem suam promovere Sinnichium ostentatione portæ angustæ, & arctæ viæ ducentis ad vitam, necnon latæ, ac spatiosæ ducentis ad mortem, & sua desuper vociferatione; sicut nemo proficere quidquam posset adversus eundem, & socios objecta suavitate, & levitate oneris, & jugi Christi, necnon gravitate, & importabilitate onerum impositorum per Doctores Antichristianos. Superest ergo, ut omnes unanimi consensu enitamur, quantum possumus, ad veritatem, & ea circa rem quamlibet teneatur sententia, quæ vera esse convincetur, aut omnibus hinc, & indè diligenter consideratis videbitur ad veritatem propius accedere; ea verò rejiciatur, ac reprobetur, quæ falsitatis convincetur, aut ad falsitatem vergere potissimum videbitur: nihili interim habito, an sententia sit benigna, vel aspera; lata, vel angusta; levis, vel gravis. Quia eadem sententia veritatis angustiam, & arctitudinem, suavitatem, & levitatem peræque docet, & prædicat de lege sua, quæ proinde sola stat veritate, solaque potest everti, sola labefactari falsitate, sive ad dexteram declinanti, sive ad sinistram. Unde Sinnichius deviat penitus à legitima disputandi ratione, dum nil afferens pro veritate doctrinæ suæ, & falsitate nostræ, sed hac, & illa supposita, vel utraque prætermissa totus est in exaggeranda angustia portæ, & arctitudine viæ ducentis ad vitam, cum eam & angustiam, & arctitudinem promoveant multò magis nonnullæ hæreses imponentes onera gravia, & importabilia, quam doctrina paucorum Catholicorum contraria doctrinæ nostræ communi, ut paulò post clarius ostendetur.

ART. XLIII. Oportet nimirum notare prius duo quædam alia circa discursum Sinnichii propositum pro hac observatione, *art.* 38. Primum est non magis è re Sinnichii, sed & clariùs præter illam esse testimonium illud Lactantii, quàm fuerint verba Christi Domini, ut liquido apparet ex annotatione superius præmissa, *art.* 34. de contextu, & intentione Lactantii. Sed ut non vacaverit Sinnichio considerare contextum eum, ac intentionem; mirabile planè est, quod neque vim verborum, quæ pro se effert cum magno plausu, animadvertere voluerit, atque imprimis vim restrictivam particulæ *hic*, dum dicit: *Nullus hic temeritati locus est*, quæ restrictio cogit ad considerandum contextum, & manifestat, in rebus quibusdam altis esse temeritati locum aliquem; deinde illationem pœnæ æternæ ex deceptione, & ex admissa opinione falsa; quæ illatio ab homine sani cerebri intelligi minimè potest de controversiis universaliter omnibus circa peccata etiam venialia, & imperfectiones morales, seu de quavis promiscuè deceptione, & opinione falsa etiam practica; de qua tamen ut sic agebat Sinnichius, intelligitur verò rectè de falsitate oppositа agnitioni veri Dei, veræque Religionis, & principiis fundamentalibus status, & morum salutarium, de qua deceptione sola patet, ut diximus,

agere

agere ibi, & in toto eo libro Lactantium, qui propterea rectè præmittit, *Ne trahamur authoritate cujusquam* quæ prohibitio accepta universaliter de rebus etiam aliis est insipiens, & nefaria.

ART. XLIV. Alterum nota dignum in eodem discursu est oppositio, quàm inducit Sinnichius Christum inter & Dianam. Sed ego consultius arbitror illam penitus omittere, & solùm adverto controversiam inter Sinnichium, & eos, quos impugnandos ipse sibi proposuerat, non esse, an sit angusta porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, lata verò, & spatiosa, quæ ducit ad perditionem. In hoc enim utroque constantissimè asserendo Catholici omnes, atque ii maximè, de quibus ut displicentibus sibi præloquebatur *suprà* Sinnichius, *art.* 14. unanimiter conveniunt, nec nisi conveniendo Catholici esse possent, & siquidem mediocri saltem attentione observare Sinnichius voluisset, vel solum illud caput quintum Matthæi, cujus mox memini, dubitare minimè potuisset, quin porta cœli sit angusta, & arcta via, retentis iis solis documentis ethicis, quæ sunt de fide, ideoque retinentur ab omnibus Catholicis, tametsi excludantur de cætero angustiæ omnes, & arctitudines, quas excludere nititur Diana, & alii communiter Doctores Catholici suffragatores opinionis probabilis, & ideò inter alia illi suffragantes, ne portam, & viam Paradisi, quæ certò ac indubitanter, & juxta certas, ac indubitatas regulas morum, angusta valdè, & arcta est, opinando reddant angustiorem, & arctiorem. Controversia igitur tantùmmodò est, quam sit arcta, & angusta ea porta, & via? asserente Sinnichio, & negantibus nobis tam esse angustam, & arctam, ut non capiat utentem in opinabilibus opinione verè probabili, sed minùs probabili, minùsque tuta. Hunc nimirum scopum proposuerat sibi Sinnichius, ut retulimus, *art.* 14. eundemque argumenta ejus, minimè tangunt, ut vidimus, & videndum adhuc est.

Observatio quarta adversùs Sinnichium, non minùs reprehendi in sacris Literis, eos, qui nimis stringunt, & pungunt, quàm eos, qui nimis laxant, & palpant.

ART. XLV. HÆc observatio coincidit ferè cum observatione proximè præcedenti. Verùm quia sub his potissimum terminis sæpiùs, & maximè debacchatur Sinnichius adversus suffragatores opinionis probabilis, necesse est illum eatenus audire seorsim, atque ea præsertim considerare, quæ ponderat ex professo, *cap.* 95. §. 355. ubi primo loco producit illud apud *Isa.* 3. 12. *Populeus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Tum, ut manifestet hoc testimonium pertinere ad patronos probabilitatum, & legitimè adversùs ipsos usurpari, remittit Lectorem ad verba Hieronymi, quæ antè retulerat, §. 347. Ubi Hieronymus invehitur unicè, ipso fatente, & pro viribus cooperante Sinnichio, adversùs Hæreticos docentes solam fidem absque operibus sufficere ad salutem vitæ æternæ. Addit Hieronymo Ballium in commentario hujus loci: *Quisquis*, ait, *non sunt eos, qui defecerunt à zelo prædecessorum, viam ingressi, quæ sensu ipso amœna est, & tristitiam parit; sed diligentes quæ sit recta agentes deprædicat beatos, hic sermonum pedum eorum conturbat.* Subjungit deinde Augustinum optimè perstringentem eosdem palponesque Isaiæ 59. *inter* 83. tanquam significatos per venditores olei, in parabola de virginibus fatuis. *Vendunt*, ait, *oleum adulatores, quia sive falsa, sive ignorata laudando animas in errorem mittunt, & eis vana gaudia, non providentes quod scriptum est. Qui vos fœlices dicunt, in errorem vos mittunt.* Plaudit postea hæc Cypriano pulchrè appositè dicenti, *lib. de lapsis num.* 59. *Cum scriptum sit; Qui vos fœlices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitas pedum vestrorum turbant, qui peccantem blanditiis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat, nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consilia fortioribus, &c.* Et *epist.* 28. *Salubria nostra, & vera consilia promovent, dum blanditiis, & palpationibus pernicioso salutaris veritas impeditur.* Interjectis mox quibusdam Caramuelis, adversus ista salubertima documenta laudibus, & encomiis, quibus ille plaudit Diana, & opinionibus nonnullis benignioribus ad probabilitatem per eum perductis, pergit Sinnichius exemplo nisimi expressionem, & commendationem detestari, his S. Paulini verbis, *epist.* 50. *ad Celantiam. Adulatorum assentationes, & noxia blandimenta fallacia, velut quasdam animæ pestes fuge. Nil est quod tam facile corrumpat mentes hominum, nil quod tam dulci, & molli animum feriat vulnere; unde & quidam sapiens ait: Verba adulatorum mollia, feriunt autem interiora ventris.* Et post alia ejusdem sensus subdit, & applicat Sinnichius sic. *Haud aliter certè etiam hodie bi probabilitatum artifices haberi volunt humaniores, benevolentiores, longaniores, adversarios autem suos traducunt, ut inhumanos, prærigidos, & conscientiarum carnifices, quin & impios.* In eundem scopum accumulat, §. 357. illud Prov. 12. *Est via, quæ videtur homini justa, novissima autem deducunt ad mortem*: Et illud *Isaiæ* 5. 20. *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Eodem pertinent, quæ eadem mentione superaddit Sinnichius, §. 362. ex *Eccles.* 10. 11. *Verba sapientum sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi.* Atque ut ex hoc loco appareat, an novelli laxitatum inventores habendi sint in numero sapientum, audiendum dicit Sinnichius Hieronymum ibi dicentem inter alia: *Si igitur sermo non pungit, sed oblectationem facit audientibus, iste non est sermo sapientis: Verba quippè sapientum sunt sicut stimuli.* Verba autem insipientum comparantur e converso pulvillis, & cervicalibus apud *Ezechielem* 13. 18. *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas.* Quod optimè exponens Gregorius *lib.* 8. *moral. cap.* 4. *Ad hoc*, ait, *pulvillus ponitur, ut mollius quiescatur. Quisquis ergo male agentem adulatur, pulvillum sub capite, vel cubito facienti ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea sibi laudibus molliter quiescat.* Cum igitur authores asserentes licitum esse usum opinionis cujusvis practicè probabilis, adulentur malè agentibus, nec pungat eorum sermo, & dicant bonum malum, tenebras lucem, atque beatum prædicent populum, qui dulcem utique appetitui sensitivo, &c. idque ita manifestum, nec probandum, sed supponendum? Concluditur planè eos esse insipientes, reprobatos à Deo

Deo doctrinæ fautores nefarios, ac proindè audiendos minimè esse, nec tuta conscientia assentiri quemquam illis posse.

Art. XLVI. Respondeo, quod semel, ac iterum necesse fuit respondere, & quivis spontè cognoscit responderi debere, nil hæc, aut quidquam horum ulla ex parte pertinere ad controversiam, qua de agere proposuerat Sinnichius; nempè de usu, seu illicito, seu illicito opinionum probabilium. Et quidem quoad primum textum ex Isaia de Doctoribus beatificantibus populum Dei, ideòque decipientibus illum, & dissipantibus viam gressuum ejus, apparet id liquidò ex iis ipsis SS. PP. testimoniis, quæ commentarii vice circumponit illi Sinnichius. Quia S. Hieronymus tradit ex professo, eo textu percelli hæreticos bonorum operum contemptores, & negantes eorumdem operum ultrà fidem necessitatem ad salutem vitæ æternæ, atque in eumdem scopum eodem utitur textu ipse quoque Sinnichius loco jam præindicato. Basilius autem eadem Isaiæ verba contorquet adversùs homines implicitè, atque opere ipso hæreticantes, qui videlicet beatificant, seu approbant, ac laudant delinquentes; atque sermonibus suis avocant ab studio emendationis, & mortificationis passionum eos, qui defecerunt à zelo, & sanctis prædecessorum exemplis. Quæ sunt manifesta relegenti utcumque ea testimonia, prout referuntur à Sinnichio, multò verò magis volenti considerare eorum apud Authores suos contextum. Is igitur poterit sibi in animum inducere, ea testimonia ad rem propositam pertinere, qui poterit credere, nihil differre hæreses, & palpationes hæreticales, ab opinionibus probabilibus.

Art. XLVII. Ad Augustinum quod attinet, sciendum est in ea quæstione de parabola decem virginum, per unumquemque earum quinarium intelligi ab Augustino continentiam à carnalibus quinque sensuum illecebris; atque continentes coram Deo utque Deo placeant dici Virgines prudentes; fatuas verò continentes coram hominibus, utque hominibus placeant, ac probentur, & laudem inde reportent humanam. Porrò per oleum intelligi gaudium, & lætitiam quæ per prudentes quæruntur in testimonio Dei, & propriæ conscientiæ, quod intuetur cor; per fatuas verò in fallaci hominum testimonio, quod solam respicit exteriorem apparentiam. Hinc fatuæ petentes oleum à prudentibus sub adventum sponsi Christi supremi Judicis, meritò ab iis remittuntur ad venditores olei, quibus vellicaverant, id est, ad homines laudantes turpis lucri gratia exteriorem operum apparentiam, nulla habita ratione interioris, seu pravæ, seu rectæ intentionis, ac electionis. Hæc nimirùm est justissima adulatorum descriptio à Sinnichio relata. Relata verò adversùs patronos probabilitatum eodem jure, quo referri potuisset adversùs Astrologos, Medicos, Pictores, &c. Quia probabilitatum Patroni scribunt pro toto genere humano, pro præsentibus, & absentibus, atque futuris, prudentibus, & fatuis, amicis, & inimicis: Neminem proindè caprant, & à nemine lucrum, aut quærunt, aut sperare possunt: & quod caput est, quidquid seu laudant, seu vituperant, dirigitur primò, & principaliter non ad exteriorem, ac sensibilem operationum apparentiam, sed ad realem internarum electionum honestatem, ac inhonestatem: Hæc omnia sunt manifestè contraria iis omnibus, quæ tradit Augustinus de venditoribus olei. Ineptit igitur manifestè Sinnichius cum olei, & operæ jactura. Ex eadem adulatorum, & probabilistarum mutua maxima dissimilitudine, quinimò oppositione constat clarè, quæ à Cypriano, & Paulino dicuntur adversus adulatores, quæque plenis plaustris convehi in eundem scopum facilè possent, non magis tangere patronos probabilitatum, quàm tangant prudentes, liberales, eutrapelos, quæ dicuntur adversus astutos, prodigos, scurras, & sic de similibus.

Art. XLVIII. Haud est obscurior aberratio, à scopo in reliquis textibus à Sinnichio productis. In illo Proverbiorum: *Est via, quæ videtur homini justa*; pe viam istam intelligitur, uti refert Cornelius ibi, à nonullis mens, seu voluntas libidine obcœcata; ab aliis fœlicitas temporalis, ab aliis error, aut in fide, ut Atheismus, Gentilismus, Hæresis, aut in moribus, ut quod furtum, fornicatio, vindicta, & similia non sint mala; à nemine autem, præterquam à Sinnichio intelligitur per viam illam opinio probabilis. Similiter commiseratio illa, seu potius exprobratio Isaiæ de dicentibus malum bonum, & è converso non cadit super opinantes in materia controversa, atque omnibus hinc & indè debitè consideratis adhuc incerta, propterea que uno affirmante, & alio negante talem aliquam actionem, vel omissionem esse peccaminosam, quorum proindè alteruter necesse est, ut quod reipsa est bonum, dicat malum, aut è converso. Si enim suprà istiusmodi opinantes caderet ea commiseratio, seu exprobratio, numerandi necessariò essent inter Doctores miserabiles, & deplorabiles, ac detestandos, vel D. Thomas, vel D. Bonaventura, vel uterque secundùm diversas quæstiones morales, & sic de aliis pluribus laudabilium, & optimorum Doctorum binariis sæpè invicem dissentientibus, atque contradicentibus circà bonitatem & malitiam plurium operationum. Deindè modus ipse loquendi Prophetæ demonstrat clarè non esse sermonem de bonitate, & malitia controversis; tum quia id, cujus seu bonitas, seu malitia controvertitur probabilibus, id est, æqualibus, aut ferè hinc & indè argumentis, nec bonum dicitur, ac supponitur absolutè, nec malum, sed cum addito; videri bonum potius, quàm malum, aut è converso; tum maximè, quia opinio probabilis, nec quæ vera est, tantam habet conspicuitatem, nec tantam caliginem, quæ falsa est, ut possit ore pleno altera dici lux, & altera tenebræ, & sic de objecto utriusque, prout ipsis subest. Cadit itaque prophetica ea deploratio suprà solos tantæ cœcitatis homines, ut vitia certa, ac manifesta approbent, deprædicent, ac magnificent tanquam virtutes, atque è converso, contradicentes eatenus, vel manifestæ divinæ revelationi, vel evidenti rationi, atque ita ea verba intelligunt omnes interpretes.

Art. XLIX. Circa textus illos duos, qui supersunt Ecclesiastis de stimulis, & clavis sapientum, & Ezechielis de pulvillis, ac cervicalibus palponum cum ponderationibus Hieronymi, & Gregorii, aliisque à Sinnichio adjunctis audiendus est D. Thom. 2. 2. *quæst.* 115. *art.* 1. *ad* 1. *Laudare aliquem contingit, & benè, & malè, prout scilicet debitæ circumstantiæ, vel servantur, vel prætermittuntur. Si enim aliquis aliquem velit delectare laudando, ut ex hoc eum consoletur, ne in tribulatione deficiat, vel etiam, ut in bono proficere studeat, aliis debitis circumstantiis observatis; pertinebit hoc ad prædictam virtutem amicitiæ. Pertinet autem ad adulationem, si quis velit aliquem laudare, in quibus non est laudandus, quia forte*

fortè mala sunt, secundum illud Psal. 9. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Per hanc distinctionem componuntur inter se optimè duo Pauli Apostoli de seipso testimonia, 1. *ad Corinth.* 10. 33. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo.* Et *ad Galat.* 1. 10. *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* Primum enim accipitur de iis, in quibus oportet placere proximo, alterum de iis, in quibus non oportet. Ut igitur Sinnichius quidquam faceret in rem suam, debuisset ostendere patronos probabilitatum laudare, quæ, aut quando, aut quantum non oportet; quod tamen ille tam non probat, vel etiam probare conatur, quàm non ædificat, qui cithatam pulsat: Profectò si quod dicitur de stimulis, & clavis sapientum, & additur de eorumdem sermone pungenti, accipiatur cum universalitate distributiva, & absque distinctione, ac modificatione exposita à D. Thom. inurenda imprimis foret Apostolo palponismi nota scribenti, 1. *ad Corinth.* 10. 25. *Omne quod in macello venit, manducate.* Et rursus: *Si quis vos vocat infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate.* Et *cap.* 7. 9. *Quod si non se continent, nubant: Melius est enim nubere, quam uri.* Quibus sunt similia alia non pauca minimè pungentia secundùm se. Deinde in omni controversia de obligatione aliquid faciendi, vel omittendi assertiva obligationis sententia tenenda necessariò semper esset, ut vitaretur vitium adulationis. Quæ cum sint perabsurda, patet esse perabsurdum modum agendi Sinnichii supponentis, quod probandum erat, & probantis, quod erat supponendum, absque idonea distinctione, & modificatione.

Art. L. Verum quia osores usus liciti opinionum practicè probabilium universaliter omnium possunt prætexere, se agere laudabilius, dum longiùs recedunt ab extremo vehementius reprobato in sacris literis, & à SS. PP. uti colligere fortasse illis libebit ex testimoniis à Sinnichio productis adversus laxones, & palpones; non erit abs re, si paucis, quàm pluribus ejusdem instituti prætermissis, ostendero ex Apostolo tantùm, & Augustino, non minùs, quàm illos ab eadem regula veritatis coargui, qui nimis stringunt, & pungunt, ut utraque nimietate utrimque æqualiter agnita, ac reprobata omnes unanimi studio contendamus ad auream mediocritatem, & inquiramus unicè veritatem, in qua illa sita est; inquiramus verò per principia immediata, & propria prætermissis remotioribus hujusmodi, ac extraneis, una cum voluntaria huc illuc accommodatione eorum. Assumo itaque pro comparatione proposita, doctrinam inductivam obligationis non nubendi, & abstinendi à cibis, qui sunt delectabiles, esse sermonem proculdubio pungentem, & assimilem stimulis, ac clavis, & nil habentem commune cum pulullis, & cervicalibus; Videamus jam, an eanthilominus doctrina sit sermo potiùs insipientis, & attendamus, quàm fortiter, quàm vehementer irascatur authoribus illius Apostolus 1. *ad Tim.* 4 1. *Spiritus autem manifestè dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum, in hypocrysi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam* (nil ferè asperiùs dicit Sinnichius contra nos) *prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Videatur, si placet Augustinus utens hoc testimonio pro re partim eadem *epist.* 119. *cap.* 20. Idem August. *epist.* 59. *quæst.* 7. prosequitur pluribus expositionem, & commendationem ejusdem apostolici documenti *ad Coloss.* 2. Ubi totus est in apostolus in removendis fidelibus à doctrina imponentium illis obligationem servitutis, & onerum veteris legis, ut apparet ex iis *vers.* 16. *Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbathorum.* Et rursus, *vers.* 20. hortatur, ut nihil faciant, dicentes: *Ne tetigeritis, neque contrectaveritis, quæ sunt omnia in interitu ipso usu secundum præcepta, & doctrinas hominum.* In hunc scopum præmonet, *vers.* 4. *Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.* Et rursus vers. 8. *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam secundùm traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.* Ut demum, *vers.* 23. post reprobata illa præcepta, & doctrinas hominum, subdit immediatè, *quæ sunt quidem rationem habentia sapientiæ* (apparentiam quandam veritatis, & fucatam probabilitatem) *in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori.* Ecce quàm serio, quàm ardenter persequitur Paulus palliatos zelo, qui nimis stringunt, & imponunt onera gravia, in quos & Augustinus inhitur latè cum Apostolo loco indicato, tametsi elevallati insuper prætextu venerabilis traditionis præceptorum, & doctrinæ communis, specie impiorum per Philosophiam, & sophismata, sublimitate sermonis præferentis Religionem, & humilitatem vexantem corpus, quæ est expositio Augustini, præsertim *sub fin quæstionis.*

Art. LI. Locupletior est in eundem scopum ejusdem Augustini, *Epist.* 89. *quæst.* 4. & 5. in quarum priori multis, & magnis argumentis redarguit atroces divitum pungones, quorum doctrina erat, divites non posse adipisci salutem vitæ æternæ, præterquam venditis, atque in pauperes distributis facultatibus suis universis. Quamvis autem eam in rem uterentur verbis Christi Domini, *Matth.* 19. 21. *Vade, & vende, quæ habes, & da pauperibus;* & quæ magnum discipulis incussuram horrorem, *Marc.* 15. 25. *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum Dei,* aliaque similia accumularent magis præterentia angustam eam, & arctam doctrinam, quam præ se ferant doctrinam nimis stringentium adversariorum nostrorum, testimonia Scripturæ, Pontificum & Sanctorum, quæ ponderant pro se, proponuntur nihilominùs in illos ab Augustino quæ sequuntur. Inter *med. & princ. quæstionis* dicit: *Verum Apostolus contra Dominum loquitur, an isti nesciunt, quæ loquuntur? Quid horum credat, eligat Christianus. Puto melius nos credere, istos nescire, quid loquantur, quàm Paulum contra Dominum loqui.* Et rursus inter *med. & finem: Proindè isti desinant contra scripturas sanctas loqui, & suis exhortationibus ad majora fieri excitent, ut minora non damnent.* Quod est simile nostris exhortationi, & desiderio de turioribus, & probabilioribus ita præferendis, ut non reprobentur tutiùs probabilia, minùsque tuta. Quo etiam non modo pertinet, quod paucis interjectis subdit ibidem: *Sed si verè pauperes Christi sunt, & non illa sed Christo colligunt, infirmiora ejus membra sunt, pununtur, antequam sedes judiciariæ acceperint?* Prosequitur paulò post Augustinus, quasi Sinnichium specialiter conveniret: *Puto enim, quod quidam eorum, qui hæc impudenter, atque imprudenter garriunt,*

à divinibus Christianis, & piis in suis necessitatibus sustentantur. Et mox iterum: *Quamvis talia disputare, quam ista disputant, non sit militare, sed rebellare: non sit plantare vineam, sed eradicare: non sit pascendos congregare, sed perdendos à grege separare.* Tum interjectis laudibus, & commendatione paupertatis summè perfectæ præ minus perfecta, adjungit cautionem circa detestatione stringonum; *Sic tamen, ut præcium doctrina teneatur, nec eos, qui ista non faciunt, sana contumacia judicemus.* Contextum, qui sequitur usque ad finem quæstionis, quia longus est, & tamen est peropportunus, intercisum exhibeo Adversariis nostris considerandum. *Quod ideò commemorari, ait, quoniam isti, quando talia dicere prohibentur, respondent eos talia disputare nolle, quoniam vitiis suis favent, & Dominica præcepta implere detrectant. Etenim ipsi cupidi, & avari: tolerabiliores in ea* (Ecclesia Dei) *sint, quam isti, qui talia sermocinando, & dissemando hæreditatem Domini, quæ usque ad fines terræ dilatatur, atque diffunditur, hac doctrina non sana perturbare, atque evertere moliantur.* Jam ex *quæst.* 5. in qua agitur adversùs imponentes obligationem nunquam ulla de causa jurandi, quorum sententiam reprobandam dicit Augustinus, proderit hæc ejus verba notare. *Multò enim tutiùs, ut dixi, quantum ad me attinet, nunquam juramus, ut sit in ore nostro: Etiam, non, non: Sicut Dominus monet. Non quia peccatum est, verum jurare, sed quia gravissimum peccatum est, falsum jurare, quo citius cadit, qui consuevit jurare.*

Art. LII. Non necesse est, ut superaddam ulteriùs multa illa, quæ latè prosequitur Augustinus, *Epist.* 86. adversùs stringonem alium, cujus memini *supra, art.* 17. ubi prænotata sunt, quantum sufficit, quæ indè huc faciunt. Tantum superaddo accommodationem ad præsens consilii, quod ex Apostolo accommodat instituto suo Augustinus post medium ejus Epistolæ. Consilium Apostoli est: *Qui manducat, non manducantem non spernat, & qui non manducat, manducantem non judicet*: Accommodatio Augustini ad Urbicum est: *Isto modo hoc temperamentum, quo scandala devitaret, inter jejunantes Sabbato, & manducantes teneret, ut & ipsum non manducantem manducans quisque non sperneret, & ipse non manducans manducantem non judicaret.* Similiter ergò, ut & ego accommodem in rem meam, Sinnichius, & si qui alii omninò cum eo sunt, aut unquam erunt, desinant judicare patronos usus liciti opinionum probabilium, confundendo eos cum adulatoribus, & palpantibus, laudantibus, quæ certò, ac manifestè mala sunt: sicut nos supersedemus judicare patronos sententiæ negantis eundem usum probabilium confundendo eos, cum iis, qui nimis stringunt, seu amaris, ac litigiosis reprobantibus, quæ certò ac manifestè bona sunt, aut indifferentia. Juverit attentè observare Chrysostò, num longiori contextu abigentem à parvis initiis & magnis progressibus doctrinæ tum nimium indulgentis, tum stringentis nimium, *hom* 87. *in Matthæum, post med.* ab illis verbis: *Solet mihi nonnunquam videri non tanto studio magna peccata esse evitanda, quanto parva & vilia.* Et rursus ab illis: *Certas adhuc nobis* (Diabolus) *insidias, quibus Religiosos devotione habitu ad peccandum impellit.* Ejusdem rationis est, quod in materia longè diversa, dicit Philosophus, lib. 3. *Rhetor. cap.* 16. *ante medium. Qui verò brevem esse asserunt narrationem oportere, ridiculi sunt; veluti qui interroganti pictori, durumne, an mollem pinxerit? Quid, inquit, est impossibile bene pinxere?* Redditque mox rationem: *Bene dicere tamen, quod est oratoris proprium, nec in longo, nec in brevi est, sed in mediocri.* Similiter ergò bonitas doctrinæ moralis non in eo sita est, quod delectet, nec in eo, quod contristet, stringat, aut laxet, sed in eo quoad neutrum nimis, id est, in aurea mediocritate, quæ veritati devincta est. Nihili ergò faciendæ sunt quoad hoc punctum, quæ prosequitur Sinnichius de iis, qui nimis laxant, & quæ è contra dici possunt de iis, qui nimis stringunt. Eò vel maximè, quia adulatio, & litigium, seu sermo amarus sunt extrema vitiosa opposita affabilitati, quæ est virtus, proindè utraque illa sunt æquè vitanda, nisi quod litigium, seu amaritudo sermonis est majoris malitiæ ex specie sua, ideòque est magis vitanda per se, quàm adulatio, ut tradunt D. Thom. 2. 2. *q.* 116. *art.* 2. & duplici quæstione præcedenti, & ibidem reliqui Theologi, atque *in Decret. dist.* 47. *cap.* 3. & 5. clericus adulator, & maledicus pariter plectuntur, sed acrius maledicus: & præterea *in eadem dist. cap.* 1. & 2. observare Sinnichius, & invicem conferre potuisset verba illa D. Gregorii de pulvillis, & cervicalibus adversùs adulatores, & verba ejusdem Gregorii haud mitiora adversùs elatos, & amaros Doctores, qui bus & accommodat, quod apud *Ezech.* 34. 4. dicitur de pastoribus nequam: *Sed cum austeritate imperabitis eis.* Patet itaque nullam superesse causam, imò nec prætextum superesse ullum rejiciendi sententiam nostram ex adulationis crimine, atque oppositæ sententiæ plusculum nocere asperitatis crimen, & Sinnichium ita excessisse ponderando, unde fugeret, ut non consideraverit, quò confugeret, aut quo appropinquaret. Quod tamen ultra dicta considerandum, vel maximè erat propter formidolosam comminationem Christi Domini adversùs Doctores nimis duros, ac angustos, *Matth.* 23. 13. *Væ autem vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui claditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare*, inducendo videlicet obligationes ultra modum, de quibus præmiserat, *vers.* 4. *Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum*; quæ onera exprimit deindè pluribus distinctè in decursu ejusdem capitis.

Observatio quinta de infidelitate, & ignorantia pravæ dispositionis convincibili, ac affectata reddita per Sinnichium probabili.

Art. LIII. Postremus Sinnichii conatus nititur incommodis, seu absurditate consequentium ad nostram sententiam. Hoc argumentum proponit & variis promovet exemplis, *t.* 99. §. 371. & 372. Nimirum si licitus universaliter esset usus opinionis probabilis, licitum imprimis fuisset apud Hebræos propè adventum Christi, & cum jam Christus adesset præsens, ut nec filii subvenirent indigentiæ parentum, nec debitores creditoribus satisfacerent, dummodò partem bonorum, quanta officio hujus pietatis, & justitiæ sufficeret, & impendi alioqui deberet, reponerent in manibus Scribarum, & Pharisæorum pro structura, aliisque usibus templi. Hoc enim licitum esse, & valde laudabile, ut ita fieret, docebant unanimi consensu Scribæ, & Pharisæi Doctores ejus populi, ut tradit

Hieronymus *ad cap.* 15. *Matth.* Quorum profectò omnium authoritas superabundanter sufficiebat ad probabilitatem eius doctrinæ, quandoquidem apud nos unici etiam Doctoris pii, & docti authoritas sufficit ad probabilitatem opinionis. Accedit Scribas, & Pharisæos usos eam inrem fuisse argumento magni ponderis, & verisimilitudinis admodum conspicuæ. Prætexebant enim, ut tradit ibidem idem Hieronymus, Deum esse verum omnium Patrem, primumque multiplici titulo creditorem omnis humani obsequii, propterea quæ præferendum proculdubio Patri, & creditori terrenis. *Sanè*, ponderatio est his à Sinnichio annexa, *si modernorum probabilitatum patronorum principiis insistimus, non facilè apparet, quomodò eos accusare possimus, & multa suppetunt, unde excusari posse videantur.* Ista autem multa reducuntur ab illo ad ea tantùm duo, quæ jam proposui, alterum ab extrinseco, alterum ab intrinseco; utrumque, si illi credimus, excedens in suo genere fundamenta probabilitatis, quæ exigunt, & communiter exhibent moderni Probabilistæ pro suis opinionibus. Subsumit jam Sinnichius, ejusmodi probabilitate nil obstante reprobari, & transgressores legis, ac peccatores declarari à Christo, tum authores ejus doctrinæ, tum qui illa uterentur negando sub eo prætextu, & indigentiæ parentum subsidium, & solutionem juri creditorum, ut patet ex præindicato *cap.* 15. ubi præmemorata ejusmodi doctrina, & ejusdem praxi subjungit Christus, *vers.* 6. *Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Hypocritæ bene prophetavit de vobis Isaias*, &c. Et rursus, *vers.* 14. *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum Cæcus autem, si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* Per quæ non solùm damnantur, & conjiciuntur in foveam Doctores, de quibus ob majorem in ipsis notitiam legis dubitari posset, an eorum nequitia probabilitate careret, sed etiam damnantur, & conjiciuntur pariter in foveam plebeii è fæce vulgi, de quorum probabilitate fundata in authoritate suorum Doctorum, & in propria sui ipsorum ignorantia, ac ineptitudine dubitari minimè potest. Ergò probabilitas non excusat à peccato, nec impedit, quominus operans juxtà illam, decidat in foveam, foveam utique Inferni simul cum Doctore suo, licet hic cadat profundiùs, utpotè ducens, ac præiens, ideoque prius cadens, & habiturus suprà se cæcum sequentem, qui posteriùs, nec tam altè cadit lentiori præcipitio sarcinæ minùs gravis.

Art. LIV. Simile argumentum, & quidem apparentiæ aliquantò majoris, & quod horrorem incuteret longè majorem adversùs usum probabilitatis, confici potuit ex crucifixoribus Christi Domini, quia populus Hebræorum, qui erat Hierosolymis, consensit crucifixioni Christi, & ad eam impulit, atque coëgit Pilatum munitus authoritate, qua nulla desiderari, nulla tunc inter puros homines reperiri poterat major in genere humano. Sequutus namque est sententiam summorum Sacerdotum, qui mitò bis consilio, & re proinde tota maturè deliberata cum Senioribus, & Scribis, & universo concilio, statuerunt Jesum esse reum mortis, & debere tradi Pilato, ut crucifigeret eum. Statuerunt autem moti pluribus, & magnis argumentis, ut patet ex his ipsorum verbis, *Lucæ* 23. 2. *Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum esse.* Quorum quodlibet etiam seorsim sufficiebat abundè ad sententiam cohonestandam, si verum esse constaret. Id verò constabat probationibus apud eos Judices usque adeò efficacibus, ut speraverint, virillarum se posse in foro contentioso causam vincere, atque Pilatum Judicem alioqui bonum, & nullo præoccupatum præjudicio ad suam sententiam pertrahere. Atque hæc omnia sunt certa, ac manifesta ex Evangelistis. Certum igitur, ac manifestum est crucifixores Christi præsertim plebeios habuisse pro se maximam, ac superabundantem probabilitatem, tum ab extrinseco, tum ab intrinseco. Necesse porrò non est, nec verò decet, ut Catholicus disputans cum Catholicis probet, nequissimos eos crucifixores peccavisse nihilominùs omnes, & singulos, & gravissimè, ac deterrimè peccavisse probabilitate nil excusante, & neminem quidem ulla ex parte enormem peccati omnium, quæ unquam fuerunt, aut erunt, granditatem.

Art. LV. Potuisset præterea Sinnichius adjungere argumento huic ex persequutoribus Christi argumentum illud ex sequacibus Antichristi, majoris itidem apparentiæ, quam sit illud suum. Qui enim sequentur Antichristum, eique obsequentur, id facient inducti authoritate magna, & magnis argumentis, uti colligere licet ex verbo Christi Domini, *Matth.* 24. 11. *Et multi Pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et vers.* 23. *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere. Surgent enim Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam Electi.* Ubi probabilitatem sententiæ suffragantis obsequio erga Antichristum astruunt. Primò, multitudo eorum, qui illam amplectentur ut veram. Secundò, multitudo conjuncta cum insigni, ac illustri quitate Magistrorum ejus sectæ, nempè Pseudochristorum, & Pseudoprophetarum, id est, hominum præseferentium magnam apparentiam, seu probabilitatem, quod sint veri Christi, ac Prophetæ. Tertiò, exhibitio per eosdem signorum magnorum, ac prodigiorum. Quartò denique tanta vis pertrahendi in iis omnibus simul sumptis, ut electi etiam ipsi, quos certum est decipi finaliter non posse in Jesu compositio electionis, futuri sint proximi talis ceptioni, & quasi jam casuri. Certè nullis modernorum opinionibus fundamenta usque adeò valida substruuntur ad probabilitatem. Et tamen conflat ex relatis verbis Redemptoris solos reprobos esse decipiendos, atque consensuros errori, quatenus exceptio firmat regulam in contrarium. Ergò probabilitas opinionis non reddit honestam operationem sibi conformem.

Art. LVI. Hæc obiter, & breviter indicare libuit, ne quid dissimularem, quod causam Sinnichii maximoperè juvare videretur in eo genere, quod is attigerat, nempè in rebus pertinentibus ad fidem, quà ad fidem pertinent. Videndum modò, quid ille dicat circà res pertinentes ad rationem naturalem, quà ad ipsam pertinent. Audet affirmare abominandis flagitiis, ac facinoribus, quæ olim apud varias gentes in consuetudinem nemine reluctante abierant, suffragatam fuisse opinionem probabilem de honestate eorum omnium, & quorumlibet. Pro cognoscendis fœdissimis ejusmodi apud varios populos, ac nationes flagitiis consuetudine roboratis, remittit Lectorem ad Alexandrum Sardum Ferrariensem de moribus, ac ritibus gentium, præsertim *lib* 1 *c.* 1. 2. 3. & 23. Tum refert præcipuam quandam figillatim verbis Hieronymi *lib.* 2. adversùs Jovinianum, *cap.* 6. Concubitum vagum absque ullo uxoris,

matris & marīti discrimine apud Scotos juxta documentum Platonis, & exemplum Catonis; connubia, seu copulationes cum matribus, & aviis, cum filiabus, & nepotibus apud Medos, Indos, & Æthiopes; parentum, cognatorum, & propinquorum jam senum cædem, & comestionem apud Massagetas, & Derbices; affinia huic postremo alia fœdera usu patiter, & unanimi consensu recepta apud Tibarenos, Hircanos, Caspios, Scythas, bestias, & monstra multiplicia divinitate donata, & sacro, acinviolabili cultu adorata apud Ægyptios, diversis Civitatibus diversa ejusmodi delicta profitentibus. Istum errorum, ac fœditatum catalogum claudit Hieronym. hac illatione: *Pervides igitur, quod non solùm in esu, sed & in sepulturis, & in connubiis, & in omni conversatione unaquæque gens suo ritu, & proprietatibus vitiorum, & hoc eam naturæ legem putare, quod didicit.* Didicit autem, ac putavit cum probabilitatenon qualicumque, sed maxima. Quia didicit, ac putavit adstipulante unicuique cæterorum, quibuscumque conviveret, & maximè sapientum, quos noverat omnium, necnon Magistratus, cui subesset, unanimi consensu, & exemplo. Neque verò moderni Probabilistæ diffiteri possunt pondus istud immensum tantæ authoritatis sufficere, ac superabundare ad probabilitatem ab extrinseco, quandoquidem plerique eorum docent ex professo unius cum solius sapientis, quidni viginti, vel triginta, vel certè centum, aut mille sapientum authoritatem adjillam sufficere; quem tamen numerum longè superabant homines, tum conviventes, tum maximè succedenter sibi invicem per plura sæcula reputati sapientes apud unamquamque ejusmodi gentem. Hoc argumentum viget multò magis, propterea que animosius adhibet Sinnichius pro honestare probabili Idololatriæ, utpotè pervagatæ olim per totum fermè genus humanum, & communitæ unanimi consensu Philosophorum, & sapientum sæculi omnium, necnon legibus, ac statutis Principum, Regum, Imperatorum, ut liquet ex Historiis, & contestatur sacer Textus, *Sap.* 14. 16. præmissa enim Idololatriæ origine per hæc verba: *Acerbo enim luctu dolens Pater citò sibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cæpit, & constituit inter servos suos sacra, & sacrificia:* Subdit immediatè progressum, & accessionem authoritatis. *Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio celebrantur figmenta.*

Art. LVII. At nullus Catholicus audebit dicere idolorum cultores, & vitiis ad idololatriam spontè consequentibus deditos ob eam tantam probabilitatem immunes fuisse peccati, seu materialiter tantùm peccasse, nec pœnam æternam meruisse; & si quis fortè ausurus alioqui fuisset id dicere, arcebit eum à tanta falsitate Apostolus luculenter tradens, *in Epist. ad Romanos cap.* præsertim 1. & 2. idolorum cultores, & transgressores legis naturalis esse inexcusabiles coram Deo, sive Gentiles sint, sive Hebræi, *cap.* namque 1. *à vers.* 18. inter alia eodem pertinentia, hæc habet: *Revelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem, & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent. Quia quod est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, &c. ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt.* Ac demum enumeratis transgressoribus Decalogi sub idololatrica cæcitate, concludit, *vers.* 32. *Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Ex capite secundo, quod totum ferè est ejusdem instituti, sufficit observare universalem illam declarationem, *vers.* 12. *Quicumque sine lege peccaverunt, sine lege peribunt; & quicumque in lege peccarunt, per legem judicabuntur.* Plura alia Augustini præsertim, & Prosperi, nec non Theologorum testimonia accumulat Sinnichius in præindicato *c.* 99. pro inexcusabilitate quorumlibet quandolibet adultorum colentium idola, & agentium contra Decalogum, atque specialiter adversus idolorum cultores, proque eorum reatu inexcusabili sunt efficacia nimium, & clara hæc tria, 2. *ad Thessal.* 1. 8. Ubi describitur adventus Christi ad judicandum *in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, Psalm.* 78. 6. *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt. Sap.* 13. 10. post argumenta manifestissima adversùs ignorantiam Dei, & adversùs idolorum cultores, concluditur sic: *Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem, opus manus antiquæ.* Constat itaque ex iis omnibus opinionem probabilem; aut etiam probabilissimam non sufficere ad excusandum à peccato formali, atque accidere, ut ibi emineat multò clarius, ac certius ratio malitiæ, ubi præluceat ratio majoris probabilitatis, uti quoad utramque partem manifestatum est circa idololatriam.

Art. LVIII. Libuit mihi hæc argumenta sub uno simul prospectu continuata serie proponere, quia licet sint valdè diversa ex parte materiæ; ratio tamen formalis, qua nituntur, & consequenter qua etiam refelluntur, est in omnibus una, & eadem, & fundamenta ejus rationis in singulis argumentis sunt valde affinia inter se. Nituntur nimirum ea argumenta inadæquata opinionis probabilis considerationē, & consequenter diruuntur negando adfuisse, & ostendendo non adfuisse opinionem probabilem simpliciter, seu secundùm suum conceptum adæquatum ulli eorum, quos peccasse, & magna, absque ulla legitima excusatione, commisisse flagitia, rectè assumitur, & absque necessitate probatur in argumentis. Opinio probabilis in suo conceptu adæquato includit duo. Requiritur enim primò, ut adsit pro opinione ratio, vel authoritas magni momenti: Deinde requiritur, ut nulla appareat authoritas, vel ratio convincens pro parte oppositā, id est, ut sententia contraria non sit omninò certa ullo ex capite. Hic est unanimis consensus omnium authorum docentium licitum esse usum opinionis probabilis, neque id potest in dubium revocare Sinnichius, quem vidimus *suprà art.* 14. *fine,* ita referentem, & proponentem sibi impugnandum usum licitum opinionis probabilis juxta eam ipsius usurpationem. Ratio est clara, quia oppositum ejus, quod certò est verum, est certò falsum. Nequit autem esse probabile, id esse verum, quod certò constat esse falsum. Nequit, inquam, esse probabile probabilitate, de qua agunt Theologi, licet possit esse probabile probabilitate sumpta pro qualicumque apparentia veritatis; tametsi conjuncta ea sit cum totali certitudine, ac evidentia falsitatis.

ART. LIX. De ista posteriori probabilitate usque adeò non disputant Theologi, nec dubitare quisquam sapiens potest, an ea sufficiat ad excusandum à peccato, ut sit manifestissimum, nullum omninò peccatum committi posse, quin adsit peccanti aliqua ejusmodi probabilitas, eademque impellat ad peccandum. Cùm enim objectum voluntatis sit bonum verum, vel apparens, impossibile planè est, ut quis peccet amplectendo aliquid inhonestum, quin præfulgeat peccatori ex parte intellectus aliqua apparentia, per quam objectum re ipsa inhonestum, indignum, quod eligatur, & perducens ad infœlicitatem, appareat nihilominùs verum bonum, dignum, quod hic, & nunc eligatur, & conferens ad fœlicitatem. Quia verò ejusmodi apparentia potest esse major & minor, atque pro committendis peccatis, aut majoribus, aut manifestioribus oportet ex natura rei illam esse proportionaliter majorem; quatenus ad repellendam majorem vim, requiritur vis contraria proportionaliter major; atque vis retractiva voluntatis à committendo peccato, eò est major, quò ejus malitia est major, ac manifestior, eamque vim retractivam sola superat apparentia bonitatis, & eligibilitatis, ut convenientis objecto inhonesto cujus amore peccatur: propterea in superioribus argumentis apparentia veritatis, & probabilitas ejusmodi inadæquata pro parte peccantium existit maxima, quia peccata, circa quæ argumenta versantur, sunt maxima, & malitia eorum erat manifestissima. Hinc effectum est, ut Sinnichius, & nonnulli alii in casibus argumentorum æquivocare potuerint probabilitatem inadæquatam, apparentem, & falsam cum probabilitate adæquata, reali, ac vera. Quia supremum generis inferioris attingit proximè infimum generis superioris, suntque ambo inter se valdè affinia. Probabilitas autem inadæquata, & falsa, & secundum quid talis, quam diximus reperiri in supremo gradu, in casibus argumentorum, est genus inferius respectu probabilitatis adæquatæ, veræ, & simpliciter talis; atque æquivocatio contingit facilè inter ea, quæ sunt invicem affinia; omnis siquidem æquivocatio provenit ex mutua aliqua affinitate, & similitudine æquivocatorum.

ART. LX. Utcumque hæc habeant; probabilitatem adæquatam, seu simpliciter dictam, & de qua quæstio est inter Theologos, defuisse in casibus argumentorum, quia adfuit totalis certitudo, vel quæ illi quoad præsens omninò æquivaleat ignorantia vincibilis, ac supina de malitia operationum, circa quas eadem argumenta versantur, facilè potest eundo per singula demonstrari. Quoad primum de filiis, qui prætextu templi, seu cultus divini negabant patentibus obsequium, & subsidium debitum, dupliciter demonstrat Christus adfuisse illis, & eorum Magistris notitiam certam obligationis in contrarium. Primò quia eum *Matth.* 15. increpuisset Scribas, & Pharisæos de transgressione legis: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram? vers.* 3. ut id probet, utitur immediatè argumento sapientibus, & insipientibus peræque obvio, ac manifesto, nempè comparatione mandati divini, quod à pueritia docebantur omnes, cum traditione humana, quam ita noverant, ut etiam exercerent actu. Dicit enim: *Nam Deus dixit; honora patrem & matrem; & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis. Munus quodcumque est ex me* (oblatum templo) *tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam* (ad hoc jam non tenebitur) *& irritum fecistis mandatum Dei, propter traditionem vestram.* Hoc argumentum esse convincens nullus negabit Catholicus, cum sit argumentum Christi, Deum autem fuisse pervium, ac manifestum non solùm modò, & Pharisæis, sed & astectis eorum universis, palam est ex notatiunculis à me præinsertis circa utramque illius partem, nempè mandatum Dei, & traditionem humanam. Aderat ergò transgressionibus istis aliquid convincens in contrarium. Item rursus apparet ex censura, qua Christus afficit hujus erroris, & Doctores, & astectas, *vers.* 14. *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum.* Cæcus enim dicitur, qui meridianam lucem non videt, quæque consuetum modum visibilia, ac patentia, non qui lucem omnem tantum, ac per tenues rimas vix transparentia, non penetrat, uti ponderatum est *suprà, art.* 35. Adest ergò in contrarium aliquid ita clarum, ac patens, ut solus cæcus, aut oculos sponte claudens, id non videret. Præterea quid evidentius, & clarius in rebus moralibus esse potest, quàm quod existentibus rebus in Decalogo præceptis: primò de cultu Dei, quartò de pietate erga parentes, septimò de justitia erga proximum circa fortunas, adimpletionem horum, non solùm esse invicem compossibiles, sed etiam necessarias singulas seorsim. Agebant ergò contrà veritatem sibi manifestissimam, dum præcepto perficiendi opus injunctum per nimum præceptum prætermittebant opus injunctum per aliud, velut duo præcepta. Eadem namque est ratio de utroque, & de utroque, nempè authoritas divina præviens infinitè suprà quamlibet authoritatem humanam, quæ proindè utcumque aliàs magna, debuisset à popularibus haberi eatenus pro nihilo. Prætermitto hìc, propter totalem simplitudinem difficultatis, & solutionis, argumentum aliud ex vendentibus, & ementibus in templo, quorum mensas, & cathedras evertit Christus dicens, *Matth.* 21. 13. *Domus mea, domus orationis vocabitur: Vos autem fecistis illam speluncam latronum.* Quidquid enim fuit prætextibus, quibus illi, ut describit Hieronymus apud Maldonatum ibi palliabant usuras, censet, & non tantùm probabilibus, non licere fuisse, quod illi faciebant: Domum Dei speluncam latronum.

ART. LXI. Quoad crucifixores Christi, et quibus secundum argumentum ducebatur, eadem certitudo in contrarium est quodammodo manifestior ex verbis Christi, *Ioan.* 15. 24. *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem & viderunt, & oderunt me, & patrem meum.* Viderunt autem ea opera, & certissimam eorum notitiam habuerunt sapientes, & insipientes, Principes, & populi. Omnes enim fuit celeberrima, & quampluribus restibus oculariter roborata certissimè noverant cæcos videntes, claudos ambulantes, leprosos mundatos, surdos audientes, mortuos resurgentes, ac præsertim stupendum Lazari resurrectionem coram magna Judæorum multitudine gloriosissimè peractam. Unde timet ne Pontificum, & Pharisæorum, *Ioan.* 11. 48. *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum,* & mœsta illa veluti desperatio eorumdem Pharisæorum apud eundem *Ioan.* 12. 19 *Pharisæi ergò dixerunt ad semetipsos: Videtis, quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abiit.* His operibus usque adeò conspicuis, usque adeò vulgatis, certissimè notis, & manifestissimè demonstrantibus divinitatem Christi nulla poterat opponi authoritas, nulla ratio in contrarium, quæ esset phanta-

mentì absolutè, & comparativè magni, & quæ comparatione eorundem operum non deberet flocci fieri, & pro nihilo reputari. Atque ut crucifixores non attenderint, prout attendere omninò tenebantur opera à Christo peracta pro iisdem crucifixoribus, & pro omnibus; fieri certè non potuit, ut ignorarent ipsum opus contra Christum, quod exprimitur, *Matth. 26. 59. Principes autem Sacerdotum, & omne Concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti traderent, & non invenerunt; cum multi falsi testes accessissent.* Hæc falsorum testium indigentia, & inquisitio, nota utique quærentibus, & iis, inter quos quærebantur, palam prodebat iniquitatem causæ, quam & cognovit minus conscius veritatis judex Gentilis Pilatus dicens ad Principes Sacerdotum, & turbas, *Luc. 23. 4. Nil invenio causæ in hoc homine:* Patet itaque nullum de honestate operis sui probabilitatem adesse, & adstipulari potuisse crucifixoribus Christi, cum tanta iisdem contradiceret certitudo innocentiæ, & divinitatis Christi, tumquè esset manifesta falsitas, & mala fides persequentium illum.

Art. LXII. Jam quoad asseclas Antichristi sufficit observare habituros illos esse contradicentem sibi infallibilem, & nunquam interituram certitudinem Sanctorum quatuor Evangeliorum æqualiter attestantium Christo, & detestantium Antichristum. Cujus proinde asseclæ licet habituri sint argumenta pro se maxima secundum conceptum absolutum, atque eatenus omninò majora, quam quæ communiter habentur pro ordinariis Doctorum Catholicorum resolutionibus circa casus conscientiæ; habiturinihilominus sunt contra se omnia argumenta Christianæ fidei, authoritatem Ecclesiæ; & quod caput est, authoritatem divinam in iis manifestè præeminentem, id est, habebunt pro se argumenta, quæ ita comparentur cum argumentis contra ipsos, sicut comparatur homo apprimè pictus cum homine vero, ac vivo; aurichalcum auro; & Rex comicus cum eo, quem fingit; quanquam distantia inter hæc sit incomparabiliter minor, quam inter illa. Argumenta autem pro opinionibus apud nos reputatis probabilibus comparantur cum argumentis in contrarium, sicut comparantur inter se antagonistæ duo vitium plus minus earumdem, nec aliter alterutra pars improbabilitatis, ut minimum, aut temeritatis notam evadit.

Art. LXIII. Venio ad postremum argumentum desumptum ex prætensa apud antiquos Gentiles probabilitate opinionis affirmantis honestatem idololatriæ, & aliorum plurium operum, quibus directè, ac immediatè contradicit Decalogus. Et nego ullam unquam opinionem verè, ac adæquate probabilem favisse ullis idololatriæ professoribus, aut sectatoribus vitiorum, quæ ad professionem idololatriæ spontè consequuntur contrà Decalogũ. Quia licet illis faverint authoritas humana utcumque magna, & rationes, atque prætextus apparentiæ utcumque magnæ magnitudine utrobique excedente præcisam eatenus sufficientiam ad probabilitatem; contradixit tamen ejsdem, tum evidentia certissimæ rationis naturalis, tum infallibilis certitudo divinæ revelationis, & authoritatis, quarum neutra ulli opinioni probabili contradicit, & est contra conceptum veræ, ac legitimæ probabilitatis, ut contradicat, uti nupet observatum, ac demonstratum est. Nec idololatræ illi, & Antidecalogi homines, seu populi excusari potuere per ignorantiam invincibilem. Quia invincibilis ignorantia Decalogi quoad ea, quæ expressè in illo continentur nulli unquam adulto contigit, aut contingere potest saltem ad longum tempus, saltem ad extremum usque vitæ. Qua in re probanda nil me morari necesse est, dum respondeo Sinnichio semel, atque iterum probanti fusè nulli unquam adulto inesse ignorantiam invincibilem legis divinæ, & naturalis, atque in eum scopum superaddenti communem consensum Theologorum, primùm *cap. 96. sub finem*, cum ea indistinctione, de qua superius conquestus sum, *art. 26.* Et secundò rursus, *cap. 101.* itidem sub finem cum distinctione, ac limitatione, quam & exegi prius, & modo adhibui. Neque circa hoc prætereunda sunt verba Augustini, ad quæ sæpiùs recurrit Sinnichius, *in Psalm. 118. concl. 25. post med.* ubi præmissa quæstione: *Nunquid lex ista naturalis non erat in populo Israel?* respondet: *Erat planè, quoniam & ipsi homines erant. Sine autem lege naturali essent, si præter naturam humani generis esse potuissent.* Erat autem; & vigebat cum vi proxima obligandi. Totus nempè sermo ille procedit secundùm istam legis usurpationem. Specialiter autem idololatria, cujus professioni maximoperè credit, ac contendit Sinnichius suffragatam fuisse probabilem de ejus honestate opinionem, est tam manifestè stulta, tum quatenus negat unum authorem, & Dominum universorum, tum quatenus arrogat divinitatem rei creatæ, ac limitatæ, maximè sensibili, ac materiali; & multò maximè experti rationis, aut sensus, aut vitæ, aut naturæ, ut nil stultius dici, ac cogitari possit, contradicentibus argumentis quoad utramque eam partem evidentissimis, quæ norunt docti, & non est hujus loci, ut distinctè exhibeantur. Verum nec necesse est, quia constat id patenter, ex illis ipsis duobus testimoniis sactis, quæ producuntur in argumento, *art. 56. & 57.* utrobique sub finem, altero de origine Idololatriæ, altero de ejusdem fœditate, & stultà malatia. Consideretur utrumque, & sufficit, ut omnia deessent alia. Patet itaque opinioni de honestate idololatriæ, & subsequentium contra Decalogum operationum non defuisse certitudinem in contrarium, aut quæ illi quoad præsens omninò æquivalet, vincibilem, ac supinam ignorantiam ejusdem; ex communi, ac indubitato PP. ac Theologorem consensu, apud ipsum Sinnichium, & apud Vasquez, & alios indicatos ab eodem ubi supra; ac proinde defuisse illi opinioni probabilitatem adæquatè, propriè, ac simpliciter talem, & de qua sola viget controversia inter Theologos.

Art. LXIV. Precor jam seriò Lectorem meum, ut consideret ipse, ac judicet, quam censuram mereatur propositio affirmans hæresim, aut aliam infidelitatis speciem; & manifestam, ac impiam stultitiam esse opinionem probabilem, aut reddi posse probabilem quantalibet cujuslibet qualiumcunque hominum multitudinis authoritate; Quod si cui minus patet quid, aut quorsum proponam. Rogo rursus, ut quisque judicet, quam censuram mereantur istæ propositiones: Probabile est, Sinnichius dicit, fuit) licitum esse negare indigentiæ parentum subsidium necessarium, & creditoribus legitimis justam solutionem exhibita ad usus templi proportionali aliqua quantitate pecuniæ, si decem, viginti, centum, mille Doctores obsequente sibi populo, aut populis ita dicant. Probabile similiter est (Sinnichius dicit in simili, fuit) licitum esse cultum, quem Mahometi exhibent ejus asseclæ, quia ita sentiunt omnes sapientes, & insipientes per Dominium Turcicum penè universum. Nota quoad primam propositionem

Decalogum

Decalogum ultra rationem naturalem ubique, & semper parem, tam benè notum fuisse Israëlitis, atque nobis, atque authore Deo utrisque intimatum. Quoad posteriorem nota, idololatriam esse multò deteriorem, quam cultum Mahometis, & turpitudinem illius esse multò notiorem, quam turpitudinem hujus, & insuper nullam idololatriæ speciem habuisse tot sectatores, quot à principio in hunc usque diem numerat Mahometismus. Judica similiter, si placet, de dicentibus probabile esse, nil peccasse crucifixores Christi, nil peccaturos assectas Antichristi; atque adverte, differentiam temporis est, vel fuit materialiter se habere in materia doctrinali, nec fieri posse, ut fuerit probabile, non peccaturum sic, vel sic agentem, & non sit probabile sub eadem hypothesi, non peccasse eum, qui sic, vel sic egit. Censura autem, quam tuleris, comprehendet Sinnichium tenentem pertinaciter, & docentem ex professo, hæresim Scribarum, & Pharisæorum, ex qua arguit, & impiam idololatrarum stultitiam fuisse opiniones probabiles probabilitate, de qua disputatur inter Theologos.

Art. LXV. Adde circa eadem argumenta, si quid ea probarent, & siquidem præscindatur, uti præscindit Sinnichius, à certitudine, quæ re ipsa aderat in contrarium, probare plus etiam, quam intenditur, & probare contra sententiam authoris ipsorum. Quia probaret, opinionem non solum utcunque probabilem, sed etiam probabiliorem, & probabilissimam, simulque existimatam tutiorem non excusare à peccato. Scribæ namque, & Pharisæi, non unus, vel alter, aut pauci aliqui, sed omnes unanimi consensu erant authores, & suffragatores traditionis reprobatæ à Christo, atque docebant, laudabilius, ac tutius esse operari juxta illam. Idem facilè conficies proportionaliter circa crucifixionem Christi, & adorationem Antichristi, & facilius multò circa idololatriam, necnon circa prosequutionem vitiorum contra Decalogum.

Art. LXVI. Adde rursus absque ulla Sinnichium necessitate circuivisse remotissima, & tempora, & loca, ut inveniret suas illas reconditas opiniones probabiles. Habebat enim sub oculos in proximis circumquaque provinciis quamplurimas, quales quærebat opiniones probabilitatis tam solidæ, tam firmæ, ut consistere posset cum contradicente sibi certitudine infallibili, tum fidei divinæ, tum rationis evidentis. Aderant nimirum in Germania, Anglia, Hollandia, aliisque finitimis provinciis Christus in Eucharistia conculcatus, concrematæ sacræ imagines, sponsæ Christi ex ascetteriis raptæ ad concubinatum matrimonii nomine cohonestatum, bona opera exclusa à cooperatione salutis æternæ ex lex arbitrium humanum, quia expers libertatis, ac indifferentiæ, aliæque similes fœditates assensu, & usu receptæ ex unanimi consensu omnium inibi Pseudo-episcoporum, Doctorum, seu Ministrorum, Magistratuum, Principum, populorum. Aderant hæc propè in januis. Quid igitur opus fuit recurrere ad remotiora, & obscuriora?

Art. LXVII. Adde postremò universaliter, ut tandem aliquando discedam à Sinnichio, conatus illius omnes, qui tam multipliciter comperti sunt mancs, ac dissoni adversus nostram, & communem sententiam, valere nihilominus adversus ipsum Sinnichium, qui sua argumenta putat concludentia, & inefluctabilia contra usum licitum opinionis probabilis, & etiam probabilioris, ac probabilissimæ, ut retulimus *supra*, & tamen docet licere uti opinione practicè probabili eo quoque comprehenso artificio, qui inter perspicaciores patronos hujus doctrinæ censetur communiter cæteris omnibus difficilior, nempè licere cuique uti opinione practicè probabili adversus propriam in contrarium opinionem speculativam. En verba Sinnichii in eodem illo opere de Saule Exrege, *lib. 1. c. 67. §. 260. Neque enim pro conditionis censeri debent Summi Pontifices, quam cæteri homines, quibus subinde licitum est in praxi procedere secundum probabilem sententiam, etetiam oppositi adversus quam speculative reputant veriorem.* Credidisses hoc dici potuisse ab homine, qui erumpere in tot, & tam horrida detestationum portenta, quot & qualia ei eo commemoravimus adversus opinionem in genere, & adversus qualemlibet usum opinionis quantumcumque probabilis? Et tamen profectò verum, quæ retuli, differens de casu, in quo turpius infringerat omittere, quam agere. Tu vide, si placet. Mihi enim placet non distineri diutius cum Sinnichio.

Proponitur argumentum Marinarii ex Academismo.

Art. LXVIII. R. P. Fr. Antoninus Marinarius opusculo *de opin. prob. cap. 1.* prosequitur fusiusculè hoc argumentum cum aliqua circuitione, qua rationem inferendi reddit aliquantò impediriorem. Totum argumentum dicemus ex Augustino describente, ac refellente plurimos Academicos, quem Marinarius non vidit, sed excepto ipse fatetur, *num. 7.* S. Doctoris testimonium P. Benedicto à Jesu Christo, quem nondum mihi videre licuit. Agit autem Augustinus de Academicis tum, & ex professo tribus libris adversus ipsos, qui habentur in tomo ejus primo; & brevius, *lib. 19. de Civit. cap. 18. in Enchir. ad Laur. cap. 20. lib. 15. de Trin. cap. 12. epist. 213. & alibi.* Academici novi, nam de veteribus hic non agitur, inveniendæ veritatis desperationem, in quam inciderant, auditoribus ingerebant, rati impossibilem esse assequutionem illius, eo quod *veritas*, ut refert Augustinus, *lib. 1. contra Acad. cap. 5. Sive propter naturæ tenebras quæstum, sive propter similitudinem rerum, vel obrutæ, vel confusæ tutaret.* Consequenter censuere, sapientem, ut meretur à periculo errandi, nil tanquam veram amplecti unquam debere, sed suspenso judicio omnia dubitabundum absque assensu circumspicere. *Huic eis injuria magna constata est*, ut ait ibidem Augustinus. *Videbatur enim esse consequens, ut nil ageret, qui nil approbaret. Unde dormientem semper, & officiorum omnium desertorem sapientem suum Academici describere videbantur, quem nil approbare censebant: Hinc illi undare quodam probabili, quod etiam verisimile nominabant, unde modo cessare sapientem ab officiis asserebant, cum haberet quid sequeretur.* Doctrina igitur de suspendendo de omnia assensu, nilque approbando, & simul de probabili, seu verisimili ad agendum sufficiente authoribus suis Academicis, Academismus nuncupatur, atque ex eo tale instruitur contra nos argumentum.

Art. LXIX. Doctrina de usu licito opinionis cujusvis practicè probabilis coincidit cum Academismo, estque verus, ac purus Academismus. Academismus autem pandit aditum ad flagitium omne, & omne nefas reddit licitum, ac honestum estque vorago omnium vitiorum. Ergo &c. Doctrina de usu licito opinionis cujusvis practicè probabilis

probabilis hoc ipsum præstet ; ac proinde est falsa, & modis omnibus detestanda. Identitas probabilismi, utita dicam, cum Academismo, quæ est major propositio, ex eo videtur manifesta, quia uterque dirigit, ac regulat operationes humanas per probabile, itaut probabilistæ dicant oprantem cum probabilitate, eo ipso operati prudenter, nec esse undè juste reprehendatur, aut puniatur, certè ego ita doceo in mea quæstione, & Academici docerent usque adeò operari sapienter operantem cum probabilitate, ut non aliter sapiens quisquam esse posset, quam operando juxta probabilitatem, & sequendo probabile, ut apparet ex verbis relatis Augustini, & apparebit clarius ex mox referendis. Quod autem apud Academicos omnes universim operationes humanæ sapienter exercitæ, sola probabilitate nitentur, apud probabilistas verò catholicos nonnisi aliquæ, nempè illæ solæ quarum honestas, & inhonestas est controversa; est discrimen inter utrosque purè materiale, & per accidens, quatenus materia subjacens probabilitati latius patebat apud Academicos, quàm pateat apud nos, quam constat esse differentiam ex parte solius materiæ, atque adeò purè materialem, & per accidens. Quod enim ad formale attinet, utrisque unanimiter videtur, unumquemque sapienter, ac prudenter, atque adeò laudabiliter & honestè amplecti quidquid probabile sibi videtur, quidquid sit, an sæpè, an rarò, an quandocunque adsit, an aliquando tantum, probabile ipsum occurrat.

Art. LXX. Jam Academismum pandere aditum admittit omne flagitium, atque omnia promiscuè licere ubique ulla exceptione, ac limitatione, si admittatur Academicorum doctrina, quæ erat propositio minor; Augustinus tam luculenter, tam efficaciter docet, ut nil locupletius, nil nervosius proferri unquam sit, *lib.* præsertim 3. contra Academicos, ex quo paucahæc considerare sufficerit *c.* 15. *jus*, transiens ab speculativa ad moralem, & practicam Academici dogmatis considerationem, deplorat primùm universaliter turpissimam morum corruptionem, quàm invehit ea doctrina. *Hinc jam adversum ista verba vigilantior, ipsa facta hominum, quæ circumsonabant, considerare cœpi : Tum verò tam multa mihi, & tam capitalia in istos venerunt in mentem, ut jam non risum (uti facit arguens speculativè) sed partim stomachum, partim dolorem homines doctissimos, & acutissimos in tanta scelera sententiarum, & flagitia devolutos.* Proponit deinde *cap.* 16. sub initium juvenem adulterautem, eumdemque nihilominus impunibilem, irreprehensibilem juxta eam Doctrinam : *Quid ergo aliquis adolescentium, cum hos audierit dicentes: Turpe est errare, & ideò nulli rei consentire debemus ; sed tamen cum agit quisque, quod ei videtur probabile, nec peccat, nec errat* (quæ est ipsissima nostra sententia.) *Illud tantum meminerit, quidquid occurrit vel animo, vel sensibus, non vero esse approbandum. Id igitur audiens adolescens insidiabitur pudicitiæ uxoris alienæ : Tenebrosulo M. Tulli, de Adolescentum moribus, vitaque tractamus, cui educandæ, atque instituendæ omnes de littera tuæ vigilaverunt. Quid aliud dicturus es, quam non tibi esse probabile, ut id faciat adolescens ? At illi probabile est. Nam si ex alieno probabili vivimus, nec tu debuisti administrare Rempublicam, quia Epicuro visum est, non esse faciendum. Adulter abit igitur ille invenis uxorem alienam. Qui deprehensus si fuerit, ubi te invenes, & quo defendatur, quamquam etiam si inveniat, quid dicturus est ?* Et postquam urit adversus Ciceronem, nec defendi, ac liberari juvenem posse, sed neque reprehendi, ac condemnari debere retenta scholæ Academicæ Doctrina, concludit. *Sed vos* (colloquutores Alipius, Trigetius, Licentius) *me jocari arbitramini : Libet deierare per omne divinum* (cujus formulæ pœnitet S. Doctorem *lib.* 1. *retract. cap.* 1. *sub finem*) *nescire me prorsus, quomodo iste peccaverit, si quisquis id egerit, quod probabile videtur, non peccat.*

Art. LXXI. Hinc progreditur immediatè ad excludendam universaliter rationem peccati ab omni, & quolibet utcunque enormi flagitio, & ad astruendam honestatem omnium, & quorumlibet vitiorum juxta eam doctrinam, simulque obstruit unicum Academicorum, & nostrum effugium ostendendo nullum flagitium, nullum vitium usque adeò probabilitate destitui, ut probabile videri non possit. Audiatur attente; *Taceo de homicidiis, parricidiis, sacrilegiis, omnibusque omnino, quæ dici, aut cogitari possunt flagitiis, aut facinoribus, quæ paucis verbis, & quod est gravius apud sapientissimos judices defenduntur ; Nil consensi, & ideo non erravi ; Quomodo autem non facerem, quod probabile visum est ? Qui autem non putant* (ecce effugium) *ista probabiliter posse persuaderi ; legant* (ecce occlusum) *orationem Catalinæ, qua patriæ parricidium, quo uno continentur omnia scelera, persuasit*; Quod est indicium evidentissimum ejus parricidii ex oratione redditi probabilis. Ea autem oratio efficacissimis maximæ apparentiæ argumentis referta videri potest apud Salustium in Catilina. Redit ad idem Augustinus paucis interjectis ; *Illud est capitale, illud formidolosum, illud optimo cuique metuendum, quod nefas omne, si hæc ratio probabilis erit, cum probabile cuiquam visum fuerit esse faciendum, tantum nulli quasi vero assentiatur, non solum sine sceleris, sed etiam sine erroris vituperatione committatur.* Hoc est barathrum abominationis, in quod judice, & demonstratore Augustino conicit confusio probabilis cum honesto, quàm fatebantur sponte, & audacter profitebantur Academici in omni agibili, & quam eandem amplectuntur novi probabilitatum patroni circa agibilia honestatis controversæ.

Cui nihil est certum, nihil esse probabile; Et probabile Catholicorum toto cœlo differre à probabili Academicorum.

Art. LXXII. Respondeo negando majorem de identitate doctrinæ inter Academicos profligatos ab Augustino, & Doctores Catholicos lacessitos à Marinario, & dico nil esse utrisque specialiter commune præter tinnitum vocis hujus æquivocæ, probabile sonantis ex longinquo ex parte Academicorum, & pertingenti ad aures nostras per lineam obliquam, perquè interjectos plurium sæculorum, & authorum ex referentibus referentium anfractus, ac propterea confusæ ab arguente cum probabili sibi familiari, magisque noto, & quod apud authores Synchronos, non alieno ex alieno rursus relatu, sed voce sua propria exponentes sensum suum percipere distinctiùs potuit. Ut æquivocatio ista, quæ est valdè pinguis, manifestetur clarè, penitusque dissipetur, observandum est initio ingens discrimen, quod ex ipso argumenti contextu apparet

apparet haud obscurè, & constituit dilucidè Augustinus *lib. 19. de Civit. cap. 17.* inter Catholicos omnes, eo ipso, quod Catholici sunt, & Academicos quoad dogma ipsorum proprium; Expedit autem caput illud exhibere integrum. *Quod autem attinet ad istam differentiam, quam de Academicis novis Varro adhibuit, quibus incerta sunt omnia, omninò Civitas Dei talem dubitationem tanquam dementiam detestatur, habens de rebus, quæ mente, atque ratione comprehendit, etiamsi parvam propter corpus corruptibile, quod aggravat animam, quoniam sicut dicit Apostolus; Ex parte scimus; tamen certissimam scientiam, creditque sensibus, in rei cujusque evidentia, quibus per corpus animus utitur, quoniam miserabilius fallitur, qui nunquam putat eis esse credendum. Credit etiam Scripturis sanctis, & veteribus, & novis, quas Canonicas appellamus, undè fides ipsa conceptа est, ex qua justus vivit, per quam sine dubitatione ambulamus, quandiù peregrinamur à Domino. Qua salva, atque certa, de quibusdam rebus, quas neque sensu, neque ratione percipimus, neque nobis per Scripturam Canonicam claruerunt, nec per Testes, quibus non credere absurdum est, in nostram notitiam pervenerunt, sine justa reprehensione dubitamus.* Itaque nemo Catholicus esse, & ad Civitatem Dei pertinere potest, quin distinguat certa quædam à quibusdam incertis, atque hærentem indiscriminatim circa omnia dubitationem ita depellat, ut admissis in animum, firmoque assensu certis iis, quæ per sensum, vel rationem evidenter noscuntur, vel authoritate divina infallibiliter confirmantur, concilat alia quædam superesse, de quibus absque justa reprehensione dubitare sibi liceat; cum Academicus nullam inter hæc omnia, aut aliqua horum differentiam agnoscat, sed omnia promiscuè in idem dubitationis chaos perindè utique hæsitans, ac suspensus obtrudat, atque in hoc sapientiæ apicem ipse, sicut Catholicus dementiæ detestationem constituat.

Art. LXXIII. Ad istud discrimen consequitur necessariò discrimen aliud minime contemnendum, imò quam maximi faciendum. Nempè Academicus nequit distinguere ulla ex parte opinabile à probabili, sed totum illud genus cum toto hoc genere confunditinevitabiliter; & perindè est probabile apud ipsum, quod est opinabile temerariè, stultè, impiè, sacrilegè, atque quod est opinabile rationabiliter, sapienter, seu prudenter, piè, religiosè; atque divisio opinionis, quæ est nobis familiaris, perneccessaria, & certissimè legitima, in improbabilem, & probabilem, nullum potest habere locum; Sed est chimerica apud Academicos. Ratio est, quia omnes ejusmodi differentiæ opinionum, & opinabilium constituuntur per differentias majoris, & minoris accessus, & recessus respectu eorum, quæ certa sunt, & habent in animo statum immutabilis, ac indubitabilis veritatis, nec nisi aliquid certum potest esse mensura, & regula probabilium, & improbabilium, & magis, ac minus seu probabilium, seu improbabilium; Sicut mensura, & regula utilium, & inutilium, & magis, ac minùs seu utilium, seu nocentium est delectabile aliquod, vel honestum, quod habeat rationem finis, quatenus primum in unoquoque genere est mensura, & regula cæterorum, ut vulgo dicitur cum Philosopho. Ob rationem contrariam apud Doctores catholicos probabilitatum patronos opinabile reipsa differt, à probabili tanquam genus à differentia, dividitur legitimè per probabile, & improbabile, & per reliquas præmemoratas modò species. Quia videlicet Doctores Catholici habent principia certa, ac indubitabilia tum fidei divinæ, tum rationis, & sensus, per quæ tanquam per regulam, & mensuram invariabiliter metiri, ac determinare possint inferiorum notitiarum cognitionum dispares gradus, momenta, & qualitates, ac præsertim discernere, ac dijudicare inter opinabilia, quæ sunt probabilia, quæque improbabilia.

Art. LXXIV. Exhis apparet Academicos absolutos planè fuisse hac voce, probabile, maximè cum probabile illud suum dicebant approbabile etiam, & verisimile, ut notat Augustinus in illo *lib. 1. retract. prope finem.* Patet enim abusivè dici probabile, quod reipsa non est probabile potius, quam improbabile, & cujus oppositum non consideretur, an sit certè verum, an certò falsum, an neutrum certò, cum hinc saltem partialiter dependeat probabilis ab improbabili differentia: Rituique quam apertior loquutionis improprietas esse potest, quam ut aliquid approbabile, & verisimile dicatur ab eo, qui profitetur nil esse approbandum, & verum cognosci, ac inveniri à nemine unquam posse id est, esse dignum approbatione, quod approbari nunquam debet, & quod debet non approbari, atque aliquid cognosci, ut simile vero, ab eo, ut verum ipsum non cognoscit, & dicit cognosci a nemine posse. Augustinus autem nil frequentius, ac significantius dicit, ac deridet in toto opere contra Academicos, quam istas eorum loquitiones improprias, & implicativas contradictionis; At Doctores catholici utuntur eadem voce, probabile, juxta legitimam, ac propriam significationem. Dicunt enim probabile, quod probatur fundamento magni momenti, & nil convincens apparet in contrarium, id est, nil certitudinaliter ostendens illud esse falsum. In summa probabile Academicorum est qualecunque apparens apparentia veri incogniti, certe non agniti, nec limitabile, ac regulabile per aliquid certum seu positivè, seu negativè, atque adeò indifferens ad manifestè stultum, & non stultum, temerarium, & non temerarium. &c. Quotum etiam opposita, & non solùm diversa conveniunt probabili catholicorum. Quapropter perinde est, ac fædius est velle transferre ad probabile catholicorum, quæ dicuntur de probabili Academicorum, ac velle transferre ad canem Venatorum, quæ dicuntur de cane Astrologorum.

Art. LXXV. Perspicietur clariùs, & prosus insuperabiliter discrimen propositum, si proponantur in medium definitiones utriusque probabilis; & clariùs adhuc, atque insuperabilius, si argumenta Augustini adversus probabile Academicorum admoveantur contra probabile Catholicorum. Probabile Academicorum sic definit August. *lib. 2. adversus ipsos cap. 11. ad med. Id probabile, vel verisimile Academici vocant, quod non ita agendum sine assensione potest invitare.* Atque hoc, *sine assensione*, exponit ulterius dicens immediatè: *Sine assensione autem dico, ut quod agimus, non opinemur, aut nos id scire arbitremur, agamus tamen.* Videt hic Academicum non tam esse sollicitum de qualitate cognitionis, cui oporteat subesse probabile illum, quàm de qualitate cognitionis, cui oporteat illud non subesse. Vides excludi à concepto probabilis omnem opinionem, omnemque assensionem, id est, omnem actum judicativum, & adhæsivum ad unam determinatè partem potiùs, quàm oppositam, sicut que exigi cognitionem qualiscunque de reliquo ita que

quæ invitare possit ad agendum, & cum qua agamus. Videsigitur ad probabile Academici non minus sufficere cognitionem, cum qua ex vi cujus inhonestè, imprudenter, stultè agitur, & perpetratur quodcunque, & qualecunque flagitium, quàm cognitionem, cum qua, & ex vi cujus honestè, prudenter, sapienter agitur, & vitatur quodcunque, & qualecunque flagitium. Utrique etenim cognitioni petindè commune est, & æquè convenit, ut invitet ad agendum, urque cum ea agamus. Considera modo ex dictis in nostra quæstione juxtà communem consensum definitionem probabilis catholicorum, illud probabile ex suo imprimis conceptu generico includit assensum unius partis cum dissensu partis oppositæ. Quia probabile subest opinabili tanquam generi suo immediato. Opinio autem, relatè ad quam opinabile dicitur, definitur *assensus unius partis cū formidine partis oppositæ*. Undè probabile nostrum includit in suo conceptu generico oppositionem contradictoriam cum probabili Academico. Deinde probabile nostrum ex suo conceptu differentiali est restrictum ad honestum creditum tale cum fundamento magni momenti, magni verò tùm positivè, tùm negativè, seu & absolutè, & comparativè. Undè non potest invitare ad agendum quidquam certò inhonestum. Quia opinio probabilis, per quam ipsum agibile denominatur probabile, est assensus conceptus ex motivo fallibili quidem, sed magni momenti non solùm secundum conceptum absolutum, verum etiam comparatione facta cum motivo partis oppositæ, Ita videlicet, ut omnibus diligenter, quantum par est, consideratis, nulla parti oppositæ appareat certitudo. Quare probabile nostrum per suam rationem differentialem opponitur probabili Academicorum sicut restrictum, & regulatum laxo, & exlegi, quæ quidem distantia est qualis datur inter hominem pictum, & verum, vel potius qualis inter ebrium, & sobrium. Juverit relegere, quæ superiùs dicta sunt *art.* 58. & 59. de probabili adæquatè, & simplicitet tali, & de eo, quod inadæquatè tantum, & secundum quid tale est. Quia probabile Academicorum est idem, ac probabile inadæquatè, & secundum quid ibi expositum, & coincidit, ut apparet consideranti definitionem Augustini, cum appetibili proximè, utcunque appetibile sit sivè honestè, sivè inhonestè, flagitiosè, ac nefariè, Idque certò, ac manifestè. Cujus oppositum convenit probabili nostro adæquatè, & simpliciter tali, ut inibi expositum est. Perge modo identificare hæc duo probabilia usque adeò sibi invicem repugnantia, & habebis hircocervum.

Art. LXXVI. Transeo ad argumenta Augustini, quæ retuli *art.* 70. & dico, ea si adhibeantur adversus nostrum probabile, evadere tam ridicula, ac indigna, quam ridiculam, ac abominabilem, isdem argumentis idem August. effecit, ac potius demonstravit doctrinam moralem Academicorum. Proponat iterum Augustinus adolescentem insidiantem pudicitiæ uxoris alienæ, & quærat ex me, sicut quærit ex Marco Tullio, quid dicam. Dico, quod dicit Marcus Tullius, mihi non videri probabile, quòd seu intendit, seu agit adolescens. Reponat Augustinus mihi, quod reposuit Tullio, videri tamen probabile ipsi adolescenti, nec ex alieno probabili, sed ex cujusque proprio agendum esse. Respondeo jam juxtà probabile catholicorum, quod juxtà probabile Academicorum respondere Tullius nequaquam potuit. Nego adolescenti videri, aut etiam posse videri, id esse probabile. Quia habet certitudinem in contrarium sibi manifestam. Sunt enim illi nota, vel quod perindè est, vincibiliter, & affectatè ignorata hæc principia, quæ infidiis pudicitiæ uxoris alienæ contradicunt evidenter: Nempè illud universalissimum usurpatum in simili ab ipso August. *serm.* 25. *in Psalm.* 118. Enarrat. in *Psal.* 57. *lib.* 2. *de serm. Dom. in Monte app.* 9. & *lib.* 2. *confess. cap.* 4. *Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri*, Et illa duo magis particularia: *Non mœchaberis, non concupisces uxorem proximi tui*. Quæ sunt omnibus certissimè nota, certè à nemine ignorantur inculpabiliter, ut tradit August. in illis locis, & tenent firmissimè adversarii nostri, ut vidimus supra. Ecce habemus adolescentem evidenter convictum juxtà nostrum probabile, evidenterque destitutum probabilitate nostra, quo eodem adolescente convincit evidenter Academicos Augustinus, quia probabile Academicum eripi illi nullo pacto poterat. Undè quod ad veritatem attinet, licet profectò mihi invertere juramentum Augustini, & dicere juxtà probabile catholicorum: *Libet mihi deierare per omne divinum, scire me prorsus, quomodo iste peccaverit, tametsi quisquis id egerit, quod probabile videtur, non peccet*. Quia non probabile, sed temerarium, sed stultum, sed hæreticum, & supinæ ignorantiæ est credere, quod liceat iusidiari pudicitiæ uxoris alienæ. Multò autem manifestius evanescit, & putidum evadit alterum argumentum de homicidiis, parricidiis, sacrilegiis, deque conglobato omnium facinorum, & flagitiorum, quæ dici aut cogitari possunt, si similiter dirigatur adversus probabile Catholicorum. Cum enim singula ea flagitia habeant contradicentem sibi certitudinem manifestam evidentissimæ rationis naturalis, ac infallibi authoritatis divinæ, ut dictum est, multò clariùs collectio eorumdem, & aliorum flagitiorum, quæ dici, & cogitari possunt, eidem subest certitudini in contrarium. Et igitur plusquam dici, aut cogitari possit ridiculum, quod asseratur homicidia, parricidia, sacrilegia, omniaque flagitia, & facinora, quæ dici, aut cogitari possunt paucis verbis apud sapientissimos judices defendi, & sine peccato committi; Si quisquis id agit, quod non esse peccatum est practicè probabile apud catholicos, non peccat; id, si is non peccat, qui cum magno fundamento, & absque ulla certitudine in contrarium putat esse licitum, quod agit.

Art. LXXVII. Oratio Catilinæ, quo exemplo utitur peropportunè Augustinus, & rem suam promovet fortissimè, ea verò admovet scopo nostro lucentissimam facem. Oratio est digna authore suo, & sociis authoris, iisdemque auditoribus condecentissimis. Utrorumque vera effigies exprimitur à Salustio, ex quo carptim pauca hæc prænotare libet, & expedit. *Catilina fuit ingenio malo, pravoque. Huic ab adolescentia bella intestina, cædes, rapinæ, discordia civilis grata fuere, ibique juventutem suam exercuit.. Animus audax illi fuit, subdolus, varius, cujuslibet rei simulator, ac dissimulator, alieni appetens, sui profusus, ardens in cupiditatibus, satis loquentiæ, sapientiæ parum* (hinc specialiter sublucet spes probabilis apud Theologum orationis) *Vastus animus immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat. In tanta, tamque corrupta civitate Catalina, id quod factu facillimum erat, omnium flagitiorum, atque facinorum circum se, tanquam stipatorum catervas habebat. Nam quicunque impudicus, adulter, ganeo, manu, ventre, pene bona patria dissipaverat; quique alienum æs grande conflaverat, quo flagitium, aut facinus redimeret; præterea*

rea omnes undique parricidæ, sacrilegi, convicti indiciis, aut pro factis judicium timentes; ad hoc, quos manus, atque lingua perjurio, aut civili sanguine alebat; postremò omnes, quos flagitium, egestas, conscius animus exagitabat, hi Catilinæ proximi, familiaresque erant. Iam primùm adolescens Catilina multa nefanda stupra fecerat cum Virgine nobili, cum Sacerdote Vestæ, & alia hujusmodi contra jus, fasque. Animus impurus, diis, hominibusque infestus, neque vigiliis neque quietibus sedari poterat, ita conscientia mentem excitam vastabat. Sed iuventutem, quam, ut supra diximus, illexerat, multis modis mala facinora edocebat. Ex illis testes, signatores falsos commodare, fidem, fortunas, pericula vilia habere. Post ubi eorum famam, atque pudorem attriverat, majora alia imperabat. Si causa peccandi in præsens minus suppetebat, nihilominus insontes, sicuti sontes, circumvenire jugulare. Scilicet ne per otium torpescere manus, aut animus, gratuito potiùs malus, atque crudelis erat. His amicis, sociisque confisus Catalina, &c.

Art. LXXVIII. Ex animo, & pro animis tam fæda pestiferatum consuetudinum lue correptis, penitusque corruptis, qualis oratio prodire, qualis ad persuadendum idonea censeri, & esse potuerit; facilè, & certò præsumitur. Sed nil opus est præsumptione. Oratio ipsa extat apud eundem Salustium, & in ea tota nullum est verbum, nullum vestigium, aut sapor, aut umbra honestatis, sed omnis vis persuadendi redigitur ad solam utilitatem, delectationem, seu libertatem exlegem, & ad gloriam vanam. Post maledicentiam enim adversus dominantes, & inter alia adversus severam flagitiorum coërcitionem, robur orationis in hæc verba contrahitur. *Quin igitur expergiscimini? En illa, illa, quàm sæpè optastis libertas, præterea divitiæ, decus, gloria, in oculis sita sunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia posuit. Res, tempus, pericula, egestas, belli spolia magnifica, magis quam oratio mea vos hortentur.* Ea pericula erant ex legibus ob delicta antè perpetrata, egestas ex prodigentia, & vita luxuriosè peracta, spolia magnifica dicuntur direptio patriæ, quæ sunt manifesta ex contextu Salustii. Honestissima hæc oratio tunc tandem persuasit, evicitque intentum, & vim suam exeruit manifestius, cum postulantibus subindè sociis, *quæ conditio belli foret, quæ præmia armis peterent?* perrexit Catilina *pollicieri tabulas novas, proscriptionem locupletum, Magistratus, Sacerdotia, rapinas, aliaque omnia, quæ bellum, atque libido victorum fert*; breviter, & dilucidè, ut creditores fraudarentur juribus suis, spoliarentur justi etiam omnis generis bonorum possessores, liceret omne nefas.

Art. LXXIX. Oratione ista nil potuisse probabiliter persuaderi probabilitate honestatis, claritate ipsa est clarius. Quia videlicet claritate clarum est, nil quemquam persuadere de re aliqua posse sub ea ratione formali, sub qua nil de illa dicit, nil considerat. Siquidem ergo ex eventu orationis ejus, quatenus de facto parricidium patriæ, quo uno continentur omnia scelera, persuasit, rectè colligit Augustinus, omne scelus esse probabile, & defendi posse, & committi sine peccato juxta dogma Academicorum; evidenter concluditur probabile Academicorum non fuisse restrictum ad probabilitatem honesti, sed prorsus indifferens, juxtà præmemoratam ex Augustino definitionem, ad quodcumque, & qualecunque potens nos sine assensione invitare ad agendum. Verùm Academici non solùm non adhibuere, sed nec potuerunt adhibere ullam ejusmodi strictionem probabilis sui ad honestum. Quibus etenim nil certum erat, nempe hoc utique certum erat, utile patere latius, quam delectabile, & utrumque atque utrumque latiùs, quàm honestum, & magnum inter hæc existere differentiam, ac distantiam. Necesse igitur erat, ut probabile Academicorum, id est potens absque ulla assensione invitare ad agendum, esset prorsus vagum, ac indifferens ad triplex illud genus bonorum, utque amplecteretur æquiter omne appetibile, sivè honestè, sivè inhonestè appetibile esset, & quidem honestate, ac inhonestate, sivè certa, ac indubitata, sivè incerta, & controversa. Nos autem disputamus de probabili probabilitate honestatis, quod nos invitare possit ad agendum per assensum, quo probabiliter judicamus illud esse honestum, & certò scimus, non esse certum, quod sit inhonestum. Quod sanè probabile, ultima adeò non evincit oratio Catilinæ, adfuisse in opere, quod persuasit, ut ne quidem illud attigerit. Ex ista itaque omnibus abundè liquet argumentum ex Academismo nil ad rem ipsam pertinere, qua de agitur in præsenti, & æquivocatione laborare valde crassa, atque differentiam Academicos inter, & nos catholicos probabilitatum patronos non de materialem, & penes solam majorem, vel minorem extensionem ipsius probabilis, sed esse omnino formalem, & quoad totum conceptum realem quidditativum probabilitatis, & probabilis, solumque hanc vocem probabile esse utrisque communem.

Tres insuper Annotationes circa Academismum.

Art. LXXX. Duo quædam alia notanda superfluunt circa istud argumentum ex Academismo derivatum. Primum levioris momenti est, Marianum perperam in longinquam regionem peregrinatum esse, atque per sæcula quamplura, perque ambiguas tenebrosæ antiquitatis semitas retrocessisse ad tempus usque Academicorum, quorum nullus jam diu extat codex, ut argumentum erueret, quæ proposuit. Si enim noluisset nudæ huic voci, probabile adhærescere, quod esse turpe, & supra indignum inculcat Augustinus in illo *cap.* 11. *lib.* 2. *contra Academicos*, sed rem ipsam urgere ea voce significatam, & expressam definitione Augustini dicentis probabile esse, quod nos ad agendum sine assensione potest invitare. Si, inquam rem hanc ipsam urgere voluisset, habuisset illam facilè obviam apud peccatores, & improbos quosque homines, qui nullo unquam sæculo defuerunt, nec pauci fuerunt. Iis enim nunquam defecit, quod invitaret ad agendum. & quidem cum assensione, quod magis confert ad paritatem respectu nostri probabilis cum assensione verò ita plena, ut & plauderent sibi nequiter agentibus, tanquam prudenter, & optimo consilio agentibus juxtà illud *Prov.* 2. 14. *Qui lætantur, cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis*, & illuderent timentibus Deum tanquam ineptis, ac insipientibus, seque ipsos stultè odio habentibus juxtà illud *Sap.* 5. 4 *Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore.* Defuit autem iis nihilominus probabile simpliciter, & adæquatè tale, eadem ratione qua dictum est Academicis defuisse, & diximus supra adversus Stoichium defuisse peccatoribus aliis. Quia nimirum libidinosum cum apparentia invitante ad eligendū, ac agendum

dum, quod elegerunt, ac egerunt, adfuit certitudo in contrarium, ad quam quia non attenderunt uti, & quantum par erat, agnoscunt se in fine, & fatentur, ac deplorant insensatos. Sed hæc ratio in iis peccatoribus est manifesta, in Academicis exesa vetustate, ac tenebrosior, ideoque hi prælecti sunt ad contentionem.

ART. LXXXI. Alterum seria magis animadversione notandum est, quod doctrina Academicorum quoad hanc partem fuit tam stulta, tam fœda, usque adeò perniciosa, ut Augustinus non potuerit sibi in animum inducere Academicos, licet docentes illam palam, atque clamantes se eam tenere, & horrantes, ac suadentes, ut omnes eandem tenerent, tenuisse illam reipsa, mentemque doctrinæ exterius sonanti conformem habuisse, sed finxisse potiùs pro temporum opportunitate, atque aliis tradidisse, quæ ipsi falsa reputarent, ad vitanda nimirum majora incommoda, quæ pro ea, quæ tunc vigebat, rerum, animorumque dispositione vitari aliter posse minimè sperarent. Qua ratione vindicat Augustinus ex professo Philosophos illos à tanta fœdissimæ sententiæ ignominia *lib.* 3. contra eosdem à *cap.* 17. ad finem hujus libri, & tota *Epist.* 213. quæ sic incipit. *Academicos ego, ne inter jocandum quidem, unquam lacessere auderem, quando enim me non tantorum virorum moveret auctoritas, nisi eos putarem longè in alia, quam vulgo creditum est, fuisse sententia.* Par autem profecto erat, ut Illustrissimus Marinarius tantumdem, ut minimum deferret Doctoribus Catholicis vocatis, & inductis à Deo in admirabile lumen suum, & multis, & piis & sapientissimis, quantum detulit Augustinus eadem in re Gentilibus unius scholæ Philosophis manentibus in umbra mortis, & cœca infidelitate obvolutis.

ART. LXXXII. Hoc præterea insinuare juvat occasione belli Catilinarii, quod in argumento attactum fuit, nos non debere, nec posse cogi ad demonstrandum singillatim iis omnibus, & singulis, quos constat retroactis temporibus peccavisse talia, vel sic agendo, aut sic, vel sic agendo, sivè in bello, sivè in pace, defuisse eatenus probabilitatem sententiæ ipsis faventem, & adfuisse certitudinem in contrarium; idque duabus inter alia rationibus, quas etiam superius adversus Sinnichium subindicavi. Prima est, quia rationes universales, quibus hæc controversia de usu licito opinionis probabilis in utramque partem promovetur, sunt notiores nobis, atque clariores, quam circumstantiæ, & rationes differentiales singulorum actuum præteritorum, & qualitas, atque gradus cognitionis illarum apud operantes. Notiora autem, & clariora, non debent subesse minus notis, minusque claris, sed hæc potiùs par est per illa regulari; nec est boni consilii, ut quod scitur, dimittatur propter id, quod ignoratur; uti soleo in simili suggerere post Augustinum *lib.* 6. *musc.* 5. paulò post initium, & alibi ita præcipientem, ad repellendam ineptitudinem nonnullorum fluctuantium circa rationes universales rectè concludentes, quia nequeunt illas in singulis quibusque particularibus differentiis distinctissimè percipere, & exponere adæquatè, quod est opus operosissimum intellectus propemodum infiniti. Secunda, & præcipua ratio est, quia propter easdem causas, & motiva, propter quas apud nos est certum tales, vel tales, tali, vel tali tempore peccavisse, quatenus tale, vel tale aliquid, vel taliter fecerunt, nec est apud nos probabile illos eatenus non peccavisse; fuit pariter certum, aut quod perindè est, debuit esse certum apud illos ipsos peccatores, fore ut peccarent, si talia, vel taliter facerent, qualia; vel qualiter faciendo peccaverunt, nec fuit probabile apud eosdem, quod possent talia, vel taliter facere sine peccato. Quia rationes, & regulæ honestatis, & inhonestatis sunt semper eædem, æternæ, & invariabiles, nec differentia temporis præsentis, futuri, aut præteriti variare quidquam eatenus potest. Ergo fieri non potest ex natura ipsa rei, ut apud nos sit prorsus improbabile Catilinam, & socios non peccasse perpetrando patriæ parricidium, in quo omnia scelera continentur, & nihilominus non fuerit eodem modo, ac sensu improbabile apud ipsos Catilinam, & socios se posse sine peccato idem patriæ parricidium perpetrare, idemque dicitur de similibus. Mitto in fine ponderare circa orationem Catilinæ, quod & in aliis superiùs argumentis respectivè observavi: si quam illa evinceret probabilitatem eius partis, pro qua pugnavit, evincere etiam majorem probabilitatem, seu ut loquitur Marinarius, certitudinem moralem ejusdem partis, quia alioquin non potuisset obtinere, prout de facto obtinuit, omnium omninò Auditorum unanimem assensum, & consensum. Argumentum igitur ex illa oratione impetit æquè authores suos, atque nos.

Removetur scrupulus Marinarii circa assensum opinantis.

ART. LXXXIII. Illustrissimus Marinarius *cap.* illo 17. quia proponendo superius argumentum ex Academismo audivit Augustinum dicentem probabile Academicorum esse, quod sine assensione invitat ad agendum, conatus est ibidem à *num.* 8. assimilare nos Academicis, atque ostendere identitatem doctrinæ inter utrosque quoad hanc etiam partem de defectu assensus. Adducit in hanc rem verba D. Thom. *de verit. quæst.* 14. *art.* 1. *Dubitans non habet assensum, cum non inhæreat uni parti magis, quam alii: Similiter nec opinans, cum non firmetur eius acceptio circa alteram partem.* Hinc infert, quod communiter dicitur, opinantem assentiri uni parti, accipiendum esse non de assensu simpliciter, & absolutè, sed de assensu cum addito, nempè opinativo, & probabili, qui ut sic ex modo tendendi est indifferens ad verum, & falsum. Tum addit Academicos ita excluisse à suo probabili assensum simpliciter, & absolutè, ut tamen admiserint assensum cum addito, nempè opinativum, & probabilem, cum admitterent cognitionem sufficientem ad agendum.

ART. LXXXIV. Dico conatum istud identificandi doctrinam nostram, cum doctrina Academicorum quoad exclusionem, vel inclusionem assensus nequaquam subsistere. Quia Academici non solùm repudiabant universaliter, & respectu cujusvis cognoscibilis assensum firmum, seu certum, ac immobilem, sed etiam, & maximè assensum infirmum opinativum, ac probabilem. Scopus enim illorū erat liberare sapientem à periculo erroris, & falsitatis, cui periculo illis videbatur subesse quēlibet in qualibet materia assensū unius determinatè partis, subesse verò ex omnium sententia assensus opinativus, & probabilis. Hunc igitur excludebant vel maximè, atque omninò volebant sapientem hærere perpetuò inter affirmationem, & negationem, atque de omnibus, & semper dubitare; ita ut ne quidem hoc ipsum affirmarent fieri debere, sed solùm dicerent videri, sibi,

sibi, quod ita fieri deberet. Constat hoc clarè ex toto opere Augustini contra Academicos, & ex qualibet eius parte, ac præcipuè *lib. 2. cap. 5.* necnon ex his ejusdem Augustini verbis *lib. 15. de Trinit. cap. 12. initio*: *Exceptis enim, quæ in animum veniunt à sensibus corporis, in quibus tam multa aliter sunt, quam videntur, ut eorum verisimilitudine nimium constipatus, sanus sibi videatur, qui insanit, unde Academica Philosophia sic invaluit, ut de omnibus dubitans multò miserius insaniret. His igitur exceptis, &c.* Cum ergo nos assensum opinativum circa opinabilia, seu incerta quidem, sed quæ magis, quam sua opposita accedant ad ea, quæ certa sunt, minimè excludamus, atque in hoc Marinarius ipse nobiscum conveniat, manifestum est nos cum Academicis minimè convenire quoad assensum opinativum circa agibilia, vel admittendum, vel rejiciendum.

ART. LXXXV. Quod attinet ad allatum D. Thomæ testimonium, S. Doctor distinctè tradit in illis verbis hanc, dubitantem inter, & opinantem, differentiam, quod dubitans non inhæreat uni parti magis, quàm alii, opinans verò inhæreat, licet absque firmitate circa alteram partem. Undè dubitatio duplici titulo, opinio uno tantum deficit à conceptu assensus. Quia assensus, & adhæret uni parti magis, quam oppositæ, & adhæret cum confirmitate excludente omnem formidinem partis oppositæ. *Sententia enim, à qua dicitur assensus, sicut assentiens à sentiendo, est conceptio distincta, vel certissima alterius partis contradictionis*, uti assumit, ac supponit inibi Divus Thomas ex Isaac, & Avincenna. Quidquid autem sit de strictiori ista, & maximè propria significatione assensus, ratio certè assensus, & dissensus latius sumpti, & prout vulgo magis communiter usurpatur pro affirmatione, & negatione, est univocè communis actui incerto opinionis, & actui certo intelligentiæ, scientiæ, ac fidei divinæ. Ex doctrina namque Philosophi, de qua infra, perindè necesse est opinantem verum dicere, aut falsum, id est, affirmare, vel negare, ac intelligentem principia, scientem demonstrata, credentem revelata, & perinde contradicit negans possibiles esse plures species Angelorum affirmanti easdem esse possibiles, atque contradicit affirmanti scientificè animam esse immortalem, qui idipsum negat; atque ideò perindè omnes hi dicunt, affirmant, & negant verè, & propriè, & sic de similibus. Tota ergo differentia reducitur ad formidinem oppositi, quæ inest opinioni, & ad firmitatem, quæ inest actibus certis. Quod si Marinarius hanc solam differentiam exprimere voluit dicens opinantem assentiri uni parti, non assensu simpliciter tali, sed cum addito nempè assensu opinativo, ac probabili; Dicit quidem verè, ut patet ex præmissis, sed insufficienter, ut ex eo liquido apparet, quia similiter dici potest scientem assentiri assensu non qualicunque, sed cum addito, nempè assensu scientifico, & certo, & neutrius extremi ratio differentialis ab altero extremo innotescit magis, quam prius propter inflexionem solam nominis substantivi in adjectivum. Quod enim prædicatum aliquod significetur per modum per se stantis, quod fit per nomen substantivum, vel per modum alteri adjacentis, quod fit per adjectivum, nil variat claritatem, aut obscuritatem circa idem prædicatum, cum nec augeat, nec minuat cognitionem illius. Ut igitur aliquid utiliter agatur, necesse est declarare aliundè quid sit formido opinantis, quid firmitas intelligentis, scientis, credentis aliquam veritatem. Declarat hoc luculenter, ut solet Divus Thomas in illo eodem articulo, quem qui leget attentè, facilè agnoscet indè rutam esse expositionem, quæ sequitur.

ART. LXXXVI. Intelligens prima principia, seu principia per se nota, ut quodlibet esse, vel non esse, totum esse majus sua parte; duo, & tria esse quinque, in simplicibus ejusmodi complexionum extremis videt clarè connexionem eorum inter se indefectibilem, ac invariabilem; atque hæc clara eius connexionis visio est tota invariabilis in omnem eventum firmitas ejusmodi affirmationum, seu complexionum. Similiter sciens aliquid demonstrativè illatum ex præmissis, sive per se notis, sive per hæc alias demonstratis, ut Deum esse summè amabilem, quia Deus est purum bonum, atque purum bonum est summè amabile, videt clarè connexionem indefectibilem terminorum simplicium consequentis, non immediatè in iis ipsis terminis, sed mediatè in præmissis; atque particula, *ergo* (ut hoc obiter addam) quæ solet præponi consequenti, ponitur ad significandam mediatam istam, qua mediata est, cognitionem connexionis inter extrema simplicia, quibus terminatur complexio consequentis, in præmissis, vel per immediatam inspectionem terminorum simplicium, ex quibus constant ipsæ præmissæ, si eædem præmissæ sint principia per se nota, sin minùs per memoriam claram illationis demonstrativæ ex per notis, atque utralibet hujusmodi cognitio clara connexionis indefectibilis, ac invariabilis terminorum consequentis, in præmissis, est tota invariabilitas omnem eventum firmitas scientiæ. Jam credenti deest utraque ea cognitio clara connexionis indefectibilis terminorum simplicium complexionis credit, propter eaque deest actui fidei ratio formalis, seu species firmitatis, tam eius, quæ datur in actu intelligentiæ complexæ, quam eius, quæ datur in actu scientiæ; atque hac sola causa fides actus fidei dicitur, & est obscurus, tam respectu objecti sui materialis, seu purè terminativi, quod est articulus revelatus, quam respectu sui motivi formalis; id est, testimonii divini, quod, & propter quod credit. Præfulget nihilominus credenti fide divina cognitio clara, & distincta, qua in argumentis, seu fundamentis ejusdem fidei videt credibilitatem, seu possibilitatem, & obligationem adhærendi firmissimè testimonio divino, quod in illis præeminet, per actum voluntatis, & intellectus contemptivum, ac rejectivum omnium, & quarumlibet, tum rationum, tum auctoritatum suadentium oppositum; atque hæc ratio voluntatis, & intellectus adhæsio ad testimonium divinum, quatenus intrinsecè relata ad præcognitionem illam claram, ac evidentem summæ credibilitatis, est certitudo, & firmitas propria fidei divinæ, seu fidei, qua Deo credimus super omnia, ut exposui lib. *6. Curs. Theol. quæ. 22.*

ART. LXXXVII. Denique opinioni, sive rationitatur, sive authoritate, deest clara, & distincta cognitio tam mediata, quam immediata tam connexionis indefectibilis terminorum simplicium, quos invicem confert, vel componendo, vel dividendo, tum summæ credibilitatis, seu possibilitatis, & obligationis adhærendi per voluntatem, & intellectum testimonio proposito super omnia, & quolibet possibilia occurrere in contrarium; atque hic utriusque ejusmodi cognitionis claræ, ac distinctæ defectus, qui est pura quædam carentia perfectionis specialis expositæ in actibus præcedentibus, est incertitudo propria opinionis, eademque communiter dicitur formido ad eum modum, quo in actibus voluntatis carentia rectitudinis debitæ dicitur malitia, carentia

carentia visus in subjecto capaci cæcitas, carentia lucis tenebræ, & sic de aliis. Incertitudo ista, & formido negativa, seu exclusiva perfectionis specialis expositæ in actibus intrinsecè certis inest universaliter omni opinioni, & pertinet ad conceptum eius quidditativum; sed quod sit purè negativa, vel non sic, accidit ei secundum suum conceptum generic, & est variabile in speciebus ejusdem. Fieri namque potest, & sæpè accidit, ut quis opinando non solum non cognoscat distinctè, & clarè, vel connexionem indefectibilem terminorum, vel summam credibilitatem modo dicto, sed etiam cognoscat claré, atque advertat deesse, vel in sua cognitione, vel etiam in objecto tum connexionem, tum credibilitatem ejusmodi; atque hæc utriusque eius defectus cognitio est incertitudo, & formido positiva, & continet in se imperfectionem universalem opinionis ut sic conjunctam cum perfectiuncula aliqua particulari, quatenus cognitio imperfectionis est aliqua perfectio. Itaque opinioni est communis cum intelligentia complexa, scientia, & fide divina cognitio connexionis terminorum simplicium, aut credibilitatis, necnon conformitatis inter ipsum actum, & objectum prout ab eo repræsentatum; solumque differt ab eisdem per defectum, vel purè, vel non purè negativum cognitionis claræ, & distinctè de prædicta vel connexione indefectibili, vel summa credibilitate, & consequenter de formali sui ipsius infallibilitate credita per fidem, visa per intelligentiam, & scientiam.

ART. LXXXVIII. Jam igitur Academici non solum nullam in ullo actu humano agnoscebant certitudinem, ac infallibilitatem, solamque agnoscebant possibilem homini opinionem, quæ est fallibilis, & exposita periculo falsitatis, ac erroris; sed hinc ulterius progrediebantur, ut dicerent nil unquam affirmandum, vel negandum, ut sic vitaretur omne periculum falsitatis, & deceptionis, quam putabant esse summum hominis malum, propterea que sapientis esse dubitare circa quælibet occurrentia, & hærere incipitem in apparentiis apprehensis, atque operari juxta easdem apparentias prout apprehensas. Quæ omnia patent clarissimè ex locis prædictis Augustini, ut patet ex dictis hucusque à nobis opinantem vere affirmare, & negare, atque operantem ex opinione, operari cum judicio determinato circa alteram partem contradictionis, & contrarietatis, licet cum defectu certitudinis, & indefectibilitatis. Quod Illustrissimus Marinarius non satis exposuerat, & oportuit, ut nos diligentius exponeremus ad vitandas nonnullorum circa hæc tricas, ac præsertim recursum quorundam ad prædicata quædam physica distincta à repræsentatione, & defectu repræsentationis, pro exponendis mutuis quibusdam differentiis diversorum actuum intellectus; ac si intellectus per species objectorum, quibus solis moventibus, determinantibus, & cooperantibus agit, quidquid agit, posset moveri, ac determinari ad aliud, quam ad repræsentandum hæc, vel illa, & plus, vel minus; sicut si diceretur, quod voluntas per bonitatem sibi propositam possit moveri ad aliud, quam ad affectus, & ad differentias alias, quam affectivas formaliter, aut visus, vel auditus ad alias, quam visivas, & auditivas, atque ex omni parte repræsentativas. Verum de hoc, & de non diversificandis actibus intellectus, & voluntatis ex solo modo tendendi absque ulla, vel etiam absque pari, & assimili prorsus diversitate ex parte objectorum, circa quæ versantur, sicut res pure physicæ ita differunt inter se ex modo essendi, ut simul necesse sit illis inesse specialia alia prædicata, ratione quorum verificetur diversitas quoad modum essendi. De iis, inquam, alibi ex professo. Id monere necessarium non videtur, quæ dixi de propositionibus affirmativis, intelligenda pariter esse de negativis proportione servata, cum sit eadem de utrisque ratio, eò vel maximè quia omnis negativa semper, ac necessariò, fundatur in aliqua affirmativa, sicut omne odium fundatur in aliquo amore, ut notavi *lib. 7. Curs. Theol. q. 10. & 12 art. 1.* Quà itidem ratione D. Thomas in prænotato *art. 1.* & alibi opinionem dicit acceptionem unius partis, rametsi opinio negativa sit potius rejectio. Sed nil est movendum de modo loquendi, cum de re constat.

Proponitur, ac diluitur difficultas ex definitione probabilis per plerumque contingens.

ART. LXXXIX. Ex hoc capite intenditur quæstionem nostram esse de subjecto non supponenti, atque sententiam nostram de usu licito opinionis minùs probabilis relicta opinione contradictoria magis probabili implicare in terminis, ac proinde proferri à nobis voces Psittacorum more absque ulla vera intelligentia, & reali interiori assensu rei significatæ per voces, ejusdemque rei discretione, ac mentali distinctione à contradictorio ipsius. Arguitur autem sic. Probabile est, quod plerumque contingit: Sed repugnat manifestè in terminis, ut contradictorium eius, quod plerumque contingit, sit & ipsum plerumque contingens. Ergo repugnat manifestè in terminis, ut contradictorium eius, quod est probabile, sit & ipsum probabile. Ergo in nulla contradictione utraque pars potest esse probabilis, seu magis, seu minus, sed si una pars est probabilis, reliqua est non probabilis, seu improbabilis. Necesse namque est contradictorium plerumque contingentis rarò contingere, id est, contradictorium probabilis esse improbabile juxta definitionem datam; nec oppositum hujus concipi mente post cum assensu ab intelligente terminos, & discernente, quod affirmat, ab eo, quod negat, cum sit veritas per se nota, sicut quodlibet esse, vel non esse. Reliqua hujus argumenti præter majorem sunt per se manifesta, atque omninò indubitabilia. Major autem patet ex Philosopho sic sæpè definiente probabile, ac supponente talem esse ipsius conceptum, & quidditatem, maximè verò, & ex professo *lib. 2. Prior. cap. 27. init.* & *lib. 2. Rhet. c. 2. post med.* in quorum priori loco sic habet: *Eicos quidem est propositio probabilis. Quod enim ut in plurib. sciunt sic factum, vel non factum, aut esse, vel non esse, hoc est eicos, ut odire invidentes, vel diligere amantes.* In posteriori autem sic; *Probabile namque est, quod ferè semper solet fieri. Verum non simpliciter, ut quidam definiunt, sed quod, cum de iis sit, quæ aliter se possunt habere, sic se habet ad illud, ad quod est probabile, sicut universale, & particulare.*

ART. XC. Istud argumentum non jam ex iis est, de quibus initio dicebam mihi in mentem non venisse, antequam ederem quæstionem meam. Opposuerat enim illud mihi in disputationibus domesticis, cum prima vice docerem de conscientia in hoc Romano Collegio, Collega tunc meus in schola Theologica Eminentissimus Cardinalis Pallavicinus. Prætermittendum tamen duxi, & cum secunda vice adhibito novo labore, ac diligentia easdem mihi

quæstiones traderem, & cum ultimam illis manum adhiberem ante editionem tum Romanam, tum deindè Lugdunensem. Quia nimirum crediderat, sicut nullus ante hac Theologus usus fuerat ea probabilis notione, ac definitione, quam in analyticis, ac Rhetoricis tradiderat Aristoteles, ita nullum deinceps futurum Theologum, qui eidem insistendum putaret pro rebus Theologicis, ac controversiis moralibus declarandis, & determinandis, eò quod ad hanc illa minimè pertineret, nec ad eam esset accommodabilis directè. Verùm quia nuper legi Cardinalem Pallavicinum serio adhærentem pro re præsenti definitioni illi Aristotel. *disp. 8. & 9. de act. hum.* legi verò monitus à nonnullis, qui illum ea in re imitantur, necesse est, ut hic inseram, & plusculum exponam, quæ in disputatione illa exercitatoria, cujus mox memini, breviter respondendo suggesseram.

ART. XCI. Dico Aristotelem exposuisse optimè probabile pertinens ad scopum suum, sed ne attigisse quidem, saltem directè, ac immediatè, probabile pertinens ad rem nostram præsentem. Aristoteles intendit exponere probabile argumentativum, ac syllogisticum, seu entimematicum, ac proinde universale, quandoquidem syllogismi ex universalibus sunt, & præterea probabile per se, opinabile, atque credibile, seu verisimile, quoniam syllogismus procedit ex per se notis, aut ex assumptis tanquam per se notis ad notum per aliud, quatenus notum per aliud. Nos autem in controversia præsenti sumus intenti ad probabile practicum eligibile, & exequibile, ac proinde ad singulare, quatenus operationes sunt circa singularia, & præterea ad opinabile, credibile, seu verisimile per aliud, quatenus electiones, & operationes humanæ sunt ex præconsiliato, seu circa notum ex alio, nempè ex præeunte consultatione. Talem esse nostram præsentem intentionem nulla indiget probatione. Controversia namque nostra est, an sit licitus usus opinionis probabilis. Usus autem est circa singulare, ac proinde opinio, cujus est usus, est itidem circa singulare. Sed neque obscurum est intentionem Aristotelis esse, qualem diximus. Et quidem de priori loco ex prioristicis nil necesse est dicere, cum sit manifestum in toto eo opere de nulla alia re agi, quàm de dirigendis, ac rectè ordinandis syllogismis, atque in illo ipso *cap. 27.* nil agatur aliud, quàm distribuere, & adaptare opportunè ipsum eicos, seu probabile ad omnes figuras syllogismorum, quos absque universali esse non posse est nimis familiare, ac notum apud Aristotelem, cujus inter alia est hoc *lib. 7. top. cap. 4. prope fin. Non est syllogizare quicquam sine universali.* Quoad locum ex Rhetoricis sufficit, si non & superfluit hæc audire ex eodem illo *cap. 2.* paulò ante verba objectionis: *Cumque ars nulla consideret singularia, ut Medicina quid Socrati, aut Calliæ salubre sit, sed quid tali, vel talibus; id enim artificiosum est; Singularia autem infinita sunt, & scientia nequeunt contineri: nec Rhetorica utique, quod cuique credibile est, considerabit, utputa quid Socrati, aut Hippiæ, sed quid talibus, veluti & Dialectica. Vtitur enim & ipsa syllogismo;* adeoque & universali. Sed quid opus est, aliundè id confirmare? cum ex ipso testimonio, quòd objicitur, sit manifestum; tum quia dicitur probabile ita se habere ad id, ad quod est probabile, sicut universale ad particulare, quod patet nulli particulari respectu alterius particularis convenire posse, tum quia in ipsa prima quidditatis expressione dicitur probabile esse, quod ferè semper solet fieri, cum singulare, nec ferè semper, nec rarò, nec ullo modo aliquoties, sed semel tantum fieri possit.

ART. XCII. Manifestum igitur est, singularia circa, quæ est operatio, & electio, & de quorum proinde cognitione, & cognitionis qualitate principalis nostra controversia est, nec pauca probabilia, nec improbabilia esse posse juxta veram Aristotelicam probabilitatis usurpationem, opinabilia, credibilia, verisimilia, vel è contra inopinabilia, incredibilia, & inverisimilia. Et quidem Philosophus distinguit non semel credibilia, & verisimilia à probabilibus tanquam genus à specie, ut apparet ex *eod. cap. 2.* Rhetoricæ paulò post principium. *Rationibus autem, ait, utemur eadem auditores inducimus, cum verum, aut verisimile ex probabilibus, quæ in unoquoque sunt, esse demonstramus.* Et rursus ante med. *Nam cum credibile quidam credibile sit, & aliud quidem per seipsum illicò sit credibile, aliud probabile, aliud quoniam probari per talia videatur.* & demum paulò post: *Est autem possibile rationari, atque colligere, alia quidem ex iis, quæ prius syllogismo collecta sunt, alia verò ex iis, quæ syllogismo quidem collecta non sunt, syllogismo autem indigent. eo quod non sint probabilia. Quorum necessariò quædam hujusmodi sunt, non judex propter prolixitatem (simplex enim esse supponitur) non bene consequatur, quædam non credibilia, quoniam nec sunt ex concessis, nec ex probabilibus.* In hac postrema ratiocinatione percipitur probabile apud Aristotelem in prædictis locis perinde usurpari, quoad genus incertorum, sicut ab eodem, & aliis communiter, dum propriissimè loqui volunt, accipitur intelligibile quoad genus eorum, quæ certa sunt. Sicut enim in serie eorum, quæ certa sunt, non etiam in serie eorum, quæ certa omnino non sunt, necesse est dari quædam prima principia, quæ non ex aliis prioribus, sed ex se præcisè credibilia sunt, ideoque dicuntur per se credibilia, seu credibilia ex sola apprehensione terminorum, & hæc appellantur ab Aristotele probabilia. In neutro namque genere dari potest processus in infinitum, & in utroque esse est dari aliquod primum, quod non ex alio, ut demonstrat Philosophus *lib. 1. poster. cap. 3.* uti quod utrumque originem ducit ex inductione singulorum observatrice, non illativa principii completi, sed manifestativa simplicium complexionis terminorum, ut apparet quoad probabile ex allatis hic testimoniis, & tradit quoad intelligibile Philosophus primo Metaphysicæ, & cum eodem exponit D. Th. 4. *Metaph. lect. 6. ante med.* his verbis. *Quod quidem fit* (ut adquirantur prima principia sine ratiocinatione, *per hoc, quod à sensibus accipitur memoria, & à memoria experimentum, & ab experimento universorum terminorum cognitio, quibus cognitis cognoscuntur hujusmodi propositiones communes, quæ sunt artium, & scientiarum principia.* Differunt ergo probabilia ista Aristotelica à reliquis credibilibus cum formale oppositi ad eum modum quo differunt intelligibilia, seu per se nota principia à reliquis enunciabilibus cum certitudine. Quod volenti attendere apparet clarè ex prælatis Aristotelicis illis particulis, *quæ syllogismo quidem collecta non sunt, syllogismo autem indigent, eò quod non sint probabilia &c. quædam non credibilia; quoniam nec ex concessis, nec ex probabilibus.* Idem igitur (si non & majus) absurditatis genus est deducere Aristotelicam probabilis definitionem ad declarandam quidditatem probabilis proximè practici, ac singularis, & non assumpti in consultatione, sed illati per consultationem, atque adducere definitionem intelligibilis, & principii per se noti ad declarandam quidditatem, scibilis, seu principii certò cogniti per aliud.

ART. XCIII.

ART. XCIII. Respondeo jam in forma ad argumentum ex *artic.* 89. distinguendo majorem. Probabile universale, & argumentativum & quod per se, ac primò, seu ex sola apprehensione terminorum tale est, est plerumque contingens, transeat major. Probabile singulare, & proximè practicum, atque illatum ex alio, & quod proinde non ex se præcisè, eaque sola apprehensione terminorum tale est, est plerumque contingens, nego majorem, & suppositam majoris, & concessa minore distinguo similiter consequens: Ergo repugnat manifestè in terminis, ut contradictorium ejus, quod est probabile, sit & ipsum probabile probabilitate per se primò talis, universali, & argumentativo, concedo consequentiam: Sit & ipsum probabile probabilitate non ex se præcisè, sed ex alio singulari, & proximè practica, nego consequentiam. Ex hac distinctione patet ad cætera, quæ annectuntur ibi, & similiter patet ex dictis testimonia illa Aristotelis ita probare partem concessam, seu transmissam majoris, ut partem negatam minimè tangant. Necessitas, & opportunitas hujus distinctionis apparet ex præindicatis, & utiliter repetenda intentione, & scopo, tum Aristotelis in illis locis, tum Theologorum in quæstione præsenti. Aristotelis intentio, & scopus fuit instruere, & præmunire ad arguendum. Quia verò omnis argumentatio procedit ex universalibus, iisque vel concessis, vel per se notis, atque quoad concessa, nulla erat necessaria instructio. Necesse unicè fuit, ut expositurus locum à probabili complecteretur sub ea voce aliquid solummodò universale, atque in suo genere per se notum. Theologorum autem in præsenti quæstione intentio, & scopus est instruere, ac præmunire ad agendum, eligendum, ac exequendum. Quia verò actio est circa singulare, & electio est ex præconsiliato, necesse unicè est, ut acturi de probabili complectantur sub ea voce sola singularia, aut ad modum singularium se habentia, eaque quatenus nota, & conclusa ex aliis. Differt ergo alterum ab altero probabili, & definitio unius à definitione alterius tanquam infinitum, seu interminatum, & primum à finito, determinato, ac postremo, & tanquam definitio illius à definitione hujus. Propterea Aristoteles usurpat probabile, non passivè pro eo, quod probari, seu approbari meritò potest, sicut visibile usurpatur pro eo, quod videri potest, & laudabile pro eo, quod meritò laudatur; sed usurpat activè pro eo, quod est aptum ad probandum, ac suadendum aliquid absolutè incertum, seu pro principio probationis, seu suasionis incertæ, sicut risibile usurpatur pro principio ridendi, & vivens sensibile pro principio sentiendi. Theologi è converso accipiunt probabile passivè pro approbabili, seu habente, ac terminante probationem bonam, & validam, non activè pro idoneo ad probandum, ideoque exponunt suum probabile, non, sicut Aristoteles in locis, & verbis præindicatis, relatè ad conclusionem, quàm inferre potest dicens, *sic se habet ad id, ad quod est probabile, sensu universale ad particulare*; sed relatè ad argumentum, quod probatur, & dicunt probabile esse, quod nititur fundamento magni momenti, seu quod magis se habeat ad verum, quàm ad falsum. Permutant igitur activa passivis, & ponunt quid pro quo, qui Aristotelicam probabilis definitionem ad rem præsentem transfetre conantur, ut facer.

ART. XCIV. Hoc præterea est valdè mirabile Aristotelicam eamdem probabilis definitionem adduci ad probandum fieri non posse, ut utraque pars contradictionis sit simul credibilis, opinabilis, ac verisimilis; ne ut altera magis, altera minus. Quod sanè est non solum præter, sed etiam contra mentem, intentionem, totumque ea in re institutum Aristotelis, ut patet ex iis, inter alia ejusmodi multa, ex *lib. & cap.* 1. *Rhetor.* versus finem: *Præterea oportet, ut sicut & in syllogismis persuadere contraria posimus.* Et mox distinctius. *Aliarum igitur artium nulla de contrariis ratiocinatur; sed dialectica, & Rhetorica id solæ faciunt. Nam utraque similiter de contrariis est.* Nempè ut utralibet valeat reddere credibilia, atque adeò utraque simul credibilia reddant Dialectici, & Oratores sibi invicem contradicentes. Atque hoc ita positum in genere, toto deinceps reliquo libro deducit in opus tradendo ubique principia, & modum, quibus in unoquoque genere utraque pars contradictionis reddatur opinabilis, atque credibilis. E. g. *cap.* 15. quod est de inartificiali fide, primum ex legibus locum sic versat ad astruendum utriusque partis contradictionis credibilitatem, præmittens hanc istius suæ intentionis expressionem. *Primum autem de legibus, quo pacto suadenti, & dissuadenti, accusanti, & defendenti* (intentis utique ad contradictoria) *utendum sit, dicamus.* Tum sic: *Patet ergo, si lex scripta adversatur nos sit, communi tunc lege utendum esse, & æquo, ac bono, utique quam justioribus, & quod optima sententia uti hoc ejus utaris scriptis in omnibus, & quod æquum, ac bonum sit, eum permaneat semper, & nunquam, immutetur, sed nec communis lex, cum secundum naturam sit, ius verò scriptum sæpius, &c.* Transit deindè ad alteram partem contradictionis reddendam pariter credibilem: *Sin verò lex scripta rebus conveniat, tunc optima sententia dicendum, non esse legem positam, ut præter leges judices, sed ne ignorando, quod leges volunt, pejeres. Et quod nemo eligit, quod simpliciter bonum est, sed quod sibi. Et quod non differat, vel nullas leges esse, vel non uti &c.* Sic de testibus, sic de pactis, sic de quæstionibus, sic de jurejurando agit inducta ubique credibilitate utriusque simul partis contradictionis. Patet igitur Aristoteli magis, quàm nobis contradicere, negantes simultaneam utriusque partis contradictionis opinabilitatem, & credibilitatem, & quatenus id concludere nituntur ex probabili Aristotelico, niti concludere ex causa privationem effectus. Quia nos authoritate Aristotelis ducti assentimur simultati probabilitatis circa utramque partem contradictionis, eandemque simultatem idem Aristoteles deducit ex suo probabili, tanquam ex unico, certè præcipuo credibilitatis, opinabilitatis, ac verisimilitudinis principio circa reliqua incerta.

ART. XCV. Ratio simultaneæ hujus credibilitatis quoad utramque partem contradictionis est; Quia licet sit impossibile, ut utraque pars contradictionis simul sit vera, fieri tamen potest, [illegible] que pars simul subsit principio universali, q[illegible] ta plerumque contingentia sit per se primo c[illegible] seu ut loquitur Aristoteles, sit probabile, ac proinde fieri potest, ut utraque pars contradictionis simul reddatur credibilis, nempè utralibet pars per suum probabile, seu primò opinabile, ac credibile, cui subest. Exemplo res fiet manifesta. Matrem diligere filium, & lædentem non diligi à læso; utrumque est probabile, ac per se credibile. Accidit autem Mariam esse Matrem Petri qui illam iniquè, & graviter læsit. Erit igitur credibile Mariam, quæ mater est, diligere Petrum, & rursus erit credibile, non diligere, quia iniquè, & graviter læsa est. Quia quod infertur ex probabili, est credibile juxta

Aristotelem, qui opere ipso nuper id suadebat, atque ex D. Thom. *opusc. 48. cap. 1. In omni materia existentibus veris, vel probabilibus præmissis semper sequitur conclusio vera, vel probabilis.* Verum de istiusmodi simultate probabilitatis conjuncta cum improbilitate simultatis, quoad utramque partem contradictionis, atque de multiplici eatenus comparatione paulò post uberior redibit sermo.

ART. XCVI. Nunc enim id postremo, & principaliter observare oportet, quod demonstrat Aristotelicam eam definitionem probabilis, ne indirectè quidem ad rem præsentem adaptari universaliter posse. Nempè probabilitas definita per plerumque contingens est probabilitas tantummodò quoad an est? an erit? an fuit? idque in materia solùm contingenti, & in qua absolutè fieri potest rem sic, vel aliter esse, fuisse, fore. In materia namque necessaria, & in quæstione de quidditate rei, nullus est locus plerumque contingenti, quandoquidem quæ necessaria sunt, eodem modo semper eveniunt sub iisdem circumstantiis, atque quidditates rerum sunt invariabiles, & semper eædem, adeoque explorandæ per ea, quæ semper, ac necessariò sunt, non per id, quod plerumque contingit. Distinctionem istam suggerit, & annuit huic nostræ illius applicationi Aristoteles, *lib. 1. Rhet. cap. 15. ante med.* Cum enim dixisset de probatione per testes, subdit: *Verum ii de hujusmodi solummodo testes sunt, factumne sit, an non; & utrum sit, an non? De qualitate verò minimè, ut puta si justum sit, an injustum.* Atque mox addit usum probabilium, qualia utique expositerat ubi supra per plerumque contingens, eundem esse, atque testium prædictorum: *Qui ergo*, ait, *testes non habet, iis præsidiis utetur, quod ex probabilibus judicandum sit. Id enim est optima sententia judicare, quod pecuniæ corrumpi probabilia non possint, quod falsi nunquam testimonii crimine accusentur. Qui autem habet adversus non habentem, his utetur, quod ad ferendam sententiam probabilia non sufficiant, quod testibus nunquam opus esset, si rationes res satis cognosci posset.* Pro sola igitur quæstione, an est, utile esse potest probabile quatenus convertibile cum plerumque contingenti, sicut testes, qua testes præcisè sunt, pro eadem sola utiles esse possunt. Nostra autem controversia procedit de probabili quoad *qualitatem, & an justum, injustum*; honestum, an inhonestum sit. Quæ equidem qualitas in iis, quæ pertinent ad legem naturalem, est omninò invariabilis, nec ad ea, quæ plerumque, sed ad ea, quæ semper eodem modo proveniunt reducitur; in iis verò, quæ pertinent ad legem positivam, sive divinam, sive humanam, non itidem ex iis, quæ plerumque contingunt, deprehenditur, sed ex eo, quod semel, nempè ex lege lata, vel non lata. Manifestum igitur est expositionem probabilis per plerumque contingens esse prorsus abs re pro intelligentia probabilis circa quæstiones, consultationes, & resolutiones de licito, & illicito, honesto, & inhonesto.

ART. XCVII. Hinc Aristoteles in Ethicis meminit plerumque contingentium, & directionis, quæ desumi inde potest, tantummodò *lib. 1. cap. 3.* & *lib. 3. cap. 3.* dum prudentiam in priori loco, & prudentem consultationem in posteriori considerat relatè ad electionem mediorum, quæ sunt idonea conservandis, & augendis divitiis, obtinendæ victoriæ, aliisque ejusmodi negotiis ad optatum exitum perducendis, in quibus quæstio est, an is exitus sit futurus, vel non sit futurus, qualis desideratur mediis his, vel illis sic, vel aliter dispositis. At ubi agitur de discernendo honesto ab inhonesto, & de constituendo regula objectiva prudentiæ simpliciter dictæ, & electionis absolutè laudabilis in ordine ad finem hominis, & non solùm artis, vel status particularis, nullus amplius fit recursus ad plerumque contingens, nec fit ulla de eo commemoratio, sed tota eatenus expositio fit per mediocritatem inter excessum, & defectum; per id, quod decet, quod videtur sapiens, quod laudatur ab omnibus. Veritatem hanc quivis facilè perspiciet, nec dubitare de ea poterit, si placeat legere librum secundum, & sextum Ethicorum, ubi ea de re universa, & universaliter agit etiam Philosophus, & nil non tangit, quod ad rem nostram pertineat, & ratio purè naturalis assequi possit, & tamen, ut hoc iterum dicam, istud plerumque contingens nullibi, vel leviter tangit. Idem prorsus de eodem silentium apparet in reliqua tota tractatione de virtutibus singulis in particulari, deque difficultatibus, & quæstionibus plurimis circa eadem.

ART. XCVIII. Sed nos id ipsum manifestemur clariùs, & ineptitudinem plerumque contingentis ad dignoscendam probabilitatem sententiæ de licito, aut illicita operatione hac, vel illa, ponamus oculos distinctiùs proposita una, vel altera quæstione particulari. Reum convictum in processu posse, & debere condemnari juxta qualitatem delicti a judice, tametsi aliundè certò conscio innocentia eius rei, affirmat D. Thomas, negat Scotus. Agitur pro D. Thoma, quia judex fert sententiam quatenus, & gerit personam Reipublicæ, & ejus autoritate, ejusdemque prospicit utilitati. Reipublica autem nullam habet notitiam præterea, quæ apparet in processu, & cætera quæ inibi non apparent, æstimat pro nihilo, juxta illud vulgare, quod non est in processu, non est in mundo, ejusdemque Reipublicæ interest, ut judex indipensabiliter procedat juxta allegata, & probata, utque nunquam ea conculcare, aut præterire illi liceat præterea privatæ qualiscumque notitiæ. Arguitur pro Scoto, quia nulla repræsentatio, nullaque fictio juris demare à Judice potest realem personæ suæ singularitatem, ejusdemque subjectionem ad legem naturalem, ratione cujus est intrinsecè malum infamare, & vexare innocentem certò cognitum, ut talem, nec non cooperari infamanti, & vexanti. Quæritur, in utraque hæc sententia sit probabilis, an utraque improbabilis, & an altera magis, seu probabilis, seu improbabilis, quam altera, an demum altera sit probabilis, altera improbabilis? Nil potest responderi juxta regulam, seu definitionem de plerumque contingenti. Quia una sententia dicit, omnis altera dicit, nullus. Una semper, altera nunquam, & utraque assumit principium affectum eadem universalitate. Nullius igitur est usus ea definitio pro dignoscenda probabilitate, aut improbabilitate sententiæ. Quod si propterea fiat recursus ad auctores sententiarum plerumque non fallentes: Contra est primò, quia definitio non dicit id esse probabile, cujus assertor plerumque non fallit, sed quod ipsum plerumque contingit, quæ sanè sunt diversa, & separabilia realiter, ut patet in casu posito, quia fallit, vel D. Thomas, vel Scotus, & alterutra dicit, quod nec plerumque, nec unquam contingit. Contra rursus, quia nec D. Thomas plerumque fallit, nec Scotus, ac proindè ex hoc capite utraque pars contradictionis erit probabilis in quæstione proposita. Argumentum autem, cui respondemus, adducebat eam definitionem probabilis ad

ad probandum repugnare in terminis, ut utraque pars contradictionis sit probabilis. Est autem eadem ratio de omni, & qualibet alia quæstione circa licitum, & illicitum, ut patet consideranti, præsertim in materia virtutum, & vitiorum, quæ sunt circa operationes, & non directè circa passiones. Quapropter quicumque volet adhærere prædictæ definitioni probabilis, remanebit necessariò exlex prorsus quoad hanc partem doctrinæ, & quælibet promiscuè dicet, vel probabilia, vel improbabilia pro genio, aut habitu hilari, vel tristi, angusto, vel augusto, nec inveniet ullibi per quod à præcipitio revocetur, quoad hoc punctum: Quia verò definitio est universalis, & abstrahit à probabilitate speculativa, & practica, percipiamus id ipsum in exemplo alio ex materia speculativa, quod suggerit D. Thomas superaddito suo de probabilitate judicio *in 4. distinct. 45. quæst. 2. ar. 2. quæstiunc. 1. ad 5.* Quæstio est de utilitate suffragiorum pro existentibus in inferno. Quinta ratio dubitandi pro parte affirmativa proponitur his verbis: *Damascenus in eodem sermone* (de suffragiis mortuorum) *narrat, quod Gregorius pro Trajano orationem fundens audivit vocem sibi divinitus illatam. Vocem tuam audivi, & veniam Trajano do. Cujus rei, ut Damascenus dicit in dicto sermone, testis est Oriens omnis, & Occidens. Sed constat Trajanum in inferno fuisse, qua multorum Martyrum necem amaram instituit, ut ibidem Damascenus dicit. Ergo suffragia etiam valent existentibus in inferno.* Respondet ad hæc D. Thomas: *Dicendum, quod de facto Trajani hoc modo potest probabiliter æstimari, quod precibus B. Gregorii ad vitam fuerit revocatus, & ibi gratiam consequutus sit, per quam remissionem peccatorum habuit, & per consequens immunitatem à pœna: Sicut etiam apparet in omnibus illis, qui fuerunt miraculosè à mortuis suscitati, quorum plures constat idololatras, & damnatos fuisse. De omnibus enim similiter dici oportet, quod non erant in inferno finaliter deputati, sed secundum præsentem justitiam propriorum meritorum. Secundum autem Superiores causas, quibus prævidebantur ad vitam revocandi, erat de eis aliter disponendum. Vel dicendum secundùm quosdam, quod anima Trajani non fuit simpliciter à reatu pœnæ æternæ absoluta, sed ejus pœna fuit suspensa ad tempus, scilicet usque ad diem judicii. Nec tamen oportet, quod hoc fiat communiter per suffragia. Quia alia sunt, quæ lege communi accidunt, & alia quæ singulariter ex privilegio aliquibus conceduntur. Sicut alia sunt humanarum limites rerum, alia divinarum signa virtutum, ut Augustinus dicit in libro de cura pro mortuis agenda.* Vides hic ex sententia D. Thomæ probabiliter æstimari de utraque parte contradictionis, altera affirmante resurrectionem, justificationem, & gloriam, altera affirmante solam suspensionem pœnæ ad tempus. Vides neutrum horum esse plerumque contingens, aut ex plerumque contingentibus, aut secundum se, aut quoad modum, quo contigit, cum neutrum fuerit ex lege communi, sed ex privilegio, & quoad substantiam, & quoad modum. Ergo probabile apud D. Thom. cum quo quoad hoc conveniunt omnes omninò Theologi, nil habet commune cum plerumque contingenti, neque potest regulari per plerumque contingens, estque alia, & alia res significata per hanc vocem probabile apud Aristotelem, & apud D. Thomam, cæterosque Theologos; sicut est alius, & alius, tum scopus, tum usus apud illum, & apud istos circa expositionem probabilis, & circa probabile ipsum, ut patet consideranti, quæ huc usque dicta sunt.

(***)

Expenditur Aristotelica alia probabilium definitio.

ART. XCIX. PRoderit ad majorem eorum intelligentiam, & confirmationem, si considerationi prædictæ definitionis adiiciatur consideratio definitionis alterius, quam idem Aristoteles de eodem probabili exhibet *lib. 1. top. cap. 1. ante med.* Definitio autem est talis: *Probabilia autem sunt, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus, & his, vel omnibus, vel plurimis, vel maximè familiaribus, & probatis.* Hac definitione utuntur admodum fidenter Illustriss. Marinarius, & nonnulli alii. Sed quam id faciant perperam, non est difficile demonstrare. Observanda imprimis est distinctio, simulque proportionalis similitudo, quam inibi immediatè præmittit Philosophus, inter syllogismum demonstrativum, & dialecticum, id est, conclusum veri cum certitudine, & conclusivum verisimilis cum formidine falsi. *Demonstratio verò est*, ait, *quando ex veris, & primis syllogismus erit, aut ex talibus, quæ per aliqua prima, & vera eius, quæ circa ipsa est, cognitionis principium sumpserunt. Dialecticus autem syllogismus est, qui ex probabilibus est collectus.* Reddit mox rationem utrique utriusque ejus syllogismi declarationi communem per hæc verba: *Non enim oportet in disciplinaribus principiis inquirere propter quid, sed secundum unum quodque principiorum* (juxta qualitatem cujusque principii fallibilis, ac incerti, vel certi, ac infallibilis) *ipsum per se esse fidem.* Ex iis liquidò rursus apparet verissimum esse, quod supra dicebamus, probabilia apud Philosophum perinde se habere quoad genus incertorum, atque se habent apud ipsum, & apud omnes intelligibilia quoad genus eorum, quæ certa, ac infallibilia sunt. Utrisque enim commune est intra genus suum, *ipsa per se esse fidem*, & non dari provocationem ad propter quid, seu ad aliquid natura ulterius, ac prius, ex quo illis concilietur fides. Atque hinc iterum constat probabile Aristotelicum, & quod definitio eius declarat, esse rem longè diversam à probabili, & probabiliori, de quo est præsens nostra controversia. Hæc enim instituitur de probabili controverso, atque in utramque, seu mavis, in utram vis partem deducto ex prioribus aliis, atque notioribus.

ART. C. Observandæ deinde sunt disiunctiones quinque, quas innectit in sua ista definitione Philosophus distinguens, atque gradatim distribuens totidem probabilium classes à summa probabilitate usque ad infimam. Primus gradus probabilium est eorum, *quæ videntur omnibus.* Secundus eorum, *quæ plurimis.* Intelliguntur autem utrobique docti promiscuè, & indocti, nempè non alioquin dicendi, vel omnes, vel plurimi simpliciter, & absque addito, seu distinctivo aliquo. Intelligitur consequenter utrobique id genus rerum, & complexionum, quarum percipiendarum, ac æstimandarum quivis rationis compos est capax; nempè cujus quisquam non sic est capax, id ei videri, vel non videri non propriè dicitur. Ad hoc igitur probabilium genus pertinent proverbia, seu adagia vulgò recepta, quæque illis affinia sunt. Tertius gradus est eorum, quæ videntur omnibus sapientibus. Quartus eorum, quæ plurimis sapientibus. Intelliguntur autem utrobique sapiens non soli propriè, & strictè tales, quales sunt pauciissimi, sed latius, & juxta vulgarem usum tales, nempè versati utcumque in unaquaque scientia, vel arte, & intelligentes, quæ in ea

communiter traduntur, cujusmodi sunt quamplures, ideoque distingui potuere in omnes, & plurimos, & dici solent viri docti, seu periti. Intelligitur consequenter id genus rerum, quibus in unaquaque scientia, vel arte percipiendis, ac æstimandis plerumque sufficiunt, qui illas profitentur. Complectitur igitur hæc probabilium classis positiones, dignitates, & axiomata communiter citra omne dubium recepta in unaquaque scientia, vel arte, & quæ sunt illis affinia. Quintus, & infimus probabilium gradus continet ea, quæ videntur sapientibus paucis quidem, sed præeminentibus, & publica approbatione, ac plausu celeberrimis. Contraponuntur enim postremi isti sapientes omnibus, & plurimis sapientibus, & dicuntur maximè familiares, maximèque probati, id est, non superficiales in sua scientia, vel arte, nec gaudentes sola vulgari, & ordinaria approbatione, ac existimatione sui, sed profundè penetrantes ad intima quæque, & abstrusissima scientiæ, vel artis, & agniti communiter, ac venerabiles, ut tales, & quibus proinde turpe, ac temerarium sit dissentire eatenus, ac refragari sapientes, seu professores inferioris notæ. Unde intra istum probabilium ordinem illa sola connumerantur, quæ sunt elevatissima, ac remotissima à sensu, & quorum intelligentia, justaque æstimatio postulat virum summi ingenii, & improbi, ac diuturni laboris, studiique pertinacissimi.

ART. CI. Ex legitima ista, ac sincera expositione Aristotelicæ definitionis, ut dicitur ab adversariis, & dicta à nobis est juxta eorum loquutionem, seu potiùs descriptionis, ac divisionis probabilium, uti res ipsa habet, apparet sponte nullas, vel certè vix ullas Theologorum opiniones circa quæstiones apud ipsos controversas dici posse probabiles, aut magis, minusve probabiles, juxta phrasim, & sententiam Aristotelis, uti benè advertit Baylius *in de trip. examine*. Et quidem quoad primam, & secundam partem de omnibus, & de plurimis cujusvis promiscuè conditionis, an aliquæ ex prædictis opinionibus sint eatenus probabiles, aut magis, minusve probabiles, quæstio est de subjecto non supponenti. Quia ejusmodi quæstiones sunt supra captum insipientum de vulgo hominum, quibus proinde per seipsos nil videtur circa illas, sed à sapientibus accipiunt, quid agant, in illarum materia. Nec sapientes de iis disputarent, atque pugnarent inter se, quæ idiotæ assequerentur, & dijudicare possent, & circa quæ deceret, ut haberetur ratio judicii ipsorum. Quoad tertiam, & quartam partem de sapientibus, vel omnibus, vel plurimis, id est, ferè omnibus, est itidem de subjecto non supponenti eadem quæstio. Quia circa ea, circa quæ conveniunt viri docti omnes, vel ferè omnes, nil amplius controvertitur, sed illa assumuntur tanquam principia ad decidendas controversias. Notum deinde est in ejusmodi Theologorum controversiis totidem plus minus sapientes adesse solere pro utralibet parte contradictionis, eumque solere esse numerum Auctorum pro utralibet parte, ut de neutra verificari possit videri illam Theologis omnibùs, aut ferè omnibus. Observatur nimirum hoc in praxi doctrinæ, ut quod unus, vel alter Theologus è trivio dixerit adversùs omnes, vel ferè omnes Doctores, non pensi habeatur, nec propterea id in controversiam vocetur, plauditurque meritò Philosopho dicenti in eodem *lib. 1. top. cap. 9. ad med. Nam de quovis contraria opinionibus proferente curam habere stultum est.* Idem denique dico quoad postremam partem de sapientissimis, seu de viris summa sapientia præditis, & habitis in summa reverentia. Nam quod certum est dixisse Dionysium, Augustinum, Hieronymum, &c. non controvertitur à Theologis, sed assumitur ut principium ad decisionem controversiarum. Quod si quando contingat, sapientissimo, & probatissimo aliquid dicenti contradicere sapientes alios, ipse id Aristoteles ea præcisè de causa excludet è numero suorum probabilium, ut colligitur ex his verbis *in eodem lib. top. cap. 8.* post initium: *Ponet enim aliquis* (ut probabile, & ut principium, de quo erat sermo) *quod videtur sapientibus, nisi id contrarium sit multorum opinionibus.* Tanti enim, ut minimum fiunt sapientes, tametsi inferioris notæ comparati sapientissimo, & probatissimo, quanti fit multitudo imperitorum sapienti comparata. Patet ergo nullas Theologorum sententias in rebus apud ipsos controversis dici posse probabiles, aut magis, minusve probabiles juxta phrasim, & eam, quam dicunt definitionem Aristotelis. Atque hæc multis eodem pertinentibus præmissis insinuasse sufficerit pro iis, qui libros Topicorum Aristotelis non legerunt, uti certissimè non legerunt, qui Aristotelicam illam divisionem, ac descriptionem induxerunt in controversiam præsentem. Qui enim illos, vel saltem primum illorum librum legerunt, certò sciunt, & quasi palpant manibus, probabile ab Aristotele sumi activè, ut dicebam supra, pro principio probationis incertæ, totumque ejus scopum, & opus in libris topicorum esse impeditare probabilia, seu loca probabilium in omni genere, tanquam principia idonea ad concludendum in utramq; partem contradictionis syllogismos sufficibiles, hoc est, quibus pertrahi possit intellectus ad assensum utriusvis partis contradictionis, seu posse utramvis partem opinari.

ART. CII. Apud auctores autem Latinos tam veteres, Sanctis quoque PP. comprehensis, quàm recentes idem probabile sumitur passivè, ut similiter dicebam supra, pro approbabili, seu pro eo, quod approbare, & cui adhærere, ac assentiri intellectus merito potest, cum formidine tamen partis oppositæ. Ut autem res ipsa, de qua controvertitur, intelligatur distinctiùs, & vitaretur quæstio de voce, præmisimus, & hic, & in quæstione controversiam nostram procedere de usu licito opinionis practicæ, quæ nititur fundamento magni momenti, magni verò, & positivè, & negativè, & absolutè, & comparativè, seu omnibus hinc, & inde, pro, & contra consideratis. Fundamentum magni hoc sensu momenti dicimus esse, quali prudens permoveri, & qualidem assentiri solet, quale plerumque non fallit, quod magis se habet ad verum, quam ad falsum; quod ita se habet respectu intellectus, sicut se habet respectu voluntatis motivum, quod nec inducit comparationem, nec permittit comparationem oppositi necessitatem moralem, & tamen pollet vi pertrahendi ad voluntatem omnibus, quæ occurrere cuique possunt, undequaque consideratis. Hucigitur respicere oportet, & videre, an opinio talis fundamenti sustineat ad operandum innocenter, & honestè sine peccato, & cum laude, tametsi adsit pro parte opposita fundamentum majus sive à ratione, sive ab auctoritate, absque ulla tamen certitudine ejusdem partis oppositæ; quidquid sit, an ejusmodi opinio dicenda sit probabilis, uti dicitur à nobis, an alio aliquo modo sit nominanda; Et an coincidat, vel non cum probabilitate, seu Aristotelica, seu Academica, aut alia qualibet apud quoslibet alios. Nec enim est admodum curandū de voce, cum res ipsa patefacta satis sit.

Quod

Quod si quis conqueratur expositiones istas nostras opinionis probabilis non esse methodicas, & indigere interiori alia expositione sui, ut quietent intellectum, propterea que concludat cudendam esse definitionem aliam Theologis hucusque inauditam. Repono ego imprimis exemplum Philosophi, in commemoratis nuper duabus ejus definitionibus, in quarum altera exponit suum probabile relatè ad judicium commune, tum hominum, tum sapientium, & speciale sapientissimorum, sicut ego exposui relatè ad prudentem in altera verò exponit per plerumque contingens, sicut ego exposui per motivum plerumque non fallens, & quod magis se habet ad verum, quam ad falsum. Nec desinam suggerere monitum Philosophi, circa quod videri potest optima expositio D. Thom. *lib. 2. eth. lect. 3. initio*: *Dicetur autem satis, inquit Philosophus, si declarabitur tamdiu, atque subjecta materia postulat. Ipsum enim accipere non est in omnibus simili modo rationibus exigendum.* Et paulò post: *Amabile igitur de talibus, & ex talibus dicentes grosse, & figuraliter veritatem ostendere.* Ac demum: *Disciplinati enim est in tantum certitudinem quærere secundum unumquodque genus, in quantum rei natura recipit. Proximum enim videtur, & Mathematicum persuadentem accipere, & Rhetoricum demonstrationes expetere.* Deinde ea exceptatio solùm videtur cadere posse in eam expositionem, quæ recurrit ad virum prudentem. Reliquæ enim constant justa forma cum suo genere, & differentia. Recursus autem ad virum prudentem habet auctorem Aristotelem in re similli, *lib. 2. eth. cap. 6. post med.* ubi mediocritatem propriam virtutis exponit sic: *Quæ quidem mediocritas ratione præfinita sit, atque ita ut prudens præfiniret.* Idem præstiterat, *cap. 4. ante finem*, exponendo sic justa, & temperata, *Res igitur justæ, & temperantes dicuntur, cum fuerint tales, quales vir justus, vel temperans ageret. Iustus verò vir, & temperans est, non qui hæc agit, sed qui etiam ita agit, ut justi, temperantes solent.* Ubi cogeminatur, ut vides, recursus similis nostro. Et quidem vir prudens est res usque adeò conspicua, & tot, tantisque indicijs multipliciter præclara, ut quod relatè ad illum manifestatur, ipsa videatur claritate clarescere. Abiit verò, ut quisquam propterea relatè ad seipsum, quatenus suo sibi judicio plaudentem de prudentia, librare velit, an fundamentum sit grave, seu magni momenti. Qui enim ita sibi defert, ac credit, stulto defert, ac credit, ut vulgò dicitur. Haud minùs absurdum esset, ut dum fundamentum grave, seu magni momenti exponitur relatè ad prudentem, prudẽs vel sim discerneretur ab imprudenti, non per alia indicia, & propria ejus prædicata, sed per hoc ipsum, quod soleat moveri fundamẽtis magni momenti. Sic enim incideret in circulum vitiosum, facilè alioquin vitabilem. Denique expositiones istæ meæ, ac definitiones sunt eæ, quæ unanimi consensu recipiuntur ab omnibus Theologis, qui egerunt hucusque de illa quæstione in terminis propriis, ita ut nullus reipsa dissentiat, licet quamplures illorũ egerint de ea diligentissimè. Est autem præsumptuosum contemnere, & abiicere definitiones communiter, ac unanimiter receptas; & est pariter periculosum in rebus præsertim moralibus inducere novas, ac singulares definitiones. Quia definitiones paradoxæ inducunt conclusiones paradoxas, quas nemo nescit in materia morum esse valdè periculosas; & quod est cumulus mali, indidem resultat pertinacia, & incorrigibilitas in doctrina, quia destitutus manuductione legitimæ definitionis, à qua dependet tota series reliquæ doctrinæ, necessariò redditur incorrigibilis. Quod quale sit inconveniens, quivis sponte videt, & repræsentat benè Gerson, *part. 2. lib. de reg. moral.* sub titulo de superbia, & vana gloria: *Pertinacia*, ait, *in opinionibus, & actibus propriis, per quam quis non est paratus corrigi, damnabilis, & vix sanabilis est præsumptio, & dum in rectoribus aliorum, aut apud religiosum est, cuncta turbat, & perdit.*

PARS SECUNDA.

De Argumentis ex defectu libertatis opinandi, & Physica, & Moralis.

Reproducitur Argumentum ex defectu libertatis ad speciem actus opinativi.

ART. CIII. TRANSEO jam ad argumenta olim proposita adversus nostram sententiam, & planè digniora, quæ attentè considerentur. Quæ enim prosequuti hucusque sumus, triscæ potiùs fuere, & æquivocationes, quam argumenta. Duæ autem sunt difficultates ex antiquis, circa quas potissimum de aliquæ novo superadditæ fuere ponderationes, quarum altera petitur ex defectu libertatis circa actus opinativos inæquales; altera eademque majoris longè momenti petitur ex periculo peccandi, seu agendi contra legem, cui subest operatio conformis opinioni minus probabili, simulque minus tutæ. Quia verò circa neutrum intelligi ulla ex parte possunt, quæ de novo superaddita, & superaddenda sunt, quin simul oculis ea etiam subiiciantur, quæ dederamus jam in nostra quæstione, oportebit, ut nos illa patienter repetamus. Repetemus autem data opera verbosius aliquanto, ac fusius, quoniam advertimus nonnullos, & quidem non ad modum paucos facilius adduci, ut multa legant, quam ut multum considerent, quæ paucis comprehensa sunt lineis; sicut sunt, quibus placeat magis longum iter, sed planum, quam breve, sed arduum; atque ab hujusmodi genii, & ingenii hominibus injecta nobis est tota ferè necessitas de utroque eo argumento rescribendi, cum si voluissent, attentius ea considerare, quæ scripsimus prius, advertere facilè potuissent, quomodo inde iis etiam satisfieret, quibus denuò perstrepunt.

ART. CIV. Ad argumentum, quod attinet ex defectu libertatis, præmittendum est, libertatem circa aliquem actum esse duplicem, aliam contradictionis, aliam contrarietatis. Libertas contradictionis, quæ & libertas exercitii dici solet, necnon libertas ad actum, & ad omissionem actus, est potestas eliciendi, seu inducendi actum aliquem conjuncta cum potestate omittendi, ac suspendendi eundem actum. Libertas contrarietatis, quæ & libertas specificationis, & libertas quoad speciem actus dici solet, necnon libertas ad utrumlibet ex actibus invicem oppositis, uti opponuntur amor, & odium, affirmatio, & negatio circa idem, est potestas eliciendi, seu inducendi actum aliquem conjuncta cum potestate

potestate eliciendi,seu inducendi actum oppositum id est,actum vel contradictorium , vel contrarium circa idem objectum eliciendi. Dico utrobique, seu inducendi, quia potestas immediata voluntatis respectu propri actus dicitur potestas eliciendi, mediata verò potestas ejusdem voluntatis , tum respectu alicujus propri sui actus,tum respectu alicujus actus intellectus,alterius ve potentiæ subordinatæ voluntati,dicitur potestas inducendi talem actum per imperium. Certum jam est apud omnes inesse nobis libertatem exercitii,& contradictionis respectu cujusvis actus opinativi. Et ratio est,quia opinio ex suo conceptu se habet ad verum,& falsum , atque motivum opinandi proponitur cum fallibilitate,& cum periculo aliquo falsitatis, quæ est summum malum intellectus. Nulla autem potentia rapitur cum omnimoda necessitate , nisi à puro suo bono, & ubi est admixta aliqua ratio malitiæ , eo ipso est adjuncta remora,& causa sufficiens,ob quam suspendi ab actu suo possit. Certum similiter præterea est apud omnes inesse nobis libertatem specificationis,& contrarietatis respectu cujusvis actus opinativi saltem indirectè,& mediatè. Quia postquam voluntas utens præsserta modo libertate sua exercitii, & contradictionis,suspendit omnem actum tam affirmativum, quam negativum circa objectum propositum cum ratione dubitandi pro utraque parte , potest utique applicare intellectum considerandis,ac promovendis rationibus utriusvis partis , prout sibi placuerit, eundemque simul cohibere,quo minus actu consideret,ac promoveat rationes partis oppositæ. Hoc autem præstito citò fiet,ut pars præelecta , seu magis perplacens nanciscatur eum apparentiæ,& verisimilitudinis gradum,ac excessum, qui abundè sufficiat ad assentiendum eidem demum parti. Verùm hic modus indirectæ, ac mediatæ libertatis non est proprius,ac specialis respectu opinabilium , sed demonstrabilibus quoque communis. Notum namque omnibus est per experientiam manifestam, avocari ab unoquoque intellectum pro libito , & quoties libet , quominus consideret veritatem jam demonstratam,& rationes demonstrantes , quæ habentur sub prospectu,eundemque transferri ad considerandas,& omnibus modis promovendas rationes suadentes oppositum;atque hoc pacto unumquemque traduci pro libito à veritatibus,tum ex fide divina certis,tum evidentibus etiam jam agnitis , ut talibus,ad absurdissimos errores. Neque de hoc libertatis genere circa actus intellectus,sive certos, sive incertos,sive evidentes,sive obscuros, est ulla apud authores controversia. Quapropter quicumque negata libertate specificationis,seu contrarietatis quoad actus scientificos , affirmant nihilominus eandem quoad actus opinativos, censendi eo ipso procul dubio sunt affirmare quoad actus opinativos libertatem specificationis immediatam, & formalem.

ART. CV. Quæstio itaque est de libertate ista immediata specificationis quoad actus opinativos. An videlicet voluntas possit imperio suo adigere,ac determinare intellectum,ut assentiatur utrilibet parti,prout ex aliis motivis propriis voluntatis eligere, ac imperare opinabundo ipsi placuerit,quoties adsunt, & habentur in prospectu rationes dubitandi pro utraque parte contradictionis,tametsi rationes unius partis sint efficaciores, & majoris momenti, quam rationes partis oppositæ? Sententiam affirmativam ejusmodi libertatis tenent communiter , qui nobiscum consentiunt quoad usum licitum opinionis minùs probabilis, & minùs tutæ, ut necesse minimè sit singulos seorsim quoad hoc punctum referre. Solius P. Suarez placet hic verba referre, qui non nemo illum tentavit in dubium revocare, *tract. 2. in 1. 2. disp. 10. sect. 10.* ponat istas duas conclusiones: *Dico tertiò : Quando judicium rationis est evidens non pendet à voluntate in specie actus. Dico quartò : Quando intellectus non habet evidentiam de aliquo objecto potest moveri à voluntate ad hoc vel illum actum.* Qui autem opinatur,nunquam habet evidentiam de objecto, circa quod opinatur, ob ea ratione , sub qua de eo opinatur. Ergo ex dicta sententia P. Suarez intellectus dispositus ad opinandum quocumque demum modo ad id dispositus sit , semper potest moveri à voluntate ad hunc actus. Idem docet D. Thom. *lib. 3. eth. lect. 10. in med.* Ubi agens determinatè de opinionibus, circa quas versatur præsens nostra controversia principalis , nempè de opinionibus practicis, dicit: *Sed quia operabilia sunt contingentia , non cogit ratio ad assentiendum huic , vel illi , sicut accidit in demonstrativis , sed in potestate habet homo , quem assentiat uni , vel alii parti contradictionis , sicut accidit in omnibus opinabilibus , & maximè circa operabilia in quibus plurima attenduntur , secundum quæ quodlibet aliquid potest judicari bonum.* Augens hanc sententiam exponit Aristotelem ibidem dicentem : *At si habitus ipsius aliquo modo sibi quoque ipsi causa , erit & apparentia ipse sibi quodammodo causa.* Quia videlicet imperium, seu motio voluntatis quoad opinandum evadit conforme inclinationi habitus præexistentis , & propria cujusque libertate adquisiti prius, atque huic deinde imperio,seu motioni evadit necessariò conformis apparentia, seu opinio hæc potiùs,quam opposita; idque cum immediatè, quod solum est proprium apparentium, & opinabilium; & non tantùm mediatè , ac per gyrum , quod in demonstrabilibus quoque heri potest, ut dictum est. Negant nihilominus communiter eandem hanc libertatem specificationis quoad actus opinativos , qui nobis contradicunt quoad usum licitum opinionis minus probabilis-mulque minus tutæ,atque inter alios promovet eam sententiam præcipuo conatu,& fusè P. Mercenarius *suæ Basi. part. 2. ab art. 3. ad 8.*

ART. CVI. Tria sunt præcipua hujus sententiæ negantis fundamenta,quibus ejus auctores potissimùm niti solent , quando in re incerta ex defectu evidentiæ , vel nullæ in alterutram partem occurrunt rationes , vel æquales utrimque apparent rationes,in neutram partem posse intellectum indicando determinari, sive ex se , sive ex imperio voluntatis;quando verò rationes,seu probationes quæ lesve sunt efficaciores,majoriq; momento pro una parte, quam pro parte opposita, tunc intellectum necessariò, ex imperio voluntatis, vel suspendi omninò sicut prius, vel ei parti assentiri , pro qua militant probationes meliores ; idque exponunt nonnulli etiam probant exemplo bilancis,quæ licet in medio, sive insint utrimque æqualia pondera, sive neutram partem ullum pondus gravet; si verò insint pondera inæqualia,ruit necessariò in eam partem, ad quam trahit majus pondus. Primum fundamentum sumitur ex auctoritate Aristotelis dicentis,*lib. 3. de anima,text. 153. Licet fingere pro libito quæ volumus ; opinari autem in nobis non est. Necesse enim est verum , aut falsum dicere.* Ubi ponderatur primum negativa universalis,*opinari nobis non est.* Esset autem,in nobis,si liberum nobis esset assentiri

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

utrilibet parti pro libito; sicut eligere media est in nobis juxta veritatem, & juxta frequentem phrasim Philosophi, *lib. 3. eth. cap. 1. 2. & 5. & alibi*, non alia profecto de causa, quia medium propositum prosequimur, aut rejicimus pro libito. Ponderatur rursus causalis, *necesse enim est*, quæ esset insufficiens, nilque conferret ad intentum, nisi supponeretur tanquam certum, ac indubitatum, neque verum dici posse, neque falsum, quin adsit ratio, vi cujus determinetur, & quasi alligetur intellectus ad alterutrum ex illis determinatè. Hoc enim sublato oppositum potiùs verificaretur; nempè liberum est verum, aut falsum dicere.

Exponitur testimonium Philosophi de necessitate opinantis.

ART. CVII. UT appareat nil adversariis prodesse hoc testimonium, conferendum illud est cum alio simili ejusdem Philosophi testimonio *in eodem opere de anima lib. 2. text. 60.* ubi sic habet: *Idcirco intelligere quidem est in ipso, cum voluerit; sentire autem non est in ipso. Necesse enim est adesse sensibile.* Ex quibus profectò verbis nemo sanus intulerit, vel intelligere nostrum nulla prorsus necessitate esse restrictum, vel nullum prorsus esse locum liberæ electioni quoad ipsum sentire; cum sit manifestum, non esse liberum nobis ea etiam, quando voluerimus, intelligere, quæ nullo unquam sensu percepimus prius, nilque in intellectu esse posse, quod non fuerit prius in sensu; esse verò liberum nobis, album videre, vel nigrum, & tangere molle, vel durum, cum utrumque simul adfuerit. Quapropter solum subintelligitur discrimen libertatis quoad intelligere, & defectus libertatis quoad sentire, quantum sufficit ad concludendam, quæ solùm tendebatur, distinctionem intellectus à sensu, & quantum evincunt rationes utrobique adhibitæ; quatenus, ut vulgò dicitur, sensus dictorum rectè colligitur ex rationibus dicendi, idque maximè in ratiocinante juxtè, ut in Aristotele. Sufficit autem ad concludendam distinctionem inter intellectum, & sensum quæcumque specialis libertas quoad intelligendum, quæ eadem non detur quoad sentiendum. Concludunt verò specialem aliquam libertatem quoad intelligendum, ejusdemque libertatis defectum quoad sentiendum rationes pro utraque ea parte propositæ à Philosopho. Quia videlicet universalia, quæ sunt objectum intellectus, insunt quodammodo in anima, ex quo semel præhabitæ fuere illorum species, ideoque intelligi quandolibet, & quotlibet possunt, sive adsint secundum se, sive absint objecta illa, ex quibus primitus emana verant species deservientes ad eorumdem universalium abstractionem. At sensibilia sunt extra animam, nec illis remotis manent amplius eorum species intentionales, ac proinde sentiri eodem modo minimè possunt pro libito, nisi adsint physicè. quoties sentienda sunt. Sicut ergo hæc ratione nil obstante supereset nihilominus in nobis aliqua libertas quoad sensibilia, actus que sentiendi, ita etiam respectu opinabilium, & opinionum potest in nobis supereese aliqua libertas, nil obstante testimonio Philosophi nobis objecto, ejusque ratione, & scopo.

ART. CVIII. Scopus nimirum in illo loco est statuere distinctionem inter opinionem, & phantasiam, seu imaginationem, sicut in loco priori inter intellectum & sensum. Ratio in hunc scopum est, sicut in priorem, ex amplitudine libertatis ad imaginandum, & ex restrictione libertatis ejusdem ad opinandum. Imaginamur enim, quæ, & quando, & qualiter placet, sive vera, sive falsa ea sint, ac appareant, id est, sive adsit aliqua, sive nulla prorsus adsit ratio, aut veritatis, aut falsitatis. Opinari autem nequaquam possumus, quin dicamus verum esse, aut falsum, affirmemus, aut negemus, quod opinamur: Ubi supponitur tanquam per se, aut per experientiam manifestam omnibus notum, ac indubitatum, nos nec verum aliquid esse, nec falsum enunciare, seu nec affirmare, nec negare quidquam posse, quin adsit ratio aliqua sic enunciandi; atque rationem talem non semper nobis adesse pro libito pro qualibet indiscriminatim conjunctione rerum, aut disjunctione. Unde liberum est imaginari montem aureum, hominem volantem, ipsum imaginantem jam mortuum, & similia; eadem autem affirmare non est liberum; sed si opinari circa ea libeat, necesse erit illa negare, quia ratio negandi præstò est, affirmandi verò nulla est, idemque dicitur de negabilibus, & minimè affirmabilibus eodem modo. Convincit itaque manifestè intentum ratio Philosophi iis solis admissis, quæ sunt certa, ac indubitata apud omnes de amplitudine libertatis ad imaginandum, & de restrictione libertatis ejusdem ad enunciandum, seu opinandum. Quapropter sicut inaniter inde inferretur ulterius libertatem imaginandi nullam omninò pati restrictionem, atque adeò nos ea etiam imaginari pro libito posse; quorum nullas unquam species præhabuerimus per sensum externum; ita non minus inaniter infertur defectum libertatis quoad opinandum esse talem, ut cum nulla eatenus libertate compatibilis sit, proindeque liberum nobis nunquam esse posse opinari pro libito utramlibet partem contradictionis, tametsi adsint simul rationes sufficientes pro utralibet parte contradictionis, seu tam ad affirmandum, quam ad negandum. Perindè namque non dicit hoc secundum Philosophus, atque non dicit illud primum; & perindè certum est neutrum esse necessarium ad scopum ejus, ut patet ex dictis. Ac demum qualis debeat esse ratio, quæ supponitur esse necessaria, tam ad dicendum verum, quam ad dicendum falsum esse aliquid, seu tam ad affirmandum quam ad negandum; an scilicet debeat esse prævalens ex se, & efficacior, quàm ratio partis oppositæ, an illi æqualis; an evidens, & certificativa, an probabilis, & incerta; nec determinatur ibi à Philosopho, nec insinuatur. Verùm neque determinari, aut insinuari id ibi aut poterat, aut expediebat. Quia licet interpres posuerit verbum, *opinari*; certum tamen est Philosophum ibi agere de enunciare, & existimare in genere, prout abstrahit ab existimatione, & enunciatione certa, & incerta; per se, & per aliud nota; prudenti, & stulta, ut patet intuenti contextum præcedentem, & maximè eum, qui subsequitur immediatè. Quia post rationem alteram distinctionis ejusdem inter phantasiam, & enunciationem, seu existimationem, subdit sic? *Sunt porrò & ipsius existimationis differentiæ, scientia, & opinio, & prudentia, & quæ his contraria sunt, de quorum differentia alia sit disputatio.* Patet autem agendo de genere complectente sub se differentias usque adeò inter se dissidentes, & indigas rationum æquè invicem diversarum, non potuisse, certè non debuisse determinari, vel etiam insinuari qualitatem hanc potiùs, quàm illam rationis requisitæ ad enunciandum, ac existimandum. Subinducunt igitur de

suo adversarii absque ullo fundamento in Aristotele rationem opinandi semper, ac necessariò debere esse prævalentem ex se, & majorem simpliciter, quam sit ratio præconcepta partis oppositæ. Prior in contrarium ponderatio *ex art.* 106. ideò est defectuosa, quia in sermone comparativo, qualis ibi est sermo Philosophi, ad verificandam negativam de altero extremorum sufficit, si id, & eatenus illi desit, quod & quatenus affirmatum fuit de altero extremo. Affirmata autem fuerat libertas quoad imaginandum nullius indiga rationis, seu prævalentis, seu non prævalentis. Negatur igitur in nobis esse opinari, utique absque ulla similiter ratione seu prævalenti, seu non prævalenti, à quibus differentiis meritò præscinditur. Altera ponderatio ideò deficit, quia licet in opinante necessitas dicendi verum, aut falsum possit esse conjuncta cum aliqua eatenus libertate, atque hæc libertas sit itidem in tali materia inseparabilis ab aliqua necessitate, ut patet ex dictis, non tamen erat è re, ut quidquam diceretur de libertate, sed solùm ut exprimeretur necessitas quatenus opposita amplitudini libertatis præassertæ ad imaginandum, & qualem solam probat ratio subinducta ab ipso Philosopho, ut visum jam est. Præterea utraque ponderatio patitur manifestam instantiam in altero illo testimonio à nobis expenso in articulo præcedenti, ut apparet consideranti, quæ ibi notata sunt. Oportuit me totidem verbis hæc dicere propter adversariorum insistentiam in eo testimonio, cum testimonium ipsum, quantum est de se, nullo, aut vix ullo indigeat commentario, ut concilietur cum sententia assertiva libertatis quoad speciem actus opinativi. Nam ego ipse, qui ejusmodi libertatem affirmo eo modo, quem mox exponam, dico similiter de plano, & pleno ore pronuncio; Necesse est opinantem verum dicere, aut falsum, affirmare, aut negare, neque fieri potest, ut quisquam opinetur, quin verum, aut falsum dicat, affirmet, aut neget, & necesse rursus est adesse aliquam rationem ad dicendum, tum verum, tum falsum; tum ad affirmandum, tum ad negandum; neque liberum est verum dicere, aut falsum; affirmare, aut negare, sicut est liberum, quidvis imaginari absque ulla ad id ratione. Quid tum ad propositum?

Proponitur secundum, & tertium argumentum adversus libertatem opinandi.

ART. CIX. SEcundum Adversariorum fundamentum est: Quia intellectus est potentia necessaria, atque centrum, seu proprium, & adæquatum bonum ipsius est sola veritas. Omnis autem potentia necessaria necessariò movetur ad suum bonum, ac centrum juxta solam prævalentem, ac efficaciorem inclinationem præviam ad illud. Ergo intellectus præventus rationibus dubitandi in utramque partem, necessariò adhæret illi parti, pro qua stat major apparentia veritatis, seu major, ac efficacior probatio.

ART. CX. Tertium fundamentum est. Quando pro utraque parte contradictionis proponuntur rationes invicem æquales, ad neutram potest determinari intellectus per imperium voluntatis. Ergò multò minus potest per idem imperium determinari ad eam partem, cui favet minor ratio, seu cujus est probabilitas minor. Patet consequentia. Quia cui est impossibile, quod minus est, seu ex se minus difficile est, non potest esse possibile, quod intra idem genus est plus, seu ex se difficilius est. Patet autem esse quid minus, atque ex se minus difficile flectere intellectum per imperium adversus motivi æqualis, quam adversus vim motivi superioris, ac efficacioris. Ergo si primum illud præstare non possit voluntas imperio suo, multò minùs hoc secundum præstare poterit. Antecedens probatur auctoritate, & ratione D. Thomæ, *quæst. 14. de verit. art. 1. corp. post initium. Sic igitur intellectus ex se est possibilis respectu partium contradictionis habet diversimodè. Quandoque enim non inclinatur magis ad unum, quam ad aliud, vel propter defectum motivorum, sicut in illis problematibus, de quibus rationes non habemus, vel propter apparentem æqualitatem eorum, quæ movent ad utramque partem, & ista est dubitantis dispositio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis. Quandoque verò intellectus inclinatur magis ad unum, quam ad alterum, sed tamen illud inclinans non sufficienter movet intellectum ad hoc, quod determinet ipsum ad unam partem totaliter, unde accipit quidem unam partem, tamen semper dubitat de opposita, & hæc est dispositio opinantis, qui accipit unam partem contradictionis informidine alterius.* Ergo ex sententia D. Thomæ impossibile est, ut quis opinetur aliquid determinatè sub motivis in utramque partem æqualibus, ergo est tam patenter impossibile, quam patenter impossibile est, ut qui est dispositus ad dubitandum, ex ipsa dispositione sit simul dispositus ad opinandum, si placeat opinari, id est, juxta partitionem fictam expressè à D. Thoma, ut qui subest motivis in utramque partem æqualibus, eo ipso subsit inæqualibus, eademque sint invicem æqualia, & inæqualia. Unde etiam fieret, quod non minus dissonum esset, ut ligatus per idipsum, quo ligatur, liberaretur à ligamine, & solveretur, ipsum que ligamen esset solutio ligaminis pro solo beneplacito ligati. Nempe dubitans comparatur ligato, & rationes dubitandi sunt ligamen, & similiter ratio opinandi est solutio. Audiatur Aristot. *lib. 3 Metaph. cap. 1. Inest autem investigare volentibus præ opere bene dubitare. Posterior enim investigatio priorum est solutio dubitatorum. Solvere enim non est ignorantis vinculum, sed mentis dubitatio: hoc de re demonstrat. Quatenus enim dubitat, eatenus simile quiddam ligatis patitur. Utroque namque modo impossibile est ad ulteriora pertransire.* Et ibi D. Thomas: *Sicut enim qui habet pedes ligatos non potest in anteriora procedere secundum viam corporalem; ita ille, qui dubitat quasi habens mentem ligatam, non potest in anteriora procedere secundum viam speculationis; & ideò sicut ille, qui vult solvere vinculum corporale, oportet, quod prius inspiciat vinculum: & modum ligationis, ita ille, qui vult solvere dubitationem, oportet, quod prius consideret omnes difficultates, & earum causas.* Impossibile igitur est, ut non superveniente ratione solutiva majori, quam quæ ligabat, suspendebatque mentem, ligamen dubitationis dissolvatur, & exoriatur opinio determinata in unam potiùs partem, quam in alteram.

ART. CXI. Ut iis duobus argumentis plenè satisfiat, simulque præoccupentur quædam aliæ similes circa idem ponderationes, expedit, ut nostram sententiam circa libertatem volùntatis quoad actus opinativos integrè ponamus ob oculos, præmonito tamen prius utrumque argumentum eadem ferè vi probare adversus etiam libertatem contradictionis, seu exercitii. Quia quoad primum non minus est de concepto

causæ necessariæ, ut moveatur, ac determinetur juxta inclinationem prævalentem, nec maneat suspensa ad versus ejus vim, quàm ut maneat suspensa nulla in alterutram partem admota inclinatione prævalenti. Quod secundum verò, ejusdem rationis videlicet, neutrum ex rationibus æqualibus juvare, ac promovere imperio posse, atque rationem majorem, ac prævalentem fœnare, & suspendere, eodem imperio minimè posse. Certè qui bilancem utrimque æquiponderatam in neutram partem manu trahere, atque inclinare posset, nec etiam tenere in medio, ac suspendere posset prægravante in alteram partem majori pondere. Sed jam rem ipsam absolutè consideremus.

Asserturlibertas specificationis quoad actus opinativos.

ART. CXII. Dicendum est liberum esse in utramlibet partem opinari, atque adeò convenire nobis libertatem specificationis, seu contrarietatis quoad actus opinativos, quandocumque motiva utrimque apparentia ad opinandum sunt heterogenea, seu diversæ rationis, & se habent tanquam excedens, & excessum, ita ut neutra ex parte excessus simpliciter sit evidens, atque omninò manifestus. Addo istas, seu limitationes, seu declarationes, alteram de heterogeneitate, seu dissimilitudine mutuâ motivorum, alteram de excessu alterius partis non evidenti, non manifesto, ac indubitato. Addo, inquam istas duas limitationes, non ea præcipuè de causa, quia sententiam utraque contentam censeo esse veram, sed potiùs quia neutrius ejusmodi extremorum comparationis discussio quidquam confert ad punctum principalis controversiæ de usu licito opinionis minus probabilis. Fieri namque minimè potest, ut ex opinionibus invicem contradicentibus altera sit magis, altera minus probabilis, si motiva opinandi utrimque sint similia, & æqualia; quandoquidem major, & minor probabilitas opinionis desumitur, & unicè dependet ex majoritate, & minoritate motivi. Similiter fieri non potest, ut opiniones invicem contradicentes, maneant ambæ probabiles apud eum, cui est evidens, & manifestum, ac indubitabile, alteram opinionum niti motivo absolutè, & simpliciter, omnibusque hinc, & inde consideratis majori. Quia ad probabilitatem opinionis requisitum in proœmio à nobis fuit, ut nitatur opinio fundamento, & absolutè, & comparativè magno, id est, fundamento, quod non solùm seorsim, & secundum se sit difficile solubile, & valide pertrahat ad assensum, sed quod comparatum etiam cum fundamento oppositæ partis retineat adhuc vim magnam pertrahendi ad assensum. Quando autem fundamentum unius partis contradictionis evidens, & manifestè, atque omninò indubitanter est majus, quam fundamentum oppositæ partis, eo ipso fundamentum istud minus evadit parvum sub ea comparatione, nec retinet amplius vim magnam pertrahendi intellectum ad assensum. Hac igitur de causâ do potius adversariis per modum suppositionis, quam asseram, & defendendum ex professo, suscipiam, nullam nobis inesse libertatem opinandi indifferenter in utramlibet partem, quando vel motiva utriusque sunt omninò similia, & æqualia, vel excessus motivi pro una parte est evidens, ac prorsus indubitatus. Similia porrò, & æqualia non sunt apud me duo prædicata realiter inter se distincta, aut ullo pacto separabilia, sed prorsus inseparabilia, & convertibilia mutuò, atque essentialiter idem, ut ostendi ratione efficaci, *lib. 1. curs. Theol quæst. 44. ad 7. art. 2. & 3.* eademque ratione, sed multò melius, & efficacius proposita, magisque comprehensa idem demonstrat ex professo D. Thom. *lib. 3. contra gen. cap. 97, & quæst unica, de anim. art. 7.* & pluribus ingeniosè confirmat magnum olim Scholæ meæ decus Pater Eusebius Truchses, *part. 3. Quodlib. 2. & in Miscel. Theorem. 6.* ubi & exhibet discursum D. Thomæ verbis ejusdem. Differunt autem ratione nostra quatenus similia, & dissimilia dicuntur relatè ad conceptus nostros, alterum confusivum, seu indivisim, atque indistinctè abstractivum, alterum discretivum, seu distinctè repræsentativum; æqualia verò, & inæqualia dicuntur relatè ad communem mensuram physicam.

ART. CXIII. Observandum præterea est, me non asserere, nec asserendum putare, sed rejiciendam potius libertatem ad opinandum utramlibet partem contradictionis in sensu composito judicii de majori probabilitate unius partis, quam oppositæ; ita ut quis judicet fundamenta unius partis esse majora, habere majorem verisimilitudinem, eandemq; partem reddere probabiliorem, quam oppositam; atque retento hoc judicio judicet nihilominus partem hanc oppositam esse absolutè veram, tametsi minus fundata sit, minusque verisimilis, & minus probabilis. Impossibile namque est, ut quod alicui videtur falsum, videatur nihilominus eidem similius vero, quam quod putat verum esse, sicut est impossibile, ut quis judicet esse similius albo, quod judicat esse nigrũ, quam quod judicat esse album. Nec enim minus repugnat putatum falsum simul putari similius vero, aut putatum nigrũ simul putari similius albo, quàm quod putatur verum, aut album esse, quàm repugnet falsum ipsum, ipsi verò, aut nigrum ipsum ipsi albo esse similius, quàm verum vero, & album albo. Ita nempè se habet putare ad putare in eodem respectu eorundem sicut esse ad esse sub eadem comparatione; & compossibilia, atq; incompossibilia in natura sunt pariter secundum suũ formalem conceptũ compossibilia, atq; incompossibilia in mente quoad partem judicativam, quæ sola determinat res intentionaliter ad esse potius, quàm ad non esse; & è converso. Unde quod apud nonnullos circumfertur nomine Aristotelis: *Multa falsa sunt probabiliora veris*, non est imprimis Aristotelicum sub his terminis, ac deindè est accipiendum de falsis in se, seu falsis reipsa tantum, non verò de falsis apud eum, seu ejus æstimatione, apud quem, seu cujus æstimatione probabiliora sunt. Quem sensum exprimit distinctè Aristoteles, *lib. 8. Top. cap. 4. paulo post princ. Nihil enim prohibet alicui videri, quæ non sunt, magis, quàm vera*, id est, verisimiliora reputari, non quæ falsa ab eodem reputantur, sed quæ tantùm falsa sunt. Hinc nulla est inconsequentia, sed maxima cohærentia in Patre Suar. *in 1. 2. disp. 10. sect. 1.* quatenus cum disertè statuisset libertatem quoad speciem actus, quando deest evidentia de objecto, ut retulimus *suprà*, *art. 105.* paucis interjectis subdit: *Mihi probabile est non posse moveri* (intellectum à voluntate) *nisi in illud, quod verò similius, & probabilius apparet.* Ex suppositione nimirum, quòd vero similius, & probabilius judicetur, seu appareat enunciativè. Alioquin enim diruere ista sua limitatione illam suam conclusionem in eodem contextu proximè positam, ut patet attentè considerantì, & perindè esset, atque si subdidisset: Mihi probabile est

meam hac ipsa de re conclusionem esse falsam. Eodem sensu loquuntur nonnulli alii dicentes non esse liberum opinari contra eam partem, quæ cuique videtur probabilior, id est, quæ ab unoquoque judicatur probabilior. Est enim usu receptum, ut dicatur; mihi videtur, pro, ego judico; hoc apparet mihi melius, pro, hoc judico melius, utque talia non dicantur ex vi solius apprehensionis simplicis, aut rationis dubitandi, qualiscumque ea sit, sive clarior, sive obscurior, sive fortior, sive debilior.

Art. CXIV. Procedit itaque conclusio nostra de libertate ad opinandum in utramlibet partem sub motivis invicem dissimilibus, & reipsa disparibus, neutrius tamen partis excessu existente omninò manifesto, ac prorsus indubitato, aut agnito, ac præjudicato ab ipso, qui adhuc est in actu primo proximo opinandi constitutus; atque in hoc sensu ita progredietur probatio, ut obiter confirmentur, ac corroborentur, quæ modo præsupposuimus omnia. Probatio autem est talis. Voluntas potest seipsam immediatè determinare per suam liberam electionem ad utrumlibet ex motivis invicem oppositis, & inter se inæqualibus, dummodò utrumvis excedat alterum secundum aliquid. Ergo eadem voluntas potest mediatè determinare intellectum per suum imperium ad utrumlibet ex motivis oppositis similiter, & inæqualibus. Antecedens multiplici auctoritate, & ratione stabilitum, ac demonstratum à nobis est, *lib. 3. Curs. Theol. tota quæst. 12.* eique suffragatur universalis Theologorum consensus cum D. Thom. *1. 2. quæst. 13. art. 6.* Favet itidem consequentiæ D. Thom. *1. 2. quæst. 17. art. 6. ad 1.* Præmissa enim libertate voluntatis ad inducendum assensum, vel dissensum, uti mox referam, subdit paritatem à nobis intentam, his verbis: *Ad primum ergo dicendum, quod ratio hoc modo imperat (*mediante voluntate*) sibi ipsi, sicut & voluntas movet (*immediatè*) seipsam, ut supra dictum est* & inde à nobis insinuatum est*) in quantum scilicet utraque potentia reflectitur supra suum actum, & ex uno in alium tendit.* Ratio paritatis, & simul ratio à priori antecedenti, & consequenti communis est. Primum, inclinatio voluntatis ad bonum non est minor, quàm inclinatio intellectus ad verum, cum bonum sit centrum voluntatis, sicut verum est centrum intellectus; ac proinde, quod inter motiva utriusque potentiæ disparia est majus, non minori vi trahit voluntatem ad amorem, quàm intellectum ad assensum. Deindè voluntas non minorem habet facultatem determinandi mediatè per suum imperium potentias sibi subordinatas, inter quas est intellectus, quàm determinandi seipsam formaliter, & immediatè per suam electionem, eadem utrobique præexistente proportionali dispositione in actu primo proximo. Quia subordinatio potentiæ necessariæ respectu potentiæ liberæ ad hoc est instituta, ut imperium potentiæ liberæ subeat vices electionis propriæ respectu potentiæ necessariæ, adeoque ut potentia necessaria determinetur per imperium potentiæ liberæ ad ea omnia, & sub ea omni dispositione proportionaliter, ad quæ & sub qua eadem potentia libera determinatur immediatè per electionem propriam, id est, homo libera sua electione inducit, & impedit cæteras suas operationes ad eum proportionaliter modum, & sub ea ad easdem operationes proportionali dispositione, quo, & sub qua per eandem suam liberam electionem prosequitur, & fugit, & prosequendo, ac fugiendo inducit, ac impedit res alias convenientes sibi, & disconvenientes; quarum utique eligendarum, ac rejiciendarum liberam facultatem perperam haberet, si non haberet facultatem æquè liberam inducendi, ac impediendi imperio suo suas illas alias operationes ob assimili ad easdem dispositione; cum non nisi mediantibus istis cæteras res electas, aut rejectas, inducere, seu impedire possit. Propositio dumtaxat motivorum eligendi, ac rejiciendi, affirmandi, ac negandi dissimilium, & quorum utrumlibet excedebeat tanquam excedens, & excessum respectu ejusdem est dispositio proportionaliter prorsus eadem ad actus, tum electionis, & rejectionis, tum affirmationis, ac negationis. Tale nempè est affirmare, & negare respectu intellectus, quale est velle, & nolle respectu voluntatis; & sicut se habent principia in eligibilibus, ita se habent principia in scibilibus, ut tradit sæpe D. Thomas ex Philosopho, & videri potest *1. 2. quæst. 13. art. 5. &* ac proindè qualis dispositio prævia, & quales fines, qui sunt motiva voluntatis, sufficiunt ad volendum pro libito, vel nolendum, talis prævia dispositio, & talia principia, quæ sunt motiva intellectus sufficiunt ad affirmandum pro libito, vel negandum. Fieri igitur minimè potest, ut voluntas sit, uti certissimè potest, determinare seipsam immediatè per electionem, & similiter non possit determinare intellectum immediatè per imperium ad utrumlibet pro libito ex actibus invicem oppositis sub motivis utrobique similiter oppositis inæqualibus, atque inter se disparibus modo jam præmonstrato.

Art. CXV. Agnoscit iterum luculenter D. Thomas rationem istam paritatis, & à priori circa intellectum, & voluntatem quoad flexibilitatem utrinque ac opposita ex vi motivorum inæqualium, & dissimilium invicem pugnantium, dum dicit, *quæst. 6. de malo, art. 11. ad 10. Dicendum quòd intellectus, & voluntas quodammodo est simile, & quodammodo dissimile. Dissimile quidem quoad exercitum actus. Nam intellectus movetur à voluntate ad agendum, voluntas autem non ab alia potentia, sed à seipsa. Sed ex parte objecti est utrobique similitudo. Sicut enim voluntas movetur ex necessitate ab objecto, quod est omnimodum bonum, non autem ab objecto, quod potest accipi secundum aliquam rationem, ut malum, ita etiam intellectus ex necessitate movetur à vero necessario, quod non potest, accipi ut falsum; non autem à vero contingenti, quod potest accipi ut falsum. Ibidem ad 15.* tangit rationem à priori ejus indifferentiæ in voluntate communem suo modo intellectui, juxta æquiparationem modo relatam. *Sic ergo,* ait, *ista causa, quæ facit voluntatem aliquid velle, non oportet quod ex necessitate hoc faciat, quia potest per ipsam voluntatem impedimentum præstari, vel removendo talem considerationem, quæ inducit eum ad volendum, vel considerando oppositum, scilicet quod hoc, quod proponitur ut bonum, secundum aliquid non est bonum,* Quæ secunda disjunctionis pars verificatur in concursu motivorum invicem oppositorum, quorum utrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens cum excessu, ac proinde utrumlibet secundum aliquid est bonum, utpotè continens in se, quatenus excreditur, privationem illius gradus bonitatis, per quem constituitur excessus motivi oppositi secundum aliquid. Id quod exponit optimè Cajetanus *1. 2. in indicata quæst. 13. art. 6. circa responsionem ad 3.* quam habet: *Nil prohibet, si aliqua duo æqualia proportionentur secundum unam considerationem, quin circa alterum*

conſideretur aliqua conditio, per quam emineat, & magis ſtatuatur in ipſum, quam in aliud, & eadem ratione. Subdit Cajetanus, *propoſito voluntatis aliquo eligibili emittentiori aliis non neceſſitatur voluntas ad eligendum illud, quia poteſt movere ad conſiderandum in altero aliquid aliud, quæ præſtet, & ſic illud eligere.* Cum igitur ex priori textu aſſeratur à D. Thoma ſimilitudo intellectus, & voluntatis ex parte objecti; id eſt, quoad motionem, ac determinationem provenientem ex objecto; atque ex duplici poſteriori teſtimonio conſtet, ad liberam, ac indifferentem electionem voluntatis inter oppoſita ſufficere exceſſum utriuſvis ſupra alterum ſecundum aliquid; concluditur planè, ex mente D. Thomæ ſufficere ſimilem exceſſum mutuum motivorum intellectus, ut hic pari cum libertate, ac indifferentia determinetur per imperium voluntatis ad utrumlibet illorum. Verum nil neceſſe eſt inducere mentem D. Thomæ, quando ea directè, ac immediatè nobis favet non ſolùm *in loco ſuperiùs indicato art. 6.* Sed etiam 1. 2. *in præallegata quæſt 17. art. 6. corp. Actus autem rationis actus eſt*, ait, *dum his, quæ apprehendit aſſentit. Si igitur fuerint talia apprehenſa, quibus natura liter intellectus aſſentiat, ſicut prima principia, aſſentitalium, vel diſſenſus non eſt in poteſtate noſtra, ſed in ordinatura, & ideo propriè loquendo, naturæ imperio ſubjacet. Sunt autem quædam apprehenſa, quæ non adeò connectunt intellectum, quin poſſit aſſentire, diſſentire, vel ſalum aſſenſum, vel diſſenſum ſuſpendere propter aliquam cauſam, & in talibus aſſenſus ipſe, vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit.* Vides in his expenſam jam ſuperius contrapoſitionem ſcibilium, & opinabilium cum aſſertione poteſtatis indifferentis circa opinabilia, quæ negatur circa demonſtrabilia, ac proindè poteſtatem hanc indifferentem aſſeri circa opinabilia non indirectam tantum, & per gyrum, ſed etiam directam, & per lineam rectam juxtà animadverſionem ſuperius præmiſſam. Vides poteſtatem eandem opinandi aſſeri ſub eodem individuo contextu verborum, & cum disjunctionis formula prorſus eadem, adeoque in eodem proculdubio ſenſu, tum ad aſſenſum, vel diſſenſum tùm ad utrumvis, vel ad utriuſvis ſuſpenſionem; hoc eſt in eamodum individuum, ac uniformem aſſeri libertatem, tùm exercitii, quæ eſt poteſtas indifferens ad actum, vel ſuſpenſionem actus, tùm ſpecificationis, quæ eſt poteſtas ad actum aliquem, vel ad oppoſitum actum, ut puta aſſenſum, vel diſſenſum. Indubitatum igitur cum ſit convenire nobis libertatem exercitii directè reſpectu cujuſvis opinativi; ſi adhuc nihilominus negas, aut etiam dubitas tantùm, exſententia D. Thomæ convenire itidem nobis libertatem directam ſpecificationis quod actus opinativos, exerces utique libertatem majorem, quàm quæ à me aſſeritur, & à te negatur, vel certè uteris libertate indirecta diſtrahendo intellectum, à conſideratione ſenſus legitimi, ac manifeſti verborum D. Thomæ, ad ratiunculas tuas.

Art. CXVI. Prætermittenda minimè eſt circa eundem textum Divi Thomæ ratio disjungendi poteſtatem ad aſſenſum, vel diſſenſum à poteſtate ad utrumvis eorum tantum, vel ad utriuſvis ſuſpenſionem; atque ulterior ratio utramque poteſtatem uniformiter aſſerendi, & ubique uniformiter ſubjiciendi imperio arbitrario, ac libero determinationem intellectus ad alterutrum ex extremis utriuſque ſecundi, quin ſimul adſit motivum ullum diſſentiendi; aut è converſo; & tunc habetur in poteſtate aſſenſus tantum, vel ſuſpenſio aſſenſus, aut diſſenſus tantum, vel ſuſpenſio diſſenſus. Contingit etiam adeſſe ſimul motivum aſſentiendi, & motivum diſſentiendi circa idem cum fallibilitate, & mutua aliqua diſſimilitudine utriuſque motivi; & tunc habetur in poteſtate aſſenſus, vel diſſenſus, necnon ſuſpenſio utriuſque. Ex gr. nunciat tibi famulus plerumque verax, nec nimis credulus imminere amico tuo præſens periculum vitæ, ni cito illi ſubvenias, uti potes cum aliquo, ſed cum minori periculo tuo; & nemo comparet, qui dicat oppoſitum, nec tibi occurrit ulla ratio in contrarium. Habes hucuſque in poteſtate aſſenſum, & ſuſpenſionem aſſenſus, non autem diſſenſum. Supervenit amicus tuus alius cætera ſimilis famulo, ſed non admodum bene affectus erga amicum aſſertum periclitantem, dicit ſe adfuiſſe in loco ſimul cum famulo tuo, & negat ullum amico illi imminere periculum, vel negat ſubvenire te poſſe abſquè majori periculo tuo. Habes jam in poteſtate aſſenſum, vel diſſenſum, tum periculi amico imminentis, tùm honeſtatis, ut illi ſubvenias, & habes ſimiliter in poteſtate ſuſpenſionem aſſenſus ſimul, & diſſenſus. Ratio igitur disjungendi poteſtatem ad aſſenſum, vel diſſenſum à poteſtate ad utrumvis, vel ad utriuſvis ſuſpenſionem eſt poſſibilitas occurſus motivorum utrovis ex his duobus modis.

Art. CXVII. Pergo ad alteram partem de uniformi aſſertione utriuſque ejuſmodi poteſtatis. Omnes incunctanter conveniunt cum D. Thoma quoad aſſerendam liberam poteſtatem ad aſſenſum, & ſuſpenſionem aſſenſus, (& ſic de diſſenſu, ejuſque ſuſpenſione) quando adeſt motivum fallibile aſſentiendi, nullumque ſimul adeſt ullius generis motivum ad diſſentiendum. Ratio autem indubitati omnium eatenus conſenſus non alia eſſe poteſt, quàm quia motivum fallibile eſt motivum biceps, habens perfectionem aliquam, ratione cujus gignit apparentem poſſibilitatem, & fundat ſpem aliquam aſſequendæ veritatis, ſi intellectus ſibi adhæreat, ac conformetur, & ſimul habens aliquam imperfectionem, ratione cujus gignit apparentem falſitatem, & fundat timorem incidendi in falſitatem ſub eadem conditione. Cum autem intellectus æquè propendeat in veritatem, & abhorreat à falſitate, hæreat neceſſe eſt, quantum eſt de ſe ſub tali motivo, ſiquidem eſt potentia de ſe neceſſaria, & nil adeſt, quod neceſſitet, ſeu cum neceſſitate determinet; eademque ratione neceſſe eſt, ut idem intellectus ſub eodem motivo ſit determinabilis per imperium voluntatis, tùm ad aſſenſum, tùm ad ſuſpenſionem aſſenſus, prout magis libuerit, quandoquidem intellectus eſt potentia ſubordinata voluntati, atque per ejuſmodi motivum eſt ſufficienter diſpoſita ad utrumlibet eorum extremorum. Accedat jam motivo illi fallibi aſſentiendi motivum aliud itidem fallibile diſſentiendi cum ancipiti exceſſu mutuo alterius ſupra alterum motivum. Dico adeſſe jam eadem prorſus ratione poteſtatem indifferentem ad aſſenſum, & diſſenſum, & ad utriuſque ſuſpenſionem, quanta prius aderat ad aſſenſum ſolum, & ad ſuſpenſionem aſſenſus; Quia ex vi novi apparet tanta plus minus poſſibilitas, & ſpes attingendæ veritatis per diſſenſum, quanta prius apparebat poſſibilitas, & timor incidendi in falſitatem per aſſenſum. Fieri igitur non poteſt, ut ratione hujus periculi, & timoris ſuſpenſio aſſenſus comparati cū aſſenſu ipſo, ſubeſſet libero imperio voluntatis pro priori eventu motivi fallibilis ſolitarii; & non ſimiliter ſubſit imperio libero actus diſſentiendi com-

tus cum actu assentiendi ratione illius possibilitatis, & spei pro posteriori eventu concursus motivorum invicem oppositorum cum ancipiti excessu mutuo. Eadem igitur ratione, qua apud omnes est indubitata libertas exercitii, admitti quoque ab omnibus debet libertas specificationis quoad actus opinativos, suppositis proportionaliter supponendis, uti perspici clarè potest in exemplo nuper proposito *art.* 116. Optimo proindè consilio D. Thomas eadem individua, ac uniformi assertione complexus est libertatem ad assensum, & dissensum, necnon ad utrumvis eorum, & ad utriusvis, necnon utriusque suspensionem sub motivo, seu motivis non convincentibus intellectum.

Ulterior probatio libertatis opinandi ex libertate ad credendum Deo, necnon ad judicandum de proximo.

Art. CXVIII. Subjungo superiori discursui duplex argumentum convincens, nisi fallor, à fortiori. Primum sumitur ex libertate respectu fidei divinæ. Respectu actus fidei, quo credimus Deo, datur libertas specificationis, atque intellectus potest determinari imperio voluntatis, ut rejectis argumentis, & motivo fidei divinæ sibi sufficienter propositis assentiatur motivis hæresum, & errorum. Ergò potest similiter determinari intellectus imperio voluntatis, ut assentiatur motivo minoris reipsa probabilitatis præ motivo probabilitatis reipsa majoris, ac proinde datur libertas specificationis ad opinandum in utramlibet partem sub motivis fallibilibus invicem disparibus disparitate exposita prius. Consequentia tenet à fortiori. Quia nullius opinionis probabilis motivum potest superare tanto cum excessu motivum cujusquam alterius opinionis verè probabilis apud ipsum opinantem, quanto cum excessu superant argumenta, & motivum fidei Catholicæ, rationes omnes, & motiva hæresum, errorumque oppositorum, ut est in confesso apud omnes Catholicos, & apparet clarè ex iis, quæ diximus *lib. 6. Curs. Theolog. quæst.* 18. Antecedentis veritatem ostendi peculiari fundamento *in eodem libro quæst.* 27. Addo nunc suffragium D. Thomæ, & communem consensum Theologorum D. Thomas 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 4. dicit sic. *Assentit autem intellectus alicui duplicitèr. Uno modo, quia ad hoc movetur ab ipso objecto, quod est per seipsum cognitum, sicut patet in principiis primis, quorum est intellectus; vel est per aliud cognitum, sicut patet de conclusionibus, quorum est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntariè declinans in unam partem magis, quàm in aliam. Et siquidem hoc sit cum dubitatione, & formidine alterius partis, erit opinio. Si autem sit cum certitudine absque tali formidine, erit fides.* Ubi manifestè attribuitur liberæ electioni voluntatis non solùm, ut intellectus proposito motivo fidei declinet, vel non declinet ad actum fidei, sed etiam quod ad eum actum declinet potiùs, quàm ad actum oppositum, idque traditur esse commune actui opinionis, prout à nobis modo intenditur. Quod autem Divus Thomas hic non agit de libertate indirecta tantum, quatenus voluntas potest divertere intellectum à consideratione argumentorum, & motivi fidei, eundemque applicare ad considerandà seorsim motiva errorum, & sic demum inducere in actum discredendi, & errandi, patet ex contrapositione necessitatis respectu scibilium, quam immediatè præmittit, cum certum sit posse intellectum indirectè determinari ad actum etiam demonstrationis contrarium, si abstrahatur à consideratione demonstrationum, & applicetur ad solam contrariorum sophismatum, vel testimoniorum considerationem. Loquitur ergo D. Thom. de libertate directa ad credendum, & discredendum, dum intellectus actualiter considerat rationes, & motivum credendi, estque proximè dispositus ad credendum, si accedat pium voluntatis imperium per liberam electionem ejus partis, præ oppositæ. Idem habet *quæst.* 2. *art.* 1. *ad* 3. *Intellectus credentis*, ait, *determinatur ad unum non per rationem, sed per voluntatem, & ideò assensus hic accipitur pro actu intellectus, secundùm quod à voluntate determinatur ad unum.* Præterea D. Thomam in his quæstionibus de fide agere de libertate ad ipsam non indirecta, ac remota, sed de directa, ac proxima, dum actualiter considerata motivum proximè sufficiens ad credendum, manifestat inibi quam clarissimè S. Doctor *quæst.* 1. *art.* ubi cum *in corp.* præmisisset. *Ipsum autem credere actus intellectus assentientis veritati divinæ ex imperio voluntatis à Deo motæ per gratiam.* Deinde *ad* 2. libdit expositionem istam. *Dicendum quod in scientia duo possunt considerari, scilicet ipse assensus scientis ad rem scitam, & consideratio rei scitæ. Assensus autem scientiæ non subjicitur libero arbitrio, quia sciens cogitur ad assentiendum per efficaciam demonstrationis; & ideò assensus scientiæ non est meritorius, sed consideratio actualis rei scitæ subjacet libero arbitrio. Est enim in potestate hominis considerare, vel non considerare; & ideò consideratio scientiæ potest esse meritoria, si referatur ad finem charitatis, id est ad honorem Dei, vel utilitatem proximi. Sed in fide utrumque subjacet libero arbitrio, & ideò quantum ad utrumque actus fidei potest esse meritorius.* Qui post hæc omnia per suffossos interpretationum cuniculos molitur D. Thomam, aut nobis subtrahere, aut oppositam trahere sententiam, non is syncerè illum reveretur, sed genuflexus colaphizat. Certè Cajetanus accuratus interpres, & fides sectæ Angelicæ Præceptoris, usque adeò non diffiretur libertatem specificationis quoad actus fidei, & opinativos, ut plus etiam illi indulgeat, quàm par est, ut perspici potest *ex* 1. 2. *q.* 65. *ad art.* 4. & Mag. S. Thomæ pugil. acer controversiarum Thomisticarum eam libertatem quoad actum fidei ita tradit, ut supponere potius tanquam indubitatam, quàm probare vel videatur 2. 2. *disp.* 3. *art.* 1. Et P. Lussius Turrian. *disput.* 29. *dub.* 1. eandem dicit esse communem sententiam, & sibi certam, & expressè docet à D. Thoma.

Art. CXIX. Quoad communem auctorum consensum prolixitatis vitandæ gratia, exhibeo testem fide dignum P. Suar. *de virt. Theolog. tr.* 1. *disp.* 5. *sect.* 6. *num.* 3. ubi sic habet: *Nihil ominus communis sententia est, ad credendum præsertim fide divinâ, & infusa, necessarium esse actum voluntatis, quo determinet intellectum ad credendum.* Atque relatis nostræ auctoribus, subdit: *Et est vera, & certa sententia, quam tribus propositionibus breviter declaro, & confirmo. Dico ergo primo actum fidei esse liberum, non solùm quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem.* Quam conclusionem probat efficaciter ex Sacris litteris, & Conciliis, & ex communi PP. consensu, ac demum confirmat, quia infidelitas meretur

pœnam

præmiam, & præmium fides, quæ duo sunt certa ex fide, ex qua itidem certum est, nec meritum, nec demeritum absque libertate, & indifferentia dari posse. Neque verò movere quemquam debet, quod cum P. Suarez in conclusione distinctè posuerit libertatem exercitii, & libertatem specificationis, deindè in probationibus indistinctè loquatur de utraque. Id enim facit jure optimo propter rationem à priori uniformitatis quoad utramque libertatem cæteris paribus, quæ paulò prius expensa à nobis fuit *art. 116. & art. 117.* Præterea licet circa res alias aliquando contingat suspendi assensum, quin subinducatur dissensus circa idem, aut assensus circa oppositum; in negotio tamen Religionis, & propositione fidei catholicæ id non contingit, & censeo ne quidem contingere ullo pacto posse. Quia quicunque resistunt fidei catholicæ, nec volunt eam sibi sufficienter propositam amplecti, id faciunt propter contrarium ad errores, quibus sunt innutriti, adhæsionem, nec fieri potest, ut quisquam rationis compos eligat nullius sui ultimi finis realitati sibi sufficienter propositæ assentiri, quia ea ipsa electio necessario præsupponeret intentionem efficacem ultimi finis quasi in genere juxtà dicta cum D. Thoma *lib. 1. part. Theol. quæst. 1.* Atque hæc intentio, proposito hoc, & hoc ultimo fine in specie, quam veri ultimi finis propositionem continet in se propositio fidei catholicæ, necessariò inducit electionem alterutrius e illis, in quo figat assensum, & quem præfigat vitæ suæ, sicut quælibet intentio finis cujusvis particularis indicit necessario electionem alicujus ex mediis propositis in ordine ad illum, nec nisi per electionem unius reliquorum electionem suspendere potest. Sed de hoc alibi fusius. Sufficit nunc pro re nostra Augustinus exprimens ejusmodi libertatem, inter infidelitatem, & fidem *Epist. 49. quæst. 2. paulò ante finem.* *Multi in eius* (Christi) *corporali præsentia fuerunt, qui in eum, nec suscitatis abjecto mortuis, credere voluerunt, qualamnunc etiam multos videmus, cum tanta manifestatione dicto compleantur præconia Prophetarum, nolle adhuc credere, & malle humana astutia resistere, quàm claræ, atque perspicuæ, tamque sublimi, & sublimiter diffamatæ divinæ credere auctoritati.* Ubi humana astutia resistere, nil est aliud, quam contradicendo fidei, sufficienter utique propositæ cum facultate proxima illi assentiendi, humanis potius rationibus adhærere, ac assentiri. Quæcumque igitur probant libertatem credendi Deo, æqualiter, ac indivisim probant libertatem contradictionis, & contrarietatis, idque jure optimo supposuit P. Suarez, uti etiam de D. Thoma dictum est superius. Libertatem, inquam, credendi, quia testimonia omnia sacra, quæ habentur de hac re plurima, & clarissima, loquuntur de credendo expresè, deque ipso actu credendi, & non tantum de libertate ad audiendum, legendum, considerandum ea, per quæ deveniri potest ad actum credendi. Est autem violenta, & valdè periculosa alienatio verborum Sacræ Scripturæ, Conciliorum, & SS. PP. dum quæ dicuntur de aliquo actu cum expressione ejus, transferuntur ad ea quæ sunt mediata, ac remota respectu ejusdem actus. Hoc enim pacto vix quidquam remaneret certum, ac fixum in Sacra Doctrina. Nemo profectò dixerit, absolutè, & sine addito digestionem cibi, respirationem, pulsum venæ esse liberam nobis, & subesse imperio voluntatis; & tamen subsunt illi mediatè, quia liberè sumimus cibum, & sumus physicè liberè, ut nosmetipsos occidamus.

ART. CXX. Adminiculatur libertati fidei divinæ libertas fidei humanæ, & consensu Doctorum circa illam consensus hominum circa istam, & utrimque accrescit auctoritas sententiæ nostræ. Videtur enim verò hunc esse innatum hominibus sensum, se esse invicem liberos, ut utrumlibet dicentium opposita accommodent fidem pro libito. Argumento imprimis est, utrumque ex volentibus persuadere opposita, præcipuo conatu in hoc incumbete, ut concilient sibi benevolentiam auditorum, quam patet ad hoc quæri, ut imperium voluntatis determinet intellectum ad præstandam fidem huic potius parti, quàm oppositæ. Et quidem apud Rhetores Aristotele priores ea, fuit præcipua, ac ferè unica solicitudo, præceptionumque materia, ut testatur Aristoteles ipse, multumque detestatur *lib. 1. Rhet. cap. 1. post initium*, & claudit detestationem dicens. *Non enim oportet in iram, aut invidiam, aut misericordiam impellendo, à recto judicem flectere, ne similes ei simus, qui eam, qua usurus est, regulam prius inflectit*: Nil autem id noceret, si non esset penes voluntatem, ut posset impellere intellectum in eam potissimum partem, in quam ipsa esset præinclinata. Retinuit nihilominus Aristoteles quamquam modificatam eam industriam captandi benevolentiam pro obtinenda victoria in assensu judicis, dum dixit *cap. 2 proximè sequenti. Harum igitur, quæ ratione parantur, persuasionum tria sunt genera. Nam alia sunt in moribus eius, qui dicit; alia in auditore modo quodam afficiendo: alia in ratione ipsa, cum demonstremus, aut demonstrare videamur.* Hæc autem secunda ars judicis modo quodam afficiendi, si ad hoc tantum valere posset, ut applicaret ad considerandas rationes adversarii, non nisi apud pravum, & iniquum judicem habere locum posset, & tamen traditur exercenda in omni judicio, atque in familiaribus quoque persuasionibus idem ab omnibus præstatur communiter, tametsi agatur cum homine summæ probitatis, & existimato inflexibili, quominus æquè attendat ad rationes utriusque partis. Addit mihi Aristoteles ex tribus propositis generibus extremum utrumque, & mores, & rationes dicentis augere probationem, adeoque conferre ex parte objecti ad obtinendum assensum auditoris. Quod cum verificari minimè possit de medio genere excitationis affectus, superest, ut hic conferat ad idem ex parte principii determinando intellectum per imperium ad eam partem, in quam prævaluerit affectus, licet non prævaleat ratio. *Propter seipsos autem auditores credunt*, inquit Aristoteles, *cum oratione in affectum impelluntur. Non enim similiter judicium reddimus, cum dolemus, & cum lætamur, & cum diligimus, & cum odimus*; nempè tametsi de cætero rationes judicandi ealdem æquè bene possideamus. Deinde accidit frequenter eodem idem referente, duobus disparitèr affectis, alterum dicere, ego nolo credere quidquam, & puto esse falsissimum, alterum verò, ego omninò volo credere, & puto esse verissimum; usurpaturque vulgo volo, & nolo in credendo, & discredendo, perindè atq; in aliis operationibus certò subordinatis imperio voluntatis, & contradictoriè, & contrariè. Contingit demum similiter, ut multa alia prætermittam, duobus uni, eidemque narrantibus opposita, alterum ab illo repelli, alteri fidem præstari, atq; eum, qui repulsus fuit, conqueri de injuria sibi irrogata dicendo; noluit iste mihi credere provectiori, clariori, majorisque probitatis, & voluit potius adhærere humuncioni inferioris, quoad omnia conditionis: O, quantum potest malus, vel bonus affectus, &c. Videtur planè neminem his, aliisque

ejusmodi permultis in rem nostram exemplis resistere, & circa ea cavillari, nisi proteriter posse, & exercendo (ut hoc iterum exprobrem) ad tuendum positum, eam libertatem, quàm dari negat, aut etiam majorem. Quod ipsum jure optimo dixero circa testimonium S. P. N. Ignac. *in aurea epist. de virt. obed.* §. 9. ubi clarissimè suffragatur assertæ à nobis libertati quoad fidem divinam, & humanam, omnemque opinionem juxta planum, spontaneum, ac proinde legitimum sensum verborum ejus, quæ talia sunt. *Quæ vis animi* (intelligentia) *rametsi non ea, qua voluntas pollet, libertate prædita sit, atque ipsa natura fertur ejus assensus in id, quod sibi veri speciem præbet. tamen multis in rebus, in quibus videlicet cognitæ veritatis evidentia vim illi non infert, potest voluntatis pondere in hanc partem potius, quàm in illam inclinari*: Cum multis aliis infertus, & superiùs eodem efficacitèr conferentibus.

Art. CXXI. Alterum argumentum convincens quasi à fortiori sumitur ex libertate benè, & malè judicandi de proximò. Quæ præcipiuntur nobis, subsunt utique libertati nostræ. Quod est principium celebre Augustini, persæpè ab eo repetitum adversus Manichæos. Præcipitur autem nobis, non solùm ut suspendamus judicium, sed etiam, ut siquidem judicare, velimus, interpretemur in meliorem partem, quando occurrit dubium de bona, aut mala operatione, ac præsertim intentione proximi, ut apparet ex illo Christi Domini *Matth.* 7. 1. *Nolite judicare, ne judicetur de vobis. In quo enim judicio judicavertis, judicabitur de vobis, & qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Quæ sic legit, & exponit Aug. ultim. *lib. 2. de sermone Domini in Monte*: *Hoc loco nil aliud nobis præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.* Et sanè, si ita liberùm nobis esset judicare, vel non judicare de proximo in dubiis, ut non etiam esset liberum judicare benè, vel malè, sinistrè, vel benignè, pro, vel contra, perperam diceretur, *quo judicio, qua mensura.* In his enim verbis clarè supponitur in nostra esse potestate, non solum judicare, & non judicare, metiri, & non metiri, sed etiam sic, vel sic, & metiri, & judicare; itaut habeatur in potestate duplex, & mensura, & judicium. Quare in priori verbo: *Nolite judicare*, intelligitur cum Augustino, in deteriorem partem. Nec enim prohibemur judicare in meliorem partem. Ergo in dubiis, & opinabilibus non solum sumus liberi libertate contradictionis, sed etiam contrarietatis, seu & exercitii, & specificationis. Videri potest in eandem rem idem Augustinus in expositione quarumdam propositionum *ep.* ad Rom. c. 79. ad illud: *Tu quis es, qui judicas?* Quod si liceret istud præceptum, *nolite, judicare*, retrotrahere, ac restringere ad solam considerationem rationum pro, & contra proximum, atque dicere præmissa de facto consideratione rationum hinc, vel inde, vel utrimque pugnantium, nullam jam amplius nobis superesse libertatem, nec vigere adhuc specialem obligationem præcepti quoad actum ipsum judicandi, qui in eo exprimitur, liceret utique retrotrahere similiter hæc præcepta: *non occides, non concupisces*, & sic de aliis, ad motiva, & circumstantias inducentes proximam possibilitatem occidendi, fornicandi, &c. atque dicere posita ea possibilitate proxima nullam jam superesse libertatem, & obligationem quoad actum ipsum occidendi, fornicandi, &c. qui exprimitur in præceptis. Quod tamen quale sit, nemo non videt. Si autem dicas, adesse rationem disparis intelligentiæ ex parte materiæ, dictum id erit ex præjudicio tuo absque ullo prætensæ differentiæ vestigio in textu sacro, & accommodabis Evangelium cerebro tuo, perfas, nefas, non verò Evangelio, uti par est, cerebrum tuum nulla clara, & coactiva ratione præmunitum; imò nec ulla per se satis idonea, ut apparet ex dictis, ac dicendis.

Art. CXXII. Longè aliter procedit hac in re D. Thom. 2. 2. *quæst.* 60 *art.* 3, & 4. Ubi agit de judicio ex suspicione, & de dubiorum interpretatione circa proximum, atque inducto præjudicato apud Matthæum testimonio, & hoc alio ad Rom. 14. *Qui non manducat, manducantem non judicet*, agnoscit quoque libertatem, & peccatum in actu ipso judicandi, & non in solis præambulis considerationibus. Expedit legere, & considerare totos illos articulos dicos, ex quibus ego hæc ad specimen excerpo. Dicit itaque *art.* 3. *corp. Alio modo provenit* (judicare ex levibus indiciis.) *Ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad alterum. Cum enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, aut irascitur, vel invidet ei, ex levibus signis opinatur mala de ipso. Quia unusquisque faciliter credit, quod appetit.* Et paulò post *Secundus gradus est, cum aliquis pro vero malitiam alterius æstimat ex levibus judiciis. Et hoc fit de aliquo gravi est peccatum mortale. Ad* 2. *ex hoc ipso, quod aliquis malam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & ideò injuriatur ei.* In *art.* 3. *corp.* repetit postremam istam periodum. Et addit: *Et ideò ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus eum, ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est.* Deinde *in respons. ad* 1. subdit auream, & ab omnibus recipiam merito rationem à priori: *Melius est, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo homine bono. Quia tuc hoc fit injuria alicui, non autem ex primo.* Ac demum *ad* 3. *Aliquo modo interpretamur aliquid in bonum, vel malum, diffiniendo, sive determinando: & sic in rerum judicio debet aliquis niti ad hoc, ut interpretetur unumquodque secundum quod est; in judicio autem personarum, ut interpretetur in melius, sicut dictum est.* Prævalet ergo utrobique imperium voluntatis, ad quam solam directè pertinet ratio debiti; nec motivum prævalens alligat intellectum, absque evidentia, ad unam determinatè partem cum inflexibilitate ad oppositam in actu ipso judicandi. Absque evidentia, inquam, cum eodem S. Doctore dicente paulò prius *ad* 1. *Ad hoc potius attendere debemus in tali judicio, quod hominem judicemus bonum, nisi manifesta ratio in contrarium appareat.* Sola ergo manifesta ratio pro una parte ita alligat intellectum, ut non possit, nec debeat voluntas niti illum inflectere ad partem oppositam. Dixi, hoc argumentum convincere quasi à fortiori. Quia judicium temerarium contra proximum, quod prohibetur præcepto à nobis ponderatis, niti tur levibus indiciis, adeoque concipitur adversus motivum prævalens quoad intellectum secundum se.

Exponitur, an, & quando elidant se mutuò, vel non mutuò motiva opinandi invicem opposita.

Art. CXXIII. Exasserta opinandi libertate, & ex præmissis à nobis expositione

expositione ejus apparet satis, motiva invicem opposita, simulque invicem dissimilia, quorum utrumlibet comparatur cum altero tanquam excedens, & excessum absque evidentia excessus simpliciter pro alterutra parte, non elidere se invicem, neque mutuò, neque non mutuò. Quia elidi unum motivum per aliud nil est aliud, quàm motivum, quod elidi tur, ita enervari, ac exinaniri, & quasi annihilari, ut omnem prorsus amittat vim proximam permovendi, ac determinandi intellectum, perindè omninò, ac si non adesset, seu non proponeretur intellectui. Patet autem neutrum ex motivis invicem oppositis, quorum utrumlibet potest movere in actu secundo, atque determinare intellectum accedente imperio voluntatis, ita enervari, ac exinaniri per alterum. Cum ergò constiterit intellectum moveri, ac determinari posse per utrumlibet ex ejusmodi motivis; constat utrumque neutrum ex iisdem motivis elidi per alterum. Expedit nihilominus id plusculum exponere, & confirmare ad repellendum, & retorquendum conatum adversariorum in contrarium. Dico igitur consequenter ad ea, quæ præmisi præcedenti discursui de libertate opinandi, probationes, & argumenta partium invicem adversantium elidere se invicem, si sint omninò similia, ejusdemque prorsùs rationis; elidere verò se mutuò, si contingat ea simul esse omninò æqualia inter se, sin minùs non mutuò; si vero probationes, & argumenta sint invicem dissimilia, & diversæ hinc, & indè rationis, vel adæquatè, vel saltem inadæquatè, nunquam se elidere mutuo, sed neque non mutuo, nisi excessus simpliciter ex una parte sit omninò manifestus, ac indubitatus. Distinctionem istam motivorum similium, & dissimilium, & excessus ex una parte certi, ac incerti nullibi satis advertunt adversarii, & multò minùs utilitatem ejus, ac momentum agnoscunt pro præsenti controversia; tametsi & distinctionem adhibuerint claré, & ejus utilitatem suaserim sufficienter in quæstione mea. Indè effectum est, ut iidem adversarii nostri arripuerint ineptè pro toto genere qualiumcunque probationum, & argumentorum, quæ ità convincunt elisionem concessam in priori parte nostræ conclusionis, ut simul repellant elisionem negatam in posteriori parte ejusdem conclusionis. Id quod apparebit haud obscurè; si discutiatur praxis tribunalium, qua maximè nituntur P. Mercorus *in Resp. part. 2. ab art. 16.* aliique nonnulli nobis contradicentes; nempè in tribunalibus forensibus probationes utrimque æquales haberi pro nullis, seu elidi mutuò; si verò sint inæquales, elidi debiliorem, & sententiam nonnisi pro potiori ferri posse: Unumquemque autem esse sibi judicem in negotio salutis animæ suæ inter honestum, & inhonestum, & inter contrarias circa utrumque opiniones, ac proinde debere ferre sententiam definitivam cujusque controversiæ moralis ad instar judicii forensis.

Art. CXXIV. Amplector ego libenter istam inter utrumque judicium internum, & externum, politicum, & monasticum analogiam. Et dico eam nobis plurimùm adfavere. Ut hoc pateat, subjicienda est oculis origo, & regula præallegatæ tribunalium praxis; id est juris ea de re dispositio. Noti imprimis juris est, probationes ejusdem omninò hinc, & indè rationis, atque inter se prorsus æquales pro nihilo reputari, nullamque, in vim illarum, sententiam proferri posse, Constat hoc luculenter ex *toto tit. de probationibus lib. 2. Decretal.* Ubique enim exigitur aliqualis ex altera parte disparitas, ac inæqualitas, ut sententia ferri possit. Et glossa *ibidem cap. Licet causam*, ad illud; *uti possidetis*, dicit sic: *Vbi nullus ostendit titulum, vel uterque, & probationes sunt omninò æquales, nec apparet, quis ad judicium provocavit, sorte dirimatur.* Neque verò minus certum est in eodem casu probationum utrimque similium, ejusdemque rationis, seu, ut vulgò dicitur, generis, si altera earum sit major, ac efficacior, eo ipso exinaniri, seu elidi minorem probationem, atque sententiam debere ferri majori, ac efficaciori probationi conformem. Traditur hoc clarè, & repetitur sæpissimè in eodem titulo de probationibus. Do pauca hæc *ex cap. Cum causam*: *Mandamus*, inquit Gregorius, *quatenus secundum divisiones, quæ per libros antiquos, vel alio modo melius prolabuntur, necnon & testes, famam, & quæcunque alia adminicula, in negotio procedatis.* Ubi eadem omnia pro utraque parte discutiuntur, & sententia addicitur meliori probationi. Benè igitur habet prior pars nostræ conclusionis de elisione tum mutua, tum non mutua probationum invicem similium. Jam si probationes sint invicem dissimiles, diversæque rationis, vel ex toto, vel ex parte, nunquam eliduntur, sed semper proceditur ad sententiam, atque pro ea ferenda spectatur saltem plerumque, motus animi existens in judice. Colligitur *ex 4. quæst. 2. & 3. cap. Si testes.* Ubi post medium habentur hæc verba *ex l. 3. ff. de testibus. Sæpè sine publicis monumentis, cujusque rei veritas deprehenditur, aliàs numerus testium, aliàs dignitas, & auctoritas, aliàs veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Non ergò ad unam probationis speciem, cognitionem statim judex alligare debet; sed ex sententia animi sui existimare, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur.* Hinc spontè apparet, inductis dissimilibus diversarum invicem rationum probationibus deveniri ad decisionem, ac proindè nunquam dari elisionem mutuam ejusmodi probationum. Nempè data elisione mutua probationum suspenditur necessariò judicium, perindè, ac si nulla pro alterutra parte producta fuisset probatio. Verum attentiùs consideranti apparet indidem ulteriùs, accidere in ejusmodi dissimilaribus probationibus; ut neutra probatio elidatur per alteram; sed utraque simultaneè vigeat, & judex juxtà utramlibet concipere sententiam possit pro varia animi sui dispositione prævia. Etenim si hoc non admittatur, non video, quem satis idoneum sensum habere possint verba illa: *Sed ex sententia animi sui existimare*, debet judex, *quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur.* Quibus congruunt hæc alia sub initium ejusdem Canonis; *Confirmabitque judex motum animi sui ex argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora, & vero proximiora esse compererit.* Inquiro, quod & quale momentum adjicere possit judex ex sententia animi sui, ut existimet, quid credat, vel rejiciat, seu opinetur non satis probatum? & quem animi sui motum confirmare idem valeat ex aptioribus rei, & verò proximioribus? si altera pars supponitur jam elisa, aut necessariò elidenda per solam vim, & robur partis alterius secundùm se præcisè consideratæ, & ex se præcisè victricis, atque intellectui dominantis, qualiscumque demum præexistat iis judice motus animi, atque sententia, vel etiam subsequatur, aut interjiciatur. Ne igitur perperam utriusque juris directione, ac mandato dicatur instrui eatenus judex, dicendum potius est, neutram partem probationum elidi per alteram in casu, & ambas in conspectu mutuo vigere simul, atque pro obtinenda victoria dependere ex prævia animi dispositio-

ne in judice, non solùm quoad prolationem verborum, sed etiam ut exprimitur in textu, quoad actum credendi, aut rejiciendi, seu opinandi parum probatum. Benè igitur habet secunda quoque pars nostræ conclusionis de motivis invicem oppositis, ac dissimilibus non elidentibus, seu interimentibus se mutuò, & plerumque saltem, neque non mutuò. Nota, ut occludatur aditus abusui prædictorum textuum, & nostræ circà eos ponderationis, illicitum nihilominus semper esse respectu judicis, ut ferat sententiam, seu in materia civili, seu in criminali adversus propriam opinionem, aut etiam adversus eam, quam judicat probabiliorem, utcumque, & quantumcumque probabilis sit, & credatur esse opposita opinio, idque sive circa factum, sive circà jus. Multò verò minùs ei licet, ut ferat sententiam in alterutram partem, dum dubitat, & quoad id, de quo dubitat; nec non dum judicat æqualia esse jura, aut jurium, & facti rationes, ac probationes pro utraque parte. Tametsi enim aliqui auctores, iique non admodum pauci variis modis laxent habenas judicibus quoad hoc punctum, ego illis usque adeò eatenus dissentio, ut si quid subsidii accedere possit alicui ejusmodi laxitati ex iis, quæ vel hic præmisi, vel alibi dixi, illa eatenùs indicta velim, ac reprobem. Verum hoc istic obiter ad cautelam. Vide P. Anton. Perez *tract. de just. disp.* 4.

Art. CXXV. Confirmari illud ipsum, quod dicebam ex professo, dilucidius potest auctoritate D. August. *lib. de princ. Rhet. cap.* 8. Ubi agit de controversiis, quæ non propriè, sed impropriè tantùm controversiæ dicuntur, quatenus non sunt in utramlibet partem opinabiles, sed vel in neutram, vel in alteram tantùm partem, propterea que propriè dicuntur plegmata aloga, hoc est propositiones irrationabiles, seu inopinabiles, utpote de quibus non ita ratiocinari in utramlibet partem possibile est, ut utraque pars suasibilis sit, reddaturque opinabilis. Istiusmodi porrò controversias non controvertibiles, seu plegmata aloga, & propositiones, & quæstiones irrationabiles, dicit quatuor omninò speciebus circuncludi. Prima species est, cum ob defectum circunstantiæ, nempe causæ, personæ, loci, aut alicujus alius ejusmodi, in neutram partem moveri quidquam potest, & de hac specie pronunciat sic August. *Hoc autem genus asystati* (in consistentis) *in scholasticam materiam non potest cadere, idcirco quia esse non poterit ullum thema deficiente circumstantia.* Secunda species est, cum suspendit intellectum probationum hinc, & inde productarum omnimoda similitudo, & æqualitas. Istam speciem definit, & subjecto exemplo declarat August. valdè appositè ad rem nostram his verbis: *Alter est modus asystati, quem cata insotita appellant; Nos tamen, si nomen Latinum dare non possumus, tamen vim intelligere debemus. Nam cum eadem utrumque dicuntur, & nulla re, ne parva quidem discernuntur, tamen hujus plegma, propter æqualitatem utriusque partis, statum implicat. Vt vicini adolescentuli, qui speciosas uxores habebant, noctu alter alterum obvium habuerunt, accusant invicem adulterii. Nam quidquid altera pars dixerit, hoc altera dicat necesse est. Verisimile est te adulterium voluisse committere, quia adolescens es. Te quoque verisimile est, voluisse, quia adolescens es. Verisimile est, quia speciosam uxorem habeo. Facultatem tibi vicinitas præbuit. Et tibi eadem vicinitas præbuit. Et tibi eadem vicinitas præbuit facultatem. Cur nocte in me? Cur tu autem in me incidisti? Nil est, quod distinguatur, & idcirco uter eorum, sive accusat alterum, se criminatur; sive se purgat, defendit rem, quam criminari videtur.* Tertia species est, cum probatio unius partis ita obruit probationem alterius, ut excessus sit manifestus, ac indubitatus, ideòque sententia non nisi pro parte priori concipi potest. *Tertium est asystati genus,* ait August. *quod Græci catathemeriam appellant, id est, secundum alterum partem, cum reo nulla defensio est, & aut culpa facto non inventur, aut parum probabilis color invenitur.* Subdit verò paucis interjectis, quod expedit animadvertere in rem nostram. *Nos, si asseratur aliquid ad defensionem, vel mediocriter probabile admittimus:* hoc est à toto asystatis genere subducimus, & alicubimus numero controversiarum opinabilium in utramque partem. Qui sensus redditur adhuc clarior ex hac immediatè adjuncta adversativa: *Sed si evidenter confessa causa est, ut oportet secundum hanc normam, explodemus.* Quarta denique species est, quando præeunte initio dissimilitudine probationum hinc, & inde, & superveniente postea contraria dissimilitudine totus demum cumulus probationum una parte evadit omninò similis, & æqualis toti cumulo probationis ex altera parte, propterea que ibi penditur necessariò judicium, & quæstio redditur prorsus inopinabilis. Andiatur expositio August. & exemplum. *Quartus est modus asystati, vel caligantissimus, adeò ut doctis etiam hominibus soleat obrepere. Habet enim nonnullam speciem probabilis, confusionis materiæ.* Quia nimirum similitudo, & æqualitas motivorum in hac specie consurgit, & est mihi duplici correlativa dissimilitudine. *Ea est hujusmodi,* prosequitur August. *in qua judex ferendæ sententiæ rationem explorare non potest. Hoc Græci aporon vocant. Sed subjiciamus exemplum. Petebat quidam ab alio pecuniam quasi pecuniæ creditæ. Ille accepisse se pecuniam confitebatur, sed depositam, & idcirco velle se reddere sortem sine usura. Pendente interea judicio lex de novis tabulis* (abolitivis debitorum, seu pecuniarum creditarum, & usurarum) *lata est. Repetit ille pecuniam quasi depositam, ille retinet quasi creditam. Non video quid sit hic, quod in sententia ferenda judex sequi possit; Cum petitor idem interdum credidisse, interdum deposuisse se dicat; & ille alter interdum depositam accepisse, interdum creditam; & neuter sua priore, sed alterque alter alterius præterita sententia utatur.* Eas itaque omnibus ita se habentibus, necesse jam est, revocare, quod nefas est, Augustinum inadæquatam, ac defectuosam feciste partitionem propositionum in neutram, aut in alteram tantùm partem opinabilium; vel fateri, quod intendimus, nunquam se desidere mutuò, aut etiam non mutuò motiva invicem opposita, atque inter se ita dissimilia, ac disparia, ut neutrius excessus simpliciter suprà alterum sit prorsus evidens, ac indubitatus. Quia quando motiva opinandi invicem opposita elidunt se mutuò, in neutram partem est opinabilis propositio, sicut quando pro neutra parte ullum omninò adest motivum: est verò opinabilis propositio in alterutram tantùm partem, quando datur elisio non mutua. Augustinus autem propositiones non opinabiles differenter in utramlibet partem redigit ad quatuor classes. In primo nullum pro alterutra parte adest motivum ob defectum circumstantiæ, & inde dissimilis. Secunda exhibet motiva hinc, & inde ita invicem similia, & æqualia ut sint *eadem utrimque, & nullæ, ne parva quidem discernantur.* Ad tertiam classem pertinent motiva, quorum alterius excessus simpliciter suprà alterum est ita manifestus, ac evidens, ut nulla super-

superfit defensio, nullus color, evidenterque confessa causa fit, usque adeò *ut si adsit aliquid ad defensionem, vel meritò probabile,* eo ipso propositio sit propriè controversa, atque in utramlibet partem opinabilis. Quarta denique classis coincidit per gyrum cum secunda, duplici contrariæ rationis dissimilitudine redeunte in similitudinem, & æqualitatem totalem. Patet igitur ex mente Augustini propositionem subsistantem motivis invicem oppositis, inter se dissimilibus, ac disparibus, sed quorum neutrius excessus superat alterum sit evidens, atque omninò manifestus, ac indubitatus, eo ipso esse indifferenter opinabilem in utramlibet partem, ac proinde motiva talia nunquam se elidere, seu mutuò, seu non mutuò. Deducto hæc, nisi omninò fallor, est omninò manifesta, ac intergiversabilis intelligenti, & attendenti.

Art. CXXVI. Expeditius aliud ejusdem Augustini eandem in rem testimonium habetur, *lib. 2. de Doctr. Christ. cap.* 8. Ubi divinarum scripturarum indagatorem circa scripturas controversas, instituit sic: *Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut ea, quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis verò, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores, minoris que auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus haberi, quanquam hoc facilè invenire non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.* In trimembrisla partitione, extrema primæ, & secundæ comparationis sunt invicem similia, ejusdemque prorsus rationis, sed inæqualia cum excessu manifesto unius partis suprà aliam, propterea que eliditur motivuum minus à majori, & eidem majori motivo addicitur determinatè sententia prælativa. In tertia comparatione exhibentur extrema invicem dissimilia, pluralitas ex una parte, gravioritas ex altera, inter quas est manifestus excessus secundum quid utriusvis suprà alteram; at excessus simpliciter alterutrius (quem ipsa dati patet ex observatione præmissa, *art. 112. sine,* est quoad nos obscurus, & anceps, ac proindè sunt ea extrema æqualia negativè quoad nos. Quid tum? Juxta adversarios dicendum esset elidere se mutuo pluralitatem, & gravioritatem, & consequenter scripturas, quas plures Ecclesiæ accipiunt, graviores non accipiunt, aut è converso, perindè æstimandas esse, atque si nullæ illas acciperent, nullæ rejicient Ecclesiæ, hoc est nullius illas auctoritatis reputari debere. At Augustinus è contra, non equidem nullius, sed æqualis auctoritatis habendas illas esse putat. Ergo motiva invicem opposita, & inter se dissimilia, atque excessus simpliciter obscuri, ac ancipitis, nec mutuò sese elidunt; nec non mutuò, sed utraque simul vigent. Locum hunc August. expendit operosè post, & contra P. Bardi P. Mercor. *in Resp. part. 2. art. 22.* eumque dividit in tres partes, seu utipse dicit, casus, sed partem, quæ apud Augustinum est postrema, hinc pluralitatis, inde gravioritatis, quæ pars vel maximè ad controversiam pertinet, penitus in expensione prætermittit, sed nec fideliter eam refert. Videatur si placet.

Art. CXXVII. Ad eundem scopum pertinent omnia ea loca August. in quibus S. Doct. utramque simul partem contradictionis agnoscit probabilem, vel æqualiter, vel inæqualiter. Quia opinio, cujus motivum est jam elisum, seu exinanitum, & annihilatum per motivum oppositum, perindè jam esse probabilis, atque nequit probabilis esse opinio, cujus nullum prorsus est fundamentum. Quare toties implicitè, & æquivalenter dicitur motiva opinionum invicem oppositarum non elidere se, neque mutuò, neque non mutuò, quoties expressè, & formaliter adstruitur simultas probabilitatis opinionum invicem oppositarum, sive æqualis utrobique, sive major ex una parte, & minor ex altera probabilitas agnoscatur. Ejusmodi porrò simultas probabilitatis opinionum, quæ non possunt simul esse veræ, legenti Augustinum occurrit in ipso persæpè. Ecce specimen, *lib. 1. de Serm. Domini in monte, cap. 9. ante med.* præmissa quadam ex Græco significatione vocis Racha: *Probabilius est ergò,* subdit, *quod audivi à quodam Hebræo.* Et *lib. 2. cap. 7. initio,* ad illud: *Panem nostrum quotidianum,* proposita triplici expositione: *Sed horum trium,* ait, *quid sit probabilius considerari oportet, lib. 9. de Gen. ad lit. cap. 6. propè finem,* cum de Enoch, & Elia dixisset inter alia, *nec morbo, nec senectute deficiunt,* ponderat. *Quantò justius, atque probabilius primis illis hominibus præstaretur? &c.* Et *cap. 18. versus finem: Per Ecclesiam multiformis sapientia Dei probabiliter creditur,* nempe sic, & sic, & opposito modo, *lib. 2. de doctr. Christ. cap. 12. sub initium: Nunc autem collato interpretum sensu probabilior occurrit sententia;* nempè alius duabus inter se, & cum hac tertia incompossibilibus, quas proximè reddiderat, & agnoverat probabiles, *Epist. 54. ad med. Nisi fortè quis dicat alia bonorum, alia malorum esse peccata; quod non usquequaque improbabiliter dicitur.* Ubi supponitur oppositum etiam esse probabile, & quidem priori certius. Addit inibi, *post med. Aliquando autem misericordes, & in ipso dubio nolunt homini pro incerta pecunia, certa inferre supplicia. Ad hanc misericordiam etiam nos provocari, & exhortari decet. Melius enim* (ergò & oppositum sine peccato, & fit, & docetur) *etiam si habet, amittis, quam si non habet, aut excrucias, aut occidis, epist. 59. col. 2. initio. Sed quod alii codices habent, &c. obscurius est quidem, sed electiori sententiæ videtur aptius convenire, epist. 118. cap. 7. Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, &c. Honestius autem arbitror ea hora fieri, &c.* Ac deindè probabilitati, & licito usui utriusque opinionis subscribit his verbis: *Quapropter neminem cogimus ante Dominicam, illam cœnam prandere; sed nulli etiam contradicere audemus.* Neutrius igitur sententiæ ratio rationem oppositæ sententiæ elidit apud Augustinum.

Art. CXXVIII. Verum ponet ob oculos distinctius mentem Augustini, & rem nostram casus conscientiæ in hac eadem postrema Epistola, *cap 3.* ab eodem Augustino resolutus. Quæritur, an sit licita quotidiana Eucharistica communio? Præmittit Augustinus sententiam affirmantem, & negantem cum suis fundamentis, & negantem quidem sic: *Dixerit aliquis non quotidiè accipiendam Eucharistiam. Quæsierit, quare? quoniam,* inquit, *eligendi sunt dies, quibus purius homo, continentiùsque vivat, quò ad tantum Sacramentum dignius accedat. Qui enim manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit.* Affirmantem mox sententiam proponit his verbis: *Alius contra: Imò,* inquit, *si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta talia differenda sint, auctoritate Antistitis debet quisque ab altario removeri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indignè accipere, si eo tempore accipias, quo debet agere pœnitentiam, non ut arbitrio suo cum libet, vel auferat se communioni, vel reddat. Cæterum si peccata tanta non sunt, ut excommunicandus aliquibus* (fortè aliquatenus) *homo judicetur non se debet à quotidiana medicina Domi-*

Dominici corporis separare. Necesse jam est, fundamenta affirmantis hujus, & negantis sententiæ, vel æqualia esse, vel inæqualia. Si sunt æqualia elidunt se mutuò juxtà adversarios, & necessariò suspenditur judicium, sicut suspendit dubitans, dum dubitat. Si autem inæqualia dicantur, uti reipsa sunt, cum sint dissimilia, à majori elidit ur minus fundamentū juxta eosdem adversarios, & illi soli parti potest præstari assensus. Necesse igitur erat ex eorundē sententia, Augustinum, de quo dubitari non potest, quin utriusque partis fundamenta consideraverit satis, & percalluerit; vel alteram ex illis opinionibus approbare cum sua praxi, & alteram reprobare cum sua; vel certè neutram, aut approbare, aut reprobare, atque fateri, nescio, quid dicam. At Augustino neutrum horum visum est, sed agnovit simultaneum eorum motivorum invicem oppositorum vigorem, ac sufficientiam, & permittit unicuique assensum, & praxim utriusvis opinionis juxta motum piæ affectionis in unoquoque prævalentis. Piæ, inquam, affectionis, quia rationes opinandi non variantur directè pro diversitate individuationum, & habituum, & resultantium exillis cognitionum, sed solæ cognitiones affectivæ, ipsique affectus. Audiantur verba resolutoria Augustini immediata ad controversiam modò relatam. *Rectius inter eos fortasse quispiam dirimit litem, qui monet, ut præcipuè in Christi pace permaneant. Faciat autem unusquisque, quod secundum fidem suam piè* (ex vi piæ affectionis) *credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Nec enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri proposuit Zachæus, & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam susceperit Dominum, alter dixerit: Non sum dignus. Ambo Salvatorem honorificantes diverso, & quasi contrario modo: Ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consequuti. Valet etiam ad hanc similitudinem, quod in primo populo unicuique manna secundum propriam voluntatem in ore sapiebat; sic in ore cuiusque Christiani Sacramentum illud quomodo sumatur, æstimandum* (sequente utique diversitate judiciorum diversitatem affectuum.) *Nam & ille honorando non audet quotidiè sumere, & ille honorando non audet ullo die prætermittere. Contemptum solum non vult cibus ille, sicut manna fastidium.* Cernet igitur Augustinus præventos iisdem apud utrumque rationibus dubitandi hinc, & indè diversis posse, & physicè, quod modo intendo, & honestè, de quo dicam paulò post, subinducere judicium practicum diversum ex diverso imperio voluntatis juxta diversitatem præexistentis piæ affectionis, atque adeò rationes dubitandi non necessariò se invicem elidere saltem mutuò, & sæpè nec non mutuò. Nempè occurrunt sæpè rationes dubitandi proportionales rationibus Augustinianæ hujus quæstionis, quarum tamen neutra putatur ab Augustino elisa fuisse per alteram.

Superadditur auctoritati ratio circa elisionem motivorum intellectus.

Art. CXXIX. Auctoritatibus, quæ cogunt intellectum, adjungenda modo est ratio, quæ quietet eundem. Ratio, inquam. rum elisionis mutuæ motivorum similium, & æqualium, tum non mutuæ similium, simulque inæqualium, seu inæqualium intra eandem speciem, tum nullius elisionis motivorum dissimilium, seu diversæ invicem speciei, adeòque inæqualium, dummodo excessus simpliciter, in quam determinatè cadat objectum, necesse est, ut assentiatilli, vel dissentiendi præferat motivo dissentiendi, aut è converso, quæ alterum judicet esse verax, alterum fallax. Impossibile autem est, ut quis præferat motivum illud motivo alii omninò simili, & æquali, & alterum præferret, simulq; post haberet eidem secundum eadem, & de eodem secundum idem pronunciaret esse verax, simulque fallax. Quia in omninò similibus, & æqualibus omnia sunt idem præter individuationem, quæ nulla prorsus vi movendi prædita est, præcisè ratione sui; cum nulla prorsus perfectio formaliter ratione sui, sed solùm pura limitatio, ac coarctatio perfectionis specificæ; atque vis movendi intellectum sit perfectio aliqua, ut potè activa entium aliquo modo. Impossibile igitur est, ut præventa motivis hinc, & indè omninò similibus, & æqualibus opinetur in alterutram partem, utque vel assentiat, vel dissentiat, ac proindè motiva talia constituant intellectum in eodem indeterminabilis suspensionis statu, in quo foret, si nullum prorsus in alterutram partem appareret motivum. Hoc autem dictum, & est ea motiva elidere se mutuò juxta conceptum elisionis, quem præmisimus ex sensu communi. Rationem istam expositam à nobis in generet, suggessit subtiliter in specie, atque in individualibus terminis Augustinus verbis illis relatis paulò prius num. 125. *antè med. Nil est, quod distinguatur, & discernatur eorum, sive accusat alterum, se criminatur, sive se purgat, defendit eum, quem criminari videtur.* Eademratione facilè concluditur ex motivis similibus, & simul inæqualibus, seu inæqualibus intra eandem speciem, quod minus est, elidi à majori motivo. Quia si excessus majoris motivi præscindatur formaliter à reliquo, per hoc reliquum intelligitur elisum mutuò totum motivum minus, ut patet ex ratione mox ponderata. Ergò excessus ipse superest cum eadem omninò vi pertrahendi intellectum ad ie, qua vigeret, si nullum prorsus motivum adesset pro parte opposita; ac proindè motivum minus elidit absolutè à toto motivo majori, & non è converso, atque intellectus manet necessitatus, ut is quidem opinetur, soli possit accommodari, ac assentiri eidem motivo majori: Jam quando motiva sunt dissimilia, seu diversæ hinc, & inde speciei; atque excessus simpliciter alterutrius determinatè supra alterum est immanifestus, ac anceps; ex eo apparet neutrum elidi totaliter, ac omninodè ab altero. Quia videlicet utrumlibet ex hujusmodi motivis præcisè alteri quoad perfectionem differentialem, ac propriam suæ speciei, & simul superatur ab eodem altero quoad perfectionem differentialem, ac propriam ipsius alterius. Quodlibet enim habens in se aliquid perfectionis, quod deest in altero, eatenus excellit, & hoc alterum eadem tenus excellitur. Cum ergo utrumlibet ex motivis specie diversis habeat in se perfectionem suam specialem, qua caret motivum oppositum, constat utrumlibet eorum præcellere teri secundum aliquid, & vicissim superari ab eodem altero secundum aliquid. Ostensum autem nuper fuit motivum simpliciter minus elidi per motivū simpliciter

alter majus, non è converso; motiva verò invicem omninò æqualia elidere se mutuò totaliter. Utrumlibet igitur ex motivis invicem oppositis, & dissimilibus inter se specie elidit alterum, & eliditur vicissim ab altero secundum quid; & quando neutrius excessus simpliciter, & absolutè suprà alterum est manifestus, ac evidens, atque omninò certus, neutrum elidit alterum, aut eliditur ab altero simpliciter, ac totaliter, sicut accidit mutuò in motivis omninò similibus, simulque omninò æqualibus, & non mutuò in simul inæqualibus, sed superest in unoquilibet eorum perfectio specialis, & propria ipsius tanquam victrix, & excedens negativè, quatenus non est certum, ac manifestum, quod superetur absolutè à perfectione speciali, ac propria motivi oppositi, cum tamen sit certum, ac manifestum, quod se tota sit excessus quidam suprà totum motivum oppositum.

Art. CXXX. Quapropter, ut jam accedam ad finem principalem immediatum totius hujus discursus, intellectus præventus motivis ejusmodi diversarum specierum, vi eorum manet indifferens, & proximè dispositus, ut accedente adminiculo extrinseco inclinationis, & imperii voluntatis, vel terat ad utrumlibet eorum ad instar excedentis simpliciter, assentiendo illi, quandoquidem reipsa habet similitudinem quamdam cum excedenti simpliciter, velut ad neutrum feratur, & neutri adhæreat absolutè, cum utrimque habeat, per quod sufficienter retinbatur. Confirmatur hoc, & explicatur exemplo libertatis puræ contradictionis, seu puri exercitii, de qua iterum suprà, sed sub alia luce. Præventus motivo fallibili assentiendi alicui objecto, quin simul appareat ullum motivum discutiendi, eo ipso constituitur liber libertate contradictionis, seu ad assentiendum, & ad suspendendum assensum. Qua in re omnes absque ulla controversia conveniunt. Ratio autem non alia esse potest, quàm quia motivum fallibile, & continet in se perfectionem aliquam, qua fundat spem attingendæ veritatis, si ipsi præbeatur assensus, & simul subest alicui imperfectioni, qua fundat periculum, & incutit timorem incidendi in falsitatem, nisi suspendatur assensus; atque excessus perfectionis suprà imperfectionem, & spei suprà periculum, ac timorem, nec non è converso est incertus, & anceps. Unde fit, ut intellectus per tale motivum reddatur habilis, & dispositus in actu primo proximo, tum ad adhærendum illi perfectioni per assensum, tum ad fugiendum ab illa imperfectione per suspensionem assensus, juxtà inclinationem, & imperium voluntatis liberæ, vel erectæ ad eam spem, eandemque amplectentis, vel succumbentis illi timori, & præcaventis illud periculum, quin perfectio ejusmodi, & imperfectio, spes, & & timor elidant se, vel mutuò, vel non mutuò ex parte actus primi. Eadem autem est ratio de perfectionibus, & imperfectionibus duorum motivorum specie diversorum invicem constigentibus, cum obscuro, & ancipiti excessu simpliciter in ordine ad assensum, & dissensum, vel ad assensum hujus, & oppositi, nec non ad suspensionem utriusque simul, quæ est de perfectione, & imperfectione unici motivi simpliciter sibi invicem repugnantibus in ordine ad assensum, & ad suspensionem assensus, uti facilè & clarè apparebit volenti considerare. Idem ulteriùs confirmari validè potest à posteriori, observata pertinaci æmulatione hominum, conditionum, aut possessionum specie diversarum cum excessu simpliciter aliarum suprà alias obscuro, & ancipiti, aut non usquequaque apud omnes manifesto, propterea que unisquibusque æstimantibus, atque omninò judicantibus, juxtà affectus proprii prædominium, suam seu conditionem, seu professionem esse meliorem, ac præstantiorem, quàm seu conditionem, seu professionem æmulorum suorum. Æmulationes ejusmodi, ac dissensiones sunt nimis notæ inter litteratæ, & militaris professionis homines; inter Senatores, & Duces; inter nobiles vetustos, sed tenues, ac imbecilles, & novos, sed opulentos, ac prævalidos; inter Monarchicos, & Republicanos supparis utrobique gradus; pictores inter & statuarios inter hos utrosque; & fusores, & sic de aliis innumerabiliter. Quæ certè æmulationes, & judiciorum, de præeminentia invicem oppositorum, dissensiones dari nequaquam possent, si intellectus flecti non posset in utramlibet partem vi præeminentis affectus; & imperii voluntatis, sub motivis specie diversis, & ancipitis mutui excessus simpliciter. Nempè rationes, quibus singuli ex prædictis nituntur, sunt obviæ, & æquè benè notæ apud utramque respectivè factionem, atque illas sibi invicem satis, superque notificant opportunè, importunè, ac proindè ex sola affectuum discrepantia erumpunt in assensus contrarios, unoquoque æstimante rationes sibi faventes tanquam absolutè, & simpliciter meliores, illisque adhærendo tanquam veracibus, & rejiciendo rationes contrarias tanquam inferiores, ac fallaces. Neutræ igitur ejusmodi rationes se invicem unquam elidunt, sed ambæ simul fovent assertam libertatem specificationis.

Satisfit duobus argumentis adversus libertatem opinandi.

Art. CXXXI. EX dictis hucusq; facilè diruuntur duo fundamenta adversatiorum, quæ proposuimus *suprà art.* 109 & 110. Ad 1. quod erat de potentia necessaria, & contra, dicendum est, intellectum esse quidem potentiam ex suo præcisè conceptu formali necessariam, non tamen ea necessitate, qualis reperitur in elementis, & mixtis inanimatis, nec non in aliis rationis, & consertæ eidem rationi universalitatis expertibus, sed esse potentiam rationalem, & proindè universalem ad totum ens, atque multimodis ordinabilem, ac perducibilem ad scopum, & centrum suum, quod est veritas, eadem utique proportionali ratione, qua voluntas, propter omninò similem, & æqualem amplitudinem universalem objecti, variis, ac multimodè diversis viis ordinatur, ac perducitur ad scopum, & centrum suum, quod est bonitas. Ratione autem hujus uniformis in utraque potentia universalitatis objecti, & consequentis ad istam universalitatem multiplicitatis mediorum invicem incompossibilium, accedente insuper movibilitate utriusque potentiæ, non per resipsas, seu per veritatem, & bonitatem, ut sunt in se à parte rei, seu per easdem prout, & quatenus apparent in præviis, seu apprehensionibus, seu enunciationibus, quas evenit esse invicem inæquales inæqualitate contraria ei, quæ convenit in se rebus repræsentatis, sicut etiam evenit hanc ipsam inæqualitatem, tam rerum, quàm cognitionum ita defectuosè, ac inadæquatè repræsentari, ut non innotescat manifestè, & cum totali certitudine, utra ex parte determinatè se teneat excessus simpliciter, tum rei, tum repræsentationis, sed utrai bet maneat tantùm veluti excedens quoad aliquid, & veluti

veluti excessa quoad aliquid aliud, ac proindè utralibet sit idonea movere, tum ad instar excedentis simpliciter, tum ad instar simpliciter excessæ. Ratione, inquam, horum omnium, & totius hujus inter intellectum, & voluntatem similitudinis mutuæ, convenit utrique huic potentiæ assimilis indifferentia ad actus invicem oppositos, atque voluntas potest imperio suo, seu in genere causæ efficientis, ad quod genus reducitur causa applicativa, determinare intellectum ad utramlibet partem contradictionis, & contrarietatis eodem prorsus modo, quo potest seipsam determinare formaliter per electionem, quandocumque cætera sunt utrobique proportionaliter paria, ut apparet ex discussis superius, & modo subindicatis rationibus.

Art. CXXXII. Ex quibus itidem apparet clarè, quàm sit irrationabile, ac indisciplinatum, atque ex superficialitate vulgi velle urgere argumentum à pari, pro restrictione, & limitatione intellectus ad unum, ex bilance, aliisque inanimatis, aut etiam animatis, sed rationis expertibus, ideoque incapacibus moveri, præterquam ad unum, & uno modo, & motivis hinc, & indè ejusdem prorsus rationis, uti movetur bilanx sola ponderum injectorum gravitate, qua gravitas est, cæteris prædicatis se habentibus purè materialiter; cùm intellectus diversimodè afficiatur per auctoritatem, & per rationem, nec non per rationem à priori, & à posteriori, atque per singulas quasque harum, similiumque motionum differentias specificas cum facultate solius rationalis potentiæ propria super illas reflectendi, easdemque invicem comparandi. Ex hac eadem inter intellectum & voluntatem quoad ejusmodi prærogativam convenientia, & similitudine apparet præterea, quàm inanis sit conatus volentium statuere differentiam majoris determinationis ex parte intellectus ad veritatem, & ad prævalentem apparentiam ejus, quàm voluntatis ad bonitatem, & ad prævalentem apparentiam ejus; cum necesse palam sit utramque potentiam æquè inclinare ad scopum, & centrum suum, & utrique æqualiter insinuetur apparentia, & veritatis, & bonitatis hinc, & indè prævalens secundum quid absque clara, ac prorsus manifesta discretione excessus simpliciter ex una potiùs parte, quàm ex opposita; Unde demum obrepit sæpè tam intellectui, quàm voluntati determinatio ad extremum reipsa nocivum, decerpto intellectu, & depravata voluntate propter victoriam, & prælationem motivi, quod reipsa erat dignum postponi, & absolutè oportebat postponere.

Art. CXXXIII. Quod ad aliud attinet fundamentum *ex art.* 110. arguens ex motivis hinc, & indè omninò æqualibus ad motiva invicem inæqualia, ostensum jam est copiosè, & efficaciter, tum auctoritate, tum rationeone diversam longè, imò & contrariam prorsus rationem esse motivorum hinc, & indè invicem æqualium, & invicem inæqualium quoad libertatem opinandi. Quæ videlicet perit sub motivis æqualibus, & viget sub inæqualibus. Videatur præsertim, *art.* 129. pro claritate, & veritate hujus differentiæ, imò contrarietatis. Unde quod tradit D. Tho. *art. illo* 1. *q.* 14. *de verit.* intellectum perindè habere ac suspendi sub totali defectu moventium, & sub apparenti eorumdem in utramque partem æqualitate, est verissimum, & nobis eatenus favet expressè quoad priorem partem nostræ sententiæ circa controversiam istam de libertate opinandi. Tantùm oportet meminisse sententiæ ex professo traditæ à D. Thoma de totali necessaria similitudine mutua quorumcumque omninò æqualium inter se, atque è converso de necessaria æqualitate quorumcumque omninò similium, tam intensivè, quàm extensivè, uti retulimus *suprà art.* 113. *in fine.* Quod deindè superaddit eodem illo in loco D. Thomas de majori inclinatione opinantis ad unam partem, quàm ad oppositam, debet imprimis componi cum multis illis, ac claris ejusdem S. Doctoris testimoniis, quæ superius producta à nobis sunt, de libertate opinandi hoc potiùs, quàm oppositum. Indè enim necessariò concluditur, hoc, quod dicitur de majori ad unam partem inclinatione, accipiendum esse de majoritate inclinationis tantum secundum quid, quantum ex vi motivi intellectus secundum se præcisè considerati; atque in conceptu inclinationis simpliciter majoris, & determinantis intellectum in actu secundo includi inclinationem etiam, & imperium voluntatis, ut inter expendendum testimonia illa patefactum est, & omnes indubitanter agnoscunt, dum sermo est de eadem majori inclinatione, ac determinatione intellectus ad unam partem, prout opposita suspensioni, & inclinationi ad suspensionem assensus simul, & dissensus, atque assensus oppositi. Pro notatum nimirum à nobis est semel, ac iterum eadem quoad hoc rationem esse de libertate quoad specificationem, quæ est de libertate quoad exercitium, hoc est, eandem esse rationem de majori inclinatione intellectus ad assensum, quàm ad dissensum, vel ad assensum oppositum, quæ est de majori inclinatione ad assensum, quàm ad puram ejus suspensionem, & sic de dissensu, & ejus suspensione, nec non de suspensione assensus simul, & dissensus, vel assensus oppositi.

Art. CXXXIV. Observandum præterea est, ex modo, quo loquitur in hi D. Thomas, apparere satis, sermonem sibi esse de motivo inclinante, cujus majoritas, & excessus suprà motivum oppositum non sit omninò indubitatus, ac evidens. Loquitur enim de motivo insufficienti *ad hoc, quod determinet intellectum ad unam partem totaliter, & ratione ita accipit in intellectus unam partem, ut tamen dubitet semper de opposita, & subsit formidini ejusdem.* Qui autem præstat assensum ex motivo, tametsi utcumque fallibili, evidenter tamen, atque omninò manifesto majori, ac fortiori, quàm sit motivum oppositum, eo ipso accedit magis ad scientem, quàm ad dubitantem, inter quæ extrema ipsum opinati est medium, ideòque constituitur eo in gradu certitudinis moralis, & consequenter non dicitur abhorrere, & absque addito aliquo diminuenti, quod dubitet semper de opposito, & subsit formidini, & quod non determinetur totaliter ad unam partem. Non enim hæc dicimus de eo, qui credit se non esse accendendum ab amico sibi diutissimè fido, ac familiari, nullaque prorsus occasione provocato ad iram, quando ab eo invitatur ad prandium, & sic de similibus moraliter certis. Loquitur ergò D. Thomas de majoritate, & excessu motivi, seu moventis ante de piti, ac incerto. Majoritas autem, & excessus motivi pro una parte suprà motivum ad partem oppositam, anceps, ac incertus non plus valere potest ad tollendam libertatem specificationis, quàm ad tollendam libertatem exercitii motivum fallibile ad tollendum omnes hoc motivum non sufficere ad tollendam hanc libertatem. Ergò nec illud ad illam tollendam sufficit. Non igitur exigit D. Thomas ad opinandum hoc potiùs, quàm oppositam majoritatem motivi

motivi ablativam libertatis quoad specificationem.

ART. CXXXV. Certè pro transitu, qui subrexebatur in argumento, à dubitatione, & suspensione ad opinionem, & determinationem positivam intellectus; necesse nequaquam est, ut superveniat tale motivum restrictivum ex se præcisè, atque alligativum intellectus ad unam partem. Primum enim transitus à dubitatione, & suspensione ad opinionem, ac determinationem positivam intellectus non solùm accidit sub occursu motivorum invicem pugnantium pro assensu, & dissensu, vel assensu contrario, sed etiam accidit sub occursu unici motivi adæquati fallibilis absq; alio motivo in contrarium. Sæpè enim dubitamus, & hæremus aliquantum dubitantes non solùm, an assentiamur, vel dissentiamur alicui objecto, vel assentiamur objecto contrario, sed etiam, an assentiamur, vel purè suspendamus judicium, ac deindè transimus non minus à prima, quam à secunda dubitatione, ac suspensione ad actum opinionis, & ad determinationem positivam intellectus. Certum autem est apud omnes, ut sæpiùs, ac multipliciter suggerimus, transitum à dubitatione, ac suspensione ad resolutionem dubii, & ad actum opinandi sub occursu unici motivi fallibilis absque ullo alio motivo in contrarium, non accidere ex vi sola motivi intellectualis ex se præcisè determinantis intellectum independenter ab affectu, & imperio libero voluntatis. Quia nullum motivum fallibile, nullaque fallibilis motivorum collectio usque adeò potenter, ac efficaciter propellit, ac determinat intellectum, ut non possit suspendi nihilominus, & hærere dubitando ex imperio voluntatis cohibentis assensum propter periculum errandi, quod semper inest motivis fallibilibus. Ergo transitus à suspensione assensus opinativi ad assensum ipsum nunquam fit vi solius motivi supervenientis de novo, sed requiritur insuper imperium voluntatis cooperantis motivo intellectuali objectivo subortum ex motivo affectivo, & proprio ipsius voluntatis. Idem igitur accidere similiter potest circa transitum à dubitatione, & suspensione inter assensum, & dissensum, vel assensum contrarium ad utrumvis eorum potiùs, quam ad oppositum. Quam consequentiam esse legitimam, non multò prius ostensum à nobis fuit.

ART. CXXXVI. Deindè experientia cujusque propria, & ratione facilè obvia liquido apparet volentem opinari circa aliquid, quod jam constat sibi esse indemonstrabile, primo conatu excogitare rationes hinc, & indè dubitandi, quotquot invenire, & complectimente potest, iisque omnibus simultaneè in prospectu habitis non propterea existere protinus, saltem juxtà modum agendi magis ordinarium, opinionem, & determinationem intellectus, sed eam adhuc aliquantisper differri, tametsi nulla amplius superfit spes, nec adhibeatur conatus inveniendi ulteriorem aliquam opinandi, ac determinandi rationem directam, ac proinde tempus interea, & conatum unicè impendi deliberationi, ac consultationi reflexæ, utris potissimum rationibus invicem pugnantibus oporteat assensum accommodare; quod fit easdem rationes inter se conferendo, atque librando, donec voluntas afficiatur magis ad aliquam, vel al quas earum rationum, quàm ad oppositas, ac demum eligat eisdem illis potissimum assentiri, atque eligendo imperet intellectui, eundemque determinet, ut assentiatur. Itaque ut quis opinetur, postquam fluctuavit inter rationes dubitandi invicem oppositas, oportet, ut consultet de eligenda opinione, & præferendis rationibus his, vel illis in ordine ad attingendam veritatem, sicut oportet, ut consultet circa quodvis aliud medio-rum genus, quicumque præconcepit plura invicem media incompossibilia, ut eligat aliquod illorum in ordine ad finem præintentum: & sicut non potest pervenire ad executionem cujusquam medii in alio quovis genere, nisi per hujusmodi consultationem, & electionem; ita nemo potest concipere opinionem victricem, & solutionem dubitationum, nisi per easdem. Ergo tam libera est electio ejusmodi opinionum, atque electio quorumvis aliorum mediorum. Attestatur huic veritati privata cujusque, & publica universitatum sollicitudo in conquirendis magistris, qui non solùm sint magni, & fœcundi acuminis ad inveniendas multas, & subtiles rationes dubitandi, sed etiam sint, & hoc maximè, maturi, & optimi judicii ad eligendas opiniones, prout oportet. Quæ profectò posterior pars sollicitudinis esset inanis, & stulta, si ex adinventis rationibus dubitandi, quæ re ipsa est major, ac efficacior, traheret ad se necessariò intellectum, nullusque superesset locus arbitrio, & liberæ electioni in opinando hoc potiùs, quàm oppositum, atque in præferendis, ac approbandis his determinatè rationibus dubitandi potius, quàm oppositis. Quapropter ædè rationes dubitandi, quæ primo, ac directo suo aspectu, aut etiam reflexo, sed inchoato tantum, ligabant intellectum, tenebantque suspensum; accedente deindè perfecta, & adæquata comparatione reflexa, & mox subsequuta electione, ac prælatione efficaci voluntatis, conferunt ad solutionem, & progressionem ejusdem intellectus, atque rationibus prælectis, & assensione ipsa confirmatis, jamque prædominantibus in animo dissolvuntur, ac dissipantur rationes contrariæ, & finis imponitur controversiæ, totique dubitationi.

Subinseritur duplex confirmatio eiusdem libertatis opinandi.

ART. CXXXVII. HUjusmodi in opinionis determinatione cooperatio mutua intellectus prælucentis primum, ac dirigentis, tum dubitando, tum consultando, ac deinde obsequentis per assensum, vel dissensum, vel assensum contrarium, necnon voluntatis per interjectum utrique illi operationi intellectus electionem, & imperium, suaderi ulterius ex eo potest, quia notissimum discrimen fluctuationis inter duas partes adversas, quæ est propria opinabundi, & firmæ, ac tenacis adhæsionis ad unam partem determinatè, quæ ex natura ipsa rei suboriri solet in jam opinante, non aliundè provenire potest, quàm ex prædicta conjunctione, & cooperatione mutua intellectus, & voluntatis in opere opinandi. Qui agit de decidenda controversia aliqua, & de statuenda propria circa illam opinionem, antequam actu decidat, & opinetur, sentit se ita facilem ad utramlibet partem, ut nulla sit difficultas non solùm in utralibet, verùm neque in utraque simul parte reticienda per puram suspensionem judicii: Si audiat obloquentem adversus rationes utriusvis partis, easdemque censurantem acerbè tanquam minus probabiles rationibus contrariis, tanquam leves, nulliusque momenti, dissonas, &c. nil afficitur, nil movetur, fautores, & adversarios utriusque partis æquè æstimat eatenus.

Hæc opinabundus. At postquam opinatus jam est, atque in alteram determinatè partem incubuit, magnam imprimis sentit difficultatem in cantanda palinodia, & necogitare quidem, nisi ægerrimè, potest de transitu ad sententiam contrariam. Unde est celeberrima laus Augustini ex libris retractationum, tanquam de re heroica, & summè ardua, non minùs, si non & magis, quam ex libris Confessionum, peractaque in illis affectuum pravorum pœnitentia. Contradicit deindè ferventer impugnanti, aut utcumque deprimenti fundamenta suæ opinionis, eaque dicenti minus probabilia, ac solida, quàm sint fundamenta contrariæ sententiæ; acerbiores verò ejus suæ sententiæ, ac fundamentorum censuras, ac vilipensiones audire nequit absque amaro doloris sensu. Talis profectò est animi dispositio, quam ex sua natura inducit determinatio sententiæ in alteram partem controversiæ, nisi aliundè cohibeatur per motiva respectu opinionis extranea, & per sanctos affectus. Eadem demum ratione, & sub eadem conditione parvi pendit auctores opinionum suis plerumque contrarios. Quæ cum sint experimentaliter nimium manifesta, necesse est, ut habeant fundamentum, & rationem à priori in speciali opinantis, qua opinantis actualiter, & determinatè, dispositione ex parte, vel intellectus, vel voluntatis, vel utriusque. Constat autem provenire illa minimè posse ex motivo intellectus secundum se præcisè consideratо. Quia motivum intellectus ad opinandum est idem, & cognoscitur æqualiter, dum sumus in actu primo proximo opinandi, & cum jam opinamur de facto. Opinamur enim ex eodem motivo, quo constituimur proximè potentes opinari; nec cognoscimus illud magis, dum opinamur actu, quàm jam præcognoscerentur ab opinaturis, quandoquidem ideò opinando assentimur illi, quia jam innotuerat, & non ideò innotescit, quia jam illi assentimur. Quidquid autem existit denovo ex parte intellectus secundum se præcisè, necesse est, ut proveniat ex objecto motivo ipsius proprio, quatenus eidem apparente. Necesse igitur est, ut discrimen prænotatum inter opinabundum, & opinantem revocetur, tanquam ad primam radicem, ad actum voluntatis, quo præeligitur, præmatur, ac imperatur opinio, in quam erumpimus de facto, & postponitur, negligitur, ac impeditur opinio opposita. In eo nimirum actu voluntatis elucet sponte ratio omnium prædictorum. Primò etenim motivum eligendi, & illud ipsum, ad quod eligendum movet, diliguntur magis per actum ipsum electivum, quàm diligantur, dum sumus in actu primo proximo eligendi. Præferuntur enim affectivè per actum electionis iis, quibus in actu primo proximo eramus indifferentes, ut postponerentur. Deinde actus electionis placet specialiter per seipsum eligenti, eundemque sibi usque adeò potenter, ac efficaciter devincit, ut cui fuisset facillimum eligere oppositum, sit jam difficillimum, si & impossibile prorsus non est, ab electione jam facta recedere, & ad oppositam transire electionem rebus omnibus aliis eodem modo se habentibus. Id quod elucet vel maximè ex comparatione vehementer terribili ex una parte, & æquè delectabili ex altera, Angelorum, & Dæmonum, quibus utrisque fuit facillimum, ut in oppositas iis, quibus incubuere de facto, electiones concederent, utque evaderent, seu permanerent Angeli, qui sunt Dæmones, aut è converso. Utrique enim suberant assimili, & intrinsecè, ac entitativè pari intellectus, & voluntatis, naturæ, & gratiæ dispositioni proportionali prævia. At postquam elegere, ut placuit, ita mansere devincti electioni quisque suæ, ut ab ea recedere, & vices permutare proposito æternum immobiles, ac inflexibiles, ab illo, ut cum Divo Thoma, allisque communiter tradidimus, *quæst.* 28. *de Ang. lib.* 2. *Curs. Theolog.* Ista autem tanta illigandi vis, & usque adeò vitalis tenacitas electionis, utpotè placentis per seipsum eligenti super omnia incompossibilia secum, eademque consequenter removentis, quantum potest, ab omnibus, & quibusvis ex se idoneis ad inducendam electionem contrariam, aut suspensionem jam factæ, pervagatur proportione servata per omnes cujusvis generis electiones. Quia in omnibus viget proportionaliter ratio à priori modo insinuata, idemque suadet, servatis servandis, ratio à parti electione Angelica. Revocata igitur origine, & causa determinationis ad opinandum in electionem liberam, & imperium voluntatis, apparet promptissima ratio clara, & permanentiæ difficulter revocabilis in opinione semel concepta, & displicentiæ omnium, & qualiumcumque adversus eandem impugnationum, & impugnantium, quæ ipsa ratio in opposita sententia non satis apparet. Nec enim dici potest eam, & tenacitatem opinionum, & displicentiam contrariorum provenire ex complacentia consequente, per quam sua cuique placet opinio. Quia si determinatio intellectus ad hanc potius opinionem, quàm ad oppositam non proveniret ex imperio, & electione, libera voluntatis, sed aliundè necessariò resultaret, fieri facilè posset, ut sæpè nobis displiceret opinio, uti accidit frequenter circa plures nostras cogitationes, quarum assultum patimur inviti propter earum, vel improbitatem, vel inopportunitatem, atque earumdem infectationes, ac vilipensiones audimus libenter, libenterque meditamur, & perquirimus. Dicendum igitur determinationem opinionis conceptæ ex fundamento ancipitis excessus, provenire ex imperio libero voluntatis.

ART. CXXXVIII. Addo apparentiam majorem, vel minorem harum, vel illarum contrariarum invicem rationum plurimùm dependere ex tali, aut tali dispositione phantasiæ, & æstimativæ materialis, & variari juxta variationem utriusque. Phantasia autem, & æstimativa materialis dependent rursùs similiter ex temperamento corporis, & extensione, ac remissione qualitatum naturalium, atque illarum actus variantur juxta variationem in iis existentem. Neminem potrò latet, in temperamento corporali, & in intensione, & remissione quantitatum naturalium magnam, & frequentem, quam pluribus ex causis, suboriri vicissitudinem. Ergo si determinatio intellectus ad unam potius, quàm ad oppositam opinionem consequeretur necessariò juxta apparentiam qualitercumque majorem recipitarum potiùs, quàm oppositarum rationum; necesse omninò esset, ut daretur in nobis vicissitudo, ac permutatio opinionum nimium frequens, certè major, quàm quæ datur reipsa, & per experientiam manifestam certò innotescit. Quod inconveniens cessat revocata ea intellectus ex se ancipitis determinatione ad imperium, & electionem liberam voluntatis, quæ potentia spiritualis operans independenter ab organo corporali, adeoque potens prævalere proposito suo adversus variationes corporales, & potentiarum, ac apparentiarum materialium.

ART.

ART. CXXXIX. Adde & confirmatiunculam aliam ex scrupulosis, quibus, qui dirigendis, confovendis, ac sanandis sunt intenti, ac assueti, sciunt satis, & plusquam vellen, quanto ipsis opus sit conatu, ac industria in perurgendis rationibus, atque in adhibendis opportunè, qualenibus adhortationibus, qua duris objurgationibus, per quas utiliter conveniatur voluntas scrupulosi ad deponendas ineptas, quibus pereditur, opinationes, quæque eædem, & rationes, & adhortationes, & objurgationes sint prorsus inidoneæ, ut convincantur, aut persuadeatur directè intellectus ejusdem scrupulosi, utpotè jam deprehensi indirigibilis, quoad intellectum, ac impersuasibilis directè. Videri potest inter alios, in hunc modum, & hoc industriæ genere sapienter, fortiter, & piè differens adversus scrupulos, & erigens scrupulosos D. Antoninus 1. *part. Summæ tit.* 3. *cap.* 10. §. 10. *in regula* præsertim 5. *&* 6. quarum prior incipit sic. *Est igitur quinta regula obedientiæ humilis imitatio, ut scilicet scrupulosus captivet intellectum suum dictis sapientum, & obedientiæ superiorum, quantumcumque scrupulus sibi dictet aliud.* Posterior verò incidit sic. *Sexta regula est animosa impugnatio, seu repulsio scrupulorum, seu pusillanimitatis. Ad quod hortabatur Dominus Isaiæ* 35. *dicens. Confortamini pusillanimes, confortamini, & nolite timere. Ecce enim Deus vester, scilicet adiuvans, & illustrans.* Esset autem ineptus, ac prorsus inutilis, ut spontè patet, hic modus agendi, si major quævis apparentia, seu majoris utcunque rationis, ac fundamenti raperet necessariò intellectum ad unam partem, nullaque ejus in opinando daretur subordinatio ad liberam electionem, & imperium voluntatis; ad quam videlicet solam directè pertinent obedientia, animositas, & depulsio timoris, & ejusmodi alia.

Exponitur necessitas libertatis opinandi pro usu licito opinionis minus probabilis.

ART. CXL. VEnio ad scopum operosi, & fusioris quam de more, molliminis mei proximè præcedentis, & dico præassertam libertatem opinandi esse omninò necessariam pro usu licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ, atque doctrinam moralem de hoc usu licito ita dependere à doctrina speculativa de illa libertate physica, ut procedant omninò inconsequenter, qui negata universaliter, & pro omni prorsus eventu libertate opinandi in utramlibet partem contradictionis, atque determinandi quæstionem, tum affirmativè, tum negativè, docent nihilominus licere uti opinione minus probabili. Quinimò instituunt quæstionem, & tradunt conclusionem de subjecto non supponenti. Quia nemo uti potest opinione, quam non habet, sicut re nulla alia uti unquam potest, qui illam non habet, dum non habet. Et, quod est quodammodò manifestius, nemo potest dirigi in eliciendo actu voluntatis per cognitionem, & opinionem, quæ actualiter non præexistit in intellectu ejus, estque planè chimericum, ut conformare quis liberè possit electionem suam cognitioni, seu opinioni, quæ non datur in eligente, nec prælucet eidem electioni ex parte actus primi; utque exerceat immediatam aliquam causalitatem, seu directivam, seu motivam, seu formalem, seu efficientem in actum voluntatis ea cognitio, ac opinio, quæ volenti ipsi non inest, & cujus potiùs contraria inest, dum elicit talem actum. Posito autem deesse nobis universaliter, & pro omni prorsus eventu liberam facultatem opinandi in utramlibet partem quæstionis propositæ, consequens profectò est, ut dicatur in nullo intellectu adesse unquam pro ullo eventu posse opinionem minus probabilem, seu fundamenti, & apparentiæ simpliciter, & absolutè minoris, quàm sit fundamentum, & apparentia opinionis oppositæ. Irrationabile nimirum, ac stultum est credere, ut siquidem intellectus necessario, ac inevitabiliter rapiatur pro omni eventu per alterutrum ex duobus motivis, ac fundamentis invicem oppositis determinatè sumptum; id aliquandò efficivi, & energia motivi, ac fundamenti hic, & nunc, omnibusque consideratis absolutè, & simpliciter minoris, quàm sit motivum, ac fundamentum contrarium, fieri que proindè posse, ut necessario, ac inevitabiliter prævaleat aliquando debilius contra fortius, minus contra majus, & similiter evadat superius in inducendo actualiter effectu, quod omnibus undique consideratis est absolutè inferius quoad virtutem inductivam illius. Quæ cum sint perabsurda, certissima ratione concluditur nullum esse locum usui licito opinionis minus probabilis, si nulla est unquam libertas opinandi in utramlibet partem, atque controversiam de eodem usu licito, vel illicito esse de subjecto non supponenti, si ponatur eam libertatem non subsistere.

ART. CXLI. Intellexere hoc inter alios bene RR. PP. Mercor. supra relatus, & Gonet *in dissertat. de probabilit. art.* 2. §. 4. *ras.* 1. Cum enim teneant, ad vitandum peccatum in quavis humana operatione, requiri ut minimum majorem probabilitatem, vel ut ipsis loqui placet, certitudinem moralem, quod talis operatio sit licita; ut id probent, assumunt tanquam principium omninò necessarium, intellectum assentiri nunquam posse, nisi parti reipsa probabiliori, seu cujus fundamentum reipsa est majus, nullumque esse locum, loquendo directè, & formaliter, libertati, & imperio libero voluntatis in opinando hanc potius partem, quàm oppositam. Qua quidem in re ita laudo consequentiam, ut tamen laudare minimè possim, quod Doctores hi ambo Dominicani, dum agunt de quæstione tanti momenti, non solùm deserant quoad aliquid D. Thomam, sed insuper fundent suam sententiam supra principium, cui, & tam clarè, & toties contradicit S. Doctor, ut visum est *supra art.* 105. 114. 115. *&* 118. Verum occurrit specialiter in P. Gonet aliquid aliud circa hoc ipsum punctum, in quo pariter laudetur consequentia ejus, sed consequens vituperetur multò magis. Agnoscit eandem esse rationem, seu indifferentiæ, & flexibilitatis, seu restrictionis ad unam partem, & inflexibilitatis, tum in intellectu quoad opinandum; tùm in voluntate quoad eligendum cæteris utrobique proportionaliter paribus juxta ea, quæ de proportionali utriusque potentiæ quoad hoc uniformitate superius prosequuti sumus ab *art.* 114. ex mente D. Thomæ. Sed cum, hoc principio S. Doctoris laudabiliter admisso, debuisset inferre, ex certa, ac manifesta indifferentia voluntatis ad utrumlibet ex eligibilibus invicem disparibus, assimilem intellectus flexibilitatem ad utrumlibet ex opinabilibus itidem disparibus inter se; intulit è converso, ex restrictione, ac inevitabili alligatione prævia intellectus ad qualecunque probabilius, ac verosimilius, quæ erat sibi omninò necessaria pro scopo suo principali, assimilem restrictionem, ac inevitabilem alli-

alligationem præviam voluntatis ad qualecunque eligibilius, ac melius. Concludit enim sic: *Unde facta comparatione inter majus, & minus bonum, voluntas non potest eligere minus, repudiato majori.* Et quid tum dicemus ad illud *Ecclesiast.*15.17. *Apposuit tibi aquam, & ignem; ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum. Quod placuerit ei dabitur illi.* Comparantur hic inter se extrema certò, & valdè inæqualia, & Deus relinquit homini indifferentem adjutrumlibet eorum facultatem, quam tamen prælligat P.Gonet ad alterum, nem pè ad majus, seu melius determinatè sumptum, ita ut *non possit eligi minus repudiato maiori.* Hoc non apparet, quomodò cohæreat cum libertate, & indifferentia arbitrii humani. Nec vacat dicere, liberum, ac indifferens esse, vel fuisse applicare intellectum ad excogitandas rationes pro utralibet parte, & ad augendam, ac minuendam pro libito apparentiam utriusvis eligibilis, atque per denominationem ab exercitio hujus immediatæ libertatis, ac indifferentiæ, dici, & esse absolutè liberam, tametsi immediatè, & ratione sui inevitabilem hic, & nunc electionem majoris boni. Non vacat, inquam, hoc dicere, non solùm, quia sacer textus violentiam indè patitur præduram, utpotè exprimens clarè indifferentiam in ipso actu eligendi inter aquam, & ignem, vitam, & mortem, bonum, & malum absque ullo regressu, aut progressu ad aliquid aliud; Verùm etiam, quia undecunque tandem aut ubicunque seu incipiet, seu desinet exercitium voluntatis immediatè liberum, & secundum se præcisè proveniens indifferenter à voluntate; semper oportebit, ut ibi adsint motiva invicem contraria, æque, vel omninò similia, & æqualia inter se, vel inæqualia. Sub motivis utrimque omninò similibus, & æqualibus nullus est locus electioni liberæ ex communi consensu, imò nec operatio subsequi indè ulla potest juxtà illud Philosophi *lib.*2. *de Cælo tex.*94. *Quia necessarium manere in medio omne, cui nil magis huc, quàm illuc moveri convenit.* Quoad libertatem videri, & facilè huc applicari potest ratio à nobis expensa cum Augustino *suprà art.*129. Sub motivis autem inæqualibus occludi itidem aditum universaliter P.Gonet omni ad eligendum inefferentiæ, dum statuit, facta comparatione inter majus, & minus bonùm, voluntatem non posse eligere minus repudiato majori. Admisso igitur hoc hujus auctoris principio, quidquid tergiversando huc vel illuc circumagatur discursus, necesse tandem est, ut prorsus intereat dogma fidei de humani arbitrii indifferentia. Nec enim fieri unquam poterit ut, nulla existente electione immediatè libera, & suborta ex immediata ad ipsam indifferentia, aliqua nihilominus supersit electio mediatè, ac denominativè libera, ac indifferens, seu indifferenter elicita, sed de hoc est alius ex professo disserendi locus. Pro nunc sufficit insinuasse, quantum interfit, ut non admittatur sententia negans assertam à nobis libertatem opinandi.

Præcluditur primum effugium negantium necessitatem libertatis opinandi.

ART. CXLII. Laudatis igitur de cætero his auctoribus quoad agnitam, tùm dependentiam usus liciti opinionis minus probabilis à libertate opinandi, tùm uniformitatem proportionalem indifferentiæ, & in voluntate adligendum, & in intellectu ad opinandum; transeamus ad alios, qui contradicunt, aut perindè se gerunt ac si contradicerent quoad utramque. Duobus his modis componere nituntur necessitatem semper, & ubique assentiendi opinioni probabiliori, aut quod perinde ferè est, permanentiam voluntariam in opinione semel æstimata probabiliore, & absolutè vera, cum facultate utendi nihilominus absque ullo peccato opinione contraria minus probabili, simulque minùs tuta. Alii namque, ut Card. Pallavicinus longè ante à me relatus, & Caramuel sæpè in Theol. fund. & alibi recurrunt ad cognitiones quasdam reflexas circa probabile. Alii ut P.Thomas Sanchez, cæteraque communiter nituntur distinctione cognitionis speculativæ, & practicæ, universalis & particularis seu ut alii loquuntur speculativè practicæ, & practicè practicæ. Utrosque autem refellit jam olim Adrianus *quæst.quodl.*2.*punct.*3.argumento, nisi omninò fallor, omninò demonstrativo. Dicunt reflexitæ, opinantem operationem aliquam esse peccaminosam, quam alii graves, & laudati auctores censent non esse peccaminosam, posse considerare, dum accedat ad operandum, probabile esse, saltem ab extrinseco propter auctoritatem eorum Doctorum, talem operationem posse exequutioni mendari absque ullo peccato, ac proindè acturum se esse prudenter, si eam operationem exequatur; siquidem necesse est, ut agat prudenter, qui nititur in operando fundamento magni momenti, & plerumque non fallenti, quale est fundamentum cujusvis veræ probabilitatis, utsæpè ab initio dictum est; ac demum se non esse peccaturum exercita ejusmodi operatione, siquidem impossibile est, ut quisquam id agendo peccet, quod agit prudenter, dum prudenter agit.

ART. CXLIII. Iste discursus videtur mihi subsistere non posse sub his terminis. Quia actus voluntatis non specificatur ex objecto prout repræsentato, seu applicato, ac proposito per aliam, sed per propriam ipsius volentis cognitionem, eamque directam, & non reflexam. Actus etenim volentis operari fertur ad operationem ipsam, eamque vult secundum se, & non præcisè, ut denominatam per cognitionem aliquam; atque ut velit operationem necesse est, ut dirigatur cognitione eandem repræsentante, seu applicante, ac proponente, utque ei cognitio insit ipsi volenti, eique proponat operationem secundum se, & non præcisè ut denominatam per aliquam aliam cognitionem. Unde si cognitio directa repræsentet operanti operationem tanquam malam secundum se hic, & nunc, omnibusque consideratis, actus voluntatis eligens, ac volens eam operationem evadet eo ipso malus, quidquid sit de aliquo, & operans erit eatenus similiter malus juxta illud Osee 9.10 *Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt.* Cum ergo tota illa consideratio reflexa de probabilitate opinionis, quam opinionem ipse operans judicat esse falsam; de magnitudine fundamenti probabilitatis, quod idem operans consequenter reputat fallax, ac inane; ac demum de prudentia operantis cum magno fundamento de operis sui honestate, quæ prudentia non potest operanti nostro non videri fucata tantum absolutè, atque dependens ex suppositione simpliciter falsa. Cum illequam, consideratio ejusmodi reflexa, ob hæc omnia, eò pervenire minimè possit, ut operans, retenta opinione propria de inhonestate operis sui, judicet nihilominus directè, & absolutè idem opus esse honestum, aut non esse peccaminosum, ne aliquo simul

simul assentiatur duobus contradictoriis, quod est impossibile; nec eò utique pervenire eadem consideratio potest, ut verè non peccet, qui operatur retenta opinione sua propria, quod opus suum sit inhonestum, ac peccaminosum.

ART. CXLIV. Perspicietur hoc clariùs descendendo ad particularia. Opinatur quis non satisfieri obligationi recitandi Officium divinum, si recitetur absq; attentione ad verba, & ad sensum verborum; peccare pingentem in die festo, nisi tanta sit necessitas pingendi, ut excuset, peccantem læthaliter teneri sub novo peccato læthali, ut protinus, nullaque vel minima interposita mora, vel conteratur perfectè, vel confiteatur peccatum cum vera, ac idonea attritione. Est jam hic homo in procinctu agendi circa, hæc, & tùm recolit viros pios, & doctos docere opiniones his opinionibus suis contrarias; auctoritatem eorum sufficere pro cui dubio ad probabilitatem; operantem juxtà opinionem probabilem, eo ipso operari prudenter, ac proindè satisfacere omni suæ præsenti obligationi, nec peccare. His nil obstantibus, quæ nempè omnia prævideratiste, & præconsideraverat, cum primitus opinatus fuit, pergit retinere, & veras adhuc absolutè reputare opiniones illas suas, & dicit in corde suo, fateturque coram Deo: Verè non satisfacit officio divino, qui illudrecitat absque attentione ad verba, & ad sensum verborum: Verè peccat, qui pingit in die festo sine necessitate; Verè peccat denovo, qui confestim non contentur, nec confitetur legitimè, postquam peccavit læthaliter. His ità se habentibus consuevit iste dicere officium absque attentione, & nil unquam curat de ea adhibenda; pingit in die festo, quantum libet, & quoties libet nulla coactus necessitate; differt per plures dies agere pœnitentiam, postquam peccavit læthaliter, & cum tandem aliquando accedit ad peragendam pœnitentiam; non dolet, nec se accusat unquam de ea mora. Dico servum istum nequam jam judicatum esse ex ore suo, atque in supremo judicio reprobandum esse, testimonium reddente illi conscientia ipsius. Quia sentiebat, ac docebat, necessariam esse attentionem, & non attendit, non licere pingere in die festo, & pinxit in die festo; debere pœnitentiam actutum peragi, & distulit, neque de ea pœnituit unquam. Prototypon hujusce modi formæ judicii habetur apud Apostolum 2. ad Rom. à ver. 15. Neque verò quidquam ad hujus hominis defensionem valere poterit, si dicat viros tales, & quales, & tot tenuisse opiniones contrarias. Reponetur enim illi: Viros illos tot, & tantos tu non tantifeceris, (& quod tua tibi mens suggerebat) nec tanti facere potuisti, ut propter illorum auctoritatem deponeres opinionem tuam, aut ab ea primitus in animum inducenda deterrere, atque judicium tuum judicio illorum conformares, sed perstitisti nihilominus in tua sententia sententiæ illorum contraria, eaque retenta operatus es contra eandem, ac proindè contra dictamen conscientiæ tuæ; quæ tua sententia, & conscientia tua, non verò sententia, & conscientia aliorum quotlibet, & quantælibet auctoritatis erat regula proxima voluntatis, & operationis tuæ, uti dideceras ex Apostolo ad *Rom. 2. 15. Testimonium reddente illis conscientia ipsorum*, non aliorum tot, & talium, vel talium, sed omninò *ipsorum*, & iterum fortius *cap. 14. 23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.* Tu autem discrevisti, & fecisti, quæ credebas esse peccata, & damnatus es, quia non fecisti ex fide tua. Patet itaque ejusmodi reflexionem, & reflexionum reflexiones supra, ut circa probabilitatem nil prodesse ad vitandum peccatum in eo, quod quis cognitione directa judicat esse peccatum, & tamen facit retenta hac sua sententia.

ART. CXLV. Præterea licet fieri facilè possit, & sæpè contingat, ut ab aliquo judicetur probabilis absolutè, utque reipsa sit absolutè probabilis sententia contraria sententiæ, quam ille idem de facto tenet, & putat esse veram; fieri tamen non potest, ut sententia aliqua sit reipsa, aut judicetur probabilis respectu ejus, aut ab eo, qui tenet sententiam contrariam, atque illi adhæret tanquam veræ, dum eam tenet, eidemque adhæret, seu in sensu compositio talis suæ sententiæ: sicut fieri potest, ut quis sit absolutè amabilis, & talis ab eo etiam judicetur, à quo odio habetur de facto, fieri tamen non potest, ut ille idem ab hoc eodem sit amabilis, & judicetur talis respectu sui in sensu compositio odii sui adversus ipsum. Qui enim sententiam aliquam amplectitur, eamque omnibus circumquaq; consideratis approbat absolutè tamquam veram, eo ipso reiicit, & reprobat tanquam falsam sententiam contrariā, quam proindè approbare minimè potest in sensu compositio sententiæ illius suæ; sicut nec amare quisquam potest, quem odio habet, dum odio habet, & in sensu compositio odii. Non est autem probabile respectu cujusquam, quod ab eo reprobatur, dum reprobatur, atque in sensu compositio reprobationis. Id quod merito visum est principium per se notum Augustino propterea exclamanti *lib. de utilit. cred. cap.* si benè memini 11 *Quomodo est illud, quod sequuntur, si non probatur, probabile?* nempè illi cui non probatur, & à quo judicatur probari non debere. De tali nimirum, & quatenus taliter affecto disserit ibi ex professo Augustinus. Moliuntur ergo impossibile quiddam, & chimæricum auctores isti, dum opinanti operationem aliquam esse peccaminosam tentant permittere, ut retenta ea opinione, atque in sensu ejus compositio utatur opinione cōtraria tanquam probabili, cum probabilis minimè sit respectu reprobantis ipsam, & appositam, dum sic alteram approbat, & alteram reprobat, seu in sensu compositio talis approbationis, & reprobationis.

Obstruitur rima quædam eiusdem effugij.

ART. CXLVI. Quærunt propter hæc effugium aliud alii quidam, inter quos est Card. Pallavicinus, superaddita, eidem reflexioni circa probabile, cōsideratione quadam speciali universalitatis, & uniformitatis legis divinæ quoad omnes homines. Pertinet, ajunt, ad sapientem gubernationem, & ad justitiam legum, ut non plus graventur, nec obligentur ad plura quidam ex subditis, ac præsertim qui sunt de republica specialiter benemeriti, quam alii plerique, & non usque adeò benemeriti. Si ergo contingat aliquos viros doctos, quos eo ipso constat esse de Republica specialiter benemeritos, studio suo, ac diligentia adinvenire rationem, qua coguntur judicare tales, vel tales aliquas operationes esse illicitas; quas tamē simul animadvertunt ab aliis viris doctis censeri licitas, eadem que propterea ab iisdem, nec nō ab aliis plerisque ductu ipsorum ex equutioni reipsa mandari absque ullo peccato; poterunt utiq;, & illi priores idem facere absque ullo peccato, agendo contra propriam,

quam putant veram,& conformiter ad probabilem sententiam contrariam aliorum. Ne nimirum plus alioquin graventur, & pluribus adhòc subijciantur obligationibus,qui sunt diligentiores, ac perspicacioresin scrutinio legis,voluntatisque divinæ.Quod profectò est specialissimè alienum ab infinita sapientia Dei,& à rectitudine legum divinarum, quæ sunt suprema omnis justitiæ,& æquitatis norma. Adminiculatur huic discursui exemplum,quod sibi opponit Adrianus ubi supra,ex Rege temporali, qui missurus exercitum adversus hostem, postquam illum instituit mandatis suis, nisi velit insipienter agere, superordinat explicitè, vel implicitè,ut si quæ suboriatur dissensio inter Duces circa intelligentiam eorum mandatorum in casu particulari,omnes operentur juxta sensum plurium,ac peritiorum,tametsi nonnulli certò conficiant intentionem, ac voluntatem Regis omninò fu sse contrariam. Quæ nimirum sequerentur alioquin,multa incommoda,ac demum dissipatio,& ruina totius exercitus. Ergo Deus,cujus sapientiæ non est numerus *Psal.*146.5. quique omnia in sapientia fecit *Psal.*103.24. Multò majori ratione credendus est, superordinasse similiter circa legem suam.Licet ergo cuilibet agere contra propriam sententiam eadem retenta,quoties aderit sententia probabilis in contrarium, saltem cum ea fuerit plurium,& doctiorum.

ART. CXLVII. Huic discursui nemo fidere potest,quia probat nimis, & ducit ad præcipitium.Probaret enim,siquid probaret,et etiam licere uti opinione apud alios probabili, qui certò, ac scientificè cognosceret illam esse falsam; licere item omnibus Catholicis contrarie toti juri Canonico, quo nempè non obligantur infideles; Catholicos demum,atque hæreticos posse transgredi impunè totum jus divinum positivum,utpotè non inducens reatum specialis pœnæ ob transgressionem sui respectu paganorum,& quoad novum testamentum, nec respectu Hebræorum. Patet nimirum non aliter in iis etiam subsistere æqualitatem gravaminum, atque meliores alioquin gravari magis. Præterea in eodem discursu considerantur leges divinæ, & humanæ tanquam pura gravamina,& incommoda, vel certè tanquam in quibus prævaleat ratio gravaminis,& incommodi,ac proindè supponitur melioris, cæteris paribus, conditionis esse exemptos per ignorantiam ab actuali, & immediata obligatione,& observantia legum, quam qui per earum cognitionem, aclegitimam intelligentiam instruuntur,ac diriguntur ad sanctos mores, æmulos Divinitatis, & Angelorum, atque congruentes humanæ naturæ dignitati, & secundum se,& prout elevatæ ad visionis Dei consequibilitatem, ad quam ita effectivè perducit homines earundem legum observantia, ut eos per seipsam reddat Deiformes,seu Deo in volendo,ac agendo simillimos. Ex iis porrò eorum extremorum expressionibus, exque ipsa terminorum justa apprehensione spontè,ac liquidò apparet considerationem ejusmodi vilificativam legum,earumdemque cognitionis, ac sinceræ intelligentiæ esse perabsurdam, alienam prorsus à pietate hominis Christiani, imò & hominis, atque enormiter degenerem ab spiritu divino, quo percitus,ac illuminatus Regius Psaltes ardenter, ac sæpè postulat à Deo cognitionem majorem semper, ac majorem legis,mandatorumque suorum,uti apparet ex *Psal.*188. qui,cum sit cæteris omnibus longior,totus est plenus ejusmodi aspirationibus ver. 12. *Doce me justificationes tuas*, ver.18.& 19. *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Incola ego sum in terra, non abscondas à me mandata tua.* ver.34. *Da mihi intellectum,& scrutabor legem tuam*, ver. 64. *Misericordia tua Domine plena est terra, justificationes tuas doce me.* Atque ut innumera ejusmodi loca,quæ tam multipliciter obvia in sacris litteris, subdo tantum *ex ver.* 72. quod continet rationem pro tui specialis ejus beneficentiæ divinæ, & appetibilitatis humanæ.*Bonum mihi lex oris tui super millia auri, & argenti.* Cui consonat illud *Prov.* 6. 23. *Quia mandatum lucerna est, & lex lux,& via vitæ increpatio disciplinæ.* Perinde itaque est dicere eum, qui agnoscit obligationem legis quoad aliquid,quam alii quidam negant cum fundamento magnæ equidem apparentiæ;sed,ut ille credit,fallaci,ac decipientis sa,permitti ratione æquitatis,& justitiæ divinæ providentiæ,ut agat,ac si nullam haberet cognitionem talis obligationis,utque eos sequatur in operando, quos credit decipi,& operari ex vi deceptionis,ac ignorantiæ,atque agere re ipsa contra legem. Perinde, inquam,est hoc dicere,ac si diceretur, nato in patria catholica,baptizato,ac educato catholicè, aut habenti donum qualecunque aliud Dei,specialiter dispositivum ad bonam aliquam operationem, licere, ut non aliter agat,quam si nullum speciale tale beneficium accepisset à Deo,nempè ratione sapientiæ, & æquitatis divinæ permitti illi,ut le gerat in operando,sicut ii,quibus nil tale indultum à Deo est.Quod quam sit impium,ac stultum nemo non videt. Differentia autem inter ea extrema est purè materialis, & forma arguendi,est prorsus eadem,ut pater.atque dictamen conscientiæ,tametsi erroneum respiciat, & non solùm utcunque incertum, perinde obligat, dum non deponitur, atque si esset omninò certum, & fundatum,in veritate.Agimus verò de non deponente,sed retinente firmiter opinionem suam affirmativam obligationis,atque operante in sensu compositio hujus suæ opinionis.

ART. CXLVIII. Concludo, nec dispensare, seu superordinare Deum de facto, nec posse etiam de potentia sua absoluta dispensare, seu superordinare,ut cuiquam,propter qualiumcumque,& quotcunque aliorum opinionem, liceat id exequi sine peccato,quod ipse opinatur,& judicat esse illicitum, & peccaminosum,dum ita opinatur,& judicat.Qua Deus nulla sua potentia efficere potest,ut quis simultaneè assentiatur duobus contradictoriis,& dicat esse verum, ac honestum, quod dicit, & dum dicit esse falsum, ac inhonestum,aut ut actus voluntatis non specificetur ex objecto sibi proposito, nec evadat malus,tametsi objectum proponatur ut malum. Ergo retenta opinione absolutè assertiva obligationis ad aliquam actionem,vel omissionem,& quod ea sit peccaminosa,nullus est modus evadendi peccatum præter quam vitando actionem eam, vel omissionem.Exemplum illud Regis temporalis convincit,quod nemo negat,nempè fieri posse, ut redditur,ac judicetur licitum ex suppositione aliqua accidentali,quod absolutè,& secundum se erat illicitum;non tamen convincit,aut ullatenus suadet, ut aliquid idem sub eadem adæquata suppositione judicetur illicitum;& tamen vi alicujus reflexionis fieri possit,ut mandetur exequutioni absque peccato.Consideretur iterum,sed paulò distinctius exemplum nuper objectum.Rex æternus, sicut & temporalis vult, ut miles præsidiarius custodiat Civitatem adversus hostem illi imminentem,utque impediat omnem jacturam, & omne incommodum ediat omnem jacturam, & omne incommodum. Adsunt duo vitatis ejusdem, quoad fieri poterit.

Centu-

Centuriones, qui sciunt modum disponendi defensionem, atque agendi, quo certò vetur omne incommodum, omnisque jactura; sed eum modum reprobant plerique alii, & incumbunt verbo, ac opere in alium disponendi, ac agendi modum, per quem speratur incolumitas Civitatis, licet cum aliquo incommodo, & jactura. Centuriones illi duo, quia vident Civitatem esse perdendam, nisi & ipsi cooperentur posteriori huic defensionis modo, cooperantur illi de facto, & dimittunt quod erat optimum factu obsolutè, propterea que volitum obsolutè à Deo, & à Rege suo ex eadem suppositione. Omittunt itaque, & exequuntur cum laude per accidens, quòd omittere, & quod exequi erat illicitum per se. Hoc profectò non est reddi licitum per solam reflexionem, supra sensum aliorum, conjunctam cum æquitate æqualitatis onerum, quod erat, & adhuc est illicitum ex propria operantis sententia, sed est mutari statum rei per realem aliorum operationem dependentem à contraria eorumdem sententia. Unde illa, quæ dicebatur superordinatio Regis temporalis, nil est aliud, nisi expressio quædam conditionis, seu exceptionis inhibitæ in præmissa ab eodem jussione, atque subintellectæ universaliter in omni prudenti mandato, nempè ut non observetur mandatum prout sonat absolutè prolatum, si ex tali observantia, ob incidentem utcunque circunstantiam, subsequuturum prævideatur inconveniens contrarium intentioni jubentis, cujus inconvenientis vitatio merito prævaleat in voluntate eius efficaci, atque ejusmodi sunt circunstantia, & inconveniens, qualia ibi describuntur. Hoc autem nil habet commune cum re nostra. Quia differimus de discrepantia opinionum circa vim legis nil variante statum rerum, & exitum operationis pertinentis ad unumquemque juxta opinionem, ac intelligentiam propriam ipsius. Quo quidem in genere operationum nullus, nisi stultus Rex superordinaret, seu superpermitteret, ut suborta dissensione circa voluntatem eius, non id quisque exequeretur, quod certò sciret, aut utcunque crederet jussum ab eo fuisse, sed prout reputarent quidam alii, qui sciuntur, aut creduntur eatenus decipi, nec tantæ sunt auctoritatis, ut ob eam debeat quisque, aut etiam possit recedere ab opinione, ac intelligentia propria. Hoc enim nil esset aliud re ipsa, uti consideranti facilè patebit, quam superordinare, seu supermittere, ut ab unoquoque credantur non decipi, qui, & quatenus creduntur, & dum creduntur, & non possunt non credi esse decepti. Constat itaque certissimè per eum philosophandi modum vitari minimè posse necessitatem, & usum libertatis opinandi in utramlibet partem, rebus quoad intellectum eodem modo se habentibus, ut licitus esse possit usus opinionis minùs probabilis.

Præcluditur alterum aliorum effugium.

ART. CXLIX. FAcilius, & paucioribus demonstrari potest insufficientia pro eodem scopo, recursus ad distinctionem opinionis speculativæ, & practicæ. Dicunt auctores, qui nituntur hac distinctione, eum, qui tenet opinionem assertivam obligationis aliquid agendi, vel omittendi in abstracto, seu sub terminis universalibus, posse retenta ea opinione concipere nihilominus dictamen particulare negativum obligationis illud idem agendi, vel omittendi hic, & nunc, atque ita nullum seu agendo, seu omittendo committere peccatum. Quia videlicet universalis illa opinio affirmativa est cognitio speculativa, seu speculativè practica, & fertur ad objectum secundum se in abstracto, & prout denudatum à circumstantiis individualibus, quæ vulgo denotantur per particulas hic, & nunc, dictamen verò particulare negativum est cognitio practica, seu practice practica, & fertur ad suum objectum in concreto, & prout affectum circumstantiis individualibus, atque pronunciat de illo prout hic, & nunc. Inter affirmationem autem, & negationem usque adeò invicem dissidentes quoad modum tendendi, & quod caput est, quoad objectum partialiter re ipsa diversum, nulla est contradictio, nulla est incompossibilitas mutua. Notum siquidem est ex summulis, de conceptu contradictionis, atque in ea fundatæ incompossibilitatis esse, ut propositiones invicem contradictoriæ, & incompossibiles sint de eodem secundum idem, nempè, & realiter, & formaliter. Argumento præterea est ejusdem inter eas cognitiones diversitatis, quod in opinionibus ejusmodi universalibus præcipuè laudatur, ac vituperatur ingenium, in dictamine verò particulari judicium potiùs. Accedit id quoque minimè contemnendum, viros timoratæ conscientiæ, & doctos, atque perspicaces, nec paucos, nec rarò tenere tanquam veras, & docere opiniones aliquas rigidas in materia etiam gravi, quas tamen non opere complent causati aliud esse opinari in genere, aliud operari, & arbitrari hic, & nunc. Et quod videtur perinde valere pro puncto doctrinæ, viri etiam doctissimi, simul ac Sanctissimi, uti vidimus supra circa S. Augustinum *art.* 127. & observavi pluries in D. Thoma, aliisque summis Doctoribus, ita nonnunquam tradunt doctrinas severiores, ut tamen oppositas benigniores, seu laxiores sub eodem contextu sermonis dicant, aut clarè indicent esse probabiles, hoc est, deducibiles in opus absque peccato.

ART. CL. Hæc evadendi ratio evanescit, si secluso vocum ambagibus res ipsa consideretur. Certum est propositionem universalem affirmativam, & particularem negativam, aut è converso esse invicem contradictorias, & incompossibiles in eodem intellectu, quæcunque demum sit earum materia, seu objectum, dummodo sint de eodem secundum idem, nullumque intercedat discrimen, præterquam aliam descendere ad individuum, & circunstantias purè individuales, ac materiales determinatè, aliam abstrahere ab eisdem determinatè sumptis, sivè propterea altera dicatur speculativa, aut speculativè practica, altera practica absolutè, aut practicè practica, sivè quovis alio modo denominentur, de quo nil curandum est. Quia quod ad rem ipsam attinet, tam sunt contradictoriæ istæ duæ: Omne mendacium est illicitum semper, & pro semper, tùm respectu mei, tum respectu quorumvis aliorum; hoc mendacium hic, & nunc est mihi licitum, aut cuiquam alii; quam sunt contradictoriæ istæ aliæ duæ: Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: hic triangulus in individuo non habet tres angulos æquales duobus rectis; vel omne animal rationale est admirativum: Hoc animal rationale in individuo non est admirativum. Manifestum igitur est datam distinctionem practici, & speculativi, & alia ejusmodi qualiacumque vocum involucra nil ad hoc conferre posse, ut, retenta ab aliquo opinione universaliter affirmativa obligationis

ad aliquid, subinducatur nihilominus in ejusdem intellectum dictamen particulare negativum ejusdem, ad illud idem, obligationis; atque diversitatem quoad modum tendendi, & quoad objectum in hoc præcisè consistentem reipsa, quod altera cognitio sit universalis, & abstractiva, altera particularis, atque individualis, usque adeo non tollere contradictionem, & mutuam incompossibilitatem cognitionum, ut potiùs sit de conceptu veræ, ac propriissimæ contradictionis diversitas talis cognitionum, ut vulgò est notum ex summulis, & nec expedit, aut decet, ut hic amplius exponatur.

ART. CLI. Quod addebatur de experientia, seu praxi virorum doctrina, & probitate præstantium, nil me tangit. Quia ego non contendo auctorem sententiæ rigidioris non posse absolutè uti absque peccato sententia opposita benigniori, quæ alioqui sit probabilis, sed tantùm non posse retenta pro tunc ea sententia rigidiori, seu in sensu composito illius. Similiter nec dico existimantem unam partem contradictionis esse veram, non posse simul reputare absolutè probabilem oppositam partem contradictionis, sed tantum non posse talem reputare respectu sui, quatenus taliter opinantis actu juxta nuper dicta *art.* 145. Addo, si prædictis, vel aliis qualibuscunque circuitionibus, aut exemplis fieri posset, ut qui tenet opinionem universaliter affirmativam obligationis ad aliquid, posset nihilominus absque ullo peccato nolle id unquam exequi pro ulla particulari opportunitate operandi, quin recederet ab ea sua opinione, seu in sensu composito illius; eo ipso talis opinio, omnesque tales opiniones essent falsæ, frustraneæ, & quibus nemo conscius ejusmodi doctrinæ assentiri posset tanquam veris. Quia propositio universalis, quæ in nullo sibi substanti individuo verificatur, est falsa, & frustranea, quæ dictat, necesse esse sic, vel sic operari, qualiter nunquam necesse erit operari; ac proindè qui hoc censet esse verum, non poterit illi propositioni assentiri, eidemque seriò, & ex animo adhærere tanquam veræ. Adhærere, inquam, absolutè, & sine restrictione, seu conditione auferente conceptum simpliciter opinantis, & reddente ridiculam, ac frustraneam doctrinam taliter opinantis. Si enim quis diceret, ego opinarer, vel distortè concipiendo, opinor, eos, qui tenentur ad officium divinum, eo ipso obligari, ut attendant ad verba, & sensum verborum, nisi adesset in contrarium auctoritas plurium Doctorum, aut talis textus, aut talis ratio; patet, quod verè non teneat opinionem assertivam eius obligationis, sed potiùs oppositam. Nos autem de opinanti absolutè, & consideratis omnibus, quantum fieri potest, rationis, & auctoritatis hinc & inde momentis, atque ad hoc ipsum genus opinionum diriguntur commemoratæ modo evasiones, & distinctiones inter speculationem, & praxim. Quas evasiones, cum constiterit, esse vanas, ac insufficientes; Concluditur demum, necessariam omninò esse, uti jam dicebam, aliquam libertatem, ac indifferentiam opinandi in utramlibet partem, ut aliquando liceat, tum uti opinione minùs probabili, & minùs tuta, tum agere contra propriam præconceptam priùs opinionem universaliter affirmativam obligationis ad aliquid.

Videndum jam supereſt de ejusdem libertatis, ac indifferentiæ sufficientia ad hoc utrumque.

* *
*

An, & quatenus sufficiat libertas opinandi pro usu licito opinionis probabilis contra priorem, propriam etiam cujusque, opinionem?

ART. CLII. MAximi imprimis momenti esse puto quoad hoc punctum, & tentiosissima controversia de usu licito opinionum, distinctionem superius à me observatam, & quam dòleo me non invenire expressè notatam apud auctores communiter, inter opinionem evidenter, atque omninò indubitanter, seu probabiliorem, seu minus probabilem, & opinionem non usque adeò patenter, seu probabiliorem, seu minùs probabilem, sed cujus, seu superioritas, seu inferioritas supra, aut infra oppositam sit aliquousque dubia, obscura, & anceps. Hujus distinctionis, nec ego ipse olim memini in illa mea, hac de re, quæstione, & ratio, ob quam nil de ea sollicitus fuerim, credo hæc fuit. Quod nimirum quæstio de usu licito opinionum unicè, vel certè præcipuè respicit opiniones, quæ tanquam probabiles circumferuntur apud auctores classicos, & approbatos, ac laudatos communiter, ita ut agnoscantur probabiles ab iis etiam, à quibus rejiciuntur tanquam falsæ. Inter ejusmodi autem opiniones, tametsi quælibet earum sint suis oppositis probabiliores, aut minùs probabiles reipsa, idque videatur esse certum juxta principium Divi Thomæ superius à nobis præmissum de necessaria inæqualitate mutua quorumlibet invicem dissimilium, nullæ tamen sunt, quarum major, vel minor probabilitas, seu excessus, vel inferioritas probabilitatis supra oppositam opinionem sit indubitata, & evidens, ac facilè pervia. Opinio enim, quæ tanta hujusmodi conspicuitate est verisimilior, aut minùs verisimilis, non amplius dici solet probabilis, sed quæ est ita verisimilior, dicitur certa moraliter, & quæ est eodem modo minus verisimilis dicitur improbabilis; & hæc si quidem sit restrictiva dicitur scrupulus, seu opinium scrupulosa, si verò sit laxativa dicitur parum tuta, aut prorsus intuta in conscientia; & utralibet sub aliqua ejusmodi censura excluditur à gradu probabilium. Hoc igitur effectum est, ut etiam plerique omnes scriptores alii eò sensim ferantur, ut dum agunt de usu licito opinionum probabilium, perinde differant, atque si nullæ prorsus essent opiniones, quarum excessus, aut inferioritas probabilitatis comparatione oppositarum opinionum sit evidens, atque omninò indubitata, aut apud plerosque, aut apud unumquemque. Pauci verò quidam alii defigunt oculos in nonnullas potissimum opiniones, quarum excessus verisimilitudinis super opiniones oppositas est, aut (quod perindè apud unumquemque valet) videtur sibi evidens, ac prorsus indubitatus. Et licet opiniones ejusmodi usque adeò patenter præeminentes oppositis sint reipsa paucæ intra vastum totius Theologiæ moralis ambitum, dum tamen ad eas, tanquam ad exemplaria, mentis aciem restringunt, eisdemque considerandis unicè incumbunt, ad pauca respicientes de universo opinabilium genere, quod latissimè patet, quamplures species, ac gradus valdè invicem inæquales sub se complectens, pronunciant, ac si in unaqualibet opinionum contradi-

tradictione altera pars semper esset, absque ulla unquam exceptione, evidenter, ac indubitanter probabilior, altera verò eodem modo minus probabilis. Ista probabilioritatum usque adeò inter se disparium indistincta confusio, & æquivocatio accendit primitus, nisi fallor, & fovet hodieque ardorem contentionis maximum in hac materia, qualis circa minimas quoque res concipi facile solet sub latebris æquivocationum, partibus hinc, & inde in diversa intentis, & unaquaque, vel altera earum attribuente parti adversæ absurdum aliquid, ac planè intolerabile. Id quod, cum maximo veritatis in re maxima præjudicio, accidisse, circa nostram istam controversiam, nonnullis ex Probabilioristis, conjicere clarè potest attentus lector ex qualitate argumentorum Mercori præsertim, Marinarii, & Sinnichii, quæ superius retulimus, ac diluimus; siquidem impugnant patronos usus liciti opinionis minùs probabilis, & minus tutæ, ac si docerent licentiam operandi juxta quemlibet etiam levissimum prætextum, reclamantibus in contrarium fundamentis evidenter, ac palpabiliter longè majoribus. Cujus fallentiam suppositionis tametsi inibi animadvertimus satis; distinctius tamen, & utilius eadem apparebit, si breviter subjungamus, uti facere instituimus, expositionem terminorum, ad quos usque protenditur usus licitus præfatæ libertatis physicæ opinandi in utramlibet partem contradictionis, tum quoad delectum opinionum, tum maximè quoad deponendam præconceptam prius universalem opinionem, quando ventum est in particulari ad operationis instantiam hic, & nunc. Utar autem præcipuè directione D. Antonini, *1. part. sum. tit. 3. cap. 16. §. 10.* maximè verò *reg. 7.* & quæ post eam sequitur, quarta, & Adriani, *quodl. quæst. 2. punct. 3. §. Ad rationes antè oppositas*; ubi rem hanc accuratè, & magistraliter exponunt; prior pro sedandis scrupulis, posterior pro justa dispositione conscientiæ.

ART. CLIII. Dico primò: Nulla libertas opinandi quidquam confert ad usum licitum opinionis certò, aut evidenter, ac indubitanter minùs probabilis, seu potiùs minus verisimilis. Patet hoc ex dictis *suprà*. Ostendimus enim *art. 113.* deesse nobis physicam potestatem, ac libertatem assentiendi opinioni, quam, & quoties manifestè, atque omninò indubitanter conjicimus esse minùs verisimilem oppositâ opinione. Demonstravimus itidem nuperab *art. 142.* fieri nullatenus posse, ut quis licitè, & absque peccato utatur opinione aliqua exclusiva obligationis, & peccati, quin assentiatur, seu potiùs quin præassentiatur eidem opinioni, dum operatur conformiter ad ipsam. Patet igitur libertatem, ac indifferentiam physicam opinandi in utramlibet partem contradictionis, qualis à nobis asserta est, & qualis ipsa datur, nullatenus sufficere, ut quisquam licitè uti aliquando possit opinione, quæ manifestè, atque omninò indubitanter sit apud ipsum minùs verisimilis, quam opposita, qualiscumque de cætero conditionis ea sit.

ART. CLIV. Quod si quis conjiciens manifestam, atque omninò sibi indubitatam præponderantiam fundamenti pro una parte contradictionis, ideoque impotens eatenus physicè assentiri oppositæ opinioni, seu alteri parti ejusdem contradictionis, quæ alioquin sibi apparet commoda, & perplacens, data opera avertat oculos à consideratione fundamenti probabilitati illius manifestè, atque omninò indubitanter majoris, seque totum impendat considerandis, ac promovendis, seu auctoribus, seu rationibus suadentibus eam partem, seu opinionem, quæ manifestè, ac indubitanter deprehenta jam fuerat minùs verisimilis absolutè; efficere quidem hac arte poterit, ut inducat tandem in animum partem eam debiliorem, & minùs verisimilem absolutè, eidemque adhæreat assentiendo, ac si esset verisimilior, probabiliorque; cum per ejusmodi industriam, seu potiùs nequitiam, ac gyrum obtinere à se quisque possit, ut opinetur de facto adversus ea, non solùm certa ex fide divina, sed & evidentia, imò & adversus per se nota; efficere nihilominus eadem arte minimè poterit, ut evadat licitus, & immunis à peccato usus opinionis taliter conceptæ. Quia pro usu licito opinionis minùs probabilis, & minus tutæ, postulatum à nobis semper fuit, & postulatur ab omnibus hujus sententiæ patronis, ut retineat probabilitatem, utque assentiri illi possit, & assentiatur actu, qui eadem est usurus, omnibus hinc, & indè maturè, ac diligenter consideratis, quæ sivè ab auctoritate, sive à ratione occurrere cuique possunt. In modo autem agendi proposito usque adeò hoc non præstatur, ut oppositum potius fiat, dum de industria avocatur animus à consideratione eorum, quæ præ cæteris ad veritatem accedere, ac inducere posse præsentiuntur. Unde nequitiosæ ejusdem circuitionis auctorem, eundemque cavillatorem, ac palponem sui abs dubio comprehendit, ac reprobat illud, *Psalm. 35. 4. Noluit intelligere, ut benè ageret.* Ubi Bellarminus, *ut malè ageret, scientiam benè vivendi contempsit.* Quis etenim magis propriè dici potest nolle intelligere, ut benè agat, & scientiam bene vivendi contemnere, quam qui, oculis manu propria pulvere conspersis, terga vertit rationibus, quas præsensit ineluctabiles, & quia ineluctabiles præsensit, ut concedat in eam partem, quam prævidit à veritate longiùs recedere, seu ad veritatem, quæ unicè quærenda est, minùs accedere, utque id in animum inducere possit, in quo clarè, ac indubitanter conspicit minorem affulgere spem veritatis attingendæ, & majus adesse periculum falsitatis incurrendæ? Jure igitur optimo Adrianus adversus istum modum, seu formandi, seu deponendi conscientiam (est enim eadem utrobique ratio) *per voluntariam aversionem intellectus à præpositi, vel causæ consideratione, ut est in volentibus actu ignorare per non considerationem.* Utitur testimonio, *Iob. 21. 14.* Ubi sanctus vir ejusmodi nequitiam impiorum plangit, his verbis: *Qui dixerunt Deo. Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Quibus in eandem rem adjungit idem Adrianus illa paris impietatis verba apud Isaiam 30. 10. *Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt; loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra Sanctus Israel.* Qualia profectò vota nemo animo concipere potest formaliter, ut sonant. Quia error, & recessus à veritate, atque à fonte veritatis Deo est intrinsecè inamabilis, sicut omne malum, quatenus talis formaliter est. Attribuuntur ergo talia deglutienti identicè, & materialiter, ut vulgò dicimus, ejusmodi perversionem intellectus, dum spretis, ac vitatis fulgoribus, quibus percutitur, magis conspicuis veritatis sectatur verisimilitudines, seu veritatis adumbrationes patenter, ac manifestè remotiores, magisque devias à veritate ipsa. Quod accidit in casu nostro.

ART. CLV. Consequens porrò hinc est, ut qui post ejusmodi tergiversationem accedit ad operandum; tametsi fieri possit, ut extorqueat utcumque à se-

à semetipso assensum approbativum operationis concupitæ, utpotè commodæ,aut delectabilis; fieri tamen non posse , ut idem interea vitet remorsum conscientiæ memoris, saltem confusè, ac implicitè, rationum prævalentium in contrarium , propterea que reclamantis electioni absolutè , & omnibus undequaque consideratis minimè approbabili. Ex quo rursus consequitur, operantem sic, dum, & quia sic operatur, peccare denovo cum merito specialis seorsim pœnæ ultra rationem peccati,& dignitatem pœnæ , quæ convenit eidem operationi per denominationem à prævio proposito inhonesto avocandi animum à consideratione motivi, seu motivorum manifestè, ac indubitanter prævalentium in contrarium, & quæ quatenus talia jam antè præluxerant. Quia remorsus conscientiæ resultans ex antecedenti cognitione non repulsa, seu non deposita legitimè per motivum ad id sufficiens, aufert omnem veram coram Deo excusationem operationis sub ipso exercitæ, ac si adesset actualiter tota illa antecedens cognitio , uti animadvertit optimè Adrianus immediatè post verba mox à nobis relata. Conatus igitur hominis tentantis eo modo fallere seipsum, atque operari veluti clam seipso, est quædam chimera moralis , ut sic dicam. Quia retinetur quoad totum suum effectum cognitio, quæ vitatur, seu potiùs dissimulatur, hæretque lateri læthalis arundo eò læthalius, ac pertinacius, quò occultius. Cum enim hoc malum latebrosæ ejusmodi perversitatis latè pateat per doctos de gente Sciolorum,perque prorsus indoctos,ac rudes, est pessimæ præterea indolis in ordine ad veram emendationem , ac pœnitentiam salutarem. Quia peccata ejusmodi, quasi furtivè patrata sub luce maligna hebetium crepusculorum , difficulter deindè agnoscuntur ; difficilius manifestantur plenariè, & difficillimè ad radices usque revelluntur ex animo deluso viscosa fallacis honestatis , aut parvæ malitiæ apparentia. Hoc genus peccati plangit in specie Augustinus circa gulam, *lib.* 10 *Confess. cap.* 31.

ART. CLVI. Dico 2. libertas physica opinandi in utramlibet partem contradictionis sufficit pro usu licito opinionis cujusvis practicè probabilis; hoc est affirmantis cum fundamento magni momenti, quale exposui *suprà, art.* 102. licere hoc, vel illud, seu agere, seu omittere, sive talis opinio sit reipsa, aut minus probabilis, aut minus tuta, aut minùs probabilis, simulque minùs tuta, sive sit magis probabilis,aut magis tuta, aut magis probabilis, simulque magis tuta; Dummodo excessus verisimilitudinis ex parte oppositi ei, quæ deducitur in opus, non sit manifestus, atque omninò indubitatus ipsi operanti. Hæc conclusio continet reipsa totum scopum quæstionis illius meæ , quam hoc opusculo vindicare conor, eandemque conclusionem, & nil aliud intendunt reipsa patroni usus liciti opinionis minùs probabilis,& minùs tutæ, uti facilè conjiciet quisquis fundamenta eorum, & contextum totius doctrinæ attentè, ac sincerè consideraverit. Deducitur autem ex dictis, ut cætera hîc non repetam supervacuè , quæ proposita fuere in illa mea quæstione. Potest imprimis unusquisque, ratione præassertæ libertatis physicæ opinandi in utramlibet partem contradictionis, assentiri absolutè in casu posito utrilibet ex opinionibus invicem oppositis, prout libuerit, & juxta præsentem suæ voluntatis inclinationem, ac determinationem, ut patet ex præmissis. Deindè neque peccat voluntate sic opinandi,neque voluntate operandi juxta opinionem jam præconceptam , quam tenet hic, & nunc, & cui assentitur de facto absolutè. Non peccat voluntate sic opinandi. Quia eligit opinari cum magno fundamento omnibus hinc, & indè diligenter consideratis, nullaque apparente, seu auctoritate, seu ratione, quæ manifestè, ac indubitanter prævaleat in contrarium. Qui autem sic opinatur, non utique opinatur incautè, insipienter, ac stulte, quod erat necessarium, ut peccaret opinando, seu eligendo sic opinari. Certè in speculativis, atque in negotiis pure humanis , ac temporalibus , qui opinatur præhabitis, pro , & contra fundamentis ejusmodi, non æstimatur propterea ineptus, ac insipiens. Et autem eadem ratio laudabilis electionis opinandi in qualibet materia, sistendo intra terminos opinandi, atque præscindendo à proposito ordinante, vel non ordinante opinionem ad opus. Non igitur est turpis , ac peccaminosa voluntas opinandi modo dicto in materia morali, seu agibili. Sed neque voluntas operandi , juxta opinionem jam sic præconceptam, atque ipsius operis approbativam absolute peccaminosa esse potest. Quia talis evadat necessariò actus voluntatis, qualis judicatus est judicio immediate præeunti, ac directivo ipsius, cum hoc judicium sit immediata regula humanæ cujusque operationis, juxta dicta ex communi, *lib.* 3. *Curs. Theol. quæst.* 2. Atque illud Apostoli ad Roman. 14. 23. *Quod non est ex fide, peccatum est*, verificatur positive, & negative; ita videlicet,ut similiter sit verum: Quod est ex fide, peccatum non est. Enimverò , quod est ex assensu concepto omnibus hinc,& inde consideratis, quæ quantum considerare quisque tenetur, est utique ex fide sumpta , juxta sensum illi verbo Apostoli communiter attributum cum D. Thoma, & à me stabilitum in loco mox indicato pro judicio simpliciter approbativo operis, quod quisque exequitur. Hujusmodi judicium non habet, qui subest ignorantiæ vincibili, aut affectatæ , ac data opera non considerat rationes , quæ erant maximè considerandæ, ut in Conclusione præcedenti visum est. Utrique enim patitur actualem , vel saltem habitualem remorsum conscientiæ in contrarium , ideoque non operatur simpliciter ex fide , sed cum contradictione in semetipso. Habet verò idem judicium simpliciter approbativum , qui operatur cum assensu, qualis à nobis expositus est , & exigitur in hac conclusione. Quia assentit honestati sui operis omnibus utrimque diligenter consideratis, ac innixus fundamento magni ponderis, quod ita comparatur, cum toto fundamento oppositæ partis , ut possit præferri, & tanquam majus, ac probabilius acceptari imperio voluntatis, & sic acceptetur, ac præferatur, quoties libet. Circa quod expedit relegere, *art.* 135. Constat itaque libertatem , ac indifferentiam physicam opinandi in utramlibet partem contradictionis ita esse semper, & ubique necessariam pro usu licito utriuslibet ex opinionibus de licito , & illicito sibi invicem oppositis , ut eadem sit etiam sufficiens pro eodem usu licito promiscuo utriusvis opinionum ex invicem oppositis, quoties neutri earum inest excessus verisimilitudinis supra alteram manifestus, atque omninò indubitatus.

ART. CLVII. Adde doctrinam traditam æque valere pro deponenda opinione sive universali, sive particulari prius concepta , & pro admittenda loco illius, atque in animum inducenda, deducendaque in opus opinione oppositâ, quando in neutra earum inest indubitanter agnoscitur excessus simpliciter verisimilitudinis supra alteram. Ita nimirum, ut nulla evi apparente

apparente de novo ratione, vel auctoritate, pro, aut contra alterutram partem contradictionis, quod ad intellectum attinet, propter solam supervenientem de novo specialem dispositionem voluntatis, & apparentiam rationum pertinentium ad ipsam, incipiat displicere opinio, quæ placebat prius, & placere, quæ displicebat, propterea; determinetur intellectus ad opinionem contrariam opinioni prius conceptæ, & approbatæ. Cum enim intellectus in ejusmodi assensibus, ac dissensibus dependeat à voluntate, ejusdemque imperio determinetur, ut dictum est; novitas, quæ directè afficit voluntatem, ejusq; affectum transferat extremum contrarium priori, afficit etiam intellectum indirectè, & transfert ab assensu ad dissensum, aut è contra. Et quidem transitus voluntatis ab affectu ad affectum, & propositum contrarium contingit facillimè, quando ex deliberatione abstracta, & universali fit descensus ad particularem, & individualem deliberationem, & considerationem operationis hic, & nunc imminentis. Quod præterquam experientia quotidiana nimiopere manifestum est, ratio quoque evincit facilè obvia, & clara. Nempè difficultas, & arduitas operationis hic; & nunc exequtioni mandandæ cadit sub sensum, & experimentaliter, ac intuitivè percipitur directè, vel saltem indirectè, cum prius in deliberatione universali abstractivè tantum dignosceretur, & secundum prædicata tantum communia, quæ appetitum sensitivum minimè promovent directè. Est autem longè diversa vis cognitionis intuitivæ, ac experimentalis, ab ea, quæ inest cognitioni abstractivæ, & secundùm prædicata tantùm communia, apparetque rerum facies valdè diversa sub altera, & altera repræsentatione; estque dispar similiter conditio voluntatis repugnaturæ appetitui sensitivo vehementer commoto, ac renitenti sub operationis instantia, cum nil, vel certè remissius multo commoveretur, ac reniteretur sub consideratione abstractiva, ac universali propter incapacitatem sensus respectu rationum abstractarum, ac universalium. Exista igitur usque adeò diversa voluntatis dispositione, & affectione sub universali, & sub individuali operationis consideratione provenit, ut qui facilitate applicat, ac determinat intellectum ad opinionem assertivam, ac inductivam obligationis ad aliquid sub terminis universalibus, eadem eundem applicet, ac determinet ad opinionem oppositam, quando ventum est ad opus hic, & nunc, & ad deponendam interim priorem opinionem.

Ulterior expositio, & confirmatio assertæ libertatis opinandi absque peccato.

ART. CLVIII. Quod autem istiusmodi vicissitudo opinionum contingere possit, ac sæpè contingat absque peccato, si nil obstet aliud, quando opiniones utrimque sunt, quales à nobis propositæ fuere, nempè absque manifesto excessu alterius supra alteram, probatur eadem ratione, qua nuper usi sumus pro licito in utramlibet partem delectu, & usu ejusmodi opinionum. Quia quod quis tenuerit jam alterutram opinionem, eandemque pleno, quantum in opinabilibus fieri potest, assensu prætulerit oppositæ opinioni, solùm efficit, ut hanc prius postpositam, rejectamque opinionem præponat deindè, amplectaturque tanquam meliorem, ac probabiliorem cum difficultate aliquousque majori, seu potiùs cum minori facilitate, quàm si non præcelliset voluntas præferendi, quod deinde postponendum est, & è converso, juxta ponderationem circa hoc præmissam supra ab *art.* 137. Rationes enim honestatis, & inhonestatis, cum non cadant sub sensum, sicut ratio commodi, & incommodi, facilis, & difficilis operis, non possunt mutare faciem, & sortiri apparentiam diversam, quando ex universali consideratione descenditur ad particularem, agiturque de operando hic, & nunc, sed ex hoc præcisè capite manent prorsus eædem, & apprehenduntur eodem modo. Quapropter intellectus, quantum est ex se, & ex vi motivorum directè, ac immediatè pertinentium ad ipsum, permanet in eadem illa dispositione parendi indifferenter imperio voluntatis, sequendique eius ductum quoad depositionem opinionis prius præconceptæ, in qua primitus fuerat quoad eandem opinionem non admittendam, sed oppositam; ac proindè idem, qui sub deliberatione universali, & nondum urgente operandi, opportunitate, ac difficultate præsenti elegit opinionem inductivam, seu indictivam obligationis cum potestate eligendi oppositam, potest similiter omnibus rursus hinc, & inde consideratis, ac recogitatis transire tuta conscientia ad opinionem oppositam, dum sentiens præsentem conformandi se præconceptæ ptius sententiæ difficultatem simul advertit absque ulla convincenti, aut certò præponderanti, seu auctoritate, seu ratione conjici se in angustias fragilitati suæ periculosas, aut tepori spiritus graves, atque adesse pro parte contraria liberanti ab eo onere fundamentum magni momenti, seu motivum, quale plerumque non fallit. Suffragatur huic parti doctrinæ ultrà communem plurimorum, & optimorum postremi hujus sæculi auctorum consensum, de quo controverti, nisi protervè non potest, D. Antoninus *ubi supra reg.* 4. verbis, quibus obiter exponetur testimonium quoddam quò nimium confidenter abutuntur adversarii: Verba D. Antonini sunt. *Quod autem dicit D. Thomas in quodl.* 3. *quæst.* 4. *art.* 2. (*quodl.* nunc 8. *quæst.* 6. *art.* 13.) *Quando duæ sunt opiniones contrariæ de eodem, oportet alteram esse veram, & alteram falsam. Aut ergo ille, qui facit contra opinionem magistrorum, utpotè habendo plures præbendas, facit contra veram opinionem, & sic non excusatur à peccato, cum faciat contra legem Dei, quamvis non faciat contra conscientiam. Hæc enim verba B Thomæ non possunt intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quod sit contra legem Dei, & non de illis intelligit, ubi non apparet* (nempè manifestè.) *Alias sibi contradiceret in eodem libro, quod non esset credendum.* Excusatur ergo à peccato ex mente D. Antonini, qui in materia juris positivi tenet, & exequitur opinionem, quæ tametsi falsa sit, non tamen manifestè apparet, quod falsa sit. Alioquin interpretatio non subsisteret, ut patet. Nec minùs clarè patet eandem esse rationem de manifesta contrarietate ad legem naturalem ex principiis synderesis, vel communi sapientum consensu tanquam de re certa in materia pertinente ad ius naturæ. In hoc autem, quod dicitur de manifestè patere, ac apparere, vel non, intelligitur, abs dubio ratio manifesti, qualis plerumque datur, & est possibilis in operationibus humanis, nempè ut sit clara, atque omninò indubitata præponderantia fundamenti pro ea opinione, contra quam non potest quis agere sine peccato, tametsi veritas ipsius opinionis nec sit evidens, nec certa ex fide.

ART. CLIX. Constat hanc esse mentem Antonini,

tonini, inter alia plura, ex iis, quæ dicit sub finem regulæ ejus quartæ de tertio gradu certitudinis moralis, seu civilis. Conjungit enim hæc duo, tanquam invicem convertibilia, quod clarè denotat certitudinem ab eo dici moralem, non ex eo, quod perinde ferè infallibilis sit, atque certitudo physica, aut metaphysica, uti nonnulli usurpant perabsurdè in re præsenti, sed dici moralem, quatenus est certitudo congruens moribus, & qualis quæri solet in deliberationibus cujusmodi. Exponit hoc distinctissimè idem S. Doctor, subdens ex Philosopho, *Disciplinam esse, in unaquaque re certitudinem quærere juxta exigentiam materiæ; certitudinem moralem non consurgere ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis, grossis, & figuralibus magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus, seu ex iis, quæ pluribus, & maximè sapientibus apparent vera*; nempe ex motivo, ut supra dicebamus, plerumque non fallenti, & quod magis se habeat ad verum, quàm ad falsum. Ex quibus concludit sic: *Ex his igitur sequitur, quod in humanis agibilibus, quæ tantam habent varietatem, teste Aristotele, & experientia, sufficit talis certitudo, quæ non semper scrupulos omnes abjiciat, sed sufficit, ut contemnat, seu superet eos.* Quod utique fit adjungendo motivo intellectus non præeminenti manifestè, atque hac præcisè de causa insufficienti ad abjiciendos penitusque dissipandos scrupulos, imperium voluntatis, ad cujus efficaciam pertinet contemnere illos, & superare adigendo intellectum, ut amplectatur motivum præeminens secundum quid ad modum præeminentis simpliciter, quando non est manifestus excessus simpliciter motivi pro parte oppositæ rigidiori. In quam sententiam subdit opportunè S. hic Doctor. Ad quod etiam optimè facit illud Leonis Papæ dicentis: *In his quæ dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis SS. PP. inveniatur adversum dist. 14. cap. Sicut quædam.* Quod sanè verificari potest absque certitudine moraliter infallibili, & cum sola certitudine, qualis plerumque dari solet in deliberationibus, & operationibus humanis, ut dictum est. Huic sic expositæ certitudini morali, quæ coincidit re ipsa cum opinione, quæ à nobis dicitur verè probabilis, utpotè innixa fundamento, quale plerumque non fallit, seu quod est magni ponderis, congruunt omnia, quæ tradit idem *in eod. cap. 20. de conscientia, totareg. 6. & 7. de repellendis, ac deponendis scrupulis.* Sed quia sunt nimis multa, ut huc transferantur omnia, do pauca hæc in specimen, *Reg. 6. fine. Ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam si illud in se non esset mortale, sumendo propriè, & strictè dubitationem, videlicet prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhæret ipsi sententiæ, quod tamen formidat de opposito; sic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quàm pro opposita opinione, etiam si ipsa opinio, quam tenet, non esset vera; Et hoc nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium Scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ. Talis enim non operatur in dubio mortalis, sed secundum opinionem probabilem.* In quibus quod dicitur de æquiponderantia rationum, seu de rationibus hinc, & inde æqualibus, & de dubitatione propriè tali inde necessario subsequenti, expositum à nobis fuit *suprà*, & pluribus confirmatum ab *art. 11.* & alibi inter alia ex D. Thoma, à cujus mente, & sensu loquutionis haud quaquam recedit D. Antoninus. Exposuimus similiter *art. 13.* & prius, ac deinceps illud de ratione magis se habente ad unam partem, quam ad aliam in opinabilibus, ut nil superflus differat nostra quoad hoc doctrina à doctrina contenta in verbis relatis D. Antonini.

ART. CLX. Adde hæc alia *ex regula 7. salutarium: Inter duram, & benignam circa præcepta sententiam benigna est potius cæteris paribus interpretatio sequenda.* Cui consilio nullus esset locus, si nulla esset libertas in eligendis, retinendis, ac deponendis opinionibus, sed semper esset opus ratione ex se præcisè necessario victrici. Adde rursus *ex Reg. 4. initio. Cum bona conscientia potest quis temere unam partem alicujus opinionis, & secundum eam operari, secluso saltem scandalo; quæ scilicet pars habeat pro se notabiles Doctores, dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam Sacræ Scripturæ, nec contra determinationem Ecclesiæ Catholicæ, & quod etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum, sed bonam sibi conscientiam, & credulitatem formet ita, quod credit tanquam de probabiliori parte, & præsque quando quis adhibet diligentiam inquirendo, antequat, ut invenit aliquid, quod eum sufficienter moveat ad hoc, quod sit illicitum.* Ista postrema cautela de non sufficienter movente, seu de motivo non necessitante ad opinionem, quod sit illicitum, nec necessario emanente ab opinione, quod sit licitum, adhibita à nobis etiam est, & confirmata ex professo in superioribus, atque inibi observatum pariter est adhærentem alterutri parti contradictionis, ubi proneutra parte apparet motivum manifestè, ac indubitanter verosimilius, eo ipso adhærere illi tanquam probabiliori. Habemus igitur consentientem per omnia D. Antoninum, & cum ipso præcipuos quosque eius temporis Theologos, quorum sententias refert ipse diligenter in eundem sensum, sicut referri facilè possunt, & referuntur à pluribus auctores præcipui hujus temporis. Subjungo D. Antonino Adrianum, ubi supra ad primum de depositione conscientiæ, id est, opinionis practicæ prioris, circa quod omissis duobus modis deponendi, quos præmittit; considero tertium per rationes inducentes in contrarium, quem modum subdividit in duos rursus alios, primum insufficientem per rationes inductivas dubii, & suspensivas tam assensus, quam dissensus, & alterum, quem approbat ut sufficientem, his verbis: *Secundo modo, cum inducitur in contrarium judicium, sive assensum: Et cum sic deposita fuerit conscientia circa nullitatem matrimonii* (quæ erat materia particularis arguendi) *potest reddere, & exigere: dum tamen ex rationabilibus motivis, & non levibus, aut temerariis, ad hoc inducatur.* Quam limitationem nos quoque apponimus semper, & apponunt omnes nostræ, ejusdemque communis sententiæ auctores, solumque reque cimus Adversarios, quatenus exigunt, quod non exigit Adrianus, ut depositio conscientiæ, seu opinionis fiat ex rationabilioribus motivis, aut non præsisis, quando opinio jam deponenda concepta fuit. Concludo itaque esse licitum non modo delectum utriusvis partis contradictionis, sed etiam depositionem opinionis prius conceptæ, & transitum ad oppositam opinionem, juxta novam voluntatis intentionem, & affectum efficacem, quotics pro utraque parte adsunt motiva momenti absolutè, & comparatè

tivè magni, & pro neutra adest excessus verisimilitudinis manifestus ac indubitatus. Quæ duo exprimo, & expressi seorsim majoris claritatis gratia, cum ipsa pars prior contineat in se posteriorem, uti & superiùs item adnotavi, & quisque facilè conjicere spontè potest.

ART. CLXI. Exhucusque discussis circa libertatem, & physicam, & moralem opinandi, colligitur verum esse, quod superiùs insinuabam, opiniones, quæ communiter circumferuntur, ut probabiles apud auctores Catholicos pios, & doctos, seu qui quæruntur & leguntur passim à fidelibus non quæsituris sic, & lecturis absque spe addiscendi veram, sanamque doctrinam, eo ipso esse eligibiles, & deducibiles in praxim tuta conscientia apud plerosque omnes, seu apud omnes, iis tantùm exceptis, qui sunt capaces discutiendi per seipsos fundamenta opinionum singularum, tum ab auctoritate, tum à ratione, eademque ita invicem conferendi, ac librandi, ut conspicere valeant, an alterutra ex parte adsit excessus verisimilitudinis manifestus sibi, ac indubitatus, & quatenus adhibita attenta, ac seria diligentia conjiciunt adesse talem ex altera parte excessum in occurrente, seu electione opinionis, seu operatione. Ratio hujus, tam illationis, quàm exceptionis est usque adeò clara ex dictis, præsertim animadversa, quoad illationem, notatione, quàm præmissi *art.* 151. sub initium, & quoad exceptionem, doctrina tradita to *art.* 152. Ut neutra pars indigeat ulla amplius declaratione, aut confirmatione. Adde distinctionem datam quoad delectum, & usum licitum opinionum inter peritos, & imperitos, valentes, & non valentes per seipsos librare momenta fundamentorum cujusque opinionis doceri inter alios à D. Antonino, *in præindicato cap.* 10. *de conscientia*, sub finem inductis, pro certificatione, & securitate sapientum illo *Prov.* 27. 11. *Stude sapientiæ fili mi.* & pro meruditis illo *Deut.* 32. 7. *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, majores tuos & dicent tibi.* Addo & experientiam propriam, si quid fortè sincera ejus expressio movere quemquam, aut juvare possit. Aliquas opiniones ita teneo in quæstionibus controversis, ut opinionibus contrariis assentiri nullo pacto possim, tametsi maximè vellem, sive in communi, sive in particulari, sive assensu speculativè practico, sive assensu practicè practico; ex. gr. *lib.* 8. *Curs. Theol. quæst.* 45. *art.* 7. tenui electionem non solùm indigni, verum etiam minus digni prætermisso digniori ad officia conservativa, & promotiva boni communis, præsertim jurisdictionalia, esse injustam, atque ex suo genere læthaliter peccaminosam. Tenui similiter inibi, *in respons. ad* 7. *art.* 3. Distributorem dotium, & aliarum similium largitionum cum libera facultate eligendi personas individuas, quibus distribuat, ac largiatur, injustè agere, si paciscatur de parte pecuniæ sibi retinenda propter electionem unius personæ, cui subveniat præ aliis, & quidquid ita retentum fuerit, esse obnoxium restitutioni. Docui item, *lib.* 10. *quæst.* 96. *ad* 8. circumstantias, ut vulgò dicitur, aggravantes intra eandem speciem esse necessariò exponendas in confessione Sacramentali, non quidem quoad omnes suas etiam minutiores differentias; bene tamen quoad omnem rationem, seu rationes differentiales unius peccati ab alio, quarum quælibet secundum se, ac seorsim sufficeret ad peccatum læthale ex. gr. furantem una vice centum aureos, aut occidentem una explosione decem homines, non satisfacere, si dicat, commisi furtum grave, seu homicidium, sed teneri exponere determinatè quantitatem, & numerum. Vide ibi. Dico autem opiniones istas, ut & alias non admodum paucas in quæstionibus controversis habentibus auctores hinc, & inde bonos, ac venerabiles, ita nihilominùs à me teneri, ut oppositas opiniones in animum inducere, aut quoquomodo juxta eas operari, nullatenus mihi liceat, nullaq; arte, nulla inclinatione, aut imperio voluntatis consequi ex me possim, ut existimem licere id mihi, aut hic, & nunc, aut universaliter, & in abstracto. In eadem porrò animi dispositione, atque adhæsione fui erga sententias oppositas iis propositionibus, quibus zelo, & consilio optimo severè interdixit Alexander VII. fœl. record. ante etiam, quàm illis interdiceret, aut de interdicendo ageretur. Quia videlicet in præmemoratis, aliisve similibus opinionibus excessus verisimilitudinis suprà oppositas est mihi omninò manifestus, ac indubitatus, ideoque retrahit me necessariò ab assensu earumdem oppositarum opinionum tùm universali, tum particulari, ac individuo, dum omnia hinc, & inde considero, quantum pro mea tenuitate possum, & quantùm quisque considerare tenetur circa mores, sive docere oporteat, sive operari. Circa quæsti nes alias morales communiter controversas ita plerumque dispositum me sentio, ut absque remorsu conscientiæ de peccato in utramvis partem flecti facilè possim per solas rationes pertinentes ad voluntatem, nulloque superveniente motivo, quod intellectum specialiter alliciat ad alteram determinatè partem, eidemq; devinciat, aut absterreat ab opposita, uti accidere posse docebat in genere D. Thom. *suprà art.* 105. ac læpiùs deinceps. De facto tamen id nunquam exequor propter considerationem subjungendam circa sequens argumentum.

Expenditur testimonium D. Thom. de usu licito opinionum.

ART. CLXII. Sed antequam ad illud transeo, libet regredi ad verba D. Antonini relata *suprà art.* 157. ante medium, quatenus cum præmisisset sententiam D. Thomæ, de faciente contra veram opinionem, & non excusato à peccato, tametsi non faciat contra conscientiam; atque subjunxisset ea verba D. Thomæ non posse intelligi, nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ traditione, quod sit contra legem Dei; addidit demùm; *Alias sibi contradiceret in eodem libro*, nempè in quodlibetis. Quod ut firmiter credatur, tametsi abundè sufficiat auctoritas ita dicentis Antonini viri Sanctissimi, & in D. Thoma versatissimi, atque, inter alia, eximio erga ejus doctrinam cultu, ac prona adhæsione laudatissimi; è re nihilominus erit, si hic subinferantur ipsa verba D. Thomæ, quæ habentur, *quodl.* 3. *q.* 4. *art.* 10. cujus titulus est: *Utrum discipuli sequentes diversas opiniones magistrorum, excusentur à peccato erroris?* Respondet autem: *Iniis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri. In talibus enim ignorantia non excusat.* Et probat primò ab incommodo, quia alioquin assectæ hæresiarchatum fuissent immunes à peccato; deinde auctoritate Augustini dicentis: *Consulere unumquemque debere regulam fidei, quàm scripturarum planioribus locis, & Ecclesiæ auctoritate percepit.* Tum concludit: *Qui ergò assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum Scripturæ testimonium, sive contrà id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris*

vitio excusari. Ex hoc contextu apparet obiter non omnem opinionem utcumque fa sam, sive de jure, sive de facto esse, ac dici, ut quidam dissonè hallucinantur, erroneam apud D. Thomam, sed illam tantùm, cui manifestè contradicit Scriptura, aut traditio Ecclesiæ. Quia alioqui priora cum mediis, & ultimis, nempe assumptum cum probationibus, & conclusione minimè cohærerent, ut patet inspicienti. Animadvertit hoc optimè post D. Anton. *suprà* P. Gonet *art.* 7. suæ hac de re differt. §. 4. *vers. ad* 1. *locum D. Thom. & vers. Errat etiam hic auctor*, atque per hanc animadvetsionem exponit facilè, ac legitimè quædam loca D. Thomæ, & aliorum, quibus abutitur Wendrockius pro suo errore de ignorantia invincibili juris naturalis, & divini non excusante à peccato speciali pœna digno, de quo diximus plura superius disputantes cum Sinnichio, & dicturi adhuc plusculum sumus circa sequens, idemque postremum argumentum. Notat præterea opportunè idem Gonet ibidem pro eadem conscientiæ erroneæ suppositione Theologos agentes de fide, & infidelitate solitos esse distinguere opinionem falsam, temerariam, erroneam, hæreticam. Apparet rursus ex eodem contextu excusare ignorantiam, & licere sequi opiniones Magistrorum quoad fidem, & bonos mores, ubi non adest, in contrarium, manifestum Sacræ Scripturæ testimonium, neque tenetur quidquam, aut docetur contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem. Hæc certè est manifesta D. Thomæ sententia, quatenus ex exceptio firmat regulam in contrarium. Quæstio etenim universaliter proposita erat, *an liceat sequi opiniones Magistrorum?* & præmisso licere *in iis, quæ non pertinent ad fidem, & bonos mores*, addit quoad hæc non licere sequi *opiniones erroneas*; & mox exponit, quid intelligat nomine erronearum opinionum, nempè *quæ sunt contra manifestum Scripturæ testimonium, vel contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem.* Ergò ex mente D. Thomæ, licet de reliquo sequi opiniones Magistrorum, & sequens excusatur à peccato. Alioqui resolutio D. Thomæ esset defectuosa, & deceptiva in re longè gravissima, quod dici non potest. Concinunt huic intelligentiæ rationes dubitandi, quas proponit S. Doctor. Pro affirmativa enim, quod excusant opiniones Magistrorum, proponit illud Christi Domini, Matth. 23. *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi, omnia, quæ dicunt vobis, servate, & facite.* Pro negativa autem proponit illud Matth. 15. *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*; & subdit hanc ponderationem: *Sed quicumque errat, cæcus est, in quantum errat. Ergo quicumque sequitur opinionem errantis Magistri, in foveam peccati cadit.* Jam inter respondendum, circa istud posterius testimonium cum sua ponderatione nil dicit, sed tacitè supponit illud coincidere cum resolutione in corpore præmissa, ac proindè cæcum dici, & ductorem, & ductum, non omnem, qui utcumque decipitur, aut decipit etiam circa abditiores, ac remotiores consequentias, sed eum tantum, qui decipitur, aut decipit circa manifesta, ac facilè pervia, uti dicitur in corpore, & stabilitum à nobis fuit, *art.* 35. Ad testimonium autem prius pro parte affirmativa respondit sic: *Dicendum quod ideo præmisit; super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, ut quod postea subdit: Omnia quæ dixerint vobis, servate, & facite; de illis intelligatur, quæ ad cathedram pertinent, ad quam non pertinent ea, quæ sunt contra fidem, vel bonos mores.* Sed ea tantùm (subaudi ex præmissa propositi articuli resolutione) quæ certò, ac manifestè pertinent ad fidem, & bonos mores. Manifestum porrò est, subsumo ego, non nisi violenter, & impropriè, ac prorsus ineptè dici posse erroneam, & contra manifestum scripturæ testimonium, vel contra id, quod publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, eam opinionem, cujus oppositæ hoc minimum, non conveniat, ut excessus verisimilitudinis in ipsa, seu excessus propinquitatis, & accessus ad scripturæ testimonium, vel Ecclesiæ auctoritatem sit manifestus, ac indubitatus. Manifestum igitur est, ejus ut minimum opinionis assensum, & usum esse immunem à peccato ex sententia D. Thomæ, qui à nobis assertus est esse immunis à peccato, atque adeò doctrinam nostram quoad hoc punctum, ne minimum quidem discrepare à doctrina D. Thom. certè illam laxiorem nequaquam esse, quam istam.

ART. CLXIII. Adjungam D. Thomæ *infra art.* 205. duos illos præcipuos, & asseclas ipsius, & posterorum antesignanos Cajetanum, & Sylvestrum. Interim non erit abs re, si Angelico conectum subibem Doctorem, atque ostendam Scotum non solum nil contradicere, sed etiam illi suffragari inlocis, quæ contra nos opponunt adversarii. Tria autem sunt præcipua. Primum testimonium sumitur *ex quæst. 2. prologi fine. Et si objicias*, ait, *multa in actibus humanis sunt dubia, utrum sint peccata mortalia, etiam scientibus omnibus doctrinis Doctorum, & Expositorum. Respondeo non est dubia via salutis simpliciter. Quia à talibus tanquàm à periculosis debet homo sibi cavere, & cohibere se, ne homo, dum se exponit periculo, incidat in peccatum. Quod si noluerit quærere salutem, sed non curando exponat se periculo; ubi fortè de genere actus non est peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter sese periculo exponendo*: Dico imprimis hoc testimonium non videri ad rem. Quia Scotus loquitur de dubio, & de periculo dubitantis: *Multa sunt dubia*, dicit in argumento; & in responsione: *Non est dubia via salutis.* Adversarii loquuntur de opinantibus, & quidem probabilibus, atque de periculo opinantis aut utcumque, sed cum probabilitate. Dubium autem, & opinio, ea maximè, quæ est probabilis, differunt inter se, tanquam, nodus, & solutio, & consequenter dubitans, & opinans, præsertim probabiliter, differunt sicut ligatus, & solutus, ut vidimus supra ex Aristotele, & D. Thoma. Unde in agendo, & quoad rationem periculi differunt toto cœlo, ut videre potes infrà fusè ab *art.* 190 Advertendum deinde est, ab Scoto non computari inter dubia doctrinas Doctorum, & Expositorum, sed tantum opponit, iis suppositis, adhuc illa existere. Quod hodiè quamverissimum est, postquam tot insuper alia tradita, & exposita sunt. Quotidiè enim, & non raro saepissimè die interrogamur adhuc, & interrogamus de dubiis emergentibus, atque interim tam consulentes, quam consulti pro certo habemus, quod Scotus tradit, non licere agere; nisi quod tutius est, quotque inveniatur certitudo, vel saltem probabilitas ex parte mitiori. Consentimus igitur Scoto indubitanter circa hæc dubia probabilistæ, dum manent dubia. Nota denique cum Meldula *in disp. 1. quæst. 1. articul. 5.* Scotum ubi immediatè antè docere, circa ea, quæ implicitè tantùm traduntur in scriptura, *esse utilem laborem Doctorum, & Expositorum.* Est autem utilis pro minus tuto. Quia tutius ex natura ipsa rei, seu materialiter, omnibus sponte innotescit cum

cum probabilius ut tale rarò per Doctores innoteſcat certò. Opponit 2. Gonet. artic. 2. ſuæ diſſert. §. 2. fine, hæc verba Scoti *in 3. diſt. 25. quæſt. 1. ad 1. dub. occurrens. Sicut in moralibus, quando ſunt altercationes de aliquo peccato, quando primò eſt mortale, ut ſi unus peritus in ſcientia dicat, quod non licet ſic mercari; & alius dicat, quod licet: tutius eſt non procedere ſic, nec ſic, ſed expectare quouſque veritas pateat aliunde. Si enim ita eſſet, quod unus Doctor diceret, aliquem peccare mortaliter, niſi ſic faceret, & alius, quod peccaret, ſi ſic faceret, tunc ſimplex foret perplexus. Ideo benè videndum eſt in moralibus, antequam aliquid aſſeratur. Et per hoc patet, ad ſecundum*: Dico ad hæc; difficilem eſſe priorem periodum hujus contextus quoad ſenſum grammaticalem. Quia præmiſſo, uno dicente contractum talem eſſe illicitum, & alio dicente contractum eſſe illicitum; Subjungitur, tutius eſſe, nec ſic procedere, nec ſic: Quod perindè videtur eſſe, atque ſi diceretur, in eo caſu tutius eſſe, nec facere talem contractum, nec omittere. Hoc autem eſt impoſſibile, ac proinde nec tutius eſt, nec minus tutum. Cæterum quoad rem noſtram nulla eſt difficultas, nec umbra difficultatis. Quia quidquid illud ſit, de quo Scotus pronuntiat tutius eſſe, nil id facit ad quæſtionem. Quæſtio enim noſtra non eſt, an hoc, vel illud ſit tutius, au minus tutum; ſed an poſito, & agnito, quod aliquid ſit tutius, teneamur ad illud ſub peccato, ſi ſimul non ſit minùs probabile, quam oppoſitum. De quare nil dicit, nil inſinuat Scotus. Similiter in poſteriori periodo non loquitur Scotus de cautela in agendo ſub tali, vel tali opinione, ſed de cautela in docendo tales, vel tales opiniones. Noſtra autem quæſtio procedit directè de cautela in agendo, ſeu de uſu opinionum non de opinionibus ipſis. Neutra igitur pars ad rem noſtram pertinet. Jam quoad illam particulam prioris periodi; *Quouſque veritas pateat aliundè*; tu dicis, veritas pateat per rationem probabiliorem, ego dico, per rationem ſaltem probabilem, cui acquieſcat intellectus. Scotus neutrum dicit determinatè. Ergò, quod ad Scotum attinet, manemus ſicut priùs, niſi quod qui eſt contentus genere, videtur eſſe contentus infima etiam ſpecie generis. Quod facit pro nobis. Illud denique de perplexitate ſimplicis, uno perito affirmante, & alio negante, accidit frequenter. Veniunt enim, & poſito caſu addunt; talis mihi reſpondit affirmativè, talis negativè, ego neutri ſatis fido, tu quid dicis? Ego, vel protinus, vel interpoſito ſtudio expono illi, quod mihi occurrit, & addo, ſi opus eſt, rationem, quæ videtur opportuna. Ille acquieſcit, vel mihi, vel meæ rationi, vadit, & operatur ſine ſcrupulo; atque hujus generis eſt, quod ſupponitur à Scoto. Quid autem hinc ad rem? An ne quilibet peritus contra quemlibet peritum, & apud quemlibet facit opinionem probabilem? Aut quilibet eſt diſpoſitus, ut diſcernat, atque agnoſcat probabilitam, vel probabilioritatem, ubi reipſa adeſt, ut non incidatin perplexietatem? Vide quæ dixi ab *artic.* 133. de eliſione motivorum invicem oppoſitorum, & quæ dicam infrà de dubitante *art.* præſertim 191. Videtur propter hæc agnoviſſe R.P. Gonet nil ſe concludere poſſe ex hoc textu Scoti, & ideò ejus verbis, interjecta ſola virgula, & cum eodem caractere curſivo, annexuit hæc alia: *Quia videlicet, cum habens duas opiniones contrarias perplexus ſit, periculoſè ſe determinaret ad unam, niſi re diligenter inſpecta, illam probabiliorem agnoſceret.* Verum hæc non dicit Scotus, & fortè fuit error Typographi; ſed nec inferuntur ex Scoto, ut patet ex dictis. Tertius locus Scoti ſumitur *ex 4. diſt. 11. quæſt. 6. ad 1, dub. Cum dubium ſit*, ait, *an amidum ſit hujuſmodi materia, & pars negativa multum ſit probabilior, non ſine peccato aliquis ſe exponit tali dubio* Hoc teſtimonium, quod idem Gonet proponit cum additione ſimiliter in fine, & cum diminutione, ac tranſmutatione in principio, conſtat clariùs ad rem nil facere. Quia Scotus agit ibi de opinione ſpeculativa circa natutam phyſicam materiæ Sacramenti. Noſtra autem quæſtio eſt de opinione practica circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum. Et præterea omnes unanimi conſenſu tenemus, ex opinione ſpeculativa utcumque probabili circa qualitatem materiæ Sacramenti non poſſe ſubduci opinionem practicam probabilem de uſu per ſe licito talis materiæ in perficiendo Sacramento. Concedimus ergò adverſariis plus etiam, quam habeatur ex hoc loco Scoti, ſed quod nil confetat ad ſcopum controverſiæ. Vide ſi placet plura ſimilia diligenter diſcuſſa apud Meldulam in loco indicato.

PARS TERTIA.

De Argumentis ex periculo operandi ſub opinione.

Poſtremum argumentum, ex periculo tranſgrediendi legem, propoſitum, & ſolutum à D. Antonino.

ART. CLXIV. ARGUMENTO deſumpto ex periculo tranſgrediendi legem Dei jam olim uſi ſunt, ante etiam Gerſonem, graviſſimi Theologi adverſus opiniones ineptas, leviter, aut nulliter fundatas, adeoque minimè probabiles, & morum, ac legum corruptivas. Nuperi autem probabilioriſtæ, & fautores certitudinis moralis tanquam omninò requiſitæ ad operandum honeſtè, & ſine peccato abutuntur eodem argumento admodum ferventer, ac animosè adverſus uſum opinionum verè probabilium, habentium auctores claſſicos, & laudatos communiter, atque magni meritò habitos; & quæ nituntur fundamentis minimè contemnendis, ſivè abſolutè, ſive etiam comparativè. Accumulant eam in rem textus quam plures, & eorum pro parte noſtra interpretationes cohibitivas eorumdem intra ambitum veræ probabilitatis etiam infimæ, ac minùs tutæ, & excluſivas progreſſus ad uſque, vel majorem probabilitatem, vel certitudinem moralem, explodunt, detident, deteſtantur tanquam ineptas, illegitimas, violentas. Res ea viſa eſt mihi digna, cui pluſculum immorer adhibitis nonnulli conſiderationibus, quas ſpero futuras eſſe utiles detegendæ, inſinuandæ, ac evincendæ, quoad hoc punctum, veritati. Libet autem, ac juvabit præmittere, ante omnia, diſcurſum deſuper D. Antonini, qui præcipuos ejuſmodi textus attigit, & præcipuas interpretationum vias aperuit, ut oppoſito tantæ authoritatis obice comprimatur præjudicata adverſariorum audentia, & lectorē, nullo præoccupatum præjudicio, promiorē, ac attentiorem habeamus circa ea, quæ ſubjicienda deinde à nobis ſunt

sub directione, ac manuductione sapientissimi, piissimique Doctoris.

ART. CLXV. Dixitaquè Antoninus: cujus verba, & apices omnes pro meis haberi volo, & loco verborum meorum appono tanquam meliora, quo etiam titulo non multò antè partem eorum iterum descripsi. Argumentum petitum ex periculo transgrediendi legem per usum opinionis minus tutæ, nec moraliter certæ, proponit, ac diluit in hunc modum *in sum. 1. p. tit. 3 c. 10. §. 10. reg. 6. Solet autem impedire repulsionem scrupulorum* (de qua est tota illa reg. 6.) *Sententia aliquarum auctoritatum non benè intellectarum, & ideò declarandæ sunt, ut illa, quæ habetur extra de spons.* (fortè cap. Juvenis de spons.) *scilicet in dubiis tutior via est eligenda; propter quod scrupulosus eligit viam rigidiorem. Sed ad hoc respondetur, quod eligere viam tutiorem, consilii est, non præcepti. Alias oporteret multos ingredi religionem, in qua tutius vivitur, quam in sæculo. Non ergo de necessitate oportet tutiorem eligere, quando etiam alia via potest eligi tuta. Sicut enim diversa via tendant ad unam Civitatem, licet una tutior alia sit; sic ad Civitatem cælestem alius sic vadit, & tutè: licet aliquis tutiori modo. Item quia dicitur Eccles. 3. Qui amat periculum, peribit in illo: Hinc est, quod B. Thomas, & alii dicunt, quod ille, qui agit id, de quo est dubium; utrum sit mortale, vel non? peccat mortaliter, quia periculo se exponit mortalis. Cum ergo in aliqua re mortali sunt variæ, & contrariæ opiniones; ille, qui adhæreret opinioni latioris viæ, videtur se exponere periculo mortalis, quia in dubio; cum posit illa opinio esse falsa, & contraria vera. Sed ad hoc respondetur, quod utique ille, qui agit scienter id, de quo dubitat esse mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiam si illud in se non esset mortale, sumendo propriè, & strictè dubitationem; videlicet prout rationes sunt æquè ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem, quam ad aliam. Sed si dubitet leviter quis per modum scrupuli, sicut dubitat, seu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhæret ipsi sententiæ, quod tamen formidat de oppositio; sic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro oppositia opinione, etiam si ipsa opinio, quam tenet, non esset vera. Et hoc nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium scripturæ, vel determinationem Ecclesiæ. Talis enim non operatur in dubio mortali, sed secundum opinionem probabilem, quod magis declarabitur in septima regula. Quod etiam Gregorius dicit. Bonarum mentium est, ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est dist. 5. Ad hoc dicit glossa, agnoscere, id est, timere, & non per assensum firmum determinare. Hoc enim stultum esset secundum Cancellarium.* Ex septima porrò regula, ad quam se pro uberiori luce remittit, quoniam diffunditur latius, sufficeret hic exhibere, ultra ea, quæ non multò prius, expensa à nobis fuere, priorem illius partem, cui consonant reliquæ, ut potè ab eadem derivatæ. *Septima regula est*, ait, *pro scrupulorum depositione, præceptorum discreta Epicaizatio, id est, interpretatio, vel declaratio. Æquitas enim, quam Philosophus nominat Epykeiam, præponderat rigori secundum juris peritos. Est autem æquitas, justitia, pensatis omnibus circumstantiis particularibus, dulcore misericordiæ temperata. Et ait sapiens: Noli esse nimis justus, qui perit in justitia sua. Pertinet autem ad virtutem Epykeiæ considerare, non nudum de se præceptum sed circumstantias omnes ipsum particulariter vestientes. Unde Philosophus 5. Ethic. dicit, quod Epikeia interpretativa legum est melior, quam justitia legalis. Et secundum hanc virtutem Epykeia possumus præcepta Dei, Ecclesiæ, prælatorum, seu judicum benignè interpretari. Et in foro quidem contentioso non est interpretari, cujus est concedere, vel sententiare. Sed in foro conscientiæ circa præcepta, & Divina, & humana, dico, quod pertinet ad quemlibet pro suis. Si tamen rationabiliter interpretatur. Et secundum Tamb. septuplex doctrina per virtutem Epykeiæ scrupulosæ conscientiæ proficua dari potest. Quarum prima est; interduram, & benignam circa præcepta sententiam, quod benigna est potius cæteris paribus interpretatio faciendæ, quod etiam asserit Guil. Hujus ratio est, quia præcepta Dei, & Ecclesiæ non sunt ad tollendam omnem spiritualem dulcedinem, qualis certè tollitur, quando nimis scrupulosè, & timidè præcepta interpretatur. Docunda doctrina secundum virtutem Epykeiæ est, quod ne Deus, nec Ecclesia per sua præcepta intendit obligare ad impossibile alicui. Cum enim secundum regulam juris nemo possit ad impossibile obligari, extra de reg. jur. lib. 6. Non solùm dicitur impossibile, quod absolutè non est possibile, sed etiam videtur interpretandum secundum virtutem Epykeiæ in lege nova esse impossibile, quod vix est possibile, utpotè nimiam habens difficultatem. Alias quomodo salvaretur illud? Onus meum leve Matt. 11. c. Tertia, &c.*

ART. CLXVI. Habes in his 1. exemplum auctoritativum accipiendi, tanquam consilia, & non tanquam præcepta, textus suggerentes tutiorem opinionem in dubiis; *Eligere viam tutiorem consilii est, non præcepti.* 2. Idem exemplum non ampliandi eosdem textus ad opiniones probabiles, seu assensu attentes magno fundamento, sed restringendi ad paras dubitationes; *sumendo propriè, & strictè dubitationem.* 3. probabilitatem opinionis, qua uti licet jam olim fuisse eam, quam fundat auctoritas alicujus Doctoris, cum rationibus, quibus quis assentiatur tanquam melioribus, ac præeminentibus juxta dicta supra *art.* 113 dum modo non adsit pro parte contraria manifestus, ac indubitatus excellat fundamenti veritatis: *Dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipsa magis, quam pro oppositia: Nisi ipsa opinio sumpta esset contra manifestum testimonium scripturæ, vel contra traditionem Ecclesiæ,* uti etiam tradebat D. Thomas expensis à nobis paulò prius. 4. non esse inventionem modernam, aut theologorum propriam devastantium Ethicen Christianam, quod excusset prorsus à peccato, in quavis indiscriminatim materia, ignorantia invincibilis conserta opinioni ejusmodi probabili: Etiamsi ipsa opinio, quam tenet, non esset vera. 5. ad virtutem pertinere, quod interpretemur benignè præcepta divina, & humana, atque interpretatione rigida, austera textuum præferentium oppositum scripturæ los exiccativos spiritus, & ablativos hilaritatis, & vigoris, seu dulcedinis spiritualis; *solet impedire repulsionem scrupulorum sententia aliquarum auctoritatum non bene intellectarum: secundum hanc virtutem possumus præcepta benignè interpretari: præcepta Dei, & Ecclesiæ sunt ad tollendam omnem spiritualem dulcedinem, qualis certè tollitur, quando nimis scrupulose & timide præcepta interpretantur.* 6. auctoritibus in doctrina moralis rigidis, & nolentibus uti justitia dulcore misericordiæ temperata sapienter, & piè suggerit ad emollienda eorum duritiem illud Eccles. 7. 17. *Noli esse justus multum.* Et illud Christi Domini Matth. 11. 30. *Jugum enim meum suave est, & onus meum leve:* Isquidem hæc illis opponit S. Antoninus dictus vulgò dum

dum viveret consiliarius, propter consiliorum sapientiam, & pietatem. Adde adversarios nostros, hac una assertione necessitatis, seu obligationis utendi tutiori sententia, quandocunque opposita opinio non est certò, ac manifestè probabilior, doceri tanquam veras, & unicè tenendas sententias ridiculosissimas, seu assertivas, & inductivas obligationis in omnibus, & singulis quæstionibus de licita, & illicita operatione controversis inter auctores Catholicos, quarum dicuntur reperiri in uno Diana plusquam tria millia. Quia in omnibus ejusmodi quæstionibus apud plerosque omnes est anceps, & obscurus excessus probabilitatis conveniens alteri opinioni supra opinionem oppositam, uti consideratum à nobis supernis fuit *art.* 51. Unde perinde est dicere, quod isti dicunt, omnem operationem non conformem opinioni, vel tutiori, vel certò probabiliori, seu ut plerique eorundem adversariorum jam loquuntur, moraliter certæ, esse peccaminosam, atque dicere, in omnibus, & singulis prædictis numerosissimis quæstionibus opinionem tutiorem, id est, assertivam obligationis, & quod operatio, de qua quæritur, sit illicita, esse veram, & oppositam falsam; esset nimirum implicatio manifesta, si quis hæc duo simul diceret, verum est hanc, vel illam talem operationem esse licitam, nullamque esse obligationem vitandi illam; sed est etiam verum peccaturum esse, quicunque eandem operationem exequutioni mandabit utpotè oppositam opinioni tutiori, cujus falsitas non est moraliter certa. Manifestum igitur est modernos istos adversarios nostros opponi è regione intentioni, & piis ac salubribus documentis D. Antonini, & licet ex præindicatis ab eodem fundamentis appareat haud obscurè, rationem, & veritatem militare pro ipso; redibit tamen paulò post distinctior nobis sermo circa hoc punctum, exposito discrimine inter doctrinam tutiorem, tutioremque operationem. Septimò, ac ultimò nota non esse de nihilo querelam D. Antonini de impossibilitate, seu de maxima ac moraliter apud plerosque insuperabili difficultate consequendæ vitæ æternæ juxta doctrinam de necessitate, seu obligatione operandi conformiter ad tutiorem, ubicunque deest certitudo moralis in contrarium. Quotus enim quisque est, qui spondere sibi de se possit conformitatem suæ voluntatis ad tutiorem in tanta, ac tam immensa opinabilium varietate, & multitudine circa omnem materiam moralem? *Nec Deus, nec Ecclesia intendit obligare ad impossibile: In lege nova esse impossibile, quod vix est possibile, utpote nimiam habens difficultatem; aliàs quo modo salvaretur illud? Onus meum leve,* Videatur Cornel. à Lapide ad præindicatum locum Ecclesiastis! *Noli esse justus multum,* cum notis præsertim Greg. Naz. & Bernar. Et nos ad singulos adversariorum textus seorsim, ac nonnihil distinctius considerandos descendamus.

Ulterior consideratio textuum pro obligatione ad tutiorem.

Art. CLXVII. PRimò, ac principaliter arguunt adversarii ex illo Eccles 27. *Qui amat periculum, in illo peribit.* Peccat ergò, qui utitur opinione minùs probabili, & minùs tuta. Dico istam consequentiam non tenere. Quia testimonium scripturæ, quod assumitur, tribus de causis non pertinet ad propositum. Primum enim eò loci non agitur de periculo in genere, & multò minùs in specie de periculo operandi juxta tale, vel tale genus doctrinæ moralis, sed agitur determinatè de periculo moriendi in peccato mortali, & incidendi in æternam damnationem, quod imminet peccatori obdurato, & differenti pœnitentiam usque ad articulum mortis. Patet hoc inspicienti integram sententiam cum sua particula copulativa, quæ sic habet: *Cor durum habebit malè in novissimo; & qui amat periculum, in illo peribit.* Peribit nimirum finali animæ interitu, qui se exponit periculo malè habendi in novissimo per duritiam cordis, & permanentiam habitualem in peccato cum dilatione pœnitentiæ, & emendationis usque ad articulum mortis. Qui est sensus litteralis, & proprius testimonii propositi, ut patet consideranti. Lege etiam interpretes, si placet. Vides autem hunc sensum distare à tua tutioris necessitate, quantum distat ortus ab occasu.

Art. CLXVIII. Deindè prædictio ista comminatio interitus finalis, fundata in amore periculi amittendæ salutis animæ, accipiatur nihilominus seorsim tanquam gnome, seu sententia universalis ad probandum, quod immediatè præmissum fuerat de duro corde malè habituro in novissimo. Videndum jam erit, & tibi, & mihi, quantum, & quanti mali periculum esse debeat, ut in ejus amore fundari rectè possit prædictio, seu comminatio interitus animæ tanquam certò futuri certitudine morali, qualis procul dubio subintelligitur in nostro sacro textu. Et postquam convenerimus de magnitudine mali, nempè tantam illam esse oportere, quanta inest cujus peccato lethali, dissentiemus necessariò circa magnitudinem periculi asserente te, & conante statuere, sufficere periculum, quantum inest operationi directæ per opinionem probabilè, quod ea non sit peccatum lethale, si simul adsit opinio contraria, quæ vel appareat probabilior, vel non sit certò minùs probabilis; me verò id negante, & asserente esse necessarium periculum, quantum inest operationi directæ per opinionem temerariam, præcipitem, inconsultam, ac demum innixam prætextibus vanis, ac futilibus contra fundamentum manifestè, ac indubitanter præeminens. Neuter autem quoad hoc proficere quidquam possumus, & tu minus, ex proposito testimonio. In quo videlicet nulla statuitur directè taxa, seu regula determinata magnitudinis periculi portendentis interitum, ut per se patet. Indirectè verò, si quid indè argueretur, pro me potius argumentum militaret. Oporteret enim intelligere magnitudinem periculi, qualis immediatè præcessit in duro corde, seu habitualiter, ac pertinaciter adhærente peccato usque ad articulum mortis. Non est autem tantum, aut tale periculum, quod ineest usui cujusquam opinionis verè probabilis, siquidem per eam, non sine magno fundamento, & omnibus, quæ occurrere cuique possunt diligenter hinc, & indè consideratis, creditur nil inesse mali operationi, quàm dirigit.

Art. CLXIX. Inquiro demum, ut hoc ipsum percipiatur clarius; vel ex vi hujus textus, intenditur, amorem, seu deglutionem cujuslibet indiscriminatim periculi etiam remoti, aut remotissimi, levis, aut levissimi incidendi in peccatum lethale, esse lethaliter peccaminosam, vel non nisi periculo existente magno, tali, ac tanta aliqua determinata magnitudine; Si intentio sit de quovis indiscriminatim periculo, præterquam est intentio valdè irrationabilis, & absurda, ut observabamus adversus Sinnichium, dum agebamus cum ipso, argumentum ferit

auctores etiam suos. Quia opinionem esse magis probabilem, aut probabilissimam, & moraliter certam. non eximit illam penitus à periculo falsitatis, ac proindè nec operationem, quam dirigit, liberat totaliter à periculo contraveniendi reipsa legi. Quapropter ad vitandum omne prorsus ejusmodi periculum, necesse erit operari semper sub certitudine fidei divinæ, aut scientiæ propriè talis, quam tamen necessitatem nemo sanus asserit pro statu præsenti naturæ lapsæ. Si verò intentio arguentis restringatur ad tantum, ac talem determinatè gradum periculi, nullum poterit ex hoc textu auxilium pro se nancisci pars adversa, cum nullus talis gradus periculi per eum determinetur, aut insinuetur, quin imò loquatur de supremo gradu periculi, continentis in se moralem in summo certitudinem ruinæ finalis ex corde duro, & per totam vitam impœnitenti usque ad articulum mortis. Patet igitur clarè testimonium istud adaptari minimè posse opinioni verè probabili, ejusque usui, tametsi opposita sit reipsa probabilior, simulque magis tuta.

Art. CLXX. Ejusdem sensus est, & eamdem habet solutionem textus canonicus ex *cap. si quis autem de pœnit. quæst. 3. dist. 7. Ergo tene certum, dimitte incertum.* Ergò teneimur operari juxta tutiorem dimissa incertitudine opinionis minus probabilis, & minùs tutæ. Dico similiter ad hoc, consequentiam non esse legitimam, & textum nullatenus pertinere ad nostram controversiam. Sciendum est totam illam distinctionem septimam agere unicè de pœnitentia non differenda usque ad articulum mortis, & de periculo hujus dilationis; atque caput hoc. *si quis autem* cum duobus proximè præcedentibus desumptum esse ex Aug. *libro 5. homil. 41.* cujus homiliæ postrema verba sunt hæc, quæ nobis objiciuntur, tota verò homilia similiter contendit unicè pœnitentiam non esse differendam usque ad articulum mortis, & ponderat terribiliter periculum hujus dilationis. Majoris claritatis gratia, & propter momentum salubertimi documenti, accipe, quæ sequuntur ad med. hom. *Fidelis benè vivens securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam, & reconciliatus, cum sanus est & postea benè vivens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus.* Et post pauca: *Nunquid dico damnabitur? Non dico; sed dico etiam, liberabitur? Non; & quid dicis mihi? Nescio, non præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? Vis, quod incertum est, evadere? Age pœnitentiam, dum sanus es.* Et rursus. *Quare securus es? Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam ipsam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.* Ac demum paucis aliis similibus adjunctis concludit. *Duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quod horum futurum sit, nescio. Ergo tene certum, dimitte incertum.*

Art. CLXXI Vides patenter quisquis videre aliquid potes, sermonem hic non esse de opinione probabili, adeoque incerta, cum qua quis operatur, aut operari potest, sed de exitu incerto operantis cum opinione temeraria, insipienti, ac planè stulta. Quam ut minimum censuram meretur proculdubio opinio existimantis, licitum esse propositum differendi pœnitentiam de commissis peccatis lethalibus usque ad ultimi agonis angustias. Vides rursus sermonem esse de re non utcunque necessaria, seu necessitate præcepti tantùm, sed de ea, quæ est necessaria necessitate medii, nempè de pœnitentia peccatorum lethalium peragenda antè mortem; & nemo audet opinionem tantum probabilem speculativè, & non moraliter certam, circa necessaria necessitate medii, esse practicè improbabilem, præterquam quod in casu nostri textus deest probabilitas quoque speculativa, ut patet inter alia ex prædicata *dist. 7. cap. Nullus* ab illis præsertim verbis: *Sed quamvis vel rarò est tam justa conversio, timendum est de tam tente serò. Cum enim morbus urget &c.* Videsdemque ex præmisso Augustini contextu, sensum ejus redire in his verbis. *Tene certum, dimitte incertum, esse hanc. Per age pœnitentiam dum sanus es, ac deindè bene vive, ne te exponas periculo moriendi, quin peregeris legitimam pœnitentiam, differendo illam usque ad articulum mortis.* Eliciet autem ex pumice aquam, qui ex hoc antecedenti inferre valebit consequentiam illam: *Ergo peccat, quicunque in materia aliqua non operatur juxta tutiorem, simulque magis, vel æquè probabilem opinionem dimissa incertitudine opinionis oppositæ vere probabilis.* In qua enimverò argumentatione fit transitus à genere in genus; & arguitur, ex improbabili reprobato, ad reprobandum probabile, ex incertitudine eventus subsequuturi post talem determinatè modum agendi, ad incertitudinem talis determinatè opinionis dirigentis operationem, & modum agendi, ex materia necessaria necessitate medii ad omnem indeterminatim materiam, etiam necessariam necessitate solius præcepti. Quod quam sit absonum, ac ineptum, ipsemet sponte vides. Adde, si libet, quæ ponderavimus circa textum præcedentem. Huc etenim redeunt omnia eadem cum eadem vi propter identitatem materiæ & rationis.

Art. CLXXII. Tertium, & quartum testimonium sumuntur ex *cap. Iuvenis de sponsal.* & ex *cap. ad audientiam de homic.* Ubi assumuntur tanquam certæ, atque omninò necessariæ humanarum operationum, regulæ axiomata ista duo: *In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus; in dubiis semitam debemus eligere tutiorem.* Ergo quamcunque circa quæstionem, an liceat aliquid? Occurrunt opiniones hinc, & indè incertæ, altera tutior, altera intuta, seu minus tuta, tenemur operari juxtà tutiorem, & alioqui peccamus, vel leviter, vel graviter, prout contigerit gravem, vel levem esse materiam, circa quam.

Art. CLXXIII. Dico hanc consequentiam his aliis consequentiis esse similem. Claudus non potest ambulare, nec videre cœcus. Ergo habens tibias debiles non potest ambulare, nec videre lippus. Claudi ambulare, cœcum videre sunt miracula ex Evangelio. Ergò habentem tibias debiles ambulare, lippum videre sunt miracula. Aliud nimirum est dubitare, aliud opinari, & aliud rursus est opinari cum fundamento absolutè, & comparativè magno, id est, omnibus hinc, & indè diligenter consideratis, aliud opinari cum fundamamento levi, cumq; voluntaria nolitia quæ sunt in contrariũ, inconsideratione. Qui dubitat nil enunciat. Enunciat, qui opinatur; qui enunciat cum levi fundamento, & absq; attenta consideratione motivorum utriusq; partis, opinatur temerè, insipienter, improbabiliter, probabiliter verò, sapienter, & maturè, qui cum magno fundamento, omnibusque hinc, & indè diligenter collatis. Hinc patet, quid sint, & quantum distent invicem dubia, & opinabilia, probabiliter, & improbabiliter opinabilia, de quo duplici discrimine egimus iterum superiùs, & paulò post aliquid adhuc superadditurus, quatenus incidimus in adversarios sæpiùs impingen-

tes in istam æquivocationem, & alienam, ab homine præsertim, disciplinato, confusionem. Jam quoad præsens attinet, Pontifex loquitur expresè de dubiis: *In his, quæ dubia sunt, In dubiis.* Adversarii inferunt de opinabilibus, & non qualibuscumque, sed insuper probabilibus, & quorum fundementum post diligens examen dignoscitur esse magnum. Arguunt igitur ad instar arguentis negativè ex claudo ad debilem, ex cæco ad lippum.

ART. CLXXIV. Quod autem in utroque eo termo sermo sit dubiis propriè, & strictè talibus, ostendi haud obscurè potest. Et quidem quoad *cap. Iuvenis* supponit, id, & exponit optimè glossa ibi, sed antè ejus verba oportet præmittere casum quæstionis qui distinctius proponitur, & resolvitur *in cap. Litteras, de despons. impub.* Juvenis septennio major duxerat puellam nondum septennem per contractum sponsalitium. Puella autem deindè præmortua, aut juvene recedente ab ipsa, & à promissione sponsalitia, antequam puella post septimum annum sponsalibus consentiret, idem juvenis contraxit matrimonium cum consobrina ejusdem puellæ. Quæsitum est, an sustinendum esset matrimonium; an verò separari deberent dictus juvenis, & hæc consobrina prioris? Respondet Pontifex separari debere, atque ut ita respondeat, assumit axioma illud: *In his quæ dubia sunt.* Audiatur jam glossa: *Sed quare dicit? in his, quæ dubia sunt. Quia si ex toto antè septennium ducta fuit, & post septimum annum non consensit, vel antè recessit; tunc non est dubia, sed certa. Quia matrimonium non impeditur cum consanguinea etiam cum mare*, 1. tit. prox. *Litteras*, &c. *accessit. Si post septimum annum consensit; sponsalia tenuerunt, & ita res non est dubia*, 1. eo. *sponsam.* Et. tit. prox. *Continebatur* §. *si verò solutio*: *sic intellige; Puella ista post septimum annum non consensit, vel non constabat de consensu. Quia statim recessit ab eo, vel mortua est. Verumtamen quia tentavit forsitan, quod complere non potuit, præsumitur, quod erat doli capax, sive quia malitia supplebat ætatem quoad sponsalia, sicut supplet malitia quoad matrimonium*, 1. tit. prox. *De illis*, & capt. ult. *Unde propter hoc dubium, tum quia hoc plene non constabat, tum etiam propter honestatem Ecclesiæ, non potest habere consobrinam illius*, 1. cap. prox. arg. *Alias non videtur, quod posset stare illa littera, si diceremus, quod post septem annos consensit, ut dixit Tanc. Quia sic non esset res dubia.* Vides hic dubium sæpè repetitum, idque ex causa convincente dubitationem propriè, & strictè talem, nempè ex confessione, & narratione facti substantialiter defectuosa. Eandem dubitationis proprietatem indicat tum disjunctiva: *non consensit, vel non constabat de consensu*, tum particula formaliter dubitativa: *tentavit fortasse*, atque hæc eadem particula habetur itidem in textu: *ex humana tamen fragilitate forsan tentavit, quod complere non potuit.* Ista porrò dubitatio speculativa circa factū, quæ secum trahit parem dubitationem juris alioqui certi quoad ejus extensionem ad casum, fuit tota necessitas, & causa adigens ad tutiorem, ut patet ex nexu verborum immediatè sequentium ad verba modo relata. Subdit enim immediatè Pontifex: *Quia igitur in his, quæ dubia*, &c. Nil igitur habetur ex hoc textu quoad probabilia propriè talia, & impropriè tantum, ac latè dubia.

ART. CLXXV. Manifestior quodammodo est dubitatio eadem propriè, & strictè talis *in cap. Ad audientiam.* Dum presbyter cingulo, quo cinctus erat, famulum verberaret, cultellus cingulo adhærens decidit ex vagina, & famulum vulneravit. Postquam famulus convaluit ex vulnere, incidit in morbum, ac deinde obiit. Dubitatum est, an obiisset ex vulnere, an ex morbo, eoque (ut subintelligendum puto) aliunde contracto independenter à vulnere. Quæsitum proinde est, quid agendum? Responsio Pontificis continet duas partes. Prior pars nititur duobus principiis, altero circa factum, altero circa jus. Quoad factum dicitur: *Quia verò, utrum occasione vulneris decessisset, dubium habetur.* Quoad jus assumitur tanquam per se notum principium, quod modò nobis objicitur: *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem.* Ex his infert decisionem: *Vos convenit injungere Presbytero memorato, ut in sacris ordinibus non ministret: injuncta tamen pœnitentia congruenti sibi, poterit is concedere, ut minoribus ordinibus sit contentus.* His duobus ita absolutè constitutis circa majores, & minores ordines juxta tenorem præmissæ narrationis; subjungit deindè conditionatè alteram partem responsionis: *Si verò ille ex alia infirmitate obierit, poterit* (Presbyter) *sicut erat solitus, divina officia ministrare.* Posterior ista pars conditionata ostendit clarè dubitationem propriè talem circa facti qualitatem ex narratione substantialiter defectuosa, & consequentem inde ejusdem rationis dubitationem practicam circa jus, seu potius circa extensionem juris ad casum. Si enim Oratores adhibuissent diligentiam, quanta par erat, quoad facti qualitatem, & circumstantias, easdemque prænarravisse, prout oportebat; perperam subjunxisset Pontifex conditionem ostensivam animi suspensi circa factum, nilque eatenus judicare potentis, dicens: *Si verò ille ex alia infirmitate obierit.* Indubitatum igitur est sermonem ibi esse de dubio propriè, & strictè tali.

ART. CLXXVI. Confirmatur, quia præsumi non debet insinuationem ulterioris diligentiæ, & spem ulterioris notitiæ circa factum contentas in conditione; *Si verò ille ex alia infirmitate obierit*, directas fuisse ad notitiam eatenus facti physicè, aut etiam moraliter certam. Quia credi non debet Pontificem supposuisse tantam in Oratoribus stupiditatem, ac ineptitudinem, ut in re prorsus utcumque indubitata, ac certa fluctuarent, & agnoscerent se indigos recursus ad Sedem Apostolicam. Fuit igitur contentus nova disquisitione, & nova inde suborta notitia facti, qualis sufficere solet ad fidem humanam non temerè, ac insipienter, sed prudenter concipiendam, id est, (quod favet scopo nostro principali) fuit contentus probabili facti eatenus notitia, ut Presbytero permitteretur libera, sicut prius, divinorum officiorum ministratio. Fuit igitur infra ejusmodi notitiam, infra quam sola superest dubitatio propriè talis; notitia communicata Pontifici. Confirmatur rursus, quia axioma, de tutiori in dubiis, eligenda non docet, ac statuit Pontifex ex professo tanquam utcunque verum, sed supponit obiter tanquam indubitatum, & lippis, ac tonsoribus quasi per se notum, ut dicebam: *Cum in dubiis, &c.* Unde hoc axioma sensu, quo effertur à Pontifice, non erat ejusdem Pontificis, & sacrorum Canonum auctoritate comprobandum, sed supponendum potius ex humani generis consensu. Nemo autem sapiens dixerit potuisse ita supponi obligationem eligendi tutiorem in probabilibus, seu in dubiis etiam latè sumptis, & quatenus complectentibus sub se etiam probabilia; quandoquidem contradicunt axiomati in hoc sensu tot, tantique Doctores verè sapientes, doctrinæ fama celeberrimi, & clara insignis probitatis laude venerabiles. Sermo igitur est de solis du-

biis, propriè talibus. Aliquid demum eodem confert, quod regula de tutiori in dubiis eligendo suadebat remotionem illius Presbyteri ab exercitio non solùm sacrorum ordinum, & animorum. Nam & hoc tutius pariter erat. Et tamen Pontifex temperavit rigorem quoad ordines minores. Hujusmodi autem temperamentum adhiberi solet ex æquitate in dubiis propriè talibus, contrahentibus post se nocumentum proximi.

ART. CXXVII. Dederant jam pridem solutionem istam de dubiis strictè talibus D. Antoninus relatus *art.* 165. & post ipsum posteriores omnes sententiæ nostræ patroni, atque inter alios vir sacrorum Canonum peritia locupleti, sincera interpretatione, & profunda intelligentia celeberrimus, nec minus eximia totius vitæ sanctimonia clarus Thomas Sanch. *lib.* 2. *de matr. disp.* 41. *n* 9. §. *Dixi autem*, cum D. Antonino, Sylvest. Ang. Navar. Gutter. Henriq. Cumque rationes ita intelligendi sint usque adeò claræ, & concludentes, ut vidimus, mirum sanè est, quod nunnulli pergant adhuc insistere iis textibus adversus usum licitum opinionis verè probabilis, licet minus probabilis, & minus tutæ. Mirabilior autem multò est is conatus quoad eos, qui jam diu adsunt in Romana curia, & intersunt Congregationibus Romanis, ubi dubia, qualia dixi intercessisse in duobus nostris textibus, sunt frequentissima pro casibus matrimonialibus, irregularitatis, simoniæ, Ordinis sacri, professionis religiosæ, &c. Causa hujusce admirationis hæc mihi est specialis. Qui ob difficultates in his materiis occurrentes, & ad dissolvendos laqueos, quibus se sentiunt innodatos, recurrunt ad Sedis Apostolicæ benignitatem, ad Sacram Pœnitentiam, ad sacras alias Congregationes, antequam porrigant libellum supplicem, solent adire Theologos, ut sciant, quid, quomodo, & sub qua facti, necnon petitionis expressione aggredi possint pro securitate conscientiæ in perurgendo negotio, & pro ejusdem tranquillitate, cum concluso, seu expeditū illud fuerit. Narrativæ autem, ut dicitur, quas proponunt, & à quarum inspectatione dicitur initium consultationis, transmittuntur huc, à partibus præsertim remotioribus, tam defectuosè quoad circumstantias specificas, ac præcisè necessarias (de hujusmodi defectu conqueritur Inn. 3, *cap. Fraternitatis* de frig. & malef. ut plerumque sit inevitabile adigere consulentes ad tutiorem, nullum relinquente aditum probabilitati partis minùs tutæ defectuosa casuum expositione. Ita sæpe mihi accidit, ita aliis, cum quibus desuper alloquutus sæpè sum. Pronum igitur erat per se, versatis præsertim in hac Romana Curia, credere rem ita se habuisse, sicut diximus in textibus nostris, nec proinde eos ad opiniones probabiles ulla ex parte pertinere, idemque dico de textibus aliis concordantibus, qui habentur in glossa, & accumulantur singillatim ab adversariis nostris, ac singuli haberent aliquid particulare, indigum specialis expositionis. Qui velit videre plura diligenter observata circa præmemoratum *cap. Iuvenis*, quæ tamen ad punctum controversiæ nostræ directè, & formaliter non pertinent, adeat P. Sanch. *tom.* 1. *in Dec. lib.* 1. *cap.* 10 *n.* 15. Nobis enim abunde sufficit ad præsens, textus istos canonicos non agere de probabilibus Doctorum opinionibus, nec ad earum probabilitatem rejiciendam, aut negligendam ulla ex parte pertinere, sed agere solùm de factis defectuosè relatis, propterea que propriè, & strictè dubiis. Cujusmodi sanè dubietas eminet multò maximè in *cap significasti sec. tit. eo. de homic.* quod objici similiter contra nos solet, & continet quatuor particulas manifestè implicantes animum suspensum, & propriissimè dubitans: *Nos in præsenti casu*, ait, *credimus distinguendum, utrum constare possit, quod præfatus Sacerdos: Et quidem si hoc ita se habet, quod ex eo forsan posset oriri: Quod si discerni non possit, ex cujus tetu; si verò quemadmodum perhibetur Sacerdos iste prius ab illo percussus fuerit, & postmodum per hibetur Sacerdos iste prius ab illo percussus fuerit, & postmodum per hibetur Sacerdos iste prius ab illo percussus fuerit legio, mox eum cum ligone in capite &c.* Potuitne significantius exprimi dubitatio propriè, & strictissimè talis?

ART. CLXXVIII. His igitur dimissis, quæ ad rem nil pertinent, venio ad *cap. Inquisitioni de sent. excom.* quod pertinet quidem ad controversiam præsentem, quatenus non agit de solo dubio, sed descendit etiam ad opinionem probabilem; nil tamen suffragatur sententiæ oppositæ, licet soleat pro ea citari, sed potius nostræ. Post contractum bona fide matrimonium, alteri conjugum innotuit impedimentum inter eos, altero negante illud adesse. Quæsitum est quid juris circa petitionem, & redditionem debiti conjugalis? Respondit Pontifex distinguendo: si asserens intercedere impedimentum, certam de illo notitiam habet, *debet potius excommunicationis sententiam* (& quodvis aliud malum) *humiliter sustinere, quam, per carnale commercium, peccatum operari mortale, quamvis impedimentum apud Ecclesiam probare non possit.* Si notitia non est certa, subdistinguit Pontifex: *Vel credulitas est levis, ac temeraria*, & tunc *ad sui pastoris*, (vel alterius ad id idonei) *consilium, illa exposita, licitè potest non solùm reddere, sed & exigere debitum conjugale.* Atque hucusque nulla est controversia, nec agitur de re nostra. Si autem conscientia impedimenti sit probabilis; sub hac conditione, quæ tangit formaliter punctum quæstionis nostræ, Pontifex determinat sic: *Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili discreta, quamvis non evidenti, & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet; ne in alterutro, vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.* Ponderant adversarii si usus opinionis probabilis esset licitus, adeoque opinio ipsa probabilis de honestate operationis excusaret à peccato, nulla committeretur offensa in hoc casu, negando debitum petenti. Quia opinio probabilis de impedimento matrimonii intrinsecè includit in se opinionem probabilem, quod redditio debiti sit fornicatio, quæ honestissimè vitatur, & non committitur sine peccato. Imò quia ex tot probabili una parte contradictionis, pars quoque opposita est probabilis, neque petendo ulla committeretur offensa. Peteretur enim cum probabilitate veri, vereque subsistentis matrimonii adeoque cum probabilitate, quod talis petitio esset ulla legitimus juris conjugalis. Sed opponitur ponderatio similis in contrarium: Si usus opinionis probabilis esset illicitus, adeoque opinio ipsa probabilis non excusaret à peccato, non solùm petitio, sed etiam redditio fuisset illicita. Quia habens opinionem probabilem, quod intercesserit impedimentum retinens, ac proinde matrimonium fuerit nullum, consequenter opinatur, cum eadem probabilitate, copulam non esse futuram conjugalem, sed fornicariam, quam sicut nemo licitè petit, ita nemo ulli petenti licitè permittit.

ART. CLXXIX. Huic difficultati enodanda multa dicuntur à DD. quæ luculenter refert, & tam prosequitur Sanch *de matr lib.* 3 *disp.* 41 *n.* 43 & prætius, & formaliùs ad textum tota *disp.* 44. Ego omnibus non assentior Adriano sic dicenti *quodl. q.* 2. *punct.* 3. ad

ad 1. *Textus loquitur in casu, quo conjux habens contrariam probabilem potest eam per contrarium actum destruere ex præsumptione bonitatis, quam habet de altero; firmiter scilicet tenens, quod nollet peccare mortaliter. Ergo si exigat, cum credat non exacturum, nisi certus esset causas, ex quibus hæc conscientiam format, falsas esse, sam credit esse matrimonium.* Et quidem necessariam esse, pro licita redditione, dispositionem opinionis ejus probabilis de nullitate matrimonii, satis constat ex dictis suprà universaliter circa hoc punctum. Et confirmatur, quia in priori parte nostri textus, nec petitio, nec redditio permittitur, seu declaratur honesta, nisi deponatur conscientia impedimenti concepta ex credulitate levi, & temeraria. Multò autem manifestior est necessitas deponendi credulitatem probabilem, & discretam, seu opinionem assertivam impedimenti innixam gravi, & magno fundamento, quam leviter, ac temerariè conceptam, quia illa majorem, & manifestiorem, quam ista, ligandi vim obtinet. Itaque qui credit opinione probabili, & fundata matrimonium fuisse nullum, ideò non potest incipere petendo, quia supponitur habere fundamentum credendi nullitatem, & nondum habere fundamentum sufficiens, ut possit credere valorem; ac proinde ita assentiri nullitati, ut licet possit hunc assensum suspendere, nondum tamen possit assentiri valori, & consequenter nec honestati actus conjugalis; qui tamen assensus est omninò necessarius, ut licitè petat. Ideò autem ille ipse, qui assentiebatur nullitati matrimonii ex credulitate probabili, & discreta, potest nihilominus reddere superveniente petitione alterius consortis negantis nullitatem, quia supponitur habere eo ipso sufficiens fundamentum, ut possit, aut etiam ut debeat deponere priorem opinionem. Quod dupliciter fieri potest. Primò ità ut non solùm suspendat priorem assensum nullitatis, & consequenter copulæ futuræ fornicatiæ, sed etiam assentiatur valori matrimonii, & consequenter honestati copulæ. Movente scilicet ad istam opinionis permutationem (ultra dispositionem animi reciprocè benevolam) præsumptione bene fundata in probitate consortis petentis antecedenter præcognita, futurum minimè fuisse, ut is peteret cum incursu peccati lethalis, si ipsa non adessent fundamenta validitatis matrimonii, quibus accommodari assensus, & sua in contrarium fundamenta posthaberi meritò possent, ac deberent. Quæ ferè est sententia, & rationabilis conjectura Adriani, ut vidimus, & aliorum, licet non usque adeò distinctè, & clarè, apud Sanchez nuper indicatum. Alter depositionis modus est purè negativus, seu suspensivus, nec nullitati matrimonii assentiens, ut priùs, nec validitati, ut pars petens, quatenus neutrius partis fundamenta agnoscuntur de facto majora, ac meliora, quam fundamenta contraria omnibus hinc, & inde consideratis. Superaddita autem huic suspensioni consideratione, vitari jam minimè posse periculum, vel fornicationis, si consentiatur petenti, vel injustitiæ conjunctæ cum ulteriori periculo incontinentiæ, & iræ, & rixarum, si repellatur; atque ex duobus malis eligendum esse minùs, juxta *cap. mala 13. dist.* Concluditur obligatio consentiendi petenti, ac debiti reddendi, quatenus posterius malum est manifestè majus, & periculum, posita prædicta suspensione judicii, utrimque agnoscitur æquale. Inter istos duos modos deponendi priorem nullitatis opinionem, hoc in posterum discrimen intercedit, quod juxta priorem modum, de transitu ab opinione probabili nullitatis ad opinionem, seu assensum probabilem validitatis, non solùm reddere licet, & repellere non licet, verum etiam petere deinceps licet, uti deducit optimè Adrianus. Quia dum assentit assensu verè probabili validitati matrimonii, assentit utique similiter honestati petitionis, & totius ultrò, citroq; usus matrimonii, ac proinde petitio erit ex fide, seu juxtà dictamen conscientiæ legitimæ conceptum, ideoq; peccaminosa minimè erit. At juxtà posteriorem modum suspensivum assensus, & dissensus, circa validitatem; ad quem potissimum modum apparet respexisse Pontificem, & respiciunt plerique auctores apud Sanch. solùm licet reddere, tum prima vice, tum deinceps. Quia exorto dubio circa malitiam operationis, quamdiu illud durat, solùm licet exequi talem operationem propter vitandum majus malum, quatenus creditur, quod est minus malum secundum se, comparatione majoris mali esse nullum malum. Majus autem malum adest solùm in non reddendo, ut dictum est, cum in non petendo nullum sit malum. Circa ea, quæ hic, seu diximus, seu insinuavimus, ac mox etiam subinferemus quoad depositionem, ac mutationem opinionis, oportet consulere, quæ superiùs discussa sunt de libertate opinandi.

Art. CLXXX. His ita constitutis quoad intelligentiam textus, in quo Pontifex quoque ipse conjecturando procedit circa factum, concludo nil indè derivari posse pro scopo adversariorum. Quia quod præcipuè, atque omninò distinctè habetur ex textu, est opinantem assensu probabili operationem aliquam esse peccaminosam, non posse, retenta ea opinione, eam operationem exequutioni mandare absq; peccato. Id quod usque adeò ego non nego, ut ex professo probaverim suprà esse verissimum, idemq; tenent indubitanter omnes alii auctores asserentes usum licitum opinionis cujusvis practicæ verè probabilis, dum sermo est de opinione practicè practica, seu circa operationem in individuo, & hic, & nunc; atque ejusmodi esse opinionem, de qua loquitur textus, constat clarè ipsum intuenti. Quod secundo loco habetur ex eodem textu, est, superveniente novo motivo posse, aut etiam (juxtà qualitatem motivi, & rei) debere deponi priorem opinionem probabilem assertivam malitiæ in operatione, & sic reddi licitum, quod prius non licebat. Atque de hac re sub his terminis nulla est, nulla potest esse controversia, Quoad modum depositionis in casu proposito, si amplectare interpretationem illam de depositione purè suspensiva, seu negativa, jam eatenus nulla ibi est opinio sive probabilis sive probabilior, atque electio redditionis præscribitur per regulam de vitando majori malo, quæ rursus non est opinio, seu probabilis, seu probabilior, sed axioma certum. Si autem adhæreas interpretationi alteri de depositione positivâ per transitum ad opinionem contrariam assertivam valoris matrimonii; adhæreas jam eo ipso necesse est nostræ sententiæ, tum de libertate physica opinandi, tum de honestate operationis sub opinione probabili, tametsi non constet, eam esse moraliter certam, aut etiam utcumque probabiliorem. Nam, ut petitioni consortis tenentis pro matrimonio, conjunctæ cum existimatione de probitate ejus, tribuatur sufficientia ad concipiendum assensum probabilem assertivum valoris rejecta prioti nullitatis opinione, sufficientia tamen ad ejusdem assensus assertivi certitudinem moralem, aut etiam majorem probabilitatem, attribui rationabiliter non potest, sed tantum pro libito, & absq; sufficienti fundamento attribueretur ad tuendum positum; cum gradus probitatis insignis ad id sufficien-

sufficientis non sit in conjugatis ex ferè semper, aut etiam plerumque contingentibus. Itaque illud. *cap. Inquisitioni*, secundum unam ejus intelligentiam, nil habet prorsus pro præsenti controversia, & secundum alteram est potius pro nobis. Ad rationes utrimque initio propositas patet satis ex dictis, qua occurrendum sit distinctione opinionis retentæ, vel depositæ, & sic, vel sic depositæ.

Illustrantur tres alii textus Canonici tangentes opinionem probabilem.

ART. CLXXXI. INdidem facilè intelliguntur textus alii duo valde affines, præcedenti *cap. Dominus, de sec. nupt.* & *cap Cum per bellicam 34. quæst. 1. & 2.* & *in cap. Dominus.* Cavetur ne quis migret ad secundas nuptias, quin constiterit de prioris conjugis morte, ac deinde subditur: *Si verò aliquis, vel aliqua id hactenus non observavit, & de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti; quod à se tamen noverit nullatenus exigendum.* Ratione utique, & sensu superius explicatis quoad utramque partem, nisi quoad hæc verba, quoad debitum non denegandum, magis inclinare videantur ad interpretationem fundatam in obligatione vitandi majus malum, quatenus id non præscribunt pro prima tantum vice, sed potiùs permanenter. Recolatur annotatio præmissa, *art. 179. sub finem.* In *cap. Cum per bellicam.* Hoc specialiter habetur post præscriptum reditum ad priorem conjugem, quo existimato mortuo initum erat secundum matrimonium, si is deinde compareat. *Nec tamen culpabilis judicetur*, inquit Leo Papa, *& tanquam alieni juris pervasor, qui personam* (uxorem) *ejus mariti, qui jam non esse existimabitur, assumpsit.* Et rursus paucis interjectis: *Si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, & inculpabile iudicandum est, quod necessitas intulit* (transitus ad secundas nuptias) *restituendum quod fides posceit.* Habes in his bis repetitum, irreprehensibilem esse transitum ad secundas nuptias factum sub existimatione, tametsi falsa, de morte prioris conjugis, qui deinde comparuit exigens jura conjugii. Ea autem existimatio non potuit esse omninò certa, cum falsitas repugnet totali certitudini. Potuit verò esse probabilis, cum probabilitati non repugnet similiter falsitas, ut patet inter alia ex Innoc. III. *cap. Fraternitatis, de frig. & malef. ad med.* ibi: *Sententiam devortii per errorem, licet probabilem, novimus esse prolatam.* An ea probabilitas esset absolutè major, quàm probabilitas partis oppositæ, an minor; an solus excessus secundum quid esset certus, ac manifestus ex utralibet parte supra alteram, cum ancipiti incertitudine quoad excessum utriusvis simpliciter, & absolutè? cum nil eatenus dicatur, aut specialiter insinuetur in textu: Videtur non alium probabilitatis gradum subintelligi rationabiliter posse, quam qui communiter reputatur sufficiens ad fidem humanam non leviter, ac temerè, sed discretè, ac maturè concipiendam; ita videlicet ut mors prioris conjugis credatur cum fundamento ex plerumque non fallentibus, & cui insit excessus aliquis saltem secundum quid supra fundamentum, si quod adsit in oppositum, atque ratione talis excessus pertrahat de facto ad assensum. Eodem sensu accipiendum est, *cap. in præsentia, de sponsal. & matr.* ubi consultationi de secundis nuptiis mulierum, quæ certificari non poterant de vita, vel morte conjugum jamdiu absentium, respondet Clemens III. ut non permittantur ad secunda vota convolare, *donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Intelligunt certitudinem certitudo, qualis exigi, ac reperiri solet in ordinario rerum humanarum commercio, id est, qualis exposita à nobis modo est, atq; ita intelligit ibi glossa meritò reponens verisimile pro certo, his verbis: *Vbi tamen verisimiliter præsumitur de morte, si mulier nubat, excusatur.* Unde nil, aut parum profectò refert, an certus nuncius, an certum nuncium exigatur in testu, circa quod controvertunt nonnulli apud Sanch. *suprà.* Utrovis namque modo intelligitur commodè testimonium inductivum certitudinis, qualis, & quanta inesse communiter solet, ut dictum est, fidei humanæ conceptæ, *ex credulitate probabilis, & sequitur*, ut paulò prius idem Clemens loquebatur.

Exponitur Clement. Exivi.

ART. CLXXXII. VIderi demum potest specialiter indigere discussione textus *ex Clem. Exivi, de verb. signif.* ubi præmissis dubiis FF. Minorum circa ea, quæ ex vi regulæ, & professionis obligant, vel non obligant sub lethali, eorundemque supplicatione pro Pontificia desuper declaratione, subjungit Clemens V. *Nos itaque, qui in sincera horum conscientia delectamur, attendentes quod in his, quæ animæ salutem respiciunt, ad vitanpos graves remorsus consentire periculosius est tenenda; dicimus, &c.* Ponderant Advertiti, sub præmissa dubiorum voce, sermonem hic procul dubio esse de probabilibus hinc, & inde opinionibus, Quia in Ordine Seraphico nunquam defuerunt, & tunc maximè temporis florebant plurimi doctrina, & pietate præclari viri, quorum & auctoritas, & argumenta ad veræ, ac legitimæ probabilitatis gradum promoverentur partem; tum assitivam, tum negativam obligationis gravis quoad ea, circa quæ erant divisi, *quibusdam dicentibus*, ut præfatur ibi paulò priùs Pontifex circa punctum principale, *quod ad omnia; aliis autem asserentibus, quod ad sola illa tria, &c.* tenerentur. Ergo in dubiis etiam latè, ac impropriè talibus, iisdemque verè, ac propriè probabilibus opinionibus, *pars securior est tenenda* ex praxi pro Pontificio. Et confirmatur, quia si omnes, aut etiam plerique omnes viri docti, & pii, & graves Ordinis Franciscani fuissent concordes quoad obligationem vel non obligationem gravem circa singula puncta proposita, nec totus Ordo motus fuisset ad postulandam declarationem Pontificiam propter paucissimorum, aut ineptorum rergiversationes inanes, nec Pontifex illam exhibuisset, prout exhibet accuratissimam valdè locupletem, & longam. Erant igitur auctores controversiarum, quales ad probabilitatem opinionum abundè sufficerent & quarum proinde auctoritas se sola tolleret, juxta nostram letentiam, omne periculum peccandi lethaliter contra regulam, nec ultra illam quidquam desiderari, providerive debuisset ad sinceras, & teneras conscientias tranquillitate donandas, & tamen aliter consuere, & Ordo petendo, & Pontifex indulgendo declarationem prædictam.

ART. CLXXXIII. Duo circa hunc textum exponere oportet, sensum axiomatis Pontificii, quod objicitur, & necessitatem Pontificiæ declarationis, quæ

quæ ponderatur in contrarium. Quoad primum expedit imprimis, considerare, quid Pontifex ipse operè præstiterit sub norma illa agendi sibi proposita, quatenus sensus antecedentis ex consequenti bene illato, & verbi directivi, seu regulæ ex opere fideliter correspondenti certò innotescit, & clarè, sicut natura causæ ex causato. Adversarii per partem securiorem, quæ tenenda prædicitur, intelligivolunt sententiâ rigidiorem, & assertivam, ac inductivam obligationis probabiliter utrimque controvertebatur. Cum enim prætulisset verba illa. *Non attendentes, quod in his, quæ animæ salutem respiciunt, pars securior est tenenda*, immediatè subjungit sic: *Dicimus, quod licet Fratres non ad omnium, quæ sub verbis imperativi modi ponuntur in regula, sicut ad præceptorum, seu præceptis æquipollentium observantiam teneantur: Expedit tamen, &c.* Quod autem circa hoc punctum præextitisset controversia, idemque punctum simul cum aliis propositum fuerit Pontifici, ut ab eo declararetur, liquet ex his ipsius verbis paulò priùs insertis propositioni controversiarum. *Item quia non nulla verbo imperativi modi negativè, vel affirmativè apposito inseruntur* (in regula) *hactenus extitit dubitatum, an tenerentur ad ista, ut ad habentia vim præcepti.* Ad hoc dubium juxta regulam de securiori sumpta pro rigidiori, & assertiva obligationis, seu quæ, ut dicitur à nonnullis, stat pro lege contra libertatem, aclibidinem, respondendum procul dubio erat, ad ea omnia teneri Fratres, ut ad habentia vim præcepti. At Pontifex è contra respondet, non ad omnium ejusmodi, sicut ad præceptorum observantiam teneri Fratres. Ergo pars securior non est Pontificis eadem, ac sententia affirmans, & indicens obligationem, seu quæ dicitur stare pro lege. Idem clarè apparet ex toto contextu antecedenti illius Bullæ. In omnibus namque punctis controversiarum, aut ferè omnibus distinguit Pontifex, & partim consentit affirmantibus obligationem, & obligationis gravitatem, partim negantibus alterutram, vel utramque. Produco ex. gr. primum, ac principale punctum controversum, ex §. *Cum igitur imprimis, &c. Fuit hæsitatum*, inquit Pontifex, *an Fratres ejusdem Ordinis ad omnia tam præcepta, quàm consilia Evangelii, ex professione suæ regulæ, teneantur: Quibusdam dicentibus, quod ad omnia; aliis verò asserentibus, quod ad sola illa tria, videlicet, &c. obligantur.* Responsio autem Pontificia procedit distinguendo, ut dixi, & prima pars negativa, ac exclusiva obligationis incipit sic: *Vovens regulam non potest dici teneri ex vi voti hujusmodi ad ea consilia Evangelica, quæ in regula non ponuntur.* Alteram partem assertivam, & inductivam obligationis exprimit his verbis: *Sed etiam tenetur ad ea omnia implenda, quæ sunt pertinentia ad hæc tria predicta, quæ regula ipsa ponit.* Hæc porrò pertinentia ad tria vota subdividit rursus in duas similiter partes, atque benigniori præmissa transit ad strictiorem simili modo ab illis verbis: *Nec tamen putandum est, quod B. Franciscus professores huius regulæ, quantum ad omnia contenta in regula modificantia tria vota, seu ad alia in ipsa expressa intenderit æqualiter esse obligatos, quin potiùs aperte discrevit, &c.* Idem proportionaliter perspiciet in toto Bullæ progressu, qui voleat eam legere, & observare. In omnibus namque punctis controversis procedit Clemens distinguendo, & declarando, quæ, & quatenus observare teneantur, & non teneantur Fratres, & quæ sub gravi, quæ sub levi. Quod profectò faciendum minimè fuisset, nec facere licuisset, si sensus particulæ de tenenda securiori fuisset intimativus obligationis ad sententiam tutiorem, seu affirmativam legis, ac obligationis. Non inquam, licuisset in sensu composito voluntatis, quæ in contextu Bullæ apparet, ac eminet quàm clarissimè, nil ulla ex parte derogandi regulæ S. Francisci, sed eam in suo vigore quoad omnes suos apices retinendi, & confirmandi. Hoc enim præsupposito, & addito insuper, non solòm in dubiis, sed etiam in omnibus probabiliter hinc, & inde controversis teneri Fratres, juxta Adversariorum interpretationem, ad sententiam rigidiorem, & assertivam obligationis etiam gravis opere complendam, non solùm nulla ampliùs opus erat declaratione, ut ex se satis pateat; sed præterea erat illicitum facere declarationem declinando partim in sententiam mitiorem, & libertatem ab obligatione saltem gravi, partim in rigidiorem, & subjicientem obligationi etiam gravi. Quia qua parte declinat in mitiorem, quoad singula seorsim puncta, contradiceret priori declarationi universali de rigidiori, seu tutiori, ubique exequutioni necessario mandanda, ac proinde Fratres simul tenerentur, & non tenerentur ad aliqua in conscientia, ut patet considerati. Patet verò multò clariùs ejusmodi implicationem conscientiarum esse intrinsecè malam.

ART. CLXXXIV. Sensus itaque legitimus axiomatis de tenenda parte securiori, prout hic usurpatur à Pontifice, est purè consiliativus, & non præceptivus, seu intimativus obligationis præcepti. Voluit nimirum ea omnia Clemens, prout decebat zelum Summi Pastoris, & eximiam ejusdem erga Ordinem Seraphicum charitatem, quam inibi insigniter præ se fert, hortari Fratres, ut ubicumque occurreret aliqua ratio dubitandi, seu difficultas, an regula obligaret in conscientia, & an obligatione gravi, an levi, perindè se gererent in operando, arq; si obligatio esset certa, eaque gravis, ut sic prospicerent perfectæ animorum suorum tranquillitati, & paci spirituali. Hic sensus, & hæc intentio apparet ultra ea, quæ dicta sunt, ex contextu immediato. Pontifex enim cum prætulisset saluberrimum axioma de tenenda parte securiori, ad vitandos graves remorsus conscientiæ, ac deinde subjunxisset, cum particula *licet*, declarationem exclusivam obligationis præceptivæ, aut quasi præceptivæ ad omnia, quæ sub verbis imperativi modi ponuntur in regula; de quo puncto fervebant opiniones contrariæ inter Fratres, prout retulimus; superaddit denique hæc verba: *Expedit ipsis fratribus ad observandam puritatem regulæ, & rigorem, quod ad ea, sicut ad æquivalentia præceptis, se noverint obligatos, quæ hic inferius annotantur.* Ergo quoniam exceptio firmat regulam in contrarium, ii exceptis, quæ ibi inferius notantur, quoad cætera, non exped ebat Fratribus, ut se similiter noscerent obligatos, tametsi sub verbis imperativi modi essent similiter posita in regula, propterea que una pars eorumdem Fratrum censeret uniformem, & prorsus eandem, quoad ejusmodi omnia, obligationem existere. Cum dubitari minimè possit, quin hæc pars assertiva uniformis universaliter obligationis esset, sitque etiam nunc tutior in exequutione, & stans, ut dicitur, pro lege: dubitari profectò minimè debet, quin axioma prædictum de securiori parte tenenda in iis, quæ animi salutem respiciunt, non sit accipiendum (sub ea universalitate, sub qua effertur) tanquam obligans ad tutiorē,

sed

sed solùm tanquam stimulans, & adhortans ad eandem.

Art. CLXXXV. Et quidem sensum prædicti axiomatis non esse assertivum obligationis ad tutiorem, eandemque rigidiorem inter utrimque verè, ac propriè probabilia, prout contendunt Adversarii, eorumdemque unicè interest; satis superque constare videtur ex dictis, accedente præsertim observatione jam iterum superiùs ponderata, quod ejusmodi axioma non potuisset in eo sensu tradi, uti ibi traditur, obiter & per modum suppositionis, tanquam indubitatum ex unanimi omnium consensu, cum de ejusmodi obligatione ad tutiorem extiterit magna, & olim, & nuper controversia cum maxima ratione dubitandi, ac negandi. Cæterum quod idem axioma assumitur à Pontifice, tanquam purum consilium stimulans, ac adhortans ad tutiora, & meliora, ut nos suggerimus, non caret difficultate. Quanquam enim sententia axiomatis in hoc sensu sit certa, & meritò supponenda, ut indubitata apud omnes, & præterea congruat optimè fini, qui præfertur, vitandi graves remorsus conscientiæ; nihilominus eadem sententia in eodem sensu evadit enervis, ac inutilis pro parte affirmativa conscientiæ, quam indè deducit Pontifex. Deducit enim, ut vidimus, debere Fratres se agnoscere obligatos tanquam ad præcepta, ad ea, quorum Catalogus ibi subnectitur. Manifestum autem est ex consilio stimulante ad aliqua tanquam ad tutiora solùm, ac meliora, non posse legitimè inferri debitum agnoscendi obligationem ad eadem, aut partem eorum tanquam ad præcepta, aut præceptis æquivalentia; cum obligatio præcepti transcendat limites consilii. Hac ego de causa non dixi absolutè sensum axiomatis esse purè consiliativum, sed cum hac modificatione, si accipiatur cum ea universalitate in ordine ad opus, quam intendunt adversarii, & sine qua nil hinc tentare ipsis liceat; atque hoc, quod omninò sufficit pro mea responsione, est clarè demonstratum. Loquendo autem absolutè, & sine modificatione, seu conditione, censeo sermonem esse Pontifici de securitate, seu majori securitate non tam in agendo, quàm in docendo, declarando, ac præcipiendo. Differentiam, & magna ex parte contrarietatem inter securitatem, quoad doctrinam, & doctrinalem declarationem, omnemque legislationem ex una parte, & quoad agendum, ac operandum ex alia, paulò post speciali seorsim observatione expositurì nos sumus, dicemusque sæpè contingere, ut sit tutissima, practica in agendo conformitas cum aliqua opinione, cujus ejusdem opinionis suffragatio doctrinalis sit nihilominus valde periculosa, & illicita; & præterea non usque adeò licere obsequi unumquemque, & conformare se judicio, & auctoritati aliorum in dicendo, ac præcipiendo, & utcumque disponendo auctoritativè, atque licet in agendo, magnumque quoad hoc intercedere discrimen quoad prudentiam monasticam, œconomicam, & politicam. Dico igitur prædictum axioma protulisse, ac suæ circa propositas controversias declarationi prætulisse Pontificem, non tanquam normam, juxta quam fratres agere tenerentur in illis rebus controversis, quam videlicet normam ipse Pontifex erat mox delineaturus, atque illa ipsa periodo accingebatur ad delineandum; sed protulisse, ac prætulisse tanquam regulam certissimam, juxta quam ex natura rei ipse Pontifex teneretur declarare, ordinare, ac præcipere circa easdem controversias, in quem videlicet scopum ea prælocutio dirigebatur immediatè, & non nisi mediatè in modum agendi, quem Pontificia declaratio erat directura immediatè, uti apparet clarè inspicienti præsertim ultimam Bullæ illius clausulam. Quapropter dum dicitur, *securior pars est tenenda*, non intelligeretur, certò vitat transgressionem regulæ, & obligationis in ea contentæ, sed intelligitur pars verisimilior, rationabilior, & ad legitimam intelligentiam regulæ proximius accedens. De hujusmodi autem securitate intelligentiæ agebant immediatè præcedentes fratrum controversiæ, atque in eandem finaliter stabiliendam, & uniformiter in toto ordine inducendam erat intentus Pontifex, ut patet ex tota Bulla; & præterea eadem securitas congruit optimè omnibus, quæ paulò priùs attigimus circa illam partis securioris interpretationem. Cum igitur hujusmodi securitas intelligentiæ, declarationis, & legislationis distet quàm longissimè à parte tutiori in agendo intenta per Adversarios nostros, quin imò eidem opponatur ex parte, ut modo dicebam, & postea magis declarabitur; appareat rursus clarè, unde hinc eosdem Adversarios habere, aut interitare posse.

Art. CLXXXVI. Altera pars posita de necessitate declarationis Pontificiæ circa istas Fratrum Minorum controversias expediri facilè, & brevi potest juxta nostram sententiam de usu opinionum probabilium. Notum imprimis est, quàm sit necessarius pro regimine cujusvis communitatis Religiosæ (maximè verò tam numerosæ, & usquequaque diffusæ, ac est, & semper fuit Ordo Seraphicus) unanimis, ac certus consensus quoad obligationem conscientiæ circa ea omnia, quæ pertinent ad eamdem conservantiam regularem, ut nil hoc circa ponderare, aut probare necesse sit. Notum turpis est ex Bulla ipsa, in qua versamur, tum exitiosa malitus, & magnas controversias inter Fratres Minores circa intelligentiam suæ regulæ, tum easdem pertinaciter ad exteriorem observantiam regularem. Notum denique est controversias ejusmodi sopiri, & contrarium unanimem, ac firmam consensionem omnium induci, aut nullo modo potuisse, nisi interposita declaratione Pontificia, aut certè tam commodè, & tam efficaciter, ac per eandem, obtineri tantum, & tam necessarium Religionis beneficium minimè potuisse. Erat igitur necessaria ea declaratio, eò vel maximè, quia licet singuli Fratres haberent suas quisque hinc, & inde opiniones probabiles, ordo tamen ad determinatè opinabatur, sed inter affirmantes, & negantes fluctuabat, atque hærebat miserè in labrico dubitationis, irrequieta contrariarum in singulis opinationum reciprocatione, suspensæ, eaque propter jure suo postulabat declarationem, quæ haberet efficaciam, & robur ad stabiliendam firmiter unam partem, & ad alteram deprimendam, ac opprimendam circa unumquodque punctum. Hæc porrò declaratio, ut hoc iterum suggeram, si vera esset sententia Adversariorum nostrorum, uno verbo potuisset, imò & debuisset petisci, declarando Fratres in omnibus rebus controversis hoc ipso, quod essent in controversiæ, atque in neutram partem adeliti, nec agnoscerentur certitudo moralis, teneri ad eorum rem, eademque rigidiorem sententiam, & præcipiendo, ut illam opere completent in omnibus, & quoad omnia ejusmodi. Neque opponi contra, aut prætexi ullo modo potuisset aliquod conscientiæ periculum quoad hoc, quandoquidem est manifestè tutissimum operari juxta tutiorem. Sola ergo falsitas

fallitas eius doctrinæ obsistere potuit hujusmodi declarationi. Verùm neque fieri potuit, ut Pontifex similiter uno verbo declararet è converso, licere omnibus Fratribus, & toti Ordini operari circa omnia controversa juxta mitiorem, seu laxiorem opinionem. Quialicet opiniones hinc, & indè contrariæ essent probabiles, quod concedo probari bene ratione dubitandi, ejusque confirmatione propositis, *art.* 182. Essent, inquam, probabiles apud auctores cujusque in unaquaque controversia opinionis, & apud eorum asseclas, seu qui eorum authoritati potissimum deferebant; non tamen erant probabiles eædem opiniones saltem omnes apud auctores contrarium respectivè opinionum, utpotè adhærentes sententiis suis usque adeò firmiter, ac tenaciter, ut sententias oppositas reputarent improbabiles, & nonnullis earum graves prætereà censuras inurerent, ut apparet inter alia ex iis ejusdem Bullæ verbis versus finem, ubi circa unum ex punctis controversis dicitur sic: *Dicere autem, sicut aliqui asserere perhibentur, quod hæreticum sit tenere, usum pauperem includi, vel non includi sub voto Evangelicæ paupertatis, præsumptuosum, & temerarium judicamus.* Dictum autem est superius, dum ageremus de libertate opinandi, non esse licitum usum opinionis apud aliquem, vel aliquos probabilis, nisi etiam sit probabilis apud ipsum utentem, idemque eidem assentiri proximè possit, & quoquo demum modo assentiatur reipsa. Concluditur itaque declarationem Pontificam, juxta nostra principia, & necessariam omninò fuisse, & oportuisse, ut eo modo fieret, quo peracta de facto est, nempè seligendo verisimiliora quæque, & rationi, ac legitimæ intelligentiæ regulæ magis consona, atque assentiendo partim rigidioribus, partim mitioribus; cum si opposita nobis doctrina vera esset, oppositum fieri debuisset, ut ostensum nuper fuit. Ac proinde Clem. *Exivi*, cum nil habeat adversus doctrinam nostram, eandem potiùs fovet, quam oppositam.

Diruitur paritas periculi traducta ex dubiis ad probabilia.

ART. CLXXXVII. OMitto plures alios textus petitos ex Jure Canonico, quos nonnulli Adversariorum congerunt magno numero, quia ii, quos exposuimus, omnium judicio præcipui reputantur, nec cæteri vim ullam habent specialem, cum sint illorum, ut dicitur concordantes, ut patet ex glossis ad eosdem illos textus, præsertim *ad cap. Iuvenis, de spon.* & *cap. Ad audientiam, de homic.* Ubi confertim alii similes recensentur. Verum oportet considerare universalem aliam Adversariorum ponderationem omnibus ejusmodi textibus communem, quæ hoc enthymemate continetur. In dubiis tutior pars est eligenda. Ergo etiam in probabilibus. Antecedens usurpatur in juribus prædicatis, & alibi sæpè tanquam axioma indubitatum. Probatur consequentia. Primò, quia in Jure Canonico, & Civili sub voce dubiorum comprehenduntur promiscuè, omnia utcumque controversa; tametsi utrimque probabilia sint, & adsint DD. sive pauci, sive multi invicem pugnantes, uti productis multis, & magnis testibus, ac primùm ex lexicographis Bertachino, Spiegelio, Schardio, Kahlio, *verb. Dubium.* Ostendit post alios P. Gobat in clypeo, *sect.* 5. *num.* 67. Secundò, quia ratio antecedentis est communis consequenti. Ratio enim, ob quam in dubio de peccato, vel non peccato non licet agere, nisi quod tutius est, tota desumitur ex periculo transgrediendi legem Dei, cui periculo se exponit, qui id agit, de quo dubitat, an sit peccatum, eique periculo se exponendo, ut assequatur suam, vel delectationem, vel utilitatem, eo ipso non satis revereretur legem Dei, sed quasi pro nihilo illam habet, dum præeligit certitudinem percipiendæ delectationis, aut utilitatis temporalis, contingentiæ transgressionis legis Dei, eamque contingentiam devorat, nil curans, an hæc transgressio insit, vel non insit. Ejusmodi autem periculum adest similiter in utrimque probabilibus, & viget in eisdem ut minimum æqualiter. Quia in quæstione ex. g. an omissio Missæ, aut labor servilis hodiernus, sit peccatum, necne? sive adsit utrimque dubitatio, sive probabilitas; perinde altera pars est omninò tuta, nempe audire Sacrum, & abstinere à labore servili. Ergo est etiam perinde periculosa pars opposita, nempe omittere Sacrum, & laborare serviliter. Necesse nimirum est, ut ubi tantumdem adest securitatis pro una parte contradictionis, tantumdem supersit periculi pro parte opposita. Accedit eandem prorsus esse comparationem nullius fundamenti cum nullo fundamento contrario, ut in dubio negativo; fundamenti levis cum levi fundamento contrario, ut in dubio positivo; fundamenti gravis cum gravi fundamento contrario, ut in utrimque probabili. Ubique enim datur eadem prorsus unius partis ad alteram æquiponderatio, ac proinde datur ubique eadem ratio periculi ex una parte, & eadem securitatis ex altera. Idem porrò dicendum est, ut patet, de plus, & minus quoad levitatem, & gravitatem alterutrius partis contradictionis sub un formi utrobique proportione partium contradictionis. Constat igitur eandem inesse omninò rationem periculi alteri parti contradictionis, tam in probabilibus, quàm in dubiis.

ART. CLXXXVIII. Libenter ego, & plenè subscribo antecedenti hujus argumenti sensu, quo communiter apud Theologos effertur, nempè loquendo de dubiis imprimis propriè, & strictè talibus absque ullo in alterutram partem determinato assensu, vel dissensu; & deinde practicis, & hærentibus circa licitum, & illicitum; peccatum, & non peccatum respectu imminentis actionis, vel omissionis; ac demum intelligendo de tutiori parte eligenda, non solùm per modum consilii, & supererogationis, sed etiam de necessitate præcepti naturalis prorsus indispensabilis. Verissimum namque, & certissimum puto id, aut agentem, aut omittentem, de cujus aut omissione, aut commissione adhuc dubitat, an sit peccatum, cùm certò sciat in opposito nullum esse peccatum, eo ipso peccare, atque peccatum evadere ejusdem generis, cujus esset, si adesset certa notitia de ratione peccati, de qua actualiter dubitatur. Id quod Adrianus inter alios, *quodlib. 2. art. 1. in 3.* ratione dubitandi merito assumit tanquam principium indubitatum, & dicit esse *communem omnium Doctorum maximam*, atque ut talem sæpè supponit, ac exprimit in progressu totius eius quodlibeti, maximè verò in decisione articuli prædicti, seu potiùs in prima ad dicendum substructione: *Regula*, ait, *magistralis est: Quicumque agit id, de quo dubitat, an sit mortale, peccat mortaliter, discrimini se exponens.* Paulò post adducit in eius rei confirmationem testimonium D. Thomæ, ex ipsius *quodl. 8. quæst. 13.* seu ut nunc habetur, *quæst. 6. art. 13.* & insinuat plus deferendum esse auctoritati D. Thomæ in quod-

libetis, quam alibi, quod non credo, nec creditur communiter. Verba D. Thomæ, post alias disjunctiones, seu divisiones casus de habente plures Præbendas sub contrariis circa id magistrorum opinionibus, sunt hæc: *Aut non habet* (habens plures Præbendas) *conscientiam de contrario, sed certitudinem, sed tamen in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum: Et sic si manente tali dubitatione plures Præbendas habeat, periculo se committit, & sic proculdubio peccat, utpotè magis amans beneficium temporale, quàm propriam salutem. Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat.* Non debeo circa hæc dissimulare mei tarditatem ingenii non valentis cointelligere, atque invicem compaginare tres illas initiales particulas; 1. *aut non habet conscientiam de contrario*; 2. *sed certitudinem*, nempe de eodem contrario; 3. *sed tamen in quandam dubitationem inducitur.* Videtur namque particulam mediam, quatenus adversativè positam, cum neutra ex particulis extremis cohærere. Non cum prima: Quia cum conscientia dividatur non solùm in veram, & falsam, sed etiam in incertam & certam; Videtur perinde esse, contraponere conscientiæ certitudinem, atque si diceretur; non est vivens, sed sensibile; non est animal, sed rationale. Sed cohærentia cum altera particula extrema videtur adhuc difficilior. Qui enim fieri potest, ut habens certitudinem de aliquo, inducatur nihilominus in quandam circa idem, dubitationem. Dubitationem, inquam, & non solùm assultum subitaneum rationis dubitandi, quæ repellatur ab ipso certitudinem habente, quali ferè distinctioni acquiescit Adrianus in eodem loco paulò inferius circa effatum quoddam simile Doctoris subtilis. At D. Thomas loquitur de dubitatione deliberata, & completa sufficiente scilicet, ut ratione ipsius operatio subsequens evadat peccaminosa. Certitudo autem circa aliquid perinde est incompossibilis cum ejusmodi dubitatione circa idem, atque est incompossibilis claritas lucis cum obscuritate contraria circa idem, vel certè sicut amor erga aliquem est incompossibilis cum neutralitate affectus erga eundem. Video, quid ad hæc oretenus dici possit, & quæ à nonnullis dicuntur de subintelligentiis ampliativis, restrictivis; at quod reipsa quietet intellectum, occurrit nil. Hac igitur parte, quam non capio, dimissa, atque intelligentiori interpreti commissa, arripio duo alia facile obvia, omnisque ambiguitatis expertia, quæ deindè subjungit S. Doctor. Primum, quod pertinet immediatè ad punctum præsens, est, id agentem, de quo dubitat, an sit peccatum, certissimè peccare, si agat illud permanente, seu nondum deposita ritè dubitatione: *Et sic si manente tali dubitatione plures Præbendas habeat, periculo se committit, & sic proculdubio peccat.* Alterum pertinens ad scopum totius nostræ, & appendicis, & quæstionis est, fieri posse, ut quis in materia controversa, & de qua extant contrariæ Magistrorum opiniones, operetur juxta opinionem laxiorem, quin propterea patiatur dubitationem arguitivam peccati, & quod caput est, quin peccet; *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & sic non committit se discrimini, nec peccat.* Hoc postremum, quod in eo articulo D. Thomæ est planum, ac dilucidum, & facit pro nostra, eademque communi sententia, prætermittitur à PP. Mercoro, & Gonet, aliisque nonnullis Adversariis nostris, & priorem partem, quæ non est usque adeo pervia, ac perspicua, ad se trahunt renitente expositione, ac limitatione D. Antonini, quam exhibuimus *suprà*, *art.* 158. & confirmavimus, *art.* 162. atque confirmat eodem modo valde efficaciter, & ex professo Sylvester, *verb Opinio*, subscribens D. Antonino, quem refert cum aliis in eandem rem. Verùm hoc obiter, & ingredior ad punctum præsens.

ART. CLXXXIX. Rationem, ob quam necesse est peccare operantem sub dubio de peccato, dum eligit eam partem, quæ sic actualiter dubia est apud ipsum, indigitat optimè D. Thomas, quatenus post illud; *& sic proculdubio peccat*, subjungit: *Potius magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem.* Nempè dubitans, an actio, vel omissio, de qua executioni mandanda deliberat, sit peccaminosa, & nihilominus illam exequens, non potest amare formaliter honestum, sed solum jucundum, aut utile cum vilipendio honestatis, & conformitatis cum voluntate Dei. Incompossibile siquidem est dubium de malitia actionis, idemque dico de omissione, cum judicio determinato de honestate ejusdem actionis. Quia hoc judicium per seipsum formaliter est depositio, & abjectio illius dubitationis, utpotè consistentis ex suo conceptu in suspensione judicii circa objectum præapprehensum, secundum eam rationem formalem, secundum quam de eo dubitatur. Impossibile autem rursus est, ut voluntas feratur in effectu saltem deliberato, & efficaci ad objectum sub ea ratione formali, sub qua nil de illo judicat. Quia nil volitum, quin prægnitum. Quod utique principium verificatur ex communi omnium consensu de prægnitione judicativa, ac deliberata respectivè saltem ad volitionem efficacem, ac deliberatam, de qua sola hic agitur. Impossibile igitur est, ut operans, cum dubio de malitia suæ operationis, habeat pro motivo bonum honestum, seu conformitatem cum lege Dei; ac proinde necesse est, ut moveatur, vel utili, vel delectabili, utque hoc amet ratione illi, atque interim negligat, & pro nihilo habet honestitem, & conformitatem cum lege, de qua dubitat. In hoc autem neglectu, & paruipensione honestatis, ac legis divinæ ad eam adstringentis, consistit tota malitia operantis cum notitia etiam certa inhonestati, & oppositionis cum lege, ut diximus ex communi, & expositimus, *lib.* 3. *Curs. Theol. quæst.* 25. *art.* 5. conclusque confert tota inibi *quæst.* 29. Necesse igitur est, ut ejusdem generis malitia insit actioni operantis cum dubio, ac ineat actioni operantis cum certitudine de eadem malitia actionis ejusdem, nisi quod in hoc posteriori malitia est intensivè major propter majorem voluntarietatem ex majori cognitione malitiæ, & nempe cætera sint paria. Alia longè ratio est de operante cum opinione probabili circa honestatem suæ operationis. Quia qui probabiliter opinatur de honestate suæ operationis, credit magno nixus fundamento eandem operationem esse licitam, ac honestam, & conformem legi Dei, ac proinde movetur potest ad operandum ex honestate operationis, eademque conformitate cum lege Dei, nec hanc legem negligit, ac paruipendit, qui cum tali fundamento credit illam non adesse. Discrimen istud inter dubium, & opinionem redditum superius fuit inabile, *art.* 85. Ac deinceps; atque de conditione speciali opinionis probabilis dictum est satis quoad punctum præsens ab *art.* 152.

* * *

Quæsti-

Occurritur rationi paritatis à dubiis ad probabilia.

ART. CXC. COncesso itaque antecedenti argumenti propositi *art.* 187. nego consequentiam. Ad primam eius probationem concedo dubium usurpari promiscuè in jure; tum pro dubio strictè tali, nempè pro suspensione omnis judicii directi circa objectum, vel neutraliter, vel sui, sivè, sivè in alterutram, sivè in utramque partem præapprehensum; tùm pro dubio latè, ac impropriè tali, nempè pro enunciatione determinata unius partis contradictionis absque certitudine de ejusdem veritate, & cum, vel sine ratione aliqua in contrarium. At admitti nequaquam potest eandem dubii vocem semper, & ubique in jure præsertim canonico supponere pro opinabili, vel solo, vel inopinabili quoque simul comprehenso; id est, nunquam usurpari in stricta, atque omnino propria sua significatione. Hoc enim cum sit sponte incredibile respectu maximè Legislatorum, de quorum munere est, ut loquantur juxta planum, & quantum fieri potest, proprium verborum sensum; observatum præterea, atque ostensum à nobis est *art.* 174. & 175. ac deinceps in textibus canonicis, qui solent induci circa præsentem controversiam, dubium supponere pro eo præcisè, quod propriè, ac strictè tale est, quod sufficit pro re nostra. Universim dici potest vocem, dubium, supponere in jure, saltem ut plurimum, pro opinabili, ubi sermo est directè de intelligentia, ac interpretatione legum; at non nisi pro dubio propriè, ac strictè tali, seu suspensivo animi totaliter, ubi sermo est directè de incertitudine facti, & narrationis, ac probationis eius, atque indirectè de extensione, aut restrictione legis circa idem factum. Ratio est, quia vix unquam contingit excitari dubium circa intelligentiam legis, ejusdemque secundum se, vel ampliationem, vel restrictionem, quin interpretes reperiant protinus rationes desumptas ex contextu, ex scopo, & fine, ex qualitate materiæ, ex simili, ex contrario, &c. quæ ad probabilitatem alterutrius, vel utriusque partis sufficiant, eò vel maximè, quia leges ratione constant, ac vigent; cum facta sæpè sint irrationabilia, ideoque ratio nil quoad ea perducere ad probabilitatem possit. Qua de causa jure optimo P. Gobat. tota illa sect. 5. applicat ad probabilia textus præscribentes partem benigniorem in dubiis, seu incertis circa legum intelligentiam; ac interpretationem; sicut nos restrinximus ad dubia strictè talia textus adigentes ad tutiorem in dubiis, seu incertis, utpotè talibus ex incertitudine facti. Verum hoc obiter, & paulò post plusculum eadem de re aliquantò explicatius suggeretur.

ART. CXCI. Ad alteram ejusdem consequentiæ probationem, dico imprimis comparationem non esse instituendam inter paruas, & magnas hinc, & inde rationes, seu fundamenta, sed inter dubitantem, & opinantem; ac deindè comparandum similiter non esse periculum cum periculo, prout est in rebus secundum se precisè, sed prout apparet operanti. Quia argumentum ducitur ex dubiis ad probabilia, & ex qualitate operis electi sub dubio, ad qualitatem operis electi sub opinione probabili. Materialiter autem se habent magnitudo, & parvitas rationum, seu fundamentorum ad differentiam dubium inter, & probabile; nec electiones specificantur ex rebus, ut sunt in se, sed ex eisdem, ut apparent in intellectu, & proponuntur voluntati. Sicut ad homicidium nil refert, an magnum, an parvum vulnus inflictum sit, & an stylo, an gladio, vel lancea; an fune, an funiculo peracta sit suffocatio; sed an vulnus fuerit lethale, aut lethalis compressio fauc.um; ita ad dubium nil refert, an aliquæ rationes occurrerint, an nullæ; an parvæ, an magnæ, seu an facilis, an difficilis secundum se solutionis; sed an suspensivæ fuerint, an inductivæ judicii, & enunciationis alterutram determinatè partem amplectentis actu, vel rejicientis. Similiter qui furatur gemmam credens esse vitrum, parvum eatenus peccatum furti committit; magnum verò si credit è converso; & nullum, si accipiat rem alienam credens bona fide esse suam; & sic de opposito; periculum etiam in bello, quod re ipsa est magnum, ac insuperabile, prudenter aggreditur, & laudabiliter, qui cum bono fundamento credit esse superabile, & concipit bonam spem superandi; & sic de opposito è converso. Concedo igitur ita comparari magna fundamenta cum magnis fundamentis contrariis sicut parva cum parvis, & nulla cum nullis, si nil præterea specialiter adsit ex alterutra parte, vel utraque; eaque de causa, dum agerem superius ex professo ab *art.* 123. de elisione mutua, & non mutua motivorum invicem pugnantium, nullam rationem habui magnitudinis, vel parvitatis eorum. At concedi minimè debet nullum esse, aut etiam esse parvum discrimen opinantis cum probabilitate, licere, quod agit, à dubitante, an sit illicitum, vel, quod ejusdem ferè rationis est, à suspicante, aut leviter, ac temerè opinante esse licitum. Magnum namque discrimen intercedit inter hæc duo extrema quoad cautelam in operando, quoad timorem Dei, & quoad amorem, vel odium periculi circa transgressionem legis Dei. Quia qui opinatur cum probabilitate licitum esse, quod agit, credit re ipsa, se non esse transgressurum legem Dei, tametsi id agat, & concipit bonam spem non transgrediendi, idque credit innitens fundamento magni momenti, & quod sibi persuadet tale esse omnibus hinc, & inde diligenter consideratis, atque invicem collatis; quantum pertinet ad unumquemque, ut consideret, atque conferat juxta dicta, & exposita superius in locis nuper indicatis de conceptu probabilitatis, & de differentia valentium per se ipsos, & non valentium discernere momenta, & æquiponderantiam, aut præponderantiam fundamentorum hinc, & inde pugnantium. Hoc autem nec formaliter, nec æquivalenter verificatur, ut per se patet, & ex nuper dictis est manifestum, de dubitante, dum hæret in dubio, qualiacunque demum sint fundamenta, & rationes dubitandi; idemque dicitur, quoad prænotatam rationem differentialem probabilitatis, de suspicanti, aut leviter, aut utcunque improbabiliter opinanti. Perspicuum porrò est magnam esse differentiam quoad amorem, aut odium periculi peccati, quoad desidem neglectum, & effrænem despicientiam, ac deglutitionem, aut diligentem circumspectionem, & timoratam præcautionem transgrediendi legem Dei, quod est punctum, de quo agitur. Perspicuum, inquam, est magnam quoad hoc intercedere differentiam inter operantem cum assensu usque adeò benè fundato de honestate suæ operationis, & cum spe usque adeò bona non transgrediendi legem Dei, & inter operantem absque tali assensu, & spe. Quia qui operatur cum eo assensu, & spe, quatenus assentitur honestati operis, potest moveri ad operandum ea ipsa honestate prægnita, & credita; quatenus autem assentitur cum fundamento magni momenti; & cui inest, undè præferatur iis,

quæ militant in contrarium, idque omnibus hinc, & inde diligenter consideratis, non patitur remorsum conscientiæ, & fluctuationem de non adhibita diligentia, quanta congruit conditioni naturæ, ut nunc est, humanæ, deque neglecto, aut non magni habito negotio salutis æternæ; ac demum quatenus præhabeat spem benè fundatam non transgrediendi legem Dei, non potest dici amare, aut nihil facere, seu parvi pendere periculum transgrediendi. Omnia hæc desunt dubitanti de malitia sui operis, nec non leviter opinanti de ejusdem honestate, ut liquet ex nuper præmissis. Patet igitur nullam esse paritatem ex dubiis, aut etiam opinabilibus, sed leviter tantum, ac temerè, ad probabilia, seu opinabilia cum magno fundamento, & ex iis legitimè deducto, qualia plerumque non fallunt.

ART. CXCII. Nec obstat opinanti probabiliter sæpè obversari in animo, atque adesse in mente fundamentum itidem magnum in contrarium, cum apparentia etiam excessus, & majoritatis ex hac ipsa parte contraria: Quia oportet videre, an fundamenta utrimque apparentia sint invicem homogenea, ac similia, an heterogenea, ac dissimilia. Si enim sint invicem similia, nihil refert magnitudo illorum, aut parvitas. Perinde namque hæret dubius judex, sive adsint centum testes ex una parte, & centum ex alia, sive adsit unus pro una parte, & unus pro alia, sive nullus adsit pro alterutra parte, dum nil specialiter favet alterutri partium; & sic accidit unicuique in re sua. Si autem fundamenta sint invicem dissimilia, uti necesse est esse, quando subsequitur determinatus in alterutram partem assensus, datur excessus saltem secundum quid unius partis supra aliam, eumque excessum accipit tanquam excessum simpliciter, & absolutè præponderantem, quicunque de facto realiter opinatur alteram partem determinatè sub tali fundamentorum conflictu mutuo, atque hanc eandem partem præfert omnibus in contrarium occurrentibus. Quæ quia sunt exposita ex professo, atque in rem præsentem accuratè applicata in prædictis *art.* 123. & 152. ac deinceps, nil necesse est hic denuò eatenus superaddere.

ART. CXCIII. Hoc solùm animadvertam præterea opportunè, quòd motiva utriusque partis invicem dissimilia sunt majora, ac urgentiora secundum se, eò esse majorem excessum secundum quid fundamentorum utriusvis partis supra fundamenta partis alterius, ac proindè eò etiam esse majorem apparentiam excessus simpliciter eorundem supra eadem. Quia utralibet fundamenta nanciscuntur ejusmodi mutuum excessum secundum quid per totam, & solam rationem suam differentialem specificam, quam patet esse majorem, seu majoris perfectionis in unoquoque fundamento, quo ipsum fundamentum est majus secundum se, seu majoris perfectionis, ac proinde excessum secundum quid utriusvis partis supra partem oppositam esse similiter majorem sub eadem proportione, utpotè constitutum formaliter adæquatè per totam, & solam perfectionem differentialem cujusque fundamenti; Opinabilis autem, ac fallibus apparentia excessus simpliciter in utrisvis fundamentis supra fundamenta oppositа oritur ex reali, ac infallibili excessu secundum quid in iisdem supra eadem, ac proindè illi justè commensuratur, ut patet consideranti. Quia verò quicunque opinatur, eò magis, ac firmius adhæret illi parti, cui assentitur, quo excessus fundamentorum, ob quæ assentitur supra fundamenta oppositа, apparet sibi, atque omninò videtur esse major; concluditur auctores contrarium invicem opinionum eò constantius suam quemque opinionem tueri, & amplecti plenius, atque oppositam vehementius reprobare loquendo per se, & ex sola tendentiæ directæ, quo fundamenta utriusque partis sunt majora, ac dignora seorsim, ac secundum se, ut usu venire videmus omnes in celebertimis quibusque controversiis, & conjicere quivis facile potest multiplici indicio, institutа comparatione inter eos, qui invicem pugnant argumentis petitis ex locis analyticis, aut ex principiis revelatis, quæque solis sapientibus negotium sibi invicem facessunt; atque idem unusquisque certius observare experimentaliter potest, si seriò reflectat supra gradum adhæsionis suæ non solùm affectivæ, sed etiam intellectualis ad ea, quibus assentitur ob argumenta prioris generis, nempè graviora, & ad ea, de quibus persuadetur ob argumenta generis posterioris, nempè leviora, tametsi conscius sibi sit adhiberi pro parte quoque oppositа argumenta ejusdem proportionaliter generis, eaque non minus consideraverit, quam argumenta, quibus credit. Mea certè de me experientia talis circa hoc est, qualem universaliter esse asserui. Nec diffido, quin hæc observatiuncula valitura non parum sit apud perspicacem, attentum, ac minimè protervum Lectorem, ut firmiter credat, quod dicebam, non ita compati magna cum magnis fundamentis, sicut parva cum parvis, aut etiam nulla cum nullis, si simul cum magnitudine, & parvitate adsit, & consideretur mutua hinc, & inde dissimilitudo, ac differentia specifica, nec contineatur intellectus in perspiciendo, & conferendo confusè magnum, & magnum, parvum, & parvum ut sic, & præcisè in genere absque ratione specifica ultimâ hinc, atque hinc dissimilari, uti semper, ac necessariò evenit ex dictis superius respectu cujusvis opinantis de facto. Quæ equidem oportet benè considerare.

Conciliatur cum dubio, & opinione certitudo requisita ad operandum honestè.

ART. CXCIV. Scitabere tu interea cum admiratione, qui fieri possit, ut cohæreat certitudo, qualem asserimus, bonitatis, & malitiæ respectivè, cum dubio de malitia operis, & cum opinione de bonitate ejusdem; atque ut ex dubio de peccato, subinferatur quod est moralibus certitudo de eodem peccato, & similiter subinferatur certitudo de bonitate operis ex opinione de eadem bonitate. In confesso nimirum esse apud omnes, dubitationem circa aliquid esse prorsus incompossibilem cum certitudine circa idem in eodem intellectu; atque in confesso pariter esse apud nos, & alios plures ex dictis *lib. 6. Curs. Theol. quæst. 13.* similem incompossibilitatem opinionis cum qualibet notitia certa de eodem objecto in eodem intellectu. Ellevero in confesso ex firmiori etiam, ac unanimi omnium consensu; Consequens non posse evadere certius, quam fuerit suum antecedens, nullumque certitudinis gradum obtingere illi posse, ubi nulla in hoc certitudo præivit. Scrupulus iste biceps tollitur, adhibita duplici observatione, seu distinctione manifestativa duplicis æquivocationis.

ART. CXCV. Observandum itaque primo est, aliud esse considerare bonitatem, & malitiam electionis cujusque relatè ad eius objectum secundum se, aliud relatè ad dispositionem animi præsentem

tem ex parte subjecti, seu relatè ad præcognitionem de eodem objecto secundum se, quæ de facto inest ipsi eligenti. Cum enim unumquodque objectum, ejusque bonitas, & malitia secundum se distinguatur realiter ab eodem objecto, ejusque bonitate & malitia, ut præcognitis sic, vel sic; fieri profectò facilè potest, ut cognitio directa de bonitate, aut malitia objecti alicujus secundum se, non sit omninò certa, aut sit valde incerta, aut propriè, & strictè dubia; & nihilominus cognitio reflexa de eadem bonitate, aut malitia prout sic, vel sic determinatè representata per cognitionem directam, seu potius de bonitate, aut malitia electionis hic, & nunc, & sub tali determinatè cognitione directa, sit nihilominus certa, aut non usque adeò incerta. Quia nil obstat quominus cognitiones diversitatis, aut etiam contrarietatis ejusmodi mutuæ componantur invicem in eodem intellectu, & circa idem, sed non secundum idem adæquatè, aut non sub eadem ratione formali. Dubitatio autem, & opinio probabilis, de quibus disseruimus, & quas invicem contulimus, sunt cognitiones tendentes directè ad objectum electionis, secundum se; cum dictam in ultimum conscientiæ, & actus postremus præceptivus prudentiæ, vel maximè proprius, cujus in alterutram determinatè partem, certitudinem asseruimus sub dubio, & opinione, sit cognitio reflexa judicans de objecto prout subest prædictæ cognitioni directæ, deque ejusdem objecti electione faciendâ, vel omittendâ hic, & nunc, & sub eadem cognitione directa. Nulla igitur est in dictis à nobis, iisdemque communibus assertis contradictio. Adde majoris claritatis gratia, si quæ adhuc desideratur major, eadem ratione fieri facilè posse, & sæpè accidere, ut cognitio directa de objecto, quod sit bonum, vel malum, eligendum, aut rejiciendum, quæ est postremum consequens totius prudentialis consultationis directæ, sit falsa, & nihilominus sit verum ultimum conscientiæ dictamen immediatè regulativum electionis, tametsi idem affirmet, aut neget. Nam si quis directè indicet levare festucam, quod est exemplum Divi Thomæ esse peccatum lethale, cognitionem eatenus habet procul dubio falsam, & nihilominus est cognitio certissimè vera, quæ reflexè affirmat levare festucam stante ejusmodi præjudicio directo, secundum ipsum perseverat, esse peccatum lethale. Similiter fallitur, qui judicat directè se teneri mentiri ad tuendam vitam innocentis; & tamen non fallitur, quatenus judicat se ad id ob eum finem teneri manente ejusmodi persuasione directa, & sic de similibus. Sic ergo & in re nostra proportionaliter.

ART. CXCVI. Observandum rursus consequenter est enunciationem directam de bonitate, aut malitia cujusque objecti non comparari cum ultimo dictamine reflexivo conscientiæ, quod ad eam cognitionem directam subsequitur, tanquam antecedens cum suo consequenti, sed tanquam materiam, & objectum partiale cum cognitione, & consideratione sui. Nempè duæ istæ cognitiones dependent ex principiis longè diversis, & inferuntur per discursus pariter diversos. Cognitio namque directa dependet ex prædicatis intrinsecis cujusque rei, & operationis, & infertur per discursum comparativum mediorum secundum se, cum eorundem fine secundum se. Dictamen autem reflexium conscientiæ dependet ex prædicatis intrinsecis cognitionis eius directæ, adeoque extrinsecis objectis cognitionis ejusdem, & infertur per comparationem cujusque cognitionis practicæ particularis cum cognitione practica universaliss ima, & per se nota, aut certa. Unde cognitio directa practica præiens ad unamquamque electionem regulatur his principiis: *Declina à malo, & fac bonitatem: Quod tibi non vis, alteri ne facias*, & similibus, & considerat conformitatem, & disconformitatem cujusque agibilis cum prima regula objectiva morum juxta ea, quæ dixi de ipsa *lib. 3. Curs. Theol. quæ. 20. & 21.* Ultimum verò dictamen reflexium conscientiæ regulatur per illud Apostoli. *Quod non est ex fide, peccatum est*, & per id, quod huic Apostolico documento subjungitur in *cap. Litteras de rest. spol.* post med. *Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam*; & per similia; atque considerat conformitatem, & disconformitatem prioris cognitionis directæ, nec non sui ipsius cum prima, ac universaliss ima regula formali, & proxima morum juxta ea, quæ imbi dixi *q. 22. 23. & 24.* quæque in toto isto opusculo prosequimur. Mirum igitur non est, certè non est impossibile, quod ex duabus cognitionibus usque adeò invicem dissidentibus materia, & scopo, principiis, ac regulis, licet altera, quæ præit, sit utcunque incerta, aut prorsus dubia, ac suspensiva; altera nihilominus, quæ deindè subsequitur, evadat certa, aut minus incerta, ac decisiva.

Superadditur ulterioc declaratio certitudinis, & incertitudinis prudentia humana.

ART. CXCVII. CErta, inquam, aut minus incerta. Quia non est conditionis humanæ pro infelici isto naturæ lapsæ, & corruptæ statu, ut veritatem, & certitudinem prorsus infallibilem veritatis circa singula agibilia perpetuò assequi ullo pacto possit, sivè quoad cognitionem directam de honestate, aut inhonestate objectiva cujusque agibilis secundum se, sive quoad cognitionem reflexam de sufficientia, aut insufficientia cujusque ejusmodi cognitionis directæ ad bonitatem, aut malitiam moralem electionis hic, & nunc faciendæ. Id quod redditur manifestum, ac innegabile; quoad cognitionem quidem directam ex innumerabilibus controversiis Theologorum moralium circa licitum, & illicitum, honestum, & inhonestum, nec non circa magnitudinem, aut parvitatem utriusvis hujus extremi; quoad cognitionem verò reflexam ex hac ipsa ingenti controversia universali; in qua versamur. Manifestum siquidem, ac innegabile est, in utroque genere controversiarum alios ex auctoribus sibi invicem contradicentibus decipi, alios non decipi, & nemo certificari omninò potest se esse in numero eorum, qui non decipiuntur potius, quàm de oppositio, præsertim quoad prius illud genus controversiarum innumerabilium. In quo nimirum nulli uni contingit, ut aut nunquam, aut semper decipiatur, uti quivis sponte credet, & ostendi à priori facilè potest, servata proportione, ex iis, quæ pro re simili disseruí *lib. 4. Curs. Theolg. quæst. 5.* Dictamen autem ultimum reflexivum conscientiæ licet sit necessario verum, ac evidens, quatenus approbat, vel reprobat electionem tantum ex suppositione prioris opinionis probabilis, cui ipsum supervenit, tamen secundum conceptum absolutum subest eidem periculo falsitatis, cui suberat illa ipsa opinio; & siquidem hæc fuit falsa, illud quoque necessario evadet falsum. Si quis enim judicat probabiliter, id est, adhibita debita diligentia, & invento magno fundamento, levare festucam esse peccatum morta-

le; evidens est voluntatem levandi festucam stante eo judicio fore lethaliter peccaminosam & similiter fore laudabilem eandem voluntatem stante similiter actuali judicio probabili, quod honestum sit ex se levare festucam. Cæterum secundum conceptum absolutum eadem est falsitas dictaminis reflexi, & opinionis directæ. Quia veritas rei in se semper est in contrarium, & quod est verum tantum ex suppositione falsa, est falsum absolutè. Rursus si idem dictamen reflexivum erit conceptum dependenter ab opinione, quam quisque tenet in præsenti controversia; evadet ex hoc etiam capite specialiter incertum, ac fallibile apud plerosque saltem omnes. Quia in ista controversia usque adeò ferventer utrinque agitata utralibet pars contradictionis est probabilis, incerta, ac fallibilis apud plerosque omnes, & vix est unus aliquis, si tamen est ullus, qui certificari possit se habere demonstrationem pro ea parte, quam tenet. Est autem incertum, quod dependet à principio incerto.

ART. CXCVIII. Nec vacat dicere, eum, qui operatur juxta sententiam de tenenda tutiore, esse omninò certum de veritate sui dictaminis, & de rectitudine sui operis. Non, inquam, vacat hoc dicere, quia dupliciter eligere quis potest, quod tutius est. Primò quia tutius præcisè est, & evidenter constat esse tutius, estque majoris perfectionis eligere, quod est tutius. Atque hoc non est formare dictamen dependenter à sententia, quam quis sequitur in præsenti controversia. Quia de consilio, & de majori perfectione sequendi tutiorem, nulla unquam fuit controversia; & de præcipuis auctoribus negantibus obligationem sequendi tutiorem adversus verè probabilem, minùs tamen tutam, constat per indicia haud obscura, semper nihilominus in rebus controversis operatos fuisse juxta tutiorem. Neque, id est, valdè difficile seorsim, & ex se præcisè, seu respectu observantis de cætero constanter, & exactè totam legem quoad ea, quæ sunt omninò manifesta, & extra omnem controversiam. Quia in iis comprehenduntur difficillima quæque, utpotè expressa distinctè in legibus divinis, & humanis, uti adnotabam iterum, & ex majori parte manifestavi superiùs *art.* 38. Modus alius eligendi tutius est, dum eligitur ipsum tutius, non præcisè quia tutius est, & quia electio tutioris laudabilior est, magisque perfecta, sed quia urget obligatio eligendi tutius, & quia electio opposita, aut omissio prioris electionis est peccaminosa. Et tunc concipitur quidem ultimum dictamen conscientiæ dependenter à sententia adversariorum nostrorum in præsenti controversia, certè congruit illi sententiæ, sed subest secundum suum conceptum absolutum eidem incertitudini, cui subest hæc ipsa sententia, ut patet ex dict s, & ex se est satis manifestum; & si eadē adversariorum sententia est falsa, electio ejusmodi nō vaccabit gravi incommodo materialiter, uti quoad utramque partem paulò inferiùs demonstrabitur, idemque dico proportionaliter de judicante, & operante dependenter ab hac nostra præsenti opinione.

ART. CXCIX. Concluditur igitur nullam cognitionem directivam electionis esse posse totaliter certam, & expertem omnis prorsus incertitudinis secundum suum conceptum absolutum in materia opinabili, qua opinabilis apud unumquemque est hic, & nunc. Undè rursus consequitur non pertinere ad prudentiam humanam, & ad modum agendi humanitus prudentem, ut in omni materia etiam controversa, & utrimque probabili adinveniatur certitudo totalis, cumque eadem, & non aliter eligatur unumquodque. Quia non pertinet ad prudentiam, quod est impossibile, nec congruit homini obligatio, quæ non potest ab homine expleri. Certitudo igitur requisita ad electionem prudentem, & absolutè laudabilem est, qualis convenit assensui concepto ex fundamento absolutè, & comparativè magno omnibus hinc, & indè diligenter consideratis, uti superiùs exposuimus. Cui proindè fundamento ita acquiescat intellectus, ut plus recedat à fluctuatione, & suspensione propriè, ac strictè dubitantis, quàm à firmitate, ac immobilitate propriè, ac strictè scientis, aut credentis fide divina; sicut è converso accedit magis ad lubricitatem dubitantis, quàm ad stabilitatem scientis, aut credentis, qui suspicatur, qui leviter, aut temerè opinatur, qui voluntariè conjecit se in falsitatem, seu ignorantiam pravè dispositionis, estque adhuc sibi aliqualiter conscius, ac memor voluntariæ ejusmodi præceptionis intellectus sui. Ac demum ea certitudo credenda est sufficere ad honestatem electionis in ejusmodi rebus ad salutem animæ pertinentibus, qualis in temporalibus, ancipitis exitus rebus, atque negotiis contenti esse solent homines sui, rerumque suarum temporalium minimè negligentes, nec imprudentes, ac stulti habiti in sæculo, seu in conceptu filiorum hujus lucis. Utrobique nimirum incidit sæpè falsitas prudentiæ humanæ, seu propriæ hominis mortalis, & multò sæpiùs falsitatis necessaria, sed non necessario mutua comes incertitudo quoad bonitatem, & pravitatem absolutam objectorum in se, & electionum per se. Hinc *Sap.* 9. 14. dicitur: *Quæ enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ.* Et *ver.* 16. urgetur comparatio mox à nobis attacta. *Et difficile æstimamus, quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cælo sunt, quis investigabit?* Sermo autem est ex professo de notitia practica, & directiva electionum, ut patet ibi-rè ex toto contextu antecedenti, & subsequenti. Aristoteles etiam, cujus aliqua hanc in rem testimonia didimus *art.* 102. non tam demonstrat, tametsi & hoc facit, quàm supponit, ut per se notum, prudentiam esse opinabilium, & incertorum, atque conclusiones consultationis prudentialis esse fallibiles, ut videre licet *lib.* 1. *Eth. text.* 3. & *toto ferè lib.* 6. maximè verò *cap.* 10. & 11. Et quidem ratio merè naturalis circa ea, quæ pertinent ad legem naturalem, qua naturalis præcisè est, eâque adeò incerta, ut Aristoteles in prædicto *cap.* 5. eruperit in hanc sententiam, quæ luce Evangelica illustratis hominibus mirabilis merò videri posset, & accidat inexpectata. *Honesta autem, & justa, inquit, de quibus civilis considerat, tantam differentiam, tantumque errorem in se habent, ut lege, non naturâ esse videantur.* Et D. Thomas ibi *lect.* 3. sub initium universaliter sic pronunciat: *Materia autem moralis, quæ ipsa est tota materia prudentiæ) talis est, quod non est ei conveniens perfecta certitudo.* Eumque eadem universalitate Aristoteles dicto *lib.* 6. *cap.* 3. sub finem statuit sic: *Cum autem duæ sint animæ partes, quæ rationes capaces sunt (scientifica & opinativa) prudentia alterius virtus esse videtur, ut est, opinativæ. Nam circa id, quod aliter se habere potest, & opinio, & prudentia versatur.* Ibidem paulò priùs suppositerat, prudentiæ incidere fallitatem nolente etiam ipso prudente: *Atque in arte quidem, ut quis sponte peccat, magis eligendus est, minùs qui in prudentia idem facit, sicut etiam circa virtutes.* Hæc eadem tradit, ac sæpè supponit D. Thom. 2. 2. *tota quæst.* ac

ac præsertim *art.* 3. & nos plura diximus in quæstionibus de prudentia nondum edit is. Sed non expedit in re nimium clara nos amplius distineri.

ART. CC. Perfecta itaque certitudo, & totalis infallibilitas propria prudentiæ tota reducitur ad dictamen ultimum conscientiæ, qua reflexivum est, & præcipit talem determinatè electionem hic, & nunc faciendam ex suppositione præviæ consultationis diligenter institutæ, & concludentis, consideratis, quantum par est, omnibus hinc, & indè occurrentibus, hanc determinare electionem esse honestam, ac laudabilem. Qui quidem actus præceptivus est præcipuus, ac potissimus inter omnes actus prudentiæ, utpotè consistens in applicatione consiliatorum, & judicatorum ad operandum, ideoque propinquius accedens ad finem totius rationis practicæ, ac proindè prudentiæ, qui est recta operatio, & electio simpliciter laudabilis, remotius se habens, ut per se patet, non solùm ad consultationem, cujus est invenire media idonea ad finem, sed etiam ad conclusionem consultationis, cujus est judicare speculativè de inventis, ut loquitur D. Thom. *in quæst. illa* 57. *art.* 8. Ubi hæc omnia tradit iisdem ferè hisce verbis. Hic porrò actus præceptivus approbans, & indicens hâc determinatè electionem, ex suppositione diligentis, modo prædicto, consultationis, necnon judicii, qualem nuper exposuimus, de bonitate ac honestate objecti in se sub his determinatè circumstantiis objectivis, est eatenus evidens, ac infallibilis, certissimusque. Cum enim electio quælibet specificetur ex objecto, non prout est in se, sed prout apparet in intellectu, atque ab eodem proponitur voluntati, ut sæpè diximus, & est ex se manifestum; fieri profectò minimè potest, ut, præmissa diligenti consultatione omnia circumquaquè occurrentia attentè considerante, atque invicem conferente, concludatur, ac reipsa judicetur hoc objectum sub his circumstantiis omnibus, tum ex parte ejusdem objecti, tum ex parte operantis, esse honestum, atque honestè eligibile, atque ut tale proponatur voluntati; & nihilominus electio tali judicio conformis evadat prava, & peccaminosa formaliter, ac imputabiliter, & quod tem ipsam distinctius declarat, digna specialis pœnæ immediatè ratione sui. Hoc inquam, est impossibile, quia impossibile manifestè est, ut quis sit vituperabilis, ac punibilis, quatenus operatur conformiter ad regulam suam proximam; id est, ut meritò vituperetur, ac puniatur; undè est laude potius dignus, & præmio. Evidens igitur, atque infallibile est dictamen ultimum reflexivum conscientiæ, qua reflexivum est, & præcipit, atque præcipiendo approbat electionem tantum ex suppositione prædicti judicii directi de absolutâ honestate objecti, & rectitudine electionis.

ART. CCI. Quod si post consultationem, qualem diximus esse necessariam, ut operemur honestè, utque probabiliter judicemus de honestate cujusque operis, prædictum judicium directum de honestate objecti, & de bonitate moralì electionis evadat nihilominus falsum; electio, quæ subsequetur eidem judicio conformis, erit materialiter tantum mala, formaliter verò bona, & laudabilis. Quia videlicet est inhonestum, in se re ipsa objectum materiale, ad quod fertur, seu materia, in qua versatur; motivum verò, ob quod fertur, ac versatur, est honestas ipsa realis proposita per idem judicium, ut pluribus exposuimus *lib.* 3. *Curs. Theol. quæst.* 24. atque apparet ex verbis, quibus Augustinus amicum, à quo ipse laudabatur, laudat simul, & repellit *Epist.* 126. *Tibi prodest*, ait, *ipsam diligere bonitatem, quam profectò diligit, qui eum diligit, quem credit bonum, sivè ille se ita, sivè aliter, quam creditur, habeat.* Uoi laudatur tanquam verus amator bonitatis realis, qui amat non bonum, quia credidit esse bonum. Eadem autem quoad hoc ratio est deceptione circa bonitatem personarum, & circa rerum bonitatem. Quia affectus perindè utrobique adhæret qualitati objecti, quæ creditur inesse, sivè insit reipsa, sivè non insit. Æqualiter proindè utrobique excusat ignorantia invincibilis, si judicium de honestate, aut inhonestate, licito, aut illicito feratur adhibita diligentia inveniendæ veritatis, quantam quisque credit adhibere se teneri, tùm circa rem, aut operationem, de qua eligenda agitur, cùm circa magnitudinem, & qualitatem ejus diligentiæ, quam adhibere quisque pro unaquaque opportunitate, & rerum dignitate tenetur. Diximus non pauca supra ab *art.* 20. *ad* 38. de ignorantia ejusmodi invincibili, deque ejus sufficientia non solùm ad excusandum à peccato, sed etiam ab bonitatem, & laudem electionum, quæ alioquin futuræ essent peccaminosæ. Proderit nihilominus, si id ipsum confirmemus ulterius à posteriori per exempla facilè obvia, & admodum frequentia, ac prorsus innegabilia. Proderit, inquam, id ad intelligendum distinctiùs, & firmiùs credendum gradum certitudinis, qualem diximus sufficientem ad bonitatem moralem, & veram laudabilitatem electionum humanarum.

Subinseritur opportune peccatorum materialium frequentia innocens.

ART. CCII. VT autem incipiam cum Augustino, propono primo loco multos illos, quorum iterum memini supra, exhibentes parentibus non suis, creditis tamen suis, pietatem, & obsequia filialia. Multos istiusmodi filios dixi, quia nemo nescit esse quam plures, qui decipiantur credendo maritum matris suæ esse suum patrem, ut nil dicatur de filiis concubinarum, meretricum, aliarumque non unius generis furtivè concipientium, deceptis à matre circa patrem, aut circa utrumque ab educatoribus suis. De iisita pronunciat S. Doctor *lib.* de utilit. cred. *cap.* 12. sub initium: *Quis enim non videat pietatem, nisi ita sit* (si nil credatur, nil agatur, nisi certò scitum) *Sanctissimum generis humani vinculum superbissimo scelere violari? Nam quis vel insanus eum culpandum putet, qui eis officia debita impenderit, quos parentes esse crediderit, etiam si non essent. Quis contra non exterminandum judicaverit, qui veros fortasse parentes minimè dilexerit, dum ne falsos diligat, metuit?* Hi nihilominus ita decepti filii, & ex vi deceptionis innocentes, imò & laudabiliter sic agentes duplici ex capite materialiter peccant, tum per excessum, quatenus officia filialia exhibent parentibus reipsa non suis, tum gravius per defectum, quatenus eadem negant verè suis. Nil porrò necesse est ponderare, quod est facilè considerare, quoties, & quanto tempore peccata ejusmodi purè materialia repetantur cum laude à sic deceptis. Facilè quoque perspicitur, si quis attentè consideret, & patienter supputare velit, quot, & quam enormium aliorum præterea peccatorum purè materialium fœcunda seges, ex eodem illo errore; & cum eadem sola ignorantiæ invincibilis excusatione, proveniat, atque cum auctario numeri ad

pleraſque poſteriores generationes magis, ac magis ſuccreſcat, propagetur que perpetuo ad finem uſque mundi. Quod equidem malum eminet multò magis, quoad poſſeſſiones bonorum materialiter injuſtas, ſingulis quibuſque ejuſmodi deceptis filiis, & filiis filiorum poſſidentibus titulo hæreditatis bona, ſi ſecludatur ignorantia invincibilis, non ſua, & aliis viciſſim poſſidentibus ſimiliter, quæ ſunt illorum. Adde, ſi placet donationes, alioſque innumeros contractus indidem injuſtos per ſe, ac nullos, ac præſertim contractus matrimoniales non paucos in gradibus jure poſitivo, & nonnunquam etiam naturali prohibitis initos. Atque totidem circa hoc caput leviter inſinuaſſe ſuffecerit.

ART. CCIII. Propono ſecundo loco cum eodem Auguſtino myriades, & myriadum myriades militum obſequentium, & cooperantium Principus in bellis utrimque, vel ex altera ſaltem parte injuſtis, aut injuſtè intentatis injuſtitiis, aut materialiter, aut etiam formaliter. Hi militis tametſi juſtitiam belli nullatenus perſpiciant, dummodo injuſtitiam ejuſdem nulla cognoſcant certa omnino notitia, nulli us ſunt rei peccati formalis, ſeu ſpeciali pœna digni immediatè ratione ſui, cum exequantur innumerabilia materialiter peccata homicidiorum, direptionum, vaſtationum, tranſlationis dominorum etiam ampliſſimorum à veris dominis ad veros prædones. Audiatur Auguſtinus *lib. 22. contra Fauſtum cap. 75.* Ubi præfatus initio: *Intereſt enim, quibus cauſis, quibuſque auctoribus homines gerenda bella ſuſcipiant; ordo tamen ille naturalis mortalium pacis accommodatus hoc poſcit, ut ſuſcipiendi belli auctoritas, atque conſilium penes principem ſit, exequendi autem juſſa bellica miniſterium milites debent paci, ſalutique communi.* Concludit in fine: *Cum ergo vir juſtus, ſi fortè ſub rege homine etiam ſacrilego militet, recte poſſit illo jubente bellare civicæ pacis ordinem ſervans, cui quod jubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt: ita ut fortaſſe reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.* Quæ eadem habentur 23. q. C. *quid culpabitur*, & Adriano *quæſt. illa quodl. cap. 2. punct. 2. ad 1.* fuerunt occaſio, ut abſque ſufficienti, quantum aſſequor, cauſa, ac neceſſitate anxiè, & hæſitanter de legitima illorum intelligentia, deque eorumdem veritate diſquireret, ac demum audentius aliquid, dum de Auguſtino in re tanta loqueretur, inſinuaret. Sed de hoc alibi. Nunc enim conſtat, plurima ex hoc capite, & maxima peccata pulchè materialia perpetrari innocenter, & cum laude perpetrantium, judice Auguſtino.

ART. CCIV. Propono tertio loco judices utriuſque fori, interni, & externi perſæpè, & graviſſimè peccantes purè materialiter beneficio ſolus ignorantiæ invincibilis in materia non ſolùm juris humani, ſed etiam naturalis, & poſitivi divini. Notum nimis eſt in cauſis, & civilibus, & criminalibus adhiberi perſæpè (apud aliquos præſertim populos, eoſque non paucos ea propter ſpecialiter, ſolemniterque infames) teſtes falſos, & inſtrumenta falſa, ratione quorum adiguntur judices, nil aliunde conſcii, & nulla exiſtente exceptione idonea in contrarium, affligere innocentes in fortunis, in honore, in corpore, in vita quoque ipſa, & bona veris dominis ablata adjudicare non dominis, abſolvere è contra nocentes, & locupletare latrones, aliaque ſimilia quotidie exequi cum laude, tametſi materialiter iniqua ſint. Mitto dicere, quia, id eſt, controverſum, de judicibus aliundè certò conſciis de veritate pro innocente, aut vero domino, & quod ejuſdem rationis eſt, de judicibus, tametſi non certò conſciis de falſitate probationis juridicæ, nil tamen credentibus eorum, quæ ſunt juridicè probata in proceſſu, ſed veliſſi dentibus aſſenſum, vel diſſentientibus ex motivis naturaliter probabilibus, & juridicè, vel non probatis, vel non probabilibus. Quod evenit paſſim. Dixi hoc poſterius genus, planè familiarius, eſſe ejuſdem rationis cum genere proximè præcedenti. Quia ejuſdem plus minus iniquitatis eſt condemnare, quem credis innocentem, aut verum dominum; & condemnare, quem non credis nocentem, aut incubantem, vel inhiantem alienis bonis. Jam quoad forum internum, nemo eſt in eo vel mediocriter expertus, qui neſciat Sacerdotes pios ſæpè impendere, cum merito coram Deo, abſolutiones materialiter ſacrilegas pœnitentibus non rite confeſſis, atque hoc ipſos ſæpè, & multipliciter efficere confeſſiones materialiter tantùm defectuoſas, ac ſacrilegas ex ignorantia invincibili. Mitto repreſentare eleemoſynas quotidianas pauperibus fictis, & nunnullis aliequin etiam malè feriatis, & malè meritis de republica, laudabiliter, & meritoriè erogatas cum prodigalitate materialiter gaſtos, & cum parti immiſericordia adverſus veros pauperes tantundem defraudatos. Mitto etiam collationes beneficiorum materialiter ſimoniacas, aut aliter illegitimas, nec non ordinationes ſacras multiplici ex capite ſimiliter ſacrilegas, quæ probis Eccleſiæ Præſulibus abſque ullo ipſorum ea tenus demerito, & etiam cum merito obrepunt ſæpè. Mitto, inquam, hæc, & alia ſimilia quamplura fuſius obtrudere, ne longum faciam, lectorique meo nimis moroſus exiſtam, & quia talia ſunt omnibus ubique obvia.

ART. CCV. Claudo itaque cum Auguſtino id agnoſcente, & contrarium quorundam conatum vehementer deteſtante in eodem illo loco, undè coepit dicere nempè *cap. 12. deutilit. cred.* antè med. *Multa poſſunt afferri*, alt, *quibus oſtendatur nil omnino humanæ Societatis incolume remanere; ſi nil crudum ſtatuerimus* (in ordine præſertim ad ageadum, de quo immediatè erat ſermo) *quod non poſſumus tenere præceptum*: (notitia omninò certa comprehenſum, de qua nempè agit totus ille liber) Advertо me in hoc cenſu, ſeu exemplis nullam de novo metentium pœnam, & ſi nil obſtet aliud, etiam merentium laudem, & præmium, dum materialiter peccant, nil quoad præſens præcisè punctum curare; an qui ſic operantur, & impunè coram Deo, aut etiam laudabiliter peccata materialia committant, præhabeant, vel non præhabeant opinionem, ſeu magis, ſeu minùs probabilem, aut etiam moraliter, ſeu certam, ſeu incertam. Nec item curo quoad idem punctum, an ignorantia invincibilis iſtos ita operantes protegens, ſeu excuſans ſit ignorantia facti, an juris, & an juris naturalis, an poſitivi, atque hujus, an divini, an humani. Nil denique curo, an hæc eadem ignorantia proximè, ac immediatè invincibilis trahat originem ex ſolo peccato originali, aut item ex aliquo antea acti temporis perſonali, atque ex præſonali, ſeu materialiter tantùm, ſeu etiam formaliter imputabili, quoad eam ipſam ignorantiam, an verò proveniat ex ſola connaturali humanæ naturæ imperfectione, ac limitatione, prout ſubeſt præ videntiæ divinæ, qualis eidem noſtræ naturæ ſecundum ſe connaturalis eſt: id eſt, nil curo, an talis ignorantia ſit, vel non ſit pœnalis, & an ſic, vel ſic pœnalis, aut non pœnalis. Nil nimirum horum quidquam refert pro puncto doctrinæ, quod ſpectat

conſilio

confirmandum præfixi, atque de his ignorantiæ differentiis egimus satis supra loco nuper memorato, ubi & adhibuimus, firmavimusque distinctiones eatenus necessarias sublatis quorundam ea in re confusionibus, & æquivocationibus, & emandatis nonnullis loquutionibus non satis cautis, atque hoc maximè tempore haud mediocriter nocivis, de quaipsa realiquid adhuc supereſt clarius, atque innegabilius paulò post superaddendum. Solum igitur contendo, quod ex propositis notissimis, certissimisque exemplis irresistibiliter colligitur, non esse de conceptu prudentiæ humanæ totalem cognitionis ullius directæ, de honestate agibilium, ac eligibilium, certitudinem, seu physicam, seu metaphysicam, aut etiam moralem sumptam pro ea, cui nunquam, aut vix unquam subsit falsitas, & propè miraculum sit, siquando subsit. Quia in exemplis propositis manifestissimè apparent electiones formaliter bonæ, & laudabiles, necnon meritoriæ apud Deum, atque adeò prudenter exercitæ, quæ nihilominus feruntur ad objectum reipsa inhonestum, atque adeò nulla diriguntur cognitione penitus certa, & falsitatis prorsus experte, cum falsitati repugnet totalis certitudo præterquam purè affectiva, & propria hominis pertinacis, hæresibusque communis, quæ proindè impropriè dicitur certitudo, utpotè voluntaria, & non intellectualis. Quia verò ex eisdem exemplis constat æquè clarè easdem electiones formaliter bonas, & materialiter peccaminosas frequenter accidere, ac proinde frequenter falli prudentiam nostram quoad cognitionem directam honestatis objectivæ, & laudabilis eligibilitatis; concluditur cum eadem claritate, ne quidem certitudinem moralem quoad eandem cognitionem esse de conceptu prudentiæ nostræ, sumpta certitudine morali pro ea, quæ nunquam, aut vix unquam cum falsitate conjungitur.

Dividitur, & exponitur certitudo moralis, & qualis ea sit apud Cajetan. & Sylvestrum.

ART. CCVI. OPortuit me loqui de certitudine morali cum nota ejusmodi restrictiva, quia certitudo moralis non ab omnibus eodem sensu usurpatur, nec ab eisdem ubique, sed aliter, atque aliter apud alios, & alios, necnon apud nonnullos eosdem in alia, atque alia materia. Primum enim certitudo moralis sumitur pro ea, quæ communi, ac præsertim prudentum judicio petindè, aut ferè æstimatur infallibilis, atque certitudo Physica, aut Mathematica, aut Metaphysica. Hoc modo dicitur vulgò moraliter certum apud eos, qui non viderunt, existere urbes, Constantinopolim in Thracia, in Gallia Parisios, Londinum in Anglia, in Hispania Matritum, fuisse olim bellum Romanos inter, & Carthaginenses diuturnum. Similiter apud Theologos dicitur moraliter certum, hominem diutius manentem in statu peccati mortalis casurum esse in novum peccatum mortale; neminem cum auxiliis ordinariis gratiæ vitasse, aut vitaturum esse per annum ex. gr. omnia peccata venialia collectivè, aut sine illis omnia similiter lethalia ad longum tempus; atque hoc sensu Bresserus, *lib. 3. de conscientia, cap. 6. num. 75.* aliique dicunt moraliter certam sententiam, quam nos tuemur de usu licito opinionis cujusvis practicæ, verè probabilis. Eadem significatione pro re alia usus & ego sum, *art. 134.* utorque aliàs ordinariè. Secundò, certitudo moralis dicitur, quæ licet tanta non sit, ut non frequenter reperiatur conjuncta cum falsitate, tanta tamen est, quanta congruit moribus humanis, seu modò agendi humano. Priorem certitudinem moralem, concluſimus, non esse de conceptu prudentiæ quoad actus suos directos, seu non reflexivos, qua reflexivi non sunt, & nemo, quod sciam, eatenus contradicit; dico ex iis, qui aliquid hac de re intelligunt, & verba proferunt ex intelligentia rerum verbis significatarum, atque juxta eandem. Posterior certitudo moralis frequenti, aut non admodum raræ obnoxia falsitati, juxta exempla nuper proposita, apud Mercorum, Marinarium, Gonet, & paucos alios, est convertibilis cum majori probabilitate, & attribuitur soli opinioni probabiliori, quam sit opposita; atque eadem ab eisdem asseritur sub hoc sensu esse, ut minimum, necessaria ad prudentem, & laudabilem operationem. At apud Cajetanum, Sylvestrum, & quamplures alios eadem certitudo moralis est convertibilis cum qualibet vera probabilitate, & attribuitur cuivis opinioni verè probabili, juxta expositionem veræ probabilitatis superius à nobis exhibitam, eademque ab eisdem asseritur sub hoc sensu sufficiens ad prudentem, & laudabilem operationem. Alii plerique auctores, ut Suarez, Sanchez, Vasq. Layman, neque affirmando, neque negando utuntur communiter hac voce certitudinis moralis, sed sub vocibus majoris, & minoris probabilitatis, quibus & ego solis usus sum in mea quæstione, utorque modo, consentiunt reipsa Cajetano, & Sylvestro quoad sententiam ipsis à me attributam.

ART. CCVII. Expedit autem ostendere eam attributionem factam à me esse, non solùm ex sincero, ac firmo animi sensu, verum etiam cum magno, & urgenti fundamento deprompto ex utriusq; præclari auctoris summis, semper, & ubique jure optimo celebratissimis. Cajetanus *ver. Opinio, & Opinionis usus*, non dividit opinionem, ut jam vulgò fit, in magis, & minus probabilem, nec meminit istarum vocum, sed immediatè contraponit opinioni illicitæ certitudinem moralem, absque distinctione itidem majoris, & minoris certitudinis moralis. Unde arguitivè tantum induci potest in alterutram partem hodiernæ controversiæ. Opinionem autem triplici ex capite dicit illicitam: Primò, quia voluntaria est, nempe concepta voluntate trahente intellectum ad unam partem absque sufficienti ratione pro illa. Secundò, quia exorbitat à sua regulâ, nempe à sacra Scriptura, exposita ab Ecclesia Catholica, | propterea que suspecta est communi Ecclesiæ, seu Apostolicæ Sedi. Tertiò, ex nimio cujusque affectu erga suam opinionem, dum probabilia accipiuntur, ut demonstrata ex nimio affectu ad nostra, & cum minore, quam opus foret, examine, resolutione, & judicio. Ex hac divisione, quandoquidem ponitur tanquam adæquata, videtur rectè argui omnem opinionem, quæ nulli ex his tribus vitiis subest, esse licitam apud Cajetanum. Nulla autem opinio verè probabilis subest, ex suo conceptu, ulli tali vitio, ut liquidò apparet ex sæpè inculcata à nobis veræ probabilitatis expositione. Incipit deinde agere de usu opinionis, his verbis: *Opinione uti, ut regula operum interiorum, & exteriorum, est quandoque licitum, & quandoque illicitum*; & protinus determinat ipsum *quandoque* cum distinctione inter credenda, & agenda. Quoad credenda dicit illicitum esse uti opinione, nisi ea submittatur regulæ superiori sanctæ

matris

matris Ecclesiæ, & Apostolicæ Sedis. In quo virtualiter continetur licitum esse uti opinione quoad credenda, submittendo opinionem eidem regulæ. Quoad agenda ponit hanc conclusionem. *In operandis verò, nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cujuscumque assumere, ut regulam operis.* Probat autem conclusionem istam eodem prorsus quoad substantiam fundamento, quo nos probavimus *suprà art.* 189. ex communi, quemcumque non eligentem, ac agentem, quod tutius est, in dubio de peccato, peccare eo ipso genere peccati, de quo est dubium, idemque extendimus, *art.* 191. *sub finem*, ad suspicionem, & opinionem quamlibet levem, seu non probabilem, adjuncta ulteriori adhuc hujus rei expositione, & confirmatione, *art.* 197. *sub initium.* Cum ergo ratio dicendi, sit quoque ratio intelligendi dictum, intelligendum utique est apud Cajetanum sub nomine opinionis illud ipsum, quod significatum à nobis fuit, nomine tum dubii tum opinionis levis, minimeque probabilis, & plus habentis de dubitatione propriè, ac strictè tali, quam de certitudine simpliciter, seu de certitudine strictè tali. Idem colligitur ex priori illa alia conclusione, quod quandoque licet uti opinione tanquam regula. Nempè non utitur opinione, sed vel scientia, vel fide divina, vel intelligentia, qui eligit tutiorem partem præcisè, quia tutior est. Necesse igitur est, ut in posteriori conclusione, de usu illicito opinionis, licet efferatur absolutè opinio; subintelligatur nihilominus restricta ad infimam ipsius speciem pro eaque sola determinatè supponat, nempè pro opinione improbabili, & plus accedente ad dubitationem propriè talem, quàm ad totalem certitudinem.

ART. CCVIII. Confirmatur ex duabus periodis, quas interiicit Cajetanus suæ probationi; Quarum altera est: *Et quia præsupponitur, quod non eligatur tutior pars, consequens est, ut operatio committatur regulæ ambiguæ ad casum peccati?* Altera vero est: *Et si de peccato mortali agitur, constat esse peccatum mortale, facere scienter operationem dubiam, an sit mortalis.* Ergo nomine opinionis in prædicta secunda conclusione intelligitur regula ambigua, & dubia. Quæ quidem videtur esse clara nostræ intentionis expressio. Sed pro pleniori claritate attendatur hæc in fine totius probationis restrictio. *Et hæc intellige de opinione propriè dicta, ut diximus, quæ est cum formidine alterius partis, & per se loquendo.* Ubi nota particulam, *ut diximus*, non posse referri, nisi ad opinionem, quam dixerat illicitam, & exposuerat distribuendo illam in tres classes, ut retulimus. Nullam nimirum aliam opinionis expositionem, ad quam se referre posset, prætulerat. Observavimus autem, quod est manifestum, sub nulla ex illis tribus classibus opinionem, qualis à nobis dicitur probabilis contineri.

ART. CCIX. Consideretur jam altera pars de certitudine morali immediatè contraposita opinioni, an non ea coincidat cum vera apud nos probabilitate, eidemque congruat adamussim, sive sit de cætero major, sive minor probabilitas. Duplicem distinguit Cajetanus certitudinem moralem, alteram pro viris doctis valentibus per se ipsos discernere, ac librare momenta rationum, & hanc dicit certitudinem per se, alteram pro indoctis ad illud ipsum inidoneis, & hanc dicit certitudinem per accidens. De priori certitudine morali per se, dicit sic: *Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diversi Doctores contraria sentiunt. Quoniam cum hujusmodi contrarietate stat, quod una pars sit ratione sufficienti ad moralem certitudinem sulta; Et jam non est opinio apud capientes rationem illam; sed quia nesciunt discernere inter certitudinem moralem, & mathematicam, omnia quodammodo locant sub opinionibus.* Videas hic rationem in rebus controversis sufficientem pro una parte ad certitudinem moralem, adeoque ad operandum honestè, tametsi ea pars non sit tutior. Quæ videlicet nuper præscribebatur opinioni, quæ opinio est, atque huic contraponitur eatenus certitudo ista moralis. Vides rursus rationem ejusmodi non necessariò debere esse demonstrativam, tum quia si talis esset, non esset controversibilis, tum maximè, quia alioquin certitudo ei rationi subnixa non diceretur cum addito diminuenti moralis, nec contraponeretur certitudini mathematicæ, tanquam minor majori, id est, tanquam absolutè fallibilis absolutè infallibili. Hæc, inquam, vides, & tamen non vides in contextu ullam comparationem inter majorem, & minorem certitudinem moralem, & inter rationem unius illius partis inducitivam majoris probabilitatis, quam inducat fundamentalis ratio partis oppositæ, nullumque apparet vestigium apud Cajetanum necessitatis instituendi hujusmodi comparationem, ut electio recedens à tutiori fit honesta, seu non sit peccaminosa. Nil autem obstat, quominus existente, pro una parte controversiæ ratione ejusmodi sufficienti ad certitudinem moralem, simul adsit pro parte contraria ratio non minus quietans intellectum auctoris partis ejus contrariæ, eademque non minùs satisfaciens, ac proinde non minùs sufficiens ad eandem apud eumdem certitudinem moralem. Quin imò in omni controversia morali agitata inter auctores Catholicos, & pios sibimet invicem contradicentes adsunt semper pro utraque parte ejusmodi rationes ac proinde adest utrimque certitudo moralis, vel vera, vel quod ad qualitatem operationis perinde valet, existimata omnibus hinc, & inde diligenter consideratis. Cum igitur Cajetanus nullam rationem habeat majoris, & minoris certitudinis, nec hujus distinctionis usquam meminerit; Consequens planè est, ut in qualibet morali inter auctores Catholicos, & pios controversia licitum sit operari juxta utramlibet partem contradictionis, sive sit magis, sive sit minus tuta, & magis, vel minus certa moraliter Licitum, inquam, sit auctoribus saltem utriusque partis, nec nonnis omnibus, qui tutiusvis eorum assensum suum bona fide accommodaverint.

ART. CCX. Et quid dicemus de illis multis, (verissimè multis, & quamplurimis, & quod aliquas saltem vagè controversias omnibus omnino) qui dicuntur *nescire discernere inter certitudinem moralem, & mathematicam*; propterea que *omnia quodammodo locant sub opinionibus?* Necesse sanè est, ut illi contenti esse debeant certitudine morali per accidens tali, ut que operantes conformiter ad illam sint tuti in conscientia non minùs, quam operantes conformiter ad certitudinem moralem per se, quam discernere valent, ut patet ex axiomate illo certo *Nemo tenetur ad impossibile.* Agnoscit id, & admittit disertè Cajetanus in altera parte suæ limitationis circa præassertam obligationem ad tutiorem. Quæ limitatio sic habet: *Dixi quoque per se loquendo. Quia per accidens contingit, nescientes discernere inter notum opinione, & notum certa ratione morali, errare, & excusari credentes, absque formidine alterius partis, viris probis, & doctis dicentibus; sentio sic, quia potest licitè fieri.* Non dicit, magis probis, & doctis, aut aliquanto pluribus, sed tantum probis, &

& doctis, quidquid sit de reliquo. Reputat ergo sufficientem, ad certitudinem moralem, adeoque ad recedendum tuta conscientia à tutiori, auctor tatem virorum proborum, & doctorum, sive magis, sive minùs talium, sive pauciorum, sive plu.ium, cum hoc discrimen pensi non habeat. Constat igitur eandem, & rationem, & auctoritatem respectivè sufficere, & requiri apud Cajetanum ad certitudinem moralem, & per se, & per accidens, quæ apud nos itidem respectivè sufficit ad veram probabilitatem, tum ab intrinseco, tum ab extrinseco: Ergo certitudo moralis Cajetani est convertibilis reipsa, & prorsus eadem cum nostra vera probabilitate: atque ita censet, ac exponit Scholiastes ejus Gaugricus Hispanus ibidem in editione Duacensi an. 1613. necnon M. Labat. t. 3. *Theol. disp. 4. dub 7. §. 3.* Ubi paulo post, ut hoc obiter notem, refert, per auctores nostræ sententiæ licitum esse usum opinionis minus tutæ adversus probabiliorem agnitam, ut talem. Quam tamen postremam particulam posuit de suo, nec reperit apud eos auctores, atque impugnata à nobis fuit superius ex professo, *ab art. 152. ad art. 162.*

ART. CCXI. Clarius de more, ac distinctius, quam Cajetanus, tradit eandem doctrinam Sylvester, & quatenus ambo isti insignes Doctores fuere Synchroni, & ejusmodi Ordinis, utriuslibet tertius potest haberi loco glossæ, seu commentarii respectu alterius quoad significationem vocum. Igitur Sylvester, *ver. Opinio*, præfert imprimis declarationem opinionis ex D. Thom. quam, & nos retulimus, ac expendimus supra, & dicit opinionem esse, *cum intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moveatur ab objecto proprio, sed per quandam electionem voluntarie declinans in unam partem magis, quam in aliam, idque cum dubitatione, & formidine alterius partis.* Et rursus: *Opinio verò*, ait verbis suis, *neque evidentiam, neque certitudinem habet; sed credulitatem fundatam in humana ratione insufficienti tamen, & non concludente necessariò, sed probabiliter pro una parte, & non pro alia.* Deinde proponit quæstionem primam: *Vtrum auditores diversorum Magistrorum tenentium diversas opiniones, quarum scilicet altera necessariò est falsa, excusentur, si sequantur opiniones suorum Magistrorum?* Circa quod refert, & amplectitur doctrinam D. Thom, & Antonini, quam superius constitit nobis omninò favere; de D. Thom. *art. 162.* & de D. Antonino, *art. 165.* Cumque D. Antonin. & alios graves auctores, re, & verbis ipsi consentientes conciliasset, quoad rem ipsam, cum quibusdam aliis, qui videri poterant dissentiri; superaddit demum de suo hæc omnia, ut veram de re proposita sententiam, & prædictorum omnium Doctorum, & suam exponat clarissimè. *Et hoc intelligenon solùm, quando quis facit, quod in se est, ut intelligat veritatem: quia talis etiam in manifestè determinatis excusaretur, cum laboret ignorantia pro tunc invincibili. sed etiam cum quis in affectione ad suum Doctorem judicat probabiliter, ut sibi videtur, esse verum, quod est falsum. Nec obstat, quod in dubiis tutior pars est eligenda de sponsi. Iuvenis. Quia non est in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem. Nec quod incertum dimittendum sit, & certum tenendum; de Pœnit. dist. 7. si quis. Quia tenet iste certum sibi moraliter; cum in moralibus sufficiat certitudo ex probabilibus secundum Philosophum 1. Ethic. Vnde si Ioachim tenuit contra fidem de Summa Trinit. Damnamus. Et non fuit hæreticus, quia talis articulus nondum erat per Ecclesiam damnatus, multò magis excusatur sequens opinionem Doctoris non reprobatam cum voluntate non adhærendi, si vera non appareret.* Faciunt hæc usque adeò manifestè pro nobis, & pro convertibilitate, atque reali identitate moralis, apud insignem istum Moralistam, & consequenter apud Cajetanum, certitudinis cum vera apud nos probabilitate, ut temporis jacturam facturus essem prorsus prodigam, ac inutilem, si Lectori meo molestus amplius esse vellem singulas resolutionis hujus partes cum singulis assertionis nostræ partibus componendo. Faciet id facilè prudens Lector, si placeat singula seorsim, & cohærentiam omnium seriò, ac sincerè considerare. Faciet verò facilius, si advertat istam ejusdem Sylvestri causalem, *ver. Probabile. Et secundum Cancellarium*, ait, *quod sic est probabile, dicitur certum moraliter. Quia certitudo moralis non contingit ex evidentia demonstrationis, sed ex conjecturis probabilibus, grossis, & figuralibus.* Quæ retulimus ex Sylvestro; vide etiam, si placet in paulò anteriori Sum. Ang. *ver. Opinio.* Adde, quoad Cajetanum, indiciolum minimè contemnendum, quatenus totum suum de opinione, deque usu opinionis discursum claudit hac periodo: *Non enim exigit Deus ab homine plusquam conditio hominis habet, quia divina sapientia disponit omnia suaviter.* Qualia sanè auctores nostræ sententiæ soliti sunt pro se passim usurpare, & nos paulò prius, sponte usurpabamus; Eadem verò minùs congruunt trudentibus ad inferos, quicumque in re gravi deserunt tutiora, ac rigidiora absque majori in contrarium probabilitate, & quin de hoc probabilitatis excessu prævie certificentur, ideoque auctores hujusce sententiæ usurpare pro se talia minimè solent.

ART. CCXII. Ex iis itaque omnibus apparet non esse de conceptu prudentiæ humanæ, certitudinem simpliciter, seu infallibilitatem, totalem quoad ullam cognitionem directam objecti eligibilis, ipsiusq; electionis; solumque actum ultimò præceptivũ ejusmodi certitudine universaliter gaudere, quatenus reflectitur supra cognitionem directam, de honestate objecti, vel omninò certam, vel saltem verè probabilem, aut ut alii loquuntur, moraliter certam; ac demum obligationem vitandi periculum, transgrediendi legem Dei, quod imminet formaliter, ex qualitate præviæ cognitionis directæ, solùm vigere, ac urgere sub cognitione, vel dubia propriè, ac strictè, vel leviter fundata, atque improbabili, seu non probabili de honestate eligibilis, & quod electio nõ sit peccaminosa, uti quoad singulas partes expositum hucusque est, & videtur sufficienter, efficaciterque confirmatum. Verùm recedere minimè debeo ab isto discursu suborto ex periculo transgrediendi legem Dei sub directione opinionis probabilis, quin expendam, & mittam in bilancem momentum hujusce periculi in doctrinis, & in operationibus, necnon necessitatem, atque obligationem seriæ, ac vigilis præcautionis quoad utrasque. Inde enim plurimum, ut spero roboris accedet doctrinæ hucusq; à nobis propugnatæ; & fiet, ut veluti aspersa, frigida intepescat, si non & frigescat, penitusque deponatur ardor ille vehemens nonnullorum ex Adversariis nostris.

Instituitur comparatio periculi inter opiniones strictas, & largas, vulgò tutiores, & minus tutas.

ART. CCXIII. DIgnum principio est, quod altè infigatur animo, semperque

perque præ oculis habeatur in controversiis, & delectu doctrinarum, documentum pulchrum, & solidum D. Bonavent. *tom.* 7. aut cujus alterius illi supparis, *lib.* 2. *comp. Theol. cap.* 52. *Cavenda est conscientia nimis larga, & nimis stricta. Nam prima generat præsumptionem, secunda desperationem. Item prima dicit sæpè malum bonum, secunda è contra bonum malum. Item prima sæpè salvat damnandum, secunda contra damnat salvandum.* Hinc sequitur opiniones tutiores ex parte objecti, hoc est assertivas obligationis in conscientia, ideoque strictiores, eo ipso esse tantundem periculosas, tum ex parte effectus, quem aptæ sunt inducere, tum formaliter, & secundum se. Quia omnis opinio est exposita periculo falsitatis; atque in opinione tutiori ex parte objecti, hoc periculum est conjunctum, ex textu adducto, cum periculo generandi desperationem, dicendi malum esse, quod bonum est, & damnandi eum, qui alioqui salvandus erat. Qui enim affirmat obligationem aliquam ultra eas omnes obligationes, quas reipsa imponunt leges, quod est proprium opinionis tutioris, seu strictioris fallæ, impellit eatenus ad desperationem juxta illud: *Alligant onera gravia, & importabilia.* Tale namque onus est, quod superadditur oneri, quale ex judicio, & sapientia Legislatoris est justè proportionatum totis viribus subditorum. Idem consequenter sæpè damnat salvandum. Quia exponit speciali periculo damnationis eum etiam, qui alioqui salvandus erat, utpotè succumbentem oneri præcisè propter pondus superadditum toti justo ponderi. Quod autem ab eodem dicatur malum esse, quod bonum est, atque subtrahat, quantum est de se, liberæ hominum facultati, quod Deus eidem amanter concedit, ex se sponte patet. Quia in hoc formaliter consistit falsitas opinionis strictioris, seu ut vulgò dicitur, tutioris. Verum igitur est, quod inferebamus, opiniones strictiores, eâsdemque vulgò dictas tutiores esse tantundem periculosas, & secundum se, & quoad effectum sumpta ut quo strictiores sunt, eo sint periculosiores.

ART. CCXIV. Adde opiniones strictas esse periculosiores, seu expositas periculo majoris mali, quam opiniones largas. Quia cum ambæ, ex quo opiniones sunt, subsint æquali periculo falsitatis ex genere suo; periculo falsitatis strictarum inest periculum majoris ulterioris mali, quam periculo falsitatis largarum. Quia desperatio, quam inducit falsitas opinionis strictæ, est magis nociva, quam præsumptio, quam inducit falsitas opinionis largæ, uti perspici facilè potest ex doctrina D. Thom. de magnitudine malitiæ desperationis 2. 2. *quæst.* 20. *art.* 3. ubi inter alia inducit glossam ad illud Prov. 24. *Si desperaveris Lassus, &c.* dicentem: *Nil est execrabilius desperatione, quam qui habet, & in generalibus hujus vitæ laboribus, & quod peius est, in fidei certamine constantiam perdit*; inducit, & axioma Isidori, *lib.* 2. *de sum. bono, cap.* 14. *Perpetrare flagitium aliquod mors animæ est; sed desperare est descendere in infernum.* Deterius similiter est damnare alioqui salvandum, quam salvare alioqui damnandum. Quia damnans salvandum videtur magis recedere ab indole, & voluntate Dei, *qui vult omnes homines salvos fieri*, & non vult *mortem peccatoris.* Nec deest ratio suadens deterius esse, quod bonum est, quam è converso. Quia bonitas cujusvis boni moralis prodest magis, quam noceat malitia opposita. Mensura enim bonitatis omnis, & malitiæ moralis, quatenus utilis, & nocivæ, est ultimus terminus, ad quem utraque perducit, nempè fœlicitas æterna, & æterna infœlicitas. Fœlicitas autem æterna prodest magis quam noceat æterna infœlicitas, uti demonstratum à me fuit, *lib.* 1. *Curs. Theolog. quæst.* 35. *art.* 4. Ubi etiam *art.* 7. invenies illationem circa hoc punctum pensens. Ergo falsitas negativa boni moralis, seu dicens malum esse, quod bonum est, est intentior, quam falsitas negativa mali moralis, seu dicens bonum esse, quod malum est.

ART. CCXV. Exiis, quæ quidem requiruntur vigilem, nec præproperum calculatorem, apparet ratio, ob quam Apostolus locis, quæ retuli *art.* 10. obtestatur doctrinas stringentes nimium, hoc est, strictas, simulque falsas, tanta cum vehementia zeli Evangelici, quantam nullibi reperitur adhibuisse adversus ullas nimis largas, hoc est, largas, simulque falsas. Subtexui autem ibidem similia ex Augustino, ex sacris Canonibus, & quod caput est, ex Christo Domino. Eadem ratione D. Thom. horret periculum doctrinæ non solùm nimis largæ, sed etiam nimis strictæ, nec minus illud, quàm illud præsertim, dum agitur de peccato mortali. Auctor *quod.* 9. *art.* 15. *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expresse veritas habeatur, periculosè determinatur. Quia error, quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, consentiens non excusat à toto, licet forte à tanto. Error verò, quo creditur esse mortale, quod non est mortale, ex consentia ligat ad peccatum mortale.* Præcipuè autem periculosum est, *ubi veritas ambigua est, quod in hac quæstione audit.* Veram intelligentiam hujus testimonii quod excusationem non à toto, sed à tanto habuimus, *art.* 158. *post med.* ex D. Antonino ibi relato, eandemque stabilivimus ex ipso D. Thom. *art.* 162. Atque eadem intelligentia invaluit communiter apud Theologos. De cætero eundem errorem opinandi pro utraque parte in quæstione de peccato mortali manifestat S. Doctor, *opusc.* 73. in fin. Exiis multis, qui pium hac in re imitantur accipe hos paucos, qui instigantur curiui nostro fundato in D. Bonavent. Gabr. *in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 3. *art.* 2. *corol.* 1. inter alia plura pro eo scopo, hæc habet: *Incautum est, & malum affirmare aliquid esse peccatum mortale, quando non præstat sufficienti auctoritate, vel evidenti ratione.* Armilla *ver. Clericus, num.* 11. *in fine. Quia igitur sunt opiniones diversæ, judicare de mortali est periculosum.* Sanct. *tom.* 4. *de relig. tract.* 8. *lib.* 1. *cap* 4. *num.* 8. *Affirmans non est peccatum mortale, nisi ubi ratio, aut lex exigit.* Idemque dicit *tract.* 3. *de charit. disp.* 7. *sect.* 3. *fin.* Aliquantò fortius Atag. 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 12. *tit.* 3. *concl.* 3. *Certè videtur durum, & à Christiana charitate alienum, mittere aliquem in infernum, & dicere, quod peccet mortaliter, sine evidenti, & certa ratione.* Præjuerat his Venerabilis Cancellarius doctrina, & pietate clarus, ac valdè celebris Joan. Gerson. *part.* 3. *lib. de vita spirit. lect* 4. *corol.* 10. dicens: *Ex his elicio pro Doctoribus Theologis doctrinam salubrem, ne sint faciles asserere actiones aliquas, aut omissiones esse peccata mortalia, præsertim sub vera universali.* Ac deinde: *Fit præterea quandoque, ut per tales assertiones publicas nimis duras, generales, & strictas, præsertim in non certissimis, nequaquam eruantur homines à luto peccatorum, sed in illud profundius, quia desperatius immerguntur.* Subscribit Gersoni observantissimus erga ipsum, eundemque dicens consolatorem animarum S. Antoninus verbis quæ retuli *art.* 160. & præsens opportunitas postulat, ut repetam. *Inter duram,* sit, *& benignam circa præceptam sententiam benigna est potius, cæteris paribus, interpretatio facienda*; Videri quamplura posse in

in hunc scopum diligenter, & luculenter collecta apud P. Georg. Gobat. in Clypeo clementium judicum utriusque fori tota ferè prima parte, nempe *à sect. 3. ad finem usque*.

ART. CCXVI. Quod si hæc ita se habent quoad singulas quasque opiniones de licito, & illicito, de peccato, & non peccato, ac præsertim de peccato lethali, & non peccato lethali; quid dicendum erit de opinione decisiva præsentis nostræ controversiæ, complectente sub se totam collectionem opinionum ejusmodi directarum, quarum apud unum Dianam dicuntur referri ad tria millia. Adversarii nostri uno ictu recidunt, ac reprobant omnes in qualibet materia opiniones negantes aliquid esse licitum, seu esse peccatum, aut veniale, aut lethale, & affirmant peccare, seu venialiter, seu lethaliter juxta subjectam materiam, quotquot, & quoties operantur conformiter ad easdem opiniones negativas peccati, seu venialis, seu lethalis, nec conformantur in opere opinionibus potiùs affirmantibus esse peccatum, seu veniale, seu lethale. Id quod hac sola mitigant limitatione non admodum miti: Nisi videlicet constiterit opinionem negativam peccati venialis, aut peccati lethalis esse probabiliorem. Unde ex sententia horum auctorum opinio affirmativa peccati, seu venialis, seu lethalis inducit reipsa obligationem in conscientia sub peccato, seu veniali, seu lethali, prout fuerit opinio directa, tametsi non constet eandem opinionem affirmativam peccati esse probabiliorem, quam oppositam. Sufficit enim, ut isti dicunt, quod non constet opinionem affirmativam peccati esse minus probabilem, quam oppositam. Constat autem id aperte in actu signato circa res controversas, de quibus loquimur, utpotè habentes pro, & contra auctores classicos, seu pios, & doctos, quos, & quorum rationes est difficile invicem librare, atque deducere præponderantiam absque scrupulis, & implicatissimis tricis conscientiarum. Unde non possum non laudare judicium P. Suar. viri sapientissimi pariter, ac piissimi, tenerrimæque conscientiæ, qui *tract. 3. in 2. a. disp. 12. sect. 5. n. 8.* & cum prætulisset conclusionem: *Quoties cumque est opinio probabilis hanc actionem non esse malam, vel prohibitam, vel præceptam, potest aliquis formare conscientiam certam, vel practicam conformem tali opinioni*; probat deinde inter alia dicens: *Quia esset onus intolerabile obligare omnes homines ad conformandas singulas opiniones.* Idem ferè habet *tom. 5. in 3. p. disp. 40. sect. 1. 5. num. 15.*

ART. CCXVII. Sed redeo ad meam ponderationem. Si est periculosum in rebus singulis controversis affirmare peccatum, ac præsertim peccatum lethale, atque hoc est periculosius, magisq; præcavendum, quam oppositum, cæteris paribus; si propterea sub eadem conditione benigniores opiniones sunt rigidioribus præferendæ; atque oppositum hujus subjicet magnis inconvenientibus in via Dei, & respectu salutis animarum, uti laudatissimi auctores optimè censuere. Si hæc, inquam, ita habent in unaqualibet controversia particulari, valdè profectò periculosum est, maximeque præcavendum in universali præsenti controversia tenere sententiam affirmativam obligationis, & peccati. Per quam videlicet determinantur, cæteris paribus, ad eandem partem affirmativam obligationis, & peccati, omnes controversiæ particulares de peccato, & non peccato, de peccato lethali, & non lethali. Juxta documentum igitur Gersonis, & D. Antonini, aliorumque modò præmissum cum fundamento immediatè ante à nobis præjacto ex D. Bonavent. nostra sententia negativa ejusmodi obligationis, & assertiva usus liciti opinionis cujusvis practicæ verè probabilis tenenda, ac tradeada à Theologis, atque ab omnibus confovenda est potius, quam opposita obligans universaliter sub peccato ad omnes opiniones tutiores, easdemque strictiores, præterquam ubi constiterit, & convincenter ostensum fuerit, easdem tutiores esse simul minùs probabiles, quam opiniones contrarias. Nostra, inquam, hæc sententia tenenda, ac confovenda est ratione multò maxima, ut liquet ex speciali nostra hujus articuli ponderatione; rejicienda verò, ac deprimenda est sententia opposita de tutiori, ac strictiori; dum non constiterit sententiam istam oppositam habere pro se majora, ac firmiora fundamenta, vel auctoritatis, vel rationis, vel utriusque quam nostram, ex quibus appareat illam esse veram, & istam falsam. Hoc autem usque adeò non apparet ex fundamentis hucusque per Adversarios adinventis, ac promulgatis, ut oppositum appareat abundè ex toto isto opusculo nostro. Ergo dum meliora alia fundamenta non producentur pro parte contraria, nostra potissimum sententia teneri, ac confoveri debet, utpotè tutior formaliter, seu minus periculosa ex genere suo, ut patet ex præmissis. Quam in rem addo loco sigilli, quod ab aliis vulgatum jam est. M. Barnaba de Gallego *in resol. moral. in Prologo ad tract. de consc.* ubi ex glossa ad Prologum constitutionum sui fulgentissimi Ordinis Prædicatorum *text. 1. §. 3.* circa illud: *Cum Ordo noster specialiter ob prædicationem, & animarum salutem*; refert hæc: *Declaramus, quod tria sunt præcipuè, quæ salutem impediunt animarum. Primum est, &c. Tertium est nimia austeritas in consiliis, & opinionibus. Terrentur enim homines ex hoc in tantum, ut salutem propriam negligant. Quapropter relaxanda est, quantum fieri potest, rigiditas, & auctoritas in consiliis, ac homines benignè tractandi sunt.* Quæ salubris, & discreta admonitio sapientissimorum S. Dominici filiorum urget, vel maximè in re præsenti. Quia pars rigida, ac austera circa præsentem controversiam universalem est fautrix omnium rigiditatum, & austeritatum possibilium in inopinabilibus universis, ut per se patet, & ponderatum jam est. Atque hæc de securitate, & periculo quoad opiniones.

Annectitur eadem comparatio periculi in agendo.

ART. CCXVIII. VEnio ad operationes, circa quas est opportuna, & optima animadversio Sylvestri, *ver. Confessio, 2. quæst. 2. n. 4. Licet sit tutius, aut, statim confiteri, quam differre; non tamen tutius est tenere, quod sic obligemur. Quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi.* Quæ ratio confirmat, quod dicebamus de opinionibus strictis. Verùm circa ipsum statim confiteri, atque in genere circa ipsum operari conformiter ad strictiorem, oportet distinguere de motivo sic operandi, necnon de electione, cujus causa est, & cujus causa non est opinio ipsa strictior. Si quis operetur conformiter ad opinionem strictiorem præcisè, quia prosequutio objecti, quod per eam proponitur amplectendum, confert ad mortificationem passionum, quia eadem est minoris perfectionis, & certiùs placet Deo, placetque magis; proculdubio est tutius hoc modo operari conformiter ad opinionem strictiorem, ut per se patet. Sed nunc opinio strictior, qua strictior, non est causa electionis, neque

hæc fit dependenter ab illa. Quia ejusmodi motivum manet integrum etiam credenti opinionem strictiorem esse minus probabilem, imò & esse falsam, & certissimè falsam. Quapropter sicut ex Apostol. 1. *ad Timoth.* 1. 9. *Lex justo non est posita*, quoad vim utique coactivam, seu comminativam; ita opinio strictior, qua strictior, nullam exercet positivè, neque quidquam eatenus refert, an vera, an falsa esse doceatur, & credatur, respectu operantis ex amore majoris perfectionis, majorisque gloriæ, & beneplaciti Dei. Quia is sub utravis opinione operabitur idem, utpotè operans ex motivo, quod sub utravis perstat idem, & æquè viget.

ART. CCXIX. At si quis operetur conformiter ad strictiorem præcisè, quia lex Dei obligat ad ita operandum, quia alioquin incidet in iram Dei, & decidet ad inferos, eritque servus, ac filius Diaboli; dico non esse tutius hoc modo operari conformiter ad opinionem strictam, seu strictorem, imò esse periculosius juxta nuper ponderata, certè non esse minùs periculosum, quàm oppositum, si cætera sint paria. Ratio est, quia non solùm leges reipsa latæ à Deo sunt sapientissimæ, sed etiam omissio earum, quas de facto non tulerit, est sapientissima; ac proinde non solùm omissio legum, quas de facto tulit Deus, sed etiam promulgatio earum, quas omisit de facto, fuisset insipientissima, utpotè oppositæ omissioni sapientissimæ, & quæ per infinitam sapientiam Dei judicata est congruens, atque omninò conveniens humano generi jam præexistenti. Conveniunt nempè, & disconveniunt naturæ rationali leges, & omissiones legum, sicut corporibus frigus, & calor, & privationes eorum. Eadem igitur ratione, qua opinio tam stricta, quàm larga est exposita periculo falsitatis, quatenus opinio est, & consequenter est exposita periculo; stricta quidem, affirmandi reipsa Deum esse auctorem legis insipientis, larga verò, affirmandi similiter reipsa Deum esse auctorem omissionis legislativæ insipientis. Eadem, inquam, ratione, qui operatur conformiter ad opinionem strictam modo prædicto, seu movente, ac determinante ad operandum opinione stricta; qua stricta est, est expositus æquali periculo, ut feratur ad Deum affectu suo tanquam ad legislatorem reipsa insipientem, utq; obsequatur, tanquam supremæ suæ regulæ, regulæ reipsa distortæ, ac insipienti; sicut idem dicendum est è converso proportionaliter, quoad omissionem legis, de operante juxta opinionem largam. Neuter igitur ex iis ita operantibus excusari potest à magno, fœdissimoque flagitio, nisi per ignorantiam invincibilem, quando contingit opinionem, qua dirigitur in agendo, esse falsam. Nisi enim ignorantia invincibilis interveniat, uterque tunc committit peccatum injuriosum Deo simile peccato jurantis falsò per Deum. Quia uterque ille constituit tunc Deum, quantum est de se, auctorem insipientis, seu legis, seu omissionis legis, perinde ac iste constituit Deum testem, & suffragatorem falsitatis.

ART. CCXX. Hæc causa est, ob quam tam severe, & toties, totque modis præcipitur nobis in Sacra Scriptura, ne addamus quidquam, vel demamus legi Dei, uti retuli *art.* 41. Nisi enim utrumvis horum induceret perversionem morum, & injuriosam Deo, & inordinativam nostri intra nosmetipsos, & cum proximis, non interesset multò magis addere, aut demere legi Dei, quàm addere, aut demere numero civium Romanorum, aut numero occisorum in pugna Cannensi. Eminet porrò, vel maximè veritas, & momentum hujus rei, nostræque totius hujus observationis in ingenti illa controversia, quæ acriter invicem commisit Principes Apostolorum Petrum, & Paulum, quæque deinde vehementer exarsit inter summos Ecclesiæ Doctores Augustin. & Hieronym. circa cibos lege veteri prohibitos, ut mirabili, & grata cum comprehensione enarrat D. Thom. lect. 3. *ad cap. 2. epist. ad Galat.* Parum sanè intererat, & etenim interest, secluso scandalo, quod quis abstineret, aut abstineat à cibis lege veteri prohibitis cautelæ corporalis, aut spiritualis, aliove honesto motivo, & de facto Apostolus ipse usurpavit non semel legales veteres observantias, & præsertim circumcisionem, ut notat inibi D. Thom. & liquet ex actis. Interfuit tamen plurimum, ne Gentiles converti ad Christum *cogerentur*, ut loquitur Paulus, id est, ut exponit D. Thom. ne abstinerent credentes, & quæ credebant, propter exemplum S. Petri, se teneri in conscientia ad ejusmodi abstinentiam. Interfuit verò usque adeò, ut D. Paulus, prout habetur in *prædicto cap.* 2. ea de causa restiterit in faciem D. Petro, eandemque eadem de causa voluerit Spiritus S. manere inibi declaratum pro tota semper posteritate *reprehensibilem*, quæ est vox Apostoli, eaque intelligenda cum proprietate, & realitate, ut censet, & efficaciter probat D. Thom. cum, & ex Augustino. Ergitur valdè periculosum operari conformiter ad opinionem strictam cum dependentia ab eadem opinione. Nota inconveniens ponderatum in materia juris divini tenere proportionaliter in materia etiam juris humani quoad ejus auctorem; formaliter verò tenet, si consideretur Deus, ut cooperator, & vindex legum humanarum, ut patet consideranti.

ART. CCXXI. Apparet primò ex dictis, opiniones strictas ex genere suo, seu cæteris paribus esse periculosiores occasionaliter, quam largas. Quia cum periculi falsitatis sit in utrumvis æquale, nec; de hoc dubitari posse videatur; inconveniens in moribus, quod ex opinionibus strictis falsis pronum est, ut subsequatur, est majus, ut innotuit jam, quam quod subsequitur ex largis falsis. Apparet rursus opiniones strictas tantumdem, ut minimum, aclargas periculosas esse, si formaliter, & secundum se præcisè considerentur, tum etiam si considerentur causaliter, & effectivè, seu quoad usum utrarumvis proprium, ac specialem. Quia æqualiter prohibetur lege Dei additio, & diminutio legis Dei &, non minus est injurius Deo, qui affectu suo fertur ad Deum, ut auctorem legis, cujus non est auctor, quàm qui fertur ad eundem, ut non auctorem legis, cujus est auctor. Quorum primum facit qui deducit in opus opinionem strictam falsam; secundum, qui largam falsam. Ponderata præterea fuit ratio minimè contemnenda pro excessu opinionis strictæ, falsæ quoad utrumque etiam hoc posterius malum. Idem validè confirmat consilium, quod retulimus, D. Præsertim Antonum Gerson. aliorumque gravium, & piorum auctorum de cautela necessaria in tradendis opinionibus strictis, deque præferendis benigniotibus, ubi cætera sunt paria. Non enim commendarent documentum tale tales, & tanti viri, nisi inconveniens, cujus periculo subsunt opiniones strictæ, esset majus, ac diterius simpliciter, & absolutè, quàm cui sunt obnoxiæ opiniones largæ, seu benignæ.

ART. CCXXII. Quapropter quod opiniones strictæ dicantur tutæ, aut tutiores, largæ verò, seu benignæ dicantur è contra non tutæ, seu minus tutæ, est quid abusivum, ac improprium, & verificatur solùm ratione materiæ, quatenus est omninò, ac certissimè tutum id facere, quod opinio stricta dicit debere fieri,

fieri, effeque de necessitate salutis, ut fiat; & non est sic rutum facere oppositum, quod opinio larga, seu benigna dicit licere, ut fiat. Cæterum in sensu formali, & casuali utrumque genus opinionum est pariter periculosum, & magis periculosum genus opinionum strictarum, ut liquet ex dictis. Verùm de modo loquendi, cum de re constat, non est admodum curandum, & nos quoque pergemus loqui cum multis, & opiniones strictas, seu assertivas obligationis in conscientia dicere tutiores, minùs verò tutas opiniones largas, seu benignas. Manifestior quodammodo est abusus loquutionis eorum, qui dicunt opiniones strictas, seu rigidas stare pro lege contra commodum; largas verò, seu benignas pugnare contra legem pro commodo. Hoc enim perindè impropriùm, ac dissonum est, atque si diceretur opiniones largas seu benignas stare pro honestate contra peccatum; strictas verò, seu rigidas pugnare pro peccato contra honestatem. Nempè sicut opinio stricta dicit dari legem, & obligationem legis, ubi opinio larga dicit neutram dari; ita opinio larga dicit non esse peccatum, & esse honestum, quod stricta dicit non esse honestum, & esse peccatum. Unde tales duorum tantum, vel trium moderatorum loquutiones vitandæ, tanquam fucum facientes, & tanquam fomites contentionis, utpotè laborantes falsa suppositione, aut fallaci insinuatione suppositionis falsæ. Aliud namque est stare pro lege, quàm certum sit reipsa dari, aliud affirmare dari legem, de qua omnibus ritè consideratis, controvertitur, ac dubitatur, an reipsa detur; & similiter de peccato, & honestate, necnon de commodo purè temporali.

Concluditur utrumque genus opinionum rigidarum, & benignarum indigere sæpè, & & sub probabilitate etiam potiri excusatione per ignorantiam invincibilem.

Art. CCXXIII. QUoad rem ipsam prætereundum, aut oscitanter considerandum minimè est, quod ex præmissis infertur clarè, utrumque genus opinionum & rigidarum, & benignarum sæpè indigere, & quamdiu probabiles apud unumquemque sunt, tetiam potiri excusatione fundata in ignorantia invincibili: Indigere verò, & potiri, tum quoad ipsas secundum se, seu præcisè quoad assensum ipsum, vel dissensum intellectualem, tum quoad usum earumdem, seu quoad electiones, & operationes ex illis subortas. Nec solum quoad exclusionem peccati, & malitiæ formalis seorsim specialiter demeritoriæ, verùm etiam quoad inclusionem bonitatis moralis, & meriti, si nil aliud aliunde desit. Hæc, ut inferam, assumo duo principia certa, alterum juris, alterum facti.

Art. CCXXIV. Principium juris est: In iis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, tenere, maximè verò docere opinionem quamlibet falsam, est malum moraliter, & peccatum pœna dignum ratione sui, loquendo per se, & nisi excuset ignorantia invincibilis. Ita omnes Doctores, & patet ex dictis. Quia quoad mores quælibet opinio falsa addit, vel demit legi Dei: addit, si est stricta, & falsa; demit, si est larga, & falsa. Utrumque autem est prohibitum lege Dei, ut vidimus, ac proindè utrumque est peccatum per se. Idem dico quoad fidem. Quia quælibet opinio, aut doctrina falsa in rebus fidei addit similiter, vel demit revelatis à Deo, & revelationi divinæ; atque utrumvis est simili ratione deordinatum, ac turpe, & injuriosum Deo, atque reprobatum sæpiùs, & acriter in S. Scriptura. Imò opinari in iis falsò, aut docere falsa est deterius ex genere suo, quàm deviare à lege in agendo. Quia opinio, & doctrina tangit radicem, & serpit magis, hæretque diutiùs.

Art. CCXXV. Principium facti est trimembre. Prima pars: Dantur, semperque extitere in genere humano quam plurimæ opiniones falsæ, tùm speculativæ circa fidem, aliæ addentes, aliæ dementes veritatibus revelatis, tum practicæ circa mores, aliæ addentes, aliæ dementes legi Dei: Patet hoc manifestè ex controversiis innumerabilibus circa sensum literalem cujusq; loci S. Scripturæ, & circa bonitatem, & malitiam actuum humanorum, aliis affirmantibus, & aliis negantibus talem determinatè sensum esse verum, ac legitimum, aliisq; similiter affirmantibus, & aliis negantibus talem determinatam opinionem esse peccaminosam. Hujusmodi controversiarum, & contradictionum, ultrà millenas, & millenas, sunt pleni libri, & Commentatorum S. Scripturæ, & tractatorum rerum moralium. Inejusmodi autem controversiis, & contradictionibus totidem sunt opiniones falsæ, atq; veræ, cùm in omni contradictione altera pars sit vera, & altera falsa, ut sæpè diximus, & est per se evidens. Ex iis porrò opinionibus falsis, qualiter à nobis propositæ sunt, quæ sunt affirmativæ addunt, & quæ sunt negativæ demunt veritatibus revelatis, & legibus respectivè. Hæc igitur pars est palpabiliter, ut ità dicam, vera. Secunda pars: Quamplurimæ ex prædictis opinionibus falsis utriusque generis non solùm sunt expertes formaliter, ac imputabiliter omnis malitiæ moralis, ac demeriti immediatè, & ratione sui; verum etiam concipiuntur, & docentur cum laude, & merito speciali coram Deo. Probatur, quia controversiæ tales, & opiniones invicem contradicentes, auctores habent magna ex parte, præsertim quoad sensum legitimum Scripturæ, Sanctos Ecclesiæ Doctores, aliosque SS. PP. ut S. August. nominatim, & S. Hier. D. Thom. D. Bonavent. & maxima ex parte, ac ferè in totum viros alios piissimos, quorum conversatio in cœlis fuit, & intima, ac assidua cum Deo, deque divinis communicatio, & mores sine labe puri, si quæ fides historiis, & libris de Scriptoribus Ecclesiasticis, si quæ auribus, si quæ oculis habenda est. Legitur prætereà, & auditur, & prudèter creditur de nonnullis eorum, quod decesserint cum gratia baptismali. Dici autem non potest absque magna, ac impia, & temeritate, & vecordia, auctores tales non scripsisse libros suos cum laude, & merito coram Deo. Nec dici potest hanc illis prærogativam deferendam esse quoad ea tantum, in quibus veritatem attigerunt, ac tradiderunt, quandoquidem certum est, & hæc, & ea, in quibus decepti fuere, scripta ab illis fuisse cum pari assiduitate diligentiæ, ac bona fide, exque eadem sancta intentione gloriæ Dei, & salutis proximorum. Hoc potrò ipsum ita certum puto de omnibus ferè Scriptoribus Catholicis præsertim classicis, qui scripsere de pertinentibus ad fidem, & bonos mores, ut nemo prudens, ac timoratę conscientiæ sit id revocaturus in dubium. Est igitur, & hæc pars admodùm certa, ac prorsus innegabilis. Postrema pars evidens est: Ii, qui sine peccato formali, & cùm laude, ac merito tenuerùr, ac docuerunt prædictas opiniones practicas falsas (eademque est ratio de iis, qui illis similiter crediderùr, aut credunt) sine peccato itidem formali, & si nil offuit aliud: etiam cum laude, & merito eas-

dem opiniones deduxerunt in opus, atque juxta illas, & dependenter ab illis operati sunt, ac operantur. Patet hoc, quia proxima regula morum est propria cujusque conscientia, & juxta ipsam, atque ex ipsius testimonio judicandus quisque est. Fieri igitur minimè potest, ut quis sine peccato formali, & cum laude, ac merito judicet hoc hic, & nunc esse licitum, ac honestum, & nihilominus peccet interea formaliter, ac demereatur id eligendo, ac faciendo.

ART. CCXXVI. Arguo jam: Omnes opiniones falsæ in iis, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores sunt peccaminosæ per se, ac demeritoriæ, & neque teneri, neque doceri possunt absque peccato formali, ac demerito, nisi excuset ignorantia invincibilis; & similiter sunt peccaminosæ, ac demeritoriæ, nisi similiter excusentur electiones omnes, & operationes, quæ fiunt dependenter, dependentia formali, ab iisdem opinionibus falsis, qua parte sunt practicæ, & versantur in materia morum, ac proinde omnes tales opiniones, & electiones, atque operationes indigent excusatione fundata in ignorantia invincibili, ut evadant expertes malitiæ formalis, ac demeriti specialis. Sed tenentur de facto, atque docentur quamplurimæ opiniones falsæ in materia fidei, ac morum, & quæ sunt in materia morum, deducuntur in opus absque ulla malitia in formali, ac demerito speciali, imò cum laude, & merito, si nil obstet aliud; ac proindè potiuntur eâdem, & opiniones, & electiones, atque operationes excusatione fundata in ignorantia invincibili. Ergo quamplurimæ opiniones tam rigidæ, quàm benignæ, & operationes ex illis procedentes indigent excusatione fundata in ignorantia invincibili, quò minùs sint formaliter peccaminosæ, ac demeritoriæ; eademque excusatione potiuntur de facto; ita ut evadant nihilominus laudabiles, ac meritoriæ coram Deo, si nil obstet aliud. Patet major ex principio juris, & minor ex principio facti, atque consequentia est reipsa evidens quoad partem propositi, quam complectitur consequens. Ut autem habeatur reliqua pars propositi, quæ est de sufficientia probabilitatis ad prædictam excusationem legitimè petitam ex ignorantia invincibili, sufficit advertere, quod est per se manifestum, nullam opinionem falsam posse esse certam certitudine, vel evidentiæ, vel fidei divinæ, cum nec cognitio evidens, nec fides divina possit esse falsa. Excluſa etenim hac utraque certitudine sola supereſt probabilitas, quæ ab aliis dicitur certitudo moralis, ut vidimus supra ab *art.* 207. ratione cujus prædictæ opiniones falsæ, & consequenter electiones, & operationes procedentes formaliter ex ipsis, nanciscantur prædictam legitimam excusationem petitam ex ignorantia invincibili.

Promovetur amplius, & concluditur eadem excusatio ex ignorantia invincibili.

ART. CCXXVII. Quia verò probabilitas non consistit in indivisibili, sed potest esse major, & minor, quatenus altera ex opinionibus invicem oppositis nititur majori, seu meliori, magisque suasivo fundamento, quam altera; & rursus majoritas, & minoritas potest esse tum controversa, & anceps, tum manifesta, & indubitabilis propter similem disparitatem fundamenti, & notitiæ: Oportet ulterius inferre, quod sufficiat ad excusationem ex ignorantia invincibili, quælibet vera probabilitas, sive sit reipsa major, sive minor, & utcumque talis appareat; dummodò excessus unius, & inferioritas oppositæ non sit manifesta, ac indubitata. Infertur autem hoc, quia ter pii, & docti interpretes Sacræ Scripturæ, dum ejus sancta intelligentiam, & sensum illius tenent, ac docent passim opiniones invicem contradicentes, aut utrumque incompossibiles, quarum proindè alteruter sunt falsæ, excusantur ignorantia invincibili quoad falsitatem, dum in eam incidunt ut nuper partim supposuimus, partim suasimus. Habuere autem fundamenta suæ quisque opinionis reipsa disparia, ac inæqualia, alii reipsa graviora, alii leviora, siquidem fuere specie diversa. Neutri verò certificari potuere, aut tanquam certum credidere sua fundamenta esse meliora, seu graviora, quam opposita; Nam deceptis, & falsò opinantibus hoc repugnat, ac preterea est præsumptuosum, & nimiæ elationis, ut quis in rebus controversis, & utrimque opinabilibus sibi in animum inducat tanquam rem certam, etiam dum fallitur reipsa, sua fundamenta esse meliora, ac graviora. Ergo qui in talibus decipiuntur, ratione solius probabilitatis, & absque certificatione de majori probabilitate potiti sunt legitima, ut supra, excusatione petita ex ignorantia invincibili. Eadem autem est ratio de deceptis circa mores; tùm quia iis quoque simili omninò modo contingit contractoriè opinari; tùm quia eadem est ratio de doctrina, & falsitate doctrinæ, ejusdemque falsitatis excusatione in iis, quæ pertinent, & ad fidem, & ad mores, ut habuimus supra ex D. Thoma *quodl.* 3. *q.* 4. *art.* 10. tùm maximè quia omnis doctrina de moribus descendit apud catholicos ex doctrina circa intelligentiam Scripturæ, cum veritas, & falsitas quoad illam est inseparabiliter connexa cum veritate, & falsitate quoad istam, quandoquidem certum est omnem veram doctrinam de moribus contineri in S. Scriptura.

ART. CCXXVIII. In utraq; igitur materia æquè sufficit probabilitas opinionis ad legitimam fallitatis excusationem ex ignorantia invincibili, quidquid de majoritate, & minoritate probabilitatis incerti, ac anceps per comparationem ad opinionem oppositam. Quippè quòd majoritas probabilitatis tenentis se ex parte opinionis oppositæ, si ea sit manifesta, ac indubitata, tollat opinioni minùs probabili excusationem petitam ex ignorantia invincibili (ut modo excipiebamus) abundè liquet ex dictis supra, & indicatis *art.* 152. ac deinceps, & confirmatur. Quia si quis, inter exponendum locum Scripturæ Sacræ, ex duobus interpretandi modis invicem incompossibilibus, eam interpretationem teneat, ac tradat, cujus fundamenta videt esse manifestè, ac indubitanter minora, ac debiliora, eam verò rejiciat, ac dedoceat, cujus fundamenta conspicit esse æquè manifestè, ac indubitanter meliora, & solidiora, is procul dubio audaget stultè, ac impiè, & meritò reputabitur adulterator potiùs, quàm legitimus interpres sacri textus. Dictum autem sæpè, ac verissimè est, eandem esse rationem opinionum licitè, vel illicitè seu tenendarum, vel docendarum in iis, quæ pertinent ad fidem, & veritates revelatas; quæque pertinent ad mores, & operationes. Tenet ergo similiter in materia quoq; morationes. Quam equidem nullus exasserturum ea exceptio. bus usus liciti opinionis cujusvis practicè probabilis negat expressè, & omnes admittunt implicitè, utpote incluſam in conceptu adæquato veræ, ac solidæ probabilitatis, uti notabamus in loco proximè memorato. Quoad reliquam autem qualemlibet majoritatem, & minoritatem probabilitis, sivè existimentem reipsa,

reipsa, sive apparentem utcunque, & quantumcunque, argumentum propositum est efficax, & totus ejus progressus convincit; quamlibet imprimis opinionem verè probabilem licitè, & absque ulla formali malitia morali speciali teneri ab unoquoq; posse in rebus tum pertinentibus ad veritates revelatas, tum pertinentibus ad operationes humanas, sive magis, sive minùs probabilis sit; ac deindè opinionem, quàm quisque tenuerit absque malitia formali, licitè similiter, & absque ullo itidem peccato formali, & docere aliis, & liquidem opinio practica sit, deducti etiam ad opus sub eadem amplitudine posse, ac demum consequenter assensum cujusvis talis opinionis, necnon ejus propagationem ad alios, & siquidem practica sit, usum quoque ejusdem, & operationem illi conformem excusari legitimè per ignorantiam invincibilem, quando contingit opinionem ejusmodi esse nihilominus reipsa falsam.

Art. CCXXIX. Ex iis jam omnibus, quæ diximus ab *art.* 213. comparando invicem opiniones omnis generis, tum quoad assensum ipsarum secundum se, tum quoad propagationem eorundem per doctrinam, tum quoad electiones, & operationes procedentes formaliter ex iis, quæ practicæ sunt; Concluditur ulterius universaliter, & in genere opiniones strictas, seu rigidas esse tantumdem ut nimirum periculosas materialiter, atque opiniones largas, seu benignas, si cætera sint paria; imò cum magno auctoritatis, & rationis fundamento dici sub eadem limitatione opiniones, strictas, seu rigidas esse materialiter periculosiores; formaliter verò utrasq; esse tutas, & æquè tutas, tum quoad assensum, & traditionem ipsarum secundùm se, tum quoad usum formalem, & praxim earundem, dum, & quatenus probabiles verè sunt, & tales ab unoquoque reputantur, omnibus hinc, & indè diligenter consideratis. Concluditur deinde in specie, pro præsenti controversia universali, opiniones istas duas reflexas, quarum altera, quam defendimus ut veram, & veram esse reputamus est benigna, seu larga, atque affirmat licitum esse usum opinionis cujusvis practicæ verè probabilis, sive sit magis, sive minus probabilis, & sive sit stricta, sive larga; altera verò est stricta, ac rigida, atque negat esse licitum usum opinionis practicæ benignæ, seu largæ, tametsi verè probabilis sit, nisi præterea constiterit eandem simul esse probabiliorem, seu meliori, ac solidiori fundamento innixam. Concluditur, inquam, opiniones istas duas ita inter se comparari, ut sententia adversariorum nostrorum stricta, seu rigida sit tantundem ut minimum periculosa materialiter, atque nostra larga, seu benigna, imò magno cum fundamento censeatur illa esse periculosior materialiter, quam ista, loquendo de periculo opinionis practicæ propriè, & strictè tali, seu, quoad conceptum, & usum ipsius proprium, ac specialem; formaliter verò utramque hanc sententiam esse æquè tutam, & quoad assensum, & quoad usum utriusque apud eos omnes, qui alterutri earum assentiri poterunt, assentienturque de facto omnibus hinc, & indè, uti par est, diligenter consideratis; assentiri verò poterunt, essentienturque vel immediatè, vel mediante aliqua alia reflexione, aut reflexionis, sive per se, sive per accidens, reflexione. Ita nimirum, ut quidquid sit de reliquo, seu de ratione propter quam, assentiantur reipsa opinioni huic, vel illi, dum operantur, simulq; credant, assensu intra terminos opinantis firmo, se ad nil amplius teneri, seu non teneri se ad ulteriorem indagandi diligentiam. Quapropter sententia adversariorum, si falsa est, indiget non minùs, quàm nostra, & valdè probabiliter plus etiam, quàm nostra, si hæc nostra falsa est, excusatione petita ex ignorantia invincibili (Utralibet verò petitur eadem excusatione, & evadit immunis à malitia formali, & à merito specialis pœnæ ratione sui, apud eos omnes, quibus probabilis videtur, atque illi de facto assentiuntur. Indiget verò, & potitur ejusmodi excusatione, tum quoad assensum sui, & suasionem respectu aliorum, tum quoad usum & praxim, uti universaliter dictum fuit priùs de omni, & quavis opinione probabili, seu stricta, seu larga. Duæ istæ hujus articuli illationes cum suis subillationibus sunt sufficienter manifestæ volenti bene considerare, quæ præmisimus, & valenti eadem bene comprehendere. Non volenti autem, aut non valenti nil sufficiet, & minus sufficiet, si plus superaddamus, propter conditionem doctrinæ reflexæ, & iterum reflexæ, quæ multiloquio progressivo redditur apud plerosque involutior, nempè apud prædictos non volentes, aut non valentes. Sed ostendamus jam demum nostram sententiam esse tutam argumento apud doctos, & indoctos, acutos, & habetes, intentos, & oscitantes peræque valituro.

Confirmatur postremò securitas nostræ sententiæ ex numero, & qualitate auctorum utriusque partis.

Art. CCXXX. In omni ancipiti deliberatione, præsertim circa agenda, momenti esse longè maximi numerum, & qualitatem suffragiorum, ut determinatio reputetur tuta, & tuta evadat actio, notum satis est, & in confesso apud omnes, & sumitur ex C. *In canonicis* 19. *dist.* exque aliis textibus inibi indicatis *in gloss.* ver. *Præponat* & ver. *Plures.* ubi tamen præcipua videtur haberi ratio pluralitatis, quam etiam ipsum cum prælatione commendat illud Theodosii Imperatoris *tit. de responsis: Ubi diversæ sententiæ proferuntur, potius vincit numerus auctorum, vel si numerus æqualis sit, ejus partis præcedat auctoritas, in qua excellentis ingenii vir Papinianus eminet, qui ut singulos vincit, ita cedit duobus* In materia nihilominus doctrinali, saltem dum agitur de rebus abditissimis, & quarum perfecta intelligentia perpaucis pervia est, præstantissimorum qualitas auctorum attenditur magis, quam numerositas mediocriter peritorum. Est autem abditissima, & à paucissimis perfectè intelligitur præsens nostra controversia quoad omnia directè, & indirectè pertinentia ad ipsam, uti apparet ex toto hujus opusculi progressu, & distinctius innotesceret ex digressiuncula, quam mox subjungemus. Ut ut verò hoc habeat, certum est, & numerum, & qualitatem auctorum maximi faciendam esse in hac vel maximè quæstione, utpotè regulativa cæterarum omnium quæstionum moralium, quæque abditissima merito à nobis dicta est, & rationibus hinc, & inde cæteroqui ventilatur abstractissimis, atque multiplici obnoxiis æquivocationi, ut vidimus, & experti in superioribus sumus plus etiam, quam vellemus.

Art. CCXXXI. Auctores porrò circa quæstionem istam in duas dividuntur classes. Alii namque sunt dubii, & controversi usque adeo, ut iidem pro utrique parte controversiæ referuntur à diversis. Quia videlicet non sunt loquuti in terminis propriis, atque in re abstrusissima facilè est per ambages, & ambiguas cõsequentias bona, aut mala fide, volẽtes,

aut nolentes huc, atque illuc eos pertrahere. Istiusmodi auctores ego in præsenti prætermitto; tum quia propter eam ipsam subobscuram legitimi sensus qualemcumque ambiguitatem, apud paucos fidem facere possunt, eamque imbecillitatem; tum maximè, quia præcipuos D. August. imprimis, & D. Thom. & Scot. Gerson. S. Antonin. Adrian. Angel. à Clavasio, Cajetan. Sylvestr. à quibus, pro certo habetur cæteros, de quibus controvertitur minimè dissentire, expendi superius in loco quanta potui cum diligentia, cumque syncera omninò intentione, atq; ostendi eos omnes pro nobis potissimum stare. Superest igitur solummodo considerandus numerus, & qualitas eorum Theologorum, qui in terminis propriis probabilioris, & minus probabilis, tutioris, & minus tutæ opinionis loquuti sunt, de quorum proindè sententia, & sensu quoad punctum præcipuum? & de quo directè quæritur, nulla est controversia, nullaque, præterquam apud protervum, & vitilitigatorem, tergiversandi, ac ambigendi ratio esse potest.

Art. CCXXXII. Circa numerũ istiusmodi Theologorum vix quidquam dicere necesse est. Quia ipsi nostri adversarii dicunt nostram sententiam esse communem omnium ferè auctorum hujus postremi sæculi, id est, omnium ferè, qui agunt de ista quæstione sub prædictis terminis probabilioris, & minus probabilis, tutioris, & minus tutæ. Anteriori namque tempore quæstio ista comparativa opinionum nullibi explicitè, & formaliter reperitur, R. P. Julius Mercor. qui videtur præcipuus inter Theologos nobis contradicentes 2.p *basis art.* 26. proponit, per alphabetum, elenchos auctorum pro se, & pro nobis, atque pro parte nostra nominat auctores sexaginta, & potuit multo plures nominasse, omnes agentes in propriis terminis, pluresque postea prodiere, ut Gobat, Fabri, Scildere, Bardi in integris pro hac parte tractatibus, Meldula eadem de re agens ex professo *in* 2. *disp.* 5. *q.* 2 *art.* 5. aliique multi quotidie prodeunt pro eadem communi. In elencho verò, quem proponit idem Mercorus pro se, solos inferere potuit duos, vel tres Theologos ex certis, & indubitatis, quos involuit cum auctoribus controversis, & reipsa non pertinentibus ad eam partem, ut ostendimus supra quoad nuper nominatos. Postea autem prodiere, quod sciam, tres tantum, aut quatuor alii Theologi pro eadem parte. Ita videlicet, ut, quod ad auctores attinet certos, & agentes hac de re in propriis terminis singulis Theologis partis contrariæ respondeat decas, ut minimum Theologorum pro parte nostra, idque juxta supputationem ipsorum nostrorum adversariorum. Unde necesse est, ut nostræ potissimum sententiæ suffragetur, faveatque, quicumque assentietur, assentietur verò æquus quisque, & bonus vir, idiotismo summæ Angelicæ dicentis ver. *Opinio: Dicunt Doctores, quod in dubiis, & decisivis adhærendum est carrocinio Doctorum:* Præmiseratque immediatè ex variis juribus cum præclaris auctoribus *in causa dubii pro multitudine esse præsumendum.* Pro multitudine utique non rursus dubiorum similiter, ac incertorum, & per vim inductorum, sed sponte, clarè, certissimèque suffragantium.

Art. CCXXXIII. Quoad qualitatem, & pondus auctorum pro alterutra parte comparata cum altera, possent multa dici, sed debeo dicere perpauca, & vix quidquam propter periculum offensionis, cui est obnoxia omnis comparatio, ea verò maximè quæ est penes probitatem, & doctrinam, atque ingenium, judicium que, pretiosissimas humanæ naturæ dotes easdemque justam auctoritatis mensuram circa mores Audere tamen aliquousque fidentius possum ea auctores ordinis nostri tanquam domesticos. Professo usum licitum opinionis probabilis, tametsi nec probabilior, nec tutior sit, quam opposita, interalios plures, sunt hi, Francisc. Suarez, Thom. Sanchez, Gabriel Vasquez, Gregor. de Valentia, Leonard. Lessius, tres Joan. de Lugo Cardin. S. R. E. Azorius, & Salas, Jacob. Granad. Adamus Tanner. Martin. Pecan. Henric. Enriquez, Paul. Layman, Valer. Reginald. Ferdinand. de Castro Palao, Vincent. Filliucius, Nicol. Baldell. & quem nuper mœrentes amisimus, Sfortia Card. Pallavicin. ultra jam nominatos, prius, & ultra Francisc. Cardin. Tolet. qui eandem sententiam tradit haud obscurè *lib.* 3. *cap.* 20. *fin.* Plerisque horum, ac ferè omnibus injuriam ego insignem irrogarē, si non contentus eos nominasse, encomiis inlis per meis, aut longo, ac conspicuo alienorum de ipsis encomiorum relatu illustrare illos tentarem, & perinde id esset, ac splendorem Soli, humorem Oceano adjicere velle. Noti sunt Bibliopolis ex lucro, & viris doctis ex lucro pretiosiori, & omnibus ex celebritate, & fama clara. Notum est, quem locum auctoritatis Suarez præsertim, ac Sanchez obtineant ubique in tribunalibus quoque Ecclesiasticis, & secularibus, & non tantum in scholis. Reginaldum, qui tamen non est primæ classis, commendat ingeniter director ibus animarum S. Franciscus de Sales in sua ad Confessarios monitis *c.* 9. Atq; hæc tantum de doctrina, ingenio, & judicio, quæ ex libris eorum directè innotescunt.

Art. CCXXXIV. Qui scire volet, qualis iidem auctores probitatis fuerint, quam sublimis plerique sanctimoniæ, quam assiduæ, & altæ contemplationis, mortificationis quam austeræ, adeat inter alios Philippum de Alegambe in bibliotheca Societatis Jesu, scriptorem veracissimum, & indagatorem veritatis diligentissimum pariter, & candidissimum, cum quo nemo bonus, ac laudatus egit, à quo non valdè amaretur, multumque laudaretur, cujus amissi recordari ego nunquam possum absque magno dolore. Occurrent etiam non pauci ex iisdem inter vitos illustres Societatis Jesu in voluminibus, quibus est descripsit Eusebius Nierembergius, de quo locupletissimo scriptore, & asceta profundo, ac perutili nil attinet dicere. Verùm laudatissimi isti duo scriptores non solùm laudant ipsi prænominatos auctores nostros. sed etiam referunt laudes aliorum, & aliorum de iisdem omni exceptione majorum. Tu vide, si non credis; vide quoque si placet, & mirare compendia vitarum Suar. Sanch. Lessii, Granado, aliorumque, quæ circumferuntur seorsim.

Art. CCXXXV. Jam pro sententia contraria decente esse licitum usum opinionis probabilis, nil probabilior sit, aut tutior probabilior simul, & tutior, quam opposita, duo tantum sunt auctores ex Societate Jesu, iidemque fuere, quod sciam, primi qui illam certè, & expresè docuere, Paulus Comitolus, & Andræas Bianchi. Ambo fuere professi Societatis Jesu, & fuere viri boni, ac vitæ religiosæ, quales nimirum esse solent professi ordinis nostri. Bianchi docuit junior Philosophiam secundæ, aut tertiæ classis, reliquam vitam concionādo peregit, epigrammatis quoque conscribendis delectatus, libruli sui de opinione probabili edidit sub nomine ficto Candidi Philabeti prohibitus à præposito Generali, sub. Ordinisque nostri nomen opusculo degeneri prascribere. Comitolus, nec Philosophiam, nec Theologiam unquam docuit, exponendis, ac tradendis

casibus conscientiæ longam, ac laudabilem operam impendit, litteris prætereà humanioribus, quibus & Latinis & Græcis fuit insigniter excultus, aliquid interdum temporis indulgens. Neutrius libri admodũ teruntur, nec sunt admodum multi, qui sciant extareillos in rerum natura. I modo, & compone altis repentia biburna cupressis, pauca insuper, & arentia jam, multis, & semper, ac pro semper virentibus. Tum ego conscientiam requiro seriò, optime Lefior in negotio valde arduo, & implicatissimo, & cujus fælix exitus tua plurimum interesset, his ne duobus potiùs dirigendum committeres te, quam illisomnibus, aut etiam, quam cuilibet eorũ omnium? Tale autem est hoc nostrum præsens negotium, ut jamjam expositurus sum, & est insuper utrimque periculosissimum, atque ex genere suo est periculosius pro parte istorum duorum, ut patet ex dictis ab *art.* 138. Atque hæc de nostris fidentius.

Art. CCXXXVI. Possum itidem verbulum unum tuto adjicere de auctoribus sanctissimi, & sapientissimi Ordinis Prædicatorum comparando illos inter se tantum, & cum nullo alio, placetq; loco verborum meorum referre verba M. Barnabæ Gallego, qui & ipse est Dominicanus, vir doctus, & magni meritò habitus. Hic in *tract de conscientia probabili dub.* 1. dicit sic: Secunda sententia quæ ut longè probabiliormihi magis placet, & pro nostra resolutione habenda est, docet licitum esse sequi opinionem minus probabilem, & minùs tutam, dummodò sit practicè probabilis, relicta probabiliori, & tutiori, &c. Hæc igitur secunda sententia communior est inter Thomistas. Eam docet Bartholomæus de Medina, Dominic. Bannez, Petr. Ledesm. Gregor. Martinez, Didacus Alvarez, Ludovic. Montesin. Petr. Cornelio, Petr. Arag. Michaël Salon, Joan. Malderus Episcopus, Marcus Serra. Hucusque M. Galleg. qui loca singulorum notat inibi diligenter, sicut, & eorum auctorum, quos in præcedenti nostrorum inspectione nominavimus. Licet autem miscuerit auctoribus sui ordinis nonnullos alios, sunt tamen illi satis noti per se, ac celebres, nec commendatione ulla egent adscitia, & ego eos retuli, ut referuntur, ne quid ponerem ex meo, ne quid demerem ex domestico.

Art. CCXXXVII. Pro sententia contraria, ex certis, & indubitatis auctoribus, seu loquentibus in propriis terminis sunt tres tantùm, quod sciam, Dominicani, Julius Mercor. in sua Basi totius moralis Theologiæ, Joan. Baptist. Gonet in sua dissertatione Theologica de probabilitate, & quidam alius pluribus in locis, satis notus ex Apologiis, quas adversus ipsum compulsi sunt edere Lucius Sanmarcus, & Amadæus Guimenius. Julius Mercorus est vir doctus, maximeque colendus, sed est inter alia auctor illorum duorum argumentorum, quæ tetuli initio ab *art.* 1. Joan. Baptist. Gonet ego libentet laudo, quantum tibi placet, ut laudetur. De tertio nil dico, nec dixere satis prænominati apologistæ duo. Tu confer, ut libet, tres istos simul sumptos cum omnibus prænominatis pro nobis, & cum quolibet eorum seorsim, & tuam tu ipse conscientiam interroga, sicut ego te interrogabam circa nostros homines.

Art. CCXXXVIII. Adde auctores eos paucos, qui pugnant in propriis terminis pro obligatione ad probabiliorem, vel tutiorem, seu strictiorem in rebus omnibus controversis, quales, quales de cætero sint, subesse præterea suspicioni livioris, & animi perturbati propter acerbum, ac vehementem agendi modum, quo auctores hujus nostræ sententiæ, & plurimos, & clarissimos, & piissimos, atque de Ecclesia Sancta Dei optimè meritos, dicunt corruptores morum, Ethices Evangelicæ depravatores, laxones, palpones, & quid non? Quin R. P. Mercor. non est veritus tradere ex professo 2. *par. basis art.* 26. suam sententiam pertinere ad traditionem Apostolorum, & auctores sententiæ nostræ contradicere traditioni Apostolicæ; id est, stabilit antecedens, ex quo inferatur nos omnes, quatenus tenemus, & docemus opinionem, quam propugno, esse hæreticos, & hæresiarchas formales. Quia contradicere traditioni Apostolicæ est hæresis, & docere contra illam est archihæresis, atque catholici rerum theologicarum Scriptores tenentur scire traditiones Apostolicas, maximè dum scribunt de materia pertinente ad aliquam ex illis. Videtur ne tibi satis esse fundata suspicio? Si adhuc non videtur, vide tu probationes Mercori pro ea re, & suppleto tuo consequentias facilè obvias pro prænemoratis sui, & nostri Ordinis Theologis tot, & talibus. Tædet enim me in his amplius immorari, & ad finem festino, prænomito tamen me loquutum esse de solis Theologis, quos, & solos invicem comparandos proposui. Quia quæstio præsens versatur in materia juris naturalis, & divini. Nec enim subest placitis Pontificum, aut Imperatorum, ac Principum, cum qua quisque legis cognitione peccet, vel non peccet, mereatur, vel demereatur coram Deo. Quæ autem sunt juris naturalis, & divini pertinent ad Theologos, ad Juristas verò, seu Canonistas, & Legistas nonnisi quæ sunt juris canonici, & civilis, ut tradit Divus Thom. *quodl. 9. q 7. art. 15. corp. initio.*

Parergon illationibus limitatum: An doctrina moralis, seu practica sit difficilior cæteris paribus, quam speculativa; & universalior, quàm minùs universalis; & reflexa, quàm directa.

Art. CCXXXIX. Quæ à pluribus dependent, sunt difficiliora, cæteris paribus, quam quæ dependent à paucioribus, & similiter sunt difficiliora, quæ magis removentur à sensu, quam quæ minus. Doctrina autem moralis, quæ practica est, dependet à pluribus, quam speculativa, quia dependet ab ipsa speculativa in propria materia, & non è converso. Similiter doctrina universalior removetur magis à sensu, quam minus universalis; nec non reflexa, quam directa. Quia sensus est circa singulare, à quo plus distat universalius, quam minus universale; & cognitio intellectualis directa sumitur immediatè à sensu, reflexa verò mediatè; atque mediatum distat magis, quam immediatum à termino communi. Ergò doctrina moralis, &c. Et loquor de doctrina morali scientifica, seu procedente modo scientifico. Quia alioquin cætera non essent paria, & loquutus sum cæteris paribus.

Art. CCXL. Hinc apparet quæstionem istam fio-stram esse difficillimam, & abstrusissimam. Quia est summè imprimis moralis & practica, quatenus ejus resolutio est regulativa, & ultimò completiva omnium aliarum cognitionum practicarum, eisdemque omnibus cooperatur in ordine ad omnes electiones, & operationes humanas. Omnes namque aliæ opiniones, & qualescumque cognitiones practicæ adhibentur ad eligendum, & operandum sic, vel sic dependenter ab opinione, quam quisque tenuerit circa hanc quæstionem. Nempè sicut omnes aliæ opiniones practicæ considerant particulariter conditiones

tiones ad eligendum, & operandum honestè requisitas ex parte operis, & objecti secundum se; ita sententia, quam quisque tenet circa hanc quæstionem, considerat universaliter conditionem requisitam ad eundem finem ex parte operantis, seu ex parte operis, & objecti prout subest directæ de eodem cognitioni præexistenti in intellectu eligentis ipsius, ac operantis. Ac proindè quicumque deliberatè operatur ac moraliter, impellitur, atque ultimò determinatur ad eligendum, ac operandum sic, vel sic, juxta sententiam, quam sibi reipsa in animum inducit circà hanc quæstionem, uti perspicitur clarè ex dictis hucusque præsertim ab *art.* 194. *usque ad art.* 202. Eadem ratione redditur manifestius, quam ut probari, aut exponi ulterius debeat eandem hanc quæstionem esse, & universalissimam inter omnes quæstiones morales, & omninò reflexam, utpotè subalternantem, ac subordinantem sibi omnes alias, & singulas quæstiones practicas, & considerantem reflexè omnes, ac singulas resolutiones ipsarum. Est igitur ista quæstio difficillima, & abstrusissima inter omnes quæstiones de moribus seu speculativas, seu practicas.

ART. CCXLI. Ex quo ulterius spontè apparet, mirandum minimè esse, quod quamplures, & valdè pernicioſæ æquivocationes acciderint nonnullis hujus quæstionis tractatoribus, tum circa ipsam quæstionem secundum se, tum circà principia circumjacentia, ex quibus dependet ejus resolutio. Alii namque confudere opinionem probabilem cum dubio strictè tali, cum suspicione, & scrupulo; cum sententia improbabili, ac temeraria; cum errore, & hæresi. Alii confudere majorem, & minorem probabilitatem controversas, ac ancipites cum indubitatis atque omninò manifestis; Et rursus apparentes in apprehensione, aut suspicione tantum cum agnitis, atque firmiter in animum inductis enunciativè; nec non agnitas, ac enunciatas præcisè, prout apparet in eisdem seu apprehensionibus, seu suspicionibus cum judicatis, & agnitis secundum se, ac reipsa; quæ differentiæ sunt subtiles quidem, sed magnæ tamen, & valde magnæ, atq; observationis, ac discretionis oppidò necessariæ. Alii confudere opiniones speculativas cum practicis, seu eas, quæ enunciant de natura, & conditione physica cujusque operationis, & materiæ circa quam, cum iis opinionibus, quæ enuntiant de honestate, & inhonestate ejusdem operationis hic, & nunc de licito, & illicito; peccato, & non peccato. Alii confudere opiniones materialiter tantum tutas cum iis, quæ sunt tutæ formaliter; seu proponentes, quod tutò agitur, & certum est tutò agi, cum indicentibus obligationem id ipsum agendi, & ad quod est incertū, an obligemur; nec non eligentes, ac agentes, quod tutum est, præcisè quia tutum est, cum eligentibus, ac agentibus id ipsum, quia obligatorium est, & necessarium ad salutem animæ. Alii confudere probabile quoad nomen tantùm, & æquivocè, cum probabili reipsa, & univocè; atque theologicè probabile cum probabili academicè, rhetoricè, topicè. Alii confudere ignorantiam tum vincibilem, tum invincibilem, quarum altera absolvit, altera reprobat operantem sub opinione falsa, sive larga ea sit, sive stricta. Confudere, inquam, ignorantiam circa ea, quæ sunt de necessitate medii, cum ea ignorantia, quæ est circa necessaria necessitate præcepti tantum; & rursus ignorantiam circa ea quæ sunt, vel per se nota, vel evidentia per rationem naturalem, vel distinctè, ac manifestè revelata à Deo, cum ignorantia eorum, quæ sunt occultiora, atque ex prioribus illis deducuntur per consequentias difficiles, & ancipites ratiocinationes; neque adverterunt parem proflus necessitatem excusationis ex ignorantia invincibili per opinionibus falsis, sive strictis, sive largis, atque per operationibus directis formaliter per eadem falsa utriusque generis opiniones. Ac demum per istas tot, ac tantas æquivocationes effectum est, ut quamplurima omnis generis testimonia in locis non suis, proque adulterata inducerentur; nec non ut aliqui, iique non pauci agerent ferventer de hac quæstione, & de pertinentibus ad eamdem tanquam sibi invicem repugnantes, cum tamen nil reipsa dissentirent, ut animadvertit optimè pro sæculo anteriori Sylvester ver. *Opinio*, ubi sic habet: *Primò quæritur, utrum auditores diversorum Magistrorum tenentium diversas opiniones, quarum scilicet altera necessario est falsa, excusentur, si sequantur opiniones suorum Magistrorum? & dic. quod de hoc videntur esse opiniones, & non sunt.* Quando id verificet, exhibuimus superiùs opportunè.

ART. CCXLII. Mirum dico non est, quod mostrositates istæ omnes, quas suis in locis adnotavi, & quanta potui diligentia removi, nonnullis irrepserint in difficillima, abstrusissimaque quæstione. Verum ego non tam pro aliena, quam pro mea potius excusatione propria in parergon propositum fecisse. Speravi nimirum fore, ut patefacta distinctius summa rei, de qua disserui, difficultate, facilius mihi condonarentur errata, quæcumque, & qualiacumq; ea inter differendum quoad substantiam, vel modum commisisse deprehenderetur, quatenus errori difficillimè vitatur, facillimè condonatur. Suffragantur præterea mihi causæ aliæ duæ, altera ex utilitate, altera ex necessitate scribendi, ob quas promerear ad veniam, & sperare possim, & experiri debeo. Utilitatem efficaciter persuadent comparationes, quas institui in genere, & in specie ab *art.* 213. *usque ad art.* 223. rationes, quas comparando mihi ponderavi, & consilium Gersonis, D. Anton. & institutionis Ord. Prædicatorum, quod exhibui *art.* 215 & 217. cum speciali circa hanc quæstionem animadversione observata cum Suar. *art.* 216. Necessitas, qua profectò gravissima compulsus ad respondendum, atque coactus fui, innotescit plus satis ex enormibus injuriis, quibus Sinnichius superius memoratus, aliique nonnulli turpissimè dehonestarunt, ob hanc sententiam auctores catholicos, & numero plurimos, & doctrinæ celebritate clarissimos, & pietate, morumque sanctimonia admodùm venerabiles. Atque horum defendendorum necessitati conserta insuper erat causa mea propria, quæ cum respectu mei esset levissima, pro justitia defensionis est gravissima. Quod caput est veritatem, quæ sola est justæ benignitatis, ac severitatis, omnisq; honestæ mensura, cujus propterea, & diligentissimè indagandæ, ac sinceriſſimè profitendæ, ac propugnandæ latissimè studium in hac potissimùm quæstione pernecessarium, honestissimumque esse communiter dum superiùs *art.* 41. & 42. & quam denique hucusque inesse sententiæ, adhibita desuper omni pro virium diligentia, & accuratione, jam olim firmissimè credidi, atque in dies firmius semper, ac firmius credo. Veritatem, inquam, istam indefensam deserere, & non pro modulo meo tueri, ac confovere quod possem, religioni duxi. Fecit Deus, ut quam magno cum labore, sæpiusque repetito avidè quæsivi, incliciter attigerim minima saltem aliqua ex parte, & siquidem attigi, ut te quoque tangant, quæ dixi.

* * *
* *

AD

AD SACRÆ CONGREGATIONIS INDICIS

Eminentissimos, ac Reverendissimos D.D.

S. R. E. CARDINALES.

SUPPLEX LIBELLUS,

Quem ad pedes pervolutus AMADÆUS GUIMENIUS exponit.

A SOCIETATIS *primordiis* (Eminentissimi Domini) *ea in illam fuit nonnullorum invidia, ut ubique terrarum, linguam, & calamum, nulli malæ arti parcentes ad calumnias exacuerint. Quod cum in non leve proximorum spirituale detrimentum vergeret, indeque præcipuè, quod adversus opiniones Morales Iesuitarum, non solùm Hæreticos, sed nonnullos etiam Catholicos, & Religiosos viros strepere, & malevolos commovere, publica fama ferret. Inexcusabile propterea prudentes, & timorati judicarunt, justa defensionis tutelam Iesuitas suscipere, ne silentium criminationes comprobaret, & animarum profectus, cumulus totus incumbunt, impediretur. Hoc Religionis ductus zelo Amadæus Guimenius, annis elapsis pro Iesuitarum vindicis Opusculum edidit, quo Adversariorum calumnias detexit, & diluit, omnibusque palam fecit, Iesuitarum opiniones justo laxiores non esse. Quod si hujus furfuris unam, vel alteram unus, vel alter, ab aliis traditam exceperit, alii communiter respuerunt. Opusculum Amadæi in Hispania viri doctissimi ferè per decennium inoffenso pede percurrerunt, & celebriores Complutenses laudarunt. Sed vix Lugduni, an. 1664. lucem vidit, quando tota in Amadæum Sorbona commota, omnes Iesuitarum gloriæ invidos ad libri confixionem extorquendam concitavit. Quod dum primum accepi, & ad Sacram Congregationem Indicis fuisse delatum; delationis capita sedulò indagans ad infrà subjicienda reduci reperi. Quibus in hoc Supplici Libello facere satis operæ pretium duxi, ut Eminentissimi, ac Reverendissimi D.D. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & Sacræ Congregationis Indices, rei certiores facti, justitiæ, ut de more habent, consulant; & auditam partem, ut spero, absolvant, vel quod non timeo, condemnent. Ea mihi est in enervandis accusationibus repositæ spes.*

Ad tria capita reducuntur: Primum, quod Amadæus tot opiniones justo laxiores in variis libris dispersas, in uno ôpusculo congesserit.

Secundum: quod non reprobet opiniones plures scandalosas, quas recenset.

Tertium: quod Authorum loca, & præcipuè D. Thomæ fideliter non citarit, & tam ex illo, quàm ex aliis nonnulla perperam deduxerit.

Hæc (ut audio) accusationis capita Eminentissimos, ac Reverendissimos D. D. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, & Sacræ Congregationis Indicis integerrimos Iudices, ad Opusculi confixionem coegerunt. Quibus proindè si supplex hic Libellus satisfecerit, & in nullo Amadæum defeciisse constiterit, dignus planè erit, cui Sacra Indicis Congregatio novam libri editionem, animadversionibus, quas censuerit, adjunctis benignè concedat, utpotè, qui non unius, vel alterius Iesuitæ, sed universæ Societatis causam agit, & Familiæ de Ecclesia bene meritæ, & ad proximorum salutem necessariæ famæ consulit. Quam denigrare cum Adversarii malis artibus tentassent, oleum, & operam perdidere. Nam postquam Amadæi Opusculum evulgatum est; dentes eorum contriti sunt, linguæ coercitæ, & calami temperati: ita ut Iesuitis omnes congratulentur contra ipsorum opiniones neminem jam oblatrare, idque Amadæi operâ obtentum; cum manifestum mundo fecerit, Iesuitas non laxasse conscientiæ habenas, nec novas circa mores opiniones induxisse, nec antiquatas, & rejectas suscitasse, sed à nimis strictis, & justo laxioribus declinasse, vel potiùs (ut jam alii notarunt) laxitates opinionum ab antiquis Theologis inductas coercuisse, & ad severiores regulas correxisse.

§. I.

Dilationis capita proposita diluo.

PRIMUM delationis caput est, *Quod Amadæus tot opiniones justo laxiores in variis libris dispersas, in uno opusculo congesserit.* Verum si antiquorum, & recentiorum Summæ evolvantur, quæ non tam quæstiones disputant, quàm authorum sententias compilant, omnes ferè eandem accusationem subire poterunt: quia unus earum scopus est, opiniones omnes, & earum auctores in fasciculum redigere, & præcipuus omnium fructus, ut brevi studio, & exiguo labore, quas in variis libris dispersas, magnis expensis, & multis vigiliis studiosi didicis-

didicíſſent, ſumma brevi congeſtas facilè ebibant, & notitiam comparent, quidque de unaquaque opinione Theologi Morales ſentiant, edíſcant; quid apud ipſos probabile, quid probabilius habeatur, ab authoritate ſaltem extrinſeca diſcernant. Recolantur Summa Sylveſtri, & Summula Patris Sà, Opera Dianæ, & eorum Compendium, & ferè nulla apud antiquos, & modernos Scriptores reperietur opinio, quæ in qualibet ex præfatis Summis non referatur. Et tamen non Cenſores Fidei confixione dignas judicarunt, nec judicabunt. Quia ſi opiniones illas docere, defendere, & typis dare, propriis earum authoribus permiſſum eſt, cur eas, nec approbando, nec reprobando referre, ſed ut ab aliis traditas, & in eorum libris contentas, & publicâ authoritate omnibus expoſitas exponere, damnabile erit? Si enim earum aliquæ doctrinam ſcandaloſam, aut improbabilem, aliàve majore cenſura dignam contineant, deleantur ab authoribus, qui eas docuerunt, hoc exorat Amadæus. Notentur in aliis, qui eas referunt, hoc exoptat: Hoc juſtiſſimum, & valdè expediens eſt. Idque ubique ipſe obſervavit, nullam referens opinionem à Cenſoribus Fidei aliqua nota fœdatam, quam lectoribus non animadvertat, ut exauthorata opinio; ſi ex incuria, aut oblivione, à ſuo Authore forſan craſſa non fuerit, nulli deinceps nocumento eſſe poſſit. Si verò opiniones tales fuerint, quæ nulla animadverſione in ſuis auctoribus mulctentur, ſed probabiles à principiis, ut ajunt, intrinſecis, vel authoritate extrinſeca, cenſeantur, non infructuoſus labor haberi debet, qui earum notitiam faciliorem reddat. Quod ſi hoc ita non eſt, ut quid tot Summiſtæ compilatores præla fatigare permittuntur? Cur eorum opera, præcipuè ad Compendium redacta non configuntur? Cum opuſculo brevi omnes morales opiniones; etſi laxiores, uno quaſi oculorum ictu percipiantur, unoque hauſtu deglutiantur.

Fuit ſecundis Amadæo ratio, quæ pro aliis Summiſtis non militat; quia opiniones, quas, ut unius, vel alterius Jeſuitæ refert, aut eis falſo impoſitas evincit, non voluntate, ſed neceſſitate coactus congeſſit. Nam cum omnes ſimul ad calumniam, & invidiam Jeſuitis conflandam fuiſſent ab Anonymo, lib. uno præobjectæ, in varios dividi ſatisfactio non debuit. Alias autem opiniones, quas ab aliis Doctoribus laxiores, traditas ſuperaddit, inculpatæ tutelæ ſuſceptum munus referre coëgit, ut Jeſuitas undique vindicaret, tum à novitatis nota; eorum qui eaſdem prædocuerant authoritate; tum à laxitatis, eorum teſtimoniis, qui laxiores. Nulli ergò vitio Amadæo vertendum, tot opiniones etiam juſto laxiores, (nullam eis adſcribendo probabilitatem, ſed ut in ſuis extant authoribus) nulla infamiæ nota aſperſas, in uno Opuſculo, juſtæ defenſionis cauſa, vel invitum congeſſiſſe.

Hoc maximi haberi debet. Et ſanè apud Sanctum Hiſpaniarum Inquiſitionis Tribunal tanti ponderis fuit, ut cum nonnulli Amadæi Opuſculum anno 1658. ex præfato capite de multitudine opinionum laxiorum, configendum detuliſſent, idque totis viribus curaſſent, præmiſſo Doctiſſimorum S. Tribunalis rigoroſo opinionum examine, à confixionis decreto ſuperſedendum cenſuerit. Ni enim juſtæ defenſioni detur locus, inſolentiores, & audaciores Adverſarii indies evadent, non levi Chriſtianæ Religionis, & animarum ſalutis præjudicio. Præterquam quod cum Amadæus opinionum Relatorem, non Doctorem, egerit, nulliſque ſe adſcribere voluerit (ut expreſsè proteſtatur) quæ inter Doctores probatæ authoritatis, probabilis non ſit; nulla ejus opinio prohibenda venit. Aliorum verò, ſi in aliorum libris, qui eas defendunt damnabiles non ſint, ſed probabiles, & ſecuræ cenſeantur: ex eo quod ſimilis Amadæo referantur, nec probabilitatem, nec ſecuritatem exuent. Cur ergò earum utilis notitia in uno libro abolenda? Si autem improbabiles: cur illarum nociva doctrina in pluribus abſque nota linquenda?

§. II.

AD ſecundum delationis caput, nimirum *Amadæum non reprobaſſe plures propoſitiones ſcandaloſas, quas recenſet*, medicinam ipſe paravit in prologo. Cùm enim ſolummodò intenderit ab impoſturis, & à cenſura novitatis, & laxitatis opiniones autorum Societatis vindicare, non Theologica diſputatione (ad quam opinionum judicium pertinet) uſus eſt; ſed ſolis authenticis aliorum teſtimoniis: ut etiam laxiores opiniones apud graves Doctores reperiri conſtaret. Quas cum ipſi impunè docuerint, & doceant, & in eorum libris reperiantur, & in aliis cuique obviis permittantur, inde rectè concluditur, non eſſe cur in Jeſuitis minùs laxæ condemnentur, & ob eas, ut novatores, & conſcientiarum laxatores ab adverſariis traducantur. A Cenſoris tamen officio Amadæus conſultò abſtinuit, quia rem, ut monui, diſputativè non agebat, ideoque ſui muneris non fuit, de unuſcujuſque veritate, aut falſitate judicium ferre, ſed ſuis auctoribus reſtituere. Nullam verò eis probabilitatem adſtruere voluit, ut expreſsè in prologo proteſtatur, dicens, ſe illas referre: *Non ut probabiles, ſed ut Anonymi non ſimplex inde invocet animus, qui non eas, ut debuiſſet, ſed quas unus, vel alterius Jeſuitæ, & ſi inter alios communes in cenſuram vocavit.* Nec putavit licere liberiùs loqui reprobando, aut graviori cenſura illas notando (& ſi gravíſſima plures dignas cenſuerit) quod graviſſimorum eſſent authorum, quibus modeſtia, dum Fidei Tribunalia parcunt, illum etiam parcere cogebat.

Quod ſi vitio id ei vertatur, correctioni locus eſt, & forſan gratiæ, quam exorat, meritum obtulit quarta editio Matritenſis, anno 1664. in qua plures propoſitiones reprobat Amadæus, quarum ſyllabum ſubjicio.

1. Tract. de Peccatis, *Prop.* 10. reprobat opinionem aſſerentem, *Eſſe probabile non eſſe mortale, ſcilicet, & amplexus habita ob delectationem carnalem, & ſeminem, quæ ex illis oritur.*

2. *Prop.* 11. Execratur opinionem. *Quæ in re tenuis admittit parvitatem materiæ.*

3. Tract. de Fide, *Prop.* 3. rejicit opinionem aſſerentem, *Prælatos Regulares poſſe in foro conſcientiæ abſolvere ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.*

4. *Prop.* 9. *num.* 4. reprobat opinionem aſſerentem, *Pœnitentem ſollicitatam in confeſſione ad inhoneſta, non teneri denuntiare Inquiſitoribus Confeſſarium, ſi eidem ſuum peccatum confiteatur.*

5. Tract. de Juſtit. *Prop.* 1. *num.* 6. rejicit opinionem aſſerentem, *Licitum eſſe Clerico, vel Religioſo occidere illuminatorem gravia crimina de ſe, vel de ſua Religione fulminantem gravia crimina de ſe, vel de ſua Religione fulminantem, quando alius defendendi modus non ſuppetit.*

6. *Prop.* 4. *num.* 6. reprobat opinionem, quæ aſſerit

asserit, *Non peccare maritum propria authoritate occidentem uxorem in adulterio deprehensam.*

7. *Prop.* 11. *num.* 5. plures rejicit opiniones. Aliam asserentem, *Quando litigantes pro se habent opiniones probabiles, posse Iudicem pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

8. Alteram adstruentem, *Non esse contra justitiam Beneficia Ecclesiastica, non conferre gratis, quia Collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

9. Tertiam defendentem, *Electores ad Majoratum, vel ad Cathedram posse pretium accipere, ut unum præ alio eligant.*

10 Quartam idem tuentem, *Quando quis distribuit legatum, cum facultate eligendi personam cui applicandum sit.*

11. Tract. de Horis Canonicis, *Prop.* 1. *num.* 4. Rejicit propositionem asserentem, *Restitutionem à Pat. impositam Beneficiariis non recitantibus, non deberi in conscientia ante sententiam Iudicis.*

12. *Ibidem num.* 8. duas reprobat propositiones. Aliam adstruentem, *Habentem Cappellaniam collativam, & quodvis aliud Beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, satisfacere suæ obligationi, si per alium recitet.*

13. Aliam asserentem, prædictum Scholarem, *Non teneri ad restitutionem fructuum etsi in omissione Horarum graviter delinquat.*

14. De Sacrif. Missæ, *Prop.* 2. *num.* 7. rejicit opinionem, *Contendentem duplicatum stipendium accipere pro eadem Missa applicando petenti partem specialissimam fructuum ipsimet celebranti correspondentis.*

15. Et aliam asserentem, *Non esse contra justitiam pro pluribus Sacrificiis stipendium accipere, & Sacrificium unum offerre, nec esse contra fidelitatem, etiamsi promiserit juramento, quod pro nullo alio offerret.*

16. Tract. de Jejunio, *Prop.* 6. *num.* 4. reprobat opinionem tenentem, *Quod frangens jejunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subjicere præcepto.*

17. Tract. de usuris, *Prop.* 8. *n.* 8. cum aliis Jesuitis gravi censura inurit propositionem asserentem, *Licitum esse mutuanti, aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum terminum.*

18. *Ibidem, num.* 14. reprobat opinionem tuentem, *Posse aliquid suprà sortem exigi ratione alicujus tituli intrinsecè & essentialiter ad mutuum pertinentis.*

19. Tract. de pœnit. *Prop.* 8. reprobat propositionem asserentem, *Eum, qui bestialitatem, aut Sodomiam commisit, satisfacere si in confessione dicat procuravisse pollutionem.*

20. *Prop.* 13. rejicit opinionem tuentium, *Eum qui habet copulam cum soluta satisfacere confessionis præcepto, dicendo: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.*

21. *Ibidem, num* 3. reprobat opinionem asserentem, *Eum qui ex proposito propriis manibus procuravit pollutionem satisfacere, si hoc confiteatur, nec teneri explicare inde sequutam.*

Omitto alias, quas (sicut & omnes ferè suprà relatas, ut minimum, ut scandalosas à Sanctissimo N. Alexand. VII. damnatas) *tract de Baptismo, de Eucharist. & de Matrim.* Amadæus reprobat, pluresque gravi censura notasset, si Doctorum, qui eas sequuntur, authoritas, & quam ipse profitetur, modestia calamum non cohibuisset. Verùm cum id posteà à viris sapientissimis, & rectissimis Judicibus desiderari perceperit, stylum vertere promittit, & quid de unaquaque censeat expressurum offert, si Eminentissimi D.D. Cardinales, ut sperat, & humiliter exorat, ad omnem suspicionem amoliendam, novam opusculi editionem concesserint, quæ hoc vitio purgata plausibilior, Societatis opiniones maledicentium linguas compescat, quæ aliter satis coërceri nequibunt.

§. III.

TErtium delationis caput, nimirum, *Quod Auctorum loca Amadæus fideliter non citarit, & quod ex D. Thoma, & aliis nonnulla perperam deduxerit*, gravissimum est, & quod libri confixionem (si verum esset) inevitabilem perpetuò redderet. Sed scio laborem hunc conferendi loca, & expendendi illationes à pluribus in Hispania susceptum Amadæum ab hac culpa immunem declarasse. Eundem ego post evulgatam delationem suscepi, aliis commendavi, Doctores etiam, & Eruditos Viros consului, & nullum in opusculo Amadæi, propria fide, citatum Authorem repetio, qui pro opinione, cui adscribitur, non militet, nullam consequentiam deductam, quam legitimam, cum doctissimis aliis non censeam.

Optabam præ manibus habere citationes, & illationes, quas falsitatis, & ineptiæ incusaturus adversarii, ut omnibus liquidò satisfacerem. Et votis annuit Vincentius Baronius Dominicanus, in libro novissimè edito adversus Amadæum, qui cum eo tendat, ut ejus opusculum elevet, & D. Thom. & Dominicanos ab opinionibus eis adscriptis, vindicet; credibile sanè est ad eum undique omnium suæ familiæ animadversiones, & notas ad Amadæum configendum confluxisse. Quapropter, si quas Baronius iste congessit, quibus de Amadæo actum putat, ego producam, & ut intendo, nulla falsa citatione, aut mala illatione Amadæi Opusculum claudicare, apertè demonstrem; tertium delationis caput penitùs evanescet, & pro Amadæo ultimam sententiam ferendam jure sperare potero. Ad rem ergo.

Legi, & perlegi, semel, & iterum Vincentii Baronii opus, in quo, si probra, & contumelias demas, nil contra Amadæum reperies, quia calumniæ, & impostura, quibus scatet, fidelitatem Amadæi in Authoribus citandis, & locis exscribendis commendant. Quod ut felicius evincam, præmittam verba, quæ præfatus Author, in Præfatione ad Lectorem, ad invidiam Amadæo conciliandam habet, oblongum, prolixumque objiciens syllabum locorum, quæ ab Amadæo falsata, & truncata blaterat. Quem claritatis gratia ejus verbis proponam, & singulis breviter satisfaciam.

Syllabus locorum ex D. Thoma, ejusque Discipulis, quæ à corruptelis Amadæi vindicare, Baronius jactat.

EXscribendus, (inquit Baronius) *totus liber, si singula, quæ ex Sancto Doctore & Thomistis mala fide loca refert adversarius, colligerem. Quia infinita*

nitæ sunt quibus scatet interpolationibus, &c. Enormia annotabo, & cum unica sit assequendæ veritatis ratio, mendaciorum verò nullus finis, aut modus, videtur nullum genus falsationum, in obscurandâ & traducenda nostra Theologia Moræli omisisse adversarius. Multa scriptorum lacessit loca, plura ad suam causam asciscit, utrumque malis artibus tentat, eorum verba truncat, vel fraude depravat, vel præter ipsorum mentem ad suum sensum detortis interpretationibus trahit. Hactenus Baronius, quæ si probanda suis locis non suscepisset, vapulare facilè non posset; nam fides penes ipsum maneret, quæ insubilibilis ad instar æmulis Societatis haberetur. Sed incautè tunicam exuit, dum locorum syllabum exscripsit, & defectus adnotavit, ex quibus ipsæ apertissimæ fraudis, & calumniæ convincendus venit.

CAPVT PRIMVM.

Occurritur locis de probabilitate, quæ ab Amadæo falsata objicit Baronius.

EORUM syllabum præmittit, remittens Lectorem ad operis paginam, ubi & locum adducit, & in quo falsatus sit, conatur ostendere.

Pag. 13. & 14. *Celebris locus D. Thomæ, Quodlib. 8. art. 13. falsatus, & præter ejus mentem explicatus.*

Pag. 16, *Mala fide relatus Sotus, & sequenti, perpetram reprehensus Cajetanus.*

Pag. 37. *Antoninus truncatus, & præter ejus mentem explicatus, sicut Albertus Magnus.*

Pag. 38. *Sylvester.* Pag. 40. *Alvarez truncatus*

Pag. 43. *Nunno extra mentem citatus,*

Pag. 44. & 45. *Ildefonsus truncatus.*

Pag. 47. *Martinez præter ejus mentem explicatus.*

Pag. 48. *Paulus de Blanchis extra Thesim citatus, & ibidem Ludovicus Lopez truncatus.*

Pag. 101. *D. Thomas, & Cajetanus depravati.*

Pag. 330. *Suppressus per fraudem insignis locus Cajetani de opinionis pro lege delectu.*

Hæc sunt loca, quæ de Opinionum probabilitate ab Amadæo falsata, & truncata Baronius objicit. Qua fide? expende, ex his, quæ subjicio.

In portu impegit Baronius. Infelix præsagium: Nam à *pag.* 21. usque ad 50. non disputat contra Amadæum, sed contra Patrem Dechamps in quæstione facti instituta in suis in Jansenium libris, ubi cum pro se adduxisset D. Antoninum, Albertum Magnum, Sylvestrum, Alvarez, Nuanum, Ildephonsum, Martinez, Paulum de Blanchis, & Ludovicum Lopez: hos omnes mala fide à Dechamps fuisse adductos, paginis citatis, contendit Baronius. An jure? meum non est; sed solum admonere Lectorem, ad horrorem ei incutiendum, tot falsarum citationum cumulo, in syllabo contra Amadæum, præfatos Doctores recensuisse; quasi nil faceret, citationes falsas ei imposuisse, ni Authores etiam imponeret. Hinc vellem bonam deinceps Baronii fidem, Eminentissimi Domini agnoscant: & ad alia observent.

Solum ergò contra Amadæum falsata, & depravata objicit D. Thomæ, & Cajetani loca, *pag.* 13. & 14. & *pag.* 101. & 330. & Sotum, *pag.* 16. Quæ figilliatim respondebo.

§. I.

CElebrem D. Thomæ locum de probabilitate ex *Quodlib.* 8. *art.* 13. falsatum, & præter ejus mentem explicatum, expostulat Baronius, dicens: Locus D. Thomæ ex *Quodlib.* 8. *art.* 13. *refert Amadæus tract. de Opinione probabili, num.* 6. *&c. Hinc fidem Guimenius appellat, qui locum D. Thomæ tacito exemplo, quod habet de ignorantia rerum facti, omninò corrupit,*

Locus autem D. Thomæ hic est. (Illud, quod agitur contra legem, semper est malum, nec excusatur, per hoc, quod est secundum conscientiam, &c. Dicendum ergo est, quod quando sunt duæ opiniones contrariæ de eodem, oportet esse alteram veram, & alteram falsam. Aut ergò ille, qui facit contra opinionem Magistrorum, utpotè habendo plures Præbendas, facit contra veram opinionem, & ideò cum faciat contra legem Dei, non excusatur à peccato, quamvis non faciat contra conscientiam. Hunc D. Thomæ locum *ex Quodlib.* 8. *art.* 13. falsatum, & corruptum, dicit Baronius, eo quod Amadæus tacuerit exemplum, quod ibi (inquit ipse jubet D. Thomas, *ab ignorantia rerum facti.* Sed uno verbo respondeo D. Thomam in toto *art.* 13. nullum exemplum adducere ab ignorantia rerum facti. Omnes qui legerint, in testes advoco. Videatur editio Veneta anno 1593. Addo nec ad eum, quam impertractat, exemplum illud facere, quia quæstio est de varietate opinionum circa legem: (Verum, scilicet, *qui habet plures præbendas peccet?*) In qua, cum hinc inde in varias opiniones circa jus divisi sint Doctores, respondet Angelicus Doctor; peccaturum, si contra veram (reipsa) opinionem plures retineat. *Quia cum faciat contra legem Dei, non excusatur à peccato, quamvis non faciat contra conscientiam.* Extra rem ergò omninò erat exemplum de ignorantia rerum facti. Quod proindè D. Thom. non adducit, & consequenter nec Amadæus tacuit. Nulla ergò fuit loci corruptio.

Instat Baronius fuisse præter ejus mentem hunc D. Thomæ locum explicatum. Sed quidem Amadæus è proprio penu nullam explicationem depromsit, sed eam adhibuit, quam celebres Dominicani, M. Fumus, M. Bartholomæus de Ledesma, M. Joannes Martinez de Prado, M. Martinus de Ledesma, & M. Joannes Nider, qui asserit. (Hæc verba D. Thomæ non posse intelligi nisi de illis, ubi manifestè patet ex Scriptura, vel Ecclesiæ determinatione, quid sit contra legem Dei. Et non de illis intelligi, ubi illud non apparet, sicut se ipsum declarare videtur *Quodlib.* 3. *art.* 10. Alias enim sibi contradiceret in eodem libro, quod non est credendum.) Hanc explicationi adhæsit Amadæus. Quam etiam invenio apud D. Antoninum, & Sylvestrum, illum referentem, *verb. Opinio, quæst.* 1. ubi sic. (In spectantibus ad fidem, aut mores, S. Thomas dicit, quod rudes non excusantur in his, quæ sunt manifestè, & clarè determinata alicubi. Quo etiam modo (attende) secundum Archiepiscopū, intelligitur, cum dicit, quod in opinionibus, faciens contra verum, licèt non contra conscientiā, non excusatur à præcepto: puta habendo plures Præbendas, quia facit contra legem Dei, alias, inquit, contradiceret sibi in eodem libro, quod non est credendum: & est verum, quia in talibus non excusat ignorantia, Panormitanus verò, (qui allegat

excusat

excusari à peccato, qui sequitur opinionem alicujus Doctoris, licèt postea appareat esse falsam (loquitur in obscuris, & est verum.) Sic Sylvest. *supr.* Videatur etiam *verb. Ieiunium, num.* 27. & *verb. Scrupulus* 1. & *verb. Matr.* 8. *quæst.* 13. Ex quibus evidenter constat celebrem D. Thom. locum, *ex Quolibet* 8. *art.* 13. nec fallsum, nec corruptum, nec præter mentem D. Thom. ab Amadæo fuisse explicatum.

Locum alium D. Thomæ in confirmationem præfatæ explicationis adducit etiam Amadæus *sup. tract. de Opin. probabili, prop.* 1. *num.* 6. ex *Quodl.* 8. *art.* 15. ubi ait: Quod error conscientiæ habet vim excusandi, quando procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire non potest, vel scire non tenetur, secus quando ipse error peccatum est, ut cum procedit ex ignorantia ejus, quod quis scire tenetur, & potest. Quæ doctrina est verissima, & pluribus in locis ab Angelico Doctore tradita. In hoc ergo *art.* 15. in exemplum ignorantiæ excusantis à peccato, (quam invincibilem vocat alibi) adducit ignorantiam rerum facti, quia notior est, & passim obvia. (Ut si quis, inquit, intenderet accedere ad uxorem suam, & alia ei supponeretur, eo nesciente.) In exemplum verò ignorantiæ vincibilis non excusantis à peccato, (quia & ipsa propter negligentiam peccatum est) advocat ignorantiam rerum juris naturalis sub lethali prohibentis fornicationem, Mortaliter, inquit, peccaret: (Licèt crederet fornicationem simplicem esse peccatum veniale.) Est enim clarè, & expressè alicubi determinatum esse mortale, & secundum Ecclesiæ consuetudinem omnibus fidelibus sufficienter propositum. Non tamen propterea negat Angelicus Doctor, de apicibus juris naturalis, posse etiam dari ignorantiam invincibilem excusantem à peccato, ut constat ex his, quæ habet 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 11. ubi tria distinguens præceptorum Moralium genera, tertio loco ait: (Quædam verò, sunt quorum ratio non est adeo cuilibet manifesta, sed solum Sapientibus, & ipsa sunt præcepta Moralia superaddita Decalogo, tradita à Deo populo per Moysem, & Aaron.) In quorum exemplum adducit fornicationem, & usuram, cui consentit Vincentius Baronius *disp.* 4. *sect.* 1. *fol.* 134. Ubi totus est in probando contra Wendrockium dari posse ignorantiam invincibilem. (In remotissimas juris naturalis fimbrias, quales à Decalogo sepositas, Scriptura de usuris tradit.) Quod iterum cõtra eundem premit *fol.* 394. & 395. & 396. ex quibus constat juris etiam naturalis, quoad remotiores conclusiones, ignorantiam invincibilem possibilem concedere D. Thom. & ex illo Baron. Quos plures Theologi sequuntur. Lorca 1. 2. *tom.* 2. *disp.* 30. *de peccatis, memb.* 2. Vasq. 1. 2. *tom.* 1. *disp.* 122. Diana 3. *part. tract.* 4. *resp.* 108. Sotus *de justit. lib.* 5. *quæst.* 1. *art.* 5. *in fine*, & alii.

In prædicto ergo D. Thom. loco, *ex art.* 15. citato, omisit Amadæus exempla, quibus Angelicus Doctor doctrinam universalem, circa ignorantiam vincibilem, & invincibilem tradidit, dicens hanc excusare à peccato, secus illam; quia alia est ejus, quod quis scire potest, & tenetur; alia vero ejus, quod scire non potest; quæ cum tam rerum juris, quam facti, juxta D. Thom. contingere possit: Ideò tam ad res facti, quàm juris, doctrina ejus generalis in hoc *art.* 15. & aliis locis tradita, ab omnibus Theologis extenditur. Si enim ignorantia invincibilis sit, fide sanctum est à peccato excusare, sive facti sit, sive juris. Idque intendit D. Thom. ut certum statuere, sicut & ignorantiam vincibilem, tam facti, quam juris non excusare, licet claritatis gratia in exemplum invincibilis, ignorantiam rerum facti, & in exemplum vincibilis, ignorantiam juris adduxerit. Quorum meminisse, nisi ad replendam paginam, non putavit necessarium Amadæus, contentus habere principium hoc inconcussum ex D. Tho. & omnium doctrina: quamcumque ignorantiam ejus quod quis scire non potest, seu ignorantiam inculpatam, excusare à peccato. Hanc autem Theologi cõmuniter intervenire asserunt, in concursu opinionum contrariarum probabilium, (quorum aliquos refert Amadæus, ubi *suprà*) sive opiniones sint facti, sive juris. Jam ergo in quo defecit Amadæus in locis D. Tho. citandis? In quo falsavit, & corrupit; aut præter mentem explicavit? Quandoquidem expressam Angelici præceptoris sententiam à peritioribus Thomistis explicatam proponit.

§. II.

SOtum mala fide relatum, *dist.* 18. *quæst.* 2. *art.* 5. *ad* 5. pro opinione asserente licitum esse amplecti opinionem probabilem inter Doctores probatæ authoritatis, expostulat Baronius, *pag.* 16. *Cum Dominicani*, inquit, *hoc dogma inconcussum habeant: Quod agitur contra legem* (hoc est re ipsa) *semper esse malum, nec excusari per hoc quod sit secundum conscientiam, quacumque probabilitate munitam.* Mirabile quidem dictu! cum ferè omnes Dominicani doceant, qui sequitur opinionem probabiliorem, (& secundum plures, etiam minus probabilem) semper excusari à peccato: & tamen non raro opinio probabilior, falsa est coram Deo, & consequenter operatio re ipsa contra legem. Addo ferè nullam reperiri opinionem faventem libertati, apud Amadæum, quæ unum, aut plures Dominicanos pro se non habeat; qui proinde dogma illud inconcussum non admittunt. Sed quidquid de his sit. Magistrum tamen Sotum pro dogmate illo stetisse, & solum asseriisse loco citato licitum esse adhærere opinioni probabili, si pro lege militet, non verò si pro libertate, contendit, sed frustra, Baronius. Quia ut constat apertè ex casu in controversiam ibi adducto, indiscriminatim loquitur M. Soto, tam de opinione probabili pro libertate, quam de opinione pro lege. Quæstio enim erat. (An Confessarius teneatur absolvere pœnitentem, qui non secum consentit volens manere in contractu, quem contra ipsius opinionem putat, non esse usurarium?) En pœnitens sequitur opinionem favent em libertati, Confessarius verò pugnantem pro lege. Et tamen in hoc casu, asserente Conrado, Sacerdotum ordinarium teneri præfatum pœnitentem absolvere, non verò Sacerdotem delegatum, Respondit M. Sotus: Nullum esse faciendum discrimen. (Sed hoc solum distinguendum, an opinio pœnitentis sit probabilis inter Authores probatæ authoritatis, necne? Si opinio, inquit, illa est probabilis, tunc Sacerdos, sive Ordinarius, sive delegatus tenetur eum absolvere) subjectens infra. (Quamvis Sacerdos existimet opinionem esse falsam, &c. Si quidem propter probabilitatem excusatur ille à culpa.) Quam doctrinam ipse explicat, & confirmat adducto, claritatis gratia, exemplo alio de opinione probabili militante pro lege, ut utriusque eandem esse rationem ostenderet, nullum constituens discrimen inter unam, & alteram opinionem probabilem, sive enim pro lege, sive pro libertate militet, hoc solum distinguendum putat. (An opinio sit probabilis inter Authores probatæ authoritatis, necne?) Ideoque si probabilis sit, tam in uno, quam in altero casu absolvendum tradit. Aliàs negasset posse pœnitentem absolvi, quando

vellet manere in contractu, quem contra opinionem Confessoris, pro lege, putat non esse usurarium, ut negavit Baronius, & qui cum eo senserunt, non licere amplecti opinionem probabilem faventem libertati. Est ergo evidens M. Sotum bona fide ab Amadæo citatum, & pro opinione, cui adscribitur, militasse.

§. III.

DIvum Thomam, & Cajetanum ab Amadæo depravatos, dicit Baronius fol. 101. In quonam? *Quod ex ipsis*, inquit, *intentet probare judicium probabile Synonimum esse cum certa, & firma credulitate.* Sed bona ipsius venia, infideliter refert. Ly enim *certa*, apud Amadæum non reperitur. Nec sine fundamento intendit probare, quod ibi proposuit: nam expresse id asserit M. Serra, & D. Thomam sic exponit. Amadæi verba, *tract. de Matrim. Prop.* 2 hæc sunt. (Firma credulitas idem est apud Thomistas, ac judicium probabile, ut videre licet apud Magistrum Serra. 2.2 *quæst.* 33. *art.* 7. ubi explicans illa D. Thomæ verba? *Nisi fortè aliquis firmiter existimaret*, sic inquit. (Nisi fortè existimaret firmiter, id est, prudenter, & probabiliter) Ergo, ut explicat M. Serra, firma credulitas, vel existimatio, idem est apud D. Thomam, ac judicium prudens, & probabile. In nullo ergo D. Thomas depravatus est. Idem prorsus de Cajetano dico, ex quo, vi argumenti, idem sentire intulit Amadæus: Docuit enim firmam credulitatem quandoque stare absque judicio assertive quid in corde determinante, unde apertè illam admittit compatibilem cum judicio formidoloso, sive prudenti, & probabili, sive imprudenti, & temerario. Quod autem cum imprudenti, & temerario firma credulitas compatiatur, tradit expresse in *sum. verb. Iudicium temerarium*, dicens? *Si autem judicat de peccato mortali, & non assertivè in corde suo determinat, quamvis credat firmiter, & temerarie, non peccat.* Poterit ergo potiori jure firma credulitas stare cum judicio prudenti, & probabili, quo assertivè, & certo aliquid in corde determinetur. Hoc utitur discursu Amadæus, ex Thomistarum Doctrina, ad exponendum Sylvestrum, ne sibi contradicat, dum jam firmam credulitatem, jam opinionem probabilem de morte conjugis, ad secundas nuptias exigit, quia firmam credulitatem prudentibus conjecturis innixam, cum opinione probabili, aut probabiliori confundit.

§. IV.

DEnique, fol. 330. conqueritur Baronius, suppressum per fraudem ab Amadæo, insignem locum Cajetani de opinionis pro lege delectu. Verum ibi exprimere, ad rem non erat; quia in conclusione Opusculi non agebat Amadæus de opinionibus eligendis, sed de alienis non prohibito reprobandis, pro quo adducit Cajetanum carpentemeos, qui nimis firmiter suis opinionibus adhærentes asserunt ut certum, & indubitatum, quod est intra latitudinem opinabilium. Quod incurrit Baronius, cum affirmet ut dogma certum, & inconcussum apud Dominicanos, opinionem pro lege, etsi minus probabilem debere ex præcepto anteponi opinioni probabiliori faventi libertati. A quo innumeros ex hac Familia, & in opinando dissentire, & in operando defecisse, notissimū est. Omitto Cajetanum in loco illo, quo Baronius putat tradidisse obligationem eligendi opinionem pro lege, non fuisse loquutum, quando contrarium esset probabilior. Imò nec quando probabilis, ut expresse dicit M. Acacius de Velasco, apud Amadæum *tract. de opin probab. Prop.* 1. (En realidad de verdad no habla Cajetano en este lugar de opinion probable, sino de qualquiera opinio, aunque no sea probable, lo qual es manifiesto,) Sic exponit Acacius Cajetanum dicentem: *In operando, nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cujusque sumere.* Ea ab Amadæo nihil suppressum.

Dedi loca, quæ de probabilitate opinionum falsata expostulavit Baronius, cujus fides ex dictis omnino elevata manet, ad alia non meliori objecta procedamus.

CAPUT II.

Respondetur locis, quæ ex Tractatu de Peccatis, ab Amadæo depravata, dicit Baronius.

Pag. 64. *Corruptus insignis locus D. Thomæ, & truncatus de alienæ mortis desiderio.*
Pag. 65. *Mala fide citatus S. Vincentius, Zanardus, & Serra.*
Pag. 70. *D. Thomas perperam citatus à Sanchez & Amadæo.*
Pag. 88. *Immanis corruptela principiorum D. Thomæ.*
Pag. 103. *Calumnia in Corradum, & Sylvestrum, truncatis illorum verbis.*
Pag. 121. *D. Thomæ locus de Electuariis perperam à Diana, & Amadæo lacessitus.*
Pag. 126. *Mens Cajetani malè explicata de præceptis Ecclesiæ.*
Pag. 140. *Calumnia illata Bannesio de aggressore proveniendo.*
Pag. 153. *Holcot malè lacessitus.*
Pag. 164. *Falsati D. Thomas, & Sylvester.*
Pag. 166. *Cajetanus.*
Pag. 168. *Bannez, & Soto falsò accusati.*
Pag. 175. *Soto illata calumnia ex Montepietatis.*
Pag. 178. *Cajetano.*

An expostulationibus his eadem, ac præcedentibus debeatur fides? Constabit legenti, si singulas perstringamus.

§. I.

COrruptum, & truncatum insignem D. Thomæ locum de alienæ mortis desiderio, conqueritur Baronius *Pag.* 64. An jure? Videatur Amadæus *tr. de peccatis, Prop.* 3. Ubi ex duplici Divi Thomæ loco: alio 2.2. *quæst.* 76. *articul.* 1. alio ex 3. *sentent. dist.* 30. *quæst.* 1. *artic.* 1. *ad* 4. contendit probare, licitum esse alienæ mortis desiderium propter bonum utile desideranti. Ad idque adducit verba D. Thomæ, *quæst.* 76. citata dicentis: *Si aliquis imperet, vel intentet malum alterius sub ratione boni; sic licitum erit.* Hunc locum truncatum, expostulat Baronius, ea quod Amadæus omiserit verba, quæ in fine corpus subnectit D. Thomas, quibus mentem suam exemplo adjuncto explicat, v. g. *Cum quis optat peccatum alterius, ut impedimentum, ut magis agritudinem, aut aliquod impedimentum, ut melior efficiatur, aut saltem, ut ab aliorum nocumento*

esse.

esset In quibus Angelicus Doctor, (ait Baronius) bonum utile non refert ad imprecantem, sed ad illum cui imprecatur. Sed his facile occurritur. 1. quia cessare à nocumento potest in utilitatem deprecantis mortem cedere: Ergo sub ratione boni sibi utilis, potest malum alteri imprecari. 2. quia exempla non tativè, sed demonstrativè adduci solent. 3. quia ex principio, cui innititur D. Thom. conclusio præfata rectè deducitur. (Si enim, inquit, aliquis imperet, vel optet malum, quasi ipsum malum intendens, sic maledicere erit illicitum, & hoc est maledicere per se loquendo: si autem aliquis imperet, vel optet malum alterius sub ratione boni, sic est licitum, nec erit maledictio per se loquendo, sed per accidens, quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, sed ad bonum.) Sic D. Thom. cujus verba æquè comprehendunt imprecationem mali, quando in bonum imprecantis, & quando in ejus cui imprecatur, refertur. Cum utrobique intentio dicentis, non ad malum, sed ad bonum feratur. Ergo conclusio inde deducenda, non est limitanda, licet exemplum limitatum fuisset. Ergo ex tacito exemplo locus D. Thomæ corruptus, aut truncatus dici non debet.

Expressius id evincitur ex loco alio *in 3. sent. dist. 30. q. 1. art. 1. ad 4.* de quo similiter expostulat Baronius, sed peiori fide: quia in illo Angelicus Doctor mortis alienæ desiderium ad bonum utile deprecantis apertissimè refert. (Quia Charitas, inquit, ordinem habet. Et plus debet diligere quisque se, quam alium, propinquos, quam extraneos, amicos, quam inimicos, potest aliquis salva Charitate, optare malum temporale alicui, & gaudere si contingit, non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum, quæ ipse patitur.) En D. Thomas concedit te posse malum alteri optare, salva Charitate, si malum alterius impediat tibi malum obvenire, quia plus te, quam illum teneris diligere: En ad bonum deprecantis, desiderium mali alieni refertur, & tamen licitum D. Thom. admittit. Conqueritur nihilominus Baronius hunc etiam locum truncatum fuisse; quia Amadæus dolo subticuit ultima ejus verba. Nam D. Thomas dixit, posse optari malum temporale alicui. (Quia est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere, vel communitatis, vel Ecclesiæ.) *Et hæc postrema verba*, (vel communitatis, vel Ecclesiæ,) (ait Baronius) *dolo subticuit Amadæus*. Mitror hominis captum. Amadæum contendebat, quod difficilius est, nimirum ob privatum imprecantis bonum, licitum esse mali alieni desiderium, & ad id probandum ea solum adduxit verba, quibus Angelicus Doctor illud expressit. Quod autem ob bonum utile communitatis, vel Ecclesiæ id etiam liceat, longè certius est. Nec de hoc ulla est quæstio. Si autem loca truncata vocat Baronius, in quibus verba, quæ ad rem non faciunt, omittuntur, manus illi frequenter, & libentissimè Amadæus dabit. Recolat, quæso, quæ D. Thom. in Catena, & meliora sapiet.

§. II.

Mala fide citatus sanctum Vincentium, Zanardum, & Serram expostulatio est Baronio, *pag. 65.* pro sententia nimirum D. Thomæ, §. *præcedenti* exposita, de desiderio mortis alienæ, ob bonum utile imprecanti. Verum non inficiatur pro ea militare Cajetanum, Joannem de la Cruz, & alios ibidem adductos. Solum objicit male citari S. Vincentium, Zanard. & Serram. Sed ex his Amadæus non adducit S. Vincentium. Unde miror quod apud illum male citatum invenerit. Zanardi autem verba expressa refert, quibus ait, nullum esse peccatum, quando alteri malum optatur ratione boni publici, vel privati. (Quia non est velle malum alicui sub ratione mali.) Bonum autem privatum, tam imprecantis malum, quam ejus cui imprecatur potest esse, aut utriusque, quale est, quod in exemplum ipse adducit. (Ut dum puella, inquit, à malo viro solicitata cupit, ut infirmetur, ne eam amplius vexet, & sic discurrendo.) Cujus ultima verba alios etiam casus comprehendunt, in quibus unius, vel alterius utilitas intendatur juxta D. Thomæ doctrinam supra explicatam. Quoad M. Serram, solum dicit Amadæus, non dissentire, quod jure dixit, quia Author iste, cum referat opinionem, non improbat, sed solum ait oppositum docere Navarr. En ejus verba 2. 2. *q. 76. art. 1.* (Quidam recentiores, quos refert Diana *3. par. tract. 6. Misc. res. 84.* putant aliquem posse, absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de ejus morte naturali gaudere, illamque petere, & desiderare inefficaci affectu, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum inde sequutum, quia in tali casu, quis non gaudet de illa morte, quatenus proximo mala est, sed quatenus est causa sui emolumenti, & secundum hanc rationem, bona esse videtur, & appetibilis, &c. Alii dicunt licere matri mortem filiarum optare, si ob illarum causam male tractaretur à marito, &c. Horum oppositum docet Navarrus *cap. 15.*) Sic Serra nil ad fundamentum recentiorum enervandum adducens. Quapropter ei non dissentire merito scripsit Amadæus, cum enim in disputationem rem adduceret, impugnandi onus ei incumbebat, si displicuisset.

Pag. 70. (in syllabo) dicit Baronius S. Thom. perperam citatum à Sanchez, & Amadæo; legi, & perlegi, *pag. 70.* & à neutro citatur.

§. III.

De immani corruptela principiorum D. Thomæ expostulat Baronius, *pag. 88.* ex eo nimirum, quod P. Vazquez, vi consequentiæ, ex illis eruerit, furtum grave, ex suo genere, majus esse peccatum sodomia. Quod hoc syllogismo probavit. Majus peccatum est, quod majori virtuti opponitur, sed furtum ex suo genere opponitur justitiæ, quæ est major virtus, sodomia temperantiæ, quæ est minor, ergo furtum ex suo genere est majus peccatum sodomia. Consequentia videtur legitima, & utraque præmissa est D. Thomæ alia 2. 2. *quæst. 66. art. 4.* alia *ibidem, quæst. 73. artic. 4.* Et quidem quod justitia major sit virtus, quam temperantia, fatentur cum D. Thoma omnes expositores *supr. q. 66. citata.* Quod autem ex suo genere majus sit peccatum, quod majori virtuti opponitur, constat apertè ex *q. 73. art. 4.* ubi gravitatem peccatorum tradit differre secundum dignitatem virtutum, quibus opponuntur. Ita scilicet, ut majori virtuti gravius peccatum opponatur. Ideoque ad 3. argumentum in oppositum tendens his verbis. (Charitas est major virtus, quam Fides, & Spes, odium autem, quod opponitur Charitati est minus peccatum, quam infidelitas, vel desperatio, quæ opponuntur Fidei, & Spei, ergo majori virtuti opponitur minus peccatum.) Ad hoc inquam argumentum respondit, negando minorem, scilicet, minus peccatum esse odium, infidelitate, aut desperatione: Quod inde probat esse majus, quia odium opponitur Charitati, quæ est major virtus Fide, & Spe.

(Ad 3. inquit, dicendum, quod Charitas non est quicumque amor, sed amor Dei, unde non opponitur ei quodcumque odium directè, sed odium Dei, quod est gravissimum peccatum.) Ergo cum furtum directè opponatur justitiæ, quæ est major virtus temperantia; furtum grave, ex suo genere, gravius peccatum est, quam peccatum grave contra temperantiam, ergo majus sodomia. Hanc consequentiam legitimam ex principiis Divi Thomæ, judicavit Pater Vazq. 1.2. *quæst.* 71. *art.* 4. *in Comment.* §. *ultim.* & talem censuit Amadæus, licet asserat Div. Thomam alibi aliter sentire.

Nec solus Vazquez, sed alii etiam doctissimi legitimam ex D. Thom. illatam censuerunt. Baptista Fragosus *tom.* 1. *Regiminis Reipublicæ, par.* 1. *lib.* 2. *disp.* 4 *num.* 230. *fol.* 230. *in edit. Lugd. ann.* 1641. post rem undique exagitatam, sic concludit: (Dicendum tamen est peccata luxuriæ contra naturam, etiam si magis turpia appareant, ex genere tamen suo, minora esse, quam peccatum furti, eo quod furtum justitiæ opponitur; peccata autem illa castitati contrariantur. Sic Vasq. 1.2 *quæst.* 72. *art.* 4 *in Commen.* §. *ultim.*) Hæc Fragosus. Quibus consentit F. Hieronymus Garcia Ordinis Hieronymi in summa Hispania, *tract.* 1. *diffic.* 2. *dub.* 9. *in fin. num.* 24. (Affirmamos (inquit) con Vasquez, que los pecados *contra naturam*, aunque mas feos, y graves sean, de suna turaleza son menores que el hurto, y otro qualquier pecado contra justicia, &c. porque los pecados contra justicia son mas graves que los que son contra castidad. Luego de primo ad ultimum venimos a concluir, que el hurto, y adulterio de suyo, son mas graves que la sodomia.) Cui facit Sylvester verbo (Perjurium) *quæst.* 2. ubi ex eodem principio probat, perjurium esse majus peccatum homicidio, dicens: (Secundo quæritur, utrum perjurium sit gravius peccatum homicidio? Et dicit D. Thomas in *quodl.* quod sic, &c. licet homicidium gravius puniatur in Ecclesia, quia magis nocet hominibus. Summa autem Angeli contra Supplem. tenet contrarium, quia homicidium charitati proximi, & perjurium latriæ opponitur, quæ est virtus minor, sed dico istam rationem esse ridiculosam, quia homicidium immediate opponitur justitiæ, quæ est minor latria.) Sicut ergo ex principiis D. Thomæ rectè concluditur perjurium esse majus peccatum homicidio, quia latria cui illud opponitur, major est virtus, quàm justitia, cui homicidium: ita similiter concludi debet, furtum ex suo genere esse majus peccatum sodomia, quia illud immediatè justitiæ opponitur, quæ major est virtus, quàm temperantia, cui sodomia.

Ideo consequentiam P. Vasquez firmam etiam esse tuetur sapientissimus Doctor Ludovicus Montesino *in Academia Complutensi Primarius Sacræ Theologiæ Cathedræ moderator, tom.* 2. *in* 1.2. *quæst.* 73. *art.* 4. *in edit. Complut. anno.* 1622. ubi postquam cum D. Thoma statuit (esse gravius peccatum, quod opponitur præstantiori virtuti.) Sic ait: (Sed dubium est, utrum gravitas peccati ita sumatur ex suo objecto, quod si sit unum peccatum minus grave ex objecto, possit crescere ejus malitia, ratione circunstantiarum taliter, quod adæquet, aut etiam superet malitiam alterius peccati, quod est gravius ex objecto? Partem affirmativam tenet Medina, quem sequitur Lorca *disp.* 19. *&c.* adducitque exemplum de peccato sodomiæ, quod est gravius, quàm homicidium, & furtum, & tamen objectum est minus grave, quoniam est objectum intemperantiæ, & objecta aliorum peccatorum sunt injustitiæ, &c. Contrariam sententiam tenet Vasquez, & alii recentiores Expositores hujus articuli, &c. In hac re vix potest esse controversia, nisi de modo loquendi, &c. Quoniam si circumstantia addat malitiam diversæ speciei, potest contingere, ut ratione ipsius, peccatum quod alias erat minus grave ex suo objecto, fiat gravius, quam alterum, v. g. furtum minus grave ex suo objecto, quam homicidium, tamen si furtum sit rei sacræ sit gravius, quàm homicidium ratione circunstantiæ sacrilegii, quia sacrilegium pejus est quàm homicidium. Hinc colligitur peccatum mortale cujuscumque speciei gravius esse quolibet veniali, quantumvis hoc gravius sit ex objecto, verbi gratia, fornicatio gravius est, quàm furtum veniale tenue. Ratio est, quia peccatum mortale dicit quoddam accidens diversæ speciei à venial, scilicet aversionem à Deo ultimo fine, ratione cujus simpliciter est gravius peccatum, quàm veniale. Loquamur ergo de duobus peccatis mortalibus, aut duobus venialibus, facta comparatione inter se. Et certum est peccatum quod est minus grave ex objecto posse habere majorem malitiam accidentalem ex circunstantiis. Similiter est certum, peccatum, quod est peioris objecti, habere majorem malitiam essentialem. Sed difficultas est, quod sit dicendum simpliciter, & absolutè gravius? Respondit D. Thom. *quodl.* 1. *art.* 18. quem sequitur Cajetanus 2.2. *q.* 144. *art.* 3. Sylvester verb. *Perjurium, num.* 2. Vasq. & cæteri Expositores citati, quod simpliciter est dicendum gravius peccatum, quod ex objecto est gravius: & ita inquit D. Thomas, perjurium esse gravius peccatum, quàm homicidium. Et ratio est, quia objectum periurii est peius, quia contra Religionem.) Hactenus insignis Doctor Ludovicus Montesino inter Hispanos celebratus, qui ex præiactis principiis deducit, fornicationem accidentaliter esse gravius peccatum, quàm furtum, non verò essentialiter, & ex suo objecto, itemque cum Vasq. de sodomia dicendum putat, *n.* 85. & 86. unde apertè sentit simpliciter, & absolutè loquendo, furtum ex suo genere dicendum esse simpliciter, & absolutè gravius. Impugnatque expositione quorundam asserentium peccatum fornicationis, vel sodomiæ, ultra malitiam contra temperantiam continere aliam contra justitiam, ratione injuriæ, quæ fit proximo producendæ, vel quæ produceretur. Quam quidem doctrinam debere necessario amplecti putant (apud Amadæum) Zumel, & Herrera, ut juxta principia D. Thomæ defendi possit, sodomiam esse majus peccatum furto, quod est apertè fateri legitime ex illis contrarium deduci, si soli intemperantiæ sodomia opponatur. Quod cum aliis Theologis communiter imponit Vasquez, ut notat Amadæus supra. Quo posito ejus consequentiam urgere, nemo negare potest. Et talem necessario sentit M. Lopez de Texeda in *Theolog. Moral. lib.* 2. *tract.* 3. quia certum ibi supponit, peccatum contra naturam soli castitati opponi, & alibi argumento à nobis supra facto de oppositione cum majori virtute utitur, ad probandum homicidium esse majus peccatum fornicatione, quod eadem vi probat furtum esse majus peccatum ex suo genere, quàm sodomia. (Probatur, inquit, quia, ut docet D. Tho. peccatum eo est gravius ex natura sua, & specie, quod opponitur directè majori virtuti, ergo cum justitia cui directè opponitur homicidium, sit longè major, & perfectior virtus, quàm temperantia, cui opponitur fornicatio, longè levius est peccatum ad fornicationem inducentis, quàm fœminam occidentis,) Hæc Texeda *sup. contr.* 10. *dub. ultim. num.*

num. 137. Quæidem de sodomia, & furto evincunt, ut ex terminis patet. Ubi ergo illa principiorum D. Thomæ immanis corruptela?

§. IV.

De calumnia in Corradum, & Sylvestrum truncatis eorum verbis, expostulavit Baronius *pag.* 103. ex eo nimirum (alia non est causa) quod Amadeus *tract. de matrim. prop. 2. num.* 4. referat formalia illorum verba, quibus irreverenter loquutos dicit contra dispensationes à Summis Pontificibus factas in voto solemni Religionis. Cum enim præfati Doctores defendant Pontificem non posse in voto solemni dispensare, & validò in contrarium argumento ex facto Pontificum urgerentur, respondent: (Se vidisse Pontificem facientem majora cum scandalo totius Christianitatis.) Quos cum reprehendere debuisset Baronius, respondum laudat, vel excusat, dicens: *Quid peccavit Sylvester in Pontificem Romanum.* Et in unum Amadæum stomachatur, imponens verba fuisse ab illo truncata. Sed in quo? in eo, inquit, quod *ad invidiam, & per summam calumniam subticuit Amadæus, quam addit Sylvester distinctionem facti & decreti Pontificis, illud ait interdum damnandum?* Sed bona venia, mala in fide scribit: Quia Amadæus non de decreto, sed de solo facto loquitur, & hoc à Sylvestro, & Corrado damnatum, dicit his verbis: (Ad quæstionem de facto respondet Corradus, &c. Et ante illum Sylvester, &c.) Non ergo verba truncata refert.

§. V.

D. Thomæ locum de electuariis perperam à Diana, & Amadæo lacessitum, conqueritur Baronius *fol.* 121. & 122. dicens: *Notam uterque inurit sudissimam lachrymis eluendam; sic enim illum accusat, delatore Diana 1. part. tract. 14. resol. 60.* &c. *Si vera ex illo referat; nec enim licuit adhuc locum Dianæ consulere*: Sic Baronius, cui ni ipse non coactus diceret, non crederem. Quod alios Authores non legerit, non miror, quia ut ipse fatetur *pag.* 51. *Vix centesimam partem habuit librorum, quibus Amadæus abutitur ad suam causam.* Mirabile vero omnibus erit, hominem tanta librorum inopia laborantem, & tot occupationibus distractum, ut nec Dianam, qui præ manibus erat, consulere licuerit, ausum fuisse suscipere provinciam respondendi libro Amad. Guimen. qui non rationum pondere, sed solum Authorum testimoniis, quod intendit evincit? Quem proinde impugnare in quæstione facti, Authoribus non rejectis, & locis collatis, impossibile prorsus est; idque maximè Baronio, qui non solum libros non vidit, sed nec Authorum nomen audivit, unde & eos Amadæum finxisse, non solum præeruditionis inopia sibi suasit, sed & pro intrepidi animi audacia scribere non dubitavit, dicens: *Placuit etiam* (Amadæo) *confingere, qui nunquam scripserunt, nec usquam extitere.* Nullum verò hujusce modi Authorum, nec in locorum syllabo, nec in toto suo opere nuncupare voluit, ne ignorantiæ convinceretur: quia verè nullus apud Amadæum confictus reperitur, licet plures Baronio, & parum versatis in Theologia morali, penitus ignoti. Sed ad rem nostram.

Omitto Baronium, non solùm Dianæ locum ab Amadæo relatum, ut fatetur, non consuluisse, sed nec Amadæum legisse, alias non scripsisset, fædissimam notam lachrymis eluendam D. Thom. inurere. Quia ut videre licet in Opusc. *tr. de jejunio, prop. 6. num.* 2. Amadæus potius vindicat Angelicum Præceptorem à calumnia, tum Dianæ, tum Clerici Minor s Hurtado, qui verba ejus diminuta, & truncata adduxerat, & fideliter ipse exscribens verum, & legitimum D. Thom. sensum exprimit, & approbat: legat, qui dubitet. Non ergo ab Amadæo fuit lacessitus, ut finxit Baronius.

§. VI.

Cajetani mentem malè explicatam de præceptis Ecclesiæ dicit Baronius *fol.* 126. *Amadæus*, inquit, *contendit transgressionem legis jejunii, vel nullum, aut tantum peccatum veniale esse ex Cajetano in sum. verb. Ieiunium.* Verum Amadæus id absolutè à Cajetano traditum non contendit, sed solum fideliter ejus verba refert, *tract. de ieiunio, prop. 6. num* 3. dicens: (Sed circa præceptum jejunii laxiora reperies apud Cajetanum in summa, Venetiis edita *anno* 1584. *verb. Ieiunium*, ubi ait: *Quantum est ex jure scripto, nullum agnosco inveniri peccatum mortale in fractione ieiunii Ecclesiæ si desit contemptus,* Instat Baronius, perperam trahi in istam opinionem ex alio loco, quo ibidem ab Amadæo citatur ex *sum. verb. Clericus.* Cæterum sat erat; quod *in verb. Ieiunium*, Cajetanus id tradidisset. Sed nil Baronio condonandum. Idem iterum assero *in ver. Clericus* à Cajetano traditum, adjunctis quæ ex 2. 2. ex illo refert Amadæus ubi supra dicens: Cajetanus *ver. Clericus in fine*, ait: (*Nec naturalis, nec humani juris præcepta omnia obligant ad mortale, sed ea solum, quorum transgressio contra charitatem est.*) Quod autem transgressio præcepti jejunii contra charitatem non sit, tradit ipse Cajetanus 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 3. §. *Ad hujus evidentiam in fine*, his verbis: *Quod in præsenti constat non habere locum, quia hujusmodi ieiunium constat, nec ad Dei, nec ad proximi dilectionem esse necessarium.* Ex duplici igitur hac præmissa, alia *in sum. verb. Clericus*, alia ex 2. 2. per legitimam consequentiam sententia justo laxior, & omnino reprobanda excusans à lethali transgressionem jejunii, apertè deduci videtur. Alii judicent. Non ergo perperam ex his locis pro illa, quam *verb. Ieiunium*, tradit sententiam Cajetanus adducitur.

Duo etiam apertè falsa superaddit Baronius: Aliud, verba Cajetani superius adducta ex *summ. edita anno* 1584. *verb. Ieiunium*, ubi ait: Ex jure scripto se nullum cognoscere peccatum in fractione jejunii deficiente contemptu: non reperiri in aliis summis. Quod evidenter falsum est. Leguntur enim etiam *in sum. Parisiensi, anno* 1530. *& in Salmantina anno* 1571. & in aliis, quas viderim. Aliud, Cajetani verba *ex verb. Clericus*, solùm excludere à culpa lethali transgressionem præceptorum ab Ecclesia, non verò præcepta Ecclesiæ: *Nam ibidem* (ait Baronius) *accutissimè distinguit aliud esse præceptum Ecclesiæ, aliud præceptum ab Ecclesia., & non excusat à mortali, quæ in quinque præcepta Ecclesiæ graviter impingunt, sed qui leviora lædunt.* Cæterum hoc etiam Baronii commentum est, quia in nulla ex tribus editionibus supra relatis, *anno* 1530. & 1571. & 1584. nec in alia mihi nota, talis distinctio præceptorum Ecclesiæ, & ab Ecclesia reperitur: lectorem in testem advoco. Sed ibi postquam *Clericorum specialia peccata ex transgressione juris positivi*, recensuit, subnectit, *Verum horum, & huiusmodi transgressio, si temeritas, si contumacia, si contemptus desit, non est peccatum mortale,*

meo judicio, quantum ex præcepto juris positivi pendet. Et sequentem solummodo exceptionem adhibet, dicens: *Quod ideò adjunxi, quia non loquor de peccato quo res Ecclesiasticæ malè consumuntur, nec de peccato scandali, nec de avaritia, inani gloria, aut luxuria, & similibus immixtis, nec de peccatis quibus se irregulares reddunt constituti in sacris ex actu prohibito, aut excommunicationem quicumque Clerici incurrerent.* De cæteris autem Ecclesiæ præceptis non meminit, sicut nec distinctionis illius à Baronio confictæ inter præcepta Ecclesiæ, & ab Ecclesia; & universim de omnibus præceptis tam *juris naturalis*, quàm *divini & humani asserit, ea sola ad mortale obligare, quorum transgressio contra charitatem est*, ideoque ad hoc recurrendum juxta Cajetanum ad discernendum, quænam ex præceptis Ecclesiæ sub lethali obligent necnè? Et cum ipsemet affirmet transgressionem jejunii contra charitatem non esse, planè videtur ex his præmissis deduci, jejunii præceptum sub lethali non obligare, quod falsissimum est, & ut scandalosum novissimè damnatum à Sanctissimo nostro Pontifice Maximo Alexandro VII. *die 24. Sept. anno 1665. prop. 23.*

Non tamen propterea dicas, nec Amadæus alicubi dixit, Cajetanum absolutè negare obligationem gravem jejunandi; concedere enim videtur in *sum. ver. Jejunium* ex communi interpretatione Ecclesiæ, aut ex consuetudine, ut videre licet apud Amadæum *tract. de jejunio, prop. 7. num. 4.* ubi hæc ex Cajetano adducit verba: (Ex communi interpretatione videtur vinculum præcepti obligantis ad mortale transgressores ex inobedientia, vel contemptu: & hoc ego non audeo ex jure scripto asserere, quia nullibi scio scriptum esse præceptum obligans ad mortale, non jejunantem.) Quod antea etiam tradiderat expressius 2. 2. *quæst.* 147. *art.* 3. §. *Ad hujus evidentiam.*

Ex præfatis Cajetani locis quibus ex jure scripto nullum agnoscit præceptum sub lethali obligans ad jejunium, dixit Amadæus, argumentum validum desumi posse ad tutandam opinionem contendentiũ in jure scripto, nullum contineri præceptum sub lethali obligans ad abstinendum ab ovis, & lacticinis tempore Quadragesimæ. Nam præceptum, inquit, abstinendi à lacticiniis, & ovis, quatenus est ex jure scripto, non magis urget, quàm præceptum jejunandi: hoc autem non obligare ad mortale, tradit expressè Cajetanus in sum. ver. Jejunium. Hæc Amadæus. In quem sic invehitur Baronius: *Ovorum, & lacticiniorum usum carere lethali peccato, si eo vacet ipsius Quadragesimalis jejunii violatio, ita est, sed unde probas jejunium solvi citra lethale peccatum? Cajetani, inquit, verbis quæ nulla prorsus apud illum extant. Vide hominis odium in jejunium, advocat testimonium Cajetani quod desideratur, vel numquam extitit, vel saltem Ecclesiæ mandato sublatum est.* His Baronius Amadæum impetit. Qua fide? Lector judicet. Quia verba Cajetani expressa supra dedi, quibus ex jure scripto nullum esse præceptum jejunii, sub mortali obligans affirmat; in tribusque editionibus supra citatis continentur. Quo ergo jure asserit, apud Cajetanum non extare, & vel nunquam extitisse, vel Ecclesiæ mandato sublata esse? Quæ fides in posterum Baronio in his, quæ ad Amadæi authoritatem elevandam congerit? Validum ergo ex uno præcepto ad aliud, argumentum desumitur, & obligationem abstinendi à lacticiniis, & ovis, ex sola consuetudine sub lethali adstringere, non vero ex jure scripto, vi saltem argumenti, ex Cajetano deducitur. Videatur Amadæus supra *num.* 3. ubi Cajetanus id expressè alibi concedens adducitur, cui nil Baronius respondet.

§. VII.

De calumnia illata Bannesio de aggressore præveniendo, expostulatio est Baronio, *fol.* 140. lect. ab illa vindicant Amadæum plures Doctores pro ea sententia Bannesium referentes, quos adducit *tract. de just. p. 1. num.* 2. Unum repetere sufficiat M. Joannem Martinez de Prado, *tom.* 2. *Theolog. mor. d.* 20. *q.* 4. *num.* 24. ubi sic: (Dico licitum esse occidere injustum aggressorem, qui in praxi vulneret, ut Sotus, & communiter Thomistæ, &c. Imò M. Bannez 2. 2. *quæst.* 64. *art.* 7. *dub* 3. ait: *Hæc est communis doctrina Theologorum benè sentientium, & si quis aliter sentit, judicio nostro contradicit Sacræ Scripturæ.*) Hanc M. Prado ex Bannez: cujus alia verba adducit M. Serra, & ex utroque Amadæus *sup. num.* 4. Nulla ergo calumnia de aggressore prævenendo Bannesio illata. Addo falsam, & contra mentem expressam Mag. Bannez esse interpretationem, quam ei adhibet Baronius, quoad opinionem aliam de calumniatore occidendo, ad quod, cum expressè dixerit Bannes sub disjunctione, sufficere certam mortis, *vel infamiæ* inde proventuræ notitiam (uter illo effert M. Serra apud Amadæum supra) mortis ipse determinatè inde sequuturæ notitiam à M. Bannez exigi asserit, quasi certa calumniæ, & infamiæ præventio non sufficiat. Quod contra mentem M. Bannez est, & contra expressa illius verba, quæ adducit Amadæus *sup. num.* 4.

§. VIII.

Magistrum Holcot malè lacessitum ab Amadæo, conqueritur Baronius *fol.* 150. sed cum Baronius ipse verba non inficians illum vindicare non fuerit ausus à duplici hæresi, quam ab illo notatam Amadæus refert, *tract. de justit. prop.* 10. *n.* 3. Aliam *Deum posse esse infidelem.* Aliam *non solùm posse falsum dicere, sed eum id aliquando dixisse.* Retorquet Baronius, Amadæum gravius errasse, quia Deo æquivocationem, & restrictionem mentalem concedit. Sed de his in toto Opusculo, nec verbum apud Amadæum. Ut omittam æquivocationis, & restrictionis mentalis usum ex causa plures Doctores defendere; mendaciorum verò nullum, ne hominibus quidem nedum Deo.

Placuit hic adnectere querelam aliam Baronii, quam licet ipse in syllabo non exceperit; habetur men in opere, *fol.* 152. dicens: Immeritò adducit Cajetanum pro opinione asserente non esse peccatum mortale scripturam publicam falsare, quando minimum inde sequitur nocumentum; quia Cajetanus, inquit, interpretandus non est de scripturis publicis, sed de privatis. Cæterum quod de utrisque loquatur, constat apertè ex ejus verbis *in sum. ver. Falsarius*, ubi sic scribit. (Falsarius tam monetæ, mensurarum, & ponderum, quàm scripturarum, seu litterarum, aut sigillorum, peccat proculdubio mortaliter, quia intervenit ibi factum pernitiosum ex suo genere. Posset tamen veniale tantùm intervenire propter imperfectionem actus, vel ratione minimi nocumenti.) En de scripturis publicis, sicut de monetæ, & publicis mensuris apertè loquitur. De privatis verò infra subnectit, excusari posse à lethali (cui jocus grata alieno nomine, quis fingit litteras) imò, & quidquoque etiam

etiam à veniali, (Contingit quoque, inquit, sine omni forte peccato fingere alieno nomine litteras officiosè, dum utiliter agitur eius negotium, nec dubitatur, quod gratum erit illi, cujus nomine subscribitur. Etin hujusmodi privatis litteris alieno nomine fictis ratihabitio à falsitate excusat:) De mente ergo Cajetani, quoad publicas scripturas, sicut nec quoad privatas, dubitari non potest: has enim ratione joci à lethali excusat; imò & ratione utilitatis alterius, à veniali etiam, & à falsitate; illas verò à solo lethali, vel propter defectum deliberationis, vel ratione minimi nocumenti. Non ergo immerito, sed jure optimo pro hac opinione illum adduxit Amadæus.

§. IX.

D. Thomam, & Sylvestrum falsatos ab Amadæo, dicit Baronius *fol.* 164. ex eo quod *tract. de usuris, prop.* 1. ex illis probaverit, ratione periculi in recuperanda sorte, licitum esse aliquid ultra illam exigere. Pro qua opinione supra duodecim adducit Authores, inter quos Sylvestrum apud Magistrum Sententiarum, qui illum sequitur, & eius ratione probat, dicens: (Probatur ratione sumpta ex Sylvestro.) Hoc cuique sufficeret ad vindicandum Amadæum à calumnia Baronii. Sed vindicem etiam ipsum et Sylvestrum advoco. Ipse enim *verb. Usura*, 1. *quæst.* 15. sic ait: (Quæritur, quid si quis mutuet navigranti, vel nundinas adeunti recepturus aliquid ultra sortem, pro eo quod suscipit in se periculum pecuniæ, aut mercium, si salvæ redierint? Et distinguit Archi post Lau. Joannem de Neapol. & Joannem Cal. *& summam Pis.* Quia est usura, si recipit ultra sortem ratione mutui tantùm, non obstante ratione periculi. Et est casus *in d. cap. navigranti*. Et si militer si ratione mutui, & periculi simul ea ratione, qua recipit ratione mutui attende.) Non autem est usura, si recipit ratione periculi tantùm, ut pretium periculi, quia etiamsi non mutuaret, & periculum navigantis vellet in se suscipere, licitè perciperet pretium, nec efficitur deterioris conditionis per hoc, quod ei seruit mutuando. Et concordat etiam Lau. de Ridol. & ita etiam tenet summa Angeli, & Rosella. Supplementum autem vult indistinctè, quod sit usura, *per dict. cap. navigranti*, etiamsi quid recipitur ratione periculi, &c. Sed dico, quod iste non benè intellexit textum.) Quem ibipse explicat, dicens usuram non intervenire, *ubi liberaliter quis mutuet, & deinde, ut assecurator suscipiat periculum cum pretio.* Sic Sylvester. Quibus nec Baronium textum intellexisse demonstratur, alias non ausus esset dicere Sylvestrum ab Amadæo fuisse falsatum.

Quoad D. Thomam, Baronii fides melior non est. Ait enim: *Falsissimum est, quod addit Amadæus D. Thomam Opusc.* 73. *cap.* 10. *docere semoto titulo damni emergentis, posse aliquid ultra sortem mercium numerari ratione solius periculi incerti.* Hæc Amadæo imponit Baronius, quia deh s, nec verbum apud illum; solùm enim ait Patrem Salas adducere D. Thomam pro opinione nuper ex Sylvestro, & aliis relata: ex illis forsan verbis D. Thomæ, quæ in *fine cap.* 10. subnectit damnans lucrum ultra sortem (provenens ex natura temporis sine exercitio laboris, & sine dubio periculi probabiliter possibilis evenire,) ubi supponit, ratione periculi probabilis excusari posse. Idem quod D. Thom. & Sylvester, dicit Baronius *fol.* 166. sentire Cajetanum. Unde nescio, cur ab Amadæo falsatum dixerit. Maximè cum Amadæus pro dicta opinione illum non adducat, sed pro longè diversa, ut videre licet, *ubi sup. tract. de usur. prop.* 6. *num.* 6.

§. X.

SOtum, & Bannez falsò accusatos ab Amadæo, expostulatio est Baronio *fol.* 168. dicenti: *Calumnias calumniis cumulat, dum Sotum, & Bannez Patronos adcenset opinionis relatæ*; scilicet, asserentis, ratione periculi expensarum ad recuperandum pretium posse catiùs vendi. Pro hac opinione (quam omnes docere, ait Salas *tract. de vendit. dub.* 41. *num.* 5.) adducit Amadæus, Sotum, & Bannez; non pro alia asserente ratione etiam periculi in recuperando pretio: ut falsò ei imponit Baronius, *pag.* 167. *&* 168. Amadæi verba *num.* 5. sunt: *Et saltem quod ratione periculi expensarum ad recuperandum pretium, possit cariùs vendi credito, tradunt Sotus, & Bannez.* Pro hac, inquam, opinione illos adducit, & plures DD. refert, *ubi supr. tract. de usuris, prop.* 1. *num.* 3. inter quos M. Serra pro se referens Sylvestr. & Medin. Item M. Petr. de Ledesma, M. Conrad. M. Acacium de Telasco. Pro qua M. Joann. Martinez de Prado apud Amadæum in edit. Matritensi, anno 1664 *num.* 5. sic ait: (Quam sententiam hodie esse communem inter Doctores, docet Bartholomæus à Sancto Fausto,) & pro illa stare Mag. Sotum, dicit M. Serra 2. 2 *quæst.* 77 *art.* 1. *pag.* 689. ubi ait: (Quartam partem (conclusionis) de expensis, & molestiis recuperandam pecuniam, concedit etiam M. Sotus,) cui consonat Joannes Martinez de Prado *tom.* 2. *Theolog. mor. cap.* 27. *quæst.* 3. §. 3. verba Soti adducens, quæ subjicio, (ubi omni procul fraude (ait Sotus 6. *de just. quæst.* 4. *art.* 1.) bonis conjecturis timentur expensæ, nempè dum tuus debitor à tuo loco distat, nulla est iniquitas de expensis, & laboribus, pactum cum illo inire, constitutumque pretium recipere, etiam si nullos sit postea facturus. Nam etiam si esset plura expensurus, non posset ampliùs recipere, quàm fuit conventione firmatum.) Sic Sotus: quibus apertè concedit, aliquid supra sortem exigere ratione probabilis periculi expensarum ad recuperandum pretium, licet simul tueatur non licere recipere ratione periculi pecuniæ amittendæ, quem propter inconsequentiam rejicit M. Serra *ubi sup.* 2. 2. *quæst.* 77. *art.* 4. *dub.* 4.

Sententiam Soti, quoad utramque partem, sequitur M. Bannez loco ab Amadæo citato; scilicet 2. 2. *quæst.* 77. *art.* 4 *dub.* 6. ubi duplici se conclusione explicat. 1. *Posse in pactum deduci expensas faciendas in recuperatione debiti*: 2. *Ratione periculi, & metus recuperandi pretium, nil posse exigi.* Quapropter pro sententia Soti citari solet; (quem (ait Salas *de contr. tract de usuris, cap.* 22. *num.* 4.) Sotus, & Bannez imitari videntur.) Sed mirum esse debet, Baronium adeo solicitum in excusandis Soto, & Bannez ab ista sententia, cum ipsemet partem etiam, quam illi negant, approbet, & Cajetano cum eius interprete attribuat *fol.* 178. *&* 179. sic excusans ementem minoris ius ad æs alienum (*Si subsit*, inquit, *aliquod periculum amittendæ summæ, & sortis, vel sint faciendæ expensæ in ea recuperanda, nil vetat, quod viliori pretio ematur ius ad illam, attentis expensis, & diminutione pretii compensandis.* Poterit ergo similiter res cariùs vendi credito, quoties simile fuerit periculum, vel pretium amittendi, vel expensarum in eo recuperando: quæ est opinio M. Serra, & aliorum. Quo ergo fundamento dixit Baronius falsò accusatos? Ut quid illos vindicandos suscepit, cum ipsi sententia placeat?

§. XI.

EX Monte Pietatis calumniam Magistro Soto ab Amadæo illatam, dolet Baronius fol. 175. sed quænam? non explicat: nec poterit. Nam Amadæus solummodo relativè adducit verba Soti, *lib. 6. de just. quæst. 1. art. 6.* ubi non obstante declaratione, & diffinitione Leonis Decimi, qua sacro approbante Lateranensi Concilio, decernitur. (Montes Pietatis antea statutos, & authoritate Sedis Apostolicæ approbatos, in quibus pro eorum indemnitate, aliquid moderatum, ob solas ministrorum impensas, ultra sortem, absque lucro eorum montium, recipitur, nec speciem mali præseferre; quinimo meritorium esse, & probari debere tale mutuum, & minimè usurarium esse.) Post hanc, inquam, declarationem, & diffinitionem M. Sotus *ubi sup.* contrarium ex instituto defendit, dicens: (Arbitror ejusmodi rationem Montis neutiquam ab usuræ sordibus eluì posse.) Quod multis suadere conatur: idque in causa fuit, ut à nonnullis immodestæ, & irreverentiæ reprehendatur, & ab aliis severiori censura notetur. Hæc cum certa sint, & nil ex propria pharetra contra Sot. deprompserit, nec in hujus verbis referendis fidelitati defecerit, calumniæ Amadæus incusari minimè potest. Posset tamen ipse in Baronium retorquere, quia non solùm Soti conclusionem audacter defendit. Sed per calumniam alios in subsidium advocat, dicens: *Adde Concilium Lateranense & Leonem Decimum, ut observat Suarez tom. 5. de censuris, disp. 23. sect. 7. approbasse Montes Pietatis, quatenus non dissentiunt à sacris Canonibus.* Verum deceptus est Baronius, quia Suarez id non asserit, nec refert, nec Montis Pietatis ibi meminit, sed aliam versans quæstionem, ait: (Censuras Concilii Lateranensis, ut Cajetanus, & Navarrus adnotant, non esse usu receptas.) Verba autem quæ Baronius imposuit Suario, apud Sotum, ubi supra legit, qui Cajetanum id advertisse in suo Opusculo contra Montes Pietatis post Concilium Lateranense inscripto, ibidem adnotat. In quo forsan deceptus est Sotus, sicut & in tempore, quo Opusculum scriptum dicit ut notat Baronius supra: (*Sed hac de re* (inquit) *deceptus est Soto, quod crediderit Opusculum illud de Monte Pietatis scriptum fuisse ab Authore post Concilium Lateranense; cum autem ad calcem libri annotatum sit, illud absolvisse ann. 1496.*

Dixi deceptum, quia limitatio nil favere potest sententiæ Soti, cum certissimum sit, Montes Pietatis, ut à Leone X. & à Concilio Lateranensi approbatos, & ut licitos declaratos non dissentire sacris Canonibus: & tamen illos ab usuræ labe eluì non posse, dixit Sotus. Quem aliunde authoritate Cardinalis Bellarmini excusare, etiam intendit Baronius, dicens: (*Bellarminus etiam lib. 2. de Concil. cap. 13. ait dubium esse, an ultimum Lateranense Concilium verè sit œcumenicum.* Sed in hoc etiam à veritate deviat: quia Bellarminus loco citato id non dicit, sed alios id dubitasse refert, dum aliam exagitavit quæstionem de potestate Pontificis supra Concilium. (De Concilio, inquit, Lateranensi, quod expressè rem definivit, nonnulli dubitant, an fuerit verè generale, ideo usq; in hanc diem, quæstio supereset inter Catholicos.) Sic ex aliorum mente ubi supra propriam verò exprimit *c. 17.* inquiens: (Ad hunc locum Concilii nil potest responderi, nisi vel non fuisse Concilium generale, vel non definivisse hoc, tanquam de fide, sed non fuisse generale, vix dici potest, nam etsi fuerint Episcopi paucissimi; nam ad centum non pervenerunt; tamen Concilium omnibus patebat. Et in eo Summus Pontifex verus, & indubitatus præsidebat. Quod vero Concilium hoc rem istam non definierit propriè, ut decretum fide Catholica tenendum, contrarium sentiunt, & à temeritate magna excusari non possunt.) Hæc Bellarminus. Ex quibus dicere poteris, qualiter Soto, & Baronio faveat. Si enim Montes Pietatis, ut supra à Concilio expositos, æquè certum sit ex vi definitionis esse licitos, ac est certum Pontificem esse supra Concilium: Videat Baronius, quæ probabilitas sententiæ, quam ipse cum Soto defendit.

Instat M. Sotum, licet jure naturæ illicitos censeat Montes Pietatis, in quibus pro alimentis, & dispensatione approbati sunt à Concilio) existimare tamen pro obligatione mutuandi, qua Mons pietatis adstrictus est, licitum esse tenuissimum aliquid supra sortem exigere. Cæterùm sub lite est, an hæc doctrina substineri modo possit; quia obligatio mutuandi, & obligatio non repetendi mutuum usque ad certum terminum in æstimatione morali æquivalere videtur: pro secunda autem aliquid supra sortem exigere non licet, & contrariam sententiam M. Petri de Ledesma, M. Serra, & aliorum, quos refert Amadæus *tract. de usuris, prop. 1. num. 7. & 8.* damnavit, ut minimum, ut scandalosam Sanctiss. Noster Alex. VII. die 24. Septembr. anno 1665.

§. XII.

DE calumnia Cajetano illata, expostulat Baronius *fol. 178.* eo quod *tract. de usuris, prop. 3. num. 7.* dixerit Amadæus, Cajetanum *in summa verb. Usura, in fine, §.* (Coger) defendere, debita solvenda post annum, etiamsi liquidissima, & absque difficultate, & labore exigibilia, posse anticipate minoris emi. Quod autem injusta hæc expostulatio sit, ostendam evidenter ipsius Cajetani verbis, ita docentis ubi supra, quæ legere poteris *in edit. Parisiensi anno 1530.* & *in Salmanticensi anno 1571.* & *in Venet. anno 1584.* (Nec hoc (*inquit*) quod diximus de venditione, & emptione juris pagarum ex monte Genuensi, est singulare in illo monte, quoniam hoc est commune omni alteri juri quorumcumque creditorum. Possum enim licitè emere ius tuum, quo tibi deberent ab altero mille aurei, & licitè emendo, dabo tibi minus mille aureis, præsupposito debito liquidissimo, & absque difficultate, & labore exigibili. Quoniam ius recipiendi ad annum mille aureos, tanti est secundum rem, & secundum usum, & humanam æstimationem, quam mille aurei. Hæc Cajetanus, cujus sententia adeo aperta est, ut expositione non egeat, nec ab homine sanæ mentis negari possit. Quapropter turpiori vitio Baronio vertendum, quod per calumniam hanc sententiam Cajetano illatam expostulet, & simul audeat dicere principium supra jactum, *improbatum esse à reliquis Thomistis, nec ab ullo receptum*, cum tamen apud Amadæum probabile illud putent M. Serra, M. Joan. de la Cruz, & M. Fumus, quos Baronius non vindicat, nec potest. Eo autem admisso: Quot absurda inde sequantur? Quot consequentiæ usuris viam aperientes? Demonstravit Amadæus argumento, cui solutionem Baronius non invenit. Nec consequentiam illam, qua actum est de usuris, aliter vitari posse autumat, quam asserendo Cajetani sententiam locum habere non posse, *nisi quando subest aliquod periculum amittendæ summæ sortis, vel sint faciendæ expensæ*

intra recuperanda. Quod est apertissimè illam deserere (quod ab aliis etiam exoptat Amadæus) cum Cajetanus ius ad mille post annum solvendos minoris emi posse, sentiat, licet debitum liquidissimum sit, & absque difficultate exigibile, quale non esset, si periculum amittendi sortem, vel saltem expensarum, in eo recuperando daretur.

Libuit huic assuere querelam aliam Baronii, fol. 170. licet ipse in syllabo contra Amadæum non exceperit; ait enim illum: *Fraude punienda invertisse verba Cajetani (verb. Emptio) quæ refert continuata serie, quasi ita habeant apud Cajetanum; cum tamen prima aut media postremo loco reponat, & ultima primo aut medio, uno verbo Cajetanum crucet, excarnificet, ut ab invito eliciat, posse citra usuræ vitium redimi minoris à venditore, quod pluris eidem vendiderat.* Fateor Amadæum claritatis gratia non tam Cajetani formalia verba, & ordinem observasse, quam legitimum, & genuinum eorum sensum, qui ut supra expositus, in illis continetur, nec invitus Cajetanus propinat. En ejus verba: (Quarto (emptio est illicita) ex pacto de retrovendendo, si pretium, quo emitur minus est, quam res valeat; habet enim speciem mutui palliati sub nomine emptionis. Unde si pretium est justum, contractus licitus reputatur, & communiter fit.) Casus est. Mercator vendit merces pretio justo credito, cum pacto de retrovendendo, quas postea ipse emit. Hanc emptionem, dicit Cajetanus, fieri illicitam ex pacto de retrovendendo, si pretium, quo res emitur, minus est, quàm res valeat, si verò pretio justo ematur, contractum esse licitum. Hic est apertus verborum Cajetani sensus. Quem propterea sic expressit Amadæus dicens, Cajetanum tenere, quod *quando venditur aliquid cum pacto de retrovendendo, si pretium est justum, contractus licitus reputatur, & communiter fit, scius si pretium quo emitur, minus est, quàm res valet.* Expendat lector, an Amadæus sententiam imposuerit Cajetano? An eam, quam ipse docet, ei attribuerit? Licet verborum ordine non nil transmutato, ut sensus magis innotesceret. An denique ab invito elicuerit, posse citra usuræ vitium redimi minoris à venditore, quod pluris eidem vendiderat? *Si enim pretium est justum,* ait Cajetanus, *contractus licitus reputatur,* potuitne clarius dicere? Nulla ergo punienda fraus hic intervenit.

CAPUT III.

Expostulationibus Baronii in loca, quæ de Religione, & eius partibus ab Amadæo depravata jactat, satisfit.

Pag. 201. *Falsata loca D. Thomæ, D. Antonini, Paludani, & Sylvestri de Horis Canonicis.*
Pag. 203. Soto Pag. 204. *Iterum Sotus malè citatus.*
Pag. 208. *Falsò accusatus D. Thomas de Sacramento Matrimonii.*
Pag. 212. *Enormiter truncatus D. Thomas de intentione Ministri Sacramenti, & illatæ calumniæ plures de Martyrii Baptismo, & de Ordine Episcopatus. Item pluribus calumniis aspersi, Paludanus, Tabiena, Cano, Cajetanus.*
Pag. 222. *Enormis impostura ex Opusculo supposititio truncatis.*
Pag. 232. & 233. *Horribilis corruptela de incestu, & de speciebus, & circumstantiis peccatorum confitendis.*
Pag. 244. & 245. *Mala fide citati de jure eligendi confessarium Cajetanus, Serra, Sotus, & Sylvester.*
Pag. 253. *Calumnia in D. Thomam de institutione Eucharistiæ.*
Pag. 254. *Alia calumnia in D. Thomam de confessione facta Laico.*
Pag. 257. *Alia in Cajetanum captata accusatio de confessione præmittenda ante Communionem.*
Pag. 260. *de Sacramento, & de Sacrificio Missæ D. Antoninus, & Sylvester falsò citati.*
Pag. 268. *Male Cajetanus citatus de simonia.*
Pag. 270. *Perperam accusatus Sotus.*
Et pag. 271. *Falsò explicatus à Sanchez & Amadæo.*
Pag. 274. & 275. *De censuris Cajetanus falsò citatus de excommunicatione inferentis manus violentas in Clericum.*
Pag. 281. & 282. *De sollicitantibus mala fide relatus Serra.*

Horrorem lectori tot citationes falsitatis incusatæ incuterent, si Baronii ubique mala non esset fides, ut in sequentibus demonstrabo.

§. I.

FAlsata ab Amadæo D. Thomæ, D. Antonini, Paludani, & Sylvestri loca, expostulat Baronius, *fol.* 201. Loca, scilicet, de Horis Canonicis, eo quod Amadæus *in tract. de Horis, prop.* 1. eos adduxerit pro opinione asserente, Beneficiarium, qui Officium Divinum voluntariè distractus recitat, satisfacere præcepto, hoc est, non peccare mortaliter, licet interius divagetur. Verum cum Amadæus nullum eorum locum referat, sed aliena fide Illustrissimi, ac Rever. P. M. Acacii de Velasco, ex Ordine Prædicatorum, Episcopi Oriolensis, & Rever. P. F. Leandri à Sacram. Ordinis Excalceatorum Sanctissimæ Trinitatis, Ministri Generalis, prædictos Authores adducat, non alia quam Baroniana fide dici potuit, eorum loca ab Amadæo fuisse falsata. An ab Acacio, & à Leandro? Non credam. Et ne dubia quidem fides Baronii maneat; vidi Sylvestrum, quem se etiam prælegisse jactat (quod miror) & in illo clarè reperio præfatam opinionem, tum ab ipso, tum à D. Thom. & à Petro de Palude traditam. En eius verba ex editione Antverpiensi, anno 1569. *verb. Hora undecimo quæsito, num.* 3. (Hoc præceptum (inquit recitand. Horas) quidam sic intelligunt, ut sub præcepto sit dicere devotè, & studiosè, ut devotio ad intentionem, studiositas ad modum dicendi referatur. Sic sensit supplementum, sed male, quia attente orare in Horis Canonicis, non est de jure divino, ut credit, sed positivo, quod ius positivum ad interiora non se extendit per se, sed tantum in quantum colligantur exterioribus, ad quæ se extendit, secundum mentem D. Thomæ, & Petri de Paludè, & communiter Doctorum. Unde præcipiendo exteriora, præcipere potest interiora, sine quibus illa esse nequeunt; sicut præcipiendo accessum ad Missam, præcipit velle accedere, &c. Alii verò dicunt, quod sub præcepto ibi cadit Horas dicere; cætera verò, quæ in devotione consistunt, suadendo dicuntur, &c. Quem sensum videtur habuisse Hostiensis, Arch. & summa Rosel. Sed isti licet verum dicant (attende)

(attende) quantum ad hoc, quod attentio non est sub præcepto; non tamen quantum ad hoc, quod ea quæ in devotione consistunt, suadeantur tantum, &c.

Et ideo dico ex mente D. Thomæ, & Petri de Palude, quod ibi præcipitur devotio quantum ad actum exteriorem, ut non dicantur Horæ operando manualiter opera impertinentia, aut confabulando, aut notabiliter syncopizando, & faciendo hujusmodi, quæ hic reprehenduntur. Et similiter quantum ad actum interiorem, sine quo iste exterior haberi non potest, cujusmodi est velle satisfacere præcepto Ecclesiæ, & psallendo velle abstinere à prædictis; non autem attentio, sine qua prædicta esse possunt.) Quamvis autem sub præcepto Ecclesiæ attentio interior non cadat, subnectit, & bene Sylvester ex Petro de Palude, voluntariam distractionem interiorem absque veniali non evenire, quod alii Authores non negant. (Requiritur tamen, inquit, quod mens ab officio scienter non distrahatur, &c. Evagatio autem advertenter secundum actum interiorem solum, licet sit temeraria, & gravis forte, non tamen est mortale, nisi propter contemptum, quia Ecclesia non habet judicare de actibus interioribus merè.)

Sic Sylvester, qui hanc sententiam à Petro de Palude, & à D. Thoma traditam asserit, dicens: (Sanctus Thom. prædictum intellectum Petri de Palude dedit eadem distinctione per hæc verba: Quando quis mentem ex proposito distrahit ad alia in orando, sine culpa non est, præcipuè si in aliis se occupat, quæ mentem distrahunt, &c. Si autem sine hoc quod percipiamus, mens ad alia evagetur (attende) vel culpa caret, vel minima erit.) Hæc ex D. Thom. Sylvester, cum Petro de Palude. Ex quibus apertissimè habemus, non peccare mortaliter Sacerdotem, aut Beneficiatum, qui voluntariè distractus recitat. Qua ergo fronte dixit Baronius eorum loca fuisse falsata ab Amadæo, cum nec ipse referat, & alii quorum fide adduxit, expressam eorum sententiam tenuerint?

His non contentus calumniis Baronius, alias cumulat, dicens: Amadeum prædictam opinionem tutam facere: (*Addito tot testimoniis isto argumento, Ecclesia non potest præcipere actus internos qualis est attentio mentalis: ergo etiamsi desit, nil peccat, qui pensum Horarum solvit, & officio vaga mente de industria recitato, fructus Sacerdotii suos facit.*) Verum Amadæus tale argumentum non addit, nec illius meminit, ut videre quisque poterit, *tract. de Horis, prop.* 1. Fingere voluit hostem Baronius, quem impugnaret; non tamen indiguit, cum apud Sylvestrum, si legisset (ut jactat) facile invenisset; licet, & huic etiam consequentiam, quam non deducit, imponat, quia non infert, nil peccare, sed non mortaliter, aut sub disjunctione cum D. Thoma: *Vel culpa vacat, vel minima erit.* An Baronius è regione his opponatur? Docti judicent.

§. II.

LOcum Petri de Soto falsatum, conqueritur Baronius, *pag.* 203. dicens: Amadæum illi imposuisse, omittentem Officium Divinum, nisi in pœnam ei à Prælatis imponatur, non teneri per se ad restitutionem fructuum. Sed causa homo cadet. Adduxit Amadæus formalia verba Petri de Soto, id asserentis, *in lectionibus de institut. Sacerdot. tract. de vita Sacerd. lect.* 4. *pag.* 385. in editione Lugdunensi, anno 1586. Nec eius verba Baronius inficiatur, licet Authorem non legerit, quia Petrum de Soto cum Dominico de Soto confundit, & quod ex illo refert Amadæus, isti attribuit dicens, calumniam illatam: (Quia Soto, *quæstione citata, art.* 6. *sibi hoc statuit; omisso pensu horario, non esse omnes singulos eius proventus restituendos, si impleta fuerint alia onera, & munera adjuncta Sacerdotio, præter pensum officiorum pensandum.* Hæc Baronius, sed non ex Petro, sed ex Dominico de Soto, qui libros de Justitia in quæstiones, & articulos digessit. Petrus verò in citatus, & lectiones, in quibus nec verbum similium sententiam, quam ex illo Amadæus adduxit.

Magistrum Dominicum de Soto male alibi citatum ab Amadæo, *tract. de Horis, prop.* 1. *num.* 9. expostulat cum illo Baronius, *pag.* 204. ex eo quod dixerit Sotum putasse probabile cœcos, aut ita oculis caligantes, ut legere nequeant, non teneri recitare, licet Horas memoriter proferre possint. (Quandoquidem tenacitas illa memoriæ accidentaria ut, licet tutius esset, quod se obligatos censerent.) Ita Soti verbis ductus præfatam sententiam ab eo probabilem judicari, scripsit cum aliis Amadæus. In jure? Docti judicabunt, sicut & de titulo, quo Amadæum carpit ex hoc capite Baronius dicens: *Sed nullus hic finis falsitatum est, exolvit ab hoc onere, qui legere nequeunt, licet memoriter possint Horas recitare, & eius indulgentiæ Sotum falso Authorem indicat.* Amadæus non exolvit, sed exolventes refert: sicuti aliarum opinionum Authores.

§. III.

DIv. Thomam de Sacramento Matrimonii falso accusatum, condolet Baronius, *pag.* 208. eo mirum, quod Amadæus *tract. de matrim. prop.* 3. *num.* 1. ad excusandos M. Sotum, & unum, vel alterum ex Thomistis, quos (etsi cum formidine) sequutus est P. Sà asserentes non esse mortale accipere per procuratorem Sacramentum Matrimonii in peccato mortali, dixerit eorum assertum forte in unum opinioni aliquorum ex antiquis, qui senserè Matrimonii Sacramentum non conferre gratiam, quam probabilem judicasse videtur D. Thomas, cum contrariam, quam sequitur, probabiliorem vocaverit. Juxta communem Theologorum moralium aroma, sic nomina hæc comparativa exponens, Amadæum vera referre non inficiatur Baronius, sed male inferre censet, quia ly *probabilior*, & *probabilius*, & ejusmodi verba, secundum regulas D. Thomæ interpretanda, inquit, sunt, *adversativè, non comparativè.* In quam ergo expositionem, ubique veritatem, nil alibi nomen istud *probabilius* comparativè accipiant apud D. Thomam invenissem. Sed juxta subjectam materiam adversativè tantum usurpetur lubens vè mittam, ne sententiam hæreticam, ne ut probabilem quidem, etiam ante rei diffinitionem à D. Thoma judicatam, concedam. Quia in posterum solutione vindicari poterunt Doctores alii, quibus absurdissimæ sententiæ imputari solent; eo quod contrariam, quam sequuntur, modestè satis probabiliorem dixerint, cum omnino certam vocasse debuissent.

§. IV.

ENormiter truncatum D. Thomam de intentione Ministri Sacramenti, lachrymatur Baronius, *pag.* 212. An jure? Doctos in judices advoco, illum

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

prius causæ merita expenderint. Igitur Amadæus, *tract. de matrimon. prop. 2. num. 10.* duo Angelici Præceptoris adducit loca: Alium *ex 4. sent. dist. 6. quæst. 1. art. 2.* Alium *ex 3. part. quæst. 64. art. 8. ad 2.* In quibus Angelicus Doctor planè assentitur opinioni asserentium, deficiente intentione in baptizante puerum, Deum eam supplere, quantum ad ultimum effectum, conferendi scilicet gratiam, & salutem. Hanc opinionem cum referat Amadæus locis citatis traditam, Ex primo ex Sententiariis, hæc solum excerpsit verba: *(Si desit mentalis intentio in baptizante puerum, piè creditur quod Summus Sacerdos, scilicet Deus, defectum suppleat, & salutem ei conferat.)* Quibus non contentus, quia libros sententiarum juvenis D. Thom. scripsit, subnectit Amadæus immediatè. (Quod iterum tradit *3. part. quæst. 64. art. 8. ad 2.* dicens: *Quidam dicunt quod requiritur mentalis intentio in Ministro, quæ si desit, non perficitur Sacramentum, sed hunc defectum in pueris supplet Christus; in adultis autem, qui intendunt Sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides, & devotio: Sed hoc satis posset dici quantum ad ultimum effectum, qui est justificatio à peccatis; sed quantum ad characterem, non videtur per devotionem accidentis posse suppleri.* Hactenus D. Thomas, quibus tam in uno, quàm in altero loco, aperte consentit opinioni asserentium, deficiente intentione Ministri, Deum supplere defectum, quoad ultimum effectum, conferendo pueris gratiam justificantem: quod ex D. Thomæ discipulis etiam defendunt M. Paludanus, M. Jabellus, M. Bartholom. ab Angelis, M. Zanard, & M. Viguerius, quos refert Amadæus, *tract. de Baptismo, prop. 2. num. 11.* in edition. Matrit. anno 1664. Quorum opinioni facit etiam alia ejusdem D. Thomæ *in 4. dist. 24. quæst. 1. artic. 2. quæst. 3.* ubi ait: *Quod si quis, non baptizatus Ordinem Sacerdotalem suscipiat, (Non est Sacerdos, nec conficere potest, nec absolvere in foro pœnitentiali, &c. Sed tamen pie credi potest, quod quantum ad ultimos effectus Sacramentorum, Summus Sacerdos suppleret defectum.* Quod igitur in hoc loco de absolutione à non Sacerdote tradit, id ipsum de Baptismo à non habente intentionem baptizandi, piè credendum asserit, id est, nullibi Sacramentum confici, & utrobique Deum gratiam justificantem conferre: sic in editione Veneta, anno 1593. His positis.

In quo ergo enormis illa D. Thomæ truncatio? Excipe ab ipso Baronio *supr.* ubi in Amadæum sic invehitur. (Divo Thomæ instruit insidias *ex 4. sententiarum dist. 5. (6. voluit dicere) artic. 2.* ubi referens aliorum opiniones, sic præfatur: *Quidam dicunt, si desit intentio mentalis baptizandi puerum, piè creditur, quod Summus Sacerdos, scilicet Deus, defectum suppleat, & salutem ei conferat.* At Amadæus, puniendæ fraude, eratis primis verbis: *Quidam dicunt*, reliqua refert, quasi dicta à D. Thoma ex propria mente, si desit intentio baptizantis suppleri à Deo. Nec contentus impegisse in hunc errorem, adjungit alterum de Baptismo Martyrii.) Multa hic ad trutinam vocanda: Primum, quod Baronius ausus fuerit dicere errorem opinionem, quam D. Thomas sustinet, *3. part. quæst. 64. citata*, verbis supra allatis. Secundum, quod illorum ex industria meminisse noluerit, cum apud Amadæum legisset: eo quod in illis non desiderentur ea verba, *Quidam dicunt*: quibus non obstantibus, ex propria mente, eorum opinioni suum suffragium D. Thomas adjunxit, & suppleri intentionem Ministri, quoad ultimum effectum gratiæ justificantis admisit. Nil ergo in D. Thomam peccavit Amadæus, ex eo quod in loco ex Sententiariis verba illa, *Quidam dicunt*, omiserit, cum in alio *ex 3. part.* expresserit, & nullibi opinionem imposuerit, sed quam D. Thomas utrobique amplectitur, deprompserit.

Sed ut loco beneficii reponat Baronius, quam enormem truncationem incautè vocavit; Duplicem solutionem, loco citato, *ex sentent. dist. 6. art. 2.* adhibet D. Thomas secundo argumento neganti necessitatem intentionis Ministri. Aliam deficiente intentione baptizantis, Deum conferre gratiam justificantem; Ministrum verò non conficere Sacramentum Baptismi. Aliam, & gratiam conferri, & Baptismum confici. Ex his duabus solutionibus primam tantum D. Thomæ attribuere voluit Amadæus, etsi utramque juxta eius mentem esse, non dubitarit. Quas hic per extensum referre cogor, ut Amadæum apertissimè vindicem ab impostura opinionis, quam errorem vocare, Baronius non timuit.

Argumentum igitur, quod ibi secundo sibi objicit D. Thomas, ejusmodi est: *Intentio hominis non est alicui certa, nisi sibi: si ergo requiritur intentio ad Baptismum, non erit certum de aliquo, quod sit baptizatus, nisi apud eum, qui baptizavit. Et hoc est inconveniens, quod homo sit in tanto dubio salutis.* Huic igitur argumento duplicem solutionem supra expositam tradit D. Thomas, his verbis: (Ad secundum dicendum, quod ad hoc, secundum diversas opiniones, respondetur. Quidam dicunt, quod si desit mentalis intentio in baptizante, non confert Sacramentum Baptismi; tamen in adulto supplet fides, & devotio defectum Baptismi, ut periculum ex hoc, baptizato, qui ignorat intentionem baptizantis, non proveniat, si autem puer, creditur piè, quod Summus Sacerdos, scilicet, Deus defectum suppleat, & salutem ei conferat, &c. Alii dicunt, quod in Baptismo, & in aliis Sacramentis, quæ habent in forma actum exercitum, non requiritur mentalis intentio, sed sufficit expressio intentionis per verba ab Ecclesia instituta, & ideo si forma servatur, nec aliquid exterius dicitur, quod intentionem contrariam exprimat, baptizatus est.)

En D. Thomas duplici solutione, secundum diversas opiniones, respondet, & utrique adhæret, & forsan magis secundæ, cum secundo loco reponat. Amadæus verò, obsequii ergo, primam tantum memoravit, ut distantiorem ab hæresi in Concilio Tridentino, *sess. 7. canon. 11.* damnata. (Si quis dixerit in Ministris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit.) Certissimum enim est huic Tridentini definitioni minus repugnare asserentes, deficiente intentione Ministri, Baptismum non confici; Deum verò eius defectum quantum ad ultimum effectum gratiæ justificantis supplere; quam qui & Baptismum etiam confici asseruerint. Hanc enim doctrinam gravissima censura Doctores inurunt apud Amadæum in edit. Matrit.

Hæc igitur cum sic se habeant, cur tantus Baronio in Amadæum stomachus? Cur D. Thomæ insidias instruere dixit? Cur *pag. 217.* illum iterum carpit, dicens: *Adversarii calumniam deteximus revera severissimè castigandam, nisi atrox scelus majus supplicium esset qualibet pœna à nobis deposcenda: imò Deum precamur, ut quas commeruit, condonet.* Quorsum hæc Baroni? Quod Amadæus D. Thomæ sententiam referens ex duplici loco, alio ex Summa Theologica, alio ex Sententiariis, verba illa. *Quidam dicunt*, in uno suppresserit, tanto supplicio dignus

dignus est? Hæccine est calumnia severissimè castiganda? Hocce atrox scelus? Apage.

Adde Baronium, solutionem, quam Amadæus D. Thomæ attribuit, non calluisse, nam cum primam, ut vidimus exscripserit, falso illi imponit, in patronum secundæ D. Thomam advocasse, nimirum asserentis Deum supplere intentionem Ministri ad validum Baptismum necessariam, ideoque Baptismum confici, licet intentio baptizandi deficiat. *Si Amadæo*, inquit, *fides ulla sit, ipse D. Thomas non omninò certus figit pedem, sed in hoc lubrico titubat, & cadit, cum supplementum aliquod intentionis ad validum Baptismum necessariæ repetit à Deo Summo Sacerdote.* Sed deceptus est Baronius, quia, ut ex dictis apertissimè constat, in illa prima solutione, quam D. Thomas admittit, & ei Amadæus attribuit, supplementum intentionis ad valorem Baptismi necessariæ, non à Deo repetit, sed solummodo ait, Deum supplere defectum intentionis, quoad effectum ultimum, id est, non confici Baptismum, Deum verò gratiam justificantem, non baptizato ex misericordia conferre. Hoc piè credi posse in prima solutione D. Thomas concedit. An verò in secunda, quam consulto prætermisit Amadæus, quod ei imponit Baronius, contineatur? Doctores judicabunt. Secunda enim solutio fuit ad conficiendum Baptismum, *non requiri intentionem Ministri, sed sufficere expressionem intentionis per verba ab Ecclesia instituta, dum nil exterius dicatur, quod intentionem contrariam exprimat.* Video hanc solutionem (quam iterum tradit 3. *p. quæst.* 64. *art.* 8. *ad* 2.) Baronium errorem appellasse, dum ab Amadæo confictam censuit, dicens: *Nec contentus impegisse in hunc errorem, adjungit alterum de Baptismo Martyrii.* Ideo D. Thomam aliter, ac verba sonant, explicandum censeo cum Cajetano, & Soto apud Amadæum omnino videndum in editione Matritensi, *tract. de Baptism. prop.* 2. *num.* 10. *fol.* 235.

§. V.

EXpostulat etiam Baronius, ubi *suprà* (sed præcipuè *pag.* 218.) de pluribus illatis calumniis D. Thomæ, de Martyrii Baptismo, & de Ordine Episcopatus. Quoad martyrium verba nuper relata apud illum reperio, quæ non satis capio; quia nec Amadæus putat errorem, nec D. Thomæ quidquam imponit. Ejus enim formalia verba adducit *ex* 3. *part. quæst.* 66. *art.* 12. ubi martyrium sine charitate non habere rationem Baptismi asserit. *Ad secundum dicendum, quod effusio sanguinis non habet rationem Baptismi, si sit sine charitate, ex quo patet, quod Baptismus sanguinis includit Baptismum flaminis.* Hæc D. Thomas, quem Amadæus exponit de Baptismo sanguinis adultorum: nam parvulorum, ut Sanctorum Innocentium, certum est non includere Baptismum flaminis, utpotè carentium actu fidei, & dilectionis. In quonam, rogo, illata D. Thomæ calumnia? Ni forsan in eo contendat, quod Amadæus inquirat: cur adulti non disponantur sufficienter per attritionem ad Baptismum sanguinis, sicut & ad Baptismum aquæ? De hoc autem merito dubitavit, sicut & plures alii, qui contra D. Thomam attritionem, sufficientem dispositionem putarunt, inter quos M. Serra, *tom.* 1. *de Sacr. quæst.* 66. *art.* 12. *dub.* 1. *fol.* 183. cujus verba adducit Amadæus *in edit. Matrit. tract. de Bapt. prop.* 2. *n.* 15. *in fine.*

Quoad Ordinem Episcopatus, ait Baronius *supr. pag.* 218. *Venenosa magis est accusatio, quasi nolit D. Thomas nullam conferri gratiam consecratis Episcopis, sed mera calumnia est.* Verum Amadæus, *tract. de martyrio prop.* 1. *num.* 6. ubi rem hanc attigit, id à D. Thoma nusquam asserit, sed vi consequentiæ deducit: *copatus non est Ordo.* Et iterum: *Episcopatus non est Ordo, secundum quod Ordo est quoddam Sacramentum.* Episcopatum verò esse Ordinem distinctum à Sacerdotio. Imò (*& quemlibet horum duorum Ordinum verum esse Sacramentum certa fide habendum esse*, ut Petrus de Soto apud Amadæum. An vero negata distinctione horum Ordinum, ut Baronius negat, & affirmata sola extensione characteris Sacerdotii in consecratione Episcopi, non confertur novo, seu distincto Sacramento, novum gratiæ augmentum in tali consecratione ex opere operato conferatur? non est adeo exploratum, ut vi consequentiæ negari non possit. Quia non iterato Sacramento, gratiam Sacramentalem sic augeri, aut de novo conferri, nullibi definitum est, nec ratione adeo innititur, ut oppositum improbabile efficiat. Id vi argumenti ex D. Thom. opinione rectè deductum putavit Amadæus.

Pluribus calumniis Paludanum, Armillam, seu (ut ipse vocat) Tabienam, Canum, & Cajetanum ab Amadæo aspersos, *prop.* 2. *de Bapt.* clamat ubi *supra* Baronius, *fol.* 2. 4. sed nullo prorsùs fundamento. Nam omnium verba fideliter exscripta (quod ipse non inficiatur) Amadæus refert. Imò Baronius ipse, licet Cajetanum deferat, & Paludanum intendat reponere, tamen opiniones Tabienæ, & Magistri Caniamplectitur, Armillæ verò nullam: putavitenim eruditus vir Armillam, & Tabienam eundem esse Authorem, cum sint valde diversi: quia Armilla summa est Magistri Bartholomæi Fumo, non Joannis de Tabiena, quem laudat Baronius, & allectionibus ibidem adductis consentit. Atque adeo adscribendus est opinioni Tabienæ asserentis: (Ad hoc quod aliquid determinatum ab Ecclesia, non possit esse falsum, requiritur, quod determinetur, ut pertinens ad fidem, dicendo contrarium esse hæreticum.) Et quod tenere contra determinationem Ecclesiæ, antequam sit, ut suprà determinatum (potest esse) ne hæresi, & sine peccato.) Quas propositiones gravi nota dignas censeo. Item adjungendus Baronius, Cano defendenti Pontificem posse errare in approbatione Religionis, & in canonizatione Sanctorum. Quod malè audit apud Doctores, quos adducit Amadæus, ubi *suprà*.

Deserit tamen, & merito Cajetanum asserentem parvulos, qui moriuntur in utero, salvos fieri absque Baptismo, sicut & illos, quibus baptizandis, aqua defecit. Quos benedictione, aut precatione pretenta salvandos putat. Quod docuit etiam ex eadem familia Margarita Confessorum, quam refert Amadæus in editione Matritensi, anno 1664. Quos sequutus est Campanella, teste Baronio, *sup. fol.* 235. & 216. cui quoad sodalem fidem facit; non vero quoad subsidium, quod pro erronea ista opinione ab Eminentissimo Cardinali de Lugo mendicatum refert. Quia nullo testimonio comprobat, & aranea Doctore alienissima est.

Paludanum, ut prædixi, exponit Baronius, quod propositionem illam, quam fidei contrariam dixit (nimirum (in omni propositione nota per fidem infusam, semper Deus est subjectum, quantumcumque prædicatum sit non Deus.) Quid autem sit subjectum, quid prædicatum in propositione? adeo notum

horum tyronibus etiam est, ut pudeat explicare, licet Baronius cogat: quia nomine subjecti, & prædicati propositionis, non intelligit duo extrema, quæ media copula illam conflant, sed subjectum propositionis notæ per fidem, inquit, esse objectum formale, ratione cujus intellectus ad assentiendum propositioni movetur, & idem consequenter dicere tenetur de subjecto cujuslibet propositionis, sive per fidem humanam, sive per scientiam notæ. Quod primis rudimentis Logicæ contradicit. Hac violenta, & extorta vocum expositione Paludanum ab hæresi excusat Baroltus. Ab intentione laudandus.

§. VI.

DE enormi D. Thomæ impostura, verbis ex Opusculo supposititio truncatis, expostulatio est Baronio, *pag.* 222. Ex eo nimirum, quod Amadæus, *tract. de pœnit. prop.* 19. *in fine.* Ex Opusculo 65. D. Thomæ, §. (De cautela in confessione habenda) hæc fideliter scripserit verba: *Si infirmus petit pœnitentiam, & antequam Sacerdos veniat ad eum, fit mortuus, vel amiserit loquelam, Sacerdos habeat eum pro confesso, & post mortem absolvat eum.* Fatetur Baronius verba; conqueritur tamen de enormi impostura Opusculi, quod D. Thomæ non esse, totis nixibus conatur ostendere: & Amadæum carpit, quod D. Thomæ illud adscripserit: (*Non adeò perversi*, inquit, *aut obtusi criterii in recensendis Authorum libris Amadæus est, ut nisi excæcasset animum libido carpendi D. Thomam non posset facile agnoscere illud Opusculum, nec stylum, nec eruditionem, gravitatem, & modestiam Sancti Doctoris respere. Nam ut omittam infinita argumenta: Sancto Doctori omnino insolens est, quodcumque convitium, aut verbum asperius dictum, &c. At Sacerdotes, qui aliquid peccant in administrandis Sacramentis*, stultos, & furiosos *vocat Author illius Opusculi, quod à D. Thoma adeo alienum est, ut ne dicam Sacerdoti, sed nec etiam Atheo stultitiam notam voluerit inustam, contentus opinionem stultitiæ damnasse.*) Hanc D. Thomæ modestiam Amadæus in toto Opusculo imitatus est. Utinam, & Baronius, cujus liber tot in Amadæum dicteriis, probris, & calumniis scatet, ut vel ex hoc configendus venisset, nisi prævie vix prima luce potitum, dum adhuc sub prælo esset, velut in utero suffocasset prohibitio Sanctissimi Nostri Alexand. VII. in Bulla, *Cum ad aures*, expedita die 26. Junii anno 1665. propter censuram Sorbonæ, quam ibi laudatam, & insertam trahit, non veritus fulmen Apostolicum, quo in præfata Bulla feritur: *Neque in libris, aut etiam scripturis publicis, vel privatis illas allegare sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, cujus absolutionem nobis, ac Sedi Apostolicæ reservamus.* Et infra: *Insuper libros & opera, in quibus præfatæ censuræ quomodolibet continentur, laudantur, & defenduntur, Apostolica authoritate prohibemus.* Quibus non obstantibus, nec opus prælo subtraxit, nec à divulgatione abstinuit. Hæc est illi in Sedem Apostolicam reverentia!

Congratulatur verò Amadæus Baronio, quod præfatum Opusculum 65. quod inter D. Thomæ opera circumfertur, alienissimum à D. Thoma divulget, & ab eius operibus abrasum non fuisse, doleat, quod jam præstiterat Amadæus in editione Matritensi, anno 1664. concludens: *Quapropter mihi suadeo illud Opusculum non esse D. Thomæ.* Sed unde? Ex eo nimirum, quod eius Author ad errorem comprobandum, duplici abusus est textu: alio *ex dist.* 1. *de pœnit. cap. multiplex*, in quo contrarium expressè decidtur, ibi: (*Quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne non poterit.* Alio *ex cap. à nobis, de sentent. excommun.* qui omnino extra rem est, quia in illo tantum est sermo de absolutione ab excommunicatione, quæ etiam defuncto conferri potest. Ab hac autem non valet argumentum ad absolutionem à peccatis, ut omnes Theologi inconcussum habent. Quapropter jure optimo Amadæus in dicta Matritensi editione Opusculum illud 65. adulterinum D. Thomæ opus judicavit. Et sanè valde miror, quod vel ex hoc absolutionis post mortem delirio, inter tanti Doctoris volumina circumvolui, tot annis PP. Dominicani passi fuerint, & inter dubiæ fidei Sancti Doctoris opera, illud admiserint, cum citra omne dubium, ut intrusum excludere, & eradere debuissent.

Sed restat adhuc Baronio querela, quod Amadæus in editione Valentina, anno 1661. (quam postea mendis refertam Typographi Lugdunenses è suo prælo evulgarunt) omiserit textus supra adductos, *ex cap. multiplex*, & *ex cap. à nobis.* Fateor, sed non castiganda fraude præterit (ut temerè dixit Baronius) sed quia sententiam referre contentus de Authoris fundamentis, ut de more illi est, non curavit. Et quidem si is fuisset illi animus, quem per calumniam affinxit Baronius, nempè *insidias instruendi Angelico Præceptori*; non omisisset erroris subsidium à præcitatis juris capitibus petitum, cum ex illis potissimum, & novum insidiarum caput parare potuisset, non solùm sententiam erroris incusando, sed etiam inscitiæ arguendo, utpotè ex duplici juris capite depromptam; alio expressè contrario; alio extra rem adducto. Nullius ergo criminis accusari potest Amadæus: nullius impostura, nec truncationis loci: cum nec Opusculum, nec verba ex illo excerpta finxerit, nec errorem excusantia omiserit, sed quæ potius cumulabant.

§. VII.

DE horribili corruptela D. Thomæ, de incestu, & circunstantiis peccatorum confitendis expostulat Baronius, *pag.* 232. & 233. eo quod Amadæus, *tract. de pœnit. prop.* 4. adduxit D. Thom. 2. 2. *quæst.* 154. *art.* 9. pro opinione asserente incestum esse unam determinatam speciem luxuriæ, & consequenter omnes gradus consanguinitatis, vel affinitatis, nec inter se, nec hos ab illis specie distingui. Unde cum Angelicus Doctor pluribus in locis teneat circunstantias aggravantes intra eandem speciem non esse de necessitate confitendas, planè ex his præmissis deduxit, in doctrina D. Thomæ eum, qui cum matre incestum habuisset, præcepto confessionis satisfacere, se accusando de incestu, occultando gradum. Quod tradunt apud Amadæum decem Doctores.

Nihilominus de horribili corruptela supra citati loci D. Thomæ, accusat Baronius Amadæum, his verbis: *Infœlicitatem reputo necessarium cum hoc homine certamen, cum non tam scholæ nostræ, quàm Religionis Christianæ causam ago. D. Thomam nego docere eo articulo quidquam eorum, quæ illi affingit per summam calumniam Amadæus.* Sic Baronius. Sed quo jure? Qua fide? Verba D. Thomæ sententiam ferent, cum præmisero pro eadem opinione, qua Amadæus, referre D. Thomam quàm plures gravissimos, tam domesticos, quàm extraneos Doctores, inter quos Bartholomæus à Sancto Fausto,

apud Dianam, *part. 5. tract. 14. resol. 56. §. Quæro sexto*, sic scribit: Quia juxta opinionem D. Thom. 2.2 *quæst. 154. art. 9.* & Cajetanum ibi, omnes gradus consanguinitatis, & affinitatis sunt ejusdem speciei in genere moris, sufficit, ut ille, qui cum matre, vel filia, aut sorore carnaliter peccavit, dicat: Commisi incestum semel, aut bis non explicando personam, cum qua peccavit. Et quamvis gravior sit incestus cum matre, vel filia, quàm cum sorore, vel consobrina; tamen quia ista gravitas auget malitiam intra eandem speciem, non est necessario confitenda.) Hæc Faustus apud Dianam *suprà*. Qui ejusdem sententiam tenet, tum ibi, tum 1. *part. tract. de circunstantiis aggravantibus, resol.* 31. dicens: *Et hæc opinio D Thomæ magis placet*, pro qua adducit Magistrum Nunno, *in Additionibus ad 3. part. tom. 2. quæst. 9. art. 2. dub. 3.* his verbis: (Dicendum est igitur cum Nunno, diversitatem graduum non facere diversitatem specificam in incestu, sed esse circunstantiam aggravantem, quam ego probabiliter puto, non esse in confessione necessario explicandam.) Et primam hujus sententiæ partem, nimirum omnes incestus esse ejusdem speciei, ultra Cajetanum, quem citatum 2.2. *quæst. 154. art. 9.* sequitur Bonacina, *tom. 1. quæst. 4. punct. 16.* tenent M. Canus, & M. Sotus, ut testatur Vasquez, *tom. 4. in 3. part. quæst. 91. art. 1. dub. 4. num. 10. §. Tertio*, dicens: (Quod gradus incestus non differant specie, docent Canus, & Sotus, ubi *suprà*, & existimant esse sententiam Sancti Thomæ, & Cajetani 2. 2. *quæst. 154. art. 9.*) Quos sequitur M. Joannes de la Cruz *in summ. præcep. 6. art. 4. dub. 6. concl. 2.* ubi ait: (Inter proximiores consanguineos, aut affines erit gravior incestus intra eandem speciem. Imò in primo gradu gravior erit incestus cum matre, aut filia, quam cum sorore.) Nihil ergo affinxit Amadæus D. Thomæ, dum ei adscripsit gradus consanguinitatis, & incestus, nec inter se, nec ab affinitatis gradibus specie differre. Nulla ergo, nedum horribilis, loci corruptela interfuit, cum hanc fuisse Angelici Præceptoris mentem, non solùm Doctores extranei, sed domestici etiam fateantur. Quos si evolvisset Baronius, inauditam sibi sententiam tantopere non exhorruisset. Nec si D. Thomam legisset.

Sententiam igitur, de qua est sermo, apertam esse D. Thomæ, licet Authores citati suadere sufficerent; eius tamen productis verbis probandum suscipiam. Disput. 2.2. *quæst. 154. art. 9. Vtrùm incestus sit determinata species luxuriæ?* Et conclusio est affirmativa. Imò supponens ut certum gradus consanguinitatis inter se non differre specie, nullum ex hoc capite contra conclusionem producit argumentum, sed tantummodo ex distinctione inter gradus consanguinitatis, & affinitatis. Quos specie distingui, primo intuitu dicendum videbatur, & consequenter incestum cum consanguinea ab incestu cum affini. Ideo argumentum contra hanc solum partem, sic sibi objicit. (Incestus est consanguineorum, vel affinium abusus, sed affinitas differt à consanguinitate; ergo incestus non est una species luxuriæ, sed plures.) Cui concessa majori, negat minorem; & inde consequentiam, inquiens: (Ad secundum dicendum, quod persona affinis conjungitur alicui propter personam consanguinitate conjunctam, & ideo quia unum est propter aliud, ejusdem rationis inconvenientiam facit consanguinitas, & affinitas.) Sic D. Thomas. Quod tamen non tollit intra eandem speciem gravius peccatum esse incestum cum matre, quàm cum sorore, & hunc quam cum sorore uxoris. Quod adnotavit Cajetanus, Angelicum Doctorem sequutus *sup.* §. (Ad secundum vero,) ubi ait: (Verum est hujusmodi incestus differre secundum gravitatem absolute, quia gravius est secundum se peccatum incestus cum sorore, quam cum sorore uxoris, sed ex hoc non sequitur diversitas specifica: gravius namque est furari mille, quàm decem, & tamen non distinguuntur specie. (Et infra.) Et hinc habes, quod peccatum carnale commissum cum consanguinea ejusdem, est speciei cum commisso cum affini. (Itaque non oportet te in hujusmodi circunstantiæ diversitate sollicitari de necessitate.) Similiter ergo incestus cum matre, gravior est, quàm cum sorore, quia cum matre conjunctus est filius immediate, & se ipso, cum sorore autem ratione parentum, ut quod eadem sit utriusque origo. Unde persona ita, ait D. Thomas *suprà*: (Cum non conjungantur per se ipsas, sed per ordinem ad parentes, non habent ita ex se ipsis indecentiam.) Ac proinde peccatum incestus minus grave est cum sorore, quàm cum matre: & cum sorore gravius, quàm cum uxore fratris, quia uxori fratris non est conjunctus per ordinem ad ipsam, sed propter fratrem consanguineum sibi conjunctum. Unde provenit, & quod intra eandem speciem una indecentia minor sit alia, & quod eadem prorsus ratio, qua D. Thomas probat, incestus inter consanguineos, & affines non differre specie, potiori jure probet, nec incestus intra gradus consanguinitatis inter se, sicut neque etiam intra gradus affinitatis.

Hæc ex D. Thoma observat Cajetanus, ubi *sup.* (Ad evidentiam) *propè finem.* Quædam, inquit, est naturalis reverentia consequens per se, & immediatam conjunctionem carnalem personarum: & hæc est inter parentes, & proles. Quædam verò est, quæ consequitur conjunctionem carnalem non per se, & immediatam, sed media conjunctione in parentibus, seu filiis, & hæc est inter reliquas personas tam consanguinitate, quàm affinitate conjunctas; nam nullæ tales per se ipsas junctæ sunt, secundum carnem, sed mediante patre, aut matre, seu filio, aut filia, ut pater discurrendo.) Cum ergo conjungi immediatè, & mediante alio, seu conjungi per se, vel per ordinem ad alium, ad eandem speciem pertineat, in doctrina D. Thomæ; consequitur planè, incestus omnes intra gradus consanguinitatis inter se ejusdem esse speciei, non minus quam incestus intra gradus consanguinitatis, & affinitatis. Et sanè si ita non esset, falsa prorsus esset conclusio, *incestum esse determinatam speciem luxuriæ, & non plures.* Nam licet consanguinitas, & affinitas unam speciem conflarent; gradus tamen consanguinitatis inter se, plures species constituerent; quod est apertè contra D. Thom. quia, ut constat ex secundo argumento, eam negat consequentiam: *Ergo incestus non est una species luxuriæ, sed plures.* Sancti Doctoris mentem prolixius examinare libuit, ut ex his innotescat bona illa Baronii fides, qua de horribili D. Thomæ corruptela Amadæum accusat, cum genuinam eius mentem cum aliis Thomistis, & nam doctissimis expresserit.

Semel autem statuto incestus, omnes esse ejusdem speciei; cum in sententia D. Thomæ, non sit obligatio confitendi circunstantias aggravantes intra eandem speciem (ut tradunt celebriores Thomistæ, & apertis D. Thomæ testimoniis comprobat Amadæus, *tract. de pœnit. prop. 17. num. 3.* & *tract. de matr. prop. 5. num. 2. & 3.*) ex utraque præmissa evidenter deducitur conclusio, quam veluti D. Thomæ tuentur

genitur plures, nempe eum, qui cum matre incestum committit, satisfacere, se accusando de incestu occultando gradum. Unde concludo, nec de incestu, nec de circunstantiis peccatorum confitendis, Amadeum D. Thomæ quidquam imposuisse.

§. VIII.

DE alterius D. Thomæ loci corruptela, non mediocri fide expostulat Baronius *pag.* 232. ex eo scilicet, quod Amadæus *tract. de pœnit. prop.* 4. fideliter excerpta referat D. Thomæ verba ex opusculo sexagesimo quarto, §, (Complacentia habita in memoria peccati,) ubi Angelicus Doctor sic scribit: (Si autem rememorando mala præterita, quæ fecisti, non habes dolorem, sed potiùs delectationem in eis, & propter hanc delectationem facis moram ibidem, non credo expedire, quòd specifices ipsa peccata rememorata, si alias integrè confessus es ea. Et si non habuisti aliud, quam delectationem in mente, sufficit dicere. Mihi venerunt in memoriam quædam vindictæ, vel injuriæ, quas feci; vel quædam peccata gravia, quæ commisi, de quibus non solum non habui dolorem, sed de his cum multa complacentia cogitavi.) Hactenus ibi. Quæ cum non inficietur Baronius in Opusculo citato reperiri, nec verbum aliquod suppressum, neque additum fuerit, nescio cur loci corruptelam in syllabo appellet? nec cur calumniam in libro? (*Sed quis*, inquit, *erit tandem calumniarum finis, frustrà id ab Amadæo sperem? Superiorem novâ cumulat ex falsissimo principio. Ubique obtrudit Opusculum sexagesimumquintum, adulterinum D. Thomæ opus, ut suprà demonstratum est, &c.* Do lubens Baronio falsissimum principium illud esse, utpote ex quo, nec species peccatorum confitendas deducitur. Et benè ipse paulò infrà ait: *Capitaliter adversari principio apud D. Thomam inconcusso, actus qualescunque ab eò quo tendant, objecto, speciem sumere.* Quapropter meritò Opusculum, in quo continentur, adulterinum vocat, & ab operibus D. Thomæ eradendum censet. Sed homo non advertit Opusculum non esse opusculum sexagesimumquintum (quod suprà non esse D. Thomæ à se demonstratum dicit,) sed sexagesimum quartum. Unde duo jam Opusc. quæ inter alia D. Thom. opera circunferuntur, ex Baronio habemus; nec ut dubiæ fidei habenda, sed radicitus evellenda, & abolenda esse. Sit ut velit. Dum in posterum non in Amadæum, sed in Authorem Opusculi, & in eos qui inter D. Thom. opera inseruerunt, virus evomat.

§. IX.

DE jure eligendi confessarium mala fide citatos Cajetanum, Serram, Sotum, & Sylvestrum, conqueritur in syllabo Baronius. Sed ex his Authoribus, nec Cajetanum, nec Serram refert Amadæus, nec eorum meminit. Imò nec Baronius ipse *fol.* 244. & 245. quo se remittit. Igitur Amadæus *tract. de pœnit. prop.* 16. pro opinione asserente Curatum ex Consuetudine posse simplicem Sacerdotem ab Ordinario non approbatum in confessarium eligere, adduxit Margaritam confessorum, Lesdesm. Panorm. tanum. & Vegam. Item Sylvestrum verbis ejus fideliter relatis, & Magistrum Dominicum de Soto *in 4. dist.* 18. *quæst.* 4. *artic.* 2. §. *Similiter & omnes*, ubi sic ait: *Curati consuetudine habent, ut possint sibi eligere confessores, præterquam in casibus reservatis. Quin verò & universi simplices Sacerdotes eadem gaudent facultate, ut sibi promiscuè quemcumque eligant Sacerdotem. Quapropter, & cuicumque de Religiosis confiteri possunt, quamquam ejusmodi Religiosus nec sit expositus ab Episcopo, nec à suo Prælato.*) Et infrà. (Quod si quis nobis, contrà id quod de consuetudine diximus, *cap.* si Episcopus objiciat, ubi habetur: nullâ consuetudine induci posse, ut quisq; absq; licentia sui superioris confessarium sibi eligat: *Respondetur nudam consuetudinem contra illud prævalere posse.* Sic Sotus suprà in editione quatuor) Methymnæa Campi ann. 1579. Stetit ergò apertissimè Sotus, pro opinione, cui Amadæus, & alii Lectores adscribunt. Pro eadem adducitur ab Anonymo Gaspar Hurtado *disp.* 10. *de pœnit. different.* 12. sed non benè: quia ibi tantùm asserit Curatum, & alios Sacerdotes posse ex jure consuetudine introducto, eligere sibi confessarium, non verò ait, quod possint eligere simplicem Sacerdotem, sed sicut conceditur, inquit: *Accipientibus Bullam Crociata.* Et nullibi docet præfatam consuetudinem concedere prædictis facultatem eligendi confessarium absq; restrictione aliqua, quod necessarium erat, ut pro Soto stetisse diceretur.

Cæterum hæc sententia, cujuscumque fuerit, substineri non potest, & inanis esset decisio in *cap. Si Episcopus*, si consuetudine induci posset, ut quis, absq; licentia Superioris, confessarium eligere posset, cum id ipsum in eo capite negetur. Præterquam quod adversatur etiam Tridentino, *sess.* 23. *cap.* 15. in quo expressè decernitur, nullum etiam Regularem posse confessiones sæcularium, etiam Sacerdotum, audire, nisi aut Parochiale Beneficium habeat, vel Episcopi approbationem: & privilegia, & consuetudines quæcumque etiam immemoriales revocantur. Quapropter præfatam sententiam, ut minimum tanquam scandalosam damnavit, & prohibuit S. N. Alexand. VII. *die* 24. *Septemb. anno* 1665.

§. X.

DE calumnia in D. Thomam de institutione Eucharistiæ, condolet Baronius *pag* 253. ex eo scilicet, quòd Amadæus *tract. de Euchar. prop.* 6. *num.* 6. adduxerit verba D. Thomæ negantis Sacramentum hoc institutum fuisse post benedictionem panis, ibi: (potest, inquit, intelligi concomitantia, ut sensus sit: dum benediceret, frangeret, & daret, dixit hæc verba: *Accipite. &c.*) Cum tamen ex Tridentino constet: (Hoc tam admirabile Sacramentum Redemptorem nostrum instituisse; cum post panis, vini q; benedictionem se suum ipsius corpus illis præbere, & suum sanguinem, dissertis, & perspicuis verbis testatus est:) In his locis referendis, falsum non commisit Amadæus, nec minùs ex D. Thoma, quam ex Tridentino formalia excerpsit verba. Unde non est cur ùni potius, quàm alteri calumniari dicatur. Licet D. Thomæ vitio verti non posset, quòd ante Tridentinum, ut suprà opinatus fuisset; varias tamen & probabiles expositiones loco citato Doctores adhibent. Quibus suam adjungere non dubitavit Baronius, dicens: *In actu exercitò institutum & confectum fuisse Sacramentum hoc benedictione, & in actu signato fuisse præceptum se imitandi.* Cæterum cum institutio, & confectio Sacramenti actum exercitum involvant; & ex Concilio constet, post benedictionem panis fuisse institutum, non facilè percipitur, quomodo in actu exercito non post benedictionem, sed ipsa benedictione, institutum concomitanter dici possit, quin Concilio contraveniatur. Sed de his alibi.

§. XI.

DE alia calumnia in D. Thom. de confessione facta Laico (de qua sermo est apud Amadæum, *tract. de Euchar. prop. 1. num. 4.*) expostulat cum illo Baronius *pag.* 254. Verùm cum Amadæus formalia Divi Thomæ verba referat, nullaque fraus interveniat, nulla malitiosa interpretatio, nulla mendax informatio, capere non possum, cur Baronius veram, & fidelem verborum exscriptionem calumniam blateret. Sensus D. Thomæ apertissimus est, confessionem in casu necessitatis posse fieri Laico deficiente Sacerdote, & hujus defectum Deum supplere, non quoad valorem Sacramenti, quia Laicus absolvere non potest, sed quoad effectum gratiæ justificantis. Tribuit itaque huic confessioni, quod suprà retulimus, attribuisse confessioni, bona fide factæ non Sacerdoti ex defectu Baptismi, & quod Baptismo deficiente intentione baptizantis. Quod pietati, non rationi innititur.

Exponit D. Thomam, Baronius cum P. Nicolai, dicens: Non esse mentis D. Thomæ parem statuere necessitatem utriusque Sacramenti; videlicet, Baptismi, & Pœnitentiæ: quia Baptismus non solum adultis, sed etiam parvulis confertur, *qui cum remedium supplere nequeant ullo modo, quoad illos absolutæ est necessitatis, & ideò conferri potuit à Laico. Pœnitentia autem ad adultos pertinet, quam cum supplere possint interno dolore, non est par necessitas confitendi Laico, &c. Quamvis in signum quoddam Christianæ professionis, prædicta confessio fieri possit.* Fatcor discrimen, sed expositio non ad rem: quia nullibi Amadæus adscripsit D. Thom. quod parem utriusque Sacramenti necessitatem fecerit, nec quod necesse sit confiteri Laico, deficiente Sacerdote, sed quod confessio illi fieri possit. Quod admittit Baronius cum P. Nicolai; licet uterque omiserit, quod D. Thomas addit, Deum supplere defectum Sacerdotis. Quem sequitur Raynerius de Pisis, cujus verba adducit Amadæus *loco citato.*

Quod de confessione lethalis ante Communionem tradidit Cajetanus, omnibus notum est. Quod autem Amadæus justè illum accuset, *tract. de pœnit. prop.* 2. non inficiatur Baronius *fol.* 357. Sed Amadæo ad rem, quam ibi agebat, id non conducere, contendit. Sed quidem cum ille ostendere intendisset, laxiorem esse Cajetani opinionem negantem obligationem confitendi mortalia ante communionem, quam aliorum negantem obligationem confitendi peccata dubia, non fuit alienum ab hac quæstione alterius meminisse.

§. XII.

DE Sacrificio Missæ D. Antoninum, & Sylvestrum falsò citatos, clamat Baronius *pag.* 160. Mirabile dictu! Concedit D. Antonini, & Sylvestri esse verba, loco, & capite ab Amadæo citatis; & tamen falsò citatos dicit. Quis intelliget? Ad rem ergò. Imposuit Anonymus Pat. Layman opinionem falsam & scandalosam Amalarii dicentis, assistentem sacro ab Offertorio usque ad benedictionem (ac proinde nulli Evangelio) satisfacere præcepto. Vindicavit Amadæus Jesuitam, & impostura Anonymum incusavit. Et obiter *ibid. tract. de Sacrif. Missæ, prop.* 5. quæsivit. An saltem præcepto satisfaceret, qui omisso primo Evangelio assisteret ab Offertorio usque ad ultimum Evangelium inclusivè? Et postquam pro parte affirmativa adduxit M. Zanard. Faustum, Dianam, & alios, ait: Eis favere D. Antoninum, dum lethali excusat, non assistentem ultimo Evangelio, quia secundum M. Acacium, & alios, sufficit unum Evangelium audire, aut primum, aut ultimum. Quamvis cum formidine sequutus est Layman ubi supra, aum oppositum *durius cultum videri*, dixit (ad hanc enim opinionem verba ejus dirigunter, ut ex contextu colligitur.) In hujus igitur subsidium, vi argumenti, D. Antoninum & Sylvestrum Amadæus advocat, contendens ex illorũ principiis exigentibus ad mortale omissionem dimidiæ, aut tertiæ partis Missæ, gravatam opinionem legitimè deduci. *Nam qui audito post lectum Evangelium minus quam tertiam partem, aut quam ferè dimidium omittit, ac proindè ex Dominicarum lethalis culpæ accusari potest.* Sic arguit Amadæus, nil. Antoninum, & Sylvestrum ab ea sententia non fuisse alienos ostendat. Parvi fecit Baronius Dominicanos alios viros doctissimos, M. Zanardum, M. Acacium de Valasco, & M. Nunno, quos excusantes à lethali apud Amadæum paucis retrò lineis prælegat, & de Amadæo actum putavit, si D. Antoninum, & Sylvestrum vindicaret, non quidem à falsa citatione (ut falsò prædixerat) quia & locum, & verba Amadæus fideliter refert, sed à consequentia, quam expinio ab his jacto, pro aliis Dominicanis fictam excusse putavit, censens, & meritò, post lectum Evangelium primum, ultrà duas Missæ partes, usquead ultimum inclusivè superesse. Devoti Sacerdotes judices sunto.

§. XIII.

DE simonia malè citatum Cajetanum 2. 2. *quæst.* 100. *art.* querela est Baronio *pag.* 168 & verbis, quæ ex illo excerpta adducit Amadæus *tract. de simonia prop.* negat Cajetani esse. *Nullum*, inquit, *verbum Cajetanorum, quæ ex illo refert Amadæus, sed diversa prorsus omnino, quæ statim adducam.* Promissis non stetit Baronius, nec potuit nisi verba fingeret, ideò maluit infideliter, quàm mendacii, apertè convinci. Incidit vero in Scyllam, dum in nullum verbum eorum, quæ Cajetano refert Amadæus, in illo reperiri ausus est dicere. Producam iterum, ut in editione Veneta anno 1599. continentur. Et claritatis gratia præmitto, quæ Baronem apud Amadæum, ubi suprà esse: *An expacto expresso se obligare ad aliquid temporale pro spirituali, aptitudine conferendum, sit simonia.* Negant plures, negantque rum opinionem, vi consequentiæ, adduxit Amadæus Cajetan. ex verbis illis. (Expacto velle, non ob vendere spiritualia, quia pactum non inurat materiam actuum.) Quo principio probat Cajetan. (ait Amadæus) posse in pactum deduci, quod recipitur per modum stipendii, vel sustentationis, posseque similiter promere de illo, quod per modum liberalis doni. Hinc consequentiam deducit Amadæus, ex suprà datis Cajetani verbis: Quæ Baronius non formidavit negare, cum quæstio facti esset, & facilè convinci posset. Recolat iterum, quæso, citatum locum, 2. 2. quæst. 100. *art.* 2. in comment. & hæc inveniet: (In *art.* 2. & 4. simul dubium occurrit, an stipendium sustentationis sub pacto ponere liceat Sacerdotibus, Prædicatoribus, Divinique cultus Ministris? Et licet non dubii, quia partem negativam omnia jura clamant, pacta ejusmodi exterminantia, & pœnitentia, &c. *Pro parte autem affirmativa*, inquit, *pugnat communitudo ab Ecclesia approbata. Ratio deinde suffragatur, quoniam velle stipendium sustentationis, non ob velle temporale pro spirituali; ergo ex pacto velle tale stipendium*

non est vendere spiritualia. Prima consequentia patet; quia pactum non mutat materiam actuum, eadem namque est materia donationis, & venditionis, si vas argenteum donetur, vel venditur, & propterea si absolutè velle stipendium sustentationis, non est velle temporale pro spirituali: ergò velle idem ex pacto, non est velle temporale pro spirituali, quod esset vendere.) Hæc Cajetan. Ex quibus infert Amad. licere etiam, ex pacto velle aliquid temporale pro spirituali ex gratitudine conferendum (ex pacto scilicet amicitiæ nullam obligationem inducente, sed exprimente, quæ jure naturali inest (Nam si absoluta velle temporale aliquid per modum gratitudinis, ut omnes fatentur, non est simonia: (*Ergo velle idem ex pacto non est velle temporale pro spirituali, quod esset vendere.*) Quod probat Amadæus verbis formalibus Cajetani. (*Consequentia patet: quia pactum non mutat materiam actuum.*) Ex his duabus propositionibus unam conflavit, & tanquam Cajetani proposuit. (Ex pacto velle, non est vendere spiritualia, quia pactum non mutat materiam actuum.) Quæ duas præcedentes includit, & discrimen solum est, quod Cajetanus dixit: *Velle ex pacto.* Amadæus verò: *Ex pacto velle.* Ex quibus innotescit Baronii fides, ubi suprà dicentis, quod Cajetanus: *Nullum verbum habet eorum, quæ ex illo refert Amadæus.* Utriusque vide: expendat lector: judicet. Mror tamen valdè, cur de solo Cajetano vindicando, Baronius fuerit solicitus, & de Magistro Soto, M. Serra, & M. Joanne Martinez de Prado (quos pro eadem sententia Amadæus adducit) non curaverit.

§. XIV.

PErperam accusatum M. Sotum (ait Baronius *pag.* 270.) quod docuerit, licitum esse ad baptizandum puerum, cum alia via non suppetit, *emere ipsum sacramentum & gratiam sacramentalem.* Cujus sententiæ ex Suarez improbabilè vocavit Amadæus, *tract. de simonia Prop.* 9. Quos proindè Baronius reprehendit, dicens: *Vel nulla, vel certè levis est culpa Soti, ut non debuerit ejus opinio, ut improbabilis omninò, post Suarez damnari ab Amadæo. Imò Sotus illam probat validis argumentis contra Cajetanum quibus respondendum erat Amadæo.*) Verum cum Amadæus disputativè non egerit, ejus muneris non fuit, aliorum sententias argumentis refutare, sed ut ad scopum faciebant, referre. Præterquam quod satis hanc rejecit, dum ei opposuit D. Thomam expressè contrarium *in 4. sect. dist. 25. q. 3. art. 1. q. 1. ad 3.* ubi ait gratiam non posse ullo modo vendi. (Nec super hoc voluntas deliberata emptionis cadere potest.) Et expressius in terminis rem attingens *2. 2. quæst. 100. art. 2.* Ad 1. argumentum: Quod ejusmodi erat. (Licet, ut videtur, in aliquo casu dare pecuniam pro Baptismo, puta quando Sacerdos puerum morientem, sine pretio baptizare non vellet; ergò non semper est illicitum emere, vel vendere Sacramenta.) In hoc casu, quo Sotus dixit, licitum esse emere Sacramentum, negat expressè D. Thom. his verbis: (Ad primum dicendum, quod nullo modo est peccandum: pro eodem est habendum, si Sacerdos absque pretio baptizare non velit, ac si non esset qui baptizaret.) Non ergò perperam Amadæus Sotum accusavit, nec levis, aut nulla fuit ejus culpa in deserenda D. Thomæ sententia, quam vi juramenti, sicut & Baronius, sequi tenebatur.

* * *
* *

§. XV.

SOtum malè explicatum à Sanchez, & Amadæo, expostulat Baronius *pag.* 271. dicens: *Et Sanchez eximit à simonia eum, qui pretium dat, ut quis intercedat apud Collatorem Beneficii, quod tamen ipse conferre nequeat. Quidquid sit de propositione apud alios; certum est falsò illi advocari Sotum in patronum à Sanchez, cujus errorem secutus est Amadæus, cum debuisset corrigere.* Duo hic apertè falla, 1. Quia Sanh. nec ex illo Amadæus, eximit à simonia dantem alteri pretium, ut intercedat apud Collatorem Beneficii; sed tantum cuidam tertio, ut intercedat apud alterum, cui non incumbit conferre, neque eligere, nec præsentare: imò neque id Sanch. affirmat, etsi probabile putet: *Licet hoc* (inquit) *probabile sit, probabilius est oppositum.* Itaque neque pro intercessione mediata aliquid conferre, vel accipere per modum pretii, excusavit à simonia P. Sanch. nec ex illo Amadæus 2. Quia neuter, ne ut probabilem quidem admittit sententiam de pretio pro immediata intercessione apud Collatorem Beneficii, quam probabilem putasse M. Soto, dixit, etsi cum formidine P. Sanch. apud Amadæum, *tract. de simonia, prop. 2. n. 2.* eò quod contrariæ, quam sequitur, dicit se libentius assensum præbere. (Undè videtur, ait Sanch. probabilem reputare hanc sententiam.) Nec aliter in ejus patronum Sotus advocatur: certum est enim contrariam defendere, ut verba ipsa, quibus aliam probabilem innuit, præseferunt. Quod si velit Baronius comparativum illud *libentius* apud Sot. non comparativè usurpandum, sed adversativè; ac proindè authoritate Soti, nec ut probabile defendi posse, licitum esse pro intercessione immediata pretium conferre, vel accipere, libenter subscribam, dum hæc solutio Jesuitis, cum locus occurrat, suffragari etiam possit.

§. XVI.

CAjetanum etiam falsò citatum de excommunicatione inferentis manus violentas in Clericum, dolet Baronius *pag.* 274. & 275. & actum de Amadæo, utpotè de falsarii crimine apertè convictum, sibi blanditur, negans esse Cajetani verba quæ ex illo excerpta scribit, *tract. de censuris prop. 4. Quæ refert*, inquit, *ex Cajetano excommunicationem non esse latam, nisi ictus pertigerit ad Clericum fraude non caret: tractatio de excommunicatione est apud Cajetanum longissima, & diffunditur ultra summarium per 76. capita, nec locum, nec numerum annotat, quo extent verba relata, ne plagium deprehendatur. Certè si cubi hæc scripsisset Cajetanus, legerentur cap. 10. contra manus violentas: illud legi, & relegi & nihil horum verborum reperi. Ergò commenta sunt.* Doleo hominis ausum, & quod tam levi manu Authores etiam suos, & eorum Principem evolverit. Verba, quæ Amadæus adducit, sunt expressa, & formalia Cajetani *verb Excommun.* non verò extant *c. 10.* contra manus violentas, quod se legisse, & relegisse jactat Baronius, nec in ullo ex *76. capitibus*, per quæ tractatio de excommunic. diffunditur, sed inter ea, quæ ad omnia capita de excommunicatione communia, Cajetanus præmittit. Sic ibi leges. (Ante omnia circà intellectum excommunicationum, sive à jure, sive à judice sint, prænotanda sunt duo) Personam, scilicet, & actionem. (Oportet autem, inquit, scire quod ex parte termini actio excommunicationi subjecta intelligitur consummata. Itaque regulariter loquendo, nisi actio illa sit consummata, non est lo-

est locus excommunicationi. Post hæc igitur immediatè subnectit, quæ ex illo fideliter refert Amadæus. Attende. (Unde quantumcumque conetur aliquis percutere Clericum lancea, sagittis, lapidibus, nisi lanceæ, aut sagittæ, aut lapidis ictus pertingat ad Clerici personam, non incurrit excommunicationem latam contra percutientes Clericos; quia manus violentæ injectio non est consummata; consummatur enim tactione ipsius Clerici, & non aliter, & sic de aliis.) Hæc Cajetanus *in summ. verb. Excommun. in editione Parisiensi anno* 1530. *& in Salmanticensi anno* 1571. *& in Veneta anno* 1584. & in aliis quas viderim. Quid ad hæc Baronius? Obmutescat, vel linguam saltem coërceat, & nullum temerè lacessat. Inest, & formicæ, & serphobilis.

§. XVII.

MAlè citatum M. Serra pro opinione excusante, à denunciatione solicitantis, eum, qui non potest probare, asserit Baronius *pag.* 281. *&* 282. Sed oppositum constabit legenti Amadæum, *tract. de fide prop* 4. formalia verba Magistri Serra adducentem ex 2. 2. *quæst* 76. *art.* 3. in fine, ubi de denuntiatione, & de accusatione idem dicendum tradit: certissimum autem est neminem teneri accusare, si probare non possit. (quod diximus, inquit Serra, de accusatione, dicendum est de denuntiatione, nam denuntiatio debet esse justa, talis autem non est, si crimina falsa imponat, aut occulta propalet, quæ nullo modo probari possunt.) Et licet *quæstione* 68. *sequenti art.* 1. *dub.* 1. ex professo disputans: An idem de denuntiatione, & de accusatione sit judicium? In oppositum inclinare videatur; cum post secundam sententiam affirmativam multis probatam, concludat dicens: (Mihi tamen prima securior videtur.) Quamvis inquam, hæc ita se habeant (quibus innixus Baronius malè citatum ab Amadæo dixit) nil tamen obstant, nec Amadæus illa prætermisit, sed verbis his adductis, inconsequentiæ redarguit. (Quomodo inquit securior?) Si justa non est denuntiatio, quando delictum probari non potest? Quomodo securior? Nam ut ipsemet Serra eadem *quæst.* 68. *eodem art.* 1. dubio sequenti 2. de denuntiatione delicti loquens, ait: (Necessarium est, ut crimen probari possit; si enim crimen omninò esset improbabile, non solùm contra charitatem, sed etiam contra justitiam peccaret, accusando, vel denuntiando læsorem, nam hoc ad nil aliud deservire posset, quàm ad infamandum læsorem. Hæc in M. Serra, & meritò ubi suprà Amadæus, ut indè ejus inconsequentia manifesta fieret. Nam licet ad illum pro contraria sententia referendum, satis esset *in quæst.* 67. præcedenti, illam tenuisse, & *in quæst.* 68. probabilem judicasse; dum alteram securiorem vocavit; nihilominùs, & inconsequentiam notare non prætermisit, ut ex professo ejus mentem indagasse ostenderet.

Sed modo locorum ordine attentiùs inspecto, & re melius considerata M. Serram excuso, quia supposititia judico verba illa (*Mihi tamen prima securior videtur,*) quæ post secundam sententiam ab ipso probatam adjecta forsan à revisore fuerunt. Moveor, quia in triplici loco suprà citato rem attigit, *quæst.* 67. *art.* 3. *q.* 68. *art.* 1. *dub.* 1. *& ibidem dub.* 2. in primo, & tertio loco apertissimè tradit non teneri nec posse denuntiare, quæ non possunt probari, & in secundo intermedio, dicit securiorem partem contrariam. Incredibile autem est tam brevi tramite sententiam retractasse, & in retractatam iterum abiisse: tum etiam, quia sententiam negantem in hoc secundo loco multis suasit, & ad argumenta contrariæ respondit, cui non benè cohærent verba illa in fine adjecta, quibus propriæ sententiæ locis aliis traditis, & tradendæ contradicit. Sed quid immoror; cum hanc sententiam plures Dominicani apud Amadæum defendant, quos Baronius vindicare non curavit.

§. XVIII.

IN eodem tractatu de fide, falsò accusatos ab Amadæo, *prop.* 11. Nicolaum Jansenium, & Combeffium, dicit Baronius *pag.* 284. Amadæi crimen est, quod, cum adduxisset Nicolai Jansenii formalia verba asserentis: (D. Thomam electum esse, cui Spiritus Sanctus ad aurem insideret, cujus scholam ingrederetur Paulus) sic exposuerit, quasi Paulus, ut discipulus D. Thomæ scholam, & non potius Magister ingressus fuerit. Quod inquit Baronius: *Nescio an plus ineptiæ respiret, quàm malignitatis. Quasi Paulus D. Thomæ scholam dictus sit à Nicolao ingressus esse, potius ut discipulus quàm ut Magister.* Sit esto. Sed cùm esset dicere D. Thom. ingressum fuisse scholam D. Pauli, non è contra: impropriè enim diceremus D. Thomam ingressum Cajetani scholam, cumbet discipulus, ille Magister sit, solutionem hanc non ignorabat Amadæus, sed maluit (ut reor) ineptiæ, quàm amentiæ redargui. Si enim hujus floretissimæ scholæ Paulus Magister esset, opiniones omnes, quæ D. Thomæ adscribuntur, sententiæ D. Pauli adscendæ forent, eandemque operibus D. Thomæ, ac D. Pauli præstandam fidem, discipulos indè contenturos timuit. Hæc, & alia absurda cupientem vitare charybdim in scyllam incidere compulerunt. Sed utrumque monstrum vitandum.

Sicut & Jansenii verba, ita & Combessii fideliter excerpta refert Amadæus, quæ non inficiatur Baronius: dixit enim Combeffius loco abillo citato: *Paulum unà cum Petro individuè, una formali, & per eamdem Cathedram, cujus successio sit penes Pontifices, esse patronum.* Quæ sententia alia non est ab ea, quàm Arnaldus quidam in Gallia tenuit, *de Sanctis Petro, & Paulo, duobus simul Ecclesiæ Capitibus.* Quam hæreseos damnavit Innocentius X. Non inficior ipsummet Combeffium ad finem sui operis, post Notas ad Orat. Demetrii, definitioni Pontificis inhærere, & se ipsum explicare contendere, ut Arnaudi sensum excludat. Ob quod laudandus venit, sive sententiæ retractatio sit, sive incongrua expositio. Extrà rem verò omninò est, quam Baronius adducit, dicens: Combeffium non fecisse Paulum *Petri consortem potestatis ordinariæ cui successerint Pontifices Romani, sed sapientiæ, & palmæ martyrii, atque illius gloriæ.* Conferto, quæso, Baronii verba cum relatis ex Combeffio, & sensum contradictorium reperies. Sic alibi alios exponit.

CAPVT IV.

Locis, quæ de charitate falsata objecit Baronius, fit satis.

Pag. 296. *De officiis charitatis crimination falsa Cajetani.*
Pag. 297. *De desiderio mortis alienæ Setus in alienum sensum detortus.*

Pag.

Pag. 299. *De scandalo ad peccandum dato, locus D. Thomæ enormiter corruptus:*
Pag. 300. *De calumnia ad defensionem, Bannez in pravum sensum detortus.*
Pag. 301. *De correctione fraternæ idem Banez præpostere correctus.*
Pag. 304. *De præcepto correctionis fraternæ, Sotus perperam explicatus.*
Pag. 308. *De correctione fraterna constitutiones Prædicatorum in alienum sensum explicatæ, & multo gravius Franciscanorum detortæ.*
Pag. 310. *De eadem correctione depravatio loci D. Thomæ.*

§. I.

DE timinatione falsa Cajetani de officiis charitatis, expostulat cum Amadæo Baronius *pag.* 296. sed finxit hostem referens Cajetani locum ex 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 9. cujus Amadæus non meminit, nec *in prop.* 10. *tr.* de charitate, Cajetani citationem ullam adducit, sed ad tractatum de peccatis, *prop.* 3. ubi eum citavit, lectorem remittit. Quæstio autem utrobique fere eadem est. An scilicet desideratelicet, & à Deo petere, ut inimicum è vivis tollat, si damna tibi inferenda nequeas aliter evadere? Affirmant plures, inter quos recensuit Amadæus Cajetanum, non 2. 2. sed in *summ. verb. Maledictio*, ubi sic scripsit: (Requiritur ad maledictionem, quæ sit culpa gravis, quod sub ratione mali, & non sub ratione honesti, & utilis desideretur homini malum: puta mors, infamia, damnum rerum, &c.) Cum ergo inimici mors tibi valde utilis sit, cum aliter imminentia damna evadere nequeas, non apparet ratio ulladubitandi, Cajetanum pro licito mortis naturalis desiderio militasse. Cujus sententiam expressam esse D. Thomæ putat, & merito Amadæus (quidquid contra Baronius garriat) sic iterum legens censeo. Quæso recolas 2 22. *quæst.* 76. *art.* 1. in corpore. (Si aliquis, inquit, imperet, vel optet malum alterius sub ratione boni, sic est licitum, nec erit maledictio per seloquendo, sed per accidens, quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, sed ad bonum. Contingit autem aliquod malum dici imperando, vel optando, sub ratione duplicis boni; quandoque quidem sub ratione justi, & sic judex licitè meledicit, &c. Quandoque vero sub ratione utilis: puta cum aliquis optat aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem (attende) vel ut ipse melior efficiatur, vel ut ab aliorum nocumento cesset.) Ergo juxta expressam D. Thomæ mentem, licitum tibi erit, malum inimico optare, ut à tui nocumento cesset: ergo à Deo petere, ut eum è vivis tollat, si aliter tibi inferendum vitare nequeas. Quod expressius tradiderat D. Thom. in 3. *sent. dist.* 30 *quæst.* 1. *art.* 1. *ad* 4. ubi ex eo, quod secundum ordinem charitatis: (*Plus debet diligere quisque se, quàm alterum, amicos, quàm inimicos*, deducit quod, *potest salva charitate optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingit, non in quantum malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere.*) Ergo quoties mors naturalis inimici impedimentum tibi sit gravium malorum, cum pluris, quàm illum diligere tenearis, poteris juxta D. Thomam, salva charitate, malum hoc temporale illi optare, & à Deo petere. Hæc consequentia adeo aperta ex præmissis est, ut negari nequeat.

§. II.

PRo sententia de desiderio mortis alienæ, ut supra explicato adducit etiam Amadæus Magistrum Soto, ejus formalia referens verba; quem tamen in alienum sensum detortum, dicit Baronius *pag.* 297. nil curans de aliis Dominicanis M. Corrado, M. Zanardo, & Joanne de la Crux, pro eadem adductis. Verum quod Sotum frustra ab illa eximere tentaverit, constabit legenti *lib.* 5 *just. quæst.* 12. *art.* 1. ubi desiderium mortis alienæ, non solum ad commune Reipublicæ nocumentum vitandum (ut contendit Baronius) licitum putat, sed etiam ad privatum desiderantis. & utrumque verbis expressis complectitur. Primum, verbis illis: *Quin etiam & mortem alicui optare possumus, licet nobis constet viam perditionis ingressum ire, ut nostræ Reipublicæ mala caveantur, paxque, & tranquillitas contingit. Potest enim quisque Turcæ mortem, & clades omnes imprecari, ut ab ejus tyrannide liberemur.*) Secundum, in his, quæ subsequuntur: (*Quin vero, & Christianis hostibus, qui nos injuste persequuntur, quando alia non potuisset via licitum est id ipsum* (nempe mortem) *optare.*) Sic Sotus, cujus ultima verba cum aliquid speciale præseferant, quod in præcedentibus non contineatur, & in his desiderium mortis alienæ ad bonum commune retulerit, ut scilicet Reipublicæ mala caveantur, planè sequitur in sequentibus, ad particulare cujusque bonum respexisse, & cuilibet concedere, mortem inimico persequenti optare, quando alia non pateat via, ad gravia damna sibi imminentia vitanda.

Facit ad hæc locus alius ejusdem M. Soti in 4. sententiarum, quem adducit M. Joannes Martinez de Prado, *tom.* 1. *Theolog. mor. cap.* 15. *quæst.* 1. *§.* 3. *n.* 24. ubi ex Soto hæc verba excerpta refert. (Neque vero illa solum causa, nempe fruendi Deo, mors optabilis est, verum tanquam medium, ut homo à miseria hujus vitæ liberetur; videlicet, à periculis peccandi, dum maxima homini impendent. Imò & ab aliis ingruentibus malis, & incommodis, quæ hominem vehementer perturbant, qualia sunt morbus acerbus, gravis infamia, & honoris jactura.) Hæc ex Soto, M. Prado subnectens: [Quod proportionaliter loquendo, procedit de illo (attende) qui optat mortem proximi ob suam commoditatem.) Quibus favet M. Lorca, 2. 2. *quæst.* 26. *art.* 28. *membr.* 3. dum ait: (Non oportet præferre majus bonũ proximi minori nostro, si illud alicujus momenti est, nam quanto præcellit bonum, tantum præcellit dilectionis propriæ meritum.) Ergo si inimicus te injuste est vexaturus aliquo ex modis supradictis, poteris juxta mentem Soti, & M. Prado naturalem mortem sub conditione, si Deo placuerit, ei optare. Quæ conditio semper inesse creditur, licet non exprimatur. En aperte demonstratum ex mente Soti, non solum ex communi bono Ecclesiæ, sed ex privato etiam commodo, dum momenti sit, licitum esse inimici mortem imprecari. Id quod Div. Thomas, & ejus Discipuli supra citati nos edocent.

§. III.

DE scandalo ad peccandum dato, locum D. Thomæ enormiter truncatum expostulat Baronius *pag* 299. Casus est. Amadæus *tract. de charit. prop.* 9. inter Doctores, qui asserunt, offerentem alicui occasionem peccandi, ob bonum finem, non peccare; adduxit D. Thomam *q.* 13. *de malo, art.* 4. *ad* 19

ubi sic scripsit: (Pro nullo incommodo corporali vitando, debet homo consentire in peccatum alterius, sed tamen pro aliquo incommodo vitando, potest homo licitè uti malitia alterius, vel materiam ei non subtrahere, sed præbere.) [Hæc ex D. Thoma fideliter Amadæus: quæ Baronius non inficiatur, sed locum truncatum dolet. *Sed hic*, inquit, *solito enormiori fraude elegantißimum Div. Thomæ locum ex q. 13. de malo, art. 4. ad 19. corrumpit, truncatis verbis, quæ aperte sensum D. Thomæ interpretabantur, & fraudem Amadæi refellebant. Cur tacuisti quæ sequuntur verba? sic enim prosequitur Sanctus Doctor.* (Sicut si latro aliquem jugularet, & ad vitandum periculum, aliquis latroni thesaurum ostenderet.) *Vides ex D. Thoma non licere quamcumque occasionem, aut materiam peccandi præbere, sed tunc tantum, cum quis vitam invadit, atque ab homicidio semovet, permißis eius arbitrio fortunæ bona?*

His de Amadæo actum Baronius putat, quasi exemplum, quo usus est D. Thomas demonstret extra casum imminentis mortis, ad quam inimicus jam est accinctus, non licere, ex quocumque alio bono fine, materiam peccati illi præbere. Cæterum homo illusus est, quia licet D. Thom. claritatis gratia, exemplum adhibuerit in latrone jugulum minanti, cui ostendi posse thesaurum diripiendum, ad vitandum mortis periculum, in confesso apud omnes est; non tamen in hoc solo casu existimat licere materiam peccati proximo præbere. Imo potius eo exemplo utitur ad probandum, in aliis etiam casibus, etsi tanti momenti non sint, idem licitum fore. Ad quorum evidentiam, proponam argumentum, cui D. Thomas ibidem respondet, quod est 18. & 19. Et hujusmodi: (Ille, qui subministrat peccanti mortaliter, peccare videtur, sicut si quis mutuaret arma furenti, aut interficere volenti; si ergo usurarius mortaliter peccat mutuans pecuniam ad usuras; videtur, quod etiam illi, qui apud eos deponunt pecunias, mortaliter peccent. Sed dicendum, quod si absque necessitate apud usurarium deponat suam pecuniam, mortaliter peccat. Si vero ex necessitate, à peccato excusatur. Sed contra (inquit) necessitas non potest esse, nisi ad evitandum aliquod damnum temporale, sed pro nullo temporali damno vitando, debemus consentire, aut materiam ministrare alterius peccato; ergo pro tali necessitate non excusantur prædicti à peccato mortali.) Hoc est argumentum, apertissimè procedens de subministrante materiam peccato usuræ, & intendens excusari à peccato non posse, ex necessitate offerentis. Cui respondet D. Thomas ad 19. id negando. Quia licet (pro nullo, inquit, incommodo corporali vitando, debeat homo consentire in peccatum alterius. Sed tamen (attende) pro aliquo incommodo vitando, potest homo licitè uti malitia alterius, vel materiam ei non subtrahere, sed præbere.) En Baroni expressè concedit D. Thom. non in solo casu imminentis mortis, sed ad vitandum longè minoris momenti damnum, licitum esse subministrare, & præbere materiam peccati, ut pecuniam usurario. In cujus confirmationem adducit exemplum latronis aliquem jugulare volentis, cui thesaurus diripiendus ad vitandum mortis periculum, licitè ostenditur, ut hoc exemplo falsitatis convinceret principium, cui argumentum 19. innitebatur, ad negandum licere deponere pecuniam apud usurarium ex necessitate offerentis. Ex quibus evincitur, exemplum latronis non taxativè, sed demonstrativè à D. Thoma appositum, ut de more est apud Doctores. Levissimo ergo, & falso fundamento ductus est Baronius ad dicendum: *Ex D. Thoma tunc licere tantum materiam peccati præbere, cum quis vitam invadit, atque ab homicidio semovet.* & non nisi per summam calumniam scribere potuit. *Enormiori fraude elegantißimum D. Thomæ locum, truncatis verbis ab Amadæo fuisse corruptum.* Cum genuinam D. Thomæ mentem expresserit, & nihil ad rem faciens suppresserit.

§. IV.

DE calumnia ad defensionem, in pravum sensum detortum M. Bannez, queritur Baronius pag. 300. Sed finxit hostem. Quia Amadæus *tract. de charit. prop. 7. num. 3.* refert formalia Magistri Bannez verba *ex 2. 2. quæst. 70. art. 3. dub. 2.* dicentis: (Solum esse peccatum veniale mendacii objicere crimen falsum testi iniquo, quando talis objectio prodest ad refutandum ejus testimonium.) Post hæc autem paulò infrà, *num. 4. in fine*, adnotat Amadæus, regulariter loquendo prodesse non posse, ideoque regulariter peccatum esse mortale crimen falsum testi iniquo objicere, idque tenuisse M. Bannez, & advertit Cardinalem de Lugo. Hæc repetit Baronius, & nec verbum addit. Quapropter valde miror, cur in isto labo locorum, quæ falsata traducit, imposuerit Amadæo in sensum pravum detorsisse Bannesium cum ejusdem verba, imo & expositionem, quam ipse Baronius, & Bañnesio, & Card. de Lugo adduxerit.

§. V.

DE correctione fraterna eundem Bannez præpostere correctum, dicit Baronius *pag. 301.* sed Amadæo imposuit, non levi doctissimi Theophili Rainaudi injuria, in quem ibi invehitur, eundem cum Amadæo, ubique falso sibi affingens, unde Authorem Opusculi jam Amadæum, jam Theophilum nuncupat: sed non meliori, quam in aliis fide. Res apud Hispanos, & Italos, & apud nonimperitos Gallos notissima.

§. VI.

DE præcepto charitatis fraternæ, M. Sotum præperam explicatum, querelas fundit Baronius *pag. 301.* Non verò negat Soti verba, quæ ex illo excerpta adducit Amad. *tract. de charit. prop. 3. n. 1.* quæ hic repetere, ut casus innotescat, necessarium est. (Locus, inquit, Evangelii Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes*, ad hoc propositum (scilicet ad probandam prohibitionem usuræ) non illam habet exegiam, quæ vulgo æstimatur. Quapropter D. Thom. sacrorum sensuum oculatissimus perspector non usus est illo: agnovit enim non esse prohibitionem usuræ, sed consilium mutuandi sine spe humanæ compensationis.) Hæc Sotus (quibus utitur Amadæus ad explicandum locum Evangelii de correctione fraterna) quæ explicatione non indigent, nec illam Amadæus adhibuit. Unde nescio, ubi perperam explicatum Baronius invenit. Invenio tamen ego apud illum, nam cum Sotus expressè ex D. Thoma alleget, in verbis relatis Luc. 6. non contineri præceptum, sed consilium: oppositum tamen expressè Baronius dicit: *Quamvis hæc Christi verba, inquit, secundum totum, ut sic loquar, ambitum præcepti vim non habeant, certum tamen est, aliqua sui parte continere. Negat hoc Soto.* Expendat Lector, an Amad. an Baronius Sotum perperam explicuerit. Negat Sotus ea sub

& D. Thomæ mente in eo Evangelii loco prohibitionem usuræ contineri: Affirmat è contra Baronius, nec id negare Sotum dicit: Quasi id quod continetur in aliqua parte loci, in loco non contineatur, & quod in aliqua Evangelii, in Evangelio non contineri, liceat asserere. Talis est Baronii expositio, & tamen Amadæum de mala explicatione, licet nuda Soti verba adduxerit, carpere non dubitavit.

§. VII.

DE correctione fraterna, constitutiones Prædicatorum in alienum sensum ab Amadæo explicatas, & multo gravius Franciscanorum detortas, asserit Baronius, *fol.*308. sed non meliori fide. Quia Amadæus *tract. de charit propos.* 4. *num.* 10. prædictas constitutiones à Bernardino de Arevalo memoratas exscribit, non exponit, sed mere relative adducit, ut videre licet, ubi *suprà*. Et excerptis ex Arevalo verbis constitutionum Franciscanorum, adjungit verba Laurentii Portel, sic inde referentis: (Clarè patet statutum illud præciperè, ut omissa correctione fraterna, crimen occultum Prælato denuntietur, etiam antequam sciat, peccatum continuari.) Quod asserit etiam Bernardinus de Arevalo, loco ibi citato, verum per contrarium usum esse illi derogatum, notat Amadæus ibidem, adductis verbis ejusdem Portel, *in dub. regul. tom. 1. verb. Correctio, in fine, in Addit. num.* 5. ubi ait: Dico hodie, non esse in usu in Ordine nostro, sed per contrarium usum abrogatum.) Hispositis optarem à Baronio excipere, in quo Amadæus constitutiones Franciscanorum gravissimè detorserit, cum ipsorum verba proposuerit, & per contrarium usum statutum de correctione fraterna abrogatum cum Portetio scripserit?

Quod constitutiones Prædicatorum minus graviter deliquisse Amadæum, fatetur Baronius. Unde minus nihilo, si fieri posset. Quod ex ibi etiam adductis facilè ostenditur: quia Amadæus solum refert verba Arevali dicentis, idem, ac in Franciscanorum constitutionibus, in statutis Fratrum Prædicatorum haberi. Quod tamen Amadæus non approbat, potius in contrarium adducit Joannem Martinez de Prado asserentem, id nunquam in illis fuisse stabilitum, & istam esse indubitatam, & perpetuam totius Religionis praxim. Non ergo, nisi per summam calumniam, scribere potuit Baronius, Amadæum constitutiones Prædicatorum in alienum sensum explicuisse, & multo gravius Franciscanorum detorsisse. Utriusque Familiæ Doctores judices sunto.

§. VIII.

LOcum de correctione fraterna ex disput. D. Thomæ, *quæst.* 3. depravatum exclamat Baronius, *pag.* 310. pluribus suadere contendens, in doctrina D. Thomæ nunquam licère, admonitionem secretam omittere, quando spes fuerit emendationis, sed jure nullo. Quæ a Amadæus, *tract. de charitate, prop.* 4. plura congerit D. Thomæ loca. Alia quæ probant admonitionem secretam posse omitti, quando delinquens per Prælatum melius corrigendus speratur. Quod tradit. *Quodl.* 11. *art.* 13. ubi inquirens: (Utrum si aliquis sciat peccatum proximi, peccet mortaliter referendo illud statim Prælato suo?) Respondet: (Si ergo scio quod frater per me corrigetur, non debeo hoc denuntiare Prælato; si autem videtur quod hoc melius fiat per Prælatum, & Prælatus sit pius, discretus, & spiritualis, non habens rancorem, seu odium adversus illum subditum, tunc licitè potest denuntiare sibi. Et tunc, inquit, non dicit Ecclesiæ, quia non dicit ei sicut Prælato, sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi, & emendationem.)

Sic D. Thom. quem celebriores discipuli sequuntur, apud Amadæum *suprà*, *num.* 8. ubi alia insuper D. Thom. loca adducit, in quibus præceptum Evangelicum de admonitione secreta præmittenda; sic exponit, ut non de admonitione ante denuntiationem privatam, quæ Prælato, ut patri fit, sed ante publicam, quæ illi ut judici, seu Ecclesiæ est facienda, intelligatur. Ut videre licet 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 7. ubi inquirens (Utrùm in correctione fraterna debeat ex necessitate præcepti admonitio secreta præcedere denuntiationem?) Non privatam, sed publicam intelligit: quasi ad illam de necessitate præcepti non esse præmittendam supponat, & solum ad publicam controversiam revocari existimet, idque indicant argumenta quæ sibi objicit eo solum tendentia, ut constat ex 2. 3. 4. & 5. ibi: (Non ergo est de necessitate præcepti, ut secreta admonitio præcedat publicam denuntiationem.) (Ergo videtur, quod non sit de necessitate præcepti, quod secreta admonitio præcedat publicam denuntiationem.) Et similiter in aliis. Et quæstioni respondet, dicens: (Respondeo dicendum, quod circa publicam denuntiationem peccatorum, &c.) Et concludit. (Unde patet, quod potest esse de necessitate præcepti, quod secreta admonitio publicam denuntiationem præcedat.)

Hac conclusione respondet D. Thom. quæstioni, in qua universaliter inquisivit: *An admonitio secreta ex necessitate præcepti debeat præcedere denuntiationem.* Quod æquivalet dicere: debet præcedere publicam, quæ fit Ecclesiæ, seu Prælato, ut judici; non verò secretam, quæ Prælato ut patri. Cujus ratio est: *Quia* (ut traditur *in Quodl.* 11. loco, & verbis citatis) *tunc non dicit Ecclesiæ.* Cui facit *q.* 33. *citata, art.* 8 ubi solum inquirit: (Utrum testium inductio debeat præcedere publicam denuntiationem?) Nil curans de secreta, quæ Prælato ut personæ privatæ fit. Quibus consonat 4. *sent. dist.* 19. *quæst.* 2. *art.* 3. *ad* 1. ubi ait: (Dominus præcepit, ut secreta admonitio publicam denuntiationem præcederet.) Et *Quodl.* 11 *art.* 13 *suprà citato ad* 1. ubi loquens de omittente admonitionem secretam ante denuntiationem privatam, inquit: (Non facit contra præceptum Evangelii, quia non dicit hoc Ecclesiæ, sed personæ proficienti, ut dictum est.) Ex hoc igitur, & aliis locis, sic concludit Amadæus. *Constat ergo apertissimè ex D. Thoma, non esse contra præceptum Evangelicum non præmittere correctionem fraternam ante denuntiationem secretam, quæ fit Prælato ut patri, secus ante publicam, quæ illi ut judici fit.* An solide, ut censeo, an *ineptissime*, ut dicit Baronius, docti judicent.

Nulli ex prædictis locis respondet Baronius, contentus acrem verberare, dicens: *Mala omnino fide advocari D. Thomam.* Qua autem ipse? Constat ex D. Thomæ verbis suprà adductis. Unum verò dumtaxat D. Thomæ locum, *ex disput. quæst.* 3. de correctione fraterna, vindicandum assumit, & depravatum esse contendit, qua ex illo tantum Amadæus præfatam conclusionem, de correctione fraterna ad denuntiationem privatam non præmittenda, deduxisset. Nam D. Thomas, inquit, verbis ex illa quæstione suprà adductis, de sola inductione testium fuit loquutus.

loquutus, quos inducere ante denuntiationem secretam, quæ Prælato ut personæ privatæ fit, non censet de necessitate præcepti. (Sic autem dicere Prælato, ait D. Thom. (nempè non præmissa testium inductione) non est dicere Ecclesiæ, sed quando dicitur in publico, quasi in loco judicis residenti.) Cæterum non advertit Baronius correctionem fraternam duo ante denuntiationem importare, & admonitionem secretam, & testium inductionem; ideoque Amadæus duplici locorum genere usus est; alio, quod admonitionem secretam, alio quod inductionem testium præmittendam non esse de necessitate præcepti, ante denuntiationem privatam, comprobaret.

Ex loco autem, quem depravatum falsò jactat Baronius, *ex quæst 3. de correctione*, non intulit Amadæus, posse omitti monitionem secretam, sed inde fundamentum, cui utraque conclusionis pars inniteretur, verbis supra datis confirmans, ex illo, & aliis locis collectivè sumptis, per legitimam consequentiam deduxit, correctionem fraternam (tam admonitionem secretam, quam inductionem testium includentem) ante denuntiationem privatam non esse de necessitate præcepti. Idque à D. Thoma eodem fundamento de utraque fuisse probatum: & merito, quia Christus Dominus non magis præcepit præmittere admonitionem secretam, quam inductionem testium, sed hi non sunt de necessitate præcepti inducendi ante denuntiationem privatam, ergo neque admonitio secreta. Hic est Amadæi discursus ex pluribus D. Thomæ locis deductus, qui si Baronio displicuit, argumento satisfacere debuisset, non amadæi accusasse fidem.

CAPUT V.

Ad trutinam revocantur loca, quæ circa præceptum amoris Dei falsata contendit Baronius.

Pag. 312. *De speciali dilectione Dei mala fide relati Serra, & Bannez.*
Pag. 314. *Contra idem præceptum speciale charitatis fallax argumentum ex D. Thoma depromptum.*
Pag. 315. *De contritione intempestiva reprehensio Cajetani.*
Pag. 316. *Contra præceptum speciale charitatis pessime adnotatus D Thomas.*
Pag. 318 *Contra idem præceptum fraude relatus ex Thoma locus.*
Pag. 326 *In idem præceptum fallax consecutio ex D. Thoma deprompta.*

His claudit Baronius syllabum locorum, quæ in toto Opusculo Amadæi Guimenii falsata, truncata, aut in alienum sensum detorta expostulat.

§. I.

DE speciali dilectione Dei, mala fide relatos Serra, & Bannez, dicit Baronius, *fol.* 312 sed mala hæc fides Baroniana est. Refert Amadæus, *tract. de charit. prop.* 1. quotundam opinionem asserentem præceptum charitatis non esse speciale, sed generale, cui per aliorum adimpletionem satisfit. Quam Amadæus nullatenus sequitur (ut falso ei imponitur) sed potius exterminandam censet, & nullam jam defendere licet, tum quia prorsus falsa; nam charitatis speciale præceptum maximum omnium est, & pluribus Evangelii locis commendatum: tum quia Sanctissimus noster Alex. VII. die 24. Septembris anno 1665. propositionem negantem speciale præceptum charitatis, ut minimum ut scandalosam damnavit, & ejus praxim prohibuit. His præmissis.

Mirum sane erit legenti Amadæum, quod male relatus Serra dicatur. Quando quidem eius bene mala verba pro vera, & tenenda sententia, ibi adducuntur, in quibus expressè dicit: (Certum esse præceptum charitatis obligare, ut pluries diximus vitâ actum dilectionis Dei, & proximi eliciat bonus.) Unde ex incuria forsan Amanuensis male citatus dicitur: quod inde mihi suadeo, quia licet Baronius, *pag.* 312. falsò asserat Amadæum contra præceptum dilectionis Dei testimonia Thomistarum Serræ, & Bannez allegare; nil tamen de Magistro Serra vindicando curavit. Neque erat, quod vindicaret.

Quod Bannez frustra tentavit. Nam hic expressè asserit, satisfacere præcepto speciali charitatis, qui semel in anno dignè sumit Eucharistiam. Quæ sola confessione, ex attritione procedente, dignè sumitur; & præcepto tam divino, quàm humano secundum omnes satisfit, licet nullis specialis charitatis actus ad communionem præcedat; ergo juxta doctrinam Magistri Bannez, in lege Evangelica, qui post usum rationis, singulis annis nullo adhibito mortali communicaverit, satisfacit præcepto dilectionis Dei, licet nullum specialem actum charitatis eliciat. Hanc consequentiam evidenter deduci ex doctrina Magistri Bannez, nemo Logicus dubitare potest. Quapropter non incongruè dixit Amadæus: *Videtur M. Bannez commutasse præceptum speciale charitatis in præceptum sumendi Eucharistiam, quod sit aperte valenter illud negare.*

Instauratur Amadæi argumentum ex alio quo ipse M. Bannez impetit M. Sotum asserentem in Baptismo adimpleri præceptum, quo omnes tenentur diligere Deum super omnia, cum ad usum rationis pervenerint. Sic enim in illum insurgit 2. *quæst.* 44. *art.* 3. *dub.* 1. (Dicit Sotus, quod in Baptismo impletur illud præceptum; quia tunc dat homo nomen suum in militiam Christi. Sed tamen non video, quomodo tunc speciale præceptum charitatis adimpleatur; quoniam parvuli habitualiter amant, sicut & credunt. Adulti verò (attende) cum sola attritione digne suscipere possunt Sacramentum Baptismi, ergo in illis susceptione Baptismi non adimpletur speciale præceptum dilectionis Dei.) Hæc Bannez. Ex quibus ita in illum retorquet Amadæus. Adulti cum sola attritione digne suscipere possunt Eucharistiam, ergo in illis susceptione Eucharistiæ non adimpletur præceptum dilectionis Dei; ergo si ad illud aliter adimplendum non tenentur, evidens est, speciale præceptum charitatis in dignam communionem esse commutatum. Sane vel argumentum M. Bannez contra Sot. nullum est, aut Amadæi contra Bannez rem evincit.

Sed instat Baronius mala fide citatum Bannez: *Quia licet dicat satisfieri huic præcepto charitatis, cum quis semel per annum dignè sumit Eucharistiam; tamen quasi huic responsioni diffisus addit, (quod non debuerat tacere Amadæus,) hujus præcepti omissionem nobis ignorantibus, posse ad peccatum lethale imputari.* Verum si hæc expostulatio justa foret, potuisset contra Magistrum Petrum de Soto eandem urgere, qui cum ex eadem familia

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

sit, non aliter citatum Bannez adducit: (La sexta sentencia (inquit) *tom. 2. sum. tract. 3. cap. 5. post. 6. conclus.*) es, que el que cumple con el precepto de la comunion, recibiendo dignamente el Sacramento del Altar, cumple con el precepto de amar a Dios sobre todas las cosas. Esta sentencia tiene el Padre Maestro Bannez en el lugar alegando. Esta manera de dezir, me parece muy dificultosa, porque el precepto del amor de Dios es muy diferente del de la Eucaristia. Luego con comulgar no cumple uno con el precepto de amar Dios.) Hæc Ledesm. à quo tamen mala fide fuisse citatum M. Bann. nec ipse Baronius dicet, cur ergo Amadæum calumnia impetit?

Et quidem neuter malæ fidei redargui potest, ex eo quod ultimam, circa præceptum amoris Dei, conclusionem omiserit, quia licet post supra traditam de adimpletione hujus præcepti per dignam singulis annis communionem. M. Bannez subnectat: (Tandem dico, quod fortassis nobis ignorantibus aliquando est omissio hujus præcepti, sicut etiam solet esse omissio orandi Deum:) non dicit esse peccatum mortale, nec ideo scripsit, quia alteri conclusioni diffisus fuerit; sed quia forsan pluries in anno per se obligat charitatis præceptum, cum plures intra annum casus occurrant, in quibus disputant Doctores, an sit obligatio eliciendi actum specialem amoris Dei, v. g. An quisque per se ad illum teneatur, quoties contritionem peccatorum habere tenetur, aut veram eorum detestationem extra Sacramentum? An quoties aliquem in Deum blasphemantem audit? An quoties beneficium magnum à Deo acceperit (An quando graves odii Dei tentationes instant? Et similes, in quibus omissio hujus præcepti fortassis nobis ignorantibus datur. Quæ quidem ignorantia esse potest inculpabilis, ut constat ex Granado 2. 2. *contr. 3. de charit. comment. in quæst.* 44. *tract.* 14. dicens: (Quonam tempore obliget hoc præceptum? Res est occulta, quod deserviet, ut facile admittamus invincibilem ignorantiam, quæ excuset à culpa plures, qui hoc præceptum fortasse non impleverunt.) Hæc Granado universaliter de tempore obligationis hujus præcepti charitatis loquens, quæ potiori jure militant in sententia M. Bannez; quia licet præceptum amoris Dei per se sufficienter adimpleri existimet, digna sumptione Eucharistiæ, singulis annis; censet tamen fortasse, aliis etiam temporibus, per se obligare, &c. per ignorantiam omissionem inculpabilem contingere. Hoc autem eodem tenore verborum dicere potuisset, quamvis ad actum specialem amoris semel singulis annis per se elicendum obligasset, ut plures alii dicunt: sicut ergo, si hanc communem conclusionem præmisisset, non esset argumentum diffidentiæ, quam post illam adjungeret: (Tandem dico, quod fortassis nobis ignorantibus aliquando est omissio hujus præcepti.) Ita similiter, nec quod post doctrinam de adimpletione præcepti charitatis, per dignam susceptionem Eucharistiæ, adjecerit. Nihil ergo in M. Bannez peccavit Amadæus, sicut nec M. Ledesma, nec mala fide citasse dici potest, quod ultimam conclusionem nuper explicitam subticuerit. Hæc enim alteram in suo robore reliquit.

§. II.

COntra præceptum speciale charitatis fallax argumentum ex D. Thoma depromptum, condolet Baronius, *pag.* 314. Casus est, *tract. de charit. prop.* 1. *num.* 4. Supposita vera sententia de præcepto speciali actus charitatis refert, & à censura liberat Amadæus quorundam opinionem asserentium hoc præceptum per se non obligare extra articulum mortis, & hujus sententiæ indagans fundamenta, inquit: (Non deerit forsan, qui existimet de hoc præcepto, eodem modo philosophandum, ac de præcepto Baptismi, quod pro nullo tempore determinato ante finem vitæ obligare, tradit M. Martinus de Ledesma apud Leandrum, & est doctrina expressa D. Thom. *in Addit. ad 3. part. quæst. 6. art. 5. in corp.* ubi ait: (*Ad Baptismum non est aliquod tempus determinatum, ultra quod si Baptismum differat, peccatum incurrat* Argumentum hoc idem tempus utriusque præcepti obligationi determinans fallax, & vitiosissimum Baronius appellat. Quia non est, inquit, idem judicium de utroque præcepto: *Nam præceptum charitatis ad finem pertinet, & Baptismi ad media.* Verum hoc fundamentum levissimum est, quia actus charitatis non cadit sub præcepto, ut finis aliorum præceptorum est, sed ut medium ad consequutionem gloriæ. Ut benè ait M. Bannez 2. 2. *quæst.* 44. *art.* 1. *concl.* 3. (Actus, inquit, charitatis est etiam medium maximè necessarium ad assecutionem finis, & eatenus est de illo præceptum speciale; non ut habet rationem finis aliorum præceptorum, sed ut habet rationem ultimi, & perfectissimi medii ad assecutionem finis.) Ergo ex eo quod præceptum charitatis, ad finem aliorum præceptorum pertineat, & Baptismi ad media: cum tam actus charitatis, quàm Baptismus, ut media tantum sub præcepto cadant, insufficiens valde est disparitas à Baronio tradita, maximè ut ex illa argumentum fallaciæ convincatur.

Vitiosissimum etiam vocat, quia D. Thomam neutiquam docere putat, quod de Baptismi dilatione in loco citato illi adscribitur: *Nec potest,* inquit, *illi adscribi nisi per summam calumniam*, legi, & relegi D. Thomæ locum supra citatum *ex Addit. ad 3. p. quæst. 6. art. 5.* in editione Salmanticensi (qua utor) anno 1553. & verba quæ ex illo adducit Amadæus, fideliter excerpta reperio. Et claritatis gratia, antecedentia, & subsequentia subjungam. Disputat ibi D. Thomas: (Utrum peccator teneatur statim confiteri?) Et postquam statuit ratione communionis teneri. Sic prosequitur: (Alio modo obligantur aliqui ad confessionem per se: & sic videtur eadem esse ratio de confessione, & de Baptismo differendo, &c. Ad Baptismum autem percipiendum non tenetur aliquis statim, postquam habuit propositum Baptismi: (attende) *Nec est aliquod tempus determinatum, ultra quod si Baptismum differat, peccatum incurrat.*) Et infra. (Quia ea quæ sunt de necessitate salutis, tenetur homo in hac vita implere; ideo si periculum mortis immineat, etiam per se loquendo, obligatur aliquis ad confessionem faciendam tunc, vel Baptismum suscipiendum.) En aperte in his locis traditum à D. Thoma, nullum esse tempus ultra quod si Baptismum quis differat, peccatum incurrat, & in articulo mortis teneri suscipere. Cujus fundamento innixi Scotus, Durandus, Gabriel, Ricardus, Paludanus, Suarez, Valentia, Lugo, & alii apud Leandrum, *tom. 1. tract. 5. disp. 3. quæst.* 13. asserunt, secluso articulo mortis, & lege Ecclesiastica de confitendo semel in anno, non obligare per se divinum præceptum confessionis. (Quia præceptum, inquiunt, affirmativum per se non obligat, nisi in articulo necessitatis, qui per se loquendo, nullus est dubius ante mortem.) Quod prædocuerat D. Thom. ubi *supr.* dicens: Præcepta affirmativa non obligant

ad

ad statim, sed ad tempus determinatum, non quidem ex hoc, quod tunc commode impleri possunt, sed ex hoc, quod tempus urgentem necessitatem adducit.) Cum autem nullum sit tempus ante mortem, quod urgentem necessitatem ad Baptismi præceptum adimplendum adducat, cum nullum sit, ultra quod si quis differat, peccatum incurrat : & eodem modo de Baptismi, ac de confessionis præcepto discurrendum sit, plane sequitur ex mente D. Thomæ, extra articulum mortis per se non obligare præceptum Baptismi, sicut nec confessionis: attento dumtaxat præcepto divino; nam certissimum est præcepto Ecclesiastico dilationem utriusque prohibitam esse.

Faciunt discursui Amadæi, M. Bann & M. Soto, qui (ut testatur Baronius *sup. fol.* 312.) asserunt, quod nisi præcepto charitatis adultus, in primo instanti usus rationis teneatur. (Vix ullum præter articulum mortis assignari potest.) Ergo homini, qui in primo instanti usus rationis actum charitatis elicuerit, nullum tempus ante articulum mortis assignari potest, in quo ad actum alium charitatis eliciendum teneatur & consequenter omnes qui talem obligationem pro primo instanti usus rationis non agnoscunt, tenentur fateri, extra articulum mortis præceptum speciale charitatis non obligare. Adde quod omnes Thomistæ defendunt cum D. Thom. præceptum Baptismi non obligare in primo instanti usus rationis; ergo pro Bapt[ismo] juxta S[cotum], & Bannez, *Vix ullum præter articulum mortis assignari potest.* Ergo licet D. Thomas verbis supra datis, id non expressisset, hæc sententia vi argumenti illi adscribi posset. Non ergo vitiosum adeo fuit Amadæi argumentum. Nec falso D. Thomæ adscripsit verba, ut Baronius dixit, sed ex illo circa Baptismi dilationem fideliter excerpsit.

Instat Baronius D. Thom. ibidem addidisse: (Potest contingere, quod in dilatione Baptismi mortale erit peccatum, vel non erit, & hoc pensandum est ex causa dilationis. Unde si causa dilationis Baptismi mortale peccatum annexum habeat, utpote si propter contemptum, vel aliquid hujusmodi, Baptismum differat, dilatio erit peccatum mortale, aliàs non.) Fateor D. Thomæ hæc esse verba, quæ licet Baronius non adducat, referre placuit, ut ex illis apertius D. Thomæ sensus percipiatur : concedit Amadæus dilationem Baptismi ex contemptu, aut inobedientia posse esse peccatum mortale: contendit vero, vi consequentiæ idem prosus de dilatione actus charitatis dici posse; & ideo quod deficiente simili causa dilationis, sicut non peccat lethaliter omittens Baptismum usque ad articulum mortis (attento jure divino) ita neque qui actum charitatis. Ex nullo ergo capite Amadæi argumentum fallax, & vitiosissimum ostendit Baronius.

§. III.

DE contritione intempestive reprehensum Cajetanum, dolet Baronius, *pag.* 315. sed quidem laudi ei verteretur, si complacuisset. Sic res se habet. Secundum argumentum, quo Amadæus excusat asserentes præceptum amoris Dei differri posse usque ad articulum mortis, sumpsit à paritate præcepti contritionis, quod post peccatum commissum, non minus urget, quàm præceptum amoris Dei: quia contritio, secundùm communem Theologorum sententiam, est formaliter actus charitatis, & è contra, actus charitatis est formaliter, aut virtualiter actus contritionis, ut tradit D. Thom. *in 4. sentent. dist.* 17 *quæst.* 1. *ad* 4. *quæst.*... *ad* 1. (Dicendum, quod servor dilectionis de necessitate secum conjunctum habet odium contrarii.) Sed post peccatum commissum, potest differri contritio, usque ad articulum mortis, ergo & actus charitatis. Hæc consequentia gravis ponderis esse debet Cajetano, & aliis, qui moderem istam propositionem concedunt, & gravioribus pluribus Doctoribus, qui ante commissum peccatum, in primo instanti usus rationis, præceptum charitatis urgere negant. Postquam igitur Amadæus Cajetani verba pro dilatione licita contritionis usque ad articulum mortis fideliter excripsit, subnectit alia ejusdem verba, quæ ibidem addit, dicens: (Scito quod ejusmodi vera contritio dupliciter reperiri potest; scilicet formata, vel informis, hoc est, cum gratia, & charitate, & sine illa.) In quem sic Amadæus : *Mirabile quidem dictu! Quomodo sine gratia, cum sit ultima dispositio ad gratiam? Quomodo sine charitate, si cum remissione peccati necessaria conjuncta est.* Hæc est acris illa reprehensio, quam Baronius adeo ægre tulit, cum Amadæi potius modestiæ congratulari debuisset: & in eum solum invehitur, etsi plures ibidem referat, quorum alii Cajetani opinionem parum tutam in fide, alii erroneam appellarunt. Sed Baronium excuso, quia præfatam sententiam, sibi non displicere significat, dicens: *Nolim, hæc ex Cajetano defendere, quamvis possem verosensu interpretari.* Hoc Baronio non concedam: bene tamen quod si vera contritio, cujus præceptum post lapsum per se non obligare, usque ad articulum mortis, dicit Cajetanus, posset esse sine gratia, & charitate; imbelle foret argumentum à paritate contritionis ad actum charitatis. Quapropter opus fuit Amadæo præfatam opinionem exterminare, & eam, quam *intempestivam*, abs relatis, Baronius vocavit, reprehensionem non prætermittere, ut illa rejecta, argumentum in suo roi ore maneret, & solutionem non pateretur.

§. IV.

CONtra præceptum speciale charitatis pessimè advocatum D. Thomam, expostulat Baronius, *fol.* 316. cui ut plene satisfaciam, in memoriam revocare oportet, Amadæum, *prop.* 1. *de charitate, num.* 7. adducere D. Thom. expresè asserentem dari speciale præceptum charitatis, ejusque transcripta referre verba *ex* 1. 2. *quæst.* 100. *art.* 10. ubi sic ait : (Actus charitatis, secundum quod est quidam actus, per se cadit sub præcepto legis, quod de hoc specialiter datur. Diliges Dominum Deum tuum, & diliges proximum tuum.) In quibus tam charitatis Dei, quàm proximi speciale præceptum apertissimè docet. Quod iterum tradit 2. 2 *quæst.* 44. ubi duo hæc specialia præcepta ex professo explicat, & *art.* 7. modum dilectionis contentum illis verbis: *Diliges proximum sicut te ipsum*, exponit. Nec mihi de re hac dubium ullum est. Quia Christus Dominus, *Matth.* 22. eodem modo de præcepto amoris proximi, ac Dei loquutus est, dicens : *Diliges Dominum Deum tuum, &c. Hoc est maximum, & primum mandatum. Secundum autem simile est huic : diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Quapropter jure optimo D. Thom. ubi *supr.* de utroque actu speciale esse præceptum, nos edocuit.

Nihilominus non esse obligationem diligendi proximum actu interno, & speciali charitatis erga eum, quo id esset necessarium ad vitandum odium, tradit ex Dominicanis tanquam D. Thom. sententiam, M. Acacius

Acacius de Velasco apud Amadæum, dicens: (Santo Thomas, y comunmente los Doctores ensennan, que no debemos amar al proximo con actos internos especiales, sino es en caso que fuesse necessario para euitar el aborrecimiento.) Ex quibus sic Amadæus: *Quid ergo? dicemus in doctrina D. Thom. neminem teneri amare Deum actibus internis specialis amoris, nisi cum opus fuerit ad evitandum odium? Expende vim consequentiæ.* Quod ut melius præstes: sic instauro argumentum. De utroque actu charitatis Dei, & proximi, datur speciale præceptum, sed speciale præceptum charitatis proximi non obligat ad actum internum, nisi cum opus fuerit ad vitandum odium; ergo neque speciale præceptum charitatis Dei. Hæc est consequentia illa, quam ex præmissis inferri putavit Amadæus, ideòque ad eam evitandam, jure censuit, illatum aliquam claudicare. Non majorem, ut aliqui, quos ibi citat, voluerunt, sed minorem. Nam cum speciale præceptum charitatis negari nequeat, & de utroque amoris actu, Dei scilicet, & proximi, specialiter detur, ut *ex Matth. 22.* constat, nequit consequenter asseri actum internum amoris Dei per se cadere sub præcepto, non vero amoris proximi.

Verum, utraque præmissâ concessâ, Baronius consequentiam ridet. Nec miror, cum præceptum speciale amoris Dei, & proximi, exponere non erubescat, illo proverbio, *Qui amat me, amat & canem meum.* Quasi præceptum amandi proximum ea ratione se habeat, respectu præcepti amandi Deum, ac præceptum amandi canem cum præcepto amandi proximum: & quasi proximi, & canis amandi, darentur duo specialia præcepta inter se connexa, sicut & amoris Dei, & proximi dantur. Unde concludit ridiculam esse argumentationem à præcepto speciali amoris proximi, ad amorem Dei speciale præceptum, dicens: *Canem amici non debeo singulari affectu prosequi, sed juri amicitiæ satisfacio, si habeam animum paratum ad canem diligendum, cum occurrerit occasio amico testandi affectum, eius cane non omnino neglecto.* Unde deducit, quod licet amoris proximi speciale præceptum non obliget ad actum internum amoris; nil inde concludi potest contra obligationem ad actum internum, & specialem amoris Dei; aliàs inquit, *satisfaciam præcepto charitatis in Deum, si illum eodem loco, quo canem reponam.* Verba hæc, cui vertam, nescio. Sanè si in obligatione amandi Deum, non alia amandi proximum contineretur, quam in præcepto amandi proximum, obligatio amandi eius canem: & præceptum amandi canem daretur simile præcepto amandi proximum, quod simile est præcepto amandi Deum, discursus Baronii irridendus non foret. Sed cum omnia secus se habeant, & ipse ignorare non possit, consequentiæ, & conscientiæ morsus fugere non poterit.

Etut res magis innotescat, sic formo argumentum: Ex eo quod Christus Dominus eodem modo de præcepto charitatis Dei, & proximi loquutus fuerit, inferunt Doctores, dari præceptum speciale divinum, & supernaturale charitatis proximi, quo ex charitate, & amore supernaturali tenemur proximum diligere (quod esse de fide dicit Trullenc. *lib. 1. Decalog. cap. 5. dub. 4. num. 4.*) ergo ex eo quod Christus Dominus eodem modo de utroque præcepto loquutus fuerit. Legitima hæc erit consequentia: *Actus internus supernaturalis charitatis Dei per se cadit sub præcepto, ergo & actus internus supernaturalis charitatis proximi*; ergo ab oppositio consequentis validum erit argumentum: *Sed actus internus, & supernaturalis charitatis proximi, in opinione D. Thom. per se* (ut ait Acacius) *non cadit sub præcepto, ergo neque actus charitatis Dei.* Ergo ex negata obligatione diligendi proximum actu interno charitatis supernaturalis, non inefficaciter arguitur contra obligationem amandi Deum actu interno charitatis. Non ergo ineptè vim consequentiæ expendendam commendavit Amadæus. Ad vitandum igitur absurdissimum istud consequens, satius fuisset Baronio explicare duo D. Thomæ loca, quæ *ex 2. 2. quæst. 25. art. 8.* & *ex Quodlib. 4. art. 24. ad 1.* adducit Amadæus, ex quibus Acacius de Velasco, & alii ei adscribunt, negasse obligationem diligendi proximum actu interno charitatis supernaturalis. Posset inquam explicuisse, juxta ea, quæ *2. 2. quæst. 44. art. 7.* dicit Angelicus Doctor, ubi explicans verba Christi Domini, Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, sic ait: Modus dilectionis tangitur, cum dicitur, *sicut te ipsum, &c.* Et hoc tripliciter: Primo, quidem ex parte finis, ut scilicet aliquis diligat proximum propter Deum, sicut se ipsum propter Deum debet diligere, ut sic sit dilectio proximi sancta, &c.) Diligere autem proximum propter Deum, nequit contingere absque actu interno charitatis supernaturalis proximi, qui proinde juxta D. Thom. *ibidem, art. 4.* sub præcepto cadit: & ideo aliquando per se debet obligare: nempe saltem semel in anno, ut cum Magistro Bannez tradit M. Petrus de Ledesm. ubi *supra tom. 2. sum. tract. 3. cap. 5.* & sic dicendum censeo, ut vi argumenti nequeat D. Thom. ullo modo advocari contra præceptum speciale actus interni charitatis Dei, quod alibi ut certum, & indubitatum supponit, ut *supra* notavi.

§. V.

COntra idem speciale præceptum charitatis Dei, fraude relatum D. Thom. locum, contendit Baronius, *pag. 318.* & in Amadæum (cui sententiam imponit) acriter invehitur: cum tamen ipse nullibi neget præceptum hujusmodi, nec D. Thom. negasse dixerit, sed pro affirmativa sententia, illius expressa verba produxerit; etsi Doctores negativæ non leve pro illa, apud D. Thom. fundamentum invenisse pronuntiet. Tria igitur D. Thom. loca adducit Amadæus *tract. de charit. prop. 1. num. 9.* quibus prædicti Doctores inniti potuerunt. Primum *ex 2. 2. quæst. 44. art. 1, ad 3.* ubi cum sibi objecisset. (Si de charitate dantur aliqua præcepta, deberent poni inter præcipua præcepta, quæ sunt præcepta Decalogi, non autem ponuntur, ergo. Respondet: (Dicendum, quod omnia præcepta Decalogi ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi; & ideo præcepta charitatis non fuerunt connumeranda inter præcepta Decalogi, sed in omnibus includuntur.) Ex quibus sic argui potest. Præcepta charitatis includuntur in aliis præceptis Decalogi, ergo & observatio præceptorum charitatis includitur in observatione aliorum Decalogi. Sed præcepta Decalogi observari possunt absque actu speciali charitatis Dei, & proximi, ergo & præcepta charitatis. Minor constat ex D. Thom. *1. 2. q. 100. art. 10.* & *2. 2. q. 44. art. 1. ad 1.* ergo.

Secundum præfatæ sententiæ fundamentum dedit locus alius D. Thom. ex eadem *quæst. 44. art. 4.* ubi præceptum diligendi Deum ex toto corde, sic exponit: (Ad secundum dicendum, quod dupliciter contingit ex toto corde Deum diligere. Uno quidem modo in actu, id est, ut totum cor hominis semper actualiter in Deum feratur, & ista est perfectio patriæ. Alio modo, ut habitualiter totum cor hominis

in Deum feratur; ita scilicet, quod nil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat, & hæc est perfectio viæ.) Ex quibus sic arguitur: Qui diligit Deum ex toto corde, prout est perfectio viæ, verè observat præceptum charitatis Dei, sed qui habitualiter Deum diligit, nil contra Dei dilectionem agens, diligit Deum ex toto corde, prout est perfectio viæ, ergo. Cum autem habitualis hæc dilectio, & nil contra Dei dilectionem agere, absque actu interno amoris Dei contingere possit, servando scilicet Decalogi præcepta, & habendo animum præparatum ad dilectionem Dei, sicut de dilectione proximi tradit Angelicus Doctor 2.2. *quæst.* 184. *art.* 2. *ad* 3. (Sufficit, inquit, ut feratur in singulos habitualiter, & secundum animi præparationem.) Inde non leviter concludi nonnullis videtur, præceptum diligendi Deum ex toto corde, cui præceptum dilectionis proximi simile est, satis adimpleri juxta principia D. Thom. si voluntas in Deum habitualiter feratur, secundum animi præparationem, nil contra Dei dilectionem agens.

Tertium D. Thomæ locum huic parti faventem excerpsit Amadæus *ex* 2. 2. *quæst.* 184. *citata, art.* 3. *ad* 2. ubi ait: (Perfectio divinæ dilectionis universaliter cadit sub præcepto; sed transgressionem præcepti evadit, qui quomodocumque perfectionem divinæ dilectionis attingit: est autem infimus dilectionis gradus, ut nil supra eum, aut contra eum, aut æqualiter ei diligatur.) Et infra. (Non est transgressor præcepti, qui non attingit ad medios perfectionis gradus, dummodo attingat ad infimum.) Ex quibus sic. Qui nil supra Deum, aut contra Deum, at æqualiter, ac Deum diligit, adimplet præceptum dilectionis Dei: sed nullo actu charitatis elicito, verificari potest, nil supra, aut contra, aut æqualiter, ac Deum diligi; ergo & adimpleri præceptum.

Propter hæc præfatam sententiam non leve fundamentum apud D. Thom. habuisse, non renuit dicere Amadæus. Non dubito apud Dominicanos levissimum, & nullum omnino censendum: an vero tale sit, judicabunt alii. Etenim argumenta, quæ ex D. Thomæ doctrina conficiunt Jesuitæ ad probandum physicam prædeterminationem pugnare cum libertate, & illa requisita ad operandum, & independente à nostra potestate, ut à Dominicanis adstruitur, deficere auxilium sufficiens in eo, qui non operatur, ac proinde quicumque non operatur, non posse operari, & similia; levia vocant etsi efficacia senserint) adversarii. Cum tamen alii efficacissima censeant, & clament. Nil ergo mirum, quod præjacta Amadæi argumenta doctrinæ D. Thom. innixa nullius ponderis ab aliquibus judicentur, aliis forsan non levia erunt. Et, ut credo, graviora censebunt, qui Baronium vindicem legerint, quia post multa prolixe satis ad ea diluenda congesta, illibata fere reliquit. Non tamen propterea nego congruam, & valde probabilem solutionem admittere, quæ D. Thomam ab scandolosa illa doctrina excludat, non vero adeo apertam, & evidentem Amadæus censuit, ut præfatæ opinionis patroni; illius authoritate non leviter innixam Intendere nequiverint. Nec novum est Thomistis opinionem aliquam, ut expressam D. Thomæ defendere, & tamen contrariam in via etiam D. Thomæ probabilem esse, statuere: quarum plura possem adducere exempla, & ex locis forsan minus urgentibus deprompta. Hæc si expendantur, consequutio illa Amadæi, tum ex D. Thom. locis nuper adductis, tum ex aliis de dilectione proximi, non adeo fallax lectori videbitur, ut Baronio *supr. pag.* 326.

Conclusio ex præmissis.

OMnia D. Thomæ, & Thomistarum loca, quæ Vincentius Baronius in suo opere, edito Parisiis anno 1665. ab Amadæo falsata, & truncata, ad invidiam ei conciliandam in syllabo congesta objecit, sigillatim expensa, & ad trutinam vocata expolit, nullius rigorosum examen prætermisi. Et mirabile dictu! Cum tot ipsius, & aliorum industria, ad vindictas undique conquisita traxerit, nullum fidelitèr, sed per fraudem, aut calumniam in Amadæum retortum demonstravi. Doctores judices adivoco. Ea est veritatis natura, ut unde magis obtegitur, inde magis eluceat. Quapropter satis mirari non possum Vincentii Baronii ausum, dum Authores suæ familiæ ab opinionibus, quas, eorum expressis verbis, Amadæus refert, eximere tentavit. Cum enim facti quæstio sit, unusquisque facile, collatis locis, sententiam ferre poterit, & de falsitate convictum parvipendere. Omnes Hispani pro Amadæo tulerunt. Eius fidelitatem in Authoribus citandis, Almæ facultatis Parisiensis Doctores, & ex Carmelitana Familia viri doctissimi, in approbatione Opusculi die 7. Martii anno 1664. Lugduni commendarunt. *Fidem*, inquiunt, *facimus, Authorem libri, cui titulus est*, Adversus quorundam expostulationes, &c. *fideliter citare Authores percelebres, ac de Religione Orthodoxa bene meritos, qui eadem hic recensita opuscula tuentur.*

Unus Vincentius Baronius fidelitatem hanc arctare suo libro, molitus est. Sed ut ait Sanctus Gregorius Nyssenus *lib.* 7. contra Eunom. *Sufficiens refutatio vanitatis eorum, quæ dicuntur, est ipsemet liber ipse per se ipsum imbecillitatem sonora quasi voce patefaciens.* Sed quod mirabilius, cum totum oleum Baronius perdiderit, hanc confidenter pro suis contra Amadæum, *pag.* 334. sententiam profert. *Si vera sit hæc Amadæi accusatio, non deprecor quas commerentur pœnas hæc flagitia patiar libentissime nos diris omnium gentium devoveri, & flammis nos, libros que nostros absumi. At si falsa sint ea ex Dominicanis testimonia, si corrupta, si in alienum sensum detorta, si denique ad calumniam instructa, fateatur lector, quid tot interpolationum artifex commeruerit.* Ostendi jam falsa non esse ex Dominicanis testimonia, non corrupta, non in alienum sensum detorta, sed omnia vera, & fideliter, & in sensu ab eis intento producta, ideòque quod libentissime Baronius passurum offert; alii, ut credo, aqua ferent. Lectorem judicem statuo, ut Baronii, & Amadæi causâ cognitâ, suum ius unicuique tribuat.

O quantum meriti causæ Amadæi accresceret, si hic se locus daret exscribendi loca, quæ ex ipso Baronius, vel non calluit, vel in detortum, & contradictionis sensum voto finxit! Nullam fere opinionum singularem, ut ab aliis traditam refert Amadæus, cujus eum Baronius Authorem non traducat, & illi invito non adscribat; ut ex sui operis famoli contextu aperte constat. Plures Dominicanis imponit, se, ipse illi imponit, ut inde Sycophantiæ redargui, prout in hac opella, collatis locis demonstravi. Quotiones quandoque permiscet, & irretitur, ut incautum lectorem deceptum in Amadæum provocet, & ipse victor appareat. Exemplo rem explico. Amadæus *tract. de pœnit. prop.* 7. plures refert Doctores, & nonnullos ex Ordine Prædicatorū, asserentes eū, qui unica actione plures lædit personas, unum peccatum commit-

committere: inter quos M. Serra 2. 2. *quæst.* 76. cujus formalia adducit verba, quæ non inficiatur, sed reperit Baronius *fol.* 234. Nihilominus Amadæo insultat, dicens: *Quæ tibi fides impostorum Amadæe adeo aperte fraudis convicto?* Sed cujusnam? Quia suppressit, inquit, alia verba ejusdem Serra infra docentis: *Aperiendum esse in confessione, quot homines male dixerit.* Verba Baronius refert, sed extra chorum saltat. Quia quæstio, quam Amadæus ibi versat, non est an numerus personarum, quibus fit injuria, sit necne in confessione aperiendus? Sed an qui una actione plures lædit, unum peccatum committat? Et pro parte affirmante adduxit fideliter M. Serra, & alios Doctores, præscindens omnino à quæstione alia de modo confitendi ejusmodi peccatum, quæ longè diversa est, In qua præfati Doctores non conveniunt (licet gravius fateantur peccatum, quo plures fuerint personæ læsæ) sed alii numerum exprimendum affirmant, alii negant, juxta diversas opiniones circa obligationem confitendi circunstantias aggravantes, ut notat supra M. Serra, cui probabilius videtur aperiendum. Quem proinde Amadæus, quando, hanc secundam quæstionem exagitet, pro hac parte adducere promittit, & eius verba referre. Quando autem primam de uno, vel pluribus peccatis attigit, ad rem non erant, & ideo prudenter omisit. Qua ergo fronte aperte fraudis Amadæum convictum garriit Baronius? Omitto hujus generis alia.

Insuper quandoque, ut suæ familliæ Authores ab opinionibus, quas verè tradunt, eximat, in contradictorum sensum trahit, licet formalia eorum verba apud Amadæum prælegerit. Exemplum sit Propos. 16. de pœnitent. adducit Amadæus expressa Sylvestri verba (*confes.* 1. *quæst.* 8. *ex editione Antverpiensi, anno* 1559.) asserentis cum Petro de Palude, contra Hostiensem, Panormitanum, & Angelum, quod exempti habentes immediate supra se Abbatem, vel Generalem, & hujusmodi possunt communi jure eligere confessarium. Et tamen contrariam sententiam Sylvestrum tenere, audacter, & intrepide Baronius asserit *fol.* 245. dicens: *Quoad Sylvestrum attinet, adverto non bona fide referri; sic enim habet: prater exemptos, qui immediate subduntur Papæ, Prælatos qui habent supra se Abbatem General. vel ejusmodi, id est, Episcopum, eligere communi jure non posse quemlibet Sacerdotem in confessarium.* Hæc Baronius imponens Sylvestro sententiam, quam ab Hostiensi, & aliis traditam deserit. En Sylvestri verba: *Exempti habentes immediate supra se Abbatem, vel Generalem, & hujusmodi, eligere communi jure non possunt, secundum Hostiensem, quod ibi Panormitano placet, & hoc sequitur Angelus. Sed Petrus Palude* (attende) *tenet contrarium, dicens: Quod Prior si est Prælatus, & exemptus, licet subsit Abbati & Majoribus, hoc potest sine licentia eorum, quia hoc privilegium, inquit, de eligendo Confessorem æqualiter, conceditur Episcopis, & minoribus Prælatis exemptis. Hoc sequitur Archi. & hoc tene: quia constitutio est gratiosa, & late interpretanda.* Ecce apertissime Sylvester contradicit Baronio, quia aut cursim eum legit, & ideo sententiam quam rejicit, attribuit, aut ex malitia imponit, ut Amadæo calumniam inferat. Plura possem ad hoc argumentum congerere, quibus parco, ut brevitati non parcam.

Aliqualem ego, etsi prætensam, Baronio excusationem meditabar, ut à temeritatis nota, eius ausum eximerem, quod in quæstione facti sic scripserit, quasi ad nullius viri docti oculos, nec aures, eius opus perventurum esset, sed solum apud imperitos, & ignaros evolvendum, qui juxta ipsius dicteriorum, calumniarum, & convitiorum colluviem, causæ justitiam metientes, in Amadæum concitarentur. Sed jam neque apud istos Baronium fidem ullam facturum video, postquam illum inveni serio negantem in universo extitisse Reverendissimum Patrem Fratrem Luisium de Valentia ex Capucinorum Ordine, virum gravissimum, & in Hispania, præcipuè in Regnis Valentiæ, & Murciæ, doctrina, prudentia, & Religione notissimum, qui ex præscripto Vicarii Generalis Archiepiscopi Valentini, Amadæi opusculum anno 1660. ad prælum Valentiæ approbavit, ut in fronte operis præmittitur, his verbis: *Approbatio admodum R. P. Fr. Luisii à Valentia Ministri Provincialis semel, & iterum, Ordinis Fratrum Minorum Franciscidum Capucinorum, Provinciæ Sanguinis Christi, in Regnis Valentiæ, & Murciæ, Sacræ Theologiæ Antecessoris, ac Lectoris jubilati, & apud fidei judices sacros, in utriusque Coronæ Senatibus Consiliarii Qualificatoris.* Hujus ergo tanti viri (qui hoc anno 1666. paucis ab hinc mensibus plenus meritis natale solum cum cœlesti solio commutavit) non solum memoriam abolere, sed nec inter vivos usquam extitisse, Baronius suadere tentavit. Imo parum id censens, nec Capucinorum Provinciam Sanguinis Christi, in universo Ordine esse, nec fuisse testari, & comprobare ausus est (*pag.* 267. *disp.* 2. *sect.* 5. *ar. unic.*) *Plures*, inquit, *suspicabantur commentitium esse illud Capucini elogium, & fraude Authoris ingestum suo Opusculo. Ea opinione nil verius probant Capucinorum querimoniæ justissimæ & Præpositi Capucinorum Generalis omni exceptione majus testimonium, cui cum sui Ordinis res omnes sint notissimæ, nec Provincialium, aut celebriorum virorum nomen illum lateat, ut ab uno illustri Capucino accepi, sancte juravit, nullam extare hoc nomine Sanguinis Christi sui Ordinis Provinciam, nec ullum cognomento Luisium à Valentia Exprovincialem.* Hæc Baronius, & unus ille privatim asserere, nedum scribere, & typis mandare auderet. Quæ non solum Doctores, & viri Religiosi Universitatis Valent. & Vicarius General. illustrissimi Archipræsulis, ex cujus mandato approbatio ad prælum præcessit, sed & utriusque Regni Murciæ, & Valentiæ S. Tribunalis D. D. Inquisitores, imo & incolæ omnes, cum ad aures pervenerint, cachinnis excipient, & inde ortis præconiis Baronianam fidem, ut in proverbium maneat, commendabunt. Et veluti ex ungue leonem, ex hac quæstione facti, in qua tot testes, & judices falsitatis existunt, calliditatem hominis agnoscentes, in quæstionibus aliis facti, quas non omnibus examinare vacat, nec licet, non majorem sibi fidem arrogare debere, conclamabunt: ut Amadæus non solum ex Doctorum, sed ex infantium etiam, & lactentium ore laudem perficiat.

Testimonia ex Dominicanis ad calumniam instructa, nemo cordatus credet; Amadæi unus scopus fuit, suas unicuique opiniones restituere, & Jesuitas ab impostoris vindicare, non aliis imponere, non extraneos accusare, non illorum sententias mordere, sed eas relativè tantum in Jesuitarum subsidium adducere, ut vel sic accusatores novitatis, & laxitatis ab illis inductæ meliora sapientes, palinodiam decantare cogeret. Nullam enim opinionem ex Jesuitis refert, quæ vere, aut per impostoram præobjecta non fuerit, nullam ex extraneis, quam sui fide relatam ab Authore attente relecto, fideliter non exscripserit. Omnes de fide Orthodoxa benemeritos agnoscunt patronos, licet me judice, plures adhuc spongia indigeant. Quamvis enim illam supra viginti

propositionibus ab Amadæo, ex variis Authoribus excerptis, Sanctissimus noster Alex. VII. applicuerit, restant adhuc nonnullæ, quas Amadæum reprobare, & suum de singulis judicium ferre, valde oporteret. Nam cum illius Opusculi copiosæ quatuor editiones totam fere Europam repleverint, & nulli confixio libri singularum opinionum transumptum prohibeat, non solum apud se quisque retinere poterit, sed quascunque à Sede Apostolica, aut ab alio inferiori Tribunali fidei non damnatas docere: & cum exceptio regulam in contrarium firmare videatur, ex aliarum damnatione deducere, reliquas in Amadæi Opusculo ex variis Authoribus adductas, probabiles esse, & in praxi securas reputari debere. Vel è contra spargere, propositiones morales Jesuitarum in præfato libro contentas, eo confixo, corruisse, & damnatas fuisse, ut ignorantes nonnulli divulgarunt, non considerantes vix unam, aut alteram opinionem unius, vel alterius Jesuitæ, ex tot in Opusculo contentis fulmen Apostolicum percussisse, sed solum impostoras, à quibus Amadæus evidenter vindicat, & exterorum opiniones justo laxiores, quas inculpatæ tutelæ ius traducere coëgit.

Quibus, ut occurratur, & opportunè medicina paretur, Eminentissimos D.D. Cardinales Sacræ Congregationis indicis supplex exoro, ut novæ editioni Opusculi Amadæi Guimenij facultatem faciant, in qua notatis propositionibus à Sanctissimo nostro Alex. VII. damnatis, & prohibitis, aliæ judicio Authoris de singulis ferendo committantur, quo probabilitate destitutas ostendat, ut in Summistis passim repertæ, & à nonnullis traditæ nulli nocent. Et sane cum nulla à proprio Authore eradenda puncta prohibitione, decursu temporis, memoria eadente; Moralium studiosi confixionis inscii, ipsius Authoribus, facile ebibent, quas in brevi, & tamen Opusculo notatas enixe fugient. Cui gravissimo damno nova editione præcavebitur, & fructum ab Amadæo intentum Jesuitæ colligent, cum et Opusculo edito manifestum fiat, non illos conscientias benas laxasse, sed opiniones medias inter nimis strictas, & laxiores tenuisse, & solum homines invidia obcæcatos in illos oblatrasse: *Quo circa* (ait Gregor. Nyssenus *sup. lib. 4. contra Eunom.*) *neque quæ nunc, quod asserunt, everti possit, animadvertunt & quicquid ad ipsos venerit, absque ulla inquisitione arripiunt.* An Ironio id contigerit? Qui legerint judicent: licuit quas commentur pœnas homo, qui tot probra, contumelias, calumnias & falsas criminationes ad veritatem obscurandam in Amadæum conglomeravit. Ego libentissimè condono. Utinam & ipse æniteat, & de crimine convictus resipiscat. Si autem Amadæus, his ponderatis, in aliquo defecisse, aliter censeatur, correctioni Eminentiss. subjicio, & quam Opusculum commeritum fuerit,

supplex hic libellus humiliter exorat.

**
*

R.P.